VÁSZONKÖTÉSBEN 150,– Ft

SIKLÓS ANDRÁS

MAGYARORSZÁG 1918/1919

A magyarországi polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság hatvanadik évfordulójára készült Siklós András kötete. A képes összeállítás korabeli fényképek, dokumentumok, képzőművészeti alkotások, térképek, levéltári és könyvészeti források segítségével kelti életre a forradalmi hetek, hónapok valóságát, idézi fel az 1918–1919-es napok forró légkörét és forgatagát. A szerző értő módon kalauzolja végig az olvasót a nagy világégés utolsó évének drámai történései között, érzékeltetve azokat a társadalmi feszültségeket is, amelyek előkészítették a magyarországi forradalmakat. Megismertet a polgári demokratikus forradalom eseménytörténetével, a különböző pártállású résztvevőkkel, a forradalmi tömegekkel, a forradalmi munkáspárt, a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulásával, a proletárhatalom győzelmével és a Tanácsköztársaság 133 napjának eseményekben gazdag, történelmünket formáló valóságával.

Kossuth Könyvkiadó –
Magyar Helikon

SIKLÓS ANDRÁS

MAGYARORSZÁG
1918/1919

ESEMÉNYEK /
KÉPEK /
DOKUMENTUMOK

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ / MAGYAR HELIKON / 1978

I

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA ÖSSZEOMLÁSA ÉS FELBOMLÁSA. A FORRADALOM GYŐZELME MAGYARORSZÁGON

Forradalom Oroszországban

Az első újságrajz Leninről. A portré a Népszava-naptárban közölt fénykép felhasználásával készült. (Déli Hírlap, 1917. november 18.)

1917. november 7-én – a régi időszámítás szerint október 25-én – Pétervárott győzött a szocialista forradalom. A felfegyverzett munkások és a forradalomhoz csatlakozó katonai alakulatok megszállták a főváros jelentős, stratégiai pontjait, letartóztatták – benyomulva a Téli Palotába – az ideiglenes kormány ott ülésező minisztereit.

Az esti órákban összeülő második szovjet kongresszus megbízásából november 8-án, Népbiztosok Tanácsa elnevezéssel, munkás-paraszt kormány alakult. Az új kormány, melynek élén Lenin állt – békét, földet, népjogokat, Oroszország elnyomott népeinek egyenjogúságot, önrendelkezést ígért. Az új hatalom a fegyveres felkelést követően sikeresen törte le a régi rend ellenállását, sikeresen verte vissza az ellenforradalom meg-megújuló restaurációs kísérleteit.

A magyarországi sajtó az Októberi Forradalom győzelméről érkező első híreket örömmel fogadta. Nemcsak a munkássajtóban, a polgári lapok többségében is az események tárgyilagos ismertetése, kedvező méltatása állt az előtérben. A burzsoázia abban reménykedett, hogy az oroszországi események a háború egyre bizonytalanabbá váló kimenetelét a központi hatalmak javára fordíthatják.

Az első fénykép, mely Leninről Magyarországon megjelent. Lenin Stockholmban, útban hazafelé, 1917. március 31. (Népszava-naptár, 1918.)

Budapest, 1917. XXXIX. évfolyam, 277. (13,574.) szám. Péntek, november 9.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:
Egész évre ...... 38 K — f
Félévre .... 19 „ — „
Negyedévre ...... 9 „ 50 „
Egy hóra .... 3 „ 30 „
Egyes szám ára helyben, vidéken és pályaudvaron 12 f.
Apró hirdetések az apró hirdetési rovat élén közölt díjszabás szerint számíttatnak.

PESTI HIRLAP

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Budapest, Vilmos császár-ut 78.
TELEFON: 122—91 122—92 122—93 122—94 122—95.
(Éjjel 122—91 122—92 hívandó.)
FIÓKKIADÓHIVATAL: Budapest, Erzsébet-körut 1.
Telefon: József 52—96.

Győzött és békét követel a maximalista forradalom.

A minisztereket letartóztatták. — Kerenszki elmenekült. Lenin bejelenti: az uj kormányhatalom fegyverszünetet fog javasolni. — A munkástanács programmja: békét, kenyeret, földosztást, népjogokat!

Budapest, 1917. 68-ik évfolyam. 277. szám. Péntek, november 9

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:
Egész évre . . . 38 kor. — fill.
Fél évre . . . . 19 „ — „
Negyedévre . . 9 „ 50 „
Egy hóra . . . . 3 „ 30 „
Egyes szám ára Budapesten, vidéken a pályaudvarokon 12 fillér

PESTI NAPLÓ

APRÓ HIRDETÉSEK ÁRAI
Megjelenik hétfő kivételével minden nap.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VII., Rákóczi-ut 18.

Péterváron győzött az uj forradalom

Kerenszki elmenekült

A kormány tagjait a bolsevikiek fogságba vetették

Az uj kormány programmja: az azonnali béke — A hatalom Lenin és Troczkij kezében van — Az északi orosz hadsereg csatlakozott a szovjethez és Pétervár felé vonul

szeptember tizenharmadikáról tizennegyedikére virradó éjszakán 279 szavazattal 115 ellen követelte a tiszta proletár kormány létesítését, a politikai propaganda teljes szabadságát az országban és a fronton, továbbá a demokratikus béke haladéktalan felajánlását. Kerenszki eleinte kompromisszumot akart kötni a munkástanács uj többségével: de a moszkvai konferencián aratott sikere után inkább a polgári pártoknál, elsősorban a kadetteknél keresett támaszt. Mikor pedig a

Budapest, 1917. XXXIX. évfolyam, 289. (13,586.) szám. Péntek, november 23.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:
Egész évre ...... 38 K — f
Félévre .... 19 „ — „
Negyedévre ...... 9 „ 50 „
Egy hóra .... 3 „ 30 „
Egyes szám ára helyben, vidéken és pályaudvaron 12 f.
Apró hirdetések az apró hirdetési rovat élén közölt díjszabás szerint számíttatnak.

PESTI HIRLAP

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Budapest, Vilmos császár-ut 78.
TELEFON: 122—91 122—92 122—93 122—94 122—95.
(Éjjel 122—91 122—92 hívandó.)
FIÓKKIADÓHIVATAL: Budapest, Erzsébet-körut 1.
Telefon: József 52—96.

Az orosz kormány fegyverszünetet kinál.

Budapesti napilapok első jelentései a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelméről és a fegyverszünet felajánlásáról

Frontbarátkozás

„Krilenko, a zászlósból lett orosz fővezér". (Az Érdekes Újság, 1918. január 10.)

A szovjet kormány, helyzetének megerősödése után, azonnal napirendre tűzte: valóra váltja a második szovjet kongresszus által elfogadott békedekrétum célkitűzéseit.

Duhonyin hadsereg-főparancsnok november 21-én a kora hajnali órákban parancsot kapott: haladéktalanul lépjen érintkezésbe az ellenséges haderő illetékes szerveivel, tegyen javaslatot a harci cselekmények beszüntetésére, béketárgyalások megindítására. Amikor Duhonyin ellenállt és a parancs végrehajtását megtagadta, a kormány felmentette állásából, és helyére Nyikolaj Krilenko személyében egy volt zászlóst nevezett ki a hadsereg élére. A Népbiztosok Tanácsa egyidejűleg felhívással fordult a katonákhoz: vegyék saját kezükbe a béke ügyét, a frontvonalban álló ezredek válasszanak teljhatalmú megbízottakat, kezdeményezzék helyileg a fegyverszüneti tárgyalásokat. Az új főparancsnok november

---

Az orosz munkás-, katona- és parasztképviselőtanácsok országos kongresszusának az 1917 október hó 26-án (ó-stílus szerint) tartott összgyűlésén egyhangúlag elfogadott

BÉKEHATÁROZATA.

Az október 24/25-iki forradalom után alakított és az orosz munkás-, katonaés paraszt-képviselőtanácsok támogatását élvező Munkás- és Parasztkormány ezennel fordúl az összes háborúviselő nemzetekhez és kormányaikhoz az ajánlattal azonnal a béketárgyalásokat megkezdeni az igazságos demokratikus béke visszaállítása céljával.

Az igazságos vagy demokratikus béke alatt, amely után az összes háborúviselő országok kizsákmányolt és kimerített munkás és földmíves osztályainak óriási többsége már évek óta vágyakodik és amelyet az orosz munkások és parasztok a cári önkényuralom ledöntése után a leghatározottabb és legenergikusabb módon követeltek — ilyen béke alatt az új kormány a rögtöni és minden halasztás nélkül az annekziókat (azaz az idegen országok területének elsajátítását és a más nemzetiségek erőszakos magábozcsatolását) és a hadi kárpótlást kizáró elvek alapján kötött békét érti.

Ilyen békekötést ajánl az orosz munkás- és parasztkormány az összes háborúsfeleknek minden időveszték nélkül, utalva a maga készségére minden lépését ennek a célnak a leghamarabb elérésére irányítani, amíg a békefeltételeket az összes országok és nemzetek jogteljes népképviselő gyűlései véglegesen nem fogadják el és nem erősítik meg.

Összhangban a demokráció (népkormányzat) és különösen a munkásosztályok jogérzületével, az orosz munkás- és parasztkormány az annekszió vagy idegen országterületelsajátítás alatt a kicsiny és gyönge nemzetiségek a nagy és hatalmas állammal való minden olyan egyesítését érti, amely az illető nemzetiségnek erre való pontosan, világosan és szabadon kifejezett önkéntes beleegyezése nélkül történt, függetlenül az időponttól, amelyben az erőszakos egyesítés bekövetkezett, és attól a körülménytől, hogy mennyire előrehaladtnak vagy elmaradtnak látszik az erőszakosan egyesített vagy pedig bizonyos országhatárokon belül eddigelé erőszakkal visszatartott nemzetiség vagy nemzet. Végre, ez a fogalommeghatározás minden egyes esetre terjed tekintet nélkül arra, hogy a kérdésben forgó nemzetiség vagy nemzet Európában-e vagy pedig messze tengerentúli országokban él.

Hogyha bármelyik nemzet valamely államnak határain belül erőszakosan visszatartattik avagy a határozattan kifejezett akarata ellenére — (függetlenül attól, hogy ez az akaratnyilvánítás a sajtó közvetítésével, a népgyűléseken, az egyes politikai pártok határozatában vagy pedig lázadáskitörések és a nemzeti rabság ellen támasztott felkelések alakjában kifejezését nyerte) — nem részesül a jogban az állami létezése formájának a kérdését szabad népszavazás útján minden kényszer nélkül és az erőszakosan egyesitő vagy egyáltalában az erősebb nemzet hadseregének az ejtoglalt területről való teljes elvonulása után határozni, úgy ez az egyesítés annekszionak, másszóval erőszakos elsajátításnak vagy területrablásnak tekintendő

A jelen háborút a rabságba ejtett gyönge nemzetiségeknek a gazdag és hatalmas nemzetek között való felosztása vegett továbbfolytatni, az orosz munkás- és parasztkormány az emberiség ellen elkövetett legisszonyúbb büntettnek tekinti és ünnepélyesen kijelenti a maga határozatát azonnal mindolyan békefeltételeket aláírni, amelyek végét vetnének a háborúnak és az összes nemzetiségeknek kivétel nélkül a fentkifejtett igazságos demokratikus béke javainak az élvezetét egyenlő mértékben biztosítanának.

A békedekrétum magyarra fordított szövege. Egykorú, Pétervárott kiadott röplap címoldala

Békemámor a fronton

27-én Dvinszk körzetében parlamentereket küldött a németekhez, és legfelsőbb szinten is javaslatot tett egy a front egészére kiterjedő fegyverszünetre vonatkozóan. A kedvező válasz beérkezése után a tárgyalások színhelyéül Breszt-Litovszkot jelölték ki. A szovjet kormány és a központi hatalmak megbízottai itt írták alá, december 5-én a 10 napos fegyvernyugvásról, december 15-én pedig a hosszabb távú fegyverszünetről szóló egyezményt.

Barátkozás! Orosz és osztrák–magyar katonák. (1917. november–december)

A fegyverszünet híre új lendületet adott a már korábban kezdeményezett frontbarátkozásnak. Az addig ellenségként szemben álló katonák a fegyverek elnémulását zenével, tánccal, a barátság és barátkozás ezernyi jelével ünnepelték.

Csoportkép (1917. december)

„Kezünket nyújtjuk orosz elvtársainknak"

A szovjet kormány békeajánlatáról az első jelentések 1917. november 22-én az esti órákban váltak ismertté Budapesten. Az utcákon izgatott csoportok tárgyalták az eseményeket, a színházakban, nem egy helyütt az előadást megszakítva jelentették be a legújabb híreket.

A Népszava november 23-án tüntetésre és nagygyűlésre hívta a főváros lakosságát. November 25-én több mint százezer ember vonult fel a főútvonalakon.

Bár a szociáldemokrata pártvezetőség „komolyságra, fegyelmezettségre" intett és az indulatok féken tartására adott utasítást, a városligeti Iparcsarnokban tartott nagygyűlés hangulatát állandó, türelmetlen közbeszólások jelezték: „Ál-

---

Elvtársak! Elvtársnők! Budapest népe!

Tíz napja vívja reltenetes harcait Oroszországban a forradalmárok az a tábora, amelynek lobogóján a legmeszibbre látszó és ma a legfontosabb szó: **Béke és fegyverszünet!**

A hírek, amelyek a béke és szociális igazság pártjának szörnyű vívódásairól hozzánk jutnak, zavarosak és sokszor ellentmondanak egymásnak. De ez azért meg ne tévesszen senkit és ne terelje el figyelmünket arról, ami a mi szocialista, proletár- és emberi föladatunk: *arról, hogy a magunk módján és a magunk országában meg kell segítenünk a békéért és szociális igazságért harcoló orosz forradalmárokat.* A mi segítségünk csak az lehet, ha megszólaltatjuk a mi országunk népességének szívében is élő leküzdhetetlen *békevágyat* és hirdetjük mindazoknak, akik akár önző célokért, akár hatalmi érdekekért, akár hódító tervekért folytatni akarják a háborút, megmondjuk, hogy *ez ellen a szándékuk ellen a dolgozó néposztályok fölveszik a harcot!*

Az orosz forradalmárok sem akarják hazájuk földarabolását. Már akkor sem akarták, amikor a hatalom a cáré volt, övék pedig a börtön, a golyó, az akasztófa és a száműzetés. Még kevésbé akarhatják most, amikor a hatalom a népé lesz, a *föld azoké*, akik megmunkálják és amikor a *munka gyümölcseit* és *az állam terheit* igazságosabban fogják megosztani. A magyar proletárság akarata sem lehet az, különösen most, *amikor a nép politikai fölszabadításának küszöbére jutottunk el*, hogy Magyarországot darabokra szaggassa bárki is. Ez a veszedelem azonban nem is fenyegeti az országot: a monarchiának és szövetségeseinek hadereje mindenütt a hadbanálló országok területén áll és nem bennünket fenyeget az ellenséges betörés veszedelme, a földarabolás és megcsonkítás pallosa, hanem őket, azokat, akik ma ellenségei államunknak, de akikkel együtt kell holnap már dolgoznunk a romba dőlt világ helyreállításán és ezer sebének betapasztásán. Minekünk tehát jogunk is, kötelességünk is ugyanúgy szólanunk, mint a béke orosz harcosainak:

legyen vége a vérengzésnek és térjen vissza a világ a munka és polgárosodás műveihez,

miután ennyi időtlen idő óta a pusztítás és mészárlás vad és embertelen műveinek megnövelésére használta föl minden elméjét, vagyonát, dolgozó néposztályai munkáját, egészségét, vérét és életét!

Budapestnek és környékének munkásai az eljövendő vasárnapon mutassák meg, milyen *sokan* élnek Magyarország fővárosában olyanok, akiknek az a kívánsága, hogy a háború mielőbb befejeztessék; milyen nagy azoknak a száma, férfiaké és nőké, akik egyetlen szabad vasárnapjukat szívesen áldozzák föl azért, hogy *az orosz háborúellenes forradalommal való rokonszenvüket és szolidaritásukat kifejezésre juttassák*, hogy bebizonyítsák, hogy ennek a városnak egész népe, apraja-nagyja, férfia-nője nemcsak zsírért, cukorért, szénért, hanem *a béke nagy eszméjéért, az orosz forradalomban élő szabadságjogokért és a háborúellenes akaratért* is tud és akar ácsorogni.

Minden munkásra és minden munkásnőre szükség van ezen a napon! Senki se maradjon otthon azzal a gondolattal, hogy nélküle is sokan lesznek. Senki se hárítsa át a másikra *az annexiótlan s hadikárpótlás nélkül való béke és a rögtönös fegyverszünet* melletti való nyilvános bizonyságtétel nagyszerű kötelességét!

Ne mondhassák a hatalmasok és uszítók, hogy csak ennyien akarják a békét,

csak ennyien akarják megsegíteni Budapest munkásai, munkásnői, békebarát polgárai közül az oroszoknak a rögtönös béketárgyalásokért és fegyverszünetért való világtörténelmi nagy harcát!

Nem romboló tüntetésre, hanem nagy békeeszménk mellett való nyilvános hitvallásra

akarjuk elhívni a dolgozó és a háború igáját viselő Budapestet. Bécs megszólalt, Berlin megszólalt, Drezda, Solingen, Elberfeld és más városok egymásután emelték föl és emelhették föl szavukat, hogy követeljék az orosz forradalmi kormány ajánlatának becsületes megvizsgálását és elfogadását. *Ezt a jogot senki sem veheti el a magyar munkásoktól és munkásasszonyoktól*, akik lélekben nem kevésbé szocialisták, mint a velünk szövetséges viszonyban és együttélő országok munkásai és munkásnői és akik épp annyira görnyedő vállal hordozzák a háború terheit, mint osztrák és német proletártestvéreik!

Munkások és munkásnők, jöjjetek el mindannyian vasárnap, hogy a nemzetközi szolidaritás, az annexiótlan s hadisarc nélküli való béke hadseregének nagysága, fegyelmezettsége, eszméihez való hűsége mindenki előtt nyilvánvalóvá legyen és a béke hadseregének nagysága, komolysága, fegyelmezettsége tiszteletet parancsoljon és elhallgatásra kényszerítse azokat, akik még ma is a háború és vérontás folytatása, a nyomor növelése mellett uszítanak!

Budapest és környékének munkássága 1917. évi november hó 25-én, vasárnap, délelőtt a városligeti Iparcsarnok nagy födött csarnokában

gyűlést

tart. Lehetővé akarjuk tenni, hogy az elvtársak és elvtársnők a városnak és környékének legtávolabbi részéről is eljuthassanak a gyűlés színhelyére, ezért a gyűlés pontban fél 11 órakor megkezdődni. A népgyűlés napirendje:

A munkásság és a háború.

A gyűlés előadója: BOKÁNYI DEZSŐ elvtárs.

Elvtársak! Elvtársnők! Ezen a gyűlésen ott kell lenni egytől-egyig minden szociáldemokratának, minden munkásnak és munkásnőnek!

Elvtársi üdvözlettel

a magyarországi szociáldemokrata párt

[illegible]

Felhívás az 1917. november 25-i békegyűlésre

A gyűlésen elfogadott „Határozati javaslat"

Határozati javaslat.

Az 1917. évi november hó 25-én a városligeti Iparcsarnokban megtartott népgyűlés a következőket határozza el:

Budapestnek és környékének munkássága a velük együtt Budapest egész népe testvéri üdvözletét küldi az orosz forradalmároknak, akik bátor szívvel, erős elmével és kemény kézzel *vezetik ki az emberiséget a háború poklából.* Mi mindannyian, akik itt összegyültünk s az egész dolgozó Magyarország, *el vagyunk határozva* arra, hogy az *orosz forradalmárokat a béke megszerzésére irányuló hősi harcukban támogatni* fogjuk és hogy minden erőnkkel küzdeni fogunk azért is, hogy egyik *osztálynak* a másik által való kizsákmányoltatása és egyik *nemzetnek* a másik által való elnyomatása *a mi országunkban* is megszünjék!

Béke és demokrácia, föld és kenyér, szabadság és egyenlőség — ezek az eszményeket hevítik a magyarországi munkások lelkét ebben a nagy történelmi pillanatban, amikor összejöttek, hogy felszólítsák a monarchia kormányát: *fogadja el az orosz forradalmi kormány ajánlotta fegyverszünetet* és jelentse ki, hogy hajlandó békét kötni *minden hadviselő állammal* azon az alapon, hogy

egyik állam se vegyen el a másiktól erőszakosan területet,

egyik állam se tartsa katonai, gazdasági, politikai függőségben a többieket,

egyik se követeljen a másiktól nyilt vagy leplezett formában hadisarcot és hogy

mindegyik kötelezze magát egyenletes nemzetközi leszerelésre, a kötelező döntő bíráskodás elfogadására, a titkos diplomácia kikuszöbölésére és a külső politika parlamenti és demokratikus ellenőrzésének elfogadására.

A munkások felszólítják a kormányt: jelentse ki nevezetesen, hogy a *monarchia nem kívánja az orosz-lengyel területek annektálását* és *nem* járul hozzá a *nagynémeteknek ahhoz a követeléséhez*, hogy Kurland és Livland bárminő formában a németbirodalomhoz csatoltassék.

A munkások felszólítják a kormányt: jelentse ki a maga nevében és kezdje rá hasonló kijelentés megtételére a *szövetséges államokat*, hogy az orosz fegyverszünet vagy béke megteremtette helyzetet nem fogja felhasználni arra, hogy akár Nyugaton, akár Délen annexiós célokért harcoljon, hanem hogy hajlandó *minden hadviselő állammal* ugyanazokmak a demokratikus alapelveknek alapján tárgyalni és békét kötni, mihelyt azokban is megvan az erre való hajlandóság.

Budapestnek és környékének munkássága egyáltalán azt követeli a monarchiai kormányától, hogy minden politikai erejével és hatalmával munkálkodjék azon, hogy *a béke útjából minden akadály elhárittassék*, hogy befolyását használja fel a *szövetséges államoknál* is arra, hogy a középeurópai hatalmak államainak *belső és külső politikája* egyaránt a mielőbbi demokratikus béke megteremtésének célját szolgálja.

A munkások kifejezik azt a meggyőződésüket, hogy a béke megteremtésének nagy ügyét nem lehet csak a kormányokra rábizni, hanem ebből a világot megváltó munkából ki kell vennie részét *minden ország dolgozó néposztályainak*, elsősorban a *nemzetközi szociáldemokráciának*. Ennek a meggyőződésének alapján Budapest munkássága azt kívánja, hívja fel a magyarországi szociáldemokrata párt vezetősége a *hollandskandináv* bizottságot, hogy az orosz kormánnyal egyetértve hívjon össze a legrövidebb időn belül *nemzetközi szociáldemokrata és munkáskongresszust Stockholmba* és tartsa meg a kongresszust tekintet nélkül arra, hogy képviselteti vagy képviseltetheti-e azon magát a szocialista Internacionálé minden partja. A kongresszus célja annak megállapitása legyen: *mit kell tennie a nemzetközi szociáldemokráciának, hogy a háboru véget érjen és a béke a demokrácia elveinek megfelelő módon köttessék meg.*

Budapest munkássága felszólítja az ország összes munkásait, az alkalmazottak nagy táborát, mindenkit, aki békét és jogot akar ebben az országban, hogy *csatlakozzék a szociáldemokrata párthoz*, mint ahhoz az erőhöz, amely a *politikai szabadság*, a *nemzetközi jog* és a *gazdasági méltányosság* alapjára akarja felépiteni az uj, valóban szabad Magyarországot, amelyben nem lesz sem kizsakmányolt osztály, sem elnyomott, sem üldözött nemzetiség!

Éljen a nemzetközi szocializmus!
Éljen az orosz forradalom!

---

talános sztrájkot akarunk!", „A munkásság teremtsen rendet!", „Az orosz szociáldemokraták megmutatták az utat!", „Éljen a szociáldemokrata forradalom!", „Éljen a katona- és munkástanács!", „Le a scheidemannokkal, éljen Liebknecht!"

A gyűlés előadója Bokányi Dezső, az akkori idők neves népszónoka volt. Szavai lelkesen szárnyaltak az óriási teremben: „...ebben az ünnepélyes pillanatban, amikor milliók szívét, vágyát, reményét egy eszme fogja meg, amikor felemelkedünk az emberi szeretet mindent átfogó nagy magaslatára – ebben a pillanatban *kezünket nyújtjuk az orosz elvtársak felé, és melegen megrázzuk az ő kezüket*, mert visszaadták az emberiségnek a szocializmusba vetett hitet, bizodalmat és reményt..."

Gyülekezés az Iparcsarnok előtt

A gyűlésen elfogadott határozati javaslat támogatásáról biztosította az „orosz forradalmárokat a béke megszerzésére irányuló hősi harcukban". Felszólította a Monarchia kormányát: „fogadja el az orosz forradalmi kormány ajánlotta fegyverszünetet", és jelentse ki, hogy hajlandó békét kötni minden hadviselő állammal, lemondva mindenfajta annexióról, hadisarcról, gazdasági, politikai szupremáciáról.

A hallgatóság az Iparcsarnokban. (Bokányi Dezső beszél)

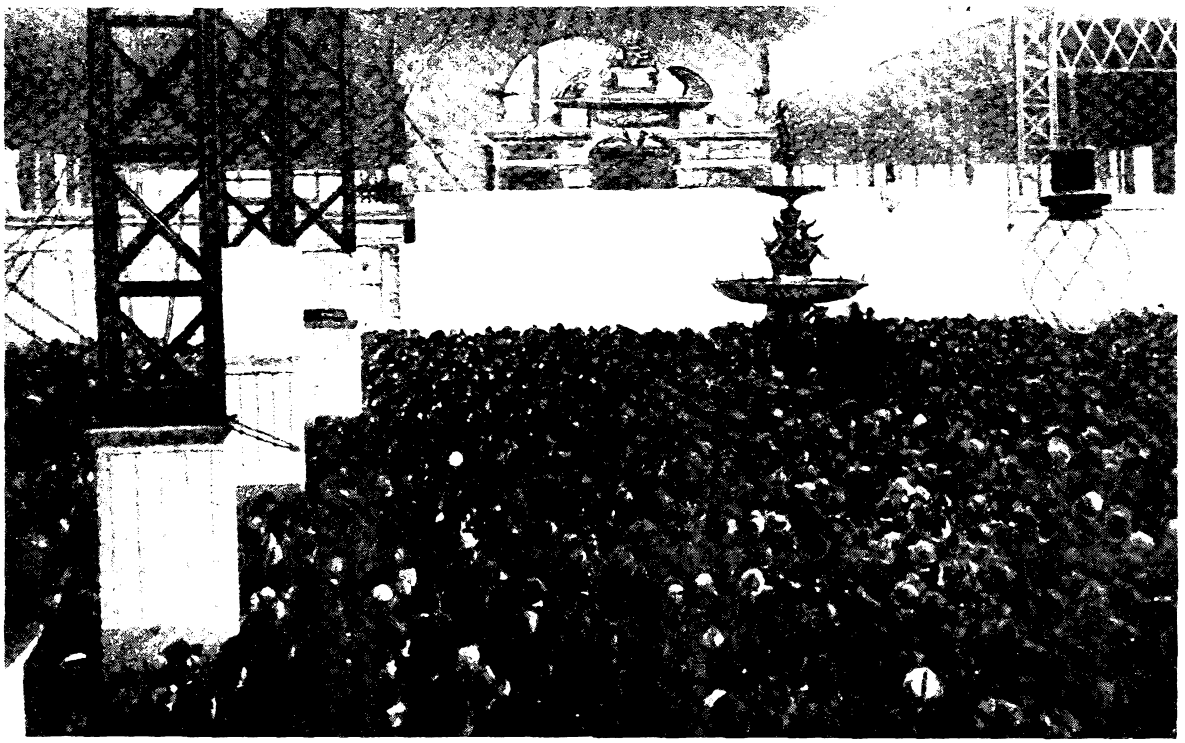

A baloldal szervezkedése

Az oroszországi forradalomról érkező hírek, a munkásság növekvő harckészsége, lendületet adtak a munkásmozgalmon belül szervezkedő baloldal tevékenységének.

A baloldali szervezkedés egyik góca a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Szakszervezetében alakult ki, felhasználva a szakszervezet által biztosított legális kereteket. Itt tevékenykedtek a régi szociáldemokrata baloldal egyes vezetői (Szántó Béla, Vágó Béla), valamint a munkásmozgalomhoz újonnan csatlakozó mérnökök, műszaki tisztviselők és értelmiségiek is (Hevesi Gyula, Helfgott Ármin, Kelen József). A baloldalt szoros szálak fűzték a munkássághoz, a szociáldemokrata vezetőséggel elégedetlen, forradalmi szellemtől áthatott bizalmiak táborához.

December végén a baloldal javaslatára a szakszervezet közgyűlése határozatot fogadott el, mely az „orosz proletártestvérek szociális forradalma" és a reakció „leplezetlen szervezkedése által teremtett rendkívüli helyzetben" az „osztályharc igazi szellemének megfelelő és minden eszközt céltudatosan felhasználó szocialista politikát" követelt. A határozati javaslat szerint a pártvezetőségnek „a már megszervezett nagy tömegek számbeli és intellektuális súlyát, elkeseredését és forradalmi elszántságát a társadalmi rend megváltoztatására kell felhasználnia".

A baloldali szervezkedés egy másik góca a Galilei Kör haladó szellemű diákjai körül alakult ki. E szervezkedés vezetőit (Duczynska Ilona, Sugár Tivadar) laza szálak fűzték a zimmerwaldi mozgalomhoz és az osztrák radikálisokhoz. Szabó Ervin révén kapcsolatba kerültek üzemi munkásokkal, ellenzéki bizalmiakkal. A csoport 1917 végén illegális röpiratokat adott ki, tüntetéseket szervezett. Illegális munkájukat az orosz forradalmi emigráció Budapesten élő tagjai és Budapesten dolgozó orosz hadifoglyok segítették.

A magánalkalmazottak kongresszusa.

Szövetségük háborus működése. — 20.000 tagja van szervezetüknek.

A régi parlament üléstermében karácsony napján országos közgyűlést tartott a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetsége, amelyen 20.000 tag képviseletében az ország minden részéből 387 küldött gyült össze az alkalmazotti kar aktuális problémáinak megvitatására. A közgyűlést, amelynek tanácskozásait *Weisz József, Zádor Pál, Vágó Béla* és *Biró Jenő* elvtársak vezették, a szociáldemokrata párt nevében *Buchinger* párttitkár és a Szakszervezeti Tanács nevében *Jászai* titkár elvtárs üdvözölte. Az üdvözlések után az elnöklő *Zádor Pál* elvtárs mutatott rá annak a ténynek a jelentőségére, hogy *az alkalmazottakat ebben a szervezetben immár nem a nyomorkérdés, hanem elvek és egy kiforrt világnézet ereje tartják össze. Az osztályhelyzetüket fölismerő alkalmazottak fölvetik a szociális kérdést* és nyomatékkal kivánják figyelmeztetni a kormányzatot arra, hogy *a szociális kérdésnél a szociális reakció a veszedelmesebb.* A szervezés és a nevelés lesznek azok a fegyverek, amelyeket harcba viszünk, amikor a *munkáltató szervezetek részéről fenyegető koncentrikus támadással szemben az alkalmazotti kar életérdekeit biztositanunk és függetlenségét kiépitenünk kell.*

A központi vezetőség inditványai alapján beszn. szakszerü vita után a közgyülés a következőket határozta:

1. A közgyülés fölhatalmazást ad a központi vezetőségnek arra, hogy a háboruból a békére való átmenet ideje alatt, amikor az *állásnélküliek száma* előreláthatólag emelkedni fog, *az alapszabályokban meghatározott segélyeken fölül,* a segélyre jogosult tagoknak *rendkivüli segélyeket* is folyósithasson.

2. A közgyülés határozatban kötelezte a tagokat arra, hogy a 200 koronát meg nem haladó fizetésüek havonta legalább 50 fillért, a magasabb fizetésüek pedig 1 koronát fizessenek *háborus segélyezés* céljaira.

3. A közgyülés fölhatalmazta a központi vezetőséget arra, hogy Budapesten a Szövetség részére építendő vagy kibérlendő ház költségeinek előteremtésére inditson agitációt és készitse elő azokat a terveket, amelyek *a szakszervezeti ház* költségeinek összegyüjtését a legsikeresebben szolgálhatják.

A közgyülést délutáni 2 órakor lelkes szavakkal Weisz elvtárs rekesztette be. Tizperenyi szünet után

a szabadszervezeti közgyülést

tartották meg, amelyen a szabadszervezeti szabályzat egyes rendelkezéseinek módositásai után az ellenállási alap ügyét tárgyalták.

A közgyülés 87 küldött javaslatára tulnyomó többséggel inditványt fogadott el, amely szerint:

Az orosz proletártestvérek szociális forradalma, a különbéke lehetősége, a kapitalista polgári reakció immár leplezetlen szervezkedése által teremtett rendkivüli helyzetben a közgyülés mindennél előbbrevalónak tartja az osztályharc igazi szellemének megfelelő és minden eszközt céltudatosan fölhasználó *szocialista politikát.*

A pártvezetőségnek a már megszervezett nagy tömegek számbeli és intellektuális sulyát, elkeseredését és forradalmi elszántságát a társadalmi rend megváltoztatására kell fölhasználnia

Részlet a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak 1917. december 25-i közgyűlésén elfogadott határozatból. (Népszava, 1917. december 27.)

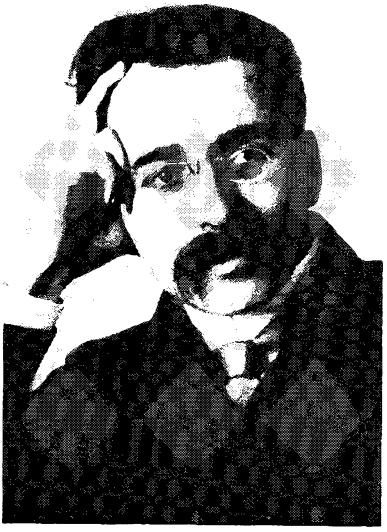

Szabó Ervin, a századelő szocialista munkásmozgalmának kiemelkedő teoretikusa. Tanácsaival és összeköttetéseivel támogatta a baloldali diákcsoport tevékenységét

KATONATESTVÉREINK!

AZ UJESZTENDŐRE MEGLEPŐEN NAGYSZERŰ AJÁNDÉKRÓL GONDOSKODTAK RÉSZETEKRE AZOK, KIK JÓL FŰTÖTT PALOTÁIKBAN MÁS EMBERNEK UTOLSÓ CSEPP VÉRÉT IS HAJLANDÓK FÖLÁLDOZNI A HAZÁÉRT. NEM CSALÁDAITOKNAK AKARNAK VISSZAADNI BENNETEKET, NEM ÁLTALÁNOS BÉKÉVEL AKARNAK MEGAJÁNDÉKOZNI HANEM A GORLICEI, A DOBERDŐI POKLOK UTÁN A BORZALMAK LEGBORZALMASABBIKÁT, A FRANCIA HARCTERET, A FLANDRIAI ALVILÁG GRÁNÁTVIHARÁT TARTOGATJÁK MÉG SZÁMATOKRA.

TESTVÉREINK, ESZMÉLJETEK! AZ OROSZ KATONÁK MÁR RÁJÖTTEK ARRA HOGY A FÖLD, MELYET MEG KELL HÓDITANIOK, A SAJÁT ORSZÁGUKBAN VAN, HOGY AZ ELLENSÉG, MELYEL HA KELL FEGYVERREL IS SZEMBE SZÁLLNAK A FÖLDES GRÓFOK ÉS IPARBÁROK ÉLŐSDI CSAPATA, MELY A KÜLÖMBÖZŐ NEMZETISÉGŰ FÖLDETLEN JÁNOSOKAT ÉS NINCSETLEN PÉTEREKET EGYMASRA USZITJA, NE HOGY AZ IGAZI ELLENSÉGET FELISMERVE, ELLENÜK FORDULJANAK.

KATONÁK! KÉT-HAROM HÉT MULVA AZ OROSZ TESTVEREK HÁZAMENNEK A DÚS TERMŰFÖLDRE, AMELY EZENTUL NEM A KASTÉLYOK URAINAK TERMI A SÁRGA KALÁSZT, HANEM ANNAK AKI AZT MEGMŰVELI. — TUDJÁTOK-E MIVAR MÉG FIRÁTÓK? A FRANCIA HARCTÉR UTÁN JŰ AZ EGYIPTOMI A SZIRIAI, A SZALONIKI MAJD ISMÉT AZ OLASZ FRONT. ÉS HA KÉRDEZITEK MERT HULLJON A SOK VÉR TOVÁBB, AZT FELELIK NEKTEK, HOGY AZ ANGOL, OLASZ, FRANCIA MEG MINDIG HÓDITANI AKAR, EL AKARJA RABOLNI FÖLDEITEKET, AZOKAT A FÖLDEKET, MELYEKBŐL NEKTEK LÉGFELJEBB EGY MORZSA JUTOTT, MELYEKNEK TULNYOM Ó RÉSZE KALANDOR GRÓFOK ÉS MENYE PAPOK BIRTOKÁBAN VAN

AZ OROSZ KATONÁK NEM HAJLANDÓK MEGHALNI AZÉRT, HOGY LENGYELORSZÁG VAGY MÁS IDEGEN NÉPEK LAKTA TARTOMÁNY AZ OROSZ BIRODALOMHOZ TARTOZZÉK. ÉS TI MÉG ÉVEKIG SZENVEDJETEK EGY FRANCIAORSZÁGTÓL ELSZAKITOTT FÖLDDARABÉRT, ELZÁSZ-LOTHARINGIÁÉRT, MELYNEK IDÁIG TALÁNYT NEVET SE HALLOTTÁTOK S MELY A KORMÁNYAINK ÉS AZ ELLENSÉGES KORMÁNYOK SZERINT A BÉKE UTOLSÓ AKADALYA!

KATONATESTVÉREINK! MOS-DŐL EL EGÉSZ ÉLETETEK SORSA! MÁR MORAJLIK IDEHAZA A FÖLD, KÉSZÜLNEK A KIUZGORAZOTTAK, AZ ELNYOMOTTAK, HOGY FELELŐSSÉGRE VONJÁK AZOKAT, KIKNEK A VÉR ÉS KÖNYTENGGRÉRT FELELNIÖK KELL. TI VAGYTOK A FÖLD URAINAK UTOLSÓ REMÉNYSÉGE A TISZURONYAITOK MÖGÖTT KERESNEK MENEDERET. HA FELVONUL MAJD AZ ÉMEZŐK ÉS NYOMORGUK SEREGE — HA TITEKET KÜLDENEK KI HOGY VÉRBEFOJTSÁTOK TESTVÉREITEK MEGMOZDULASÁT —

KATONÁK, MIT FOGTOK MAJD TENNI?

Duczynska Ilona. Svájcból hazatérve a galileista diákcsoport egyik vezetője lett

A galileista diákok és a nagyüzemi bizalmiak csoportja által 1917 végén – 1918 elején kiadott illegális röpiratok

Fegyverszünet és béketárgyalás Breszt-Litovszkban

Czernin és Kühlmann külügyminiszterek. Az osztrák–magyar és német delegáció vezetői a béketárgyaláson

A Nemzetközi Szocialista c. újság első száma. A Nemzetközi Szocialista a breszti béketárgyalások idején jelent meg Pétervárott. A frontvonalban álló magyar katonákat és a magyar hadifoglyokat tájékoztatta a tárgyalások menetéről, az oroszországi forradalom eseményeiről, célkitűzéseiről

A fegyverszüneti szerződés aláírását követően, Breszt-Litovszkban, 1917. december 22-én megkezdődtek a béketárgyalások. A szovjet delegáció a tárgyalásokkal kapcsolatban azt követelte, hogy azok nyilvánosak legyenek, az ülések jegyzőkönyveit a tárgyaló felek szó szerint közzétehessék. E követelést a konferencia magáévá tette, így az újságokban az ülésekről részletes tudósítások jelentek meg.

A szovjet delegáció a november 8-i békéről szóló dekrétum alapelveiből kiindulva tárgyalási alapul a mindennemű annexióról és hadisarcról való lemondást, a leigázott népek önállóságának visszaállítását, a nemzetiségek teljes önrendelkezési jogának biztosítását, a kisebbségek és gyengébb nemzetek jogainak és érdekeinek védelmét jelölte meg.

Ezeket a javaslatokat a központi hatalmak küldöttei kezdetben színleg elfogadták; imperialista hódító szándékaik és terveik azonban később, a tárgyalások előrehaladtával, nyilvánvalóvá váltak.

A béketárgyalás 1918. január 12-i ülésén Hoffmann tábornok, aki a német delegációban a főparancsnokságot képviselte, eleget téve felettesei sürgetésének kardcsörtető beszédet mondott. Kihívóan arra hivatkozott, hogy nem a szovjet hadsereg áll német területen, hanem a német csapatok állnak orosz földön, ebből következően ők diktálhatják a feltételeket. Január 18-án nyíltan bejelentette a németek igényét

---

Világ Proletárjai Egyesüljetek!

NEMZETKÖZI SZOCIÁLISTA

Kiadja a munkás és katonakiküldöttek tanácsának nemzetközi osztálya. Ingyen kiadvány a magyar katonatestvérek számára

Редакція: Петроградъ, Эртелевъ 13. Minden közlemény Pétervár Erteley 13 alá küldendő

LE HULLT AZ ÁLARC

TITKOS NÉMET BÉKEFELTETELEK HOGYAN AKART ANNEKSZIOT NÉMETORSZÁG. A NEMET „BÉKESZERETET" OSAK A KATONAK TEREMTHETIK MEG A BECSÜLETES BÉKÉT.

Karácsony napján, amikor az emberiségnek békét és jó hírt jelentenek a harangok, Németország, Ausztria-Magyarország kormányai és bolgár meg török jobbágyaik tudatták arra vonatkozó elhatározásukat, hogy lemondanak minden erőszak alkalmazásáról, elismerik minden nép jogát, hogy önmaga határozzon saját sorsáról. A német, magyar és orosz sajtó a központi hatalmaknak ezt a határozatát úgy üdvözölte, mint világító sugárt, amely belenagyog a háboru éjjelébe, hogy fényével megmutassa az általános béke

Az orosz kormány elismeri, hogy ezek a megnyilatkozások a jelenlegi körülmények között a népakarat kifejezésének tekintendők, és kész az abból folyó következtetéseket levonni.

Miután azoken a területeken, amelyekre a fennebbiekben utalás történt, a kiürítés kérdése nem vonható az 1. fejezet rendelkezései alá, épezért ennek időpontja és módja felől, hogy a már megtörtént különválás az orosz felfogás szerint szükséges széles alapu népszavazással, mindennemű katonai kényszer távoltartása mellett, meg-

litván és lett nép sorsára. Ha tehát a központi hatalmak kormányai azt állítják, hogy az általuk megszállva tartott területek népei elhatározták elszakadásukat Oroszországtól, vagyis az orosz munkás és katonakormánytól, akkor egyszerűen hazudnak!

A német önrendelkezési jog nem jelent egyebet, mint a néptömegek akaratának elfojtását, a munkásoknak és földmiveseknek német szuronyokkal való megfélemlitését és a sorsuk intézésének meghagyását a lengyel és német kizsákmányolók

népnek. De nem is emberkereskedők és soha sem fogják osztálysorsosaikat eladni. Ilyen alapon nem lehet tárgyalni soha és semmi körülmények között az orosz munkáskormánnyal.

Az álarc lehullt. Most rajtatok a sor magyar munkások és katonák.

Három évig tett bolonddá benneteket a központi hatalmak kormánya békehite [illegible]. Ártatlan bárányainak tüntette fel önmagát és hol az oroszok, hol a franciák, hol az angolok voltak azok, akik nem akarták bé-

[illegible] a már megalakult vagy még a jövőben létesítendő hadifogoly szervezetek között. A gyűlés [illegible] a pétervári hadifoglyok számára a december 16-án, mert hiszen — mint [illegible] a megjelent hadifoglyok közül többen elmondották: ez a nap volt az első, amelyen szabadon mehettek végig Pétervár utcáin.

A hadifoglyok ezen első szabad napján a cirkusz tágas és hatalmas helyiségében összegyült hadifoglyokat, akik között voltak németek Ausztriából, Németországból, továbbá csehek, magyarok, románok, lengyelek és délszlávok, a munkás és katona tanácsok központi végrehajtóbizottsága nevében W e r [illegible] elvtárs, aki a gyűlést megnyitotta, orosz nyelvü beszédében mint igazi és szeretettel látott testvéreket [illegible]

ebben a harcban minden proletár együtt lesz. [illegible] hadifoglyok is [illegible]

Az osztrák-magyar és német hadsereg hadifoglyainak [illegible] 1917 december 16 [illegible] Pétervárott a Cirk Modern helyiségében a következő határozati javaslatot fogadta el:

A negyedik évét töltő borzalmas háboru alatt először jutunk hozzá, hogy szabadon és függetlenül elmondhassuk véleményünket erről a bűnös vérontásról. Ez a háboru minden ország imperialista és kapitalista érdekcsoportjainak versengéséből született, hódító és [illegible]

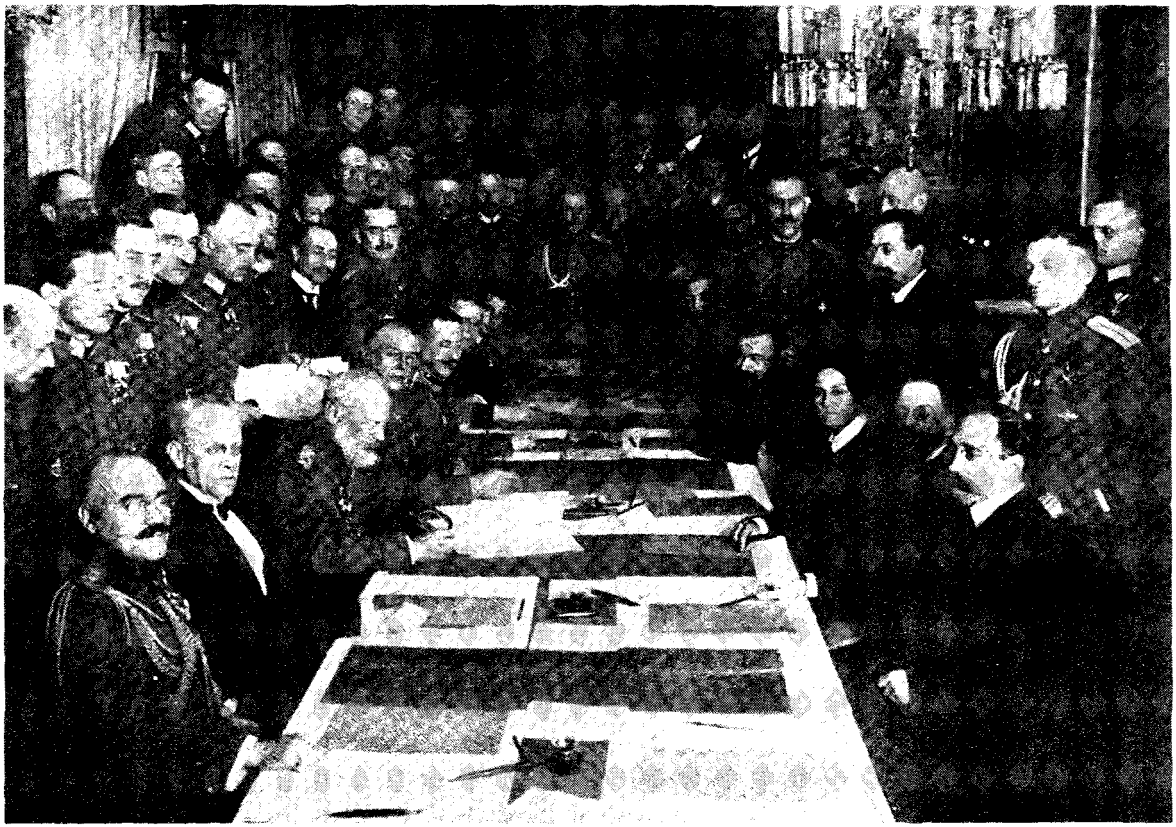

A fegyverszünet aláírása Breszt-Litovszkban. A kép bal oldalán a központi hatalmak megbízottai, jobboldalt a szovjet delegáció. 1. Zeki pasa, Törökország képviselője, 2. Mérey Kajetán osztrák–magyar külügyminisztériumi osztályfőnök, 3. Lipót bajor herceg, a keleti front főparancsnoka, 4. Hoffmann vezérőrnagy, vezérkari főnök, 5. Gantsev ezredes, bolgár küldött, 6. Kamenyev, a szovjet delegáció tagja, 7. Joffe, a szovjet delegáció vezetője, 8. Bizenko asszony, a szovjet delegáció tagja, 9. Altfater ellentengernagy, 10. Lipsky vezérkari százados, 11. Karachan, a szovjet delegáció titkára. (1917. december 15.)

Hoffmann vezérőrnagy, a keleti hadsereg-főparancsnokság vezérkari főnöke, Hindenburg és Ludendorff megbízottja a béketárgyaláson

Litvániára, Lengyelországra, továbbá Lettország, Észtország, Belorusszia és Ukrajna egy részére.

A szovjet delegátusok békevágytól áthatott felszólalásait a központi hatalmak békét kívánó dolgozói lelkes örömmel fogadták; a kardcsörtető beszédeket felháborodva utasították el.

Tömegsztrájk a békéért

A breszti tárgyalások visszhangjaként 1918 januárjában a Monarchia területén sztrájkhullám söpört végig, melynek fő mozgatórugója az orosz forradalom iránti rokonszenv, a szovjet kormány béketörekvéseinek a támogatása volt.

A sztrájk a Bécs melletti Wiener-Neustadtban kezdődött január 14-én; néhány nap alatt átterjedt Bécsre, majd Ausztria nagyobb ipari központjaira. A közvetlen kiváltó ok az élelmezési nehézségekben rejlett (január elején a finomliszt fejadagját 50%-kal csökkentették), a mozgalom azonban politikai jellegűvé vált.

Az ausztriai sztrájkhullám Magyarországot is magával ragadta.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt Budapesten január 13-ára hat népgyűlést hívott össze a béke kérdésének megtárgyalására. A gyűléseken elfogadták a pártvezetőség határozati javaslatát, mely az annexió és a hadisarc nélküli béke megkötéséért szállt síkra. A határozati javaslat kijelentette: „Magyarország munkássága mindent el fog követni annak megakadályozására..., hogy az orosz köztársaságra valamilyen nyíltan vagy leplezetten hódító béke kényszeríttessék rá." Az ellenzéki csoportok a január 13-i gyűléseken kiegészítő javaslatot terjesztettek elő. Az ellenzék határozati javaslata „az osztályharc minden lehetséges eszközét megalkuvás és félelem nélkül felhasználó szocialista pártpolitika" érdekében munkástanács azonnali megalakítását követelte a gyárak és a szakmai szervezetek képviselőiből, azzal, hogy „a pártvezetőség minden ténykedéséért a Budapesti Munkástanácsnak felelős legyen s tartozzék mindenkor a munkástanács politikájának megfelelően eljárni".

Január 15-én – két nappal a békegyűlések lezajlása után – a munkások az újságokban Hoffmann tábornok kihívó, kardcsörtető beszédét olvashatták. Január 17-én megjelentek az első tudósítások az ausztriai eseményekről. Január 18-án a sztrájk Budapesten is hatalmas erővel bontakozott ki.

A munka minden ipari üzemben leállt; megbénult a városi közlekedés, mert a villamosvasúti társaság tüntetésektől félve a villamoskocsikat bevonta. A nyomdászok csatlakozása következtében a sztrájk idején – január 19-től január 22-ig – az újságok sem jelentek meg. A budapesti utcákon a rendőrök és csendőrök mellett katonai alakulatok vonultak fel, a főútvonalak kereszteződésénél gépfegyverek meredtek a járókelőkre. A főváros munkásainak megmozdulásához 20 vidéki város dolgozói csatlakoztak.

A sztrájk idején egyes vidéki városokban munkástanácsok alakultak. Budapesten a munkástanács követelése azonban csak követelés maradt.

A munkásság és a háboru.

Hat népgyűlés a fővárosban és a környékén. – A munkások az általános békét követelik.

<Budapest munkássága vasárnap délelőtt hat népgyűlésen adott kifejezést békevágyának, hat gyűlés hallgatósága követelte, *hogy az oroszokkal való tárgyalásokat olyan mederben folytassák, hogy a tárgyalások megállapodásai olyanok legyenek, amelyek elősegítik az általános békét.* Az jutott kifejezésre, hogy Németországnak és a monarchiának meg kell mutatnia, hogy valóban nem a hóditások háboruját akarja, hogy az emberek legyilkolását nem akarják a végtelenségig folytatni, hanem nemes mérséklettel belgazolják, hogy az annexió és kártérítés nélküli békére kaphatók, hogy komolyan el akarják háritani azokat az akadályokat, *amelyek a háborus viszályok okai.* Lehetetlen visszatükrözni azt a hangulatot, amely a népgyűlések tízezernyi hallgatóságát jellemezte>

Mosolygó elvtárs a pártvezetőség határozati javaslatát kielégítőnek tartja, de kéri a gyűlést, hogy amellett fogadja el a következő határozati javaslatot:

Budapest munkássága megállapítja, hogy a mai időknek megfelelő, a mindenkori eseményekhez azonnal alkalmazkodó s az osztályharc minden lehetséges eszközét megalkuvás és félelem nélkül felhasználó szocialista pártpolitika csakis ugy folytatható, illetve kezdhető meg, ha a *munkásság* a pártpolitika irányítását és ellenőrzését állandóan és közvetlenül maga veszi a kezébe. A proletármozgalom ma elérhető céljai érdekében a munkásság mulhatatlanul szükségesnek tartja, hogy a pártvezetőséget a reája nehezedő politikai és történelmi felelősség alól ilyen módon tehermentesítse a ezáltal határozottabb és messzebbre tekintő politikát legyen lehetségessé. Ennek gyakorlati megvalósítása céljából azonnal megalakítandó a *Budapesti Munkástanács*, amelyben minden gyár és minden szakmai szervezet valamely kidolgozandó demokratikus szervezeti szabályzat alapján képviselve legyen. Ez a *tanács* a vidéken megalakítandó *munkástanácsok* kiküldöttetvel kiegészítendő. A pártvezetőség minden ténykedéséért a *Budapesti Munkástanácsnak* felelős legyen s tartozzék mindenkor a munkástanács politikájának megfelelő módon eljárni. A munkástanács létesítésének és szervezeti szabályzatának megállapítása céljából az összes gyárak és szabadszervezetek megbízottai mielőbb összehivandók.

A gyűlés ezt a határozati javaslatot is elfogadta>

A Népszava tudósítása a január 13-i békegyűlésekről. Az ellenzék munkástanács alakítását követeli. (Népszava, 1918. január 15.)

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt a januári sztrájk kirobbanását követően 1918. január 18-án tíz népgyűlést tartott Budapesten. Gyűlés a nyomdászok háza előtt. (Sándor tér – ma Gutenberg tér)

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetői a sztrájkkal kapcsolatban az ismert taktikát követték: élére álltak a nélkülük és akaratuk ellenére kirobbant megmozdulásnak, és azt céljaiknak megfelelő irányba próbálták terelni.

Január 18-án és 19-én felhívással fordultak a munkásokhoz és a főváros több pontján gyűléseket szerveztek. A gyűléseken elfogadott határozati javaslat „a háború gyors befejezését, a választójogi reform haladéktalan elintézését", és a közellátás megjavítását követelte.

Január 20-án a Városligetben az Iparcsarnokban és az Iparcsarnok előtt nagygyűlés volt. Egyidejűleg 28 tagú küldöttség jelent meg a Várban a miniszterelnöknél. A párt vezetői 21-én arra hivatkozva, hogy követeléseik teljesítésére nézve a miniszterelnöktől megfelelő ígéreteket kaptak, a munkásokat a munka felvételére hívták fel.

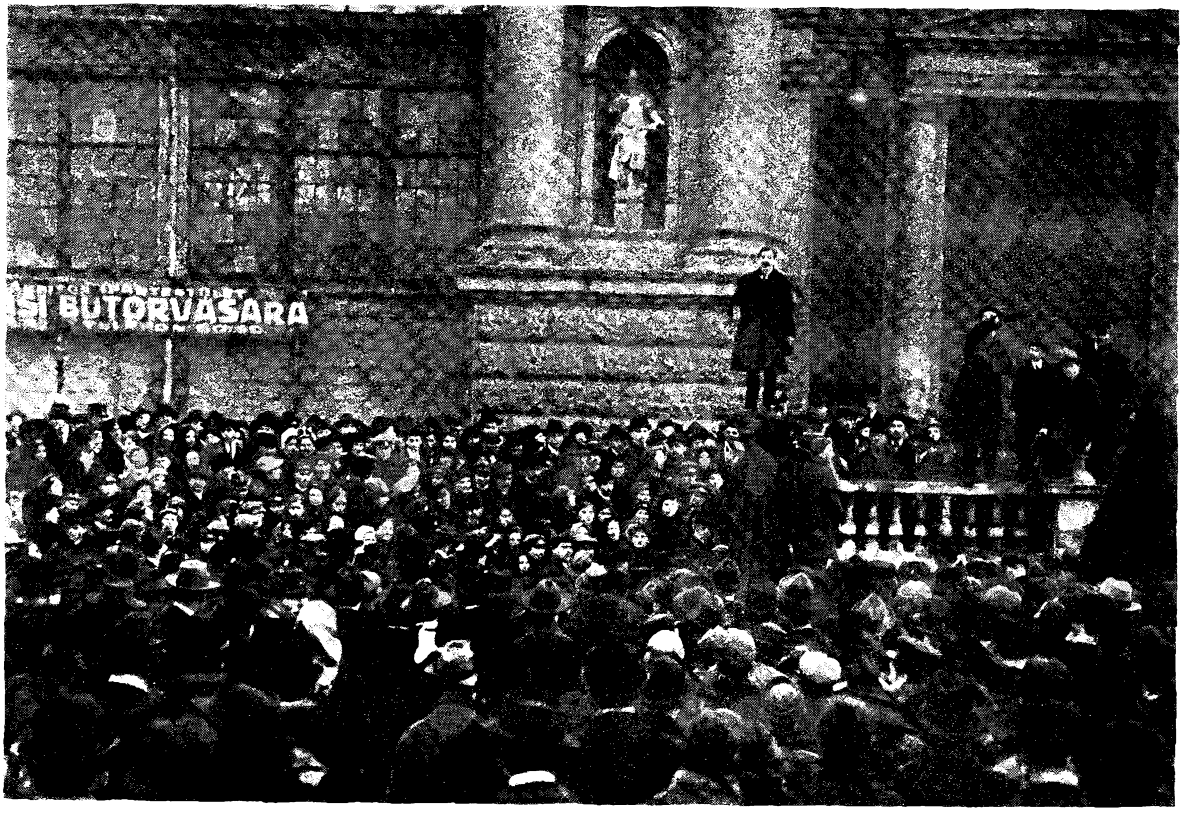

A vasárnap, 1918. január 20-án tartott népgyűlés. Szónokok az Iparcsarnok előtt

A párt felhívásának azonban csak kevesen engedelmeskedtek. A munkások jó része az ellenzéki bizalmiak állásfoglalását követve, a sztrájkot tovább folytatta. A munka egyes üzemekben csak napok múlva indult meg.

A januári sztrájkmozgalom, mely Krakkóra, több csehországi városra, Triesztre és Pólára is kiterjedt, január legvégén átlépve a Monarchia határát Németországban is nagy erővel lángolt fel.

A miniszterelnökhöz igyekvő szociáldemokrata küldöttség a Sikló pénztáránál...

A szervezett munkásokhoz és munkásnőkhöz!

Munkások! Elvtársak! Elvtársnők!

Az osztrák és magyar szociáldemokrata munkásság tömegsztrájkjának közös célja volt: **a béke elősegítése, a béke útjába tornyosuló akadályok elhárítása.**

Ausztria és Magyarország munkásságának hatalmas mozgalma megszólaltatta *a közös külügyminisztert*, aki a béketárgyalások minden fontos kérdéséről *oly szellemben nyilatkozott, amely* az eddigi nyilatkozatoknál kielégítőbb és biztatóbb. A külügyminiszter ezúttal nemcsak általánosságban hangoztatja békekészségét, hanem a béketárgyalások **részleteiről** is felvilágosítást ad. Ha oly szellemben vezeti a tárgyalásokat Brest-Litovskban, mint amilyen ebből a nyilatkozatából szól felénk, akkor *alapos remény van arra, hogy az oroszokkal való különbéke hamarosan megkötheti és egy ilyen béke* bevezetője és megindítója lesz az általános békének.

A magyar kormány elnöke vasárnap délután fogadta a munkások küldöttségét és kijelentette, hogy a magyar kormány **Czernin gróf álláspontján áll és a külügyminiszter békepolitikáját a maga alkotmányos befolyásának teljes erejével támogatja.**

Az osztrák és magyar szociáldemokrata munkásság nagy sztrájkja tehát ezen a közös területen **komoly és értékes eredményt járt:** *a monarchia külpolitikájának vezetője tisztában van azzal, hogy minden rejtett vagy nyílt annexiós szándék mindkét állam munkásainak legvégsőkig elmenő ellentállásába ütközik.*

Politikai sztrájkunk másik célja a választójogi reform biztosítása volt. *A munkapárt koncentrációs kísérlete veszedelemmel fenyegette a választójogot.* Állhatóan kiemelt az a veszedelem, hogy a munkapárt fölajánlja támogatását a kormánynak, de viszont a választójog módosítását vagy elhalasztását követeli tőle. A munkásság erre nézve **határozott választ kívánt és kapott a magyar kormánytól.** A miniszterelnök kijelentette, hogy politikai közösséget csak azokkal vállalhat és vállal, akik a kormány választójogi *álláspontját változatlanul és egész terjedelmében elfogadják.* **Ezzel Tisza és csatlósai kizárnak vannak rekesztve a kormány táborából.** A koncentrációs fonalaknt elvágta a tömegsztrájk. Ezen a napon *másodszor bukott meg Tisza* tette, hogy Czernin gróf nyilatkozatát a kormány *magáévá teszi: a pártvezetőségi* értekezlet ezen az alapon kimondotta azt, hogy a sztrájkot beszüntetni és felhívja az összmunkásságot, hogy:

hétfőn reggel mindenütt, Budapesten és az egész országban kezdje meg a munkát.

A pártvezetőség elvárja, hogy a pártvezetőség, a szakszervezeti tanács, a párt- és szakmai bizalmiférfiak együttes határozata értelmében a munkásság egyanolyan fegyelmezetten és egységesen tér vissza a munkába, mint amilyen egységesen és fegyelmezetten indult neki a küzdelemnek.

Elvtársak! Az osztrák és magyar munkásosztály bátor és forradalmi föllépésével **nagy diadalt aratott.** Megmutatta, hogy a béke és jog ügyének szolgálatától semmi fenyegetés, semmi erőszak a munkásságot el nem riasztja. A **munkásoknak okuk van büszkén, önérzetesen, a siker érzésével térni vissza a munkához** és készülni új harcokra, új küzdelmekre. Sohasem volt még idő, amikor nagyobb szükség lett volna arra, hogy a munkásság szívében rendületlen legyen az ezeréves hit, mint a mostani történelmi nagy napokban. Sohasem volt fontosabb és értékesebb kincsünk a mozgalom egysége és fegyelmezettsége, mint most. Az osztályharcban csatát nyertünk. De ha új harcokra akarunk készen állni, ha elő akarjuk mozdítani nagy és nemes céljaink megvalósítását: akkor minden elvtársnak kötelessége egyforma gonddal őrködni a **mozgalom egységén és szellemének tisztaságán.**

Éljen a nemzetközi szocializmus!
Éljen a világbéke!

Elvtársi üdvözlettel

A szociáldemokrata párt vezetősége.

* * *

A külügyminiszter nyilatkozata a békéről.

Ami az Oroszországgal való békétárgyalásokat illeti, a kormány már ismételten kijelentette, hogy semmiféle területszerzésre nem törekszik Oroszország kárára; igy tehát a béketárgyalások ilyen tervek miatt nem hiúsulhatnak meg és nem fognak meghiúsulni. Ami különösképen Lengyelországot illeti, a kormány Lengyelországot önálló államnak tekinti, amely önállóan szabályozza velünk való viszonyát, amiben a magunk részéről természetesen továbbra is biztosítjuk a monarchia mindkét állama törvényhozó testületeinek ezen szabályozásra való alkotmányos befolyását. *Ezek szerint teljesen tisztában vagyok azzal, hogy Lengyelországnak államformájától, vagy velünk való bármineműl viszonyát diktálni akarnók.* A közös kormány már kijelentette, hogy beleegyezik abba, hogy Lengyelország lakosságára bízzák, hogy széles alapokra terjedő népszavazással *szabja meg állami rendjét* és kifejezte azt a véleményét, hogy ennek az akaratnak a megnyilvánítására *legalkalmasabb a kiterjedt szavazójog alapján megválasztott alkotmányozó gyülés.* A kormány hajlandónak nyilatkozott arra is, hogy *határos biztosítékokat teremtsenek, hogy* Lengyelország népessége teljes szabadságban hozhassa meg döntését és hogy ezt a szabadságát a megszálló hatóságok semmi módon se befolyásolják. A közös kormánynak el kellett/ugyan utasitania az orosz kormánynak a megszállott területek kiürítésére irányuló követelését de ez egyáltalán nem azért történt, *mintha a katonai megszállást arra akarnánk felhasználni*, hogy a lengyel nép önrendelkezési jogát bármilyen irányban korlátozzuk, hanem kizárólag azért, mert a háborunak a többi harcterekben való folytatása és a még meg nem szilárdult orosz belső viszonyok miatt ezeket a területeket *katonai érdekeink veszélyeztetése nélkül nem ürithetjük ki.* Mindamellett a megszállás tartamának kérdésében is megegyezésre igyekszünk jutni az orosz kormánnyal és reméljük, *hogy az mindkét fél jóakarata mellett sikerülni fog.* Mivel a monarchiát mindezen kérdések megoldásában *semmiféle önző szándék nem vezeti és mivel hajlandó annyira méltányolni az orosz kormány kívánságait, amennyire*

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt felhívása a sztrájk befejezésére. (1918. január 21.)

...és távozóban a Sándor palotából

Cattaro

1918. február 1-én, a januári megmozdulások továbbgyűrűzéseként, felkelés robbant ki a cattarói öbölben a Monarchia hadiflottájának ott állomásozó egységeinél. A tiszteket lefegyverezték és őrizet alá helyezték. Az árbocokra felhúzták a vörös lobogót. A hajókon, ahol a tengerészek közt a Monarchia szinte valamennyi nemzetisége megtalálható volt (34,1% horvát és szlovén, 20,4% magyar, 16,3% német, 14,4% olasz, 11% cseh és szlovák, 3,8% lengyel, ukrán és román) matróztanácsok alakultak. A központi matróztanács „az orosz javaslat szellemében" békét, leszerelést, a népek önrendelkezési jogának elismerését, demokratikus kormányt követelt. Az általános követeléseket helyi követelések egészítették ki: jobb ellátás és ruha, azonos élelmezés legénységnek és tiszteknek, több szabadság, a levélcenzúra eltörlése, gondoskodás az otthonmaradottakról. A cattarói matrózfelkelést a hadvezetőség csak nehezen tudta elfojtani a környező hegyeken elhelyezett tüzérség, az öbölben állomásozó német tengeralattjárók és a Pólából kifutó 3. flottahadosztály segítségével. A felkelés leverését kíméletlen megtorlás követte. A hajókról 800 matrózt hurcoltak el, 392 ellen bírói eljárás indult. 40 felkelő felett statáriális bíróság ítélkezett. 4 matrózt elrettentésül – halálra ítéltek, és február 11-én kivégeztek.

A felkelést követően a flotta addigi parancsnokát, Maximilian Njegovan admirálist leváltották. A flotta élére egy viszonylag fiatal tiszt, Ferenc József egykori szárnysegédje került: Horthy Miklós sorhajókapitány, akit egyben ellentengernaggyá léptettek elő.

Börtön (áristom) a hajón

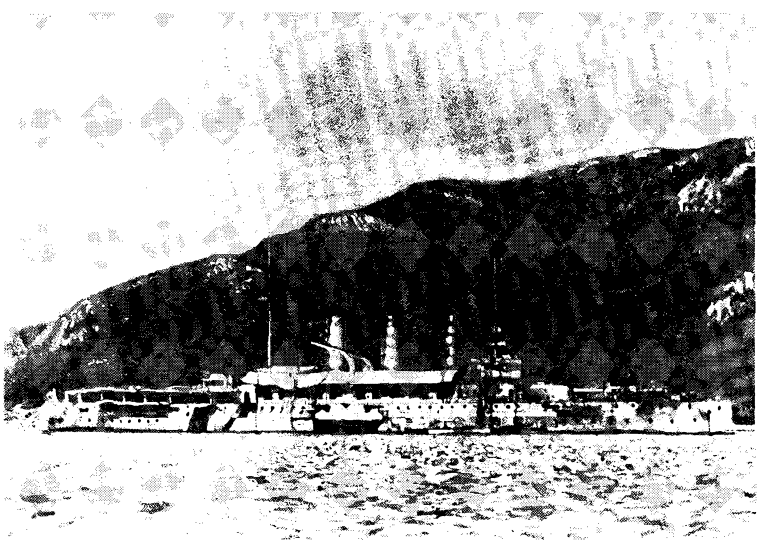

Ahol a felkelés kezdődött. A Szt. György cirkáló, a cattarói öbölben állomásozó flotta zászlóshajója

Horthy Miklós, akit a felkelést követően ellentengernaggyá és a flotta parancsnokává neveztek ki. (Vasárnapi Újság, 1918. március 10.)

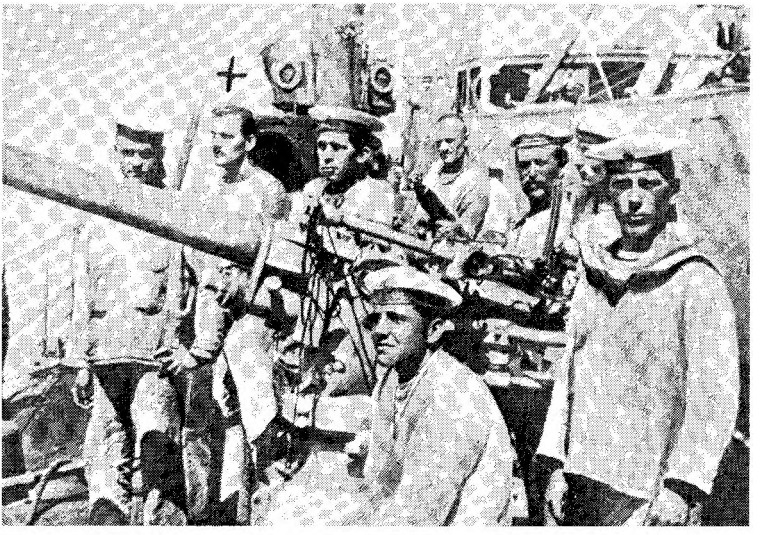

Készültség a felkelés napjaiban. Balról a második Franz Rasch, a felkelés vezetője

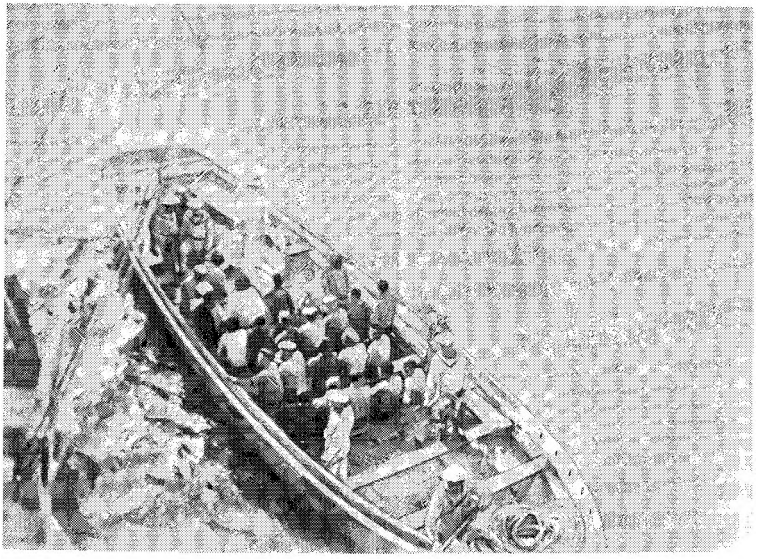

Letartóztatott matrózok kihajózása

A német hadsereg támadása és veresége a nyugati fronton

A német hadvezetőség 1917 végén–1918 elején a katonai helyzetet kedvezőnek ítélte. A hadsereg-főparancsnokság – túlbecsülve saját erejét és lebecsülve az ellenségét – úgy vélte, a keleten felszabaduló hadosztályok segítségével sikerrel támadhat nyugaton, döntő vereséget mérhet az antantra; ezzel úrrá lehet a belső nehézségeken, megteremtheti egy győzelmes béke előfeltételét.

A tervbe vett támadás 1918. március 21-én St. Quentintől nyugatra az angol és francia hadsereg érintkezésénél vette kezdetét. Az első csapást rövidesen újabbak követték. A harcok során a német hadsereg területnyereségre tett szert, de döntő sikert elérni sehol sem tudott. Az idő előrehaladtával tartalékai és erőforrásai kimerülőben voltak – az antant ugyanakkor pótolni tudta veszteségeit. (A nyár folyamán az Egyesült Államokból már havonta 250 000 ember érkezett a nyugati hadszíntérre.) A szövetségesek mindinkább fölénybe kerülő hadserege július 18-án Reimstől nyugatra ellentámadásba ment át, a németeket harckocsik tömeges bevetésével visszavonulásra kényszerítette. A július 18-i vereséget augusztus 8-án Amiens-től keletre újabb, még súlyosabb csatavesztés követte.

Bár e kudarcok a térképen nem jelentettek többet a frontvonal helyi jellegű kiigazításánál, a júliusi fordulat a háború

Az Ancre és Somme közötti harcokban 1918. augusztus 21–22-én angol fogságba került német katonák

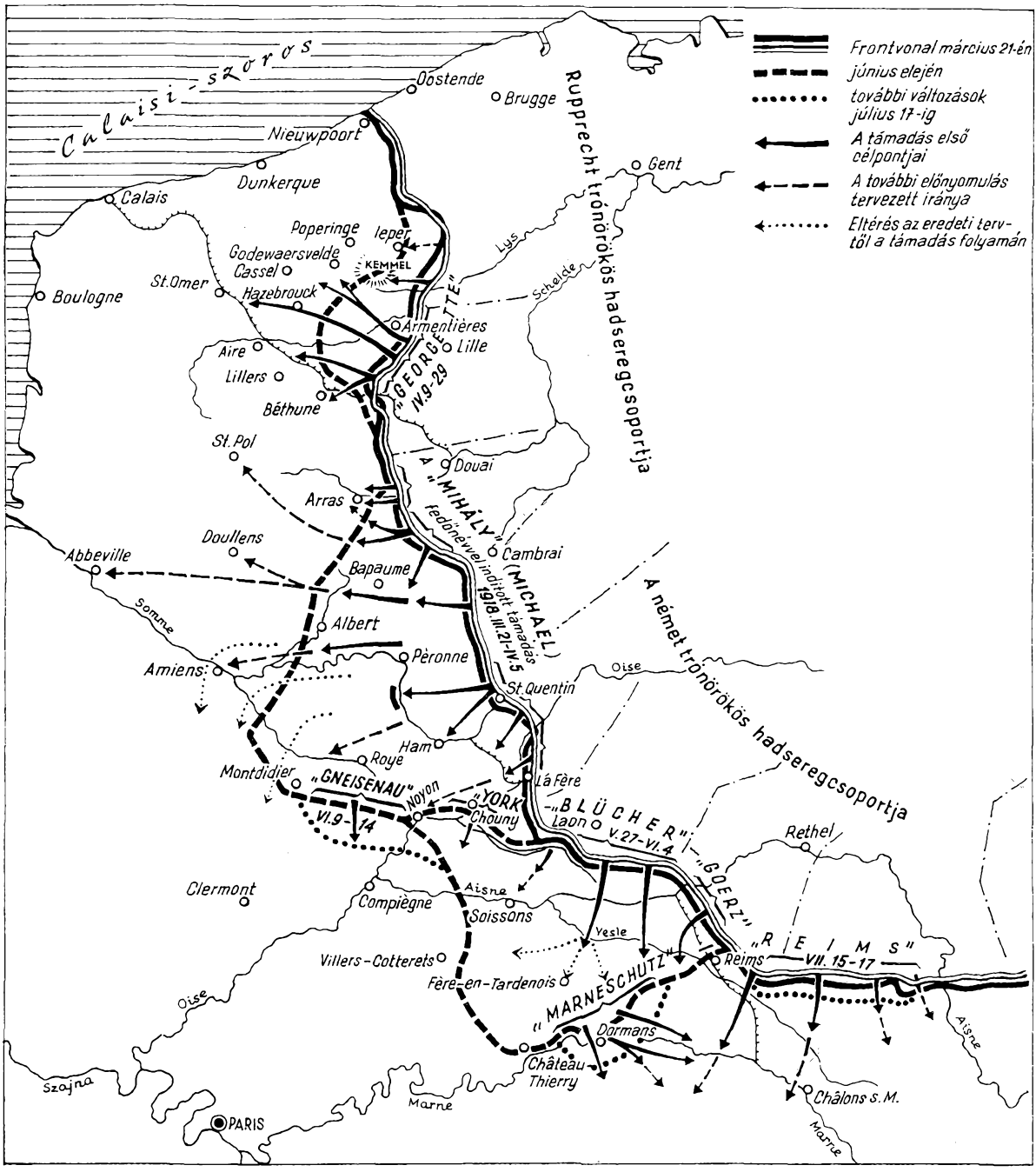

A német hadsereg támadása a nyugati fronton

végső kimenetele szempontjából döntő jelentőségű volt. Július 18-át követően a kezdeményezés végleg kicsúszott a német hadvezetőség kezéből, megkezdődött a visszavonulás, mely ettől kezdve folyamatossá vált.

Az antant a megvert és megrendült német hadsereget nem engedte lélegzethez jutni. Augusztus végén, szeptember

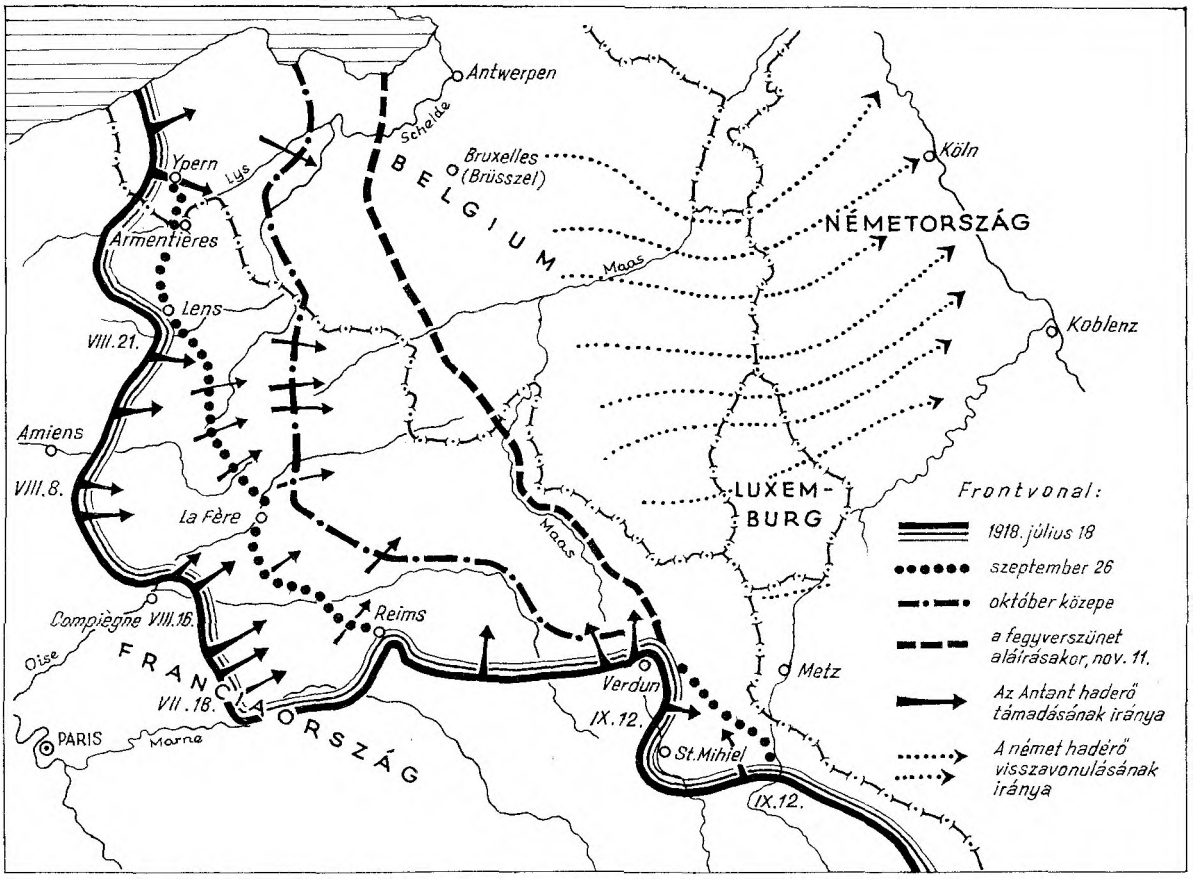

A német hadsereg visszavonulása

elején támadás támadást követett. A német hadifoglyok növekvő száma (az augusztus–szeptemberi adatok sokszorosan felülmúlták a megelőző hónapokban közölteket) a hadsereg bomlására utalt, a katonák harckészségének hanyatlásáról tanúskodott. A német hadsereg halottakban, sebesültekben és eltűntekben fél év leforgása alatt (március 21–szeptember 29) másfél millió embert veszített.

Amikor szeptember 26-án az antant a front egész hosszában általános támadásra indult, nyilvánvaló volt, hogy a német katonák e rohamnak sokáig nem tudnak ellenállni, az új támadás a vég közeledtét jelenti.

Erich von Ludendorff főszállásmester, a kudarcba fulladt nyugati offenzíva tervezője és irányítója

A Monarchia sikertelen offenzívája Észak-Olaszországban

A német hadsereg támadásához kapcsolódva a Monarchia – nem utolsósorban azért, hogy szövetségesi hűségét ezzel is bizonyítsa, a titkos béketapogatódzások nyilvánosságra kerülése folytán (Sixtus-ügy, 1918. április) megingott bizalmat helyreállítsa – Észak-Olaszországban indított támadást.

Az úgynevezett piavei offenzíva, mely az olasz front egész hosszára kiterjedt és többszöri halasztás után június 15-én vette kezdetét, vereséggel végződött.

A támadás a jobbszárnyon már első nap elakadt, a balszárnyon az ott álló hadseregcsoport átkelt ugyan a Piavén, de a támadó hadosztályokat az olasz tartalékok beérkezése és az ezt követő ellentámadás után, itt is – az időközben erősen megáradt folyón keresztül – a kiinduló állásokba kellett visszavonni.

A Monarchia hadserege az offenzíva során, tíz nap leforgása alatt 142 000 embert veszített (halottak, sebesültek, hadifoglyok, eltűntek együttvéve). Az észak-olaszországi támadás nemcsak katonai téren jelentett kudarcot. A vereség következtében a Monarchia kül- és belpolitikailag is nehéz helyzetbe került.

Az észak-olaszországi támadás terve

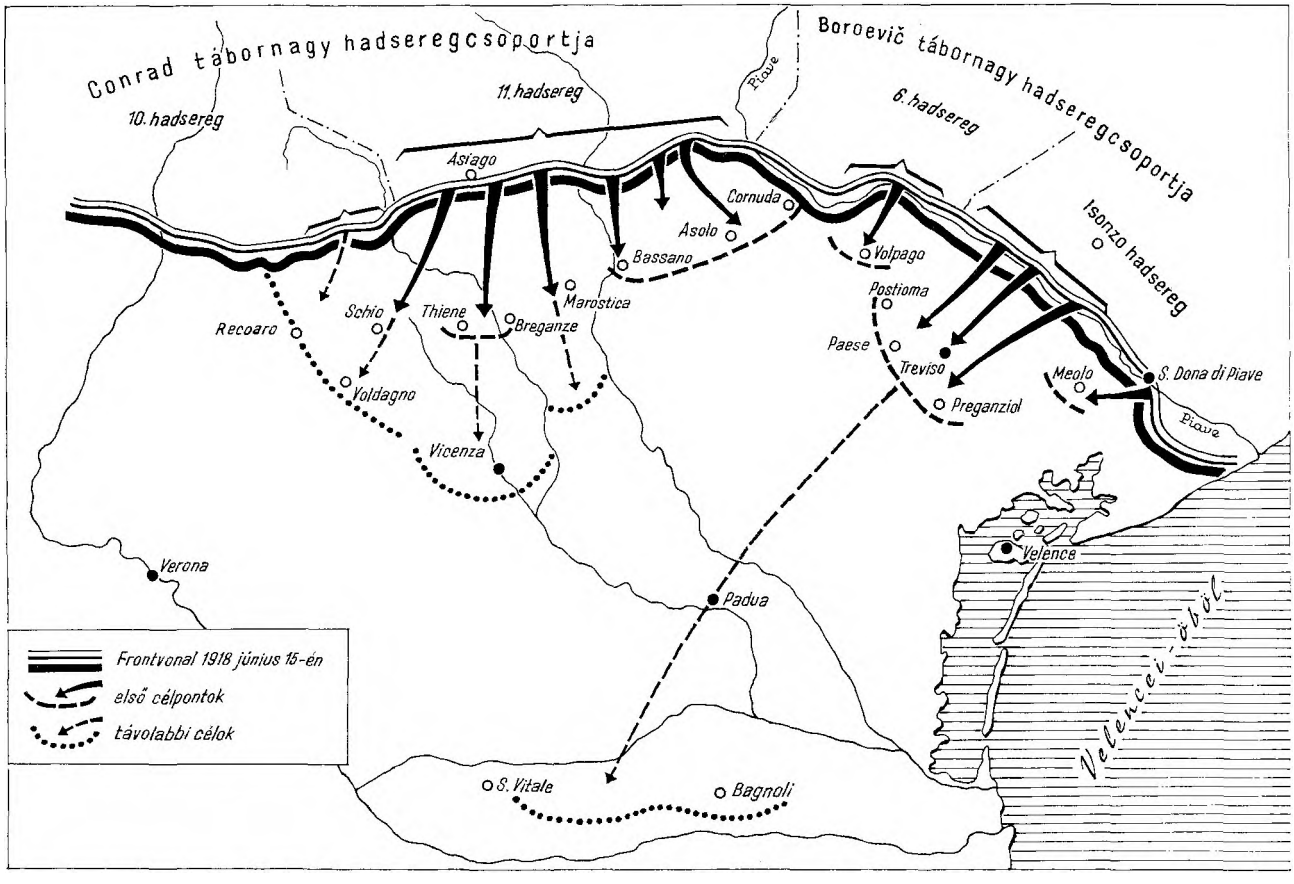

Arz Arthur tábornok vezérkari főnök

Conrad, a volt vezérkari főnök, akit a júniusi offenzíva után az általa vezetett hadseregcsoport éléről is leváltottak

Boroević Svetozar tábornagy, a Piavén átkelt hadseregcsoport parancsnoka

Átkelés a Piavén

A hátország helyzete

A júniusi, kudarcba fulladt észak-olaszországi offenzíva után az általános felháborodás nyomása alatt a hadvezetőség jelentést kért a parancsnokoktól, és a vereség okainak kivizsgálására vezérkari tiszteket küldött a csapattestekhez. A beérkező jelentések egy sor hibára mutattak rá, de a kudarc nyilván csak részben eredt a fogyatékosságokból és a hadseregparancsnokok egyet nem értését tükröző, súlypont nélküli – joggal bírált – haditervből. A vereség mélyebb, alapvető oka a Monarchia gazdasági, katonai erőforrásainak mind teljesebbé váló, minden téren kiütköző kimerülésében rejlett.

Az *ipari termelés* az első évek fellendülése után 1918-ra jelentősen visszaesett. Szerepet játszott ebben a munkaerőhiány, a felújítások elmaradása, a dolgozók elégedetlensége, a blokád, az energiahordozók, a nyersanyagok hiánya. (A rézhiány következtében – mint képeink mutatják – 1918 tavaszán már nemcsak a harangokat, de a tetők rézborítását és az ott található villámhárítókat is leszerelték.) A csökkenő termelés, az akadozó behozatal a háború utolsó esztendejében végképp lemaradt a hadsereg feneketlen igénye, az óriásira duzzadt kereslet mögött.

Hasonló helyzet alakult ki a *mezőgazdaságban*, a bevonulás, a lovak igénybevétele, az állatállomány megtizedelése, fontos mezőgazdasági területek hadszíntérré válása és a megmaradt föld elégtelen megmunkálása következtében. A gabonatermés 1917–1918-ban nem érte el a békebeli kétharmadát (1917-ben, 1913-hoz viszonyítva 62,2%, 1918-ban 52,7%) és ebből kellett volna kielégíteni a megnőtt igényeket, a civil lakosságon túlmenően a közös hadsereg nem csökkenő

Exhumálásokat
az összes európai hősi temetőkből, valamint a szükséges okmányok beszerzését szolid árban, anyagi kezesség mellett eszközlünk
Szende és Szabó ezelőtt **Gebauer Károly r.t.**
exhumálási vállalata, Budapest, Károly király-út 4.
Elsőrendű szakintézet — Telefon 51—92

A pénz a ládafiában csak penészedik s minosen hasznára senkinek. De a melyet hadikölcsönbe fektetünk, az élénkíti a gazdasági életet, hasznára van a hazának s bő kamatokat hoz a tulajdonosának.

Leszerelt, beolvasztásra váró harangok a bécsi Arzenál udvarán

Leszerelik a vörösrézből készült villámhárítót a Pesti Hírlap székházáról

Örizzük meg hősi halált halt kedveseink emlékét!

Jegyezzen hadikölcsönt

hadikölcsönbiztositás

alakjában a

Foncière Pesti Biztositó Intézetnél

Budapest, V., Sas-utcza 10. szám

vagy bármely képviseleténél.

A hadikölcsönbiztositás

mindenkinek lehetővé teszi, hogy a hadikölcsön-jegyzésben részt vehessen, mert a hadikölcsön vételárát biztositási díj alakjában kényelmesen évi, félévi, sőt negyedévi részletekben 15 év alatt törleszthetí s egyúttal **családjáról is gondoskodik**, mert a jegyzett hadikölcsönkötvények korábbi elhalálozás esetén családjának **azonnal** kiadatnak.

Olcsó díjak, előnyös feltételek. Semmiféle illeték nem számittatik.

A biztositás érvénye kiterjed **potdíj nélkül a háború minden veszélyére. Érvényes öngyilkosság és párbaj esetén is.**

A hadikölcsönbiztositáshoz **10.000 koronaig orvosi vizsgálat nem szükséges.**

Hadikölcsönbiztositást kötbet minden egészséges egyén, férfi vagy nő, a ki 18 éves korát betöltötte és 59 évnél nem idősebb.

Hadikölcsönbiztositások közvetitésével foglalkozni kívánó egyének, nők is, előnyös feltételek mellett felvétetnek a Foncière Pesti Biztositó-Intézet igazgatóságánál, Budapest, V., Sas-u. 10, vagy képviseleteinél.

A mit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra. Siessen mindenki, a hadikölcsön jegyzéssel, — nehogy lekéssék.

Hirdetések a Vasárnapi Újságból (1917–1918)

szükségletét. (A hadsereg élelmezesi létszáma 1918. május 1-én: 5 128 000.)

A *közlekedés* akadozott a vasútvonalak túlzott igénybevétele és az ebből eredő helyszűke, a felújítások elmaradása, a mozdony, a kocsipark, a szén és a személyzet hiánya következtében.

A háború óriásira duzzadt költségeit bankóprés útján és hadikölcsönök ismételt kibocsátásával fedezték. (Hadikölcsönt nyolcszor bocsátottak ki – utoljára 1918. június 12-én – együttvéve 18 585 057 050 korona értékben.) A bankjegyek szaporítása gyorsuló *inflációhoz* vezetett annak ellenére, hogy az elértéktelenedő hadikölcsönök egyben a pénzfelesleg lefölözését is szolgálták.

A készletek kimerülése, a gazdasági helyzet rosszabbodása

Salgó-Tarjáni Kőszénbánya
:: Részvény-Társulat. ::

MEGHIVÓ.

A Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársulat folyó évi junius hó 8-án délelőtt 11 órakor Budapesten, V., Arany János-utcza 25. szám alatt levő középponti irodájában

rendkivüli közgyülést

tart, melyre az igazgatóság a t. cz. részvényeseket ezennel meghivja.

NAPIREND:

1. Inditvány az alaptőkének 20.000 drb 200 korona névértékü, bemutatóra szóló részvénynek kibocsátása által 4.400,000 koronával való felemelése iránt.
2. Inditvány az alapszabályok az alaptőkére vonatkozó 4. §-ának módositása iránt.

Budapest, 1917 május 15-én.

Az igazgatóság.

Figyelmeztetés. Azon t. cz. részvényesek, kik a rendkivüli közgyülésen résztvenni kivánnak, részvényeiket a szelvényivel és a még le nem járt szelvényekkel együtt május hó 30-ig bezárólag *vagy a társulat középponti pénztáránál* (V., Arany János-utcza 25.), *vagy pedig Wienben, a «K. k. priv. allg. österr. Boden-Credit-Anstalt»-nál (I., Teinfaltstrasse 8.)* letenni tartoznak.

Az alapszabályok értelmében 25 részvény egy szavazatra jogosit.

(Utánnyomás nem dijaztatik.)

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

Nem azért gyujtják a gyertyát, hogy a véka alá rejtsék, hanem az asztalra teszik, hogy világitson — mondotta Jézus. A hazaszeretet se sokat ér, ha rejtve marad a szív fenekén. Tettekben is meg kell nyilvánulnia. Fizessünk a hadikölcsönre!

10 darab «PAX»-tablettával (60 fillér)
10 darab tojást takarit meg!
Okos háziasszony használja. ★ Ügyes kereskedő árusitja.
10 darabos mintaküldeményt 1.— K-ért bérmentve küldünk.
140 tubus K 60 bérmentve. — Feltünő szép reklámok ingyen.
PAX művek Budapest, VII., Rákóczi-út 24. sz. Képviselőket felveszünk. Telefon: József 28—05.

Hazádnak rendületlenül légy híve óh magyar! De a hűséged meg ne rendüljön akkor sem, midőn hadikölcsönt kell jegyezni!

30½-ES MOZSÁR
ÖSSZELŐTT TANK
HADIKIÁLLITÁS MARGITSZIGET

következtében a *hadsereg ellátottsága* siralmas volt. A főparancsnokság szállásmesteri hivatalának 1918. augusztus 18-i, egy évre visszanyúló jelentésében a következők olvashatók: a harctéren álló hadsereg évi szükséglete 7 millió q liszt és 14 millió q takarmány. Rendelkezésre áll 5 millió q és 2,27 millió q. A húsadag 1918 eleje óta 100 g naponta. Tartalék nincs. Hiány ingekben 2 millió, nadrágokban 2,45 millió, cipőkben 2,55 millió. Egy későbbi – kéziratban maradt – összeállítás szerint a rosszul öltözött, nem ritkán rongyokban járó és kolduló katonák napi étrendje a következő volt: reggeli és vacsora: feketekávé, ebéd: liszt és zsír nélkül készített főzelék (Dörgemüse), néha kevés hús, 350 g kenyér. A feljegyzés hozzáfűzi: „Testsúly mélyen a megkívánt alatt. Egy hadosztálynál az átlag alig haladja meg az 50 kg-ot."

A *hátországban* 1917–1918 fordulóján a téli hónapokat százezrek fűtetlen szobákban, világítás nélkül vészelik át. A közszükségleti cikkek szinte kivétel nélkül jegyre kaphatók és az elosztóhelyek előtt hosszú sorok állnak, gyakran naphosszat – hiába.

Országszerte csökken a születések száma, nő a halálozás nemcsak relatíve, abszolút számokban is. A legyengült lakosságot egyes megyékben, leginkább az elmaradt nemzetiségi vidékeken járványok tizedelik. (Születések száma *1913:* 654 059, *1918:* 288 106. Halálozás *1913:* 432 928, *1918:* 473 364.)

A bevonultak után járó, a jegyzők kényétől-kedvétől függő hadisegély összegét 1918 februárjában felemelik, de az így is reménytelenül kevés (36–48 korona havonta), és csak akkor jár a hozzátartozóknak, ha munkaképtelenek.

A munkások a háború ürügyén nélkülözik még azokat a szerény politikai és gazdasági vívmányokat is, melyeket korábban szervezkedésük eredményeként kicsikartak. (A vasár-

A PESTI HAZAI ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR-EGYESÜLET

1917. évi szeptember hó 27-én d. u. 5 órakor

Központi épületében (IV., Deák Ferencz-utcza 5. sz.)

RENDKIVÜLI KÖZGYÜLÉST

tart.

TÁRGYSOROZAT:

1. Igazgatósági előterjesztés a részvénytőke fölemelése iránt.
2. Igazgatósági javaslat az alapszabályok 4. §-ának módositása iránt.

☞ Ezen közgyülésre a t. cz. részvényesek azon figyelmeztetéssel hivatnak meg, hogy az alapszabályok 14. §-a értelmében csak oly részvényes gyakorolhatja, akár saját személyében, akár meghatalmazott által, szavazati jogát, kinek részvénye 1919 deczember 31-éig nevére iratott e a közgyülést megelőző nap d. u. 5 órájáig az egyesület főpénztáránál még le nem járt szelvényeivel együtt letétetett.

Budapest, 1917 szeptember 15-én.

Az igazgatóság.

(Utánnyomás nem dijaztatik.)

Sorbanállás a vásárcsarnok előtt és

napi munkaszünet eltörölhető, a munkaidő meghosszabbítható, a nők és gyermekek alkalmazását, kiuzsorázását semmi sem korlátozza.) A bérek látszólag emelkednek, de a felemelt bérek messze elmaradnak az általános drágulástól. A munkások jó része hadiüzemekben dolgozik. (A hadiüzemek száma a háború végén megközelíti az ezret, az ott dolgozó munkásoké a félmilliót.) A katonai felügyelet alatt álló gyárak fegyházhoz hasonlóak. Az ott dolgozók munkahelyüket nem változtathatják, katonai büntetőbíráskodás és fegyelmi fenyítő hatalom alá esnek. („A gyár mellett fogdák. Mulasztásra, bérkövetelésre, panaszkodásra, harctéri szolgálat kérésére nem ritkán összeverés, kurtavas, kikötés, tömlöc a válasz. Nappal munka, éjjel tömlöc vagy megfordítva.")

A falvakban a családfő bevonulása következtében a legnehezebb munkákat nők és gyermekek végzik. A kényszerintézkedések (helyhez kötés, katonai munkásosztagok szervezése, személyes szolgálatra kötelezés egybekötve a bérek maximálásával, hadifoglyok olcsó munkaerőként való alkal-

a piacon

mazása) a szegényparasztságot súlyosan érintik, kiszolgáltatják a közigazgatás és a hatósággal összejátszó földbirtokosok önkényének.

Az infláció és az áruhiány a korábban kiváltságos helyzetet élvező alkalmazotti, tisztviselői réteget is nehéz helyzetbe hozza. Tényleges jövedelmük 1918-ra a békebeli egyharmadára süllyed.

A háború ugyanakkor nem mindenki számára jelent romlást, nélkülözést. Akinek pénze van, feketén mindenhez hozzájuthat. Pénzzel, összeköttetéssel a felmentés is megszerezhető. A hadseregszállítás, a feketepiac, a láncкereskedelem virágzik. Nő az újgazdagok, a könnyen szerzett pénzt, vagyont szemérmetlenül fitogtató „hadimilliomosok" száma.

Miután a mérlegek közzétételét a kormány 1917-ben „hadiérdekből" megtiltja, a bankok, részvénytársaságok nem mindennapi, a békebeli színvonalat még 1918-ban is meghaladó nyereségeit leginkább az állandó alaptőke-emelések tükrözik és rejtik el egyben a be nem avatottak szeme elől.

Munkás-paraszt-nemzeti irányú mozgalmak

A háború elhúzódása, a nélkülözés, az orosz forradalom új lehetőségeket felvillantó kisugárzása, 1918 tavaszán a tömegmozgalmak minden addigit felülmúló felerősödéséhez vezetett.

A szervezett munkásság gazdasági jellegű, de menthetetlenül a politika síkjára áttevődő, a hadimunkásokat is magával ragadó megmozdulásai szinte minden szakmára kiterjedtek. Az egymást követő sztrájkok, bérharcok, tüntetések sorából kiemelkedett a budapesti gépgyárak és vasművek dolgozóinak megmozdulása – a 8 órás munkaidőért indított harc – mely március 8-án 55 000 munkás kizárásához vezetett. Sztrájkoltak a vasúti műhelyek dolgozói, újra és újra leálltak a bányászok Tatabányán, Lupényban, Resicán, Ajkán, Nyitrabányán, Brennbergben... Somsálybányán április 10-én a csendőrsortűznek 2 halottja és 12 sebesült áldozata volt. Április 22-én a Magyarországi Szociáldemokrata Párt Budapesten 100 000 embert vitt az utcára „választójogot" követelve. Május elsejét országszerte általános munkabeszüntetéssel ünnepelte a munkásság.

Választójogot követelő gyűlés az Iparcsarnok előtt. A szónok: Kunfi Zsigmond. (1918. április 22.)

Az egyre radikálisabbá váló megmozdulások során a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetői mérsékletre intettek, a Forradalmi Szocialisták illegális röpirataikban „forradalmi osztályharcra" és az „orosz példa követésére" szólítottak.

A munkásság megmozdulásai összefonódtak a városi lakosság éhségtüntetéseivel. Az „ellátatlanok" nem egy helyen megtámadták a lisztet szállító kocsikat, kifosztották az üzleteket, vitték a tüzelőt, ahol érték, feltörték a vagonokat. Az élelemért, hadisegélyért indított megmozdulásokban az asszonyok jártak az élen.

A falvakban az olasz offenzívát megelőző hónapokban kíméletlenül folyt a rekvirálás. A főparancsnokság a készletek felhajtására 50 000 katona igénybevételét engedélyezte. A parasztok (a rekvirálás elsősorban ellenük és nem a nagybirtok ellen irányult) ellenálltak, ahogy tudtak, ha mód volt rá, fegyveresen.

A nemzeti burzsoázia a tömeg elégedetlenségének, a munkások és parasztok békére vágyó, szociális jellegű megmozdulásainak nemzeti irányt igyekezett adni. Galíciában, Csehországban a délszláv területeken erősödtek az önállósulásra, elszakadásra irányuló törekvések, az ilyen irányú – a helyi közigazgatás ellenállásába alig-alig ütköző megmozdulások.

A magyarországi munkásság növekvő elégedetlensége 1918. június végén kirobbanó általános sztrájkkal érkezett el a csúcsponthoz. Június 20-án a Magyar Királyi Államvasutak Gépgyárában – Kőbányán – a csendőrök sortüzet adtak a béremelést kérő, leállni készülő munkásokra. A „fegyverhasználatnak" 4 halálos áldozata és 19 sebesültje volt.

Galileista röpirat

MUNKÁSTESTVÉREINK!

Éhezünk, elpusztulunk! Fiaink és testvéreink évek óta ezrével hullnak a harcterekben, miközben itthon a hadseregszállítók, a grófok, bankigazgatók pénzeszsákjai egyre jobban duzzadnak. És mindezt miért? Hogy egy franciáktól lakott terület ezután is a kizsákmányoló német imperialisták karmai közt maradjon! A francia miniszterelnök által kezdett béketárgyalások meghiúsultak Elszász miatt, külügyminiszterünk bizonyságot szolgáltatott arról, hogy a béke eljöveteléért csak beszélni tud, de tenni semmit sem akar. Meddig tűritek még a nitegetést, munkástestvérek?! Nem lesz addig béke, míg mi nem csinálunk!- mint orosz proletártestvéreink! Ők végetvetettek a háborunak és leszámoltak elnyomóikkal.

MAGYAR PROLETÁROK! Ti is csak forradalmi harc útján szerezhetitek meg jogaitokat! De ti fegyvertársául szegődtetek annak a Vázsonyinak, aki nemrég feleskődött, hogy mindenkit eltapos, aki a mai polgári rend felforgatására törekszik. Ati harci erőtöket Vázsonyi-féle választójogos küzdelmekre feosérlik vezetőitek most, amikor elkövetkezett az idő nálunk is arra, hogy megdöntsük a gazdag naplopók gyalázatos uralmán felépült társadalmi rendet. Kényszeritsétek a pártvezetőséget a forradalmi osztályharc megindítására, mely nekünk is meghozza a szabadság, az emberiesség, az igazság országát, a világ proletárságán nyugvó örök békét.

MAGYAR MUNKÁSTESTVÉREK! Elérkezett a cselekvés órája,- cselekedjünk mi is oroszul! PROLETÁROK! Álljatok be valamennyien a forradalom katonái közé!

A Forradalmi Szocialisták illegális röpiratai

MUNKÁSTESTVÉREINK!

Elég volt már a választojogkunyerálásból! Lássuk be végre, hogy nem adtak soha semmit az uralkodóosztályok! Nem fognak most sem adni! Magunknak kell megmozdulni, mert mi egyedül a magunk erejére vagyunk utalva! Nem számithatunk azokra sem, akiket vezetőinkké választottunk évekkel ezelőtt, amikor még szocialisták voltak. Ők most azt mondják, hogy ők: át vannak hatva a kötelességérzettől és az óhajtól, hogy ezekben a nehéz időkben az osztályállamot baj ne érje. Ők is csak játszanak velünk, mint a többi urak, akiktől a jutalmukat várják! De a mi erőnk hatalmas! Mi vagyunk a tenger, mely ha megmozdul, mindent el bir seperni!

Elég volt a választójogos játékokból! Elég volt a kiosinyes bérharcokból, melyeket százszorosan ellensulyoz az árdrágitás! Elég volt az urakért kiontott tengernyi vérből! Elég volt a kinokból, szenvedésekből! MAGYAR MUNKÁSOK! Gondoljatok orosz testvéreink dicső példájára és mozduljatok meg végre! Csináljunk forradalmat, mert mirajtunk is egyedül a forradalom segithet!

Éljen a vörös Május!

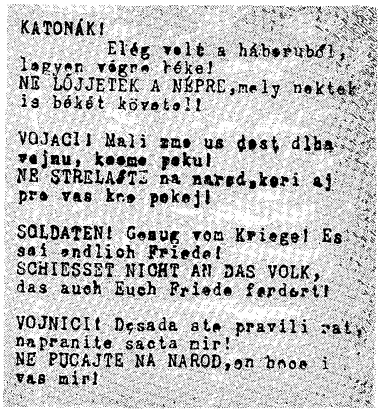

KATONÁK!
Elég volt a háborúból, legyen végre béke!
NE LŐJJETEK A NÉPRE, mely nektek is békét követel!

VOJACI! Mali zmo us dost dlha vojnu, koeme poku!
NE STRELAJTE na narod, keri aj pre vas kce pokoj!

SOLDATEN! Genug vom Kriege! Es sei endlich Friede!
SCHIESSET NICHT AN DAS VOLK, das auch Euch Friede fordert!

VOJNICI! Dosada ste pravili rat, napravite sada mir!
NE PUCAJTE NA NAROD, on hoce i vas mir!

A Munkástanács röpirata a júniusi sztrájk céljáról. (1918. június 22.)

Munkások! Elvtársak!

A szociáldemokrata pártvezetőségnek, a **Szakszervezeti Tanácsnak tagjaiból és a munkásoknak e célra külön választott megbizottaiból**

munkástanács

alakult azért, hogy a munkásság provokálásából és elkeseredéséből kitört mozgalmat céltudatosan és erélyesen vezesse.

A mozgalom célja *kettős:* Az *egyik* annak a sérelemnek orvoslása, amely az *egész* munkásosztályon esett, amikor nagyobb falat kenyeret kérő munkásokra

a gyárba vezényelt csendőrök rálőttek.

E sérelem orvoslásának első feltétele:

a csendőröknek a gyárakból való eltávolítása,

mert azokban a gyárakban, ahol a katonaság és nem csendőrség gyakorolta a katonai felügyeletet, ott hasonló brutalitásra nem került a sor.

De a hatalomnak ez a vétkes cselekedete csak gyümölcse annak a rendszernek, amelyet a *Wekerle—Szterényi*-kormány a munkásügyek intézésénél meghonosított: a megértés helyett erőszakot alkalmaznak, **le akarják törni** a munkásokat, akiknek béreit sokalják és akiknek nem akarnak politikai jogot adni.

A Máv.-gépgyárban a munkások ellen történt merénylet ennek a kormánynak rendszeréből és szelleméből folyik. Ezért követeljük a mozgalom *második* célja gyanánt **a kormány haladéktalan lemondását.** Csak *e kormánynak lemondása* és a kormányzati szellemnek és módszernek átalakulása lehet orvoslás a munkásosztály kitakadt sebére. De követeljük e kormány lemondását azért is, mert ennek a kormánynak elnöke, Wekerle Sándor, január 19-én a sztrájkoló munkások küldöttségének *ünnepélyesen megigérte a választójogi javaslat változatlan fenntartását és ezt az igéretét megszegte s ezzel megdöntötte saját szavahihetőségét.* Ez a kormány a választójogi csalás kormánya, amely éppen azért akarja letörni a munkásokat, hogy jogfosztó terveit megvalósithassa.

Mozgalmunk célja tehát az, hogy ez a kormány mondjon le és alakuljon olyan uj kormány, amely **legalább**

az eredeti választójogi javaslatot

egész terjedelmében magáévá teszi és keresztülvitelére a **képviselőházat feloszlatja.** Addig is, amig ez megtörténik, követeljük, hogy az **uj kormány** minden erejével és befolyásával munkálkodjék azon, hogy **mielőbb békét köthessünk,** hogy az élelmezést megjavitsa, hogy a türhetetlen drágaság egy részét legalább a munkabérek az állami és magántisztviselői fizetések emelésével az államra és a vagyonos osztályokra háritsa. Követeljük, hogy az uj kormány a közszabadságokat ne korlátozza és a dolgozó néposztályok legsürgősebb szociálpolitikai és népjóléti követeléseit elégitse ki.

A munkásság ebben a harcban legyen **egységes, szilárd és kitartó!** Provokálásnak ne üljön fel, de bizzék abban, hogy **munkája nélkül nem élhet meg az ország.** *A munkára szüksége van az országnak, hogy élhessen, a Wekerle—Szterényi-kormányra nincsen szüksége.*

A kishitüeknek és csüggesztőknek éppoly kevéssé higyjen a munkásság, mint a provokálóknak. **Erősek vagyunk és egységgel, kitartással győzni fog igazságos ügyünk!**

Testvéri üdvözlettel
A munkástanács.

Munkások!

Csütörtökön reggel vérlázitó események játszódtak le a magyar államvasutak egyik műhelyében, amelyek gyászba borították az egész magyar munkásságot. Bérjavitást kérő munkások tömegébe egy Zsejunka nevü őrnagy belelövetett. Kenyeret kértek és golyót kaptak. Halottak és sebesültek maradtak a gyár udvarán. Károlyi Mihály gróf ezt a vérlázitó esetet bejelentette a parlamentben és követelte, hogy Wekerle mondjon le, menjen a sárga fenébe és ne kergesse az országot a forradalomba. Szterényi kereskedelmi miniszter, aki mindezekért elsősorban felelős, gögös és provokáló hangon jelentette ki és hangsulyozta, hogy ő a munkásságon

kérlelhetetlen szigorral fog végig gázolni!

Erre a bársonyszékből jövő pimasz kijelentésre, halottaink tetemei fölött egy méltó feleletet adhatunk az osztályuralom gögös urainak:

állunk elébe!

és nem dolgozunk, nem termelünk addig, amig meggyilkolt munkástestvéreink ártatlan vére megtorolva nem lesz. Nem dolgozunk, nem termelünk, amikor termelő munkánk mellett a hátunk mögött fenyeget a legyilkoltatás veszélye!

Munkástársak! Gyalázat, ami ebben az országban történik! Gyalázat! Hogy az uzsorások szabadon garázdálkodhatnak! Gyalázat! Hogy ebben az országban — amelyben bő termés mellett — uzsoraárak vannak, semmi pénz nem elegendő a megélhetésre és gyalázat, hogy bérjavitást kérő munkástársainkba hatalmon levő csirkefogók belelövethetnek! Menjen a kormány a sárga fenébe! Mondjon le, jöjjön egy demokratikus kormány! Pusztuljanak Tiszáék és bandája!

Szombaton délután 5 órakor

tiltakozó gyülést tartunk a városháza előtt! Ott legyen mindenki!

A győri munkástanács

A győri munkástanács magyar, német és cseh nyelvü felhivása

Heute Samstag, am 22. Juni Nachmittag 5 Uhr halten die Arbeiter der Stadt Győr eine Monstreversammlung vor dem Rathause. Genossen! Erscheinet Alle!

Proletariáte Český!
Buď solidární v tomto velkém a společném boji.
Dnes 22/VI. v 5 h odp. sraz u Radnice.
Dostav se každý!

Rendőrkordon a Parlament előtt a MÁV-gépgyári sortűz után. (1918. június 20.)

A vérengzés hírére először a környező gyárak szüntették be a munkát, majd Budapest valamennyi üzeme leállt. A sztrájk a vidéki városokra és a vasútra is kiterjedt.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége okulva a januári sztrájk tapasztalataiból ezúttal maga alakított munkástanácsot a pártvezetőségből, a Szakszervezeti Tanács tagjaiból és a vezetőséggel egyetértő bizalmiakból. A munkástanács június 22-i felhívásában a kormány lemondását, választójogot, a béketárgyalások megkezdését, a bérek és fizetések emelését, szociálpolitikai intézkedéseket követelt.

A sztrájk, melyben félmillió munkás vett részt, a munkástanács nevében fellépő pártvezetőség felszólítására június 28-án ért véget.

A kormány a sztrájkolókkal szemben megtorlással élt. Több bizalmit letartóztattak, behívtak. Betiltották a vasutasok, a közalkalmazottak és villamosvasúti alkalmazottak lapjait, ami három szakszervezet feloszlatásával volt egyértelmű. Letartóztatták a párt baloldalához tartozó Landler Jenőt azzal az indokolással, hogy a parlament elé vonuló munkásokhoz a Szabadság téren „izgató hangú" beszédet intézett.

Munkások! Elvtársak!

Egy hét óta hősies harcot viv Magyarország munkássága. Olyan harcot, amelyben nem a maga szándékából fogott. Olyan harcot, amelyet rákényszeritettek a körülmények. Ezt a küzdelmet csodálatos hősiességgel, nagyszerü önfeláldozással vivták mind mai napig a dolgozók óriási tömegei. Fenyegetések nem ijesztették meg, az áldozatokat nem nézte. Kitüzte maga elé céljait, kitartott mellettük és állta a harcot rendületlenül.

A kitört harc vezetésére a pártvezetőségből, a Szakszervezeti Tanács tagjaiból és a munkásságnak erre a célra választott megbizottaiból munkástanács alakult, mely ime, ezekkel a sorokkal hozzátok fordul, elvtársak!

Mi, a munkástanács tagjai, élére állottunk a kitört küzdelemnek, vállaltuk az erők egyesitésének, a céltudatos vezetésnek a ránkbizott feladatát, de hiven ahhoz a szellemhez, amely a harcoló munkásokat eltölti, tartózkodtunk attól, hogy a mai kormánnyal bármiféle tárgyalásba bocsátkozzunk. Tudtuk, hogy kormányigéretekre, nyilatkozatokra *a munkásságnak nem volt és nincs szüksége*, ilyenek elérésére nem is kértük tehát a munkásság felhatalmazását: álltuk a harcot, mint maga a munkásság.

Most azonban, ennek az országos harcnak a nyolcadik napján, ugyanazzal a férfiassággal és büszkeséggel, amellyel ez a küzdelem eddig dacosan folyt, kötelességünk megállapitanunk nyiltan és bátran, hogy:

a harc elérte csucspontját.

A kitüsött követelések teljesitését *kivivni eddig nem lehetett.* A *parlament* minden oldalán — egy maroknyi becsületes ember kivételével — *cserbenhagyta a munkásokat.* A kormány óriási állami hatalmával szemben eddig kevésnek bizonyult a leghősiesebb kitartás, a legnemesebb áldozatkészség. Kevésnek bizonyult azoknak a célnak az elérésére, amelyeket rákényszeritett harcának zászlajára irt a munkásság. És férfias nyiltsággal ki kell mondani azt is, hogy ebben a helyzetben és ebben a pillanatban a további harc sem hozhat már eredményt, *csak az áldozatok számát fokozhatja, a munkásság erejét törheti meg céltalanul.*

Most tehát, amikor még teljes egészében töretlen a munkásság erejének és harci eszközeinek épsége, ennek a töretlenségnek eljövendő időkig megőrzésére egyhangu határozattal azt

a felhivást

intézzük a harcban álló munkássághoz, hogy

az üzemi viszonyok szerint a lehető legrövidebb idő alatt térjen vissza az üzemekbe!

Ez ne jelentse, nem is jelenti követeléseink feladását. Nem! *Összes követeléseinket fenntartjuk! Azokról nem alkuszunk!* De a harc mostani folytatásának céltalanságát felismerve: megszakitjuk azt. Tegyük ezt: *emelt fővel, büszke öntudattal, töretlen erővel és régi dacosságunkkal!*

Ne szégyeljük a ránk kényszeritett harc pillanatnyi eredménytelenségét. *Ez az eredménytelenség nem vereség.* A harc olyan hatalmas volt, bátor és nyilt, önként történő befejezése olyan imponáló lesz, hogy örök dicsősége marad a magyar munkásmozgalomnak és a majdan eljövendő harcokban a maga nagy emlékének erejével mementója lesz ellenfeleinknek és lángpallósa testvéreinknek.

Elvtársak! Munkások!

Fejezzétek be a harcot és térjetek vissza az üzemekbe azzal az elhatározással, hogy maradtok, akik voltatok s ajkatokon azzal a kiáltással: Éljen a nemzetközi szociáldemokrácia, éljen a magyarországi munkásmozgalom!

Elvtársi üdvözlettel

a munkástanács.

A Munkástanács felhivása a sztrájk befejezésére. (1918. június 27.)

Kiadó Farkas István. — Világosság rt. Budapest.

A hadsereg homlása

A Monarchia további sorsát illetően aggasztó tünet volt, hogy 1918 tavaszán a bomlás a birodalom legfőbb tartóoszlopát, a közös hadsereget is egyre inkább magával ragadta.

Szaporodtak a jelentések, melyek rablásról, fosztogatásról, járókelők megtámadásáról, verekedésről, törés-zúzással egybekötött részegeskedésről, a tisztelgés elmulasztásáról, parancsmegtagadásról, öncsonkításról, a menázsi tüntető visszautasításáról, esztelen lövöldözésről (különösen a menetszázadokat szállító, frontra irányított vonatokból), háborúellenes megnyilvánulásokról tudósítottak.

A dezertálás ijesztő méreteket öltött. A szökevények számát a Monarchia egészére számítva az egykorú dokumentumok több százezerre becsülik. A magyarországi csendőrség felügyelőjének jelentése szerint Magyarország területén az *elfogott* szökevények száma 1914-ben még csak 6689 volt, számuk 1917-ben elérte a 81 605-öt, 1918-ban csak az év első három hónapjában 44 611 katonaszökevényt tartottak nyilván.

A dezertálók egy része csoportokba verődve bujkált, és szükség esetén fegyveres harcot vívott a felkutatására mozgósított karhatalmi erőkkel. Az úgynevezett zöld káder leginkább a délszláv területeken volt jelentős, de megjelenéséről csehországi és galíciai jelentések is tudósítottak.

Ellenintézkedésként – a hadsereg bomlására hivatkozva – 1918 elején újra engedélyezték a kikötést és a gúzsbakötést.

Részletek a közös Hadügyminisztérium, az osztrák és a magyar Honvédelmi Minisztérium előterjesztéséből a kikötés és a gúzsbakötés újbóli bevezetésére. Az akta oldalán az uralkodó aláírása. Azzal a feltétellel járul hozzá, hogy az erre vonatkozó rendelet a hivatalos lapban nem jelenhet meg. (1918. február 20.)

ALLERGNÄDIGSTER HERR!

EUER MAJESTÄT

geruhten für die Armee im Felde mit Allerhöchster Entschließung vom 3. Februar 1918 allergnädigst anzuordnen, daß bei Eintritt und auf die Dauer außerordentlicher Verhältnisse der vorgesetzte Armeekommandant über begründeten Antrag die Anwendung der Strafe des Schließens in Spangen und des Anbindens, und zwar des Schließens in Spangen als Strafverschärfung, des Anbindens als Ordnungsstrafe und als Strafverschärfung, verfügen darf.

Durch die dermalen im Hinterland bestehenden Verhältnisse - hervorgerufen durch die lange Dauer des Krieges, Wiederverwendung der schon wiederholt vor dem Feinde gestandenen Mannschaft, Dienstleistung zahlreicher Familienväter, die schon durch lange Zeit von ihren Angehörigen getrennt leben, endlich die unzulängliche Verpflegung - treten Disziplinwidrigkeiten, insbesondere vielfach eigenmächtige Entfernungen und Desertionen in einzelnen Militärkommandobereichen zu Tage.

Ich genehmige den gestellten Antrag. Eine Verlautbarung der Wiederanwendbarkeit des Schließens in Spangen und des Anbindens im Verordnungsblatt hat jedoch zu unterbleiben.

Budau, am 26. Februar 1918.

gehen notwendig ist, ein strafgerichtliches Einschreiten jedoch wegen der Entfernung des Gerichtes oder wegen der großen Zahl der Straffälligen nicht sofort erfolgen kann.

Die Verfügung kann für alle oder für einzelne unterstehende Verbände getroffen werden, ist aber sofort unter Anführung der Gründe dem Kriegsministerium (k.k. Ministerium für Landesverteidigung beziehungsweise königlich ungarischen Landesverteidigungsminister) zu melden.

Sobald die Voraussetzungen für die Ergreifung dieser außerordentlichen und vorübergehenden Maßnahme zum Schutze der Disziplin weggefallen sind, ist sie sofort aufzuheben.

KRIEGSARCHIV WIEN 321

W i e n, am 20. Februar 1918.

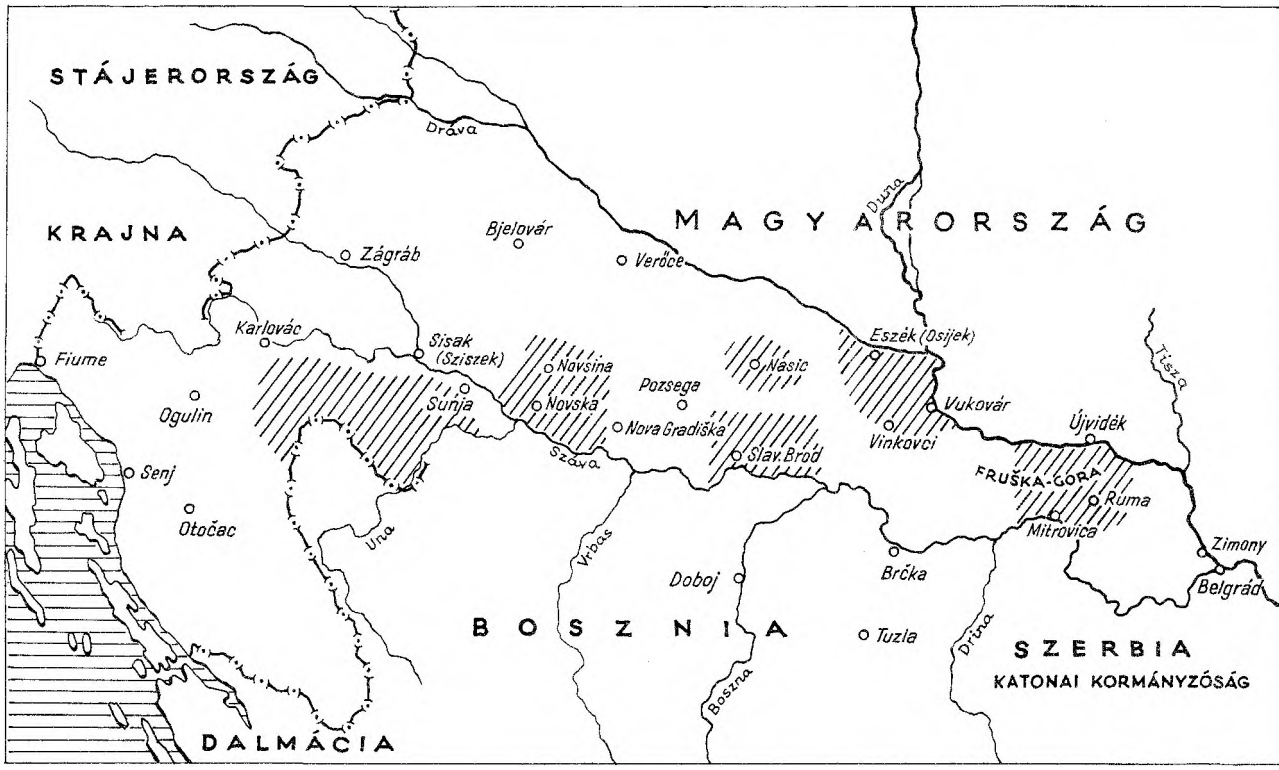

A szökevények (zöld káder) fő gyülekező helyei Horvát-Szlavonországban 1918 nyarán. (Vonallal jelölt részek.)

A katonaszökevények felett katonai rögtönítélő bíróság ítélkezett és a halálos ítéletek végrehajtására vonatkozólag megszűnt az előzetes királyi jóváhagyás kötelezettsége, amit ugyancsak alig egy évvel ezelőtt vezettek be. Bár a cenzúrát erősen szigorították és a lapoknak pontosan előírták, hogy miről

Osztrák-magyar hadifoglyok felvonulása Pétervárott. (1917. december 30.)

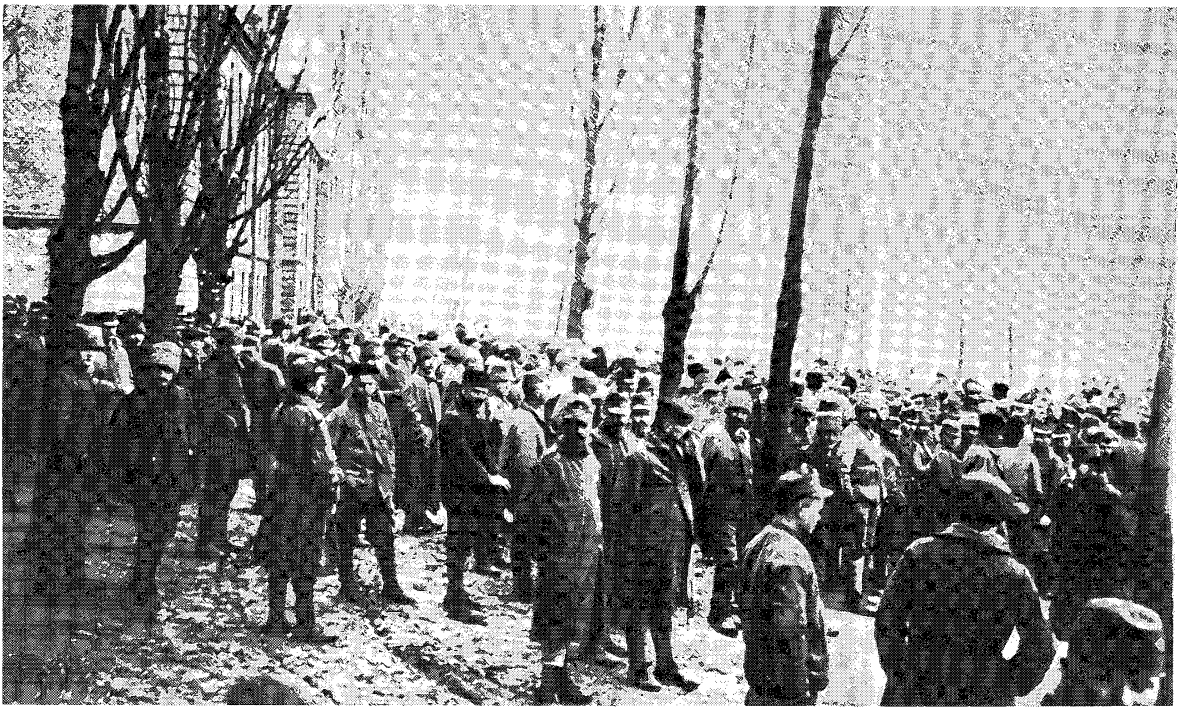

Hazatérők a gyűjtőállomáson

A kir. főügyész összefoglaló jelentése az igazságügy-miniszterhez a „Pécsett kitört katonai lázadásról". (1918. május 26.)

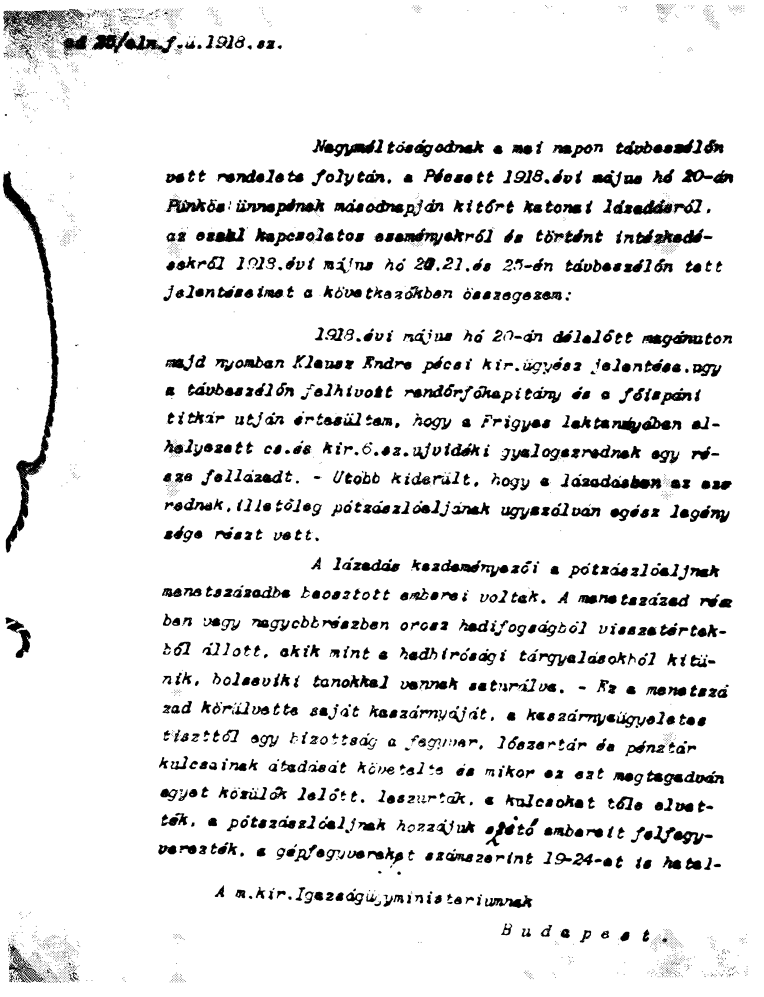

ad 28/eln.f.ü.1918.sz.

Nagyméltóságodnak a mai napon távbeszélőn vett rendelete folytán, a Pécsett 1918.évi május hó 20-án Pünkösd ünnepének másodnapján kitört katonai lázadásról, az ezzel kapcsolatos eseményekről és történt intézkedésekről 1918.évi május hó 20.21.és 23-án távbeszélőn tett jelentéseimet a következőkben összegezem:

1918.évi május hó 20-án délelőtt magánuton majd nyomban Klausz Endre pécsi kir.ügyész jelentése.ugy a távbeszélőn felhivott rendőrfőkapitány és a főispáni titkár utján értesültem, hogy a Frigyes laktanyában elhelyezett cs.és kir.6.sz.ujvidéki gyalogezrednek egy része fellázadt. - Utóbb kiderült, hogy a lázadásban az ezredneak,illetőleg pótzászlóaljának ugyszólván egész legénysége részt vett.

A lázadás kezdeményezői a pótzászlóaljnak menetszázadba beosztott emberei voltak. A menetszázad részben vagy nagyobbrészben orosz hadifogságból visszatértekből állott, akik mint a hadbirósági tárgyalásokból kitünik, bolseviki tanokkal vannak saturálva. - Ez a menetszázad körülvette saját kaszárnyáját, a kaszárnyaügyeletes tiszttől egy bizottság a fegyver, lőszertár és pénztár kulcsainak átadását követelte és mikor ez ezt megtagadván egyet közülök lelőtt, leszurták, a kulcsokat tőle elvették, a pótzászlóaljnak hozzájuk x pártó embereit felfegyverezték, a gépfegyvereket számszerint 19-24-et is hatal-

A m.kir.Igazságügyminisztériumnak

Budapest.

és mit szabad írni, a katonaszökevények kivégzéséről egyes esetekben – elrettentés céljából – az újságok beszámolhattak. Az ilyen esetek nyilvánosságra jutása, a háborús vérontást már halálosan gyűlölő lakosság körében nem félelmet, hanem együttérzést, felháborodást váltott ki.

A hadseregen belüli erjedést a tavaszi-nyári hónapokban gyorsította és fokozta a Szovjet-Oroszországból mind tömegesebben *hazatérő hadifoglyok* megjelenése.

A háború során a keleti fronton több mint kétmillió, köztük közel félmillió magyar anyanyelvű katona került hadifogságba. A hadifoglyokat a forradalom kiszabadította a cári hadifogolytáborok drótsövényei mögül, a szovjethatalom felülkerekedésével az addigi foglyok egyenjogú állampolgárokká váltak. Többségük a forradalom ügye mellé állt. A munkás és paraszt katonák a cári zsarnokság pusztulását, a földosztást, a gyárak elfoglalását látva, saját elnyomóikra,

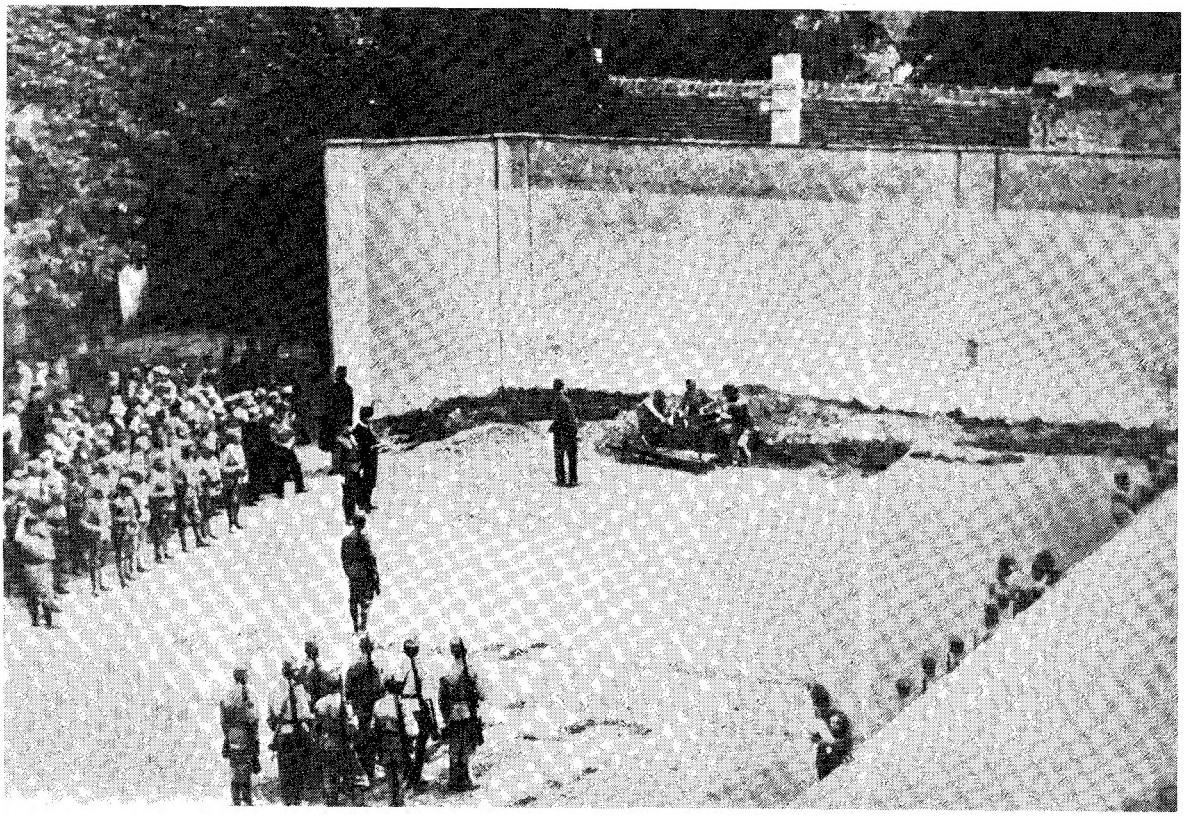

Kivégzés – a felkelés leverése után az ún. Budai temető mellett

az otthoni ezerholdasokra, a militarizált üzemekre gondoltak. A hazatérők – a breszt-litovszki béketárgyalások megindulásától 1918 októberéig mintegy 700 000 hadifogoly tért haza, a Monarchia területére – akarva-akaratlan magukkal hozták a béke és szabadság jegyében született forradalom eszméit, az oroszországi változások hírét, reményét.

A hadsereg illetékes szervei a hazatérőkkel szemben messzemenő óvintézkedéseket foganatosítottak. A foglyokat a határon vesztegzár alá helyezték és gyűjtőtáborokban megfigyelés alatt tartották. A közöttük végzendő felvilágosító munkát és a velük szemben alkalmazandó rendszabályokat rendeletek hosszú sora szabályozta.

E „meleg" fogadtatás a hazatérők politikailag passzívabb részét is a fennálló rendszer ellen hangolta.

A vizsgálatokon átesett foglyokat néhány hétre szabadságolták, majd menetszázadokba osztották és újra a frontra irányították. A főparancsnokság úgy vélte, az újonnan érkezettek besorolása enyhíti, megoldja a súlyosnak vélt létszámhiányt. De a hazatértek, több éves háború és több éves hadifogság után, mindenre inkább kaphatók voltak, mint frontszolgálatra az értelmetlen háború, az esztelennek ítélt öldöklés folytatására.

Nyilvános kivégzés a katonai gyakorlótéren

A katonák békevágya, forradalmi elégedetlensége 1918 tavaszán „rebellióban", hol itt, hol ott fellobbanó *lázadások* hosszú sorában robbant ki. A hadügyminisztérium illetékes osztályának összeállítása április 11-től július 16-ig bezárólag 27 esetet sorol fel, köztük szép számmal olyanokat, ahol a lázadók száma több százra, sőt ezrekre tehető, mint Rumburgban, Judenburgban, Radkersburgban, Kragujevácott.

A Magyarország területére eső lázadások közül a legjelentősebb a Pécsett állomásozó 6. sz. újvidéki gyalogezred felkelése volt 1918. május 20-án. A fellázadt katonák – mintegy 2000-en – (anyanyelv szerinti megoszlás: 32,5% német, 24% magyar, 16% szlovák, 13,5% szerb, 10% horvát, 4% egyéb) benyomultak a városba, két pályaudvart és több középületet megszálltak. Kapcsolatba léptek a közeli szénbánya munkásaival. A felkelők ellen három ezredet, karhatalmi alakulatokat és nagyszámú csendőrséget vetettek be, akik a lázadókkal szabályszerű ütközetet vívtak.

A felkelés leverése után a rögtönítélő bíróságok 13 halálos ítéletet hoztak és a halálra ítéltek közül egyetlenegynek sem kegyelmeztek meg.

A Balkán-front összeomlása és Bulgária kiválása a háborúból

A központi hatalmak hadseregeinek végső veresége, az osztrák–magyar haderő felbomlása a *Balkánon*, az ottani arcvonal összeomlásával következett be. A szemben álló felek itt egyrészt Albániában, annak déli részén, másrészt ettől keletre, nagyjából a görög határ mentén helyezkedtek el. A frontot a központi hatalmak részéről osztrák–magyar, német és legnagyobb számban bolgár csapatok tartották. Az antant velük szemben álló úgynevezett keleti hadserege, olasz, francia, szerb, angol és görög hadosztályokból állt Franchet d'Esperey francia tábornok parancsnoksága alatt. A mintegy 600 000 főnyi jól felszerelt és jól ellátott antant-hadsereg támadása szeptember 15-én vette kezdetét a front középső része ellen. Az évek óta folyó háborúban kifáradt bolgár katonák gyenge ellenállást fejtettek ki. Arcvonalukat a szerb és a francia hadosztályok rövid idő alatt áttörték és

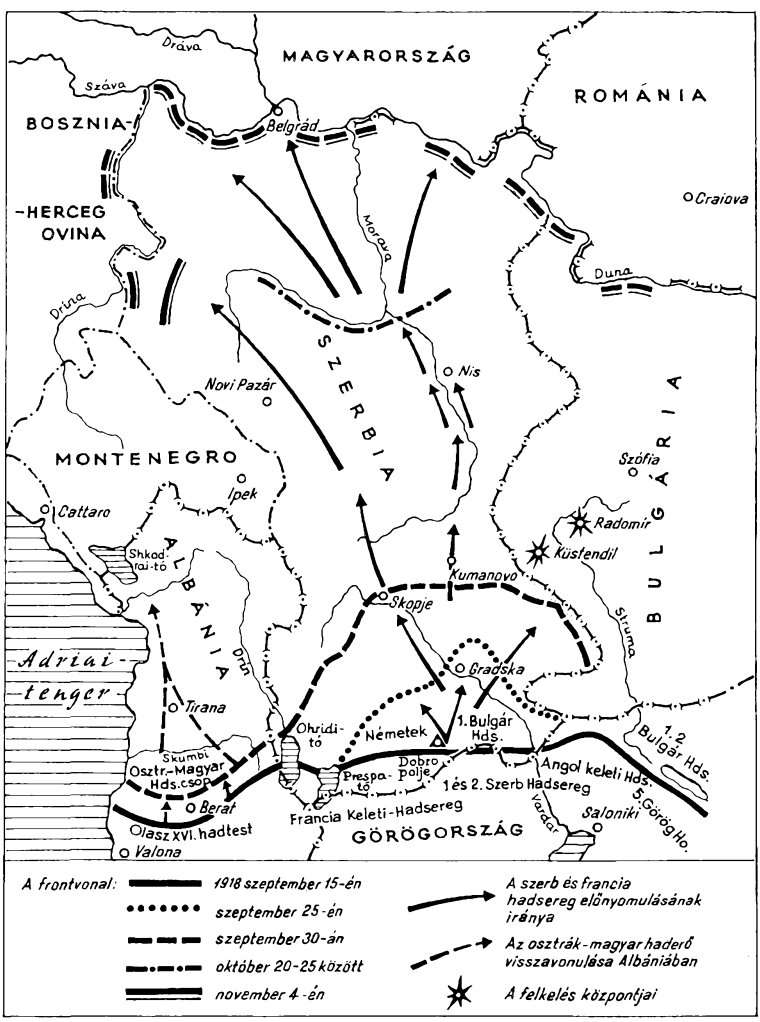

A Balkán-front összeomlása

Ferdinánd bolgár cár, aki 1918. október 3-án lemondott és elmenekült Bulgáriából. A felvétel IV. Károly szófiai látogatása alkalmából készült. A cár az osztrák–magyar hadsereg egyenruháját viseli, mellette IV. Károly bolgár egyenruhában látható. (1918. május 7.)

Borisz herceg, akit Ferdinánd lemondása után – a rendszer átmentése érdekében – sietve megkoronáztak

kettévágták. A bolgár katonák egy része szétszéledt, hazament, más része a szervezett ellenállás útjára lépett. Fegyveres felkelés vette kezdetét. A felkelők elfoglalták a Künstendilben levő főhadiszállást, szeptember 27-én Radomirban kikiáltották a köztársaságot és a hatalmon levők felelősségre vonását követelve, Szófia ellen vonultak.

A bolgár cár kétségbeesett sürgetésére Németország és a Monarchia nagy sietve néhány zászlóaljat irányított Bulgáriába. A szeptember utolsó napjaiban beérkező csapatok elégségesek voltak ahhoz, hogy - együttműködve a tisztiiskolásokkal és más, Szófiában összevont megbízható egységekkel – leverjék a rosszul szervezett felkelést, melynek vezetését a parasztpárt ragadta magához, de Bulgáriának a háborúból való kiválását már nem tudták megakadályozni.

A kormány a felkelés hírére fegyverszünetet kért, és a fegyverszünetet szeptember 29-én Szalonikiben, az antant főhadiszállásán alá is írta.

A cár, a Coburg-szász családból származó, bécsi születésű Ferdinánd, október 3-án fia javára lemondott, és sietve elhagyta az országot.

Bulgáriának a háborúból való kiválása egyértelmű volt a Balkán-front összeomlásával. A Balkánon levő és erősítésül cseppenként odairányított új német és osztrák–magyar hadosztályok képtelenek voltak tartós védelmi vonalat kialakítani. A központi hatalmak maradék hadserege október elején gyors ütemben vonult vissza: Albániában Cattaro, Szerbiában Nis, majd Belgrád irányába.

A felszabaduló területeken felkelés bontakozott ki. A felkelők megtámadták a visszavonuló alakulatok kisebb egységeit. A falvakban a parasztok megrohanták és felgyújtották a földesuri kastélyokat. Mindez összefonódott a Monarchia hadseregének bomlásával, a délszláv katonáknak a harcokból való fokozatos kiválásával.

Békét kér a Monarchia

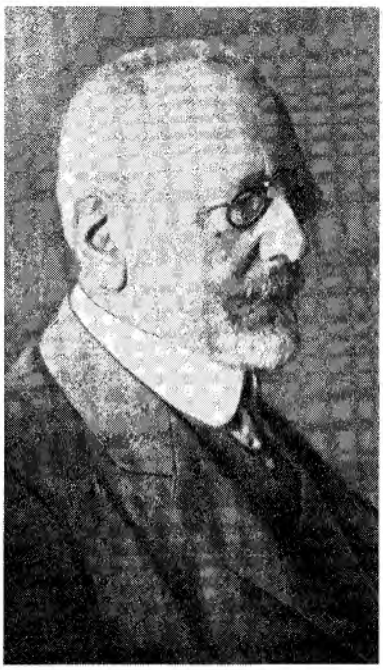

Burián István, a Monarchia külügyminiszt ere. (1918. április 16–október 24.)

A Balkán-front összeomlásáról és a bolgár fegyverszünetről érkező hírek hatására összehívott koronatanács 1918. szeptember 27-én úgy döntött, hogy tekintettel a helyzet jelentős rosszabbodására, békeajánlatot kell tenni, és azt még október 15-e előtt nyilvánosságra kell hozni. A Monarchia berlini követe utasítást kapott, hogy a német kormánynál ennek érdekében határozottan lépjen fel. Ez meg is történt és meglepően gyors eredménnyel járt, miután Németországban szeptember utolsó napjaiban jelentős kül- és belpolitikai fordulat következett be.

A német hadsereg-főparancsnokság – Hindenburg és Ludendorff –, amely eddig a végsőkig való kitartás, a „nem engedünk" szellemének legfőbb képviselője volt, a Balkánról és a nyugati frontról érkező riasztó hírek hatására, szeptember 28-án hirtelen arra a meggyőződésre jutott, hogy tekintettel az egyre kedvezőtlenebbül alakuló eseményekre, a még menthető megmentése érdekében, azonnal fegyverszünetet és békét kell kérni. A béke előkészítése céljából Berlinben október 3-án a liberális irányzatot képviselő Miksa badeni herceg vezetésével a parlamenti többség pártjaiból új kormány alakult, amelybe a szociáldemokraták képviselőit is bevonták. A nagytőke liberális körei által támogatott reformkormány gyors békekötéssel a front összeomlásának, belső reformokkal a fenyegető forradalomnak próbált elébe vágni.

Ilyen körülmények között Berlin és Bécs között gyors megegyezés jött létre, melynek eredményeként a békeajánlatot jóval a tervezett határidő előtt már október 4-én eljuttatták Wilsonhoz, az Egyesült Államok elnökéhez. A köz-

Az új német miniszterelnök, Miksa badeni herceg (egyenruhában) a birodalmi gyűlésbe indul

„Fegyverszünetet és béketárgyalást ajánlunk Wilsonnak." (Pesti Hirlap, 1918. október 6.)

Budapest, 1918. XL. évfolyam, 234. (13,851). szám. Vasárnap, október 6.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK: ...

PESTI HIRLAP

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ... TELEFON: ... FIÓKKIADÓHIVATAL: ...

Fegyverszünetet és béketárgyalást ajánlunk Wilsonnak.

Tárgyalási alapul elfogadjuk összes pontjait. Miksa herceg békebeszéde.

Monarchiánk, Németország és Törökország egyidejűleg az Egyesült-Államok elnökéhez fordult a rögtönös fegyverszünetet és a béketárgyalások haladéktalan megkezdését indítványozta Wilson ismeretes pontozatai alapján. E történelmi jelentőségű táviratnyel elérkezett a világ a háború és béke küszöbére. Mi már ráléptünk a biztos és becsületes békének ama talajára, melyet leghatalmasabb a talán el lehet mondani, a többines aranyitva legtárgyilagosabb a legkevésbbé gyűlölködő ellenségünk alapozott meg. Most azon fordul meg az emberiség sorsa, hogy Wilson olyan komolyan és lelkiismeretesen regaszkodik-e pontozatokba foglalt saját elveihez, mint mi? S hogy mennyi ereje és tekintélye van arra, hogy saját elvait — melyeket már ellenségei elfogadtak, — elfogadtassa szövetségeseivel és barátaival is, akik most már csak belőle élnek? Midőn e sorokat papirra szántjuk, már Wilson kezében van monarchiánk távirata a már Németország uj kormánya, a béke és demokrácia szellemétől áthatott uj birodalmi kancelár is nyilvánosan dokumentálta és megokolta közös béke lépésünket. E percről kezdve tehát a béke sorsa Wilson kezében van letéve. Minden felelősség az emberiség sorsáért az egyetlen államfőt terheli. Őt világrész tekint e pereben Washington felé azzal a kérdéssel, vajon az egyszerü professzorból lett államfő megérzi és megérti-e a pillanat jelentőségét, amelyben a szerencse bámulatos fordulatából ő dönthet afölött, hogy nemzetek, államok és világrészek minél előbb visszatérhessenek a békés munkához s ő dönthet saját doktrinair eszméinek megvalósulása fölött.

Wilsonhoz kellett fordulnunk ajánlatunkkal, mert három izben pontozatokba foglalt elvei mindig legközelebb állottak a mi álláspontunkhoz. S szerettünk, ha lépésünket ellenségeink minden ragaszkodás nélkül oly becsületesen őszintének tartanák, mint amilyen őszintaségegyel óhajtjuk Wilson elveinek teljes érvényesülését. Az Unio elnöke ugyanis *igazságos* békét hirdet. Magyarország pedig csak az igazságot keresi ebben a háborúban is s a békekonferencián is. Mi Wilson minden programmpontjában az emberiség hatalmát s boldogulását látjuk s csak azt kivánjuk, hogy sikerüljön azokat ugy elfogadtatni barátaival, mint mi elfogadjuk. Amit a népek szövetségéről, a lefegyverzésről, a tengerek szabadságáról, a döntő biróságról, a véres mérkőzések jövendő elhárításáról s egyéb utópisztikus, emberiség-boldogitó eszméiről mondott vagy irt, azokhoz monarchiánk minden fönntartás nélkül hozzájárulhatott. S ép azért is kellett Wilsonhoz fordulnunk, mert ő nem hirdette soha megszemlisitésünket, földaraboláseunkat s eleve tiltakozott az ellen, hogy a véres birkózás beszüntetése után *gazdasági* háboru és boykott indoljon meg. Szóval ő a *teljes* béke hivének valiotta magát, akit nem vezet gyülölet az ellenfelek irányában.

Most itt a kritikus pillanat, amelyben eldől, hogy nyiltan hirdetett elvei és egyéni érzelmei, valamint az Unio hivatalos programmja és titkos érdeke között mily szoros összefüggés van! Pontozatai között a tizedik vonatkozik különösen reánk, mert ez szól a monarchia népeinek és nemzetiségeinek ügyéről. Ha az igazság elvét a pont végrehajtásánál is érvényesiteni akarja Wilson, akkor a magyarságnak semmi oka sincs attól félni. Sőt ha az önálló államalakulásra érett nemzeteknek megadják a függetlenséget és szabadságot a az egységes nemzeti államok elé nem emelnek mesterségos akadályokat, akkor Wilson elvének érvényesülése hozzájárulhat ahhoz, hogy a magyar állam is megkapja nemzeti önállóságának és függetlenségének teljes formáját, a perszonális uniót . . .

De mig Wilson doktrinair eszméiből s a mi álmainkból valósig lehet, addig legszilárdabb békeiörekvéseink mellett is nem szabad kezünkből letenni a védő fegyvert. Harcolnunk kell a békéért. S el kell készülve lennünk, hogy ellenfeleink egyike-másika még harccal vagy vitával halasztani akarja a fegyverszünetet és békekötést. Hogy mit válaszolnak a mi jegyzékünkre s mily benyomást tesz rájuk a német birodalmi gyülés mai béke-programmja, erre nézve jóslásokba nem bocsátkozhatunk. Csak az az egy bizonyos, hogy mi megindítottuk a békéért való pozitiv munkát. A gyümölcs megérésének természetes időszakát várjuk ki türelemmel.

—

A békejegyzék.

Bécs, okt. 5.

Ausztria-Magyarország, Németország és Törökország elhatározták, hogy általános fegyverszünet megkötése és béketárgyalások megkezdése céljából az amerikai Egyesült-Államokban érdekképviseletükkel megbizott kormányok utján egyidejüleg forduljanak az Egyesült-Államok elnökéhez. Ez elhatározás végrehajtásaképen a külügyminiszter legnap táviratilag megbizta a stockholmi osztrák-magyar követet, kérje fel a svéd királyt harmányt, hogy e hó 8-án a következő táviratot juttassa el *Wilson* elnök urhoz:

Az osztrák-magyar monarchia, a mely a háborut mindig csak mint önvédelmi harcot folytatta és ismételten kifejezte készségét arra, hogy a véres harcnak véget vessen és igazságos és becsületes teljes békéhez jusson, ezennel azzal az inditványnyal fordul az amerikai Egyesült-Államok elnökéhez, hogy vele és szövetségeseivel azonnali fegyverszünetet kössön a szárazföldön, a tengeren és a levegőben és közvetlenül csatlakozzon békekötések iránt, amelyekre nézve Wilson amerikai elnöknek 1919 január 8-án a kongresszushoz intézett üzenetének 14 pontja és a Wilson elnök ur 1918 február 11-iki beszédében foglalt négy pont tekintetbevételével. Figyelembe vételével Wilson elnök urnak 1916 szeptember 27-iki fejtegetéseit is.

—

Miért fordultak a központi hatalmak Wilsonhoz?

— Indítványuk sikerét remélik. —

Bécs, okt. 5. — A lapok a következő közleményt közlik *illetékes helyen* a szövetségesek békelépéseiről:

Elsősorban is ki kell emelni, hogy Ausztria-Magyarország, Németország és Törökország lépését nem lehet ugy felfogni, hogy hirtelen határozatok el a katona, események hatása alatt. *Ez a lépés egy logikai láncolat utolsó szeme békés politikánk történetében*, evolució, amelynél egyidejüleg Németország legutóbbi belső politikai fejlemenyei is figyelembe vetek.

Békés politikánk kiindulo pontja udvarunknak gróf *Burián* 1916. decemberében kiadott jegyzéke. Annak a lépésnek meg nagyon meríész jellege volt. Feltételek nem voltak benne, csupán nagy vonásokkal rajzolt meg minden külügyminiszter. A fejlődés további folyamán elkövetkezett a feltételek kialakulása. Február, március és április hónapban általános igazságos békéről, kártalanitás és annexió nélkül való békéről kezdtek beszélni. Ukbo levelében *egy nemzetközi döntőbiróság gondolata*, majd a fegyverkezés korlátozásáról kezdtek beszélni, majd szabadságos fel-

ponti hatalmak (Németország, a Monarchia, Törökország) nagyjából azonos szövegű jegyzékei azonnali fegyverszünet megkötését és béketárgyalások megindítását javasolták azzal, hogy a tárgyalások alapját Wilson 1918 januárjában nyilvánosságra hozott 14 pontja és azóta közzétett újabb fejtegetései képezzék. A jegyzék szerzői azért választották a wilsoni pontokat a tárgyalások alapjául, mert úgy vélték, hogy az angol és francia hadicéloktól eltérő, engedékenyebbnek tűnő amerikai álláspont számukra kedvezőbb lehetőséget biztosít. A wilsoni pontokra hivatkozó október 4-i békeajánlat ennek ellenére a vereség nyílt beismerését jelentette, és közel állt a teljes kapitulációhoz.

„Népeimhez!"

A közeledő összeomlás előszele, az október 4-i békeajánlat, Wilson 14 pontjának elfogadása arra ösztönözte az osztrák kormányt, hogy a végveszély pillanatában – kiutat keresve a nemzetiségi kérdés útvesztőjéből –, messze túlmenjen a korábbi elképzeléseken.

Október 16-án császári manifesztum jelent meg Ausztria szövetséges állammá való átalakulásáról. A kiáltvány szerint: „Minden néptörzs *saját letelepülési területén* saját külön állami közösséget alkot. A szövetségi államok létrehozásának munkájában a népek *nemzeti tanácsaik* útján vesznek részt. A nemzeti tanácsok a Reichsrat képviselőiből alakulnak meg."

Lengyelországra nézve a kiáltvány hangsúlyozta, hogy a szövetségi államma alakulás nem érinti „Ausztria lengyel területeinek a független lengyel állammal való egyesülését".

Magyarországra vonatkozóan a kiáltvány a magyar szent korona országai integritásának fenntartását ígérte.

A szövetségi államma alakulás részleteit a kiáltvány szerzői nem dolgozták ki; arra nézve további tárgyalásokra gondoltak. A fennmaradt feljegyzésekből annyi megállapítható, hogy egy önálló német-osztrák, egy önálló cseh, egy önálló délszláv és egy önálló ukrán állam kialakítását tervezték azzal, hogy a szövetségi államon belül az uralkodó személye, a kül- és hadügy, a vámrendszer, a vasút és a hajózás közösen maradnának. Úgy vélték továbbá, hogy a háború likvidálását és a béketárgyalásokat is közösen kellene végrehajtani.

A kiáltvánnyal egyidejűleg császári hadparancs jelent meg, mely a katonákat hűségre és egyetértésre szólította fel.

Az október 16-i császári manifesztum annak bizonyításával, hogy a Monarchia a 14 pontban foglalt követeléseknek önként és saját kezdeményezéséből máris eleget tesz, kedvező helyzetet próbált teremteni az antanttal való további tárgyalások számára. Belpolitikailag a kiáltvány megnyugtatólag kívánt hatni az elnyomott nemzetiségek felszabadulási törekvéseire és felülről jövő kezdeményezéssel az irányítást e téren egyben magához szerette volna ragadni.

A kiáltvány kiadását az osztrák-németek, elsősorban a német nemzeti (nacionalista) irányzat hívei követelték. Az önrendelkezési jog, a „letelepedési terület" hangoztatásával, a történelmileg kialakult államhatárok elvetésével, ezek a körök a Cseh- és Morvaországban élő németeknek a kialakulóban levő Német-Ausztriához való csatolását kívánták elérni. E törekvés gyakorlatilag az antant által már elismert csehszlovák állam létrejöttének megakadályozására irányult, és ennyiben összhangban állt a Magyarország területi integritásához ragaszkodó magyar nacionalista állásponttal, mely a kiáltványba ugyancsak bekerült.

Budapest, 1918. 68-ik évfolyam. 244. szám. Péntek, október 18

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

PESTI NAPLÓ

SZERKESZTŐSÉG, KIADÓHIVATAL

TELEFON

Császári proklamáció

nemzeti tanácsok létesitésére hivja fel Ausztria népeit

A nemzeti államok és az osztrák államszövetség alkotmányát a nemzeti tanácsokkal fogja kidolgozni a kormány — A proklamáció szerint Galicia egyesülhet Lengyelországgal és Trieszt birodalmi kikötő lehet — A német válasz még nem készült el — Berlinben sztrájkolnak a municiós-munkások — Tüntetés volt Liebknecht szabadonbocsájtásáért

Az a császári manifesztum, amely a föderalizált Ausztriát jelentené be és amelyet már két hét óta hirdetnek, ma végre megjelent. Szövege a következő:

Bécs, október 17.

A Magyar Távirati Irodának jelentik:

A hivatalos *Wiener Zeitung* ma este megjelenő külön kiadása a következő császári manifesztumot közli:

Hűséges osztrák népeimhez!

Amióta trónra léptem, szüntelenül arra törekedtem, hogy valamennyi népemnek kivívjam a kivánt békét s hogy Ausztria népeinek megmutassam azt az utat, amelyen népi egyéniségük erejét minden akadálytól és surlódástól mentesen áldásos módon kifejthetik és szellemi és gazdasági jólétüket eredményesen érvényesíthetik.

A világháború iszonyatos küzdelme meggátolta eddig a béke munkáját. A hősiesség és hűség, az inség és a nélkülözések áldozatkész elviselése dicsőségesen védelmezték a hazát e sulyos időben. A háboru sulyos áldozatainak biztositaniok kellett a tisztességes békét, amely Isten segitségével már a küszöbön van.

Most tehát haladéktalanul meg kell kezdenünk a haza ujjáépitését természetes, tehát megbizható alapokon. Az osztrák népek erre irányuló kivánságait gondosan összhangzásba kell hozni egymással, azután teljesiteni.

Elhatároztam, hogy ezt a munkát népeim szabad közreműködésével azoknak az alapelveknek a szellemében végzem el, amelyeket a szövetséges uralkodók békejavaslataikban magukévá tettek. Ausztria népeinek akaratához képest szövetségi állammá alakul át, amelyben minden néptörzs saját külön állami közösséget alkot településí területén. Ausztria lengyel területeinek a független lengyel állammal való egyesülését ez semmiképpen sem érinti. Trieszt város és területe népének kivánságához képest különleges állásboz jut.

Ez az uj alakulás, amely a magyar szent korona országainak integritását semmi tekintetben sem érinti, minden nemzeti külön államnak biztositja önállóságát. De eredményesen fogja védeni

Amig ez az átalakulás törvényes uton végbemegy, a meglévő intézmények a közérdek megvédése végett változatlanul fennmaradnak. Kormányomat megbiztam, hogy haladéktalanul készitse elő Ausztria ujjáépitését. A népeket, amelyek önrendelkezési jogán az uj birodalom felépül, felhivom, hogy nemzeti tanácsaik utján vegyenek részt a nagy munkában s hogy ezek a nemzeti tanácsok, amelyeket minden nemzet reichsratbeli képviselőiből alkot, a népek érdekeit egymással szemben és a kormánnyal való érintkezésben érvényre juttassák.

Kivánom, hogy hazánk a benne egyesült nemzetek egyetértésétől megszilárditva, mint szabad népek szövetsége kerüljön ki a háboru viharaiból. A Mindenható áldása legyen munkánkon, hogy a béke nagy műve, amelyet megépitünk, valamennyi népünknek szerencsét hozzon.

Bécs, 1918. október 16.

Károly s. k.,
Hussarek s. k.

Mint látható, a fejedelmi kiáltvány inkább csak az általános körvonalakat jelöli ki. Pozitivum mindössze kettő van benne. Az egyik

Magyarország területének integritása,

amelyet az osztrák császár különben is magyar királyi esküjénél fogva tartozik nemcsak respektálni, hanem szükség esetén minden fegyvereі erejével meg is védeni. Ez olyan magától értetődő, hogy efelől kétség nem is lehetett. De fontos volt, hogy megemlitessék most, amikor az ujjáalakuló *Ausztria egyes népei és nemzetei nyiltan hirdetik a magyar korona területeinek egyes részeire való igényeiket.* A másik pozitivum a *független Lengyelország elismerése.* Ezzel

Nyugatgalicia kiszakad Ausztria testéből, olyanT Keletgalicia és Bukovina mint habsburgi ukrán állam marad meg a monarkiában.

Ennek a habsburgi ukrán államnak, amely nyilván a *San folyótól keletre fog terjedni, nem lesz közvetlen földrajzi összefüggése a többi Ausztriával, csak Magyarországgal és az ukrán köztársasággal.*

Harmadik kiváló érdekessége a császári

Respektust érdemel a manifesztumnak az a passzusa is, amely arról szól, hogy az Ausztrián belül alakuló államok a népek önrendelkezési joga alapján jöjjenek létre és igy eleve hatástalanná teszi az ententenak azt az esetleges kifogását, hogy *Ausztriát csak a fejedelmi akarat föderalizálta és az uj államalakulásoknál nem vették tekintetbe a nemzeti és népi kívánságok.* Természetes, hogy ezzel az átalakulás nagy munkája be nem fejeződött. Végtelenül fontos tudni, hogy *milyen magatartást fognak tanusitani a manifesztummal szemben a csehek, az ukránok, a szlovének és az ausztriai olaszok. Vajjon ráhelyezkednek-e a fejedelmi proklamációban hirdetett elvekre* és nem-e akad köztük, különösen a csehek között olyan áramlat, amely ezt *leveszelni fogja* és amely nem éri be egy a régi osztrák monarkia határaihoz és életfeltételeihez, közös védelmi és közös gazdasági rendszeréhez igazodó Csehországgal. Az sem lehet teljesen lényegtelen, hogy *mit szól az ügyekhez az a ma még ellenséges hatalmi csoportosulás,* amely a béketárgyalást nem tudja másként elképzelni, csak ugy, hogy az rendezze végleg az ausztriai szláv népek államjogi viszonyát. És épen ezért volt fontos ezt a manifesztumot közreadni,

még mielőtt a Wilson-féle válasz megérkezett volna,

az a válasz, amely amerikai hiradások szerint konkrét és precíz javaslatokat tesz a monarkia uj berendezkedésére, sőt ezenkivül

az elnök javasolni fogja, hogy a monarkia egyes népei külön képviseltessék magukat a béketárgyalásokon.

Ha ez igy van, akkor a régi monarkia helyett a békekonferenciára delegátusokat fognak küldeni, az eddigi Ausztria népei, ezenkivül

külön követei Magyarország

(Itt a cenzura három sort törölt.)

Ez olyan eshetőség, amelylyel mint erősen valószinüvel, számolnunk kell ezen a mai napon, amelyen *százötvenhat esztendei fennállás után megszünik az a régi osztrák császárság, amelyet I. Ferenc alakitott 1802-ben,* ezzel megelőzvén Napoleont, aki feloszlatta a régi német római szent birodalom császárságát.

Császári proklamáció.

A szövetségi állam proklamálásához fűzött remények, a kiáltvány kiadásával követett célok egyike sem valósult meg. A Monarchia átszervezésének bejelentése az antantot és Wilsont már semmilyen irányban sem befolyásolta. A nemzetiségek a kiáltványt mint felemás, elfogadhatatlan javaslatot egyöntetűen elutasították.

A kiáltvány – amennyiben az események menetét még egyáltalában befolyásolni tudta – egyrészt meggyorsította – bár ez nem állt szándékában – a felbomlás folyamatát, másrészt hozzájárult ahhoz, hogy e folyamat különösebb ellenállás nélkül, viszonylag békés úton jusson el a végkifejlethez.

Kormányzati válság

Wekerle Sándor, akitől a király szabadulni kívánt

Gr. Tisza István. A parlamenti többség birtokában úgy érezte, hogy az irányítást még kézben tartja

Szeptember végén–október elején a vésztjósló hírek mozgásba hozták a politikai életet Magyarországon is. Új helyzet alakult ki, a Munkapárt és a mérsékelt ellenzék, Tisza és Andrássy, a magyar uralkodó osztályok két irányzatának eldöntetlen kötélhúzásában.

1918 nyarán úgy látszott, hogy Wekerle több mint egy éve hatalmon levő és állandóan átalakuló kisebbségi kormánya újra jobb felé tolódik. A Munkapárttal titkos tárgyalások folytak: fúzióról, munkapárti miniszterek kinevezéséről. Egyes kósza hírek egyenesen Tisza visszatéréséről, újabb miniszterelnökségéről tudtak. A közelgő összeomlás légkörében e tervezgetések kivihetetlensége nyilvánvalóvá vált.

Az uralkodó október 10-én Wekerlét, a délszláv kérdésben tanúsított ellenállására, kétszínű magatartására hivatkozva, lemondásra szólította fel.

Az így kirobbant kormányválságot sorozatos kihallgatások és tárgyalások követték, de a végtelenbe nyúló tanácskozások eredményt nem hoztak.

Tisza, aki úgy érezte, hogy a parlamenti többség birtokában az irányítást még kezében tartja, hajthatatlan maradt a választójog, a demokratikus reformok kérdésében, és csupán egyetlen engedményre, Andrássy korábban ellenzett közös külügyminiszteri kinevezésének elfogadására volt hajlandó. A mérsékelt ellenzék ilyen körülmények között a Munkapárttal való, terhesnek érzett együttműködést elutasította, az uralkodó viszont nem mert új kormányt kinevezni a Munkapárt ellenére.

Az október közepéig húzódó tárgyalások és tervezgetések végeredményeként Wekerle végül is a helyén maradt, ami nem a válság megoldását, csupán annak elodázását jelentette. Az a tény, hogy a kormány nem bukott meg, egyrészt a hatalmon levők bénult merevségét, a reformokkal, a változással szembeni elvakult ellenállás nagyságát tükrözte, másrészt jól mutatta azt a holtpontot, mely az uralkodó körök eltérő, egymást kölcsönösen akadályozó törekvései nyomán alakult ki. A válság magva ugyanakkor nemcsak a visszakozó Munkapárt ellenállásában rejlett, hanem sokkal inkább abban – bár ezt az érdekeltek nem kívánták tudomásul venni –, hogy ezekben a napokban Andrássy és liberális színezetű támogatói, az úgynevezett „balközép" sem volt már alkalmas egy bolgár, német vagy ehhez hasonló politikai fordulat végrehajtására.

A másfél év óta tartó politikai huzavona eredményeként – az október eleji kormányválság ennek csak egy újabb állomását jelentette – a tömegek nemcsak Tiszából, a reformokat ellenző és elgáncsoló Munkapártból, hanem a mér-

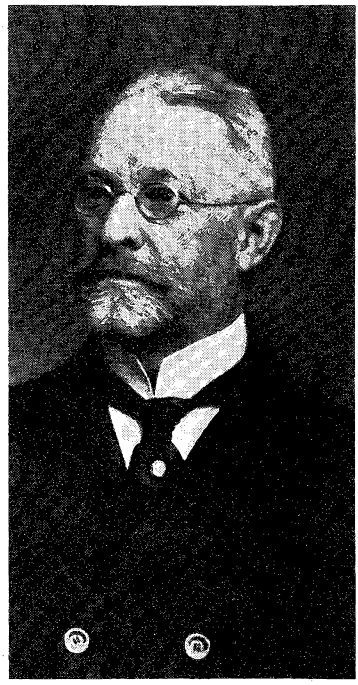

Báró Szterényi József kereskedelemügyi miniszter. A király bizalmát bírva egyike volt a miniszterelnök-jelölteknek

Herceg Windischgrätz Lajos közélelmezési miniszter. A kíméletlen rekvirálások legfőbb irányítója. Ő is miniszterelnök szeretett volna lenni

sékelt ellenzékből, a Tiszát felváltó kisebbségi kormányok tevékenységéből is kiábrándultak. Amit a tömegek ezzel kapcsolatban érzékeltek: Wekerle ígéretei, Andrássy és Apponyi tehetetlensége, Vázsonyi „eltaposást" és Szterényi „legázolást" ígérő kijelentései – nem a szenvedélyek levezetését, ellenkezőleg a türelmetlenség, a gyűlölet növekedését, a bizalmatlanság erősödését szolgálta.

A közelgő katasztrófa előszele a valóban nem kompromittált politikusokat sodorta az előtérbe. A figyelem az ellenzék baloldali csoportjai felé fordult.

Károlyi Mihály és a „Függetlenségi — 48-as Párt"

A kormány ellen felvonuló baloldal, a parlamenti ellenzék balszárnyának élén kiemelkedő politikai egyéniségként Károlyi Mihály állt.

Károlyi 1916 nyarán szakított, a többséget tekintve Apponyi mögé sorakozó, annak mérsékelt irányvonalát követő Egyesült Függetlenségi Párttal. Lemondott elnöki tisztéről és „Függetlenségi és 48-as Párt" (Károlyi-párt) néven új pártot alakított. A Károlyi-párt nagyobb önállóságért, demokratikus reformokért, népjóléti intézkedésekért és a háború mielőbbi befejezéséért szállt síkra.

Az új párt a parlamentben alig 20 képviselőt számlált, de Károlyi fellépésének súlyát nem a nyolc év előtt megválasztott parlament belső erőviszonyai határozták meg.

Károlyit nemcsak saját pártjához, hanem a radikális értelmiséghez és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt egyes

Egykorú újságtudósítás a Függetlenségi Párton belüli szakadásról. (Népszava, 1916. július 8.)

tengeralattjárókra becsült, mindezeket látták elsüllyedni. Két csatacirkálót, 1 Dreadnoughttipusu csatahajót és 3 rombolót oly súlyosan megrongált állapotban láttak, hogy visszatérésük a kikötőbe rendkivül kétségesnek látszott. Ezek egyike, a „Lützow", amint beismerték, el is süllyedt. A jelentés elismeri az ellenség vitézségét is.

Szakadás a függetlenségi pártban.

*

Károlyi Mihály lemond a párt elnökségéről és kilép a pártból. — A régi Justh-pártiak követik.

*

Apponyi passzivitást követelt a függetlenségi párttól a háboru alatt.

Csuf és hazug politikai komédiának indult az a terv, amely az ellenzék ellenőrzése és befolyása biztositásának cimén Tisza ingatag hatalmát akarta megtámogatni s a komédiából — ugylátszik — egészen szép komoly akció bontakozik ki. Szép és komoly lesz az a mozgalom, amely Károlyi Mihály vezetése alatt a függetlenségi párt kisebbségének kiválásával kezdődik s amelynek eredménye egy kisebb, de egységes, becsületesen ellenzéki és demokratikus polgári parlamenti párt megalakulása lehet. Károlyi és szükebb köre sokkal jobban ismerték pártjukat, semhogy ne lütták volna már régen, hogy kisebbségben vannak ennek keretén belül a maguk tisztességes, meg nem alkuvó és mindeddig csak kényszerüségből passziv politikájukkal.

Ami a most kitört válságot illeti, arra nézve tudósitónk több politikus nyilatkozatsát és azt, hogy hajlandó az egész kiosztást meg nem történtnek tekinteni s a beállott bonyodalmakért a felelősséget magára vállalni, több lényegtelen föltétel mellett ahhoz a kikötéshez füzte, hogy

Károlyiék a háboru végéig a háboruval kapcsolatos kérdésekben minden olyan akciótól tartózkodjanak, amelyre nézve közöttük és Apponyiék között előzetes megállapodás létre nem jön.

Más szóval, Apponyi a bizalmiférfi-játék elejtésével szemben azt követelte, hogy Károlyiék az egész háboru alatt maradjanak „jó fiuk", ami azt jelentené, hogy tartózkodjanak a kormányra nézve kellemetlen birálattól, tartózkodjanak a nép érdekeinek hangoztatásától, tartózkodjanak a *békefeltételek kérdésében saját eltérő külpolitikájuk* érvényesitésétől.

Ebbe Károlyiek nagyon természetesen nem mehettek bele. Egyébként is köztudomásu hogy a *pártban az összeforrás soha meg nem történt*, kisebb-nagyobb személyi és tárgyi kérdésekben a párt két árnyalata mindig szembe került egymással, a véleménykülönbségek fönnállottak is sokszor kinos jeleneteket okoztak majdnem minden kérdésben, kezdve a *választói jogtól*, a kiegyezés kérdésében, gazdasági kérdésekben, a háboru után Németországgal szemben való viszonyunk szabályozása kérdésében s a háboruval kapcsolatos igen sok külpolitika és más kérdések tekintetében. Ugy, hogy az lehet mondani, hogy ez a bizalmiférfi-kérdés csak kedvező alkalmat nyujtott arra, hogy a két frakció vezéregyénisége alaposan kifejtsék egymással szemben nézeteiket. Ez a lehető összecsapásig kiélesítette, helyesebben kifejezte azt, amit eddig is tudtak s amit most összintán megmondtak egymásnak, hogy oly éles ellentétek vannak a két csoport között amelyek mellett

egy pártban megmaradniok teljes lehetetlenség.

Ami már most a kiválást illeti, azt a Károlyi

Apponyi üzenete.

kétségbeesett erőlködése a csütörtök esti értekezleten és az értekezlet után, ezt bizonyitja. A Károlyi-csoport azonban az értekezleten teljesen mellőzte annak a személyes vonatkozásnak a kidomborítását, maga Károlyi ezt kifejezetten kikapcsolta a vitából. A tervet abból a szempontból támadták, hogy annak nyilvánvaló célja az, hogy a Károlyi-csoport képviselte politikát a háborunal összefüggő kérdésekben és a kormánynak e kérdésekre vonatkozó ellenőrzésében teljesen kizárják, sőt a bizalmiférfiak működésével járó köteles diszkrécióval még azt is lehetetlenné tegyék, hogy e politika hivei a saját eltérő fölfogásuknak egyáltalán hangot adjanak. Mert nyilvánvaló, hogy ha az ellenzéki pártok bizalmiférfiak utján *tárgyaljak* a kulisszák mögött az ugynevezett kényes kérdéseket, ez arra kötelezi a pártokat, hogy ezeket a *kérdéseket a parlament nyilt ülésein még az eddigi keretekben és mértékben sem tárgyalják*, sőt talán ne is érintsék.

A Károlyi-csoport ebbe az igazi ellenzék szempontjából ötgyilkos politikába nem mehetett bele, különösen azért nem, mert e csoport legaktiválisabb politikai törekvése ma

a minél előbb megkötendő béke

problemájában csucsosodik ki. Károlyi, Lovászy Márton, Balthyány Tivadar, szóval a régi Justh-pártnak oszlopos tagjai a külpolitikában is homlokegyenest ellenkező fölfogást vallanak Apponyival szemben. Képtelenség tehát, hogy a külpolitikai kérdéseket érintő olyan terv megvalósitásába belenyugodjanak, amely őket az ország előtt felelősség tenné az örökkel teljesen ellenkező politikáért, amidőn még azt is lehetetlenné teszik a számukra, hogy a saját véleményüknek csak hangot is adjanak.

Ez volt *az az alap*, amelyen az értekezleten az egész tervet ellenezték és Apponyit a tervben való részvételért támadták. Hasztalan kapacitálták őket Apponyiék ugy az ülésen, mint az ülés után is, Károlyiék Apponyinak ezt az eljárását olyan súlyosnak minősitették,

Lovászy Márton és gr. Batthyány Tivadar az egykori Justh-párt tagjai a szakadáskor Károlyihoz csatlakoztak

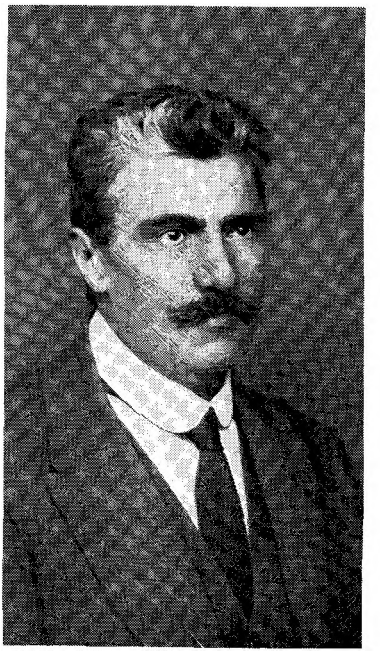

Gr. Károlyi Mihály

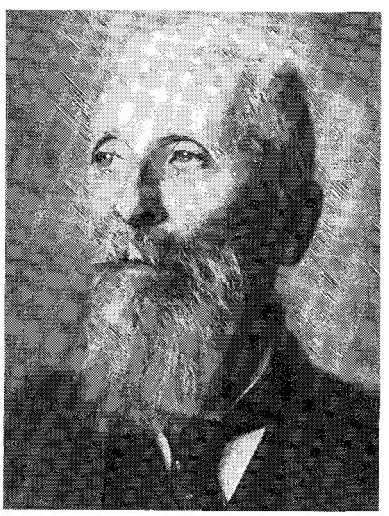

Gr. Apponyi Albert, aki Károlyival szemben a Függetlenségi Párt többségi–mérsékelt irányvonalát képviselte

vezetőihez is szoros kapcsolatok fűzték. E kapcsolatok 1917 tavaszán a Választójogi Blokk megalakulásakor szervezeti keretet is kaptak, és a baráti szálak akkor sem szakadtak meg, amikor később (1918 elején – a Vázsonyival való szakítás következtében) a pártszövetség felbomlott.

A bolgár front összeomlásának híre Erdélyben érte apósának, Andrássy Gyulának dubrini birtokán. A riasztó hírekről értesülve azonnal megszakította pihenőjét, és az első vonattal Budapestre utazott.

„Béke, demokrácia, függetlenség." A pályaudvaron e jelszavakban foglalta össze programját az üdvözlésére megjelent küldöttség előtt. Békén Károlyi egy megegyezéses békét értett, melyhez a német szövetséggel való szakítás, új antantbarát orientáció egyengetné az utat. A demokrácia követelése demokratikus reformokat, a függetlenség követelése a perszonálunió megvalósulását jelentette.

A Károlyi-párt nacionalizmussal átszőtt pacifista programja a bajba jutott rendszer megváltoztatására, gyökeres átalakítására, de egyben átmentésére is irányult. Az uralkodó körök e programot ennek ellenére elutasították. Nemcsak Tisza és a Munkapárt vonult fel Károlyi ellen. A függetlenségi baloldal radikalizmusát veszélyesnek ítélte a mérsékelt ellenzék is.

A polgári radikálisok

A polgári radikálisok 1918 őszén meglepő, a vezetőket is zavarba ejtő gyorsasággal kerültek az események élvonalába.

A radikálisok szervezkedése a század első éveiben indult, de csak 1914-ben, a világháborút közvetlenül megelőző hónapokban jutott el a pártalakulásig. Az ekkor életre hívott Országos Polgári Radikális Párt alakuló ülésén az elnökké választott Jászi Oszkár a földreformot, a nemzetiségi kérdés megoldását és az állami népoktatást jelölte meg a párt három legfontosabb követeléseként.

Jászi a nemzetiségi kérdés szakértőjének számított. Megol-

Szende Pál, az OMKE (Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés) főtitkára, a párt alelnöke

Az Országos Polgári Radikális Párt 1918-ban kiadott 12 pontos programja

Mit akar a Radikális Párt?

A Radikális Párt tömöríteni és szervezni akarja a dolgozó középosztályt oly célból, hogy azt felszabaditva a történelmi pártok közjogi és soviniszta ideológiája alól, oly politikára nevelje, amely szerves kapcsolatot teremt közte és az ország többi produktiv néposztályai, elsősorban a földmüvelő osztály és a munkásság között.

E munkájában mindenekelőtt azokat az erőket kívánja felkarolni és tovább fejleszteni, amelyek még mindig kiaknázatlanul hevernek a klasszikus liberalizmus fegyvertárában: az egyéni szabadság, az állami mindenhatóság ellen való küzdelem, a munka nélkül való jövedelem kiküszöbölése, a független parasztbirtok önállósága és a dolgozó középosztály erkölcsi és szellemi kulturájának biztositása, az anyagi és szellemi forgalom teljes szabadságának szellemében. A párt legfőbb politikai iránytűjét az a meggyőződés alkotja, hogy a dolgozó középosztály sorsa elválaszthatatlanul egybeforrott az ország produktiv erőinek — ugy az anyagiaknak, mint a szellemieknek — fejlesztésével.

E cél elérésére radikális, azaz gyökeres reformokat követel az ország termelő erőinek felszabadítására és irányítására.

A Radikális Párt főkövetelései ezek:

1. **A közszabadságok és az egyéni szabadság megerősitése.**

a) Az általános, egyenlő, titkos és községenkénti, a nőkre is kiterjedő szavazati jog teljes kiépitése, ugy az országgyűlési, mint a törvényhatósági és községi választásoknál. A születési előjogokon és kinevezésen alapuló főrendiház helyett demokratikus felsőház. A sajtó, az egyesülés és gyülekezés legteljesebb szabadságának törvényes biztositása. Az esküdtszék hatáskörének kiterjesztése, a birói függetlenség megerősítése. A közigazgatás demokratizálása, egyszerűsítése, szakszerüvé és pártatlanná tétele. Kisebbségi képviselet. A népiniciativa és referendum joga.

b) A köztisztviselők anyagi és erkölcsi függetlenségének teljes biztositása. Szabad társadalmi és gazdasági szervezkedés. A magánalkalmazottak anyagi és erkölcsi érdekeinek törvényes védelme.

2. **Gyökeres agrárreform.** Demokratikus birtokpolitika. A hitbizományok eltörlése, az egyházi javak szekularizációja. A nagybirtokkal szemben az állam kisajátitási jogának törvénybe iktatása. Szövetkezeti alapon nyugvó kisgazdaságok. A népies mezőgazdasági oktatásnak gyökeres ujjászervezése, a mezőgazdasági hitel és szövetkezeti ügy demokratikus reformja.

3. **Iparfejlesztési politikánk teljes revizióla.** Az ország természeti erőforrásainak céltudatos kiaknázása. A vizierők, szén, föld-

Jászi Oszkár, a Radikális Párt elnöke

dást kereső elképzeléseit 1918 elején írt „A Monarchia jövője" című könyvében fejtette ki. Elképzelésének lényege a föderáció, az „arisztokratikus dualizmus" helyére lépő „demokratikus pentarchia". A Monarchiában alakuljon öt szövetséges, közös ügyekkel egybekapcsolt nemzetállam a történelmi határok között. (Ausztria, Magyarország, Lengyelország, Csehország és a délszláv területeket egyesített Illyria.)

A radikálisok napja 1918 októberében felkelőben volt. Elképzeléseikhez – Magyarország lehetőségeit, jövendő sorsát illetően – illúziók tapadtak.

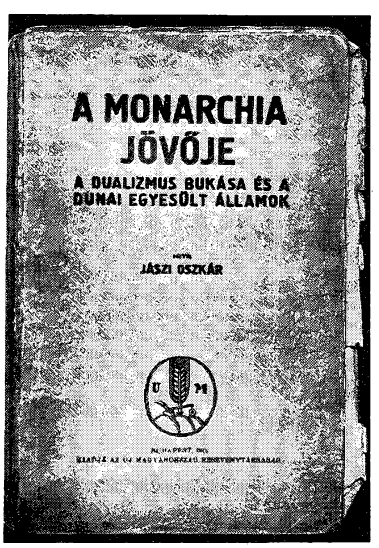

A Monarchia jövője. Az 1918 elején írt könyv 1918 októberében látott napvilágot. Második kiadása az események felgyorsulása következtében már új címlappal (Magyarország jövője) jelent meg

gáz, nyersolaj közérdekű kihasználása. **Közlekedési és tarifapolitikánk korszerű reformja. A kartellek törvényes szabályozása és hatósági ellenőrzése. A bankok káros politikai és gazdasági túlhatalmának megtörése.**

4. **A kereskedelemellenes irányzat ellen való küzdelem.** A kereskedelem érdekeinek előmozdítása a kereskedelmi szabadság szellemében. A kereskedelmi törvények korszerű újjáalkotása. A pénzintézetek működésének állami ellenőrzése. A biztosításügy államosítása.

5. Olyan **szociálpolitika,** amely a dolgozó néprétegek szellemi, erkölcsi és anyagi megerősödését hatékonyan biztosítja. Népbiztosítás, aggkori- és járadékbiztosítás, anya- és csecsemővédelem, széleskörű munkásvédelem, lakáspolitika. Népjóléti minisztérium felállítása, szakvezetés alatt álló közegészségügyi főosztállyal.

6. **Gyökeres adóreform.** Adórendszerünk súlypontjának áthelyezése a fogyasztási adókról az egyenes adókra. A nagybirtok és a bankok munka nélküli jövedelmeinek érzékeny megadóztatása. A munkajövedelem fokozott kímélése. A földértéknövekedés bevonása a közteherviselésbe. Progresszív adó, örökösödési, vagyonadó. Új kataszter felvétele és időközönként való revíziója.

7. **Az egész oktatásügy egységes és korszerű reformja** az életre nevelés elvének alapján, az egész köznevelés államosításával és szakszerű igazgatásával. Az iskolák nagyarányú szaporítása, szakiskolák létesítése, az oktatószemélyzet erkölcsi és anyagi függetlenségének biztosítása.

8. **A nemzetiségi béke megteremtése,** a magyar állam egységének és felvirágozásának biztosítása érdekében. A nem magyar nyelvű polgártársaink jogos nyelvi és kulturális igényeinek kielégítése a Deák- és Eötvös-féle törvényhozás szellemében megalkotott nemzetiségi törvény értelmében.

9. **Az állam és az egyház szétválasztása.** Teljes vallásszabadság. Csorbítatlan autonómia minden vallásfelekezet számára.

10. **Ausztriával és a külfölddel szemben olyan politika,** mely gazdasági és állami önállóságunkat s a népek közötti megértést és tartós békét biztosítja.

11. **Pacifista és szabadkereskedelmi külpolitika folytatása,** a népek között levő gazdasági és politikai válaszfalak kiküszöbölésével, az európai kultúrához tartozó államok szövetségi rendszerének megteremtésével, általános lefegyverzés, valamint annexió és hadikárpótlás nélküli béke alapján.

12. **Nemzetközi döntőbíróság.** A muníciógyártás államosítása. Általános hadsereg helyett milícia.

Az Országos Polgári Radikális Párt központi irodája:

Budapest, VI., Andrássy-út 48.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és baloldali ellenzéke

A reakciós, konzervatív erőkkel szemben felvonuló ellenzék táborában 1918 őszén a Magyarországi Szociáldemokrata Párt jelentette a döntő erőt. A szervezett munkások száma a háború előrehaladtával – az első évek visszaesése után – gyors ütemben növekedett. A szakszervezeti taglétszám a Szakszervezeti Tanács kimutatása szerint: 1916: 55 338, 1917: 215 222, 1918. október: 300 000.

A munkásmozgalmat 1918 nyarán – a júniusi sztrájk leverését követően – visszahúzódás jellemezte. Az átmeneti bénultságra, szeptember végén–október elején, a bolgár összeomlásról és a németországi fordulatról érkező hírek hatására újra mozgás, lázas tennivágyás következett.

XXVI. évfolyam. Budapest, 1918 október 8 kedd. 236. szám.

NÉPSZAVA

AZ ELŐFIZETÉS ÁRA: ... | A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT KÖZPONTI KÖZLÖNYE. Megjelenik hétfő kivételével minden nap | SZERKESZTŐSÉG: VIII., CSOKI-UTCA 4. (Telefon: József 3-22 és József 3-23) KIADÓHIVATAL: VIII., CSOKI-UTCA 4. SZ. (Telefon: József 3-21 és József 3-23)

Magyarország népéhez!

A magyar uralkodó osztályok politikája, amely háborúba sodorta az országot, a pusztulás örvényének legmélyére juttatott immár bennünket. Mindaz, amin az ő Magyarországuk épült: a *militarista* politika, az Ausztriához való kapcsolatunk, a nem magyarajku népek és a vagyontalan osztályok elnyomásának rendszere összeomlóféloben van. Magyarország a *forradalom önálló útjára* gyanánt akar lépni, amelyet ne fűzzön szorosabb kapcsolat se Ausztriához, se Németországhoz, mint a világnak többi, a *nemzetek társadalmával szervezett államaihoz*. A magyar néppel együtt az ország valamennyi népe leszámíthatatlan erővel követeli

önrendelkező jogát

és a kizsákmányolt, elnyomott, vagyontalan osztályok nem hajlandók tovább is tűrni szolgaságukat. *A reakciósági politika, a dualizmus* és a *nemzetiségi elnyomás* és a tőle elválaszthatatlan politikai és morális csődtömeg — csak voltak a magyar államrend igazi alapjai.

És az alkotmány tette tönkre és rontotta meg az országot és népét. Ez az alkotmány tette gyűlöltté ezt az országot, szerakoztatta fel ellene a világ legnagyobb és leghatalmasabb haladott nemzetei, ez az alkotmány ásott szinte áthidalhatatlan szakadékot ebben az országban a magyar és nemmagyar népek, elnyomó és elnyomott osztályok közé. A munkásosztály szakadatlan harca, a nem magyarajku népek ellenszegülése, négy és fél háborus év megrőfölésbírései és a hozzéri csendesek

megbuktatták ezt az alkotmányt.

Aki nem akarja, hogy ennek a régi alkotmánynak a bukása végleg magával rántsa a

megsemmisülésbe az országot

és népeit, aki nem akarja, hogy a végső kimerülésig és az ország erőszakos, talán ellenséges invázióik után végbemenő szétdarabolhatásáig folytatódjék a háború, aki nem akarja, hogy végleg elhárítsuk arra való jogunkat, hogy a világ művelt és szabad népeinek társadalmában egyenlőjogu tagok legyünk: annak nem szabad továbbra is tétlenül tűrnie, miképpen rántja magával a pusztulásba

a nagybirtokosok, főurak, feketeuralmi politikusok

számára nálunk kialakult, hatalomra és vakmerőségre nagy társaságra az országot. Rendíthetetlen meggyőződésünk, hogy a háború végét nem érhet és jövendő békés munkafeltételeinket biztosító béke szükségképpen nem születhetik addig, amíg Magyarország népe

az alkotmányt

nem vív ki a maga számára. (Ez a mai alkotmány, amely a *nemzetiségi* és a *szociális* kérdés megoldására a legmostohább hibáit garantálja, amely a *nemzetiségi elnyomás* és a *bécsi* uralkodó osztályok politikájának a *legfőbb* támaszát képezte.)

Ez az alkotmány tette tönkre és rontotta meg az országot és népét. Ez az alkotmány tette gyűlöltté ezt az országot, szerakoztatta fel ellene a világ legnagyobb és leghatalmasabb haladott nemzetei, ez az alkotmány ásott szinte áthidalhatatlan szakadékot ebben az országban a magyar és nemmagyar népek, elnyomó és elnyomott osztályok közé. A munkásosztály szakadatlan harca, a nem magyarajku népek ellenszegülése, négy és fél háborus év megrőfölésbírései és a hozzéri csendesek

megbuktatták ezt az alkotmányt.

Aki nem akarja, hogy ennek a régi alkotmánynak a bukása végleg magával rántsa a

megsemmisülésbe az országot

és népeit, aki nem akarja, hogy a végső kimerülésig és az ország erőszakos, talán ellenséges invázióik után végbemenő szétdarabolhatásáig folytatódjék a háború, aki nem akarja, hogy végleg elhárítsuk arra való jogunkat, hogy a világ művelt és szabad népeinek társadalmában egyenlőjogu tagok legyünk: annak nem szabad továbbra is tétlenül tűrnie, miképpen rántja magával a pusztulásba

a nagybirtokosok, főurak, feketeuralmi politikusok

számára nálunk kialakult, hatalomra és vakmerőségre nagy társaságra az országot. Rendíthetetlen meggyőződésünk, hogy a háború végét nem érhet és jövendő békés munkafeltételeinket biztosító béke szükségképpen nem születhetik addig, amíg Magyarország népe

az alkotmányt

nem vív ki a maga számára. (Ez a mai alkotmány, amely a *nemzetiségi* és a legmostohább hibáit garantálja, amely a *nemzetiségi elnyomás* és a *bécsi* uralkodó osztályok politikájának a legfőbb támaszát képezte.)

dájával tolsste a csak a bünök terték tönkre az országot, csak tették kiterjedhetetlenné azokat a sulyos aldosatokat és vesztségeket, amelyek nélkül Magyarország aligha fog kilábalni a háboru vértengeréből. Addig is, amig

a nép hőlöméke

elő fogják apolitani, *a pusztuló Magyarország torvatoldhoz hívjuk tolemre az uralkodó osztály* ma is hatalmon lévő képviselőit és számuktra az ország ezer vérző belső és külső sebére, odaláltjuk nekik:

Ti tettétek ezt, a ti művetek ez,
ti feleltek érte.

Az Örök a *felelősség* a multért a mindazért, ami ennek immár jóvátehetetlen következménye gyanánt fog sajtani bennünket. *Mindazonáltal*, az ország dolgozó népét az a *kötelesség*, hogy kerülőhbe vévé sorsunk intézését, olyan

uj alkotmányt

sujtsuk országunknak, amely elómozditja a háboru haladéktalan befejezését és biztositja jövendő boldogulásunk feltételeit. De ezt a boldogulásunkat nem keresheljük abban, hogy a *magyarország uralkodó osztályai elnyomjanak és uralmukban hajtsanak az országban élő*

nemmagyar nemzetiket és kizsákmányolt
jaiknak vagyontalan néposztályait,

hanem csak abban, hogy elismerve az országban élő

nemzetiseket önrendelkezésére,

a dolgozó néposztályoknak önkormányzat megtételére való jogát,

a demokratikus és szociális igazság

szellemében és követelményeinek megfelelően rendezzük be országunkat. Nem *a földrajzi határokat*, hanem *a szabad nemzetek társadalmában való helyünket*, *politikai való szabad és nemzetközösség biztosítását egyöttműködésük* revidált tekintjük ebben döntőnek.

Ezeknek a külső békét és belső szabadságot a harc órán is meghozó uj alkotmányunk kivívására intésnik ezt a *szövetkezet nemzetek a munkásokhoz, elértársaikhoz*, hazsa

Mindenkihez,

aki tőlünk és erőnkből révén nem várt bűnösnek a mult bűneiben, a szabadság elsőrendűségében, a nemzetek és osztályok elsyomásában. Értsék meg a történelmi, végzetes órák és napok parancsszavát: *a gyors, merész* és a régi Magyarország egész világ val szakító *szakítások szükségességét*. Egyesítsék erejüket a munkásokával, támogassák a munkások mozgalmát, amelynek célja a béke és hogy ebben eljuthassanak, az uj *Magyarország megszervezéséhez és felépítéséhez.*)

Ausztria népei önálló demokrati államokká szervezkednek. Mi elismerjük és üdvözöljük azokat az önálló nemzeti államokat, amelyek ott megalakulnak. Magyarországnak a viszonyát *önállóságát* a *szabad* körülmények szerint fogjuk megállapítani. Magyarország *önálló*, vagyis senki mástól csak saját népeitől függő Magyarország akar lenni. De azt kívánjuk, hogy ez az önrendelkezés jogával élő Magyarország az *egyének, osztályok és nemzetek teljes jogegyenlőségének* elvein épüljön fel és közöttük ki mindazokat az alapjogokat, szabadságokat, amelyek

a szocialis kizsákmányolásnak és nemzeti elnyomásnak

erőszaki voltak. A dolgozó néposztályok gazdasági és politikai felszabadítása és a nemzetek önrendelkező jogának elismerése és megvalósítása legyen az uj Magyarország programjai!

Ezeknek a gyökeres jogalkotásoknak minél előbb meg kell történnie és haladéktalanul meg kell indulnia. Minél előbb valósítottunk meg belőle eddig, annyival a magyar dolgozó osztályoknak és a Magyarországon élő nemzetek képviselőit az önálló Magyarország nevében leülnek a béketárgyalás asztalához annál előbb, a világháborúnak és igazi örökkévaló békének megnyitott kapuja.

Mi hát ezért a teendő?

1. Követeljük, hogy a mostani kormány haladéktalanul mondjon le és *alakuljon olyan kormány*, amely az ország összes demokratikus osztályainak és az ország ban élő valamennyi nemzetnek bizalmát fogalja magában.

2. Ez a kormány *azonnal fel szüntesse a háborúskodást* és az *ellenséges*, *esetleg*, *titkos*, *sőhre se kiterjedő előzmányos* alapján hívja össze azt az országgyűlést, amely most fogja állapítani az önálló Magyarország *jövendő alkotmányát*.

3. Ez a kormány fordítsa azonnal az ajánlattal az ellenséges államokhoz, hogy hajlandó az orosz proletárforradalom és Wilson elvei alapján, szerencsés és bali kárpótlás nélkül, a nemzetek önrendelkező joga szerint *békét kötni és hajlandó a nemzetiseket abba a társadalomba*, amely a legyverese, döntőbirókodás, szabadkereskedelem és béke egyöttműködés alapján fog megalakulni.

4. Ez a kormány fogjon bennt haladéktalanul a *nemzeti elnyomásnak* eddigi rendszerének megszüntetésére és adja meg az autonómiát az országban élő valamennyi nemzetnek, az a jogot, hogy *nemzetgyűlést* szabadon és közvetlenül bármelyikben az állami élet minden intézményében: az iskolázatás, törvénykezés, közigazgatás, a hón- és magánélet minden ágazatában és valamennyi magyarlakásában.

5. Ez a kormány kössön oly *a közigazgatás* teljes demokratizálását az összes

A párt október 8-án kiáltvánnyal fordult „Magyarország népéhez". A Népszava címoldala. (1918. október 8.)

Október 8-án a Népszavában „Magyarország népéhez" címmel kiáltvány jelent meg, mely a legsürgősebb teendőket 10 pontban összegezte. Az első pont „az ország összes demokratikus osztályainak" és „valamennyi nemzetnek" küldötteiből álló új kormányt követelt. A második a képviselőház feloszlatását és új országgyűlés összehívását javasolta az általános, egyenlő, titkos, nőkre is kiterjedő választójog alapján. A további pontok az új kormány teendőit részletezték: béke, az orosz forradalom és Wilson elvei alapján. A közigazgatás teljes demokratizálása. Egyesülési, gyülekezési és szervezkedési szabadság. Mélyreható és gyökeres agrárreform. Az egyéni vezetés alól kinőtt üzemek szocializálása. Igazságos adópolitika. Munkásvédelmi, népjóléti intézkedések, a 8 órás munkaidő bevezetésének előkészítése. A hazatérő katonák, rokkantak, özvegyek, árvák kártalanítása. A nemzetiségi kérdést illetően a kiáltvány egyrészt a nemzeti elnyomatás eddigi rendszerének megszüntetése és az anyanyelv korlátlan használata mellett foglalt állást, másrészt kilátásba helyezte az „egyenlő jogú, szabad és demokratikus nemzetek szabad szövetkezésén, föderációján alapuló Magyarország" megteremtését.

Október 13-án, néhány nappal a kiáltvány megjelenése után összeült a párt rendkívüli kongresszusa. A kongresszus összehívásával a pártvezetőség alapvetően két cél elérésére törekedett: 1. Megváltoztatni, hatályon kívül helyezni a megelőző kongresszus határozatát, mely a polgári pártokkal való szövetkezés ellen foglalt állást. 2. A párt politikája mellett határozott, egyértelmű állásfoglalásra bírni a nemzetiségi bizottságokat.

A pártgyűlés előadója, Kunfi Zsigmond lendületes beszédében kifejtette: a külső körülmények megdöntötték a fennálló rendszer két külső pillérét: a dualizmust és a német szövetséget, megmaradt azonban még a két belső pillér, a nemzetiségi elnyomás és az osztályelnyomás. Ezek megdöntése a históriai föladat. Leszögezte, hogy nem állnak a perszonális unió alapján – a királyi hatalom gyengének bizonyult – az államforma kérdését „Magyarország jövendő alkotmányozó nemzetgyűlése határozza meg".

A nemzetiségi kérdésről szólva azt hangsúlyozta, hogy elismerik a nemzetek önrendelkezési jogát, annak minden következményével. A párt olyan népeket, amelyek maradni nem akarnak, nem kíván fegyverrel, kényszerrel itt tartani, de reméli, hogy amennyiben Magyarország „egy föderalisztikus, szabad összműködésen alapuló népállam" lesz, úgy az elszakadásra nem fog sor kerülni.

A polgári pártokkal való szövetség kérdésében azzal érvelt a szövetség mellett, hogy erre azért van szükség, mert a

Kunfi Zsigmond, a Népszava helyettes szerkesztője. Az októberi rendkívüli pártkongresszus előadója

munkásság a kitűzött programot egyedül keresztülvinni nem tudja, nem elég erős ahhoz, hogy egymaga vegye át a politikai hatalmat. Az együttműködés tartalmát illetően igyekezett eloszlatni a kételyeket. Nem a mérsékelt ellenzékkel (Vázsonyival) kíván szövetkezni, azokkal akarnak együtthaladni, akik a párt akcióprogramját elfogadják.

Kunfi előadói beszéde után a nemzeti bizottságok képviselői szólaltak fel, akik ez alkalommal, eltérően az addigi gyakorlattól a kongresszus elnökségében is helyet foglaltak. A román, szlovák, szerb és német szekciók szónokai támogatásukról biztosították a pártot, felszólalásaikból azonban az is világossá vált, hogy ellenzik a polgári pártokkal való szövetség megteremtését célzó határozati javaslatot, mert bizalmatlanok a polgári pártokkal, az úgynevezett történelmi pártokkal szemben. „Attól félek – mondta a román szekció vezetője, utalva a polgári pártokkal való szövetség felújítását célzó javaslatra –, hogyha a kongresszus ezt elfogadná, akkor a román nemzetiségűeket nem tudná a párt még annyira sem magához vonzani, mint amennyire máskülönben tudná." A Magyarországhoz való tartozás kérdésében a nemzetiségi szekciók kitértek az egyértelmű állásfoglalás elől. Ennek oka abban rejlett, hogy a szlovák és a román bizottságok jobboldali vezetői a nemzetiségi polgári pártokkal ez időben már szoros kapcsolatot építettek ki. E vezetők, látva az események alakulását, azzal érveltek, hogy amennyiben a magyar munkások a magyar nacionalizmussal, a magyar polgári pártokkal lépnek szövetségre, úgy nekik is jogukban áll hasonló módon eljárni.

A nemzetiségi szónokok után a szakmák, a kerületi és vidéki szervezetek képviselői következtek. E felszólalások is azt mutatták, hogy a munkásság ellenszenvvel és fenntartásokkal fogadja a polgári pártokkal való szövetkezés gondolatát. A pártvezetőség a beterjesztett javaslatot ennek ellenére is fenntartotta, de figyelembe véve az értekezlet hangulatát, engedményt tett, elfogadta Landler Jenő módosító indítványát, mely az együttműködést a kiáltványban körvonalazott „program" elfogadásához kötötte.

Ezzel a szövegezéssel – mely a lényegen nem változtatott – végül is sikerült a polgári pártokkal való szövetség felbontását kimondó korábbi állásfoglalást hatályon kívül helyezni, megnyílt az út a szövetség felújításához.

A megvalósulás, a végrehajtás útja és módja ugyanakkor továbbra is nyílt kérdés maradt. A pártvezetőségben és a pártválasztmányban (a kongresszus a határozat végrehajtását e két területre bízta) a szövetség kérdésében a vélemények eltérőek voltak.

Garami Ernő, a Népszava főszerkesztője. A jobboldali irányzat képviselője a párton belül. Nem értett egyet Kunfival, de álláspontját a kongresszuson nem fejtette ki

Nyisztor György, a földmunkások képviselője. Zádor Pállal és más küldöttekkel ellenzéki határozati javaslatot terjesztett a kongresszus elé

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt jobboldalának hallgatásával és visszahúzódásával szemben, a baloldal a kongresszuson nagy erővel jelentkezett, a javaslatok egész sorát terjesztette elő. Az oroszországi fejleményekre hivatkozva, és abból kiindulva, hogy Magyarországon is forradalmi helyzet alakult ki, a baloldali ellenzék elégtelennek, kishitűnek ítélte az októberi kiáltványt, úgy vélte: a párt célkitűzései elmaradnak a kedvező körülmények adta lehetőségek mögött. Az ellenzéki javaslatok köztársaságot, munkásmilícia felállítását, munkástanácsot követeltek, állást foglaltak a földosztás, a bankok és a nagyipar államosítása mellett.

A részletesen kidolgozott, pontokba foglalt ellenzéki indítványok a napirenden levő demokratikus forradalom követeléseit állították előtérbe, de azokon egyben túl is haladtak; számoltak a szocialista forradalom közeli lehetőségével is.

A polgári pártokkal való szövetség kérdésében az ellenzék rámutatott arra, hogy az „megzavarná a nemzetiségi munkások öntudatát" és megzavarná a magyar munkások szociális öntudatát is. „Nem lehet egyszerre két taktikát követni" hangoztatta Pogány József, aki 32 küldött nevében terjesztett elő módosító indítványt. „Nem a nemzetiségi burzsoáziával vagy a területi integritás alapján álló" történelmi pártokkal „kell összefogni, hanem szövetségre kell lépni a szervezetlen munkások százezreivel, a még nem szervezett parasztság millióival, a külföldi munkások tízmilliójával, az orosz forradalommal". Arra kell törekedni, hogy a „Magyarországon élő összes nemzetek proletariátusa vegye át az ország sorsának intézését" jelentette ki Zádor Pál, aki Nyisztor György és mások nevében terjesztette elő az ellenzék követeléseit.

Az oroszországi magyar kommunista csoport

Kun Béla az OK(b)P mellett alakult Magyar Kommunista Csoport elnöke

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt októberi programját az oroszországi magyar kommunista csoport is értékelte, amely volt hadifoglyokból 1918. március 24-én alakult meg Moszkvában. A csoport lelke és vezetője Kun Béla volt. (Kun Béla a háború előtt Erdélyben kapcsolódott be a munkásmozgalomba. 1916-ban az orosz fronton hadifogságba kerülve a tomszki hadifogolytáborban szervezte a hadifoglyok forradalmi mozgalmát, és az elsők közt csatlakozott – még az Októberi Forradalom győzelme előtt – a bolsevikokhoz. 1917 végén Pétervárott személyesen is megismerkedett Leninnel. Az Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportjának megalakulása után a szocialista hadifoglyok föderációja is elnökévé választotta. 1918 februárjában a németek ellen, később a permi fronton harcolt. Júliusban részt vett Moszkvában a baloldali eszerek lázadásának leverésében.)

A kommunista hadifoglyok a Magyarországi Szociáldemokrata Párt célkitűzéseit egészében elvetették, és készek voltak bírálatukból a megfelelő következtetéseket szervezeti téren is levonni. Rámutattak arra, hogy a történelmi fejlődés új jelenségei: az imperializmus, a világháború, a proletárdiktatúra megvalósulása Oroszországban a munkásmozgalom számára gyökeresen új helyzetet teremtettek, napirendre tűzték a szocialista forradalmat, a hatalom megragadásának lehetőségét. A polgári demokrácia célkitűzése ilyen körülmények között már nem a haladás és a felszabadulás útját jelenti, hanem eszköz „a fölbomló burzsoá államszervezet megmentésére a bolsevizmussal, a proletár forradalommal szemben".

A csoport hetilapja, a *Szociális Forradalom* ebből az alapállásból kiindulva a Magyarországi Szociáldemokrata Párt októberi kiáltványát az árulás okmányaként bélyegezte meg, és a pártot megalkuvással, az uralkodó osztállyal való pak-

A Vlagyivosztoktól délre fekvő szkotovói hadifogolytáborban alakult szocialista kör tagjai. A kép bal oldalán: Jancsik Ferenc (1), Gisztl Pál (2), Vántus Károly (3)

A Szociális Forradalom, a Magyar Kommunista Csoport lapja, 1918. április 3-tól kezdődően jelent meg, hetenként kétszer. Szerkesztői: Kun Béla, Szamuely Tibor és Rudnyánszky Endre. A Szociális Forradalom mellett magyar nyelvű újságok láttak napvilágot Szovjet-Oroszország más városaiban is

ÁRA 20 KOPEK

Világ proletárjai egyesüljetek!

СОЦИАЛЬНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ

SZOCIÁLIS FORRADALOM

KIADJA AZ OROSZORSZÁGI KOMMUNISTA PÁRT MAGYAR CSOPORTJA

I. évfolyam. Moszkva, 1918 október 28. 67. szám.

Elvégeztetett!...

„A bolsevikiek ítélete."

A Dresden Szálló Moszkvában. Itt volt a Magyar Kommunista Csoport központja és a Szociális Forradalom szerkesztősége

Az uráli kozákok elleni harcban elesett Wienermann Lajos, dandárparancsnok temetése Moszkvában, 1918. október 23. A koporsó és a temetésre összegyűlt bajtársak a Dresden Szálló előtt.

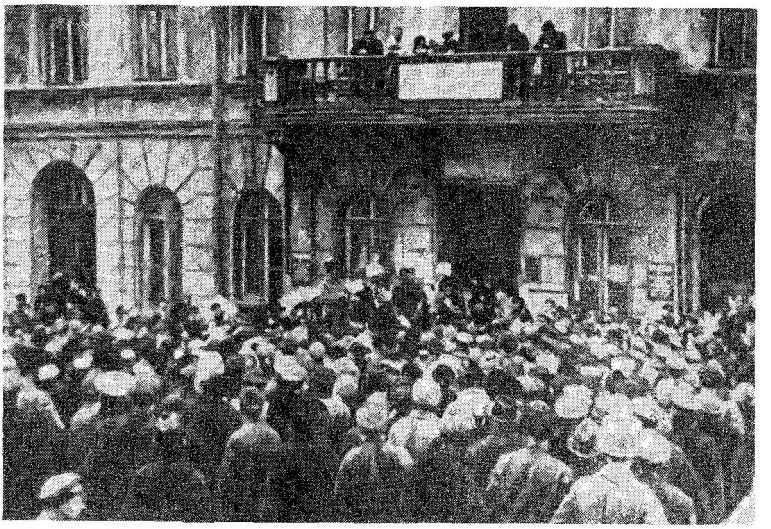

tálással, az osztályharc feladásával vádolta. A *Szociális Forradalom* egyrészt a proletár forradalom perspektívájának teljes hiányát vetette a párt szemére, másrészt utalt a demokratikus átmeneti program fontos követeléseinek mellőzésére.

A „Független Magyarország!" jelszavával kapcsolatban a *Szociális Forradalom* terjedelmes cikkben fejtette ki, hogy e követelés a polgári pártok terveiben nem jelent mást, mint azt, hogy a „germán imperialista szövetség Magyarországa helyett" létrejön „az ellenforradalmi antant rokonszenv Magyarországa".

A Monarchia széthullásáról szólva a lap a nemzeti szétdarabolás ellen foglalt állást, mely az adott helyzetben „látható törekvése és érdeke a nemzeti burzsoáziának, de nem

érdeke a kizsákmányoltak és elnyomottak tömegeinek, bármely nemzethez tartozzanak is". Miután e tömegek még „a kispolgársággal szövetkezett szociálpatrióták befolyása alatt állnak", e folyamatot megakadályozni nem lehet. De a nemzeti burzsoá államok ilyen módon való megalakulásával, a Monarchia nemzeti burzsoá-demokratikus forradalmának befejeződésével párhuzamosan halad a Monarchia proletariátusának forradalma; rövidesen bekövetkezik „a forradalmi folyamat újabb állomása, amikor a magyar, a cseh, a délszláv, a román, a német proletariátus forradalmi tömegei mondják ki fegyverrel támogatott akaratukat... nem demokratikus (burzsoá) nemzeti önállóság, hanem munkások és parasztok forradalmi diktatúrája, nem Népek Szövetsége, hanem szövetségben egyesült tanácsköztársaságok".

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt elleni éles kritikából világosan következett egy új párt létrehozásának szükségessége. Ennek előkészítéseként az „OKP külföldi nyelvcsoportjainak magyarországi tagjai" október 24-én gyűlést tartottak Moszkvában. A nevezetes gyűlésre a Dresden szálló egyik második emeleti helyiségében került sor; ahol ez időben a magyar kommunista csoport központja volt.

Kun Béla az értekezlet előadójaként többek között a következőket mondta: a Magyarországi Szociáldemokrata Párt „letért arról az útról, amelyen a szocializmus megvalósítása elérhető volna... fel kell hogy merüljön ennek következtében... a kommunista pártalakítás kérdése. Semmiféle forradalmi rajongás nem vezet engem itt. Nem hiszem azt, hogy holnap már a kezünkben lesz a hatalom, de hiszem, hogy a magyarországi proletariátus el fogja foglalni a hatalmat. S erre nekünk elő kell készülnünk..."

Az értekezleten megjelent magyar, német, román, délszláv, cseh és szlovák kommunisták kiáltvánnyal fordultak „Magyarország dolgozó népéhez". Vázolva a fennálló forradalmi helyzetet, rámutatva a Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalkuvására, fegyveres felkelésre, az államhatalom megragadására szólították a munkásokat, a katonákat, a földműves szegényeket. „Kössétek meg ti a békét, a veletek szemben levő, lövészárkokban sínylődő munkástestvéreitekkel. Hagyjátok ott a lövészárkokat, a megszállt területeket, térjetek haza fegyvereitekkel. Kössétek meg a dolgozók testvéri szövetségét, melyet nem bonthat szét a világ hatalmasainak rablóháborúja" – volt olvasható a felhívásban, mely a legközelebbi feladatokat 10 pontba foglalta össze, és amelyen első ízben szerepelt aláírásként „A Kommunisták Magyarországi Szövetsége" megjelölés.

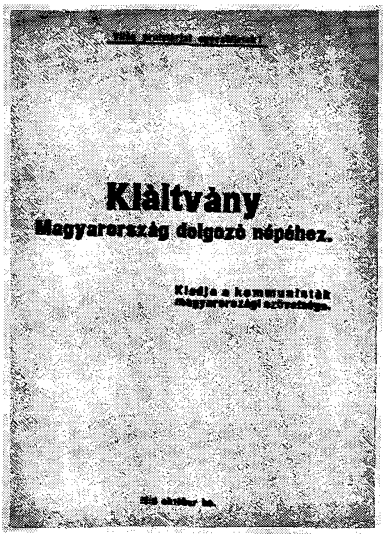

Az 1918. október 24-i értekezlet kiáltványa Magyarország dolgozó népéhez

Az országgyűlés utolsó ülésszaka

Robbanásig feszült, de a felszínen még nyugodtnak tűnő helyzetben ült össze október 16-án az országgyűlés.

A miniszterelnök, Wekerle Sándor azonnal szólásra emelkedett. A császári manifesztum kiadása körüli tárgyalások során kieszközölte az uralkodó jóváhagyását a perszonálunió bejelentéséhez; így a függetlenségi pártok régi jelszavával, a közös ügyek felszámolását ígérve állhatott a képviselők elé. Bejelentette: miután Ausztria föderatív alapon igyekszik belügyeit rendezni, mellőzhetetlen, hogy „mi is a perszonálunió alapjára helyezkedjünk".

Wekerle úgy vélte, hogy az adott helyzetben a függetlenségi követelések előtérbe állítása a legokosabb politika. Úgy gondolta, ezzel lehet kifogni a szelet a parlamenti ellenzék vitorláiból, ezzel lehet elterelni a figyelmet a megoldatlan szociális kérdésekről, ezzel lehet javítani a dinasztia és a fennálló rendszer megrendült helyzetén.

A Wekerlét követően felszólaló Károlyi Mihály jól látta a kormány manőverének nemcsak célját, hanem gyengéjét is. Azzal utasította vissza a miniszterelnök közlését, hogy ne olyanok deklarálják a perszonáluniót, akik tegnap még a dualizmus elszánt hívei voltak.

Emlékeztetett arra, hogy Wekerle gyakran tett olyan ígéreteket, amelyeket később nem tartott be. Aggályosnak ítélt minden halogatást. „A háborút elveszítettük. Most az a fon-

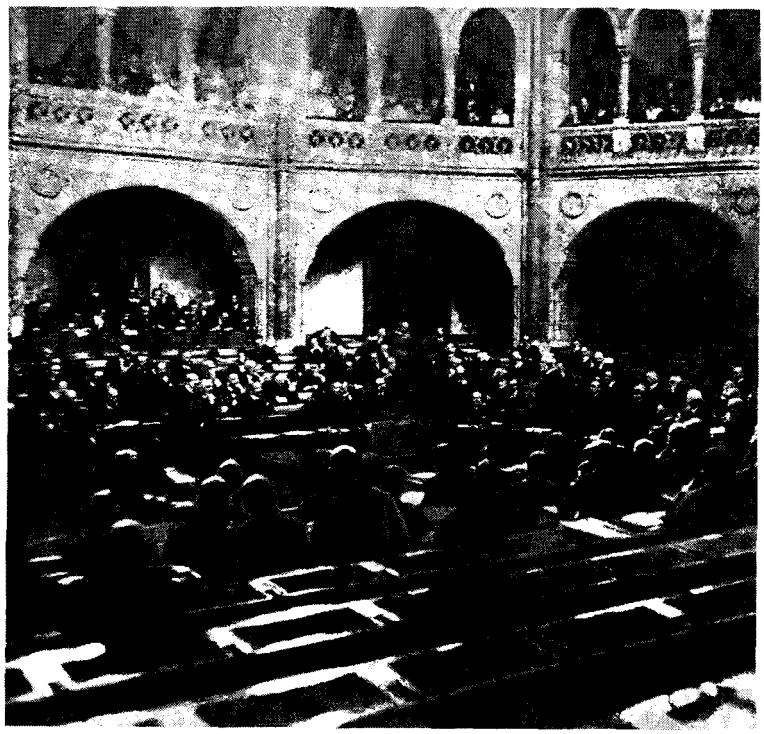

Tanácskozik a parlament

Károlyi Mihály feleségével távozóban a parlamentből

tos, hogy a békét ne veszítsük el" – fejtegette, és felsorolta mindazt, amit egy előnyös béke eléréséhez szükségesnek látott: Új külpolitikai orientáció (szakítás Németországgal, pacifista állásfoglalás). Radikális, demokratikus irány a belpolitikában (általános, egyenlő, titkos választójog, demokratikus birtokpolitika). A nemzetiségi kérdés új módon való kezelése („hogy Magyarország területi integritása megóvassék").

A még harcias hangulatban levő jobboldal Károlyi beszéde alatt kísérletet tett a hangulat megfordítására, a Károlyi körül tömörülő ellenzék megfélemlítésére és visszaszorítására.

Amikor Károlyi arról beszélt, hogy „ütött a leszámolás órája", a nemzet a történtekért felelősöket a vádlottak padjára fogja ültetni, a Munkapárt soraiból valaki közbeszólt: „Ez entente-beszéd." Károlyi a közbeszólást azzal hárította el, hogy „tessék mondani német beszédet". Pártjának egyik vezetője, Lovászy Márton azonban nem elégedett meg ennyivel. „Tessék tudomásul venni, hogy entente-barátok vagyunk!" – kiáltotta felindultan, és egy másik Károlyi-párti képviselő, Vass János megerősítette: „Azok vagyunk!"

Lovászy közbeszólása nyomán az ülésteremben óriási vihar tört ki. Csak úgy röpködtek a sértő kifejezések és a fenyegetések: „hazaárulók", „gazemberek", „megpofozzuk..." Az ülést tíz percre felfüggesztették, de a hangzavar a szünetben is folytatódott.

Fokozta a parlamenti vita nyomán támadt izgalmat, hogy az ülésről távozó, autójába szálló Tisza István ellen merényletet kíséreltek meg.

A merényletet a Forradalmi Szocialisták csoportja szervezte abból kiindulva, hogy a háborús politikát megtestesítő Tisza halála cselekvésre fogja ösztönözni a még mozdulatlan tömegeket: „szikra lesz a nagy, a kikerülhetetlen robbanáshoz". A merénylet – bár gondosan előkészítették – nem si-

Lékai János, aki merényletet kísérelt meg Tisza ellen

került; a fiatal Lékai János kezében a fegyver a döntő pillanatban csütörtököt mondott. A hatás azonban ennek ellenére sem maradt el. Az újságok az esetről részletesen beszámoltak, megírták, mit mondott Lékai a merénylet után az őt faggató Tiszának, és mit mondott később, a rendőrségi kihallgatás során. („Meg akartam ölni az embert, és vele azt a gondolatot, mely a világ lángba borításának egyik fő okozója." – „Halálosan beteg vagyok, az életem úgysem ér sokat.")

Ilyen előzmények után került sor – a következő napon, október 17-én – Tisza István felszólalására.

A perszonáluniő kérdésében Tisza nemcsak helyeselt Wekerlének, hanem tovább is ment a miniszterelnök kijelentéseinél; korrigált, határozottabban fogalmazott. („Ennek a perszonáluniónak sem a szavakkal játszásnak, sem félrendszabálynak lennie nem szabad.")

A német szövetség további fenntartását feleslegesnek mondta. Arra hivatkozott, hogy „Ezt a szövetséget a hódító agresszív, autokrata orosz birodalom törekvései elleni védekezés tette szükségessé", egy olyan veszély, mely már a múlté, mert a cári birodalom a háború folyamán felbomlott.

Tisza a dualizmust és a német szövetséget illetően megváltoztatta álláspontját. Ugyanakkor más kérdésekben – és itt a belső kohézió fontosságára hivatkozott – megpróbált ragaszkodni korábbi nézeteihez. A nemzetiségi kérdésről kijelentette, hogy messzemenő változtatásra nincs szükség, mert „nem voltunk soha a nemzetiségek elnyomói" és csupán „egy törpe kisebbség" helyezkedik szembe Magyarországon „a nemzeti állam alapgondolatával". Hasonlóképpen vélekedett az ország demokratizálásáról, a választójog kiterjesztéséről: „Nekünk a demokratizálás alapjára helyezkednünk nem szükséges, mert ezen az alapon vagyunk már régóta." De Tisza beszéde során nem ezek, a múltat részben megtagadni, részben megőrizni kívánó kijelentések keltették a legnagyobb feltűnést. A legnagyobb visszhangot az váltotta ki, ami a háború kilátásairól hangzott el. Tisza erről, szó szerint idézve a jegyzőkönyvet, a következőket mondta: „Én nem akarok semmiféle szemfényvesztő játékot űzni a szavakkal. Én elismerem azt, amit gróf Károlyi Mihály t. képviselő úr tegnap mondott, hogy ezt a háborút elvesztettük."

Ez a bejelentés bombaként hatott. Igaz, Tisza csak megismételte Károlyi szavait, de másképpen hangzott ez egy ellenzéki politikus beszédében, aki erre vonatkozó nézeteit korábban sem rejtette véka alá, és másképpen ugyanaz annak a vezetőnek a szájából, aki mindaddig győzelmes békéről beszélt, végsőkig való kitartást hirdetett.

A parlamentben a nemzetiségi pártok részéről 40 horvát, 4 román és 2 szlovák képviselő foglalt helyet. A románok

A Pesti Napló tudósítása a merényletről.
(1918. október 17.)

Revolvermerénylet Tisza István ellen

Lékai-Leitner János magánhivatalnok rálőtt Tiszára
A merénylet nem sikerült

Szerdán délután háromnegyed három órakor, közvetlenül a képviselőház ülésének vége után a parlament négyes számú kapuja előtt egy huszonhárom éves fiatalember *revolver-merényletet* akart elkövetni gróf *Tisza* István ellen. A merénylet nem sikerült, gróf Tisza sofőrje kiütötte a revolvert a merénylő kezéből, a revolver a földre esett, az elősiető rendőrök és detektívek lefogták a fiatalembert és fölvitték a teremőrök parancsnokának szobájába. A merénylő, mint később kiderült, *Lékai-Leitner* János, az Állat- és Takarmányforgalmi r.-t. hivatalnoka, meggyőződéses szindikalista, aki *Tiszát tartotta a világháború legfőbb okozójának és ezért akarta megölni.* A merényletről a következő tudósításunk számol be:

A Ház ülése után, amikor a képviselők, még a benti izgalom hullámaitól fülve, csoportosan tódultak ki a kapuknál, gróf *Tisza* István az üléstermiből egy mellékfolyosón a középső karzaton lévő feleségéhez ment, akivel együtt a négyes számú kapun át távozott. A kapu előtt állott a gróf autója. A grófné már elhelyezkedett a kocsiban és Tisza éppen a hágcsóra lépett, amikor az autó másik oldalán az ablakon *egy browning csöve nyult be.* Ugyanebben a pillanatban többen megragadtak egy vézna termetű, alacsony fiatalembert. A sofför meglátta a merénylőt, kezére csapott, hogy az elejtette a fegyvert. Ugyanekkor egy csendőrőrmester és egy palotaőr rohantak elő és a merénylőt elvitték a palotaőrség őrszobájába. Tisza nyomban kivállott autójából és még mielőtt valaki is kérdést intézhetett volna a merénylőhöz, igy szólt hozzá:

— Maga szerencsétlen, mit tett, mit akart tőlem, aki *már nem vagyok hatalmon?*

A merénylő csöndesen felelte:

— *Meg akartam ölni az embert és vele azt a gondolatot, amely a világ lángbaborításának egyik főokozója.*

Azonnal a főkapitányságra kisérték a merénylőt, ahol *Sándor* László főkapitány hallgatta ki.

Lékai részletes vallomásában elmondja, hogy a kereskedelmi akadémiát végezte. Katona is volt, de fülőhaja miatt elbocsátották, az Athenaeumhoz került, később a Takarmányforgalmi rt. alkalmazta ötszáz korona havi fizetéssel. Az érdekes vallomásában ezután ezeket mondta:

— A háboru kezdete óta sokat foglalkoztam a háboru gondolatával, magamból indultam ki, tudtam mit jelent a betegnek lenni és most annyi embert láttam szenvedni. Egy ismerősöm, *Darvas* Simon bemutatott két fiatalembernek, *Mezey* Albertnek és *Rudas* Zoltánnak, akik a „Szabadgondolat" cimü lap alapításában vettek részt. A Kovács-kávéházban gyakrabban jöttem össze velük és még néhány fiatalemberrel, de mindig boszankodtam, mert nem volt bennük semmi aktivitás.

— Ekkor az *Athenaeum* kiküldött Ujpestre, hogy ott egy tábori könyvesboltot szervezzek meg. Ott láttam a bombázott, szétrombolt házakat és a népet. Irtam is ezekről a dolgokról néhány cikket. Legjobban szerettem volna a „Szabadgondolat"-ot átvenni, hogy abban *pacifista eszméket* hirdessek. Az ötödik és hatodik kerületben az ifju munkásoknak több izben felolvasást is tartottam a szocializmusról. Egyszer villamoson mentem Ujpest felé és körülöttem katonák egy kivégzésről beszéltek. Ujból csak arra gondoltam, hogy mindennek, a vak konzervativizmusnak képviselője a gyülölt Tisza István az oka. Én arra gondoltam, hogy *haldoklan beteg vagyok, az életem egy sem ér sokat, feláldozom hát magamat, mindegy nekem, hogyan halok meg, erőszakos halállal* vagy nem és ekkor érlelődött meg bennem végleg, hogy Tiszát megölöm. Hozzájárult ehez *Wilson* válasza is, amely azt mondja, hogy autokratákkal nem mellé állottam, a munkások közé. Hirtelen láttam, hogy a rendőrök fegyvert húznak és védik magukat, előbb egy nő, grófi *Tisza* István né szállt le az autóból, majd maga *Tisza* jött, akit már gyilkosban láttam azelőtt is. A gróf be akart szállni a kocsiba, amikor hátsó zsebemből elővettem revolveremet és *az ablakon keresztül le akartam lőni.* A revolver azonban nem sült el, lehet, hogy azért, mert *elfelejtettem a ravaszt kibiztositani.* A következő pillanatban kiütötték kezemből és lefogtak. Véglegesen tegnap este határoztam el a merényletet, amelyet a folyosón akartam elkövetni, de Bialoszkurszky detektív ezt lehetetlenné tette. A revolvert 128 koronáért vásároltam a keleti pályaudvaron egy katonától és jegyet először *Farkas* Pál országgyülési képviselő utján próbáltam szerezni. Ő azonban elutasított. Egyébként Hintzet is meg akartam ölni, de erről a tervemről később lemondtam. *Hogy a merényletet el akarom követni, arról senki sem tudott, mert én gondolataimba senkit sem avattam be.*

Kihallgatása után őrizetbe helyezték a merénylőt. Holnap fegyverkovács fogja megvizsgálni a Browningot, vajjon alkalmas-e emberi élet kioltására. Az előzetes vizsgálat során annyit máris meg lehetett állapitani, hogy *a revolver zárdarabja el volt rontva,* valószinüleg a rugó tört el, a kakas nem szuperált.

NAPI HIREK

Az idő

Csütörtökre helyenként eső és lényegtelen hőváltozás várható.

A közönséghez!

A folyton emelkedő papirárak és a lapok egyéb előállitási költségeinek növekedése arra kényszeriti *az alábbi lapkiadóvállalatokat,* hogy ugy az előfizetési összegeket, mint az egyes példányok árát 1918. évi október 20-tól kezdve felemeljék.

A lapkiadóvállalatok tudatában annak, hogy a közönség a mai időkben nem nélkülözheti a lapolvasást, ezzel a mérsékelt áremeléssel a lapkiadóvállalatokra nehezedő rendkivüli anyagi terheknek *csak egy igen kis részét* óhajtották áthárítani az olvasó közönségre.

Ennek folytán a *Pesti Napló* előfizetési ára:

egy hónapra	K 7.80
negyedévre	„ 22.—
félévre	„ 44.—
egész évre	„ 88.—
egyes példányok ára helyben . . .	20 fillér
egyes példányok ára pályaudvaron .	40 „

Alkotmány, Az Ujság, Budapesti Hirlap, Magyarország, Neues Pester Journal, Pester Lloyd, Pesti Napló, Pesti Hirlap, Világ.

*

Amikor a budapesti napilapoknak ezt az egyöntetü elhatározást hirül adjuk, szeretnénk meggyőzni *a mi* közönségünket arról, hogy milyen kényszeritő körülmények nyomása alatt s igy is az áldozatok végső lehetőségéig elmenve, számiuk reá magunkat arra, hogy lapunk árát felemeljük. Hivatkozunk arra, hogy ma, a háboru ötödik évében a *Pesti Napló* ára a békebeli 12 fillér helyett csupán 18 fillér. Vagyis ötven százalékkal lett drágább akkor, amidőn minden cikk, amelyhez az élet feltétele van

Az október 17-i ülés jegyzőkönyvének címoldala

824. ORSZÁGOS ÜLÉS

1918 október hó 17-én, csütörtökön,

Simontsits Elemér és **Scitovszky Béla** elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki előterjesztések. — A politikai helyzetről tett kormánynyilatkozat tárgyalása. — Közben a mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Lovászy Márton és Vass János mentelmi ügyében. — A legközelebbi ülés idejének és napirendjének megállapítása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesítése.

A kormány részéről jelen vannak: *Wekerle Sándor, gr. Zichy János, hg. Windisch-Graetz Lajos, b. Szterényi József, Popovics Sándor, gr. Zichy Aladár, Töry Gusztáv, gr. Serényi Béla, Unkelhäuser Károly, b. Szurmay Sándor.*

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Simontsits Elemér elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szojka Kálmán jegyző ur. A javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Mihályi Péter, a javaslatok ellen felszólalókat Nagy Vincze jegyző ur.

Bemutatom a t. háznak a ministerelnök ur átiratait, melyekben értesít, hogy a vagyonátruházási illetékekről, a kir. közjegyzők díjainak szabályozásáról, valamint a sójövedékre vonatkozó törvények némely rendelkezéseinek és a vámvonalon át behozott só után fizetendő engedélyilletékeknek és vámnak megváltoztatásáról szóló törvényjavaslatok Ő felsége által Reichenauban folyó évi augusztus hó 8-án, 19-én és szeptember hó 19-én legkegyelmesebben szentesittetvén, mint ez idei XI., XII. és XIII. t.-czikkek az Országos Törvénytár utján kihirdettettek.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a t. háznak báró Born Frigyes képviselő ur leveleét, melyben a mai naptól kezdve megrongált egészségének helyreállitása végett hat heti szabadságidő engedélyezését kéri.

Javaslom a t. háznak, hogy a házszabályok 257. §-a értelmében a kért szabadságidőt engedélyezni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

A ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom a t. háznak Bács-Bodrog vármegye közönségének két rendbeli feliratát a vakok általános tankötelezettségének országos rendezése és a vakok oktatási ügyének állami kezelésbe való vétele, valamint a vaddisznók által okozott károk megtérítése tárgyában.

Szolnok-Doboka vármegye közönségének két rendbeli feliratát a lóosztályozásnál alkalmasnak talált lovak árának megtérítése és a választójogi törvényjavaslat tárgyában.

A házszabályok 236. §-a értelmében javaslom a t. háznak, hogy a bemutatott feliratok előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak. *(Helyeslés.)*

A ház ily értelemben határoz.

T. ház! Most folytatni fogjuk a kormánynyilatkozathoz való hozzászólásokat.

Ki az első szónok?

Mihályi Péter jegyző: Gróf Tisza István!

Gr. Tisza István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Lehetőleg rövidre igyekszem fogni felszólalásomat, annyival inkább, mert hiszen a legközelebbi időben az indemnitási vita alkalmat fog nyujtani olyan kérdések behatóbb taglalására, amelyeknek tisztába hozatalát az ország érdekében időszerünek gondolom. Azt hiszem azonban, hogy ma már az ország érdekében cselekszünk, ha bizonyos kérdéseket tisztába hozunk; tisztába hozunk azzal a lelki nyugalommal, amelyet a magyar nemzetnek a mai sulyos időkben tanusitania kell és tisztába hozzuk azzal a szándékkal, hogy elháritsuk a nemzet utjából mindazokat a félreértéseket, amelyek a magyar nemzeti pozicziót elhomályositják és gyengitik. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Az általam elmondandók elsősorban arra a nagyhorderejü nyilatkozatra vonatkoznak, amelyet tegnap a t. ministerelnök ur szájából hallottunk. Talán én voltam az első körülbelül egy évvel, vagy több mint egy évvel ezelőtt, aki figyelmeztettem arra, hogy Ausztriában olyan jelenségek merülnek fel, hogy az osztrák közállapotok olyan fordulatot veszneK, amelynél fogva mi esetleg nem fogjuk

A Román Nemzeti Párt vezetői. Balról jobbra: Maniu Gyula, Mihályi Tivadar, Braniste Valér

Gr. Tisza István: Áttérek most a másik kérdésre, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* amely nézetem szerint lelki nyugalmunknak és higgadtságunknak fentartását és az erők egyesitését épen oly parancsolólag megkivánja, és ez a háboru befejezésének a kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Én nem akarok semmiféle szemfényvesztő játékot üzni a szavakkal. Én elismerem azt, amit gróf Károlyi Mihály t. képviselő ur tegnap mondott, hogy ezt a háborut elvesztettük. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hol van a végleges győzelem?)*

Fényes László: Az Igazmondó nem ezt mondta! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Valóban nem méltó egy komoly tárgyaláshoz, hogy folyton ilyen közbeszólásokkal zavarják. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Csendet kérek!

Gr. Tisza István: Elvesztettük nem abban az értelemben, hogy ne tudnánk még tovább is szivós és hősies védekezést kifejteni; hogy ne tudnók az ellenségnek a végleges győzelmet nagyon drágává tenni, de igenis elvesztettük abban az értelemben, hogy az erőviszonyok beállott eltolódásánál fogva a háboru megnyerésére többé reményünk nem lehet, és hogy ennek folytán keresnünk kell a békét oly

Gr. Tisza István: „Ezt a háborút elvesztettük"

és szlovákok elenyésző száma – az országgyűlés összlétszáma meghaladta a 400-at – önmagában véve is amellett bizonyított, hogy a nemzetiségi kérdés terén, ellentétben Tisza véleményével, távolról sem volt minden rendben. A horvátok – bár várták őket – az ülésszakon már nem vettek részt, ezzel is a kormány tudomására hozva, hogy Magyarországhoz fűződő kapcsolataikat megszűntnek tekintik.

A román nemzeti párt nevében Vajda Sándor szólalt fel. Bejelentette, hogy a román nemzeti párt végrehajtó bizottsága október 12-én Nagyváradon dr. Mihályi Tivadar elnöklete alatt ülést tartott és deklarációt fogadott el. E kiáltvány, melyet ezután felolvasott, önrendelkezési jogot követelt a magyarországi és erdélyi román nemzet számára, kétségbevonta a magyar kormány és a magyar parlament jogát, hogy a román nemzet nevében szóljon. A románok képviseletére a jövőben kizárólag a román nemzetgyűlés, illetve annak létrejöttéig a román nemzeti párt végrehajtó bizottsága jogosult.

Wekerlének és Tiszának a helyzetet szépítő kijelentéseivel Vajda vitába szállt, szemükre vetve a közelmúlt sérelmeit: „A tömlöcök tele voltak és vannak nemzetiségiekkel." „Nyolc bíróság ítél két év óta... Százszámra zárják be iskoláinkat."

A felolvasott kiáltvány és a hozzáfűzött megjegyzések kétségkívül igen messzire mentek, de azért továbbra is óvatosan megkerülték az elszakadás és a Romániához való csatlakozás kérdését. Vajda a szociális haladás, a demokratikus átalakulás problémáit sem feszegette. E feladatokról úgy vélekedett, hogy először a nemzeti kérdést kell megoldani, „mert csak nemzeti alapon és a nemzet keretén belül lehetséges, hogy a szociális ratifikáció normális irányban fejlődjék".

A szlovák nemzeti párt nevében Juriga Nándor fejtette ki álláspontját, egy nappal később – október 19-én.

Ő „a magyarországi szlovák nemzet nemzeti tanácsa" nevében olvasott fel nyilatkozatot, mely a románokhoz hasonlóan követelt önrendelkezési jogot a szlovákok számára is: a szlovák néptörzs letelepedési területén saját állami közösséget kíván alkotni, nem ismeri el a magyar parlament és kormány jogát, hogy magát a szlovák nemzet képviseletének tekintse; a szlovák nemzetgyűlésen – jelenleg a szlovák nemzeti tanácson – kívül senki sincs feljogosítva, hogy a szlovákok ügyében tárgyaljon.

Juriga a továbbiak során azt fejtegette, hogy a Károlyi-párttal szemben is bizalmatlan, mert Magyarországra nézve a Károlyi-párt sem fogadja el azokat az elveket, amelyeket a császári kiáltvány Ausztriára vonatkozóan már leszögezett.

Kijelentette, hogy a nemzetiségi kérdést illetően a Károlyi-

IV. Károly a debreceni pályaudvaron

pártról sincs jobb véleménnyel, mint a Munkapártról. „E kérdésben az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz, és csak a taktikájuk más."

Ugyanakkor elismerően szólt a polgári radikálisokról, „... vannak a magyarok közt is kitűnő fejek és meleg szívek, de ezek még nem érvényesülnek".

Október 22-én Károlyi Mihály újra szót kért, sürgette a békét, ha kell, az azonnali különbékét. Szenvedélyes hangon jelentette ki: „visszafojtott lázadás hangulata van az országban". „Cselekednünk kell" és hozzáfűzte: ha a kormány nem cselekszik, „én cselekedni fogok".

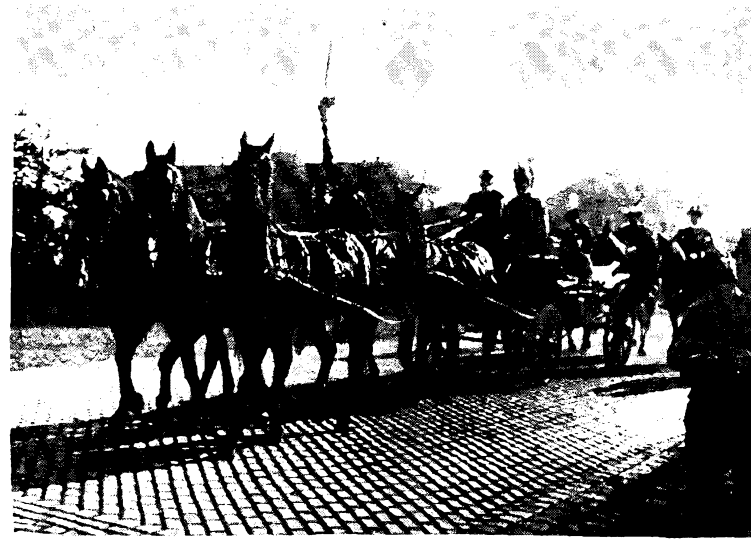

A debreceni ötös fogat

Október 23-án az izgalom tetőpontra hágott, amikor a kissé illuminált állapotban levő Meskó Zoltán (függetlenségi képviselő, később a Horthy-korszakban nyilaskeresztes pártot alapított) bejelentette: „a Gotterhaltét énekelték Debrecenben!"

Ez utalás volt IV. Károly aznapi debreceni látogatására, mellyel kapcsolatban az egyik délutáni napilap hozta a hírt: a katonazenekar a király érkezésekor nem a magyar himnuszt játszotta.

Alig csitult el az e körül támadt izgalom, amikor távirat érkezett a fiumei katonai lázadásról. E hírre új vihar tört ki. Az ülést felfüggesztették.

A hosszan tartó szünet alatt a pártvezérek tárgyalásra ültek össze a miniszterelnök szobájában. Andrássy Gyula, aki előző nap érkezett vissza Svájcból, a kormány lemondását követelte, és javaslatát Tisza is támogatta.

A tárgyalások, a túlfűtött hangulat eredményeként Wekerle lemondott, s ennek azonnali bejelentésével az országgyűlés ülésszaka végéhez ért.

Mielőtt az elnök az ülést berekesztette volna, a karzaton összegyűlt ellenzéki újságírók tüntetést rendeztek a cenzúra ellen, a sajtószabadságot éltették.

Andrássy különbéke-kísérlete

A Monarchia október 4-i békeajánlatára Wilson válasza csak nagy sokára, október 18-ára készült el, és svéd közvetítéssel október 21-én jutott el Bécsbe. A válasz a Monarchia uralkodó köreire nézve lesújtó volt.

Wilson 14 pontja a Monarchia egysége alapján állt és a nemzetiségi kérdést valamiféle autonómia alapján vélte megoldhatónak. Az október 18-án kelt válasz viszont azt közölte, hogy e korábbi álláspont már nem tartható fenn, miután az Egyesült Államok kormánya időközben a csehszlovák nemzeti tanácsot hadviselő kormánynak ismerte el, és a jugoszlávok nemzeti szabadságtörekvéseinek jogosságát is a legmesszebbmenően magáévá tette. A válaszjegyzék világosan leszögezte, hogy az elnök „nincs már abban a helyzetben, hogy a népek puszta autonómiáját ismerje el a béke alapjának".

Az Egyesült Államok jegyzékével az október 21-én tartott koronatanács foglalkozott. A koronatanács Wilson válaszából – bár az *félreérthetetlenül a 14 pont revízióját jelentette be* – kedvező vonásokat is vélt kiolvasni. Burián a jegyzék utolsó bekezdését úgy értelmezte, hogy az a Monarchia létét nem tagadja, és tulajdonképpen közvetlen tárgyalásokat javasol a csehekkel és a délszlávokkal való megegyezés érdekében.

Október 25-én Ausztriában új kormány alakult a liberális irányzatot képviselő Heinrich Lammasch vezetésével. A közös külügyminisztérium vezetését egyidejűleg Andrássy Gyula vette át.

Abból a meggondolásból kiindulva, hogy a németekkel való szakítás és egy különbéke-ajánlat az antanttal folytatandó további tárgyalásokhoz kedvezőbb helyzetet teremt, IV. Károly október 26-án levelet intézett Vilmos császárhoz, melyben bejelentette a szövetség felbontását. Andrássy egy nappal később megszövegezett válaszjegyzéke Wilson újabb feltételeit fenntartás nélkül elfogadta, különbéke-tárgyalások megindítását, a fegyverszünet azonnali megkötését kérte.

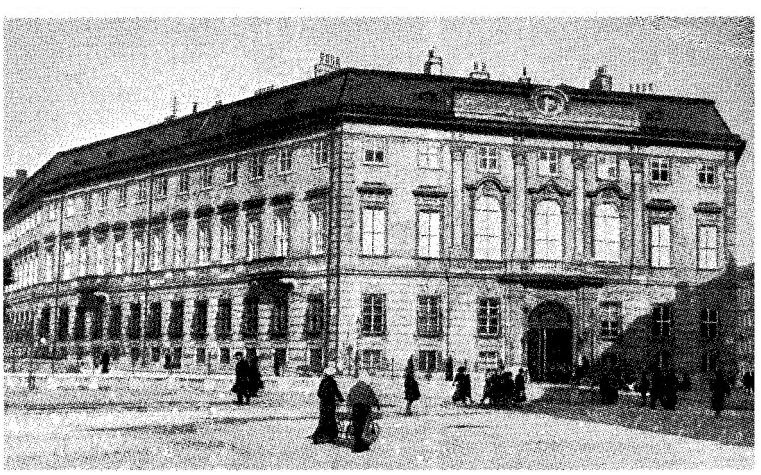

Bécs, Ballhausplatz. A közös külügyminisztérium palotája

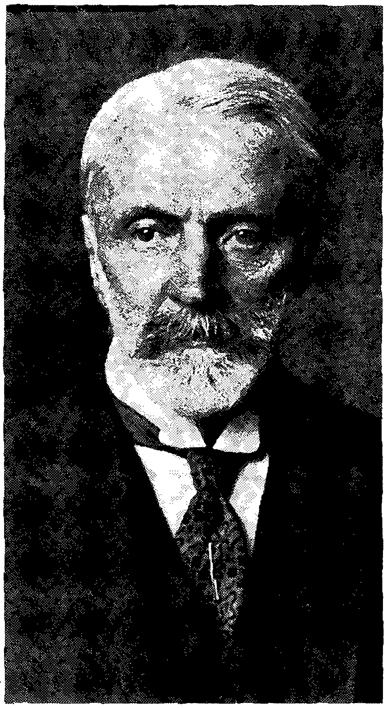

Ifj. gr. Andrássy Gyula, az utolsó közös külügyminiszter

Budapest, 1918. XL. évfolyam, 247. (13,664). szám. Kedd, október 22.

PESTI HIRLAP

Wilson válasza Ausztria-Magyarországnak.

A cseh-szlovák és jugoszláv nemzeti tanácsokkal való tárgyalásokra utasítja a monarchiát.

Ők bíráskodjanak afelett, hogy mi elégíti ki nemzeti aspirációikat.

Németország válasza Wilsonnak.

Ahol a szükséges katonai rombolásokon tulkihágások történnek, ott a bűnösöket megbünteti. — A tényállás kiderítésére semleges bizottságokat javasol. — A személyszállító hajók megtorpedózását betiltotta. — A német alkotmányt reformálni fogják

Wilson jegyzéke monarchiánkhoz keserű csalódást idézett elő azokban, akiket korai reményekbe ringatott a hivatalos és félhivatalos biztatás. Ez tulajdonképpen nem is válasz a mi jegyzékünkre, mert a fegyverszünet és béketárgyalás kérdése elől egyszerűen kitér. Ez az entente stratégiai sakkhuzása, amelyhez Wilson odaadta a nevét, de a saját szellemét megtagadta. A világháboru hozzászoktathatott a meglepetésekhez, de arra igazán nem lehettünk elkészülve, hogy amikor mi elfogadjuk az Unio elnökének összes pontozatait, akkor ő ne fogadja el azokat. Mert ez történt. Wilson megtagadta legfontosabb elvét s most azt mondja, hogy ne vele tárgyaljunk, hanem a cseh-szlovákokkal s a jugoszlávokkal, mert ezek hivatvák megállapitani, hogy mi elégiti ki e népek aspirációit? Mi azt hisszük, hogy a princetowni egyetem volt tanára e jegyzékben nem a saját államjogi elveit hirdette, hanem az entente presszziója elnyomta benne — reméljük, rövid időre — a jobb meggyőződését a gyülölködő ellenségeink kivánságára küldette el ezt a jegyzéket, mely méltán megdöbbenést kelthetett. Ha véglegesnek kellene tekintenünk Wilson állásfog-

S a legelső konzekvenciája ennek a blamázsnak csak az lehet, hogy külügyminiszteriumnak távoznia kell helyéről s hogy azonnal külön magyar külügyminiszteriumot kell szervezni. Wilson jegyzéke azt mondja, hogy Burián ur nem tudja, hova kell cimezni a béke-propoziciót. Tehát a régi diplomácia külügyminisztere belevitt nemcsak monarchiánkat, hanem Németországot is egy világraszóló blamázsba; mert elképzelhetetlen tájékozatlansággal hivatalos lépéseket csinált, mielőtt kitapogatná, hogy jó helyre fordult-e s hogy milyen válaszra számithat? Az ilyen két balkezü embernek kezéből azonnal ki kell venni a monarchia külügyi vezetését. S e szerencsétlen affaire csak még sürgősebbé teszi a külön magyar külügyminiszterium megszervezését. Ez az eset is dokumentálja ugyanis, hogy a monarchia egyes államainak és nemzeteinek érdekei annyira ellentétesek, hogy Magyarország érdekeinek képviseletét nem bízhatjuk a közös külügyminiszterre. Kiáltó bizonyitékkal azolgál erre Wiesner lovag ur, a külügyminiszterium sajtóosztályának főnöke, akit az államban Magyarország is fizet s aki ezért a magyar pénzért a sajtót ma Magyarország

hogy az egész magyar országgyülés foglaljon állást a magyar ezredeknek haladéktalan hazahozatala mellett, amelyet, ugy látszik, képtelen kivinni a tekintélytelen kormány. A béke sikere érdekében van erre szükség. Meg kell akadályozni, hogy ellenséges katona léphessen magyar földre, mert ha ez bekövetkeznék, ez Magyarország pusztulásával járna s még rosszabb lenne ránk nézve a béke. Meg kell akadályozni minden törekvést, mely akár kivülről, akár belülről Magyarország integritása ellen irányul. Ez fönn kell tartani a rendet és nyugalmat az országban, ezért itthon kell lenniök a magyar ezredeknek. Andrássytól Károlyiig, Wekerlétől Tiszáig minden politikust arra kérünk, tegyék egy kicsit hátrább a pártkérdéseket, a miniszteri tárcák ügyét, a választójogot s a többi kontroverz kérdést, most prius az ország területének megvédése!

Wilson válasza.

Előbb a cseh-szlovák és a jugoszláv nemzeti tanácsokkal kell tárgyalnunk.

Budapest 1918. * XXVIII. évfolyam 253. szám. Kedd, október 29

MAGYAR HIRLAP

Főszerkesztő és laptulajdonos MÁRKUS MIKSA

Andrássy jegyzéke Wilsonhoz.

Külön tárgyalás Ausztria-Magyarországgal a békéről és a fegyverszünetről.

Bécs, október 28.

Andrássy Gyula gróf külügyminiszter tegnap a stockholmi osztrák-magyar követet megbízta, kérje fel a svéd királyi kormányt, hogy az amerikai Egyesült-Államok kormányának folyó hó 18-án kelt jegyzékére a következő választ nyujtsa át:

Válaszul Wilson elnök urnak, az osztrák-magyar kormányhoz e hó 18-án intézett jegyzékére és az Elnök ur azon elhatározásának megfelelően, hogy Ausztria-Magyarországgal külön tárgyaljon a fegyverszünet és a béke kérdéséről, az osztrák-magyar kormány tisztelettel jelenti, hogy ép ugy, mint az Elnök ur korábbi megnyilatkozásaihoz, azon felfogásához is hozzájárul, amely legutóbbi jegyzékében Ausztria-Magyarország népeinek, különösen a cseh-tótoknak és a jugoszlávoknak jogairól foglaltatik.

Mivel eszerint Ausztria-Magyarország mindazon feltételeket elfogadta, amelyektől az Elnök ur a fegyverszünetről és a békéről szóló tárgyalásokba bocsájtkozást függővé tette, az osztrák-magyar kormány nyilatkozata szerint ezen tárgyalások megkezdésének már semmi sem áll utjában.

Az osztrák-magyar kormány tehát késznek nyilatkozik arra, hogy más tárgyalások eredményének bevárása nélkül tárgyalásokba bocsájtkozzék Ausztria-Magyarország és az ellenséges államok közti békéről és Ausztria-Magyarország összes frontjainak nyomban fegyverszünetéről és kéri Wilson elnök urat, hogy az erre vonatkozó előkészületeket rendelje el.

folyó egyéb tárgyalásokra való tekintet. Ausztria-Magyarország a béke tekintetében külön egység gyanánt külön helyzetben külön kénytelen, maga iránt külön köteles cselekedni. S ezt megteszi. Az Andrássy jegyzéke ennek megcselekvése.

A rövid jegyzéknek még rövidebben három dolog a tartalma.

Először: hogy az osztrák-magyar kormány hozzájárul Wilson elnöknek minden kívánságához, tehát ugy ahhoz, hogy Ausztria-Magyarország külön tárgyaljon a fegyverszünetről s a békéről, mind ahhoz, amiket az elnök nevezetesen a cseh-tótok s a jugoszlávok jogairól vall.

Másodszor: hogy e külön tárgyalást függetlenül minden egyébtől, tehát: mondjuk ki: függetlenül attól is, hogy német szövetségesünk minő eredményre jut az ő fegyverszüneti és béketárgyalásaival.

Harmadszor: hogy haladéktalanul kéri az elnöktől az immár akadálytalan fegyverszünet előkészületeinek elrendelését s a béketárgyalás megkezdését.

Vagyis: Ausztria-Magyarország külön kéri a békét, elfogadván mind a nézeteket, melyeket eddigi ellenségeink vallanak ugy arról, hogy Németországgal való szövetségünket nem ismerik el mint arról, hogy Ausztria-Magyarország államai és nemzetei minő alapon ren-

Wilson válasza és Andrássy október 28-i jegyzéke az egykorú sajtó címoldalán.
(Pesti Hírlap, 1918. október 22., Magyar Hírlap, 1918. október 29.)

A vittorio-venetói csata és a páduai fegyverszünet

Az olaszországi fronton október 24-én megindult az antant körültekintően előkészített offenzívája. Néhány nappal a támadás megindulása után a Monarchia hadserege a felbomlás útjára lépett. Tekintettel az aggasztó helyzetre Andrássy október 29-én, a fegyverszünet azonnali megkötése érdekében, újabb jegyzéket intézett Lansing amerikai külügyminiszterhez.

A vezérkar ugyanezen a napon – nem várva be a diplomáciai akció nehezen kibontakozó eredményét – parlamentert küldött az olaszokhoz a fegyverszüneti feltételek kieszközlése és átvétele céljából.

Az olasz hadvezetőség akadékoskodni próbált, úgy vélve, hogy a túl korai fegyverszünettel elesik egy rég várt nagy győzelem lehetőségétől, melynek körvonalai már kibontakoztak.

A Párizsban ülésező Legfelsőbb Haditanács azonban nem törődött az olaszok szűkebb érdekeivel. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy a Monarchia háborúból való kiválása előnyös helyzetet teremt Németországgal szemben, a még tárgyalás alatt álló német fegyverszünet lehetőségeit illetően – márpedig Párizsban ez volt a döntő kérdés. A Haditanács ezért tudomást szerezve a történtekről, azonnal intézkedett. A Monarchiával kötendő fegyverszünet feltételeit már október 31-én jóváhagyta és még aznap eljuttatta Diaz tábornokhoz, az olaszországi haderők főparancsnokához.

A fegyverszünet – feltételeit a már részletezett okokból, viszonylag enyhén kívánták megszabni – előírta a hadsereg leszerelését (20 békelétszámra csökkentett hadosztály kivételével), a tüzérség felének átadását és a megszállt területek kiürítését. Az olasz igények kielégítése céljából a fegyver-

A 6. sz. vadászszázlóalj állásai a Piavénál az olasz pergőtűz után

Az osztrák-magyar parlamenter, Ruggera vezérkari százados október 29-én, bekötött szemmel, a frontvonal átlépését követően

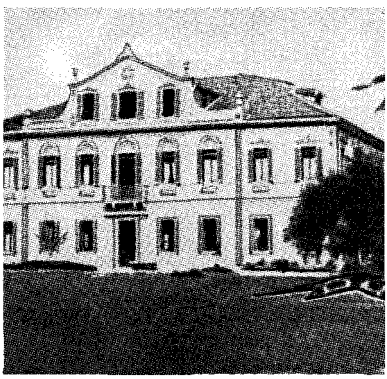

Az Abano és Pádua között félúton fekvő Villa Giusti, ahol a fegyverszünetet november 3-án aláírták

szüneti szerződés a délnyugati frontra vonatkozóan (Tirol, Isztria, Dalmácia) pontos demarkációs vonalat jelölt ki. Kikötötte az antant haderő átvonulását a megmaradó területeken és a Monarchia bármely stratégiai szempontból fontos pontjának megszállását a „rend fenntartása" céljából. A német csapatok a megszállt területeket és a Monarchia területét 15 nap alatt kötelesek voltak elhagyni. A fegyverszünet „tengerre vonatkozó feltételeket" is tartalmazott, ezek a hadiflotta átadásával kapcsolatos intézkedéseket részletezték.

Az osztrák-magyar fegyverszüneti bizottság, mely ekkor már Páduában, az antant olaszországi főparancsnokságának székhelyen tartózkodott, a feltételeket – hangsúlyozva aggályait – november 1-én Badenbe, az Osztrák-Magyar Főparancsnoksághoz (AOK) továbbította intézkedés céljából. A hadsereg-főparancsnokság a császár, a császár az alakulóban levő osztrák-német állam jóváhagyását próbálta kieszközölni. Az így kialakuló huzavona eredményeként a fegyverszünet aláírására végül is csak november 3-án került sor azzal, hogy az 24 órával az elfogadás bejelentése után (november 4-én délután 3 órakor) lép életbe.

Miután a hadsereg-főparancsnokság közben a kora hajnali órákban már parancsot adott az ellenségeskedések azonnali beszüntetésére, az utolsó pillanatban (november 3-án és 4-én) lezajló hadmozdulatok eredményeként az osztrák-magyar hadsereg jelentős része – mintegy 300 000 ember, többségében német-osztrák alakulatok – hadifogságba jutott.

A háború e különös módon való befejezésével kapcsolatban azonnal az a gyanú merült fel, hogy a hadsereg egy részét az illetékesek szántszándékkal játszották át az antantnak.

A hadifogságba juttatás vádját a megszűnőben levő AOK utolsó leheletéig tagadni próbálta – anélkül, hogy kielégítő

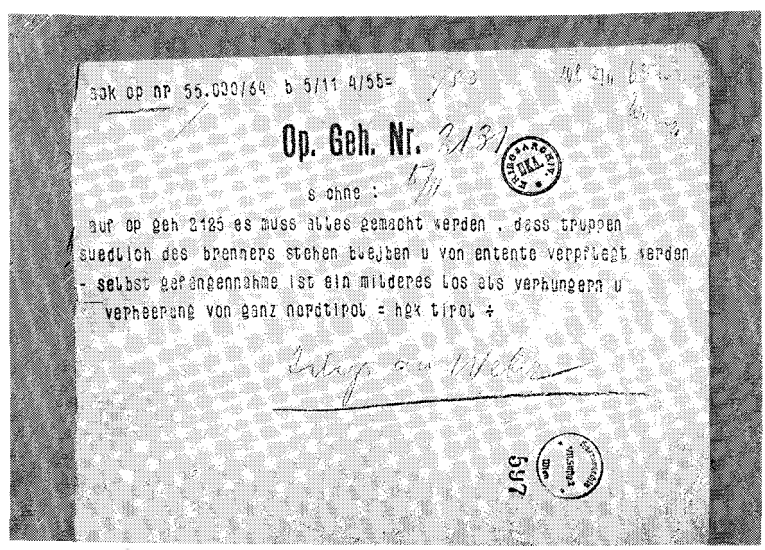
gok op nr 55.000/64 b 5/11 4/55=

Op. Geh. Nr. 2131

ohne :

auf op geh 2125 es muss alles gemacht werden , dass truppen suedlich des brenners stehen bleiben u von entente verpflegt werden - selbst gefangennahme ist ein milderes los als verhungern u verheerung von ganz nordtirol = hgk tirol +

A Tiroli hadseregcsoport távirata: „Mindent el kell követni, hogy a csapatok a Brennertől délre megálljanak és az antant azokat ellássa. Még a fogságba esés is jobb megoldás, mint az éhenhalás és egész Észak-Tirol elpusztítása."

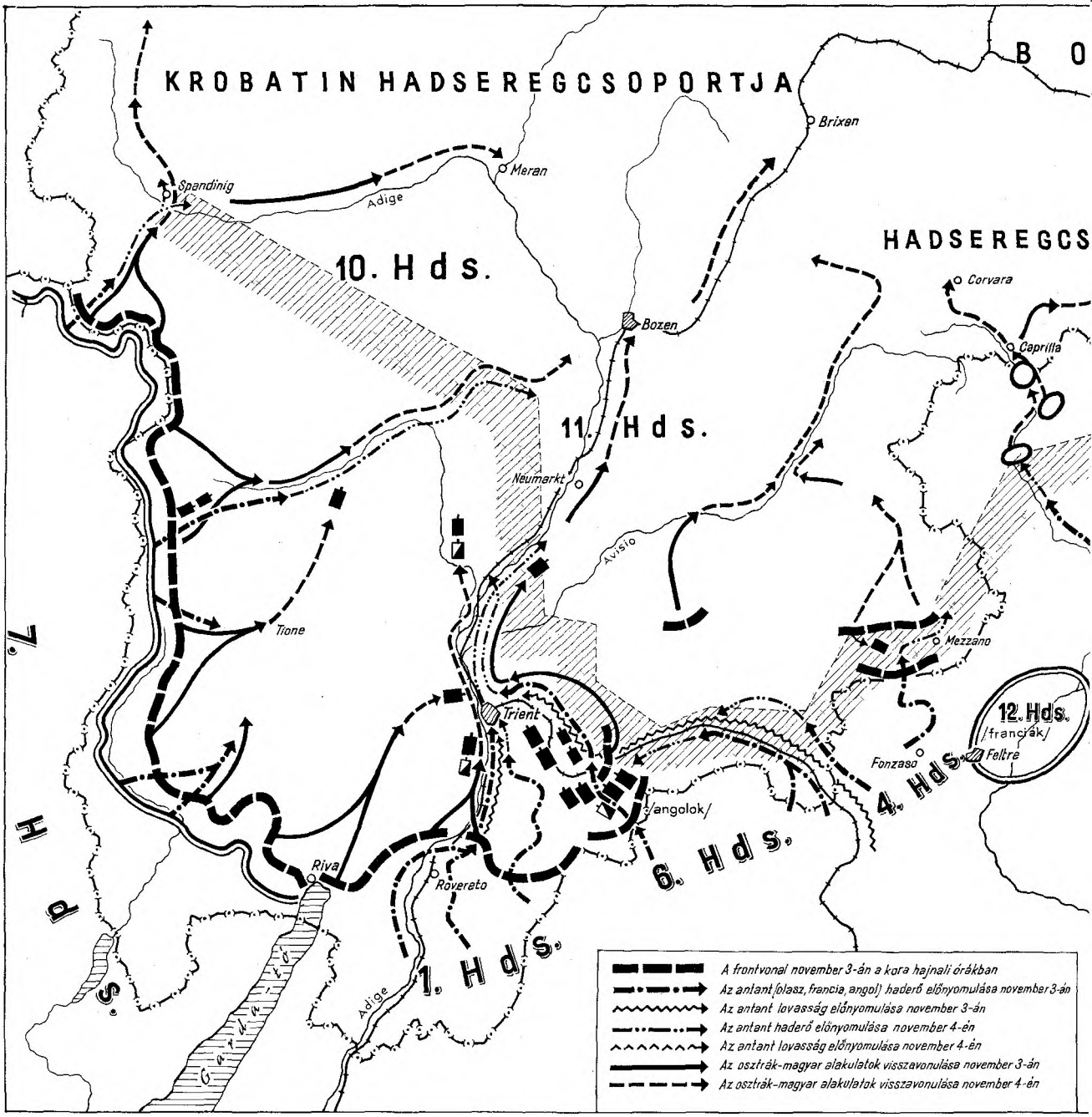

A november 3-i és november 4-i hadmozdulatok az észak-olaszországi harctéren

választ tudott volna adni: miért rendelte el az ellenségeskedés beszüntetését még a fegyverszüneti szerződés aláírása előtt.

Az esettel kapcsolatban – függetlenül attól, igazak-e és ha igen, mennyiben az AOK önmentő állításai – annyi min-

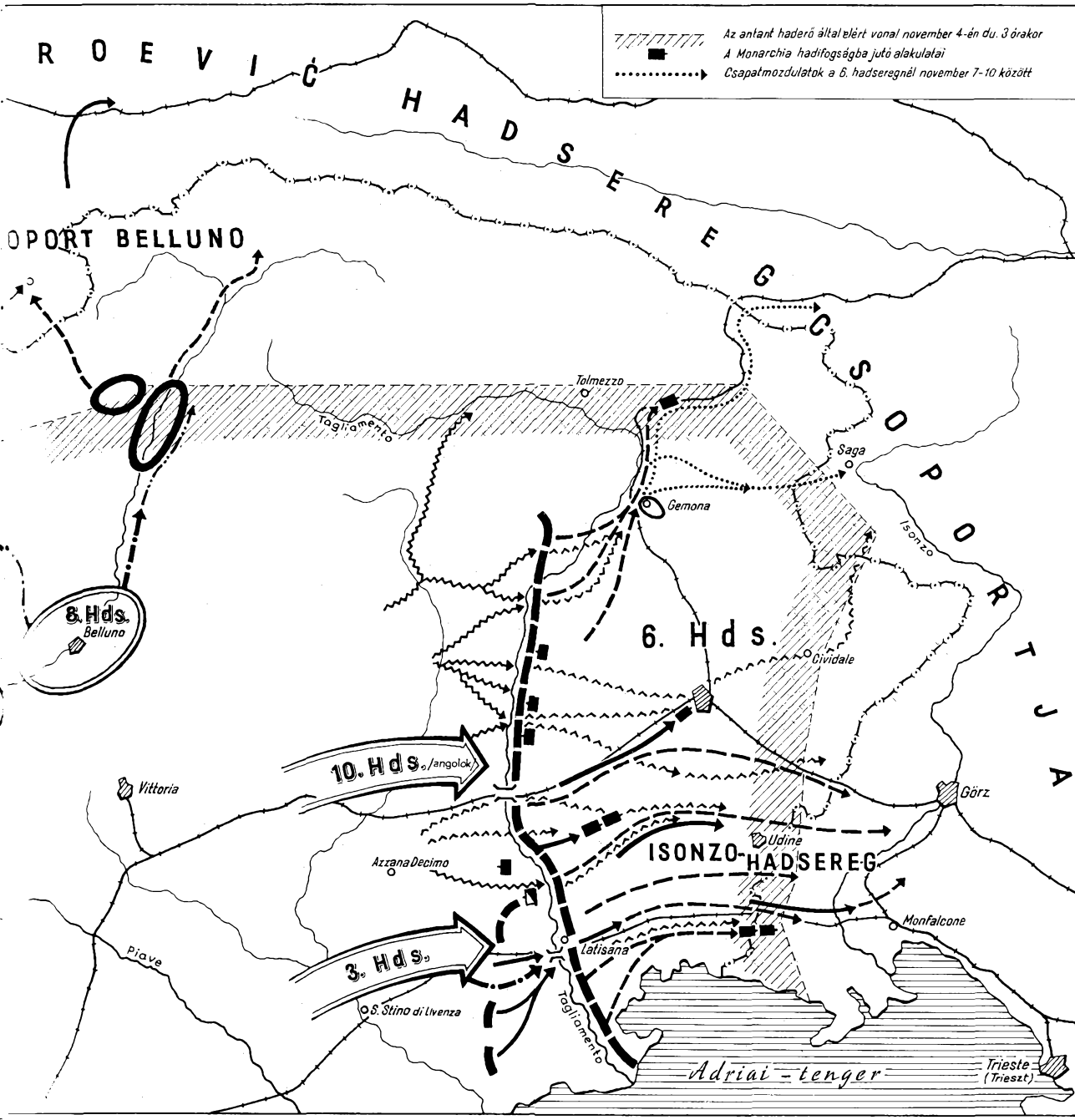

denképpen tagadhatatlan tény, hogy a felbomlóban levő hadsereg, több százezer „megbízhatatlan" katona hazatérésének „megakadályozása", az adott helyzetben a forradalommal szemben álló, a fennálló rendet féltő és védelmező erők hadállásait erősítette.

A Monarchia felbomlása: Lengyelország

I. Daszynski, aki Lublinban alakított kormányt november 7-én

A Páduában november 3-án aláírt fegyverszünettel a Monarchia diplomáciája célját látszólag elérte: az antant hajlandó volt fegyverszünetet kötni *a Monarchiával.* E „siker" azonban a Habsburgok sorsán, birodalmuk végzetének beteljesedésén már semmit sem változtatott. Az Osztrák–Magyar Monarchia a fegyverszünet megkötésekor gyakorlatilag már nem létezett! Az Ausztriában formailag még fennálló császári kormány hatalma és befolyása megszűnt; a Monarchia területén új, a központi hatalommal gyökeresen szakító, önálló államok körvonalai bontakoztak ki.

Lengyelországban, miután a wilsoni pontok elfogadása a független és egységes lengyel állam elismerésével volt egyértelmű, a varsói régenstanács október 7-én kiáltványt tett közzé, melyben a körülményre hivatkozva, egy a lengyel területek egészére kiterjedő, önálló lengyel állam megalakulását jelentette be.

Bár a központi hatalmak által életre hívott régenstanács fellépése taktikai jellegű volt – részben a párizsi Lengyel Nemzeti Tanács kormánnyá alakulásának megelőzésére, részben az országon belüli forradalmi hangulat, az ellenzéki erők várható fellépésének leszerelésére irányult – mégis, ennek ellenére is jól tükrözte a lengyel lakta területeken kialakult helyzetet.

A központi hatalmak által 1917 őszén életre hívott régenstanács, mely október 7-én bejelentette az önálló lengyel állam megalakulását. Balról jobbra Z. Lubomirski herceg, a varsói városi tanács elnöke, A. Kakowski varsói érsek, M. I. Osztrowski nagybirtokos

A kiáltvány kiadása a megszálló hatalmakkal való előzetes megbeszélés nélkül történt. E körülmény arról tanúskodott, hogy október elején a német és az osztrák–magyar megszálló hatalom súlya és befolyása az egykori Orosz–Lengyelországban már másodlagos tényezővé vált.

A Reichsrat lengyel képviselői a varsói kiáltványt helyesléssel fogadták, és október 15-én kiadott nyilatkozatukban, bejelentve a független és egységes lengyel állam megalakulását, már nyíltan az új lengyel állam polgáraiként léptek fel.

Október 28-án Krakkóban Felszámoló (likvidáló) Bizottság alakult, mely magának követelte a Galícia feletti államhatalmat. Miután a Monarchia hadereje ekkor már nemcsak a kiürítés alatt álló orosz–lengyel területeken, hanem Galíciában is széthullóban volt, ellenállásra nem gondolt, a helyi közigazgatás pedig az új helyzethez készségesen alkalmazkodott, semmi sem állt útjában annak, hogy a birodalmi gyűlés lengyel képviselői által életre hívott koalíciós jellegű Krakkói Bizottság e törekvését ténylegesen is megvalósítsa.

November 7-én az osztrák–magyar megszálló hatalom addigi székhelyén, Lublinban baloldali „népi kormány" alakult a szociáldemokrata Daszińsky vezetésével.

November 10-én a németek által szabadon bocsátott Piłsudsky Varsóba érkezett, ahol a régenstanács ünnepélyesen fogadta és hadsereg-főparancsnokká nevezte ki.

A felszabaduló lengyel területeken október végén–november elején az alapvető kérdés már nem az volt, hogy fennmaradjon-e és ha igen, milyen formában, valamilyen kapcsolat a Monarchiával, hanem kizárólagosan csak az, hogy az új, egységes Lengyelországban a különböző politikai irányzatok közül melyiknek sikerül végül is felülkerekedni. Meg tudják-e tartani a lengyel földbirtokosok és tőkések gazdasági és politikai hatalmukat a munkások és parasztok mind erősebbé váló forradalmi törekvéseivel szemben?

1. Piłsudski, akit a régenstanács november 10-én a hadsereg főparancsnokává nevezett ki

Az önálló ukrán állam, és a román hadsereg bevonulása Bukovinába

Galíciában nehezítette és bonyolulttá tette a helyzetet a Galícia keleti részén élő ukránok kérdése.

Lembergben október 18-án Ukrán Nemzeti Tanács alakult, mely a Monarchia ukránok lakta területeiből (Galícia keleti része, Kárpát-Ukrajna, Bukovina északi része) önálló ukrán államot próbált kialakítani. Miután a császári kormány a lengyel és ukrán nacionalisták viszályában, az ukrán képviselők ismételt sürgetése ellenére sem mert állást foglalni, ukrán csapatok november 1-én megszállták Lemberget és a helytartót lemondásra kényszerítették.

Miután Lembergre a lengyelek is igényt tartottak, a városban, majd annak kiürítése után a város körül heves, elkeseredett harc lángolt fel. Ebből következett, hogy az új Nyugat-Ukrán állam első nemzeti demokratákból és radikálisokból álló kormánya végül is nem itt, hanem Stanislauban alakult meg, Sydir Holubovyč vezetésével. Stanislau lett a székhelye az új államfőnek, Evhen Petruševyč volt reichsratbeli képviselőnek is.

Az ukránok követelései *Bukovinában*, a Bukovina déli részén élő románok, illetve az ezek nevében fellépő Román Nemzeti Tanács elgondolásaiba ütköztek. A Csernovitzba október 27-ére összehívott román nemzetgyűlés (tagjai: birodalmi és tartományi képviselők, román városok és községek polgármesterei, elöljárói, közéleti személyiségek) Bukovina területi sérthetetlenségét hangoztatta, egyben állást foglalt amellett, hogy Bukovina és a románok által lakott területek független nemzeti állammá egyesüljenek. Az Ukrán és Román Nemzeti Tanács viszályát a román királyi csapatok megjelenése döntötte el.

A román hadsereg november 6-án lépte át Bukovina határát és november 11-én vonult be Csernovitzba.

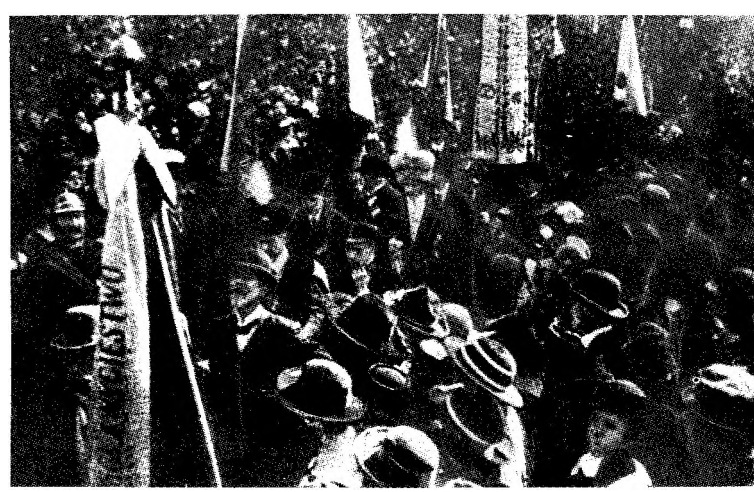

Tüntetés Lembergben a városháza előtt

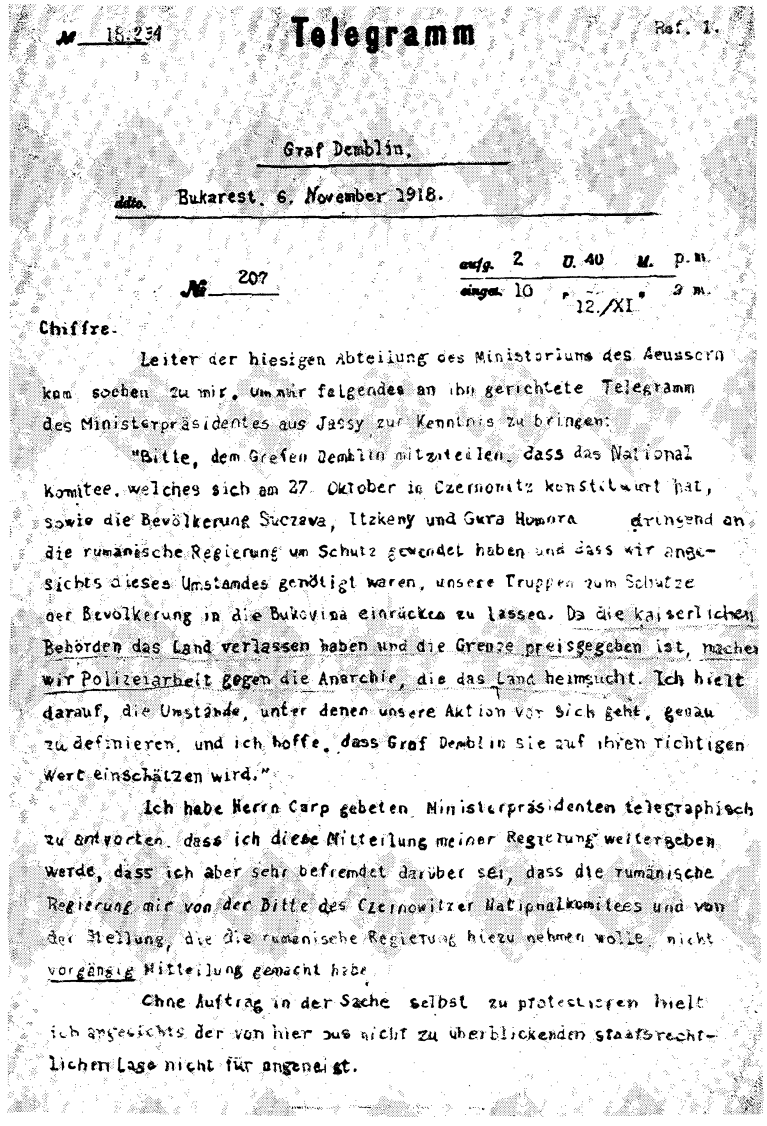

№ 18.234 **Telegramm** Ref. 1.

Graf Demblin,

dito. Bukarest, 6. November 1918.

№ 207 aufg. 2 U. 40 M. p.m.
eingg. 10 " " 12./XI " 3 m.

Chiffre.

Leiter der hiesigen Abteilung des Ministeriums des Aeussern kam soeben zu mir, um mir folgendes an ihn gerichtete Telegramm des Ministerpräsidentes aus Jassy zur Kenntnis zu bringen:

"Bitte, dem Grafen Demblin mitzuteilen, dass das National Komitee, welches sich am 27. Oktober in Czernowitz konstituiert hat, sowie die Bevölkerung Suczava, Itzkeny und Gura Humora dringend an die rumänische Regierung um Schutz gewendet haben und dass wir angesichts dieses Umstandes genötigt waren, unsere Truppen zum Schutze der Bevölkerung in die Bukovina einrücken zu lassen. Da die kaiserlichen Behörden das Land verlassen haben und die Grenze preisgegeben ist, machen wir Polizeiarbeit gegen die Anarchie, die das Land heimsucht. Ich hielt darauf, die Umstände, unter denen unsere Aktion vor sich geht, genau zu definieren, und ich hoffe, dass Graf Demblin sie auf ihren richtigen Wert einschätzen wird."

Ich habe Herrn Carp gebeten, Ministerpräsidenten telegraphisch zu antworten, dass ich diese Mitteilung meiner Regierung weitergeben werde, dass ich aber sehr befremdet darüber sei, dass die rumänische Regierung mir von der Bitte des Czernowitzer Nationalkomitees und von der Stellung, die die rumänische Regierung hiezu nehmen wolle, nicht vorgängig Mitteilung gemacht habe.

Ohne Auftrag in der Sache selbst zu protestieren hielt ich angesichts der von hier aus nicht zu überblickenden staatsrechtlichen Lage nicht für angezeigt.

Rejtjeles távirat. A Közös Külügyminisztérium megbízottja, Demblin gróf jelenti Bukarestből. 1918. november 6. A román külügyminisztérium ottani részlegének vezetője felkereste és tudomására hozta a Jasiban székelő miniszterelnök alábbi táviratát: „Kérem közölje Demblin gróffal, hogy az október 27-én Czernovitzben alakult Nemzeti Tanács, továbbá Suczava, Itzkeny és Gura Humora lakói a román kormányhoz fordultak védelemért és mi ebben a helyzetben kénytelenek voltunk a lakosság védelmére csapatainkat Bukovinába való bevonulását elrendelni. Tekintve, hogy a császári közigazgatás a tartományt elhagyta és a határ nyitva áll, rendőri feladatot teljesítünk az anarchia ellen, mely elárasztja az országot. Fontosnak tartottam, hogy a körülményeket, amelyek beavatkozásunkat meghatározzák, pontosan körülírjam és remélem, hogy Demblin gróf azokat helyesen fogja értékelni."
Demblin válasza: „Arra kértem Carp urat, közölje távirati úton a miniszterelnökkel, hogy közlését kormányomhoz továbbítani fogom, de nagyon furcsának tartom miszerint is a román kormány a Czernowitzi Nemzeti Tanács kéréséről és arról, hogy a román kormány ezzel kapcsolatban milyen álláspontra kíván helyezkedni engem előzetesen nem tájékoztatott."
Megjegyzi: „Megbízás nélkül nem tartottam indokoltnak a dolog érdemi részét illetően tiltakozni, tekintve, hogy az államjogi helyzet innen át nem tekinthető."

Csehország

Csehországban a végkifejlet az október 14-i tömegtüntetéssel vette kezdetét. A tüntetést eredetileg a cseh pártok képviselőiből polgári vezetés alatt alakult Cseh Nemzeti Bizottság hirdette meg, azzal a céllal, hogy tiltakozzon a szén és élelmiszerek Csehországból való kiszállítása ellen. A tüntetés tervét magáévá tette a Cseh Szocialista Tanács is. A Szocialista Tanács, mely röviddel azelőtt, szeptember 6-án jött létre a Szociáldemokrata Párt és a nacionalista beállítottságú Nemzeti Szocialista Párt közös szervezeteként, a tüntetésnek új irányt adva a köztársaság kikiáltásának jelszavával lépett fel. Célkitűzéseinek támogatására a német munkásokat is felhívta. Október 14-én Csehországban mindenütt leállt a munka. A városokban hatalmas tömegek vonultak fel, a munkások vörös zászlók alatt! A döntő helyen, Prágában azonban – bár a munkabeszüntetés itt is általános volt – a katonai túlerővel szemben (a Helytartótanács és a katonai parancsnokság értesülve a készülő megmozdulásról Prágában jelentős karhatalmat vont össze) nem tudott kibontakozni.

A siker elmaradása nemcsak a Monarchia tervszerűen felvonuló haderejének (nagyrészt német, magyar és román nemzetiségű alakulatainak) megjelenésében rejlett. A tüntetéssel, melyre a munkások megjelenése és fellépése nyomta rá a maga bélyegét, szembefordultak – vezető szerepüket féltve – a polgári pártok is. A polgári pártok bírálták a Szocialista

1918. október 14. Készültség Prágában a Nemzeti Múzeum előtt

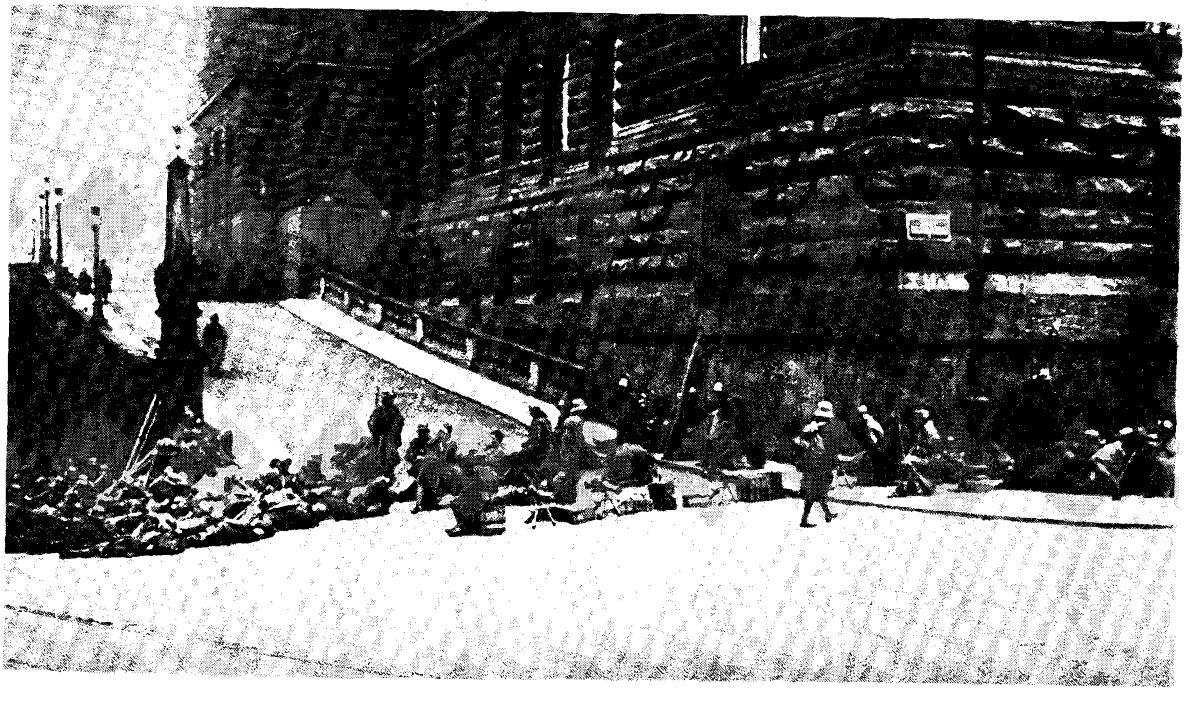

Katonaság a Vencel téren

Tanács önálló eljárását, a követelések radikalizmusát, a sovinizmus elleni állásfoglalást.

A forradalmi szárny elgondolásaival a Szocialista Tanács megalkuvó nacionalista beállítottságú vezetői sem értettek egyet. Október 14-ét követően meghátráltak, engedve a több irányú nyomásnak, magukévá tették az önálló fellépést elítélő polgári álláspontot.

A tömegmozgalom vezetése ilyen körülmények között október második felében egyértelműen a Nemzeti Bizottság, a burzsoázia kezébe került, mely az október 14-i megmozdulás látszólagos sikertelenségét ügyesen, helyzetének megerősítésére használta fel. A cseh burzsoázia félve a Monarchia még meglevő fegyveres erejétől, még inkább félve a tömegek forradalmi, a magántulajdont, a fennálló rendet veszélyeztető törekvéseitől, radikális nemzeti követeléseket hangoztatott, de egyben kész volt tárgyalni a császárral, a bécsi kormánnyal és annak helyi képviselőivel, hogy az önálló csehszlovák állam békés úton, a rend teljes megóvása mellett jöjjön létre és a hatalom az átalakulás végső eredményeként ne a munkásosztály, hanem a burzsoázia kezébe kerüljön.

Október 24-én a Nemzeti Bizottság több tagja a monarchista beállítottságú Kramář vezetésével, az osztrák hatósá-

1918. október 28. Ujjongó tömeg az utcákon

gok engedélyével és támogatásával, Genfbe utazott, hogy az időközben (október 14-én) megalakult és a franciák által elismert cseh emigrációs kormánnyal (elnöke: Masaryk, külügyminisztere: Beneš, hadügyminisztere: Stefanik) tárgyalásokat kezdjen a további teendőkre nézve.

Miközben Bécsben és Genfben a tárgyalások javában

Eltávolítják a kétfejű sast a rendőrigazgatóság épületéről

folytak, Prágában október 28-án hatalmas méretű tömegmegmozdulás robbant ki. A tüntetés közvetlen kiváltó oka Andrássy Wilsonhoz intézett válaszjegyzékének nyilvánosságra kerülése volt. A Nemzeti Tanács Prágában maradt vezetői, a „rend" megóvása érdekében, azonnal a tudtuk és akaratuk nélkül kibontakozó megmozdulás élére álltak. Megjelentek a Helytartótanács épületében és a Bécsben tartózkodó helytartó megriadt, tanácstalan helyettesétől a közigazgatás átadását követelték. A városparancsnok csapatokat vezényelt az utcára, de a Monarchián belüli bonyolult és zavaros helyzetre való tekintettel, attól tartva, hogy a katonaság és a lakosság összeütközése kiszámíthatatlan és nem kívánatos következményekkel járhat, rövidesen azok visszarendelése mellett döntött.

A bécsi Hadügyminisztérium október 28-án a katonai parancsnokságoknak a Monarchia egész területén engedélyt adott arra, hogy szükség esetén a nemzeti tanácsokkal a kapcsolatot felvegyék, a „nyugalom és a rend" megóvása, valamint a hadsereg ellátásának biztosítása céljából. A prágai katonai parancsnokság e távirati úton kapott engedélytől bátorítva október 28-án az esti órákban tárgyalni kezdett a Nemzeti Tanáccsal. A tárgyalások eredményeként megegyezés jött létre. E megegyezés a rend helyreállítása érdekében a Nemzeti Tanács és a katonai parancsnokság együttműködését írta elő; szankcionálta, hogy a Helytartótanács helyét a Nemzeti Tanács veszi át, és lehetővé tette, hogy a cseh nemzetiségű katonák a Nemzeti Tanács felállítása alatt álló fegyveres erőihez, a Sokol alakulatokhoz csatlakozzanak. A katonai parancsnokság később egy hadianyagraktár átadását is engedélyezte. Miután Bécsben az eseményekről tudomást szerezve, az engedményeket túlzottnak ítélték, a katonai parancsnokság október 30-án kísérletet tett, hogy azokat részben visszavonja. Erre azonban már nem volt ereje. A parancsnokság védelmében harcba szállni október 30-án a magyar és német nemzetiségű katonák sem voltak hajlandók; a parancsot megtagadták, fegyvereiket átadták, azonnali hazaszállításukat követelték.

Csehországban az október 28-i és az azt követő eseményekkel a hatalom ténylegesen és végérvényesen a Nemzeti Tanács kezébe ment át. A független csehszlovák állam megalakulását a Nemzeti Tanács 28-án kiadott első törvénye jelentette be. E törvény hangsúlyozta, hogy „valamennyi tartományi és birodalmi törvény és rendelet egyelőre érvényben marad", a hatóságok hivatali munkájukat „az addigi törvények és rendeletek értelmében folytatják". Az új állam első törvénye az államformát illetően sem foglalt állást, a döntést a nemzetgyűlésnek és a párizsi Nemzeti Tanácsnak

A Nemzeti Tanács első törvénye.
Egykorú röplap

Zákon

vydaný Národným Výborom dňa 28. októbra 1918.

Samostatný štát československý vstúpil do života, aby zachovaná bola súvislosť posavádneho poriadku právneho so stavom novým, aby nenastaly zmätky a aby upravený bol nerušený prechod k novému štátnemu životu.

Národný Výbor menom československého národa, ako vykonavateľ štátnej svrchovanosti nariaďuje:

Článok I.

Štátnu formu československého štátu určia: Národné Shromaždenie s československou Národnou Radou v Paríži, ako orgány jednomyseľnej vôle národa. Kým sa tak stane, vykonáva štátnu svrchovanosť vo vnútorných veciach štátu Národný Výbor.

Článok II.

Všetky doterajšie zemské i říšske zákony a nariadenia ostávajú na ten čas v platnosti.

Článok III.

Všetky úrady samosprávne, štátne a župné, ústavy štátne, zemské, okresné, župné a obecné podriadené sú Národnému Výboru; na ten čas úradujú a jednajú podľa zákonov a nariadení dosiaľ platných, teda na území slovenskom podľa XLIV. čl. z r. 1868. jazykom slovenským.

Článok IV.

Zákon tento vstupuje do života dnešným dňom.

Článok V.

Predsedníctvu Národneho Výboru sa nakladá, aby tento zákon previedol.

V PRAHE dňa 28. októbra 1918.

Anton Švehla v. r.
Juraj Stříbrný v. r.
Dr. Alois Rašín v. r.
Dr. František Soukup v. r.
Dr. Vavro Šrobár v. r.

---

tartotta fenn. A törvény aláírói között szerepelt Vavro Šrobár, a szlovák nemzeti párt kiküldötte is. A Nemzeti Bizottság Šrobár bevonásával is hangsúlyozni kívánta, hogy az október 28-i törvény nem a cseh, hanem a csehszlovák állam megalakítását jelenti be.

A szlovének–horvátok–szerbek állama

A Monarchia délszláv területeinek küldöttei a Szlovének – Horvátok és Szerbek Nemzeti Tanácsát október 6-án alakították meg Zágrábban. A Nemzeti Tanács szabályzata a csatlakozó pártok és szervezetek legfőbb közös feladatát a szlovének, horvátok és szerbek független, egységes államának létrehozásában jelölte meg.

A Nemzeti Tanács erejét és a központi hatalom gyengeségét mutatta, hogy ez utóbbi a Nemzeti Tanács ellenállása következtében képtelen volt a délszláv célkitűzésekkel rokonszenvező Mihalovich horvát bán leváltását keresztülvinni. A horvát képviselők a magyar országgyűlés októberi ülésszakán már nem jelentek meg, és a Nemzeti Tanács a császári manifesztumot elutasító kiáltványában egyben minden magyar részről jövő javaslattal szemben is eleve elzárkózott.

Október második felében a Monarchia délszláv területein elemi erejű tömegmozgalom söpört végig. A dezertálók száma napról napra nőtt, a vasutakat és az utakat szökött, felfegyverzett katonák ellenőrizték. A munkások sztrájkoltak, a városokban fosztogattak, egymást érték a tüntetések. A falvakból a parasztok haragja elől menekültek a földbirtokosok. Fiumében október 23-án az ott állomásozó horvát ezred fellázadt, lefegyverezte a rendőrséget, a börtönből kiszabadította a foglyokat. Katonai felkelés kezdődött Varasdon és Pozsegán is. A fiumei lázadás átterjedt Ogulinra, a pozsegai Szlavónia egészére.

A tömegmozgalmakban ott volt a Szociáldemokrata Párt, de a vezetést itt is mindinkább a polgári pártok ragadták magukhoz. Képviselőik nacionalista szólamokat hangoztatva

Mihalović horvát bán beszédet mond a Nemzeti Színház előtt. (Zágráb, 1918. október 22.)

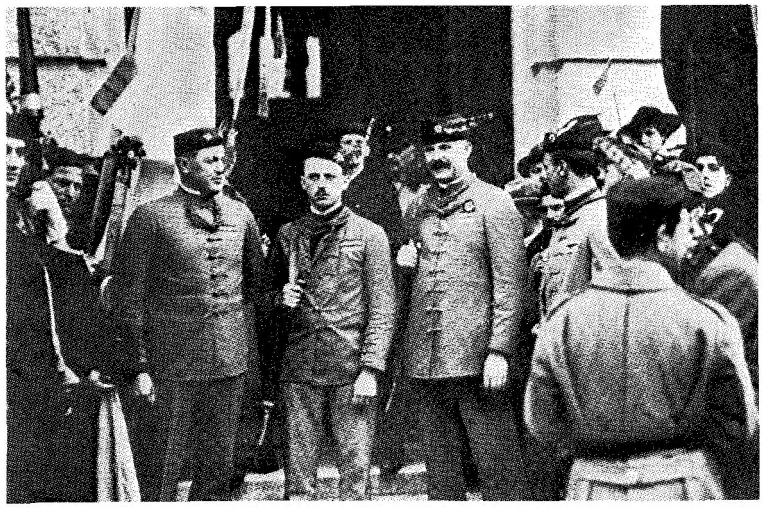

A tábornokok megérkeznek a szábor ünnepi ülésére. (1918. október 29.)

próbáltak úrrá lenni a földfoglaló, köztársaságot követelő forradalmi megmozdulásokon. Ugyanakkor az „anarchia" megfékezésére és a vagyonbiztonság helyreállítása érdekében együttműködtek a régi rend katonai és polgári szerveivel. Az együttműködés kölcsönös voltát mutatta, hogy amikor a zágrábi Nemzeti Tanács október 27-én a katonai parancsnokságtól fegyverek átadását kérte a rend fenntartásához, a parancsnokság e kérésnek azonnal eleget tett és a fegyvereket a polgárőrség létrehozása céljából minden további nélkül kiszolgáltatta. Hasonló együttműködés alakult ki Pólában is, ahol a flotta parancsnoksága a legénység felkelésének leszerelésére a nemzeti tanácsok kiküldötteit és a szociáldemokrata pártok bizalmi embereit hívta segítségül, és végső mozzanatként az egész flottát a Délszláv Tanácsnak adta át.

Horvátország, Szlavónia és Dalmácia független állammá

alakulását és csatlakozását a szlovének, horvátok és szerbek közös államához a zágrábi horvát tartománygyűlés, a szábor, ünnepélyes külsőségek között október 29-én jelentette be. A szábor egyidejűleg hozott határozatával a kormányhatalom Horvátországban a Nemzeti Tanács kezébe ment át. A katonai parancsnokság a hatalom átvételét tudomásul vette, és azonnali napiparancsban jelentetette be: az egész katonaság az új nemzeti kormány rendelkezésére áll. Hasonlóan és hasonló gyorsasággal jártak el a polgári közigazgatás vezetői is.

Ljubljanában a szlovén Nemzeti Tanács október 31-én, a boszniai Nemzeti Tanács Szarajevóban november 1-én vette át a hatalmat, a zágrábi eseményekhez hasonlóan minden ellenállás nélkül.

Tüntető felvonulás a függetlenség kikiáltását követően

Horvátország ma kimondta az önállóságát.

(A horvát katonaság felesküdött a horvát nemzeti tanácsra. — Fiume a horvátok kezében. — Rablóvilág Horvátországban.)

— *Saját tudósitónk táviratai.* —

A horvát szábor mai ülése történelmi jelentőségü lett, mert *Pribicsevics* Szvetozár inditványára a képviselők és a nemzeti tanács tagjai egyhangulag és közlelkesedéssel mondották ki *Horvátország függetlenségét és Magyarországtól való elszakadását.* Zágráb városa mámorban uszott. A harangok megkondultak, a katonai zenekarok a téren a horvát himnuszra zenditettek és ugyanekkor a szábor tagjai fölemelkedve helyükről a hallgatóság ujjongása közben énekelték el a nemzeti dalt. A pártok beolvadtak a nemzeti tanácsba és a horvát katonaság fölesküdött a horvát önállóság és szabadság zászlajára.

A horvátok lelkesedését növelheti az a tény, hogy Fiume a kezükre került, miután az esetleges támadások ellen a várost nem tarthattuk volna.

Horvátország belsejében viszont teljes az anarchia. Rablóbandák fosztogatják a városokat és a falvakat, a vonatokat kirabolják és a szábor egyelőre teljesen tehetetlen velük szemben.

A nagyjelentőségü eseményekről a következő táviratai̇nk számolnak be:

A száborban proklamálják az önállóságot.

Zágrábból jelenti tudósitónk, hogy a város lakossága lázas izgalomban, virrasztva töltötte a hétfőről keddre virradó éjszakát. A nemzeti tanács az egész éj folyamán permanencziában maradt, hogy *a nemzeti kormány megalakulásáról tanácskozzék.* A kormány alighanem rövidesen megalakul.

Kedden reggel az egész munkásság, a polgárság, az egyesületek zászlókkal, az egyetemi ifjuság, a városi tanács és az egész garnizon felkészült, hogy a Márkus-térre vonuljon. A felsővárost már féltiz órakor beláthatatlan néptömeg árasztotta el. Hajadonfővel indult el a tömeg, *a horvát nemzeti himnuszt* énekelte. A katonákat asszonyok és leányok virágesővel árasztották el. A dóm harangja megkondult és huszonnégy üdvlövés hallatszott. Az izgalom és a lelkesedés elérte tetőpontját.

(Jugoszlávia megalakulásának bejelentése.)

Tiz órakor *Nedákovics* dr., *a szábor elnöke*, megnyitotta az ülést. A karzatok zsufoltak, a délszláv nemzeti tanács tagjai és a képviselők a teremben foglaltak helyet.

Nedeljkovics Bogdán dr. mondja: Tisztelt ház! Ma végre lehullottak a lánczok, a melyek idegen uralom jármában tartották nemzetünket. (Viharos tetszés és taps a teremben és a karzatokon.) Ez a borzalmas négy háboru véresen mutatta meg nekünk, milyen rabság előtt [illegible] igyekeztünk népünknek segitségére lenni és most mint jugoszláv parlament, mint az egyetlen parlament, a mely ez idő szerint a délszlávok lakta országokban működik, hajtsuk végre Magyarországgal és Ausztriával való közjogi viszonyunk likvidálását. (Ujabb viharos hosszantartó tetszés és taps. Felkiáltások: Szakadjunk el az elnyomóktól! Éljen a szabad, független, egységes délszláv állam!) és teremtsük meg szabad államunk intézményeit.

A szóló ezután elismerő és csodáló szavakkal emlékezik meg Wilson elnökről. (A képviselők megint felugranak helyeikről, lelkesülten tapsolnak és azt kiáltják: *Éljen Szerbia, éljenek a szerb hősök, éljen a szerb hadsereg!* A karzatok közönsége viharos tetszésbe tört ki, a mely minduntalan megujul.)

Tisztelt ház! Egyáltalán nem szabad azonban megengednünk, hogy ebben a sorsdöntő átmeneti időben népünk tiszta hirnevét szégyen és gyalázat mocskolja be. *Fegyelmezzük a népet, fegyelmezzük a hadsereget.* (Tetszés. Felkiáltások: Éljen a nemzeti hadsereg!) *Legyen előttünk elrettentő példa Oroszország esete,* a mely mutatja, hogyan dőlhet szerencsétlenségbe egy nagy nép. A közmondás szerint jaj a legyőzötteknek. De ebben a háboruban, a melyben a kultura küzdött a militárizmus ellen, a germánság a szlávizmus ellen, *mi maradtunk győztesek* és a győztes nem bujik el, hanem büszkén fenten hordozza fejét.

A tetszészaj lecsillapodása után a ház áttér a napirendre. Felolvassák *Pribicsevics* Szvetozár képviselőnek és társainak következő sürgős inditványát: Az alulirt képviselők inditványozzák, hogy a szábor mondja ki a következő határozatot:

A horvát országgyülés a teljes nemzeti önrendelkezési jog alapján, a melyet ma már az összes hadviselő hatalmak elismertek, a következő határozatot hozza: 1. Az összes eddigi közjogi viszonyok és kötelékek, a melyek Horvátország, Szlavonia és Dalmáczia királyságokat egyrészről, a magyar királyságot és az osztrák császárságot másrészről egybefüzték, felbontatnak. Ennek következtében hatályon kivül helyeztetnek és semmisnek jelentetnek ki különösen a horvát-magyar kiegyezés (1868: I. t.-cz.), valamint annak összes későbbi kiegészitései és revizioi, ugy hogy Horvátország, Szlavonia és Dalmáczia a mai naptól kezdve a magyar királysággal sem jogilag, sem tényleg nem bir semminő közös állami ügyekkel.

2. Dalmáczia, Horvátország és Szlavonia Fiuméval teljesen független állammá proklamáltatik Ausztriával és Magyarországgal szemben a modern nemzeti elv alapján és a nemzeti egység alapján a szlovének, horvátok és szerbek belépnek a szlovének, horvátok és szerbek közös nemzeti és szuverén államába, a mely kiterjed e népek egész etnográfiai területére, tekintet nélkül bizonyos területi és állami határokra, a melyen ma a szlovének, horvátok és szerbek népe lakik. A szlovének, horvátok és szerbek egész egyesült népének általános törvényhozó nemzetgyülése előre megállapitott kvalifikált többséggel, a mely teljesen kizár minden majorizálást, fog végleg dönteni a szlovének, horvátok és szerbek teljes egyenjoguságán alapuló államának kormányformája és belső állami berendezkedésének részletei felől.

(Pribicsevics megindokolja az elszakadásra vonatkozó inditványát.)

Pribicsevics képviselő indokolja meg ezután inditványát és kijelenti, hogy a horvát, szlovén és szerb nép ezután nem akar semmi közösséget sem Ausztriával, sem Magyarországgal és arra törekszik, hogy az egész délszláv népet, ennek néprajzi területén az *Isonzótól* a *Vardarig* szuverén, független és szabad államban egyesitse. A szábornak nincs joga, hogy az uj állam belső strukturájáról az utolsó szót kimondja, mert a szábor csak az érdekelt három nép egyikét kép-

Egykorú tudósítás – horvátországi eseményekről. A tudósítás részleteket közöl a szábor ülésének jegyzőkönyvéből és szó szerint hozza az elszakadást kimondó határozatot. (Az Újság, 1918. október 30.)

Német-Ausztria

A Reichsrat német képviselői, akik a nemzetiségi képviselők távozásával mindinkább magukra maradtak, október 21-én tanácskozásra ültek össze Bécsben, az alsó-ausztriai tartománygyűlés székházában. Miután a legfőbb teendőket illetően a német szociáldemokrata párt, a keresztényszocialista párt és a német nemzeti irányzat pártjai között már korábban megegyezés jött létre, a tanácskozás egyhangú határozatot hozott az *önálló német-osztrák állam* létrehozásáról. A tanácskozás önmagát ideiglenes nemzetgyűlésnek nyilvánította és magának követelte az államhatalmat mindaddig, míg az újonnan kidolgozandó választójog alapján az alkotmányozó nemzetgyűlés meg nem alakul.

Az ideiglenes nemzetgyűlés a létrehozandó német-osztrák állam szerves részének tekintette Csehország, Morvaország és Szilézia németek lakta részeit is. E követelés jegyében az említett területeken október utolsó napjaiban, Német-Csehország, Szudétaföld, Znaimi körzet, Cseherdő körzete elnevezéssel önálló tartományok alakultak. Miután a prágai Nemzeti Tanács Cseh- és Morvaország vonatkozásában a történelmi határok tiszteletben tartásának álláspontján állt, a bécsi ideiglenes nemzetgyűlés kísérlete, hogy hatalmát e területekre is kiterjessze, heves ellenállásba ütközött. A német és a vegyes lakosságú területek közötti vita, amelynek során a nacionalista szenvedélyek hullámai kölcsönösen magasra csaptak, csak 1918 végén–1919 elején dőlt el véglegesen, az antant közbelépését követően, a csehszlovák kormány javára. (Cseh részről később elismerték, hogy az átmeneti német–

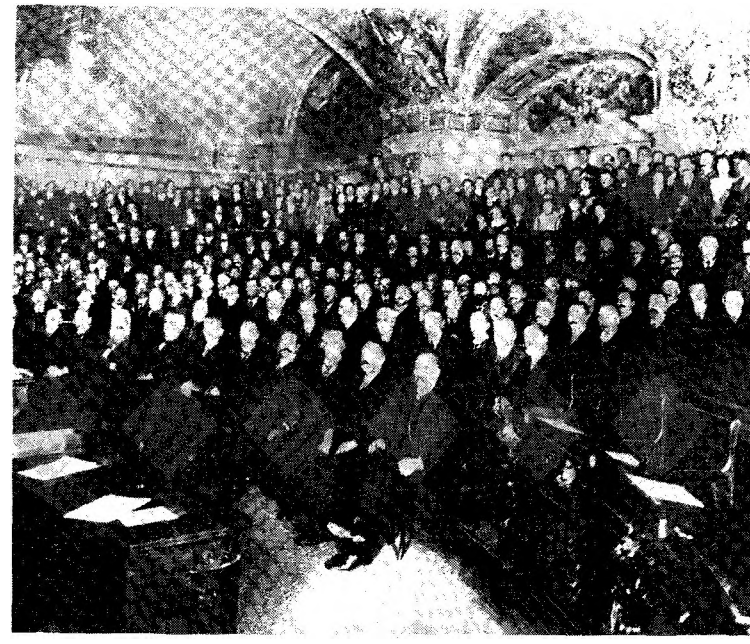

Az ideiglenes nemzetgyűlés alakuló ülése Bécsben az alsó-ausztriai tartománygyűlés székházában. (1918. október 21.)

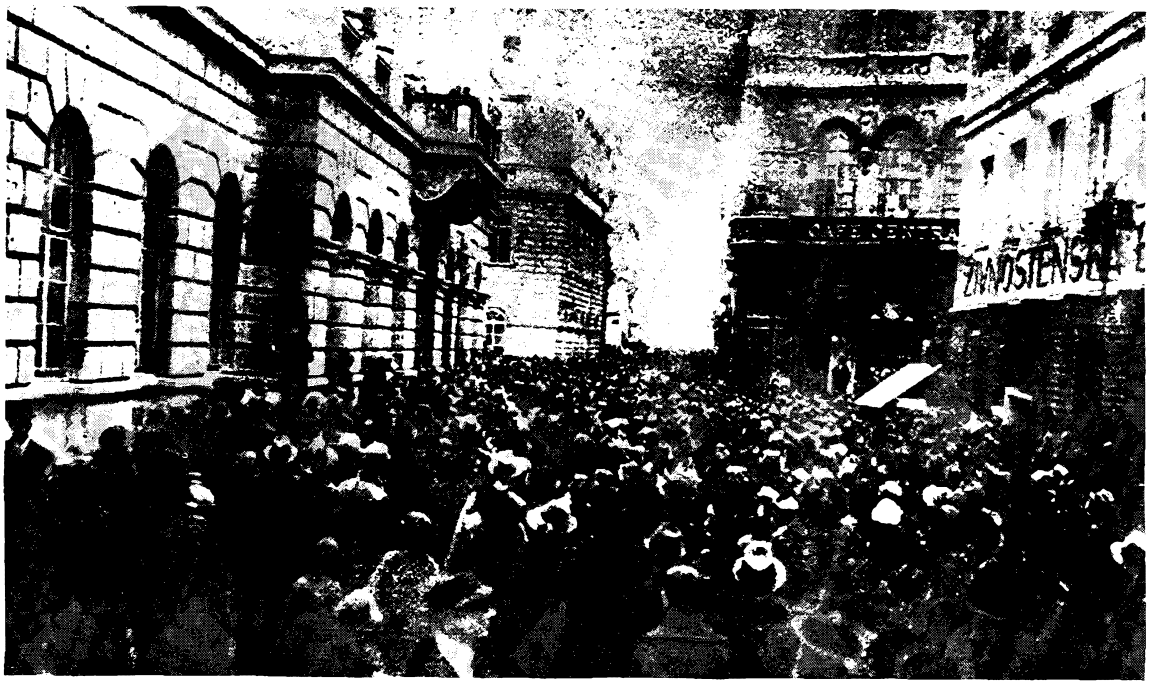

A tüntető tömeg a tartománygyűlés székháza előtt a Herrengasséban. (1918. október 30.)

osztrák uralom e területeken tulajdonképpen hasznos volt, mert biztosította a „rendet", megóvta a magántulajdont, amihez a cseh Nemzeti Tanácsnak és a cseh kormánynak az államalakulás első heteiben aligha lehetett volna ereje. Később az is ismeretessé vált, hogy a csehországi német nagytőkések gazdasági szempontból valójában előnyösnek ítélték, hogy a továbbiak során ne a legyőzött – a vesztes háború eredményeként nehéz terhekkel sújtott – osztrák, hanem a győztes – az antant által politikailag-gazdaságilag egyaránt támogatott és előnyben részesített – csehszlovák államhoz tartozzanak.)

Az államforma kérdését az ideiglenes nemzetgyűlés eleinte nyitva hagyta, mert a többséget alkotó polgári pártok kezdetben még a Monarchia fenntartása mellett voltak. A német szövetség felmondását követően azonban a nemzeti irányzat pártjai is a Habsburgok ellen fordultak, és elfogadták a szociáldemokrata álláspontot, miszerint is – tekintettel a forradalmi közhangulatra – a köztársaság létrehozása elől kitérni nem lehet. (A Legfelsőbb Hadvezetőség a köztársasági hangulat ellensúlyozására október 29-én, távirati úton felhívással fordult a hadsereghez: foglaljon állást a Monarchia mellett. Egyes csapattesteknél a felszólításnak eleget téve szavazást rendeltek el, nyilatkozzanak a katonák szavazócédulák leadásával: a köztársaságot vagy a dinasztiát kívánják-e? E különös eljárás és annak negatív eredménye a Habsburgok trónját nem mentette meg – a hadsereg bomlását gyorsította.)

A munkások Bécsben – október 30-án – sztrájkba léptek, és tüntetők ezrei vonultak fel a tartománygyűlés székháza elé, ahol az ideiglenes nemzetgyűlés ülésezett. A köztársaságot a nemzetgyűlés formailag október 30-án sem proklamálta. Erre csak később, november 12-én került sor. Az új parlament ténylegesen azonban már ekkor a köztársasági államforma mellett foglalt állást azzal, hogy az új, ideiglenes alkotmányban – melyet ezen a napon fogadtak el – az uralkodó számára jogokat, hatáskört semmilyen formában nem biztosított. Október 30-tól kezdve a kormányzó és végrehajtó hatalom hivatalosan is a nemzetgyűlés végrehajtó bizottsága, a 20 tagú „Német-Osztrák Államtanács" kezébe került.

Az ideiglenes nemzetgyűlés tevékenységét az óvatos mérséklet szelleme hatotta át. Nem hirdetett messzemenő refor-

Tömeggyűlés a parlament előtt a köztársaság proklamálásakor. (1918. november 12.)

Az ideiglenes nemzetgyűlés október 30-án hozott határozata az új államszervezetről és a november 12-én hozott törvény Német-Ausztria államformájáról

Staatsgesetzblatt

für den Staat Deutschösterreich

Jahrgang 1918 Ausgegeben am 15. November 1918 1. Stück

Inhalt (Nr. 1—7): 1. Beschluß über die grundlegenden Einrichtungen der Staatsgewalt. — 2. Beschluß, betreffend die National- und Bürgergarden. — 3. Beschluß, betreffend das Preß-, Vereins- und Versammlungsrecht. — 4. Beschluß über Arbeitsvermittlung und Arbeiterschutz bei der Demobilisierung. — 5. Gesetz über die Staats- und Regierungsform von Deutschösterreich. — 6. Aufruf. — 7. Gesetz über die Kundmachung von Gesetzen und Verordnungen durch das Staatsgesetzblatt.

1.

Beschluß der Provisorischen Nationalversammlung für Deutschösterreich vom 30. Oktober 1918 über die grundlegenden Einrichtungen der Staatsgewalt.

§ 1.

Vorbehaltlich der Beschlüsse der konstituierenden Nationalversammlung wird einstweilen die oberste Gewalt des Staates Deutschösterreich durch die auf Grund des gleichen Wahlrechtes aller Bürger gewählte Provisorische Nationalversammlung ausgeübt.

§ 2.

Die gesetzgebende Gewalt wird von der Provisorischen Nationalversammlung selbst ausgeübt.

§ 3.

Mit der Regierungs- und Vollzugsgewalt betraut die Provisorische Nationalversammlung einen Vollzugsausschuß, den sie aus ihrer Mitte bestellt.

Der Vollzugsausschuß führt den Titel „Deutschösterreichischer Staatsrat".

§ 4.

Der Staatsrat besteht nebst den drei Präsidenten der Nationalversammlung, die ihm kraft dieses Amtes angehören, aus weiteren zwanzig Mitgliedern und ebensovielen Ersatzmännern, die verhältnismäßig aus dem Hause gewählt werden.

Der Staatsrat ist ständig. Er bleibt im Amt, bis die neugewählte Nationalversammlung den neuen Staatsrat eingesetzt hat.

§ 5.

Der Staatsrat konstituiert sich unter dem Vorsitze der Präsidenten, bestellt aus seiner Mitte den Leiter seiner Kanzlei, der für die Führung der Staatsratsprotokolle verantwortlich ist, und den Notar des Staatsrates, der die Ausfertigungen des Staatsrates beurkundet.

Die drei Präsidenten, der Leiter der Kanzlei und der Notar bilden das geschäftsführende Staatsratsdirektorium.

§ 6.

Die Präsidenten vertreten den Staatsrat nach außen, somit vor den Staatsbürgern wie vor den Vertretern anderer Staaten und Nationen.

Ausfertigungen des Staatsrates sind ungültig, wenn sie nicht von einem der Präsidenten gefertigt und vom Leiter der Kanzlei und dem Notar des Staatsrates mitgezeichnet sind.

§ 7.

Der Staatsrat berät die Vorlagen an die Nationalversammlung vor, beurkundet deren Beschlüsse, macht sie kund und erläßt die nötigen Vollzugsanweisungen.

mokat; ellenkezőleg leszögezte és ezt az ideiglenes alkotmány írásban is rögzítette, hogy Ausztria régi törvényei egyelőre érvényben maradnak. A szociális átalakulás határozott, radikális programja helyett a Szociáldemokrata Párt is azt vallotta – és e vonatkozásban együtt haladt a „nemzeti" irányzat pártjaival –, hogy az új osztrák állam életképtelen, a háborús katasztrófából fakadó nehézségek a Németországhoz való csatlakozás (Anschluss) útján oldhatók meg.

5.

Gesetz vom 12. November 1918 über die Staats- und Regierungsform von Deutschösterreich.

Kraft Beschlusses der Provisorischen Nationalversammlung verordnet der Staatsrat, wie folgt:

Artikel 1.

Deutschösterreich ist eine demokratische Republik. Alle öffentlichen Gewalten werden vom Volke eingesetzt.

Artikel 2.

Deutschösterreich ist ein Bestandteil der Deutschen Republik. Besondere Gesetze regeln die Teilnahme Deutschösterreichs an der Gesetzgebung und Verwaltung der Deutschen Republik sowie die Ausdehnung des Geltungsbereiches von Gesetzen und Einrichtungen der Deutschen Republik auf Deutschösterreich.

Artikel 3.

Alle Rechte, welche nach der Verfassung der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder dem Kaiser zustanden, gehen einstweilen, bis die konstituierende Nationalversammlung die endgültige Verfassung festgesetzt hat, auf den deutschösterreichischen Staatsrat über.

Artikel 4.

Die k. u. k. Ministerien und die k. k. Ministerien werden aufgelöst. Ihre Aufträge und Vollmachten auf dem Staatsgebiete von Deutschösterreich

Alle Gesetze und Gesetzesbestimmungen, durch die dem Kaiser und den Mitgliedern des kaiserlichen Hauses Vorrechte zugestanden werden, sind aufgehoben.

Artikel 6.

Die Beamten, Offiziere und Soldaten sind des dem Kaiser geleisteten Treueides entbunden.

Artikel 7.

Die Übernahme der Krongüter wird durch ein Gesetz durchgeführt.

Artikel 8.

Alle politischen Vorrechte sind aufgehoben. Die Delegationen, das Herrenhaus und die bisherigen Landtage sind abgeschafft.

Artikel 9.

Die konstituierende Nationalversammlung wird im Jänner 1919 gewählt. Die Wahlordnung wird noch von der Provisorischen Nationalversammlung beschlossen, sie beruht auf der Verhältniswahl und auf dem allgemeinen, gleichen, direkten und geheimen Stimmrecht aller Staatsbürger ohne Unterschied des Geschlechts.

Artikel 10.

Nach den gleichen Grundsätzen ist das Wahlrecht und das Wahlverfahren der Landes-, Kreis-, Bezirks- und Gemeindevertretungen zu ordnen.

Die Gemeindewahlordnung wird noch durch die Provisorische Nationalversammlung festgesetzt. Die Neuwahl der Gemeindevertretungen erfolgt binnen drei Monaten. Bis zur Neuwahl sind die bestehenden Gemeindevertretungen nach den Anweisungen

Az ideiglenes nemzetgyűlés által igényelt területek

A magyarországi forradalom: megalakul a Nemzeti Tanács

Október utolsó napjaiban az események menete Magyarországon is felgyorsult.

A Wekerle-kormány október 23-án bejelentett lemondása kiélezte a korábban nem annyira megoldott, mint inkább csak elodázott kormányzati válságot.

A harc most Andrássy és Károlyi között bontakozott ki. A késhegyig menő küzdelemben a közös külügyminiszterré kinevezett, „kancellári" szerepet vállaló Andrássy volt – látszat szerint – kedvezőbb helyzetben. De kísérlete: a mérsékelt ellenzék pártjaiból Tisza támogatásával, Károlyi mellőzésével kormányt alakítani, nehezen keresztülvihető elképzelésnek bizonyult, ugyanakkor összefogásra ösztönözte azokat, akiket háttérbe kívánt szorítani.

Október 25-én a Károlyi-párt, a polgári radikálisok és a szociáldemokraták képviselői megalakították a Magyar Nemzeti Tanácsot.

A három párt elhatározását kiáltványban hozta az ország tudomására, mely október 26-án – a cenzúrával már nem törődő budapesti napilapokban – teljes terjedelmében meg is jelent. A felhívás (Jászi fogalmazta, Kunfi revideálta) részletes programot adott. A 12 pontba sűrített célkitűzések – helyenként enyhébb, elmosódottabb fogalmazásban – megismételték mindazt, ami a Magyarországi Szociáldemokrata Párt október 8-i kiáltványában már olvasható volt: a kormány eltávolítása, a képviselőház feloszlatása, általános,

A Nemzeti Tanács. A Nemzeti Tanács a forradalom győzelmét követően átalakult, kibővült más pártok és szervezetek képviselőivel, elnöke Károlyi Mihály helyett Hock János lett. A közölt fénykép november elején készült a parlament épületében. A kibővített Nemzeti Tanács tagjait, illetve ezek egy részét mutatja. Ülnek jobbról balfelé: Vámbéry Rusztem, Groák Ödönné, Hock János, Fernbach Károly, Székely Ferenc, Purjesz Lajos, Vanczák János, Nagyatádi Szabó István, Magyar Lajos, Rónai Zoltán, Zboray Miklós. Állnak: (Korányi Márton, Virányi Gida, György Károly), Kernstock Károly, Nagy György

A Nemzeti Tanács kiáltványa. (Pesti Napló, 1918. október 26.)

Budapest, 1918. 69-ik évfolyam. 251. szám. Szombat, október 26

PESTI NAPLÓ

Cenzura nélkül

Megalakult a Magyar Nemzeti Tanács

Nincs még uj miniszterelnök

Éjjeli monstre-gyülés a Károlyi-palotában

Magyarország népéhez!

Az abszolutizmus, az osztályuralom és a nemzetiségi elnyomás átkos politikáia végveszélybe sodorta Magyarországot.

A vakmerő könnyelműséggel és öntelt rövidlátással fölidézett háboru *nemzetünk legjavát céltalanul vágóhidra vitte és fölőrölte az ország népeinek legértékesebb szellemi és anyagi erőforrásait.* Ugyanez a nyegle, szűkkeblü és fönhéjázó politika az egész művelt világot a magyarság ellenségévé tette, mert az egész országot és az egész népet felelősségre vonják az osztrák abszolutizmus, a feudalizmus és a bankuralom bűneiért. Ugyanakkor, amikor az ellenséges hadserek már határainkat szorongatják, egyidejüleg *szörnyü ítélet van kialakulóban Magyarország jövő sorsa fölött.*

E rettenetes helyzetben vezérek és irányitó nélkül áll a magyar nemzet az előnyomuló ellenség és a már-már bizalmukat vesztett nemzetiségeink kettős frontja között. A nyolc év előtt pénzzel, erőszakkal és korrupcióval összehozott magyar parlament minden szellemi és erkölcsi tekintély nélkül áll ugy idehaza, mint a külföld előtt, a belőle kikerült elvtelen, igéreteit megszegő, programmtalan, most már megbukott kormány pedig a közgyülölet és közmegvetés tárgya lett. Akkor, amikor egész nemzeti és kulturális sorsunkról fognak dönteni; amikor uj erőtől duzzadó nemzeti államok alakulnak ki határainkon, amikor a nemzetek önrendelkezési joga alapjaiban fogja fölforgatni a régi alkotmányokat: ugyanakkor nálunk tovább tombol a vak osztályönzés s a nemzetieskedő elfogultság szelleme; ugyanakkor olyan parlament és kormány rendelkezik jövőnk fölött, amely semmiféle nemzeti és szociális érdeket nem képvisel, amely csupán szük osztály- és csoportérdekeltségek, valamint idegen külpolitikai erők engedelmes játékszere.

Ily körülmények között az alulirott pártok, mint az ország valóban demokratikus erőforrásainak egyedüli politikai szervezetei, sulyos erkölcsi felelősségünk teljes tudatában elhatároztuk, hogy megalakitjuk a

Magyar Nemzeti Tanácsot

Központi szerve kiván ez lenni minden olyan mozgalomnak és törekvésnek, amely Magyarország megmentésére és korszerü ujjászervezésére irányul.

Csakis egy alapjaiban megreformált, gyökeréig demokratizált, az európai kulturélettel közös vérkeringést folytató uj Magyarország biztosithatja egyrészt a magyar állam fönmaradását, másrészt pedig tisztes helyet a művelt nemzetek ama társaságában, amely egyedül hivatott tartós békét nyujtani a megkinzott emberiségnek.

Ezen országmentő céljai elérésére *a Magyar Nemzeti Tanács minden párt-, osztály-, vallás-, nyelvi és faji szempontot félretéve, számit minden dolgos és az ország érdekeit szivén hordó polgártársunk lelkes közreműködésére,* mert csak a milliók testvéri szolidaritása lehet egy jobb és tisztább jövő forrása. Csakis *a magyarság és a jobb testvéri szövetségéből* születhetik meg az uj Magyarország.

De a tiszta szándéku és jót akaró embereknek ez a szövetsége csak akkor lehet hatékony és eredményes, ha pontosan meghatároztuk azokat az alapelveket, amelyek a magyar népet a mai végveszedelemből kivezethetik. E célból a Magyar Nemzeti Tanács a következő pontokban foglalja össze ama legsürgősebb feladatokat, amelyek nélkül el se tudja képzelni az ország megmentését és a jobb jövő előkészitését:

I. A mai *korrupt parlament- és kormányrendszer,* amelyben az ország nem képviseletét, de ellenségét látja, — *haladéktalanul eltávolitandó.*

II. Késedelem nélkül *biztositandó Magyarország teljes függetlensége,* ugy külpolitikai, mint gazdasági és katonai vonatkozásban. *A magyarországi seregek a külföldről visszahivandók,* a külföldiek hazájukba visszarendelendők.

III. Az immár *teljesen reménytelen háborunak azonnal véget kell vetni* és a megkötendő békénél vagy fegyverszünetnél *egyesegyedül Magyarország érdekeit szabad figyelembe venni, a német szövetség fölbontásával.*

IV. A képviselőházat azonnal fel kell oszlatni és *az uj választásokat ki kell irni.* Haladéktalanul törvénybe iktatandó a teljesen *általános, egyenlő, titkos, a nőkre is kiterjedő választójog rendszere,* amely a vármegyei és községi életben is tüstént keresztülviendő.

V. A népek *önrendelkezési jogát* késedelem nélkül biztositani kell országunk *nem magyar ajku népei számára a wilsoni elvek értelmében,* attól a reménytől áthatva, hogy Magyarország *területi integritását ezek az elvek nemcsak nem veszélyeztetik,* de biztosabb alapokra helyezik. A nemzetiségek kulturális és helyhatósági önkormányzata a lehető legmesszebbmenőleg kiépitendő, hisz a különböző kulturák békés versenye csak javára lehet az ország minden népe anyagi, szellemi és erkölcsi fejlődésének. Ezen az uj Magyarországon értelmét veszténé a nemzet és a nemzetiségek közötti *régi megmérgezett különbség. Az ország az egyenrangu népek testvéri szövetségévé alakulna át,* mert közös gazdasági és földrajzi összetartozás, nem pedig nemzeti féltékenykedés az, ami miatt *fentartani kivánjuk az ország területi integritását.* Ezen összetartozás józan felismerésétől, nem pedig a kényszer erejétől várjuk azt, hogy *az ország összes népei a régi sorsközösségben megmaradjanak.*

VI. Biztositani kell az *egyesülési és gyülekezési szabadságot. A cenzurát,* amely immár nem véd semmiféle hadiérdeket, hanem csak önző párt- és osztálytörekvések leplezésére alkalmas, *el kell törölni* és intézményesen *kell biztositani a sajtó- és gondolatterjesztés szabadságát.*

VII. *Általános amnesztia adandó* minden politikai bűntett miatt elitélteknek, ugy polgárnak, mint katonának, a folyamatban lévő politikai perek pedig beszüntetendők, ugy a polgári, mint a katonai biróságoknál.

VIII. Megfelelő bel- és külpolitikai *rendszabályokkal* gondoskodni kell arról, hogy a fenyegető inség elháríttassék.

IX. Nagyszabásu, a népet földhöz juttató *birtok- és szociálpolitikai reformokkal* a dolgozó népnek, különösen pedig hazatérő katonáinknak életsorsát hatékonyan javitani kell. *A kötött tőkefölhalmozás* megakadályozandó és a *közcélokra* menteremben igénybe veendő.

X. *El kell ismerni az ujonnan létrejött akrán, lengyel, cseh, délszláv és osztrák-német nemzeti államokat* s meg kell őket győznünk arról, hogy a független és demokratikus Magyarország nemcsak nem ellenzi jogos életigényeik kielégitését, *de kész velük minél bensőbb gazdasági és politikai szövetségre lépni,* attól a meggyőződéstől vezetve, hogy ezek az államok *is respektálni fogják a mi nem kevésbé jogos érdekeinket.*

XI. Alkalmas képviselők kiküldésével gondoskodni kell arról, hogy *a művelt külföld előtt kellő megvilágitásba helyez-*

egyenlő, titkos választójog, nagyszabású birtok- és szociálpolitikai reformok, önrendelkezési jog, „egyenrangú népek testvéri szövetsége", a területi integritás fenntartása nem erőszakkal, hanem a józan belátás, a közös gazdasági és földrajzi összetartozás felismerése alapján. A deklaráció a szociáldemokrata programot ugyanakkor kiegészítette a Károlyi-párt és a radikálisok néhány sarkalatos követelésével, valamint néhány időközben felmerült tennivalóval: Magyar-

A Katonatanács. A Csernyák Imre százados vezetésével alakult úgynevezett 11-es Katonatanács. Balról jobbra: János Andor, Pusztafy Jenő, Pusztai Gazda Jenő, Hüttner Sándor, Lengyel László, Sztanykovszky Tibor, Czenner Zoltán, Hoffmann György, B. Pásztor Béla, Estefányi Jenő, Geiger József

ország teljes függetlensége, a magyarországi katonai egységek visszahívása, a német szövetség felbontása, a breszti és bukaresti békék érvénytelenítése, a háború azonnali befejezése, demokratikus politikusok kiküldése a béketárgyalásokra. Ha lehet, gazdasági és politikai szövetség kialakítása az ukrán, lengyel, cseh, délszláv, osztrák, német nemzeti államokkal. Általános amnesztia a politikai elítélteknek. Egyesülési, gyülekezeti szabadság, a cenzúra eltörlése.

A Nemzeti Tanács néhány nappal megalakulása után szakosztályokat hozott létre, és Károlyi elnökletével 20 tagú Intéző Bizottságot alakított.

A kiáltvány kiadásával a Nemzeti Tanács nyíltan ellenkormányként lépett fel, mert a felhívásban „az összes külföldi népeket és kormányokat" arra szólította, hogy „minden Magyarországot érintő ügyben a mai kormányhatalom helyett... a Magyar Nemzeti Tanáccsal keressenek közvetlen kapcsolatot".

Ha a Nemzeti Tanács vezetői későbbi emlékirataikban arról írtak, hogy „nem akartak forradalmat, hanem evolúciót", és a Nemzeti Tanácsot sem annyira forradalmi, mint inkább a forradalom elhárítására alakult szervnek tekintették,

úgy nyilván igazat mondtak. A Nemzeti Tanács megalakítása azonban a vezetők szándéka ellenére is forradalmi cselekedet volt. A Lajtán túli területeken a birodalmi gyűlés képviselőiből vagy azok részvételével alakított Nemzeti Tanácsok legális szervekként működtek. Ezeket az október 16-i császári kiáltvány nemcsak elismerte, hanem egyenesen életre is hívta azzal a céllal, hogy a kialakuló új állami közösségek irányítói, a leendő új kormányok előkészítői legyenek. Magyarországon a helyzet másképpen állt. Magyarország már évtizedek óta birtokában volt a függetlenség azon mérvének, amit a császári kiáltvány a felszabaduló nemzeteknek Ausztriában csak most kívánt biztosítani. Magyarország már rendelkezett saját országgyűléssel és saját kormánnyal. Ilyen körülmények között egy Magyar Nemzeti Tanács törvényes alappal nem bírt, amit október 26-án a kiáltvány megjelenéséhez fűzött sajtókommentárok nyíltan el is ismertek: „...nincs törvény, amely az ilyen nemzeti tanács alakulását kimondja... maga a nemzeti tanács létezése törvény... Ha az ukránoknak, a lengyeleknek, a cseheknek, a szlovéneknek császári pátens alapján lehet nemzeti tanácsuk, úgy meg kellett alapítani a magyar nemzeti tanácsot a magyar nép akaratából."

Október 25-én Diáktanács és Katonatanács is alakult a diákok és a katonák megnyerése és megszervezése céljából. A Katonatanácsot Csernyák Imre repülőszázados vezetésével olyan tartalékos tisztek hozták létre, akik közül többen nemrég tértek haza az oroszországi hadifogságból. A Nemzeti Tanács támogatására alakult két szervezet közül az utóbbinak, a Katonatanácsnak a megalakulása jelentős esemény volt, mert az itt tömörülő tisztek hamarosan befolyásuk körébe vonták a Budapesten állomásozó katonai alakulatok jelentős részét.

További fontos mozzanat volt, hogy a Katonatanács Szántó Béla révén, aki ez időben tartalékos hadnagyként a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot, kapcsolatba került a szociáldemokrata baloldallal, a forradalmi szocialistákkal és az üzemekben dolgozó ellenzéki bizalmiakkal. A továbbiak során, az így kialakuló szervezet volt az, mely a maga módján, tudatosan készült a forradalomra, és a Nemzeti Tanács húzódozása ellenére tervet dolgozott ki a fegyveres felkelésre.

Október 26-án Károlyi kihallgatáson jelent meg a királynál. Egy pillanatra úgy tűnt, hogy az uralkodó hajlandó miniszterelnökké kinevezni, de Andrássy közbelépésére a szándék szándék maradt. Károlyi 27-én dolgavégezetlenül tér vissza Bécsből – Budapestre.

A tömegmozgalom fellendülése

A kormányzati válság kirobbanása és elhúzódása lökést adott a kibontakozó tömegmozgalomnak.

Október 24-én néhány száz főiskolai hallgató, köztük szép számmal tanulmányi szabadságon levő tartalékos tisztek, a Károlyi-palota elé vonult, ahol Károlyi buzdító szavakat intézett hozzájuk és zászlót ajándékozott a tüntetőknek.

25-én a diákok a Múzeum-kertben tartottak gyűlést, és onnan zárt sorokban a királyi Várba igyekeztek, hogy kívánságaikat a király vagy a minisztertanács elé terjesszék. A Lánchídnál a rendőrkordon, a Várban a katonaság átengedte a tüntetőket, a várudvarban a lovasrendőrök azonban közéjük vágtattak; a kardlapozásnak sok sebesült áldozata lett.

A jobboldali diákszervezetek, a „törvényes egyetemi diákkör" a várbeli tüntetéssel egyidejűleg a Duna-parti Andrássy-palota elé vonult és ott a mérsékelt ellenzék szónokait hallgatta. Október 23-a után ez volt az első és egyben az utolsó olyan megmozdulás, amelyre a „balközépet" támogató jobboldal erejéből még tellett.

Az esti órákban az Országház téren, majd a Gizella téren (ma Vörösmarty tér) levő Károlyi-pártkör előtt a kezdeményezés újra a baloldal kezében volt. Az Országház téri gyűlés után a Galilei Kör vezetői nagy tömeg kíséretében az Anker-

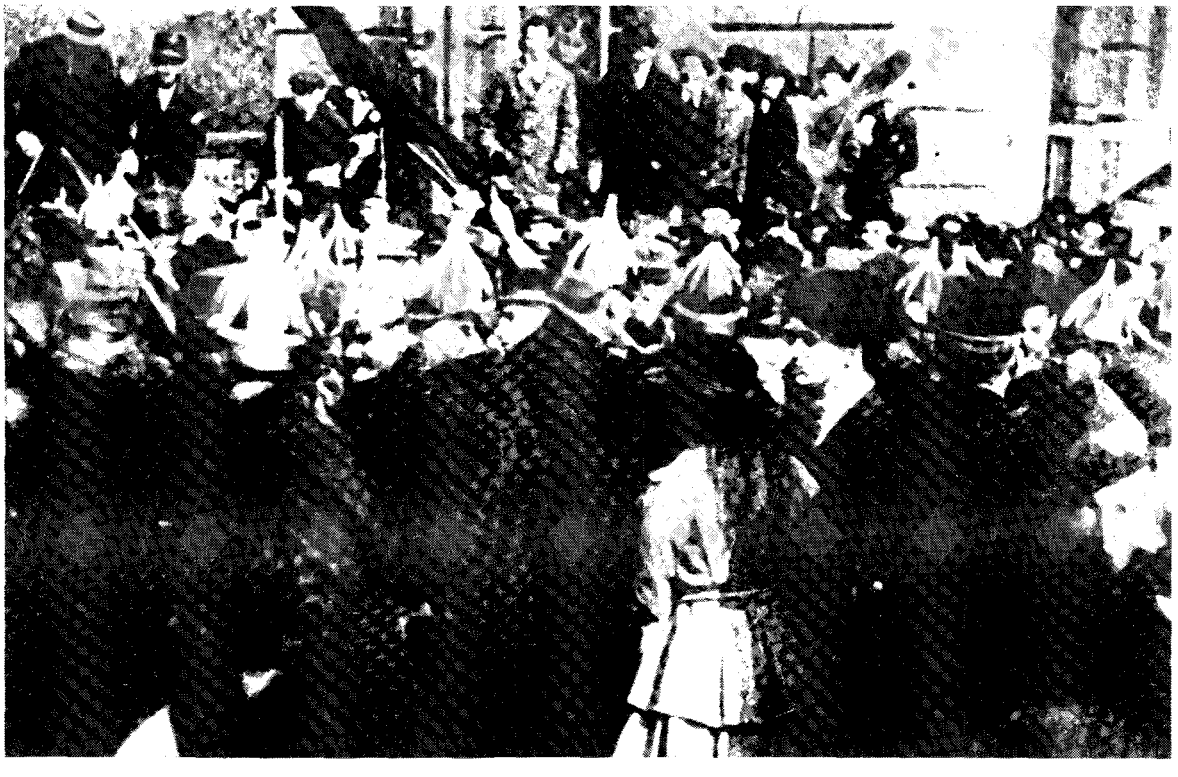

A tüntető diákok áttörik a Lánchídnál felállított rendőrkordont. (1918. október 25.)

közbe vonultak, és birtokukba vették a kör lezárt helyiségeit. (A Galilei Kör központját a rendőrség 1918 januárjában, a januári sztrájk idején pecsételte le.)

„A napisajtó proklamálta a sajtószabadságot, a diákság proklamálta a gyülekezési szabadságot, a galileisták pedig most az egyesülési szabadságot proklamálják", jelentették és hirdették az erkélyen szónokló fiatalok a lent szorongó tömeg tapsaitól kísérve.

A kormány a késő esti órákban egy téves (vagy félreértett) információ alapján, hogy még az éjszaka kitör a forradalom, a Budapesten összevont karhatalmat riadókészültségbe helyezte, és Budapest katonai parancsnokává az erélyéről ismert Lukachich tábornokot nevezte ki. Miután a riasztást ezen az éjszakán semmi sem indokolta, a gyári szirénák búgása – ezzel hozták az „alarme-ot" a rendőrök tudomására – azzal az eredménnyel járt, hogy a még közömbös munkásokat is gondolkodóba ejtette, mert másnap mindenki tudta: a kormány a forradalom kitörését várta.

Október 27-én – vasárnap – a Nemzeti Tanács nagygyűlést tartott az Országház téren. A gyűlésen, amelyre közel százezren vonultak fel, a szónokok a Nemzeti Tanács követeléseit ismertették és a köztársaságot éltető tömeget rendre, nyugalomra intették.

Munkások! Polgárok!

Ma megjelent a **Magyar Nemzeti Tanács** proklamációja. Ebben felhívja

Budapest és a környék népét,

hogy **október hó 27-én, vasárnap délután fél 3 órakor** jelenjen meg

az Országház terén

megtartandó

monstregyülésen.

Ezen a gyülésen **Budapest polgárai** és munkásai **tömeges megjelenésükkel** dokumentálják, hogy szivvel-lélekkel csatlakoznak a **Magyar Nemzeti Tanács** követeléseihez.

Szónokok: ***Gróf Károlyi Mihály, Bokányi Dezső*** elvtárs és ***Jászi Oszkár.***

Munkások! Polgárok! Jelenjünk meg tömegesen a gyülésen!

Mindenki ott legyen!

Éljen a béke! Éljen a demokratikus Magyarország!

Testvéri üdvözlettel

a magyarországi szociáldemokrata párt.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt felhívása az október 27-i tömeggyülésre. (Károlyi nem vett részt a gyülésen, mert miniszterelnöki kinevezés ürügyén Bécsbe hívták)

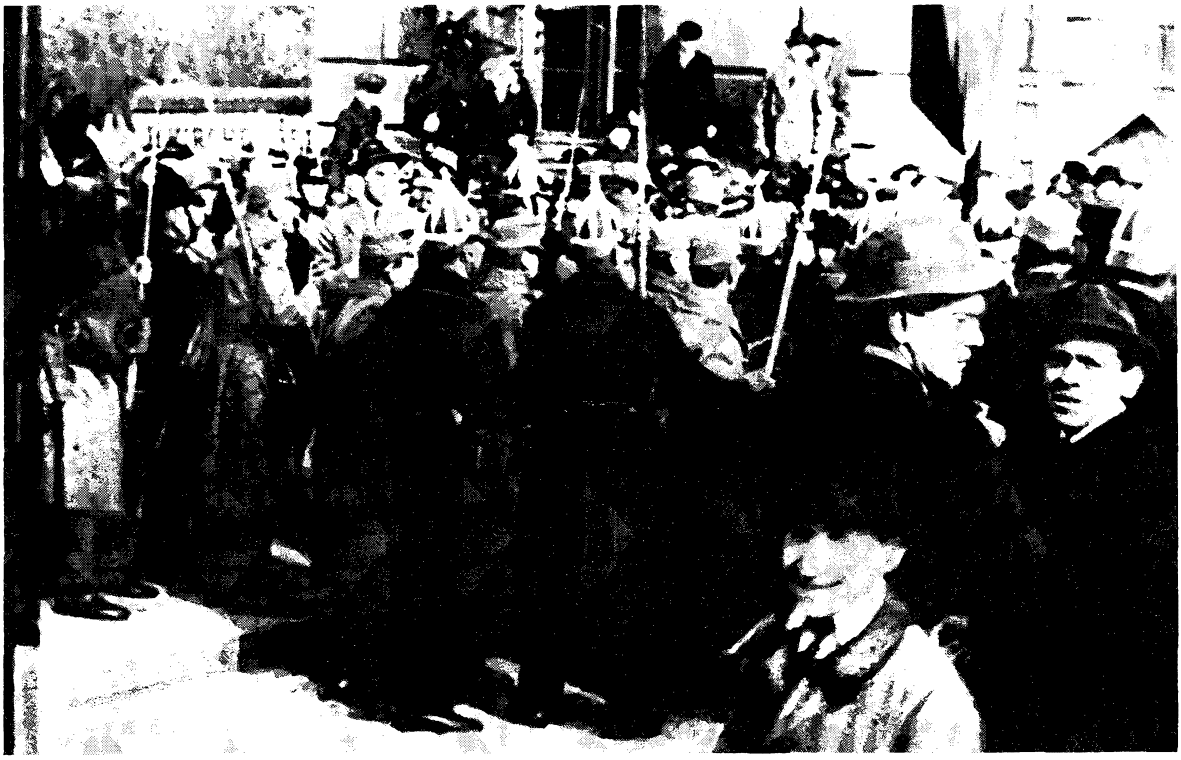

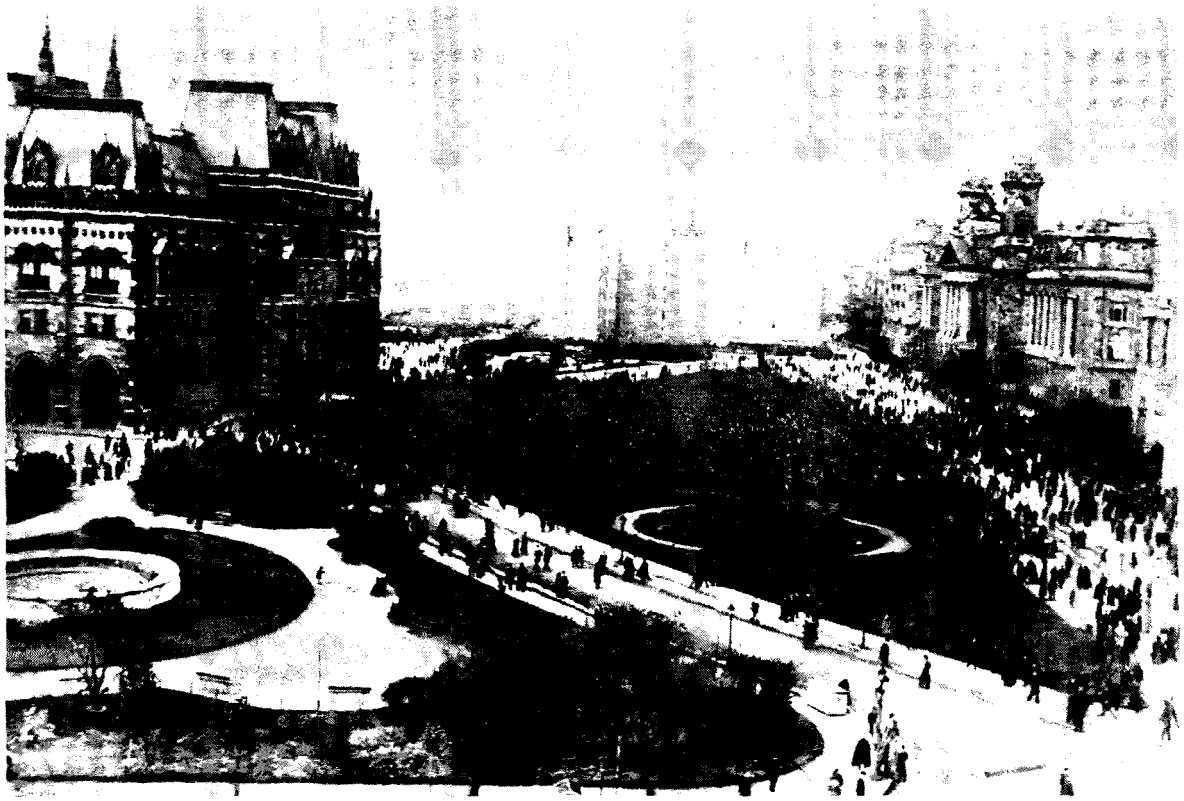

1918. október 27. Gyülekezés a Parlament előtt

A gyűlés után, arra a bejelentésre, hogy Károlyi Mihály az esti vonattal érkezik Bécsből, óriási tömeg szállta meg a Nyugati pályaudvar környékét. Míg Károlyit óriási üdvrivalgás fogadta, József főherceget – aki homo regiusként (a király megbízottjaként) ugyanezzel a vonattal érkezett – a rendőrök csak nehezen tudták egy mellékkijáraton át a pályaudvarról kiszöktetni.

A peronra lépő Károlyit a fogadó bizottság élén Lovászy Márton köszöntötte a következő szavakkal: „Téged illet a közhatalom, ha nem a király bizalmából, hát a nép akaratából." A lelkes tömegben alig lehetett utat törni. Amikor Károlyi végül is kocsiba szállt, a tüntetők kifogták a lovakat, és úgy vitték a Nemzeti Tanács elnökét végig a Teréz körúton.

Október 28-án a délutáni órákban hatalmas tömeg gyülekezett a Károlyi-párt Gizella téri központja előtt, arra a hírre, hogy a Nemzeti Tanács képviselői fontos bejelentést tesznek. A tömeget a szónokok eleinte szóval tartották, később azonban látva a türelmetlenséget, elhangzott a jelszó: „Menjünk Budára!" E javaslatra a Károlyi-párt jelenlevő vezetői: Friedrich István, Buza Barna, Vass János, valamint Fényes László a menet élére álltak, és a tömeg elindult, hogy Budára

Rögtönzött plakátok

menjen József főherceghez, Károlyi miniszterelnöki kinevezését követelni. A Lánchíd felé vezető utcák torkolatában felállított katonaság a tüntetőket átengedte, a Lánchíd előtt összevont karhatalom azonban ellenállt. A lovasrendőrök nekiugrattak a tömegnek, a hídfőnél levő csendőrök sortüzet adtak. A vad lövöldözés és kardlapozás eredménye: 3 halott és számtalan sebesült. (A sebesültek közül az újságok ötvennek közölték a nevét és foglalkozását, közülük 25 munkás, 10 diák, 5 kereskedő, 4 hivatalnok, 6 egyéb foglalkozású.)

Az október 28-i véres események – az úgynevezett láncchídi csata – gátszakadást jelentett az amúgy is túlfeszült hangulatban. A munkások 29-én tiltakozásul félórás munkaszünetet tartottak, megindult a csatlakozások áradata a Nemzeti Tanácshoz.

Egy alkalmi szónok

Különösen két esemény jelezte ezen a napon, hogy a régi rend végóráit éli. Az egyik az a Soroksári úti fegyvergyárból érkező hír volt, hogy a munkások a tiltakozó sztrájk ideje alatt megrohanták az üzem fegyvertárát, és az ott talált puskákat, pisztolyokat, lőszert birtokukba vették. (Az egykorú újságtudósítás 5000 fegyverről írt. Sándor László főkapitánynak később a Tisza-perben tett vallomása szerint: 1200 puskát és 500 revolvert vittek el.) A kivonuló karhatalom

Egykorú tudósítás a „lánchídi csatáról". (Az Est, 1918. október 30.)

Szerda, 1918. október 30. AZ EST 3. oldal

Három halottja, 55 sebesültje van a Lánchidnál vívott csatának

Budapest összes üzemeiben félórás sztrájkkal gyászolták az áldozatokat

— Az Est tudósítójától —

Hétfő este kilenc óra. A Gizella-téren és a Deák Ferenc-utcában ezrekre rugó tömeg, sok katonatiszt, a Károlyi-párt helyiségének kapuja előtt diákok, katonák és a matrózok kordona. A pártkör ablakából izgalmas hírekel közölnek a szónokok a néppel, még nincs döntés. Negyedtízkor a nagy türelmetlenségben végre kirobban a jelszó: *Menjünk József főherceghez! Fel a budai várba!*

Még *Buza* Barna beszél, illetve megindul a menet, kikanyarodik a korzóra. elől nemzeti szinű zászló, *Buza* Barna, *Fényes* László, *Vass* János, *Friedrich* István, *Ábrahám* Dezső és az ifjuság meg a munkásság vezetői.

A Vigadó-tér és a Mária Valeria-utca sarkán a tömeg elvonul a katonák mellett, ugyanez a jelenet játszódik le a Vigadó-kávéház előtt is, a Ferenc József-téri katonai kordon is csak percekig áll, elsodródik a katonai sövény és a tömeg eleraszlja a Lánchid előtti teret.

Véres ütközet a Lánchidfőnél

A Lánchid feljárója előtt táboroz a rendőrség és a katonaság parancsnoksága. *Krecsányi* Kálmán főkapitányhelyettes parancsokat osztogat, a lovasrendőrök előrelovagolnak a kertek vasrácsáig, futólépésben szaladnak gyalogos rendőrök is és vad szikozódások közepette tartják vissza a tömeget.

A Lánchid feljárója előtt egy lovasrendőr-szakasz, mögöttük harminc lépéssel egy zárt osztag rendőrgyalogság, pár lépéssel arrébb a hidon egy szakasz 4-es honvéd *Beck* Kálmán zászlós vezetésével, a katonák mögött, bent a hidon az oroszlánok között négy sor csukaszürkébe bujt katonai kordont vonnak a Lánchid elé.

Ám a tömeg nem ijed meg a rendőrkardok villogásától, feltartózhatatlanul nyomul a Lánchidfő elé, már háromezer ember rohamoz a lovasrendőrosztagok mögött, a gyalogos rendőrök páratlan vadsággal vágnak, *a kit érnek, egy-egy emberre háromnégy rendőr is rárohan magát*, a katonák megdermedve nézik a vérengzést, a tömeg felsodorja a katonai osztagot, most a hidon bent folyik a vasa, *a rendőrök esztelenül vagdalóztak*, egy rendőr egy 4-es honvéd bakát vág meg, egy pillanatig ugy látszik, hogy győz a nép, a nemzeti szinű zászló ott lobog a hidon, az alsó rakpartról, a raktárak homokkal fedett tetejéről elszánt emberek akarnak felkuszni a hidra, a rettenetes harcban és ordító csatakiáltások közepette egyszerre sortűz... *A csendőrök lőttek.*

Mint sturm után egy csata, jajveszékelések, megkésett ordítozások, véres emberek futnak mindenfelé, most már sürün követik egymást a lövések, a Gresham előtti tér sötét bokraiból tűzszikrák villannak, revolverekből válaszolnak a csendőröknek. Néhány perc alatt vagy kétszáz lövés hangzik.

A rettenetes káosz tovább kavarog, egy fekete ruhás asszony őrjöngve ordítja:

— *Magyar katonák, miért lőttök a népre!*

Egy elszánt munkás szétrántja melién az inget és odarohan ezzel a kiáltással:

— *Ide lőjjetek, rendőrpribékek, ránk, a kik a háboruban értetek harcoltak!*

Egy főhadnagy izgatottan rohan a hidra és odakiáltja a csendőröknek: *Tüzet szüntess!* — a csendőrök némán állnak.

Az emberek lecsitulnak. A hidvámszedő házikója előtt huzan lógatja a fejét *Pásztor* József diák, az egyik elé. A sebesülteket serényen kötözik a mentők, a Ritz koromsötét halljában belebotlunk egy halottba. *Riesner* István a neve. Sötét munkásinge alatt szurástól és lövéstől véres. A Ritz nehéz szőnyeget elhasznált kötözőcsomagokkal telve, a hallban aludtvérbe lép az ember...

Tizenegy órakor a rendőrök izgatottan adják szájról-szájra, hogy *a csepeli munkások kézigránátos gördül közeledenek.* A főkapitányságon nagy az izgalom, az odakerült sebesülteket ütik és verik. A rendőrtisztek pedig a megszokott recept szerint feszesen jelentik *Sándor* László főkapitánynak, hogy a tömeg provokálta a vérengzést és a nép lőtt. Mint a hogy az eredmény is mutatja: *három halott és ötvennél sebesült, mind a népből, a rendőrök és a csendőrök közül azonban mindenki épen maradt.*

Az áldozatok

3 halott, 55 sebesült

A rendőrség tegnapi vérengzésének eddig *három halottja és kimutathatólag ötvennél sebesültje van*, ez a szám azonban nem pontos, mert a sérültek közül sokan különböző orvosoknál kötöztették be sebeiket és sérüléseiket eltitkolják a hatóságok előtt. A tüntetők között igen sok katona vett részt, a kik természetesen nem fedhették fel kilétüket. A mentőknél csupán egy *őrnagy* jelentkezett, a kinek a fején sulyos repesztett seb volt, de az őrnagy semmi körülmények között sem akarta megnevezni magát, arra való hivatkozással, hogy felettes hatóságával való mindenféle kellemetlenségnek elejét akarja venni.

A három halott a következő: *Kocsmarik* Sándor 27 éves munkás, *Riesner* István bádogos és egy *Kruszica* nevü munkás, a ki ma éjjel halt meg a Rókus-kórházban. *Rottenstein* Antal dr. ügyvédnek gerincébe fúródott a szurony és most haldoklik. A sérülések legnagyobb része *rendőrkardtól származik* és fényes bizonyitéka annak, hogy nem a katonaság támadt a népre, hanem a régi nyományos rendőri brutalitás kelt ismét kereskedő tarkóján repesztett sebet ... Ezek valószinüleg a rendőrkard élétől oldalától származnak. *Hölzler* Vilmos 20 éves *egyetemi hallgató* testébe szurony furódott. *Ordi* Pál 14 éves *tanuló* koponyatetejét repesztette be a rendőrkard. *Spitzer* Adolf 25 éves munkás. *Rónai* István 17 éves *tanuló* teste zuzódásokkal van tele. *Eidenburg* László 18 éves *egyetemi hallgató* fejét oly erővel érte a rendőrkard, hogy agyrázkódást szenvedett. *Ploelen* Ferenc 23 éves munkás vágott sebet kapott. *Polelle* Ilona 24 éves munkásnő testébe golyó furódott. *Dr. Ernst* Ottó *ügyvéd* zuzódásokat szenvedett. *Ujhelyi* József 23 éves munkás vágott sebet, *Kámel* Ferenc 24 éves szerelő zuzott sebet. *Philipovits* Bronisláv 16 éves ... lőtt sebét kötözték be a mentők. Az áldozatok között van *Friedrich* István, a Károlyi-párt egyik vezető embere, a ki sulyos horzsolásokat szenvedett. *Feldmann* Ilona 19 éves szobaleány teste zuzódásokkal van tele. *Zubricki* Sándor 40 éves munkás testét rendőrkard vágta meg. Sulyos sérülése van *Molnár* ... 18 éves színésznek: karjába és a ... furódott a golyó. *Szőke* Ferenc ... éves ... vágott seb van a feje tetején. *Dubovszky* Imre 23 éves ... sebet a tarkóján. *Schiff* ... 22 éves kereskedő megsebesült. *Kádár* András 21 éves ... *Schönbaum* Károly 32 éves gyári munkás. *Klein* Sámuel 23 éves *műhallgató*. *Braun* Károly 31 éves munkás, *Knepl* Rudolf 26 éves ... *Holecska* Péter 38 éves ... testét vágta meg a rendőrkard. *Stemler* Sándor 17 éves *tanuló* teste zuzódásokkal volt tele. Egy kis 10 esztendős fiucska is sulyos fejsebbel állított be a mentőkhöz, de nem a nevét, sem a lakcímét nem akarta elárulni. A mentők kórházba akarták szállítani, de a nagy zűrzavarban megszökött és az ajtóból visszakiáltott: „*Engedjenek el, mert ha későn megyek haza, megver a mamám*".

A mentők nagy apparátussal dolgoztak. Hat orvos, négy autó és öt kocsi állandóan az uccán volt. A Károlyi-párt helyiségeiben a mentők valóságos fiókkórházat rendeztek be. *Szedő* Miklós mentőorvos öt fekvőbeteget kezel, tizenhet súlyos volt a kórhelyiségben és hetet a kórházba szállítottak. A Ritz-szállóban *Gellis* főorvos kötözőhelyet rögtönzött és a szálló előkelő közönsége borzongva látta, a mint a vérző fejü emberek betámolyogtak az ajtón. Itt halt meg *Riesner* István bádogos kezelés közben. A mentők különben tíz sulyos sebesültet a Rókus-kórházba vittek, négyet lakásukra szállítottak.

A fegyvergyár munkásai fölfegyverzik magukat

* *

Csendőrök és katonák szállják meg a telepet.

Károlyi Mihályt fölkérték a közbelépésre.

Abban a hatalmas manifesztációban, amely kedden délelőtt egy félórára csendet és nyugalmat parancsolt a fővárosra, résztvettek természetesen a Soroksári-uti **Fegyver- és Gépgyár** munkásai is. A több ezernyi munkás pontban 10 órakor abbahagyta a munkát és kivonult a gyár udvarára. Itt a munkások bizalmiembere rövid, de gyujtó beszédben itélte el a hétfő esti szomoru és vérlázitó eseményeket. Kifejtette többek között, hogy az utolsó óráit élő hatalom garázdálkodása védtelen és ártatlan polgárok vérét kivánta és a munkásságnak föl kell készülnie arra, hogy *minden eshetőségre megvédelmezze magát.*

A beszéd végeztével a gyár munkásai, mint egy háromezren,

megrohanták a gyár hatalmas fegyvertárát,

amelyben mintegy 8000 fegyver, Mannlicher-puskák, Frommer-pisztolyok és nagymennyiségü töltény volt fölhalmozva. Betörték a raktár ajtaját és a munkások

mindegyike ellátta magát az ott talált Frommer-pisztolyokkal,

Mannlicher-puskákkal és töltényekkel. A gyár igazgatósága telefon utján azonnal természetesen nyomban rendőri és katonai segitséget kért a munkások ellen. Mire azonban a karhatalom megérkezett, a munkások ujra rendben a gyár műhelyeibe vonultak és megkezdték az abbahagyott munkát. Fölkérésre Károlyi Mihály és a Nemzeti Tanács több tagja vállalkoztak arra, hogy közbelépjenek. Azonban erre nem volt szükség, mert mire a gyárba érkeztek, ott már rend és nyugalom volt.

A déli munkaszünet kezdetén

megpróbálták a munkásokat megmotozni

és akiknél Mannlicher-puskát találtak, azoktól elszedték azokat, *a Frommer-pisztolyokkal ellátott munkásokat azonban nem bántották.* Délután

sűrű csapatokban katonák, csendőrök és rendőrök

vonultak a gépgyár telepére, amelynek több pontját megszállották, attól tartva, hogy a munkásság zavargásokban fog kitörni. Erre azonban nem került a sor, a gyárban egész délután rendesen folyt az üzem. A késő délutáni órákban az a hir terjedt el a fővárosban, hogy a gyárban a munkások rombolást, pusztitást visznek végbe és azt több helyen fölgyujtották. Ez a hir azonban nem bizonyult valónak.

Vidéki olvasóink b. figyelmébe!

Lapunk október hó 28-iki, szombati és 29-iki, keddi száma hatósági intézkedés folytán nem juthatott el olvasóinkhoz, amiért olvasóink *szives elnézését kérjük.* *A kiadóhivatal.*

— Temesvárott folytatják a szobrok ledöntését. Temesvárról jelentik: Scudier tábornoknak, aki annak idején leghirhedtebb ellenzője volt a magyar honvédség fölállitásának, már ledöntötték Temesvárott fölállitott szobrát, amiről különben a lapok is beszámoltak. Az elmult éjjel *ledöntötték helyéről Coronini*

Tudósítás a Fegyvergyárban történtekről. (Népszava, 1918. október 30.)

tehetetlennek bizonyult és a széthordott fegyvereket a kiküldött detektívek sem tudták visszaszerezni. Eredménytelen maradt a Nemzeti Tanács ilyen irányú kísérlete is, annak ellenére, hogy a délutáni órákban Károlyi Mihály és Landler Jenő személyesen jelent meg a gyárban, hogy a munkásokkal beszéljen.

A másik döntő jelentőségű hír a rendőrség csatlakozásáról tudósított. A rosszul fizetett és rosszul ellátott rendőrlegénység kimerülve az állandó készültségtől, az éjjel-nappali szolgálattól már 27-én fellázadt a Mosonyi utcai rendőrlaktanyában. Az Országház téri gyűlésről bevonuló rendőrök megtagadták a további parancsok teljesítését, és helyzetük javítását követelték. Ezt az incidenst, mely nem volt tisztán gazdasági jellegű megmozdulás – ahogy az esetről kiadott hivatalos közlemény beállította – még sikerült elsimítani. A „lánchídi csata" után azonban már a tisztviselői kar és a detektívtestület állt az elégedetlenek élére. A lánchídi sortűz következményeitől félve, a rendőrök elleni fenyegető hangulattól megriadva, a tisztek többsége a Nemzeti Tanácshoz való csatlakozás mellett foglalt állást, és a főkapitányt is e javaslat elfogadására próbálta rábírni. Amikor ez nem sikerült, az esti órákban nélküle mentek az Astoria szállodába, hogy csatlakozásukat bejelentsék.

József főherceg október 29-én Hadik Jánost nevezte ki miniszterelnökké.

Hadik a parlamentben óriási többségre számíthatott, ennek az adott helyzetben azonban aligha volt jelentősége, mert az új kormány mellett felsorakozó pártok tömegekre, a nép rokonszenvére nem számíthattak. A lakosság nagy többsége a Nemzeti Tanács mögött sorakozott fel. A tényleges erő, amire a „törvényes kormány" támaszkodni próbált, a Budapesten összevont – papíron jelentős – katonaság és karhatalom volt. De október végén a bomlás a legmegbízhatóbbnak vélt alakulatokat is magával ragadta. A helyőrség többsége a döntő pillanatban nem a kormány, hanem a katonatanács mögé állt, ez utóbbi utasításait követte.

A forradalom győzelme

József főherceg, a király megbízottja

Gr. Hadik János, a miniszterelnök-jelölt

Október 30-án a budapesti utca a délelőtti órákban még látszólag nyugodt volt. A gyárakban, mint máskor, megindult a munka, csupán a déli ebédszünetben került sor rögtönzött gyűlésekre.

Kora délután röpcédulákat osztogattak. Az egyik röpcédula a prágai és zágrábi eseményekről tudósított és azt kérdezte: „Miért tilos az Budapesten, ami megengedett dolog Prágában, Zagrebben?" Egy másik röpcédulán, mely a laktanyákba már a kora reggeli órákban eljutott, a Katonatanács üzenete volt olvasható: „Katonák... a Nemzeti Tanács fölold benneteket a régi eskü alól. Ezentúl a Nemzeti Tanács parancsainak tartoztok engedelmeskedni... A Nemzeti Tanács azt parancsolja: gyertek."

Öt óra körül az Astoria Szálló elől szerény tüntetőmenet indul, mire a tüntetők a Rákóczi úton és az Andrássy úton át a Gizella térre érnek, majd onnan 9 óra tájban újra az Astoriához, a kis csapat helyén végeláthatatlan áradat hömpölyög. A Múzeum körúton leáll a közlekedés, a kocsik és a villamosok az egyre sűrűbbé váló sokezres tömegbe szorulnak. Az Astoria a forradalom központja. Nemcsak azért, mert itt a szálló első emeletén találhatók a Nemzeti Tanács Intéző Bizottságának és Irodájának zsúfolásig telt helyiségei, hanem azért is, mert az esti órákban ide teszik át főhadiszállásukat a Katonatanács és a forradalmi baloldal képviselői.

Amikor 10 óra felé jelentik, hogy a katonai parancsnokság újabb utasítást adott egyes „megbízhatatlan alakulatok" Budapestről való eltávolítására – a Keleti pályaudvaron a 32-es gyalogezred két menetszázada bevagonírozásra vár – Szántó Béla, aki a forradalmi baloldal képviselője a Katonatanácsban, és ezen az éjszakán „vezérkari főnökként" magához ragadja a felkelés irányítását, a szálloda erkélyéről rövid beszéd kíséretében felszólítja a tüntetőket: akadályozzák meg a menetszázadok elszállítását. Vagy 10 000 ember indul e felhívásra a Katonatanács néhány tisztjének a vezetésével a pályaudvarra. A csekély létszámú őrség meg sem kísérli az ellenállást. A lezárt kapukat benyomják, a pályaudvaron levő katonák csatlakoznak, a tömeg feltöri a fegyvert és muníciót szállító vagonokat. A felkeléshez csatlakozó katonák, fegyveres civilektől kísérve ezután visszafelé indulnak. A Nemzeti Színháznál egy részük a körútra kanyarodik, hogy az Üllői úti laktanyában levő katonákat csatlakozásra bírja, és az ott fogva tartottakat kiszabadítsa. A Nemzeti Tanács vezetői a laktanya ellen vonuló tömeget még nagy nehezen rábeszélik a visszafordulásra. De az események árját már nem lehet feltartóztatni. Miközben a körúton elejét veszik az összeütközésnek, az Astoriához érkező katonaság megtámadja és elfoglalja a közvetlen közelben levő várospa-

Báró Lukachich Géza altábornagy, akit október 25-én budapesti katonai parancsnokká neveztek ki

rancsnokságot. Az őrség nem áll ellen, az udvaron álló karhatalmi zászlóalj a felkelőkhöz csatlakozik. Várkonyi Albert tábornokot, a városparancsnokot elfogják és az Astoriába kísérik.

A térparancsnokság bevétele után Szántó Béla két szakasz katonának a telefonközpontok elfoglalására ad parancsot. A Nagymező utcai (Teréz) központ megszállása nem okoz nehézséget, mert az őrség a felkelők oldalára áll. A Mária Terézia téren levő (József) központnál nehezebb a helyzet, mert az őrség parancsnoka akadékoskodik, alkudozni próbál, és titokban erősítést kér. De az akadékoskodásnak nincs jelentősége, a telefonoskisasszonyok függetlenül attól, hogy az őrség végül is mire szánja el magát, hajnali két órától kezdve már csak az Astoriából érkező utasításoknak engedelmeskednek. Hajnali $^1/_2$ 3-kor a Nemzeti Tanácshoz csatlakozott rendőrtisztviselők birtokukba veszik a főkapitányságot. Négy órakor a forradalom tengerészei – két monitorral – a Lánchíd és az Erzsébet híd között horgonyoznak. A Budapest felé haladó vonatok a Nemzeti Tanács intézkedésére (Landler Jenő adja az utasítást) leállnak, nehogy a katonai parancsnokság vidékről erősítést hozhasson. A Katonatanács a kora reggeli órákban csapatokat küld a hidak és a pályaudvarok biztosítására. Két szakasz megszállja az Osztrák–Magyar Bank épületét. A főposta őrsége maga kéri, hogy a Nemzeti Tanács küldjön megbízottat a hivatal átvételére.

Lukachich, a Budapesten székelő katonai parancsnok tehetetlenül és határozatlanul szemléli a sikeresen kibontakozó fegyveres felkelést. Az éjszaka folyamán két ízben is parancsot ad a térparancsnokság visszafoglalására, de a kiadott parancsnak már senki sem engedelmeskedik. Kora reggel a budai oldal, a Vár és környéke még ellenőrzés alatt áll, több laktanya még nem csatlakozott a felkelőkhöz, a Hadügyminisztérium Bécsből azonnali segítséggel biztatja a tábornokot; de ki tudja, megérkeznek-e idejében vagy egyáltalán az ígért alakulatok?

Jelentős mozzanat ebben a helyzetben, hogy a Népszava nyomdájában a hajnali órákban röpcédula készül, egy fiatal újságíró, Gyetvai János javaslatára. „Kitört a forradalom" – így kezdődik a nevezetes felhívás, mely vázolva az éjszaka eseményeit, csatasorba szólítja a munkásokat. „Munkások! Elvtársak! Most rajtatok a sor! Az ellenforradalom valószínűen vissza akarja szerezni a hatalmat... Szüntessétek be a munkát!... Ki az utcára!"

A röpcédulákat kora reggel önkéntes jelentkezők viszik az üzemekbe.

Katonák!

Zágráb város katonai parancsnoka, Šnjarics, gyalogsági tábornok és Mihaljevics táborszernagy, kerületi parancsnok, napiparancsot adtak ki. Ebben kijelentik, hogy az egész délszláv hadsereg, a megszűnt közös hadseregnek és a horvát honvédségnek összes csapatai a délszláv **Nemzeti Tanács** rendelkezésére bocsátják magukat és a délszláv **Nemzeti Tanácsot** ismerik el a törvényes kormánynak. Az eddigi kormány és az eddigi hatóságok átadták az egész hatalmat a hadsereg által is elismert **Nemzeti Tanácsnak.**

Prága város katonai parancsnoka, Kestranek **táborszernagy** október 28-án az egész csehországi katonai hatalmat a cseh-szlovák **Nemzeti Tanács** rendelkezésére bocsátotta. Az eddigi kormányhatóságok erre elhagyták eddigi helyüket és a kormányhatalmat a **Nemzeti Tanács** vette át.

Miért tilos az Budapesten, ami megengedett dolog Prágában, Zagrebben?

Hát a magyar nemzet még most is az utolsó nép maradjon!

Magyarország határai védtelenek. A magyar csapatokat nem a határra küldik, hogy őrt álljanak addig, amíg a békét meg nem jönnek kötni és a rögtönös fegyverszünetet elérjük, hanem idehozzák Budapestre, hogy a

Magyar Nemzeti Tanácsot,

amely rögtönös békét, teljes függetlenséget, önálló magyar hadsereget, magyar külügyet, népuralmat és szociális igazságot akar a dolgozó és szenvedő tömegeknek, a mindenfajta szegénységnek, letörje és mozgalmát vérbefojtsa.

Katonák, szégyen és gyalázat, hogy amikor körülöttünk minden nemzet egységesen harcol szabadságáért, önállóságáért, a népjogokért és a békéért: Magyarországon még mindig azok a **bécsi cselédek és háborus uszítók** parancsolnak, akik benneteket, katonákat, arra akarnak felhasználni, hogy vérbefojtassák veletek a

Magyar Nemzeti Tanácsnak

azt a mozgalmát, amely **nektek** is azonnali fegyverszünetet, jogot, kenyeret, szabadságot akar kivívni.

Katonák, a közös hadsereg megszűnt, az osztrák-magyar monarchia megszűnt. Ti nemsokára független és demokratikus Magyarországnak vagytok katonái, amelynek a

Magyar Nemzeti Tanács

képviseli. A délszlávoknál, a cseh-tótoknál egyetlen csepp vért nem ontottak a nemzeti függetlenségért; és a népuralomért, mert a katonaság a **Nemzeti Tanács** mellé állott. Katonák, ezt a példát kell nektek is követnetek! Őrizzétek meg a mulhatatlanul szükséges katonai fegyelmet és rendet, mert a

Magyar Nemzeti Tanács

nem polgárháborut és felfordulást akar, hanem azt, hogy a fegyveres és fegyvertelen népnek egész szervezett és fegyelmezett ereje alapján polgárháború és vérontás nélkül kerüljön a hatalom a

Magyar Nemzeti Tanácsnak,

mint az **egész nemzet és nép** törekvései letéteményesének kezébe!

Katonák, a fegyelem megbontása nélkül szervezkedjetek, válasszatok megbízottakat, akik útján a

Magyar Nemzeti Tanáccsal

érintkeztek és követeljétek, hogy az **egész hadsereg ismerje el a**

Magyar Nemzeti Tanácsot

az ország jogos és törvényes képviseletének.

Katonák, ne ontsátok polgártársaitok vérét.

Ne használjátok fegyvereteket, ha kiküldenek benneteket azért, hogy **a független Magyarországért, népuralomért és azonnali fegyverszünetért** harcoló testvéreitek mozgalmát vérbe fojtsátok!

Katonák, ne lőjjetek testvéreitekre, anyátokra, ne onsátok Budapest utcáin magyar vért! A ti helyetek nem a régi rendszer, a Tiszák és Andrássyk **(a bécsi lakájok és népellenségek)** oldalán van, hanem a miénkben!

Legyetek a Magyar Nemzeti Tanács katonái!

Katonák, a Magyar Nemzeti Tanács **a nemzetek és népek önrendelkező joga** alapján áll. Megadja ezt a jogot minden népnek, hogy megkövetelhesse a magyar nép számára is! Külföldön, Csehországban, Ukrajnában magyarországi csapatokat akarnak felhasználni arra, hogy az ottani népek szabadságmozgalmait letiporják és vérbefojtsák! **Magyar katonák, ne legyetek a szabadság hóhérai, a nemzeti függetlenség perkolábjai.** A magyar nép testvéri egyetértésben akar élni, a szabadság és nemzeti függetlenség kölcsönös elismerése alapján valamennyi néppel.

Katonák, tartsatok fegyelmet! Szervezkedjetek! Provokálóknak be ne ugorjatok!

Várjátok a Magyar Nemzeti Tanács parancsait!

Budapest, 1918 október 30.

Testvéri üdvözlettel

a Magyar Nemzeti Tanács.

Október 31-én nem indul meg a munka, a munkások forradalmi dalokat énekelve a város belsejébe vonulnak.

Károlyi 7 óra körül Jászi és Kunfi kíséretében József főherceg palotájába érkezik. A főherceg közli, hogy a királytól kapott felhatalmazás alapján Károlyit miniszterelnökké nevezi ki, és megbízza egy új kormány megalakításával. Károlyi és Kunfi megígérik: gondoskodnak a rend fenntartásáról, feltéve, hogy Lukachich lemond a további ellenállásról, és parancsot ad katonáinak a laktanyákba való visszatérésre.

A Nemzeti Tanács és a Katonatanács október 30-án kiadott röplapjai

Bajtársak, Magyar katonák!

A Nemzeti Tanács Katona Tanácsa

A következőket adja tudtotokra:

1. Elég volt a vérontásból, azonnal békét akarunk.

2. Igazán független egészen önálló szabad Magyarországot akarunk.

3. A Nemzeti Tanács fölold benneteket a k. u. k. régi eskü alól. Ezentul a Nemzeti Tanács parancsainak tartóztok engedelmeskedni.

A nemzeti tanács azt parancsolja,

gyertek!

Kitört a forradalom!

Munkások! Elvtársak!

Az osztályuralom önzése elkerülhetetlen végzetszerüséggel forradalomba kergette az országot.

A Nemzeti Tanácshoz csatlakozott katonai csapatok szerdán éjjel vérontás nélkül megszállták a főváros főbb pontjait, a postát, a telefonközpontokat, a térparancsnokságot elfoglalták és föleskudtek a Nemzeti Tanácsnak.

Munkások! Elvtársak! Most rajtatok a sor!

Az ellenforradalom valószinüen vissza akarja szerezni a hatalmat.

Meg kell mutatni, hogy ti együtt éreztek katonatestvéreitekkel!

Ki az utcára!

Szüntessétek be a munkát!

A magyarországi szociáldemokrata párt.

Október 31-én a kora hajnali órákban kiadott röplap. A Népszava nyomdájában készült – a pártvezetőség megkerülésével

A délelőtti órákban a Nemzeti Tanács pártjaiból megalakul az új kormány.

A Függetlenségi és 48-as Pártot az új kabinetben Károlyi Mihály mellett Batthyány Tivadar, Lovászy Márton és Buza Barna, a szociáldemokratákat Garami Ernő és Kunfi Zsigmond, a polgári radikálisokat Jászi Oszkár és államtitkárként Szende Pál képviseli. A kormánykoalícióba három pártonkívüli szakembert is bevonnak: Linder Bélát (hadügyminiszter), Nagy Ferencet (élelmezésügyi miniszter) és Berinkey Dénest (november 4-től igazságügyminiszter).

AZ ELSŐ MAGYAR NÉPKORMÁNY

Jászi Oszkár nemzetiségi miniszter.

Kunfi Zsigmond népjóléti miniszter.

Garami Ernő kereskedelmi miniszter.

Gróf Károlyi Mihály miniszterelnök.

Lovászy Márton kultuszminiszter.

Gróf Bolthyány Tivadar belügyminiszter.

Buza Barna földmívelésügyi és [illegible] államtitkár

Lindet Béla hadügyminiszter.

Nagy Ferenc közlekedési miniszter.

Szende Pál pénzügyi államtitkár

A kormány a megalakulást követően esküt tesz – József főherceg kezébe.

Miközben a tárgyalások folynak, az utca mámoros örömmel ünnepli a forradalom győzelmét. A főútvonalakon katonai teherautók, rekvirált személyautók, társzekerek dübörögnek, zsúfolva a forradalmat éltető és a levegőbe lövöldöző katonákkal, civilekkel. Nemcsak a sapkarózsákat távolítják el, levágják a tisztek rangjelzését is. A letépett rozetták helyére őszirózsa vagy nemzeti színű szalag kerül. A villamosközlekedés leáll, zárva tartanak az üzletek, zárva a hivatalok is. A börtönökből és a fogházakból a Nemzeti Tanács utasítására hivatkozva kiszabadítják a politikai foglyokat.

Tisza István Hermina (ma Május 1.) úti villájába a délután folyamán fegyveres katonák hatolnak be (hogy kik, máig sem sikerült megnyugtatóan tisztázni), elzavarják a villa őrzésére kirendelt csendőröket és Tiszát rövid szóváltás után agyonlövik.

A délutáni és az esti órákban már egyes vidéki városokban is heves tüntetésekre kerül sor. A forradalom hírét a Budapestről érkező katonák hozzák, a megmozdulásoknak a katonák fegyverei adnak nyomatékot. A népharag elől a régi rend tisztviselői, polgármesterek, rendőrkapitányok sok helyütt be sem várva leváltásukat, elmenekülnek. A megrémült törvényhatóságok sietve bejelentik csatlakozásukat a Nemzeti Tanácshoz, melynek helyi szervei mindenütt megalakulnak.

A forradalom a városokból tovább gyűrűzik a falvakba. A falusi szegénység megrohanja a földbirtokosok kastélyait, feltöri a magtárakat, elhajtja az állatokat. A háborúban meggazdagodott falusi kereskedők és vendéglősök üzleteit kifosztják, a háború alatt hatalmukkal visszaélő jegyzőket, szolgabírákat elkergetik, egyes helyeken a plébánost is megtámadják és a plébánia épületét sem kímélik. A parasztság megmozdulásai az egész országra kiterjednek.

A Budapestről, majd a vidékről érkező nyugtalanító hírek hatására a kormány november 1-én a délelőtti minisztertanácson úgy dönt („mérlegelve a köztársasági mozgalmat, az ország vigasztalan állapotát és az izgatott közhangulatot"), hogy felmentését kéri az előző napon letett eskü alól és új esküt tesz most már a Nemzeti Tanácsnak, a Tanács elnöke, Hock János kezébe.

A királynak tett eskü visszavonásával és az új eskü letételével a kormány feladja addigi, perszonálunió szükségességét valló álláspontját, rálép az Ausztriától való teljes elszakadás útjára.

A Károlyi-kormány. (Érdekes Újság, 1918. november 7.)

A budapesti utca október 31-én

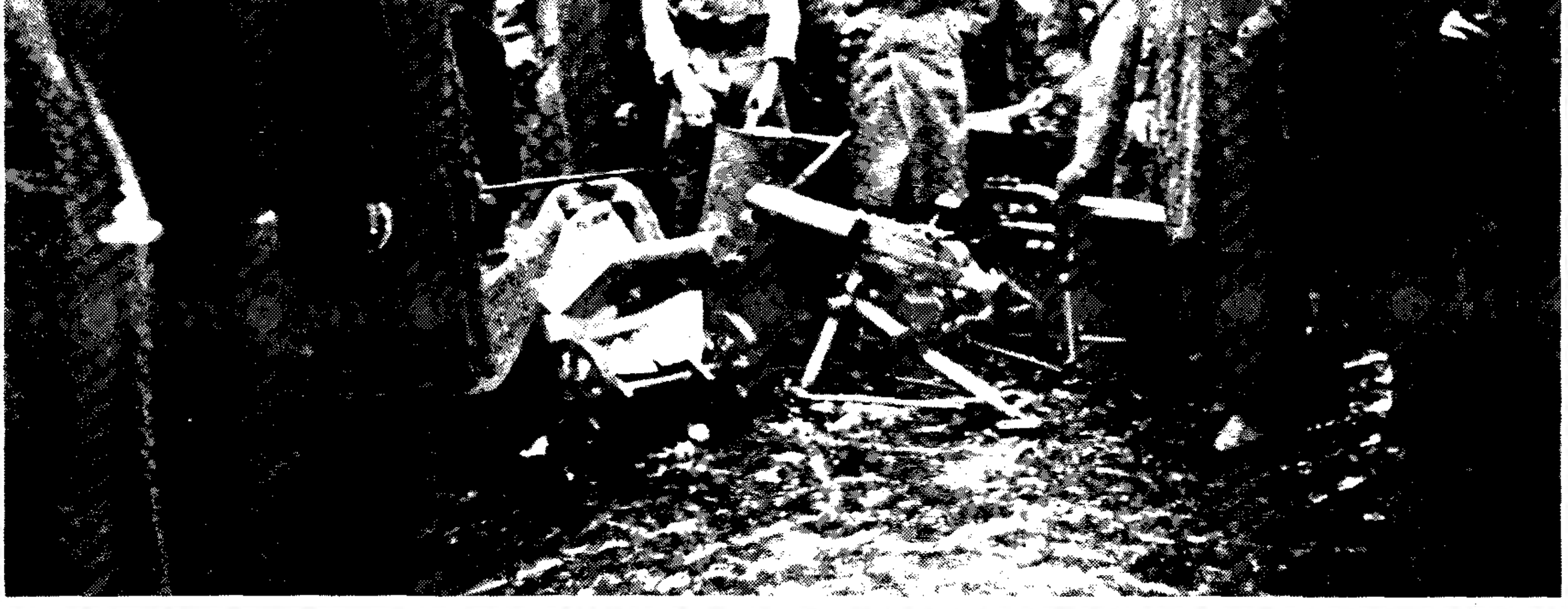

RESTAURANT

II

A NÉPKÖZTÁRSASÁG

A forradalom első napjai

Az október 31-én győzelemre jutó forradalom, melyet a köznyelv – a puskákra és katonasapkákra tűzött őszirózsák után – őszirózsás forradalomnak nevezett, jellegét tekintve polgári demokratikus forradalom volt.

Polgári volt abban az értelemben, hogy a hatalom a Magyarországi Szociáldemokrata Párttal szövetkezett liberális burzsoázia kezébe került, és a hatalom új birtokosai messzemenő ígéreteik ellenére sem kívántak túllépni azokon a kereteken, amelyek közt a 18–19. század polgári forradalmai mozogtak. A forradalom eredményeként megalakuló koalíciós kormány a polgári rendet nem megdönteni, ellenkezőleg – a feudális maradványok felszámolásával – a polgári Magyarországot inkább kialakítani, a kapitalizmust reformok útján javítani és erősíteni kívánta.

A magyar forradalom hajtóerejét ugyanakkor – a forradalom polgári volta ellenére – nem a burzsoázia, hanem

Katonák! Munkások! Polgárok!

Győztünk!

A reakció kormányát 12 óra alatt elsöpörte a győztes forradalom.

KÁROLYI MIHÁLY miniszterelnök.

A Nemzeti Tanács átvette a hatalmat és kormányt, kizárólag a saját programja alapján. Most már mindannyiunk kötelessége, fenntartani a rendet, a személyi és vagyonbiztonságot, hogy győzelmünket eredménynyel megtarthassuk. Mindenki térjen vissza a munkájához!

Szükség van rendre, hogy a Nemzeti Tanács azonnal elkezdhesse munkáját, mely a népnek békét, jogot, földet és kenyeret fog adni. Ez a Nemzeti Tanácsnak mindenkihez intézett parancsa.

Éljen a rögtöni béke!

Éljen a független Magyarország!

Éljen a népuralom!

A Magyar Nemzeti Tanács.

A forradalom első röpiratai

Budapest népéhez!

Rend és fegyelem a Nemzeti Tanács jelszava. Mindenki ehhez alkalmazkodjék. Idegen vagyont ne rongáljunk! A fosztogatást ne tűrjétek! A lőfegyvert fölösleges, ijesztő lövésekre ne használjátok! — A rend fenntartásánál a Nemzeti Tanács igazolványával ellátott piros szalagu biztosok gondoskodnak.

Rendbontást ne tűrjünk!

A hatóság és rendőrség velünk van!

A Nemzeti Tanács parancsa:

Ne igyunk alkoholt!

Minden pálinkamérést rögtön bezárni! Vendéglőkben tilos az alkoholfogyasztás!

Éljen a nép!

Testvéri üdvözlettel

a Nemzeti Tanács.

a munkásság és a munkássággal együtt fellépő más rétegek és osztályok alkották. A győzelmet Budapesten munkások és katonák vívták ki, a sikert vidéki tömegmozgalmak, paraszti megmozdulások tették teljessé.

A forradalom demokratikus, népi jellegét jól mutatta, hogy a győzelem napjaiban az ország egész területén viharos gyorsasággal alakultak a különféle népi szervek – munkástanácsok, katonatanácsok, néptanácsok –, amelyek a forradalom által hatalomra segített polgári demokratikus kormányzat mellett önálló hatalmi tényezőként jelentkeztek, és

Katonák! Munkások! Polgárok!

Megteremtettük a *független népuralmat*. Vér nélkül, egy szivvel, egy lélekkel. Most hitvány, mindenre kapható ellenforradalmi elemek semmivé akarják tenni a nagyszerü eredményt, hogy visszasegitsék a régi rendszert, Magyarország sirásóinak uralmát. Mi azonban nem fogjuk engedni. Amit megteremtettünk, fosztogatók, tolvajok és reakciósok prédájára oda nem adjuk.

Hogy ezt az országot megmenthessük, legelsö kötelességünk elsösorban, hogy szilárd alapot teremtsünk, melyre a jövendö Magyarországot felépithessük. E cél elérése érdekében szükséges, hogy mindenki alávesse magát parancsunknak és támogasson bennünket törekvéseinkben.

A mai napiparancs:

Mindenki, akinek birtokában fegyver van, azonnal szolgáltassa be a régi képviselöházban (Főherceg Sándor-utca) levő megbizottakhoz.

A fegyverek és lövőszerek összegyüjtésére polgári és katonai szervet létesitettünk. Ezeket becsületes munkájukban támogatni mindenki köteles.

Áruló az, ki hitvány, önző és idegen érdekek szolgálatába ezekben a sulyos napokban másképcselekszik.

A Nemzeti Tanács nevében:
Gróf Károlyi Mihály.

A Katonai Tanács nevében.
Csernyák Imre.

A Munkás Tanács nevében:
Landler Jenő.

egy valóban népi, munkás-paraszt hatalom csíráit és lehetőségét rejtették magukban.

A tömegmozgalom és az általa létrehozott népi szervek ösztönös forradalmi szándékai nem egyeztek a kormány elképzeléseivel; fellépésük túlnőtt a központi hatalom célkitűzésein és ezért bele is ütközött annak ellenállásába.

Az adott körülmények között a forradalom történetének első napjait egyrészt a szenvedélyek viharos lángolása és önálló népi szervek alakulása jellemezte, másrészt ellenhatásként, a kormány és a régi rend megmaradt apparátusának arra irányuló törekvése, hogy a felszabadult tömegerőket visszaszorítsa, a népi szerveket hatalmi funkcióitól megfossza és magának alárendelje.

A kormány és a kormányt támogató szervek a munkásokat már október 31-én a munka felvételére, a katonákat a ka-

szárnyákba való visszatérésre, a lakosságot a magántulajdon tiszteletére és védelmére hívták fel azzal, hogy győztünk, „elértünk mindent, amit elérni akartunk". Azon a városházi gyűlésen, mely a kormány állásfoglalását az államforma kérdésében november 1-én jóváhagyta, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt nevében felszólaló Kunfi Zsigmond szenvedélyes hangú beszédét azzal fejezte be, hogy a végső döntés meghozataláig, vagyis „hat hétig nem kívánnak élni az osztályharc és az osztálygyűlölet fegyverével". November 1-én és 2-án több felhívás jelent meg az „illetéktelen" kézben levő fegyverek beszolgáltatására.

November 2-án a budapesti helyőrség tisztjei eskütételre vonultak a parlament elé. Linder Bélának, az új hadügyminiszternek itt elhangzó – később sokat idézett – kijelentése: „Nem kell hadsereg többé! Soha többé katonát nem akarok látni!", nemcsak a pacifista közhangulatot tükrözte, hanem a belső rend megóvására irányuló szándékot is. Ez volt a lényege Károlyi Mihály ugyanott elmondott beszédének: „Mi

Munkások!

Egyes rendzavaró elemek, a győzelmes forradalom ellenségei, nehéz küzdelmeinket azzal is sulyosbitják, hogy a népnek és a forradalom zászlaját diadalra juttató katonaságnak ellátására szükséges élelmiszer-, szénkészletek és egyéb szükségleti cikkeket pusztitják és fosztogatják.

Munkások! A forradalom nagy ügye nem károsodhatik meg a garázda elemek alávaló cselekedetei folytán! Akadályozzátok meg a fosztogatást és a rendzavarást!

Minden gyár főbizalmi egyénei haladéktalanul alakitsanak a gyár megbizható, szervezett munkásaiból munkásőrségeket, amelyek az esti és éjjeli órákban a gyárat és az annak területén, valamint a környező utcákban fekvő közraktárakban, vasuti állomásokon, boltokban és egyéb raktárakban elhelyezett élelmiszereket, fütőanyagot, ruházati cikkeket megoltalmazzák.

Munkások! A forradalmi nép és katonaság ellátására szükséges **készleteket *meg kell* védeni mindenáron, minden eszközzel! *A forradalom végleges győzelméneK ma a rend megteremtése az egyetlen előfeltétele!***

Minden öntudatos szervezett munkás **haladéktalanul tegye meg kötelességét!**

A Nemzeti Tanács.

Világosság r. t. Budapest.

A budapesti helyőrség tisztjei eskütételre vonulnak a parlament elé. (1918. november 2.)

Linder Béla, az új hadügyminiszter, polgári ruhában üdvözli a tiszteket: „Eskütjenek meg arra, hogy gyermekeiket olyan szellemben fogják nevelni, hogy ezentúl minden háborúnak a lehetősége ki legyen zárva".

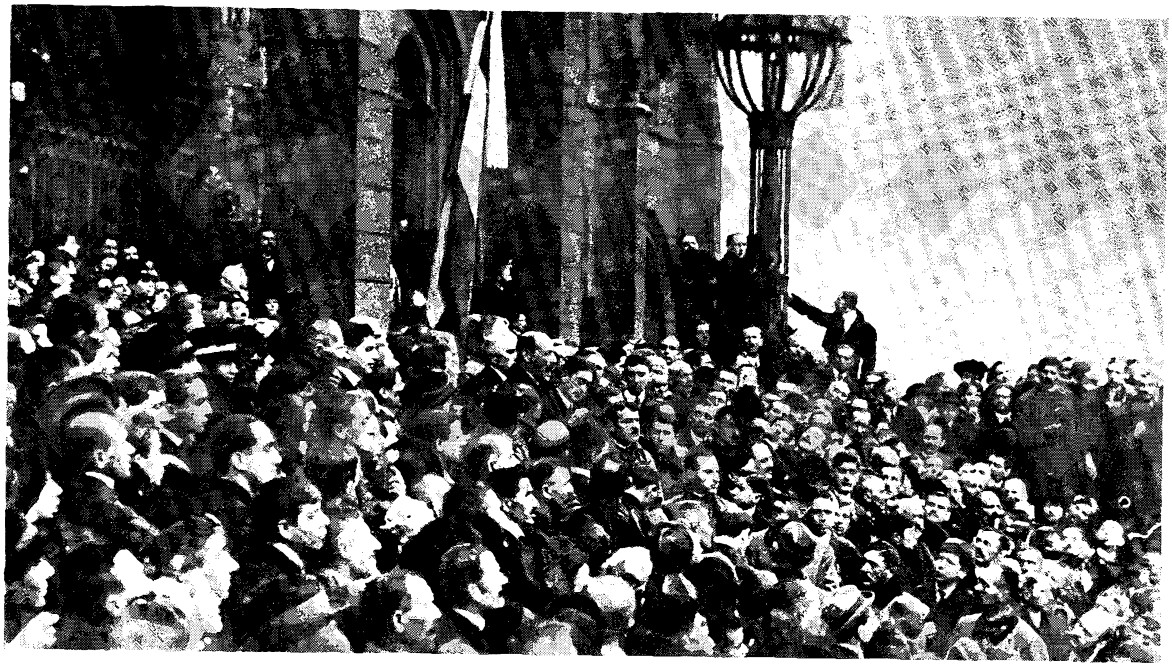

Károlyi Mihály: „a magyar hadsereg ezentúl csak a rend fönntartására használja fegyverét".

A tisztek nem kivont karddal, hanem levett csákóval éljeneznek és eskütisznek hűséget

A népőrség központja

nem akarunk rablóvezérek lenni, nem akarunk a fölforgatókkal menni, nekünk a munka a fő és a köz- és vagyonbiztonság . . . a magyar hadsereg ezentúl csak a rend fönntartására használja fegyverét."

Az illetéktelenek lefegyverzésével, a hazatérő katonák leszerelésével párhuzamosan haladt a „rendfenntartó erők" szervezése és mozgósítása. Miután a régi rend szétzilált, a nép szemében gyűlöletes és ezért eleve ellenségesen fogadott karhatalmi szervei elégtelennek és „a rend helyreállítására" alkalmatlannak látszottak, a Belügyminisztérium s a Hadügyminisztérium új rendfenntartó alakulatok felállítását is szükségesnek tartotta.

Ilyenek voltak: A *népőrség*, melyet a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a szakszervezetek hívtak életre, a munkások soraiból, önkéntes jelentkezőkből, akik szolgálatukat a rendes napi munka elvégzése után látták el, egyenruha és külön díjazás nélkül. A *nemzetőrség*, mely ugyancsak önkéntes jelentkezőkből állt. A nemzetőrök karhatalmi tevékenységükért azonban magas napidíjat kaptak. A *védőrséget* továbbszolgáló altisztekből és tisztekből toborozták. E testület tagjai fizetésük mellett pótdíjban részesültek. A *vasúti nemzetőrséget* a pályaudvarok védelmére és a vasúti forgalom biztosítására szervezték. A vasúti nemzetőröknek nemcsak ellátást és magas zsoldot, hanem a szolgálat megszűnése utáni időre földet vagy állást is ígértek. A felsoroltakon kívül az első napok zűrzavarában még egy sor egyéb rövid életű őrség is tevékenykedett: polgárőrség, önkéntes őrsereg, diákőrség, házőrség, üzemi őrség stb.

A hatóságok ott, ahol elegendő karhatalom állt rendelkezésre, kíméletlenül léptek fel. Vidéken a „rendcsinálás" nem egy esetben, különösen a nemzetiségi területeken, véres megtorlássá fajult.

Arra nézve, hogy a „rendcsinálásnak" november első heteiben hányan estek áldozatul, pontos, az egész országra kiterjedő adatokkal nem rendelkezünk. Néhány, az egykorú újságok, az államügyészségek és a helyi hatóságok jelentéseiből vett adat azonban ennek hiányában is képet ad a novemberi tömegmozgalmak elleni (leginkább a parasztságot sújtó) megtorlás méreteiről, közvetve a megmozdulások nagyságáról és kiterjedéséről is.

Eperjesen, a 67. gyalogezred fellázadt katonái és a hozzájuk csatlakozott civilek közül – november 1-én – *száznál többet* statáriális úton halálra ítéltek, és közülük

Az eperjesi dóm fala, ahol a lázadást követően a halálraítélteket kivégezték

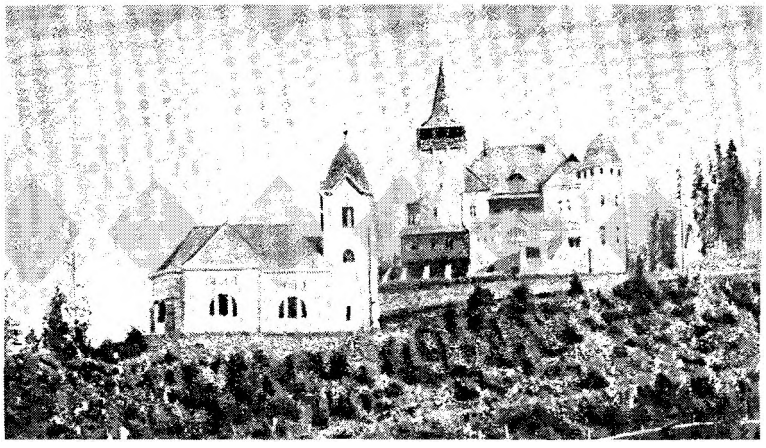

Az Urmánczy-kastély Jósikafalván. A kastély védelmében 40 embert lőttek agyon

A munkástanácsok szervezeti szabályzata.

A pártvezetőség, a Szaktanács és a pártválasztmány a budapesti Munkástanács részére az alábbi szabályzatot dolgozta ki:

1. A magyarországi szervezett munkásság osztályérdekeinek megfelelő képviseletére a szervezett szocialista munkások legfelsőbb fórumainak — pártgyülés, pártvezetőség, pártválasztmány és élő kongresszusi határozatok — érintetlenül hagyása és épségben tartása mellett munkástanácsokat szervez.

2. A munkástanácsok városonként, illetve pártszervezeti székhelyenként alakulnak meg. Központi képviseletük a pártvezetőség és a pártválasztmány végrehajtó bizottsága.

3. A munkástanácsok főladata, hogy minden a munkásosztály érdekeit érintő fontosabb kérdésben állást foglaljanak és a munkásságnak útmutatással szolgáljanak.

4. A munkástanácsokat Budapesten a központi pártvezetőség, vidéken a helyi pártvezetőségek hívják egybe ülésre. Összehívandó a tanács akkor is, ha a Tanács tagjainak egyharmada az összehívást írásban kívánja.

5. A munkástanácsba csak olyan személyek választhatók meg, akik a politikai és szakmai szervezeteknek legalább egy év óta tagjai és a pártlapoknak legalább egy év óta előfizetői.

6. Budapest és környéke munkásságának tanácsa a következő szabályok szerint alakul meg és ezen szabályok vétcsenek irányadóul — a helyi állapotok figyelembe vételével — a vidéki tanácsok megalakításánál is:

a) Hivatalból tagjai: a Szakszervezeti Tanács, a pártvezetőség és a pártválasztmány végrehajtó bizottsága.

b) Küldetési joggal bír:

az Általános Fogyasztási Szövetkezet	2
az Országos Nőbizottság	2
a nemzetiségi bizottságok külön-külön	2
a fővárosi végrehajtó bizottság	2
az ifjumunkások szervező bizottsága	2
a Szakszervezeti Tanácshoz tartozó országos és önálló szabadszervezetek központjai	1—1
a budapesti kerületi pártszervezet kerületenként	1—1
kispesti pártszervezet	2
csepeli pártszervezet	2
erzsébetfalvai pártszervezet	2
ujpesti pártszervezet	2

küldöttel.

c) Választott küldöttek: az országos és önálló helyi szabadszervezetek, a szakszervezetek 1917. évi budapesti taglétszáma után minden 500 tagig 1—1 küldöttet.

Választhatnak a Munkástanács ezenfölül minden további 500 tag után még 1—1 küldöttet.

250-en aluli töredék nem vétetik számításba, ezen fölüli szám 500-nak számit.

A választott küldötteknek legalább háromnegyed része az illető szervezethez tartozó üzemek műhelyében dolgozó munkások közül választandó meg. A gyárak által választott küldöttek csak olyanok lehetnek, akik az illető üzemekben tényleg dolgoznak.

7. A Munkástanács tagjait a szabályzat elfogadása után haladéktalanul meg kell választani, míg egyébként a választás minden év elején történik.

8. A Munkástanácsba a 6. pont *b)*, *c)* alpontjai szerint kiküldendő küldötteket az illető szervezetek vezetőségei delegálják. A *c)* alatt megjelölt küldötteket az illető szabadszervezet fölosztja a hozzátartozó nagyobb üzemek arányszámai szerint, még pedig olyképen, hogy lehetőleg a szakmához tartozó legnagyobb és szervezett munkásokkal dolgozó üzemek legyenek a Munkástanácsban képviselve. Az üzemi küldötteket az illető üzem munkássága választja meg. A megválasztott küldött igazolványa a gyári bizalmiférfi aláirásával látandó el, amely igazolvánnyal a párttitkárságnál tartozik jelentkezni.

A Munkástanács tagjainak száma:

	küldött
Pártvezetőség	16
Szakszervezeti Tanács	16
Pártválasztmány végrehajtó bizottsága	5
Szövetkezet	2
Női bizottság	2
Német bizottság	2
Tót bizottság	2
Szerb bizottság	2
Román bizottság	2
Fővárosi pártszervezetek végrehajtó bizottsága	9
Ifjumunkások országos bizottsága	2
Kerületi pártszervezetek küldöttei	21
Kispesti pártszervezet	2

egyes adatok szerint 34-et, más adatok szerint 43-at az eperjesi dóm falánál agyonlőttek. A *Nyitra megyei* Galgócz községből a november 2-i fosztogatások miatt 27 embert kísértek be a nyitrai katonai fogházba. Hamburger Jenő nagykanizsai kormánybiztos közlése szerint a *Muraközben* Bosnyák Géza főispán egy hónap alatt 173 horvát parasztot akasztatott fel. (Az üggyel foglalkozó minisztertanácsi jegyzőkönyv 134 esetet említ, más jelentések az áldozatok számát jóval többre becsülik.) A *Bánátban* levő Kula, Melencze, Törökbecse községekben a nemzetőrség karhatalmi osztagai november 7-én 68 „fosztogatót" lőttek agyon. *Bihar megyében* a megyei nemzetőrség jelentéseiből kitűnően november 10-ig naponta 40-50 előállításra került sor, a megmozdulások elfojtása során 90-en vesztették életüket, és a lázadók ellen egyes helyeken ágyúkat is bevetettek. A *Krassó-Szörény megyében* levő Facsádon egy Lugosról felszálló repülőgép több bombát dobott a községbe benyomult román parasztokra. A bombák 104 embert öltek meg. Urmánczy Nándor erdélyi földbirtokos és függetlenségi párti képviselő a család nagy kiterjedésű birtokának védelmére Budapestről küldött karhatalmat. A Bánffy-hunyadra érkező nemzetőrök, akiket az Urmánczy-kastélyban szállásoltak be, a kolozsvári magyar és román Nemzeti Tanács kiküldötteinek jelentése szerint a *Kolozs megyei Jósikafalván* és más környező községekben 40 embert lőttek agyon, és a halottak egy részét mágyán elégették. (Miután ezt az esetet, tekintettel a Román Nemzeti Tanáccsal éppen folyamatban levő tárgyalásokra, a radikálisok és a szociáldemokraták élesen elítélték, Urmánczy november 15-én a sajtóban nyilatkozatot tett közzé. A nyilatkozat a fegyverhasználat jogosságát bizonygatta, és azzal a kihívóan gúnyos mondattal fejeződött be, hogy „tudományos elméletekkel, szónoklatokkal és plakátokkal a rendet helyreállítani nem lehet".) *Munkácson* november 3-án a Schönborn gróftól földet követelő parasztok ellen gépfegyverekkel felszerelt különítmény vonult fel. A piactéren leadott sortűznek 7 halottja és sok áldozata volt. A *Somogy megyei* Látrányban fosztogatás címén a 150 főnyi lakosságot – az egykorú jelentést idézve: „állati módon agyonverték és megpofozták". A *Fejér megyei* Adonyban egy főhadnagy vezetése alatt álló katonai karhatalmi alakulat november 10-én ostromállapotot hirdetett, letartóztatásokat eszközölt, és az elfogottak közül 6 katonát golyó általi, egy nőt kötél általi halálra ítélt, és az ítéleteket végre is hajtotta. *Miskolcon* az államügyész jelentése szerint november elsején 200 embert kísértek be az ügyészségi fogházba. A *nyíregyházi* fogházba ugyancsak az államügyész jelentése szerint november 26-ig 440-460 letartóztatottat hoztak. A nyíregyházi törvényszék elnökének egy későbbi jelentése a novemberi parasztmegmozdulásokkal kapcsolatban 1000 letartóztatást és 75 halálesetet említ.

A kormány a forradalom győzelme után a tanácsok visszaszorítását, a népi szervek korlátozását is napirendre tűzte.

A *Nemzeti Tanács* Intéző Bizottságának és a kormánynak november 3-án nyilvánosságra hozott megállapodása bejelentette, hogy a Nemzeti Tanács a jövőben csupán ellenőrző szervként működik, a végrehajtó és kormányzó hatalom a kormányt illeti.

A Népszava november 5-i számában megjelent szervezeti szabályzat szerint a *Budapesti Munkástanács* 365 tagja közül 126-ot nem választottak, hanem delegáltak. Hivatalból a Munkástanács delegált tagjai lettek a pártvezetőség, a Szakszervezeti Tanács és a pártválasztmány végrehajtó bizottságának tagjai. Kiküldetési joggal bírt egy sor pártszerv és intézmény, küldötteket jelölhettek az országos szabadszervezeti vezetőségek. A nem delegált tagokat a szakszervezetek taglétszáma alapján, a szakszervezeti központok irányításával választották, legalább $^3/_4$ részben az üzemi munkások közül. A Munkástanács Központi Végrehajtó Bizottságát a 126 delegált tag alkotta.

A *katonatanácsot* illetően a hadügyminiszter annak felosztását, a belügyminiszter pedig a vezetők egy részének le-

Csepeli pártszervezet	2
Erzsébetfalvai pártszervezet	2
Ujpesti pártszervezet	2
Országos szabadszervezeti vezetőségek	14
Összesen delegált küldött —	**126**
Választott küldöttek az 1917. évi statisztika szerint	239
Összesen a Munkástanács tagjai —	**365**

9. Az országos és önálló helyi szabadszervezetek bizalmiférfiértekezleteken, a fővárosi pártszervezetek együttes párthizalmiértekezleten, Csepel, Ujpest, Kispest és Erzsébetfalva helyi párthizalmiértekezleten választják a Munkástanács tagjait.

10. A választott tagok névsora haladéktalanul közlendő a párttitkársággal.

11. A pártvezetőség, Szakszervezeti Tanács, a pártválasztmány végrehajtó bizottsága, továbbá a pártszervezetek, nemzetiségi bizottságok és országos szabadszervezeti vezetőségek küldöttei képezik a Munkástanács központi végrehajtó bizottságát.

12. A Munkástanács plenáris ülésen alakul meg, megalakulása után a szükséghez képest hivatik össze együttes ülésre.

13. A budapesti és környékbeli Munkástanács összes határozatai azonnal közlendők a vidéken megalakult összes munkástanácsokkal.

Azért közöljük e szabályzatot, hogy alapelvei irányadók lehessenek a vidéki munkástanácsok megalakításánál.

A munkástanácsok szervezeti szabályzata. (Népszava, 1918. november 5.)

tartóztatását javasolta, Kunfi és a vele egyetértő Károlyi a feloszlatásra vonatkozó javaslatot nem fogadta el. Kunfi állást foglalt egy „tisztességes elemekből" álló, a hadsereg körében „oktató, nevelő, demokratikus szervező munkát" végző katonatanács mellett. Károlyinak az volt a véleménye, hogy jelentéktelen „önképzőköri hatáskört kell a katonatanácsoknál hagyni".

Kunfi javaslatára – az általa kifejtett meggondolások jegyében – nevezték ki november 1-én Pogány Józsefet a katonatanácsok kormánybiztosává. Pogány, aki addig a Nemzeti Tanács irodájában intézte a hadsereg ügyeit, a Magyarországi Szociáldemokrata Párton belül már korábban a balszárnyhoz csatlakozott, megbízatása ennyiben a baloldal megnyugtatását és megnyerését is célozta. Pogány a hadügy-

Budapest egész helyőrségéhez!

Katonák!

A **Nemzeti Tanács** a hadügyminiszterrel egyetértésben és minisztertanácsi hatá rozat alapján elrendeli

a Katonatanács ujjáalkotását és végleges megszervezését.

A forradalom diesőséges első napjaiban alakult **Katonatanács** a pillanat szükségéből született és választás nélkül azokból a derék és forradalmi katonákból szerveződött, akiket elveik legelső sorban vittek az uj zászló alá.

Most azonban ugyanakkor, amikor elismeréssel és szeretettel köszönjük meg az első **Katonatanács** nagy szolgálatait, el kell rendelnünk uj, demokratikus alapon az egész budapesti helyőrség szabad választásából kikerülő **Katonatanács megalakítását.**

Az a cél, hogy a Katonatanács a demokrácia elvei alapján valóban a katonatömegek többségének és hamisitatlan akaratának kifejezője legyen és hogy minden katonai szervezetnek és alakulatnak tisztikara és legénysége a maga bizalmiférfiai utján a Katonatanácsban képviseletet találjon.

Éppen ezért elrendeljük a következőket:

Minden tiszt és minden legénységi állományu katona azonnal térjen vissza a laktanyájába és rendes beosztásába.

Minden laktanyában és mindenütt, ahol csapatok tartózkodnak, *azonnal bizalmiférfiakat kell választani*, akik a Katonatanács bizalmiférfitestületét fogják alkotni.

A választás alakulatonként, gyüléseken történik. Ezeket a gyüléseket a demokrácia szabályai szerint kell megtartani, a gyülés vezetésére elnököt, a határozat irásbafoglalására jegyzőt kell választani. A szavazásnál a többség dönt. Szavazategyenlőség esetén az elnök.

Minden zászlóalj tisztikara egy, legénysége pedig négy bizalmiférfit választ. Ezek a bizalmiférfiak lesznek hivatva arra, hogy a zászlóalj tisztikarát és legénységét a budapesti katonatanácsban képviseljék.

Valamennyi bizalmiférfit legitimálás, megbizatásuk hitelessége céljából az illető csapattest **pecsétes** igazolványával kell ellátni.

Minden ilyen tiszti vagy legénységi megbizott jelenjen meg november 3-án, vasárnap, reggel 9 órakor a

régi képviselőház (Főherceg Sándor-u.) nagytermében

Itt fog megalakulni a budapesti helyőrség Katonatanácsa. Az alakuló gyülésen csak igazolvánnyal ellátott küldöttek vehetnek részt.

Ez a gyülés fogja megválasztani a Katonatanács vezetőségét, választmányát és egyéb szükséges bizottságait.

Minden egyes katonát és csapattestet ezzel a parancsnal felhivunk, hogy a Nemzeti Tanács, a minisztertanács és a hadügyminiszter e rendelkezéseit azonnal hajtsák végre. E végrehajtás ellenőrzésével és vezetésével a minisztertanácsi határozat **dr. Pogány Józsefet, a Katonatanács kormánybiztosát** bizta meg.

Budapest, 1918 november 3-án.

Dr. Pogány József
A Katonatanács kormánybiztosa.

Az uj katonatanács megalakítását bejelentő röpcédula

minisztérium támogatásával új katonatanácsot hívott életre, mely november 3-án alakult meg a budapesti helyőrség katonatanácsaként. Felépítése a szakszervezeti mintát követte. Minden katonai alakulat és intézmény bizalmiakat választott: zászlóaljanként a tisztikar egy, a legénység négy bizalmi-férfit. A régi képviselőházban tartott alakuló gyűlésen már a megválasztott bizalmiak jelentek meg, számuk közel járt az 1200-hoz.

A Munkástanács és a Katonatanács megalakulása után a kormány és a tanácsok viszonyáról új megállapodás született, mely november 5-én jelent meg az újságokban. Az új megegyezés most már nemcsak a Nemzeti Tanácsra, hanem a Munkástanácsra és a Katonatanácsra nézve is leszögezte, hogy azok „a kormány ellenőrző orgánumai, a propaganda szervei, de nem intézkedés jogával fölruházott kormányzó hatóságok".

E megállapodás szellemében az MSZDP vezetősége a munkástanácsokat a katonatanácsoktól, a fővárosi tanácsot a vidékiektől elválasztani igyekezett. A Budapesti Munkástanács szervezeti szabályzata, annak kimondásával, hogy a tanácsok központi képviselete nem más, mint a pártvezetőség és a pártválasztmány végrehajtó bizottsága, útját állta annak, hogy létrejöjjön a tanácsok közös testülete, országos szervezete.

A tömegmozgalom visszaszorítását, a tanácsok korlátozását a kormány sikerként könyvelhette el. A haragot kiváltó erőszak és a közhangulattal szemben álló egyezkedés azonban nem volt egyértelmű a felszabadult forradalmi erők tényleges megtörésével, még kevésbé azok felszámolásával.

Magyarország: Népköztársaság

Az államformát illetően a kormánykoalíció november 1-én – amikor esküt tett a Nemzeti Tanács kezébe – úgy határozott, hogy e kérdésben egy hat héten belül összeülő alkotmányozó gyűlés fog végleg dönteni.

A november 1-ét követő napokban úgy tűnt, hogy a köztársaság problémája – a döntés függőben tartásával – egyelőre nyugvópontra kerül. Már csak azért is így látszott, mert az idő múlásával az ígért választások gyors megtartása elé egyre több aggály és nehézség tornyosult. (Új választójogi törvényt kellett alkotni. A határkérdés tisztázatlansága következtében nem lehetett tudni, hol kerülhet sor egyáltalán a választások megtartására. Kétséges volt, hogy hajlandók lesznek-e az elszakadóban levő nemzetiségek a választásokon részt venni. Végül egyesek mindettől függetlenül is úgy vélték – jobb lesz, ha a választásokat október 31-től távolodva „nyugodtabb" légkörben rendezik meg.)

Az ügy elodázása azonban – a sokféle aggály ellenére is – keresztülvihetetlennek bizonyult, nem utolsósorban azért, mert a nemzetközi helyzet alakulása a megnyugvást, a lehiggadást lehetetlenné tette.

November 9-én Vilmos császár lemondott és Hollandiába menekült. Németországban győzött a forradalom, melynek első vívmánya a köztársaság proklamálása volt, méghozzá azonnal, minden formaság mellőzésével.

Ausztriában e hírek hatására kiáltvány tudatta november 11-én, hogy az uralkodó „lemond az államügyek intézéséről és elfogadja Német-Ausztria döntését a jövendő államformára nézve". Az ideiglenes nemzetgyűlés november 12-én Német-Ausztriát „demokratikus köztársaságnak" nyilvánította.

Felvonulók

Két nap múlva a Prágában összeülő csehszlovák nemzetgyűlés is hasonlóan foglalt állást.

A németországi, még inkább az ausztriai események nem hagytak kétséget afelől, hogy tovább Magyarországon nem lehet várni. A Nemzeti Tanács a „világeseményekre" hivatkozva november 11-én felhívást adott ki, mely bejelentette, hogy az államforma kérdésében „a végleges elhatározást most már halasztgatni nem lehet, az alkotmányozó gyűlés összehívásáig sem". A vidéki nemzeti tanácsok foglaljanak állást, nyilatkozzanak: „hogy a súlyos elhatározást kívánó közeli napokban a Magyar Nemzeti Tanács maga mögött érezze az egész ország egységes akaratát".

November 13-án Wlassics Gyula bárónak, a főrendiház elnökének vezetésével magyar zászlósurakból álló küldöttség utazott a királyhoz Ausztriába. A eckartsaui vadászkastélyban – az uralkodó az osztrák köztársaság proklamálása után ide húzódott vissza – IV. Károly a küldöttség tanácsára újabb,

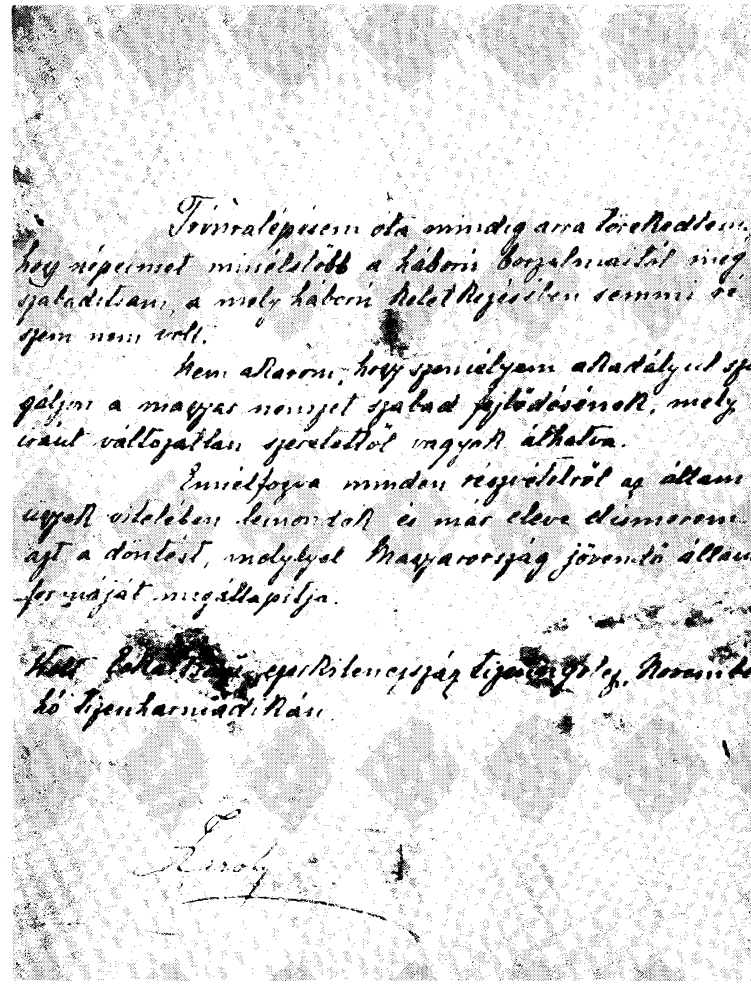

Az eckartsani vadászkastélyban aláírt nyilatkozat. Az uralkodó lemond „az államügyek vitelében való részvételről"

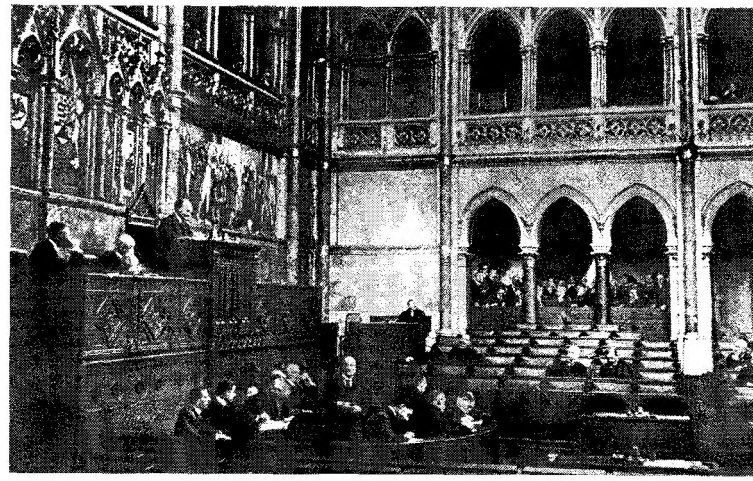

A főrendiház utolsó ülése

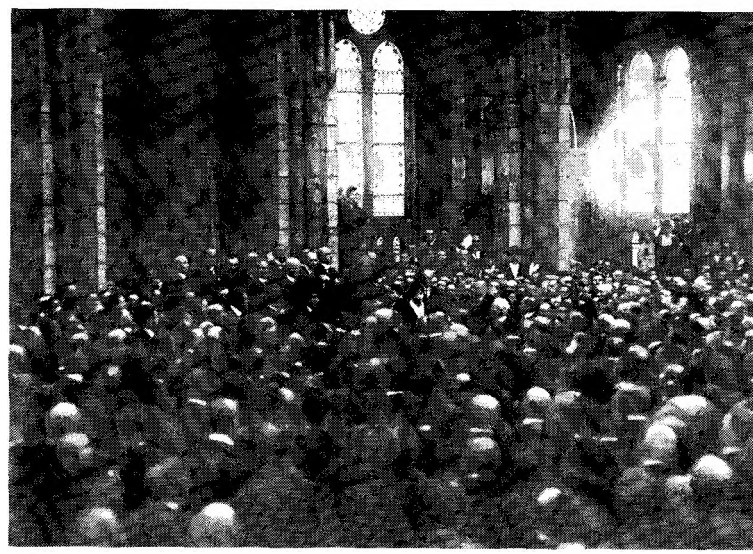

A köztársaság proklamálása az Országház kupolacsarnokában

kifejezetten Magyarországra vonatkozó nyilatkozatot írt alá, amely a lényeget tekintve ugyanazt tartalmazta, mint az Ausztriára vonatkozó – Seipel prelátus által fogalmazott és többféleképpen magyarázható – november 11-i kiáltvány. A nem annyira lemondást, mint inkább jogfenntartást jelentő kézirattal kapcsolatban a minisztertanács úgy foglalt állást, hogy arra „a jog és a tényleges állapot szerint szükség nem volt". A kormány a király elhatározásától függetlenül állapította meg, hogy „Habsburg Károly nem uralkodója az országnak".

A respublica ünnepélyes proklamálására november 16-án került sor. A régi országgyűlés nem kívánatos voltából és az új alkotmányozó gyűlés hiányából eredő nehézségeket azzal hidalták át, hogy a Nemzeti Tanácsot a politikai pártok, a Nemzeti Tanácshoz csatlakozott érdekképviseleti szervek és a vidéki nemzeti tanácsok képviselőiből 500 (véglegesen

Károlyi Mihály és Hock János a parlament lépcsőjén

egyes adatok szerint 1000–1200) főre egészítették ki, és az ilyen módon, delegálás útján létrehozott, úgynevezett Nagy Nemzeti Tanácsot országgyűlést helyettesítő „törvényes forradalmi szervvé", nemzetgyűléssé nyilvánították.

Ünneplő tömeg az Országház téren

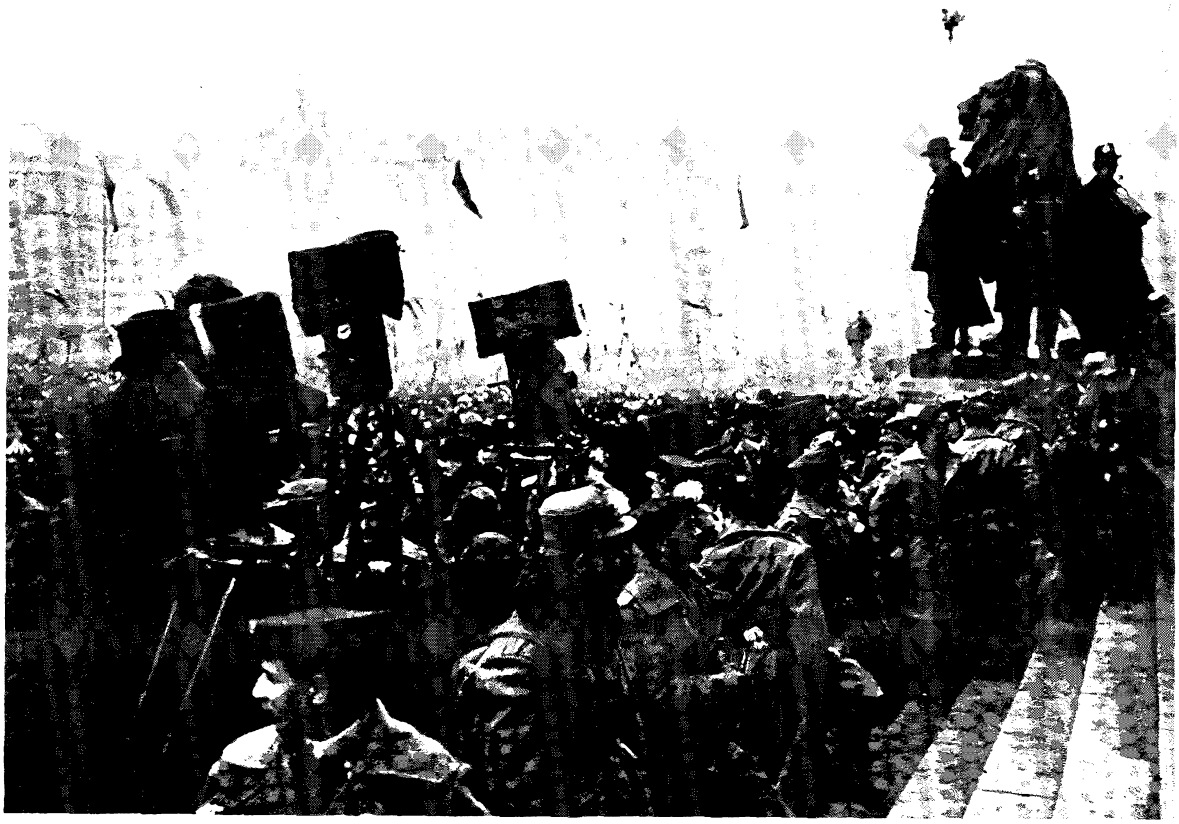

Filmfelvétel készül a nagy eseményről

A képviselőház és a főrendiház november 16-án még egy rövid, utolsó ülést tartott. A képviselőház kimondta feloszlását, a főrendiház a döntést tudomásul véve és erre hivat-

Bokányi felolvassa a köztársaságot bejelentő néphatározatot

A zenekar a Himnuszt és a Marseillaise-t játssza

kozva „tanácskozásait berekesztette". A Nagy Nemzeti Tanács ezt követően az Országház zsúfolásig megtelt kupolacsarnokában jóváhagyta a köztársaság létrejöttét bejelentő határozati javaslatot.

E határozat (1918. évi 1. sz. néphatározat) a köztársaság proklamálása mellett kimondta a képviselőház és a főrendiház megszüntetését, az állami főhatalomnak a Károlyi elnöklete alatt álló kormányra való átruházását; utasítást adott azonnali néptörvények alkotására: az általános, titkos, egyenlő, közvetlen és nőkre is kiterjedő választójogról; a sajtószabadságról; az esküdtbíráskodásról; az egyesülési és gyülekezési szabadságról; a földművesnép földhöz juttatásáról.

Miközben a nemzetgyűlés ülésezik, a parlament előtti térre óriási tömeg, vagy 200 000 ember vonul fel. Először diákok, kisebb csoportok, polgári egyesületek érkeznek, később vörös lobogók és egyesületi zászlók alatt a munkások forradalmi dalokat énekelve Óbudáról, a külső Váci útról, Újpestről, Kőbányáról, Csepelről... A kabátokon piros kokárda vagy szalag, a kalapokon régi szokás szerint piros cédula. A hatalmas téren és a környező utcákban ember ember hátán szorong, mindenütt drapériák, zászlók, feliratok – közülük nem egy a „szocialista köztársaságot" élteti. A néphatározatot a téren is felolvassák; az öt pontot és a szónokok beszédeit tomboló lelkesedés fogadja.

A november 16-án proklamált köztársaság, melyre a délutáni órákban József főherceg is felesküdött, polgári köztársaság volt. Létrejöttének módja, az elnevezések (népköztársaság, néphatározat, néptörvény, népkormány) és az ígéretek radikalizmusa ugyanakkor a tömegek jelenlétére, a helyzet felemás voltára utalt.

Az ország nemzetközi helyzete

A külpolitika irányítását a kormány kedvezőtlen helyzetben, súlyos feltételek között vette át. Az első kérdés, amellyel e téren azonnal szembe került, a fegyverszünet problémája volt.

Az illetékesek először arra gondoltak, hogy Páduába küldenek fegyverszüneti delegációt. Ez közlekedési nehézségek miatt azonban akadályokba ütközött, és célszerűtlennek is látszott, mert a fegyverszünetet ott időközben már megkötötték.

A minisztertanács november 4-én úgy döntött, hogy a delegáció ne Páduába, hanem Belgrádba utazzon Franchet d'Espèrey tábornokhoz, az antant keleti hadseregének parancsnokához.

A kormány állásfoglalása a tényleges helyzetből indult ki. Az antant keleti hadserege október utolsó, november első napjaiban elérte a Száva és a Duna vonalát. Számolni kellett azzal, hogy az előnyomuló francia és szerb hadosztályok nem állnak meg az egykori Monarchia határán, hanem folytatva a megkezdett hadműveleteket, Magyarországon keresztülvonulva próbálnak csapást mérni a még hadban álló Németországra.

Az adott helyzet figyelembevétele mellett a Károlyi-kormány azért is a tárgyalások mellett volt, mert úgy vélte, hogy amennyiben a függetlenné váló Magyarország önállóan lép fel, úgy kedvezőbb feltételekre számíthat és a külön fegyverszünet – egyben az önálló államiság elismerését is jelenti.

A magyar küldöttség november 5-én a késő esti órákban utazott el Budapestről. A delegáció tagjainak sorában, a kormány képviselői (Károlyi Mihály, Jászi Oszkár) mellett, a Nemzeti Tanács, a Munkástanács és a Katonatanács küldöttei (Hatvany Lajos, Bokányi Dezső, Csernyák Imre), valamint az érdekelt szakminisztériumok megbízottai is helyet foglaltak.

Franchet a küldöttséget fensőbbségesen, napóleoni pózban fogadta. Éreztetni kívánta: nem egyenrangú felek tárgyalásáról van szó.

Franchet d'Espèrey, az antant keleti hadseregének parancsnoka

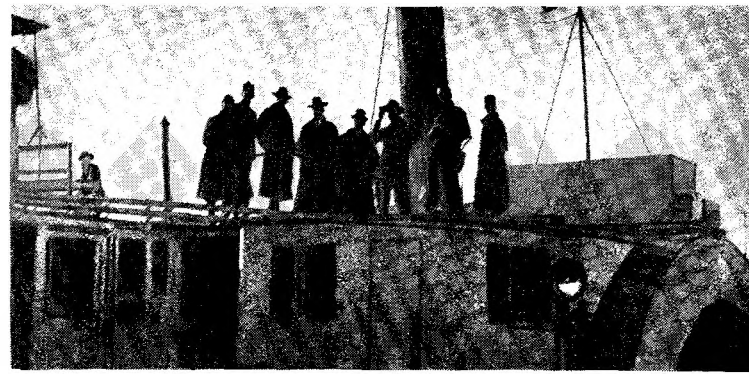

A Belgrádba utazó magyar küldöttség Újvidéken hajóra szállt és úgy utazott tovább. A küldöttség tagjai a Millennium nevű hajó fedélzetén

Belgrád látképe a hajóról nézve

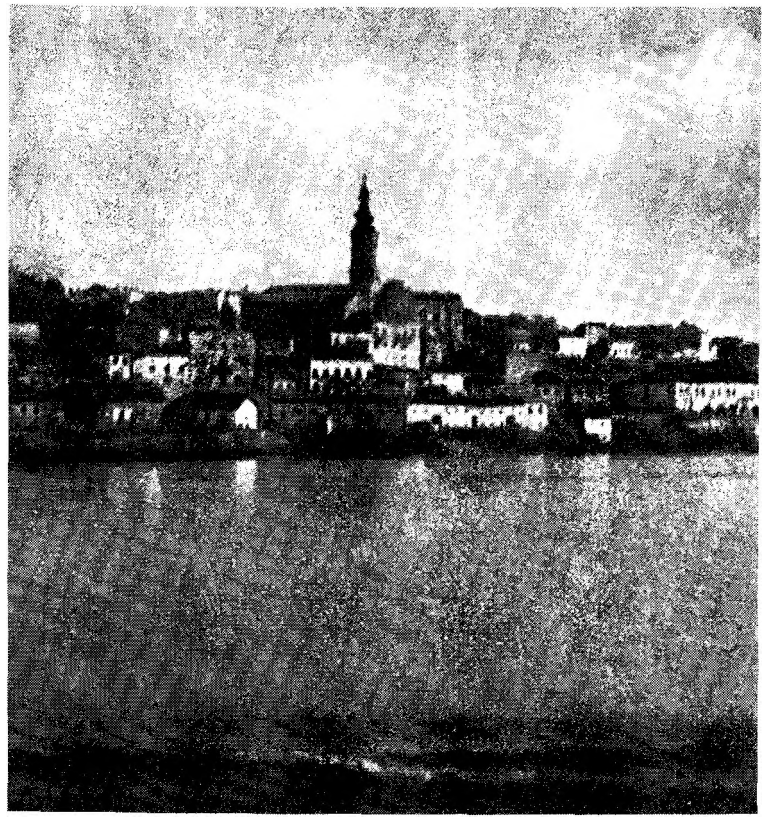

A Károlyi által felolvasott memorandumra adott válaszában leszögezte: Magyarország legyőzött ország; „ebben a háborúban a magyarok együtt mentek a németekkel, együtt fognak lakolni és fizetni". Amikor a küldöttség Wilsonra hivatkozott, nem tett megjegyzést – a kezével legyintett.

A bemutatkozás után a parancsnok átnyújtotta az általa javasolt egyezmény szövegét, mely 18 pontból állt.

Az első pont a Beszterce, Maros, Szabadka, Baja, Pécs, Dráva vonalat jelölte meg demarkációs vonalként, ami Erdély déli részének, a Bánátnak, a Bácskának és Baranya megye egy részének kiürítését jelentette.

Az egyezmény további pontjai előírták a hadsereg leszerelését a rend fenntartására hivatott 6 gyalog- és lovas hadosztály kivételével, kikötötték bármely „hadászati szempontból fontos pont" megszállását, biztosították az antantcsapatok számára a Magyarországon való átvonulást és az ott tartózkodást.

A delegáció hazatérve, kedvezőtlen jelentések birtokában, a fegyverszünet ügyét november 10-én a Nemzeti Tanács elé terjesztette.

Károlyi leplezetlenül számolt be a folyamatban levő eseményekről, őszintén tárta fel a semmi jóval sem biztató hely-

Károlyi a belgrádi partot figyeli

Károlyi utasítást ad a parlamenterek

A parlamenterek a parthoz közelednek

zetet: „A szerb csapatok már Újvidéken vannak, elérték a Pancsova–Versecz és a Pancsova–Antalfalva vonalat." „A csehek 17–19 vármegyére tartanak igényt, csapataik elindultak, gyorsan nyomulnak előre." A román helyzet is súlyos, „a magyarországi románság kedélyállapota rendkívül izgatott". Mindezt figyelembe véve a szerződés azonnali aláírása a legjobb megoldás, „mert igazunk és fizikai gyöngeségünk tudatában csakis a jogra támaszkodhatunk".

Károlyi érvelését, hogy az adott helyzetben a Magyarországra nézve még mindig kedvező belgrádi konvenció védelmet és jogalapot jelent a szomszédos országok messzebbmenő követeléseivel szemben – a Nemzeti Tanács elfogadta.

A francia hadsereg lovakat rekvirál

Vix a misszióhoz tartozó tisztek társaságában

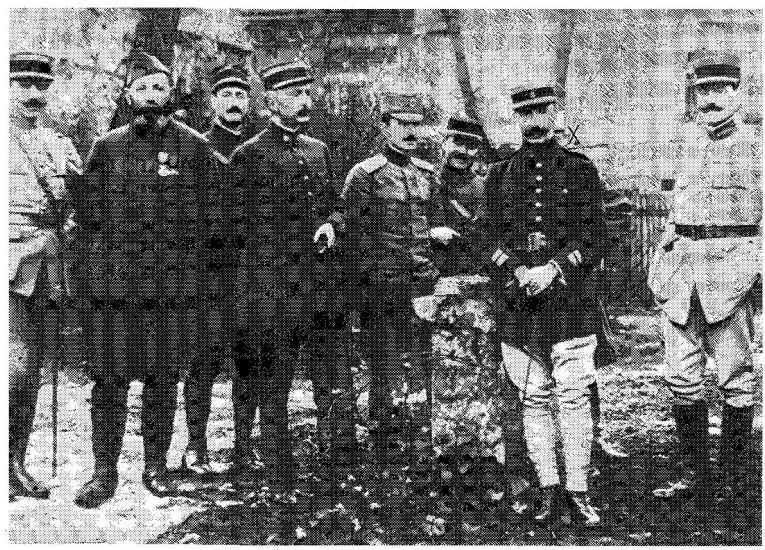

Az egyezményt a kormány megbízásából november 13-án Linder Béla írta alá.

Az aláíráskor Budapest azonnali megszállásának terve is felmerült. Francia források szerint Linder erre nézve úgy nyilatkozott, hogy a francia csapatok „lelkes fogadtatásra számíthatnak".

Az azonnali megszállásra, melynek előkészületeiről – francia hadosztályok és angol csapatok várható érkezéséről – az újságok már színes tudósításokat közöltek, a francia hadvezetőség szándéka és a magyar kormány beleegyezése ellenére nem került sor. Az angol kormány november 22-én a Budapestre való bevonulás ellen foglalt állást.

Berthelot a bukaresti francia misszió vezetője, Avarescu román tábornokkal

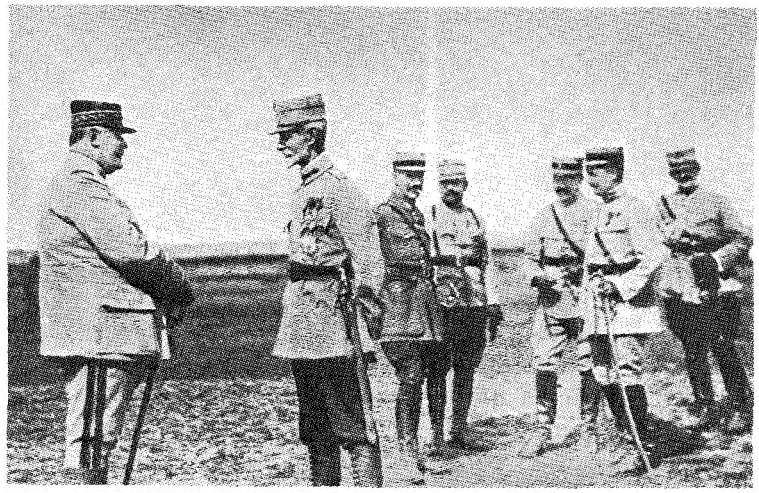

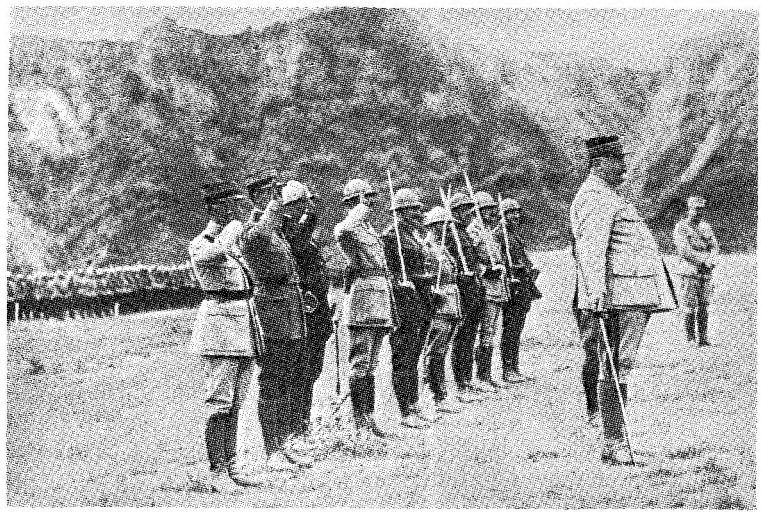

Berthelot szemlét tart a „dunai hadsereg" egységei felett

Az angol közbelépés eredményeként, a francia kormány magára maradva visszakozott, és így Budapestre megszálló hadsereg helyett november 26-án csupán egy katonai misszió érkezett. A misszió vezetője Fernand Vix alezredes, a francia keleti hadsereg vezérkari tisztje, sok egyéb feladat mellett (gazdasági és katonai adatok gyűjtése, a külföldiek tevékenységének figyelemmel kísérése, ügynöki hálózat kiépítése stb.) feletteseitől azt az alapvető utasítást kapta, hogy ellenőrizze a belgrádi katonai egyezmény végrehajtását és betartását.

Ez utóbbi megbízásnak eleget tenni – őrködni a belgrádi egyezmény betartása felett – nem bizonyult éppen könnyű és egyszerű feladatnak, mert hamarosan kiderült, hogy a Franchet által kötött szerződéssel, a szerbektől eltekintve senki, még a francia kormány sem ért egyet.

A belgrádi megállapodás ellen csehszlovák részről azonnal tiltakoztak, és azt Sonino, az olasz miniszterelnök is kifogásolta.

A francia külügyminisztérium az olasz és a csehszlovák kormány óvását magáévá tette, és csak gyakorlati megfontolásokból, „új bonyodalmak elkerülése végett" tekintett el attól, hogy a belgrádi megállapodást annullálja. A francia külügyminiszter erről december 1-én sürgős táviratban tájékoztatta a hadügyminisztériumot és Franchet tudomására hozta: helytelenül járt el, mert nem volt joga ahhoz, hogy az új magyar államot és annak kormányát (mely egyelőre csak helyi hatóságnak tekinthető) elismerje. Pichon táviratában leszögezte: Csehszlovákiának jogában áll a szlovák területeket megszállni, tekintve, hogy Csehszlovákiát az antant szövetséges államnak ismerte el.

Franchet mindezek után december 3-án Vix útján jegyzéket juttatott el Károlyihoz. Ebben a Párizsból kapott utasításra hivatkozva és felsorolva a már említett érveket, Szlovákia azonnali kiürítését követelte. A december 3-i jegyzékre 23-án újabb átirat érkezett, mely kiegészítésül a kiürítendő terület határát is megjelölte. A magyar csapatokat a december 23-i jegyzék értelmében a Dunától, az Ipolytól, továbbá a Rimaszombat–Ung–Uzsok vonaltól délre kellett visszavonni.

A nélküle megkötött belgrádi egyezményt a román kormány sem tartotta magára nézve kötelezőnek és a december 3-i jegyzék átadása után Erdélyre vonatkozóan hasonló eljárást követelt. Amikor a román csapatok december közepén elérték a Marost, Presan tábornok, hadsereg-főparancsnok bejelentette: az előnyomulást egészen a Nagykároly–Nagyvárad–Békéscsaba vonalig kívánja folytatni. A románok elhatározását Berthelot tábornok, a bukaresti francia misszió vezetője magáévá tette és messzemenően támogatta. Berthelot a dunai hadsereg parancsnokaként – a francia hadosztályokból álló úgynevezett dunai hadsereget még októberben hívták életre szovjetellenes tervek jegyében – Vixet minderről összekötő tisztje útján közvetlenül értesítette.

Vix, akit Berthelot beavatkozása láthatóan bosszantott, Presan parancsát azzal hozta december 16-án a magyar fegyverszüneti bizottság tudomására, hogy ebben az ügyben felettesétől (Henrys tábornoktól) tájékoztatást még nem kapott. Ennek ellenére arra kérte a fegyverszüneti bizottságot, hogy – esetleges vérontás elkerülése végett – ne fejtsenek ki ellenállást. A magyar kormány december 18-án arról értesült, hogy Berthelot Kolozsvár kiürítését követeli. December 23-án újabb jegyzék érkezett. Berthelot elhatározta: felhatalmazza a Román Hadsereg Főparancsnokságot a demarkációs

A misszió védelmére és a Fóton internált Mackensen német tábornok őrzésére érkezett gyarmati katonák magyar honvédekkel barátkoznak

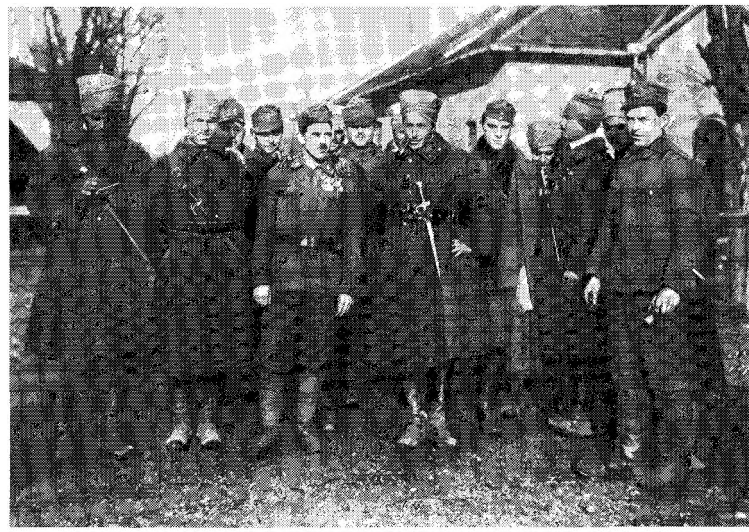

vonal átlépésére és több stratégiai pont (9 város) megszállására.

A kilátástalanná váló helyzetért a jobboldal a kormányra hárította a felelősséget, benne próbálta keresni a hiba forrását; a kormány és a kormányt támogató sajtó ugyanakkor hajlott arra, hogy az antant barátságtalan magatartását, részben vagy egészben, egyes személyek, így Franchet vagy Vix rosszindulatának tulajdonítsa.

Az igazság azonban az, hogy az események alakulásában nem a jó- vagy a rosszindulat játszott szerepet, hanem egy bizonyos politikának az érvényesülése, melynek logikája kérlelhetetlennek bizonyult.

E politika lényege abban állt, hogy Közép-Európában az

antant további terveit a győztesként és szövetségesként elismert országokra kell felépíteni. Párizsban úgy vélték, hogy a jövőben ezek az államok tölthetik be azt a szerepet, amire a Monarchia alkalmatlannak bizonyult. Gátat jelenthetnek – amennyiben kellő támogatásban részesülnek – a forradalmi törekvések ellen, eszközül szolgálhatnak egy Szovjet-Oroszország elleni intervencióhoz, felhasználhatók lesznek – ha szükségessé válik – a német hatalmi törekvések ellensúlyozására.

Az antant e meggondolásokból kiindulva elkerülhetetlennek tartotta, hogy teljesítse mindazokat az ígéreteket, melyeket még a háború folyamán tett a szövetségesként elismert románoknak, cseheknek, délszlávoknak, és amely ígéretek maximális beváltásához az érintett országok vezető körei messzemenően ragaszkodtak.

Az antantra gyakorolt nyomás ezzel kapcsolatban nemcsak hatalmi vágyból, a jóvátétel igényéből eredt, hanem abból a felismerésből is, hogy az érintett országok burzsoáziája, nem alaptalanul, úgy vélte, csakis így szilárdíthatja meg a háború következtében megingott helyzetét a hevesen jelentkező népmozgalmak, a forradalmi törekvések ellenében. A szövetségesek sürgetése elől az antant – pontosabban a francia kormány, mely a közép-európai ügyekben katonai jelenléte következtében, vezető szereppel bírt – már csak azért sem térhetett ki, mert haderejének jelentős részét e térségben az említett országok hadseregei képezték.

Ebből a helyzetből következett – és ezen a győztesek közötti ellentétek sem változtathattak – a magyar igényekkel szembeni negatív álláspont.

Amennyiben az antant egyrészről a szövetségesként elismert államok nemzeti törekvéseinek, nacionalista vágyainak maximális kielégítését ígérte, úgy nyilvánvaló volt, hogy ezt másrészről csakis az ellenkező előjelű igények, a magyar nemzeti törekvések és nacionalista vágyak rovására valósíthatja meg.

Szpáhi osztag Budapest határában

Az ország belső helyzete

A négy évig tartó háború, az évek óta folyó rablógazdálkodás eredményeként a kormány *gazdasági téren* súlyos örökséget vett át. A forradalom győzelme után egyes újságok a hadikiadások megszűnésére és a háború következtében megszakadt kereskedelmi kapcsolatok újrafelvételének lehetőségére hivatkozva javulást ígértek: olcsó árakról, amerikai kölcsönről, tengerentúlról érkező árukról cikkeztek. Ebben azonban nem a tényleges helyzet, hanem illúziók, megalapozatlan vágyak és remények tükröződtek. Az antant a blokádot egyelőre fenntartotta, kölcsönről szó sem volt, új gazdasági kapcsolatok nem alakultak ki, a régiek viszont felbomlottak.

A *nyersanyaghiány*, mely a háború következtében egyre nyomasztóbban jelentkezett, továbbra is fennállt; különösen a „szénválság" okozott súlyos gondokat. Magyarország e téren már a háború előtt is behozatalra szorult és a behozatal, miután a Magyarországon termelt szén zömében gyenge minőségű volt, nemcsak a hiányzó mennyiség, hanem egyben a jó minőségű fekete szén pótlását is szolgálta.

November elején a német kormány a „porosz szén" további szállítását politikai feltételektől – a Magyarországon át hazatérő német katonasággal szembeni bánásmódtól – tette függővé. Amikor a budapesti német konzullal a szállításra nézve végül is sikerült megállapodni, jött a német forradalom, majd a csehszlovák kormánnyal támadtak nehézségek.

December elején Magyarországra külföldi szén gyakorlatilag már nem érkezett. A belföldi termelés ugyanakkor a pécsi, a Nyitra megyei, majd a Zsil-völgyi bányák kiesése következtében még feleannyi sem volt, mint egy évvel azelőtt.

Miután a közlekedés, az ipari termelés, a lakosság tüzelővel

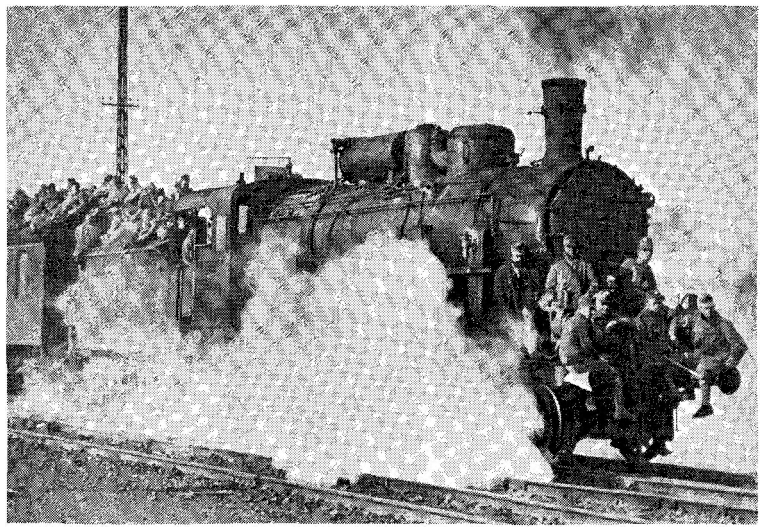

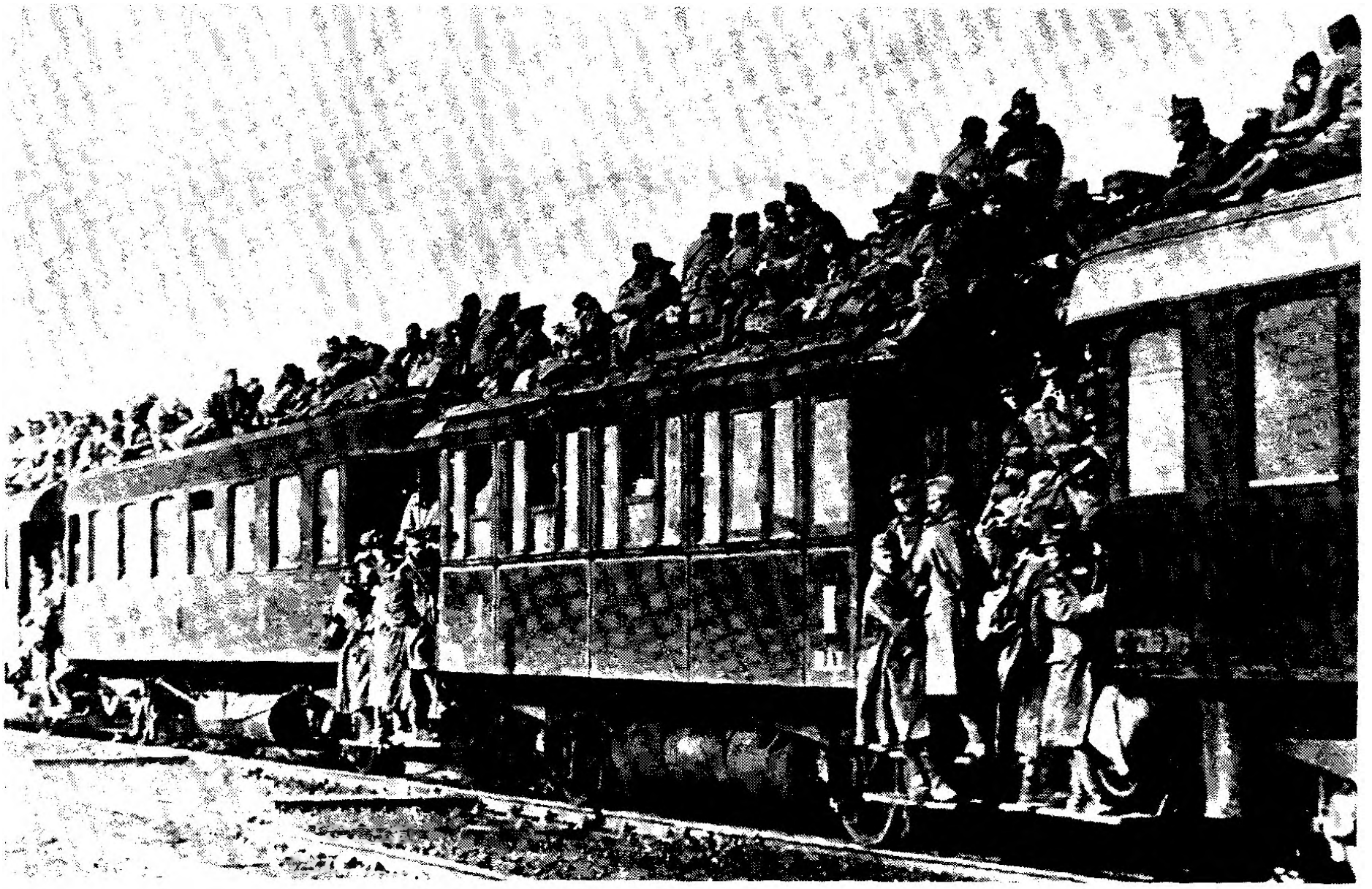

Hazatérő katonák a Keleti és a Nyugati pályaudvar előtt

Bokros Birman Dezső és Fejes Tivadar plakátja. A háború mérlege: Elesett: 870 000. Sebesült: 650 000. Fogságba esett: 482 000. Eltűnt: 408 000. Hadiárva és rokkant gyermeke: 300 000. Hadirokkant: 260 000

Barta Ernő plakátja

való ellátása végső soron a rendelkezésre álló és kiutalható szénmennyiség függvénye volt, a fokozódó szénhiány messzemenő következményekkel járt, bár a bajoknak és a nehézségeknek természetszerűleg nem ez volt az egyedüli forrása.

A vasúti *közlekedést* illetően már október folyamán kaotikus helyzet alakult ki. A fővonalak zsúfoltak voltak dél felé irányított ember- és anyagszállítmányokkal, amelyek összegabalyodtak az Erdélybe induló, a Balkánról visszaözönlő és a különböző frontok között mozgó egyéb szerelvényekkel. Az utánpótlással, áruval, mindenféle felszereléssel megrakott vagonok október utolsó napjaiban ezerszám torlódtak össze a fontosabb csomópontokon és váltak a forradalom kitörésekor az addig elfojtott tömegszenvedély, a népi igazságszolgáltatás áldozataivá. (A forradalom kitörésekor Magyarországon található mozdonyok számát 5000-re, a nyitott és csukott vagonok számát 100 000-re, a széthordott javak értékét több milliárdra becsülik az egykorú források.) November elején katonák százezrei tértek haza Magyarországra és katonák százezrei utaztak el vagy tovább Magyarországról.

Fagyűjtés a Duna-parton

November 7-e és december 3-a között – nem teljes adatok szerint – egyedül a budapesti pályaudvarokra 383 328 magyar és 1 128 900 más nemzetiségű katona érkezett. A milliós katonatömegek elszállítása azt jelentette, hogy a rendszeres vasúti forgalom szünetelt, mindenki ingyen, és úgy utazott, ahogy tudott. A forgalom a vasutat elözönlő katonák elvonulása után is akadozott, a személyzet kimerülése, a berendezések leromlása és a szénbehozatal leállása következtében.

A forradalom győzelme után az *ipar* sem tudott magára találni. Ennek oka nemcsak a nyersanyaghiányban, a szénhiányban vagy a szállítás nehézségeiben rejlett, hanem a béketermelésre való átállás nehézségeiben is. Az ipari üzemeknek a háború befejeződésével egyik napról a másikra kellett volna a hadvezetőség rendeléseit félretenni, beszüntetni a hadsereg részére folyó gyártást, hadi- és hadifontosságú anyagok helyett közszükségleti cikkeket előállítani. Bár a kormány az átálláshoz segítséget nyújtott és a termelés fenntartását messzemenően támogatta, a tőkések bizonytalannak érezve a helyzetet, várakozó álláspontra helyezkedtek. A tulajdonosok egy része tőkéjét az üzemekből kivonni próbálta, arra törekedett, hogy vagyonát másutt, külföldön helyezze

biztonságba. A termelés visszaesése, egyes gyárak átmeneti vagy végleges leállása munkanélküliséghez vezetett olyan körülmények között, amikor a hazatérő katonák leszerelése folytán (december közepéig 1,2 millió katona szerelt le), sokezernyi munkás és alkalmazott próbált szakmájában újra elhelyezkedni.

Az 1918. évi termés a *mezőgazdaság* elhanyagolt állapota és a kedvezőtlen időjárás miatt minden eddiginél gyengébbnek bizonyult. Míg kenyérgabonából a háború előtt 60 millió q-nál is több termett, 1918-ban a Statisztikai Évkönyv adatai szerint 34 121 000 q-t takarítottak be, vagyis alig többet, mint a korábbi 55%-át. A termés jó részét – amíg lehetett – a hadsereg vette igénybe, egy része (egyébként nem jelentős része, kenyérgabonából nem egészen 1 millió q) a nyári és őszi hónapokban Ausztriába került iparcikkek ellenében. A forradalom győzelme után jelentős készletek maradtak az elszakadóban levő területeken, leginkább a Vajdaságban, mely az ország éléskamrájának számított, és ahonnan a szerb hadsereg gyors előnyomulása következtében semmit sem sikerült elszállítani.

A lakosság *ellátásáról* a Közélelmezési Hivatal vezetője november legelején még derűlátóan nyilatkozott; „aggodalomra nincs ok", feleslegeinkből „még külföldre is szállíthatunk", élelmiszert rövidesen a „mostani maximális áraknál is olcsóbban" lehet majd beszerezni. A derűlátást a későbbi fejlemények nem igazolták, javulás helyett egyre aggasztóbbá vált a helyzet, a tél újra csak ínséget és nélkülözést hozott. Az alapvető *élelmiszerek* továbbra is jegyre, utalványra vagy arra sem voltak kaphatók. A tejfelhozatal már novemberben annyira lecsökkent, hogy a betegek és csecsemők fej-

Vak koldus az utcán

Megszűnik a hídjegy és az alagútjegy. Utoljára kell fizetni a Lánchídon és a Várhegy alatti alagúton való átkelésért

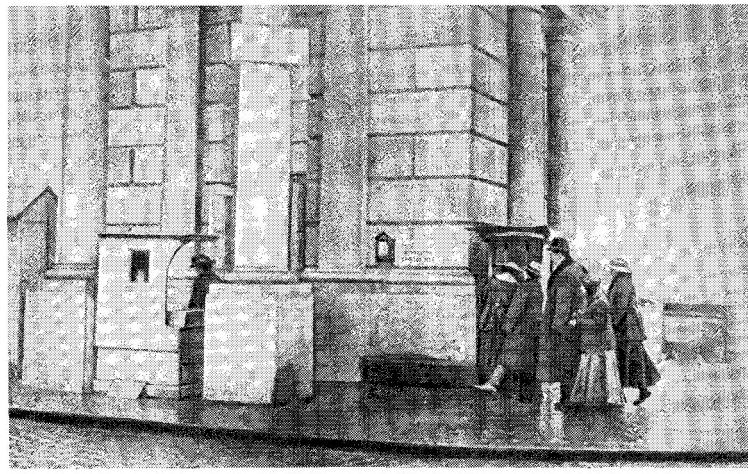

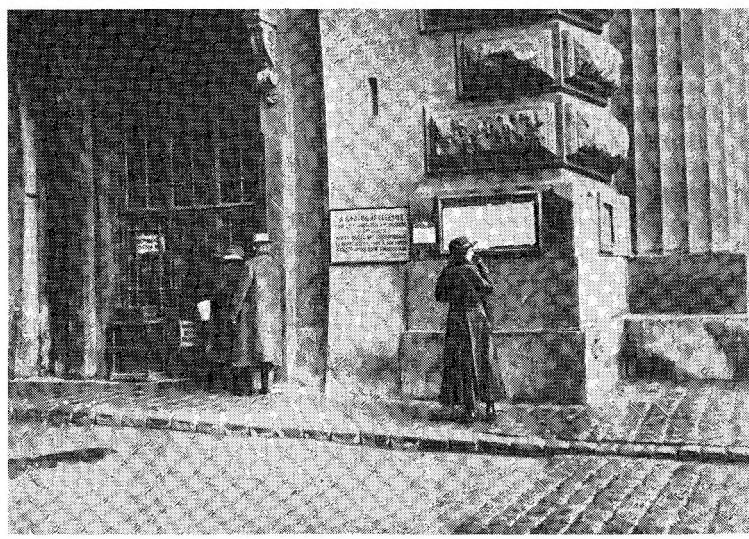

adagja is csak felerészben volt fedezhető. December közepétől kezdve a lisztellátás biztosítására a kenyérliszthez árpalisztet kevertek. Februárban a zsírfejadagot 10 dekára szállították le és újra bevezették a heti két hústalan napot. Márciusban a vendéglőkben kiszolgálható ételek mennyiségét is korlátozták.

A közélelmezési miniszter a minisztertanács február 20-i ülésén a közélelmezés általános helyzetét a következő adatokkal jellemezte: „A lisztszükséglet július 31-ig körülbelül 15 600 vagon, ebből fedezve lesz körülbelül 9200 vagon, a hiány körülbelül 6200 vagon. Ha papiroson levő készleteinket jobban behajtjuk, a helyzet valamivel jobb lesz. Cukorból október végéig kell körülbelül 445 000 q. A hiány fedezhető lenne, ha a cukorrépát lehetséges lesz feldolgozni, ehhez azonban kellő szénmennyiség kellene. A sertésszükséglet

A munkaügyi és népjóléti miniszterium.

Dr. Kunfi Zsigmond elvtárs, munkaügyi miniszter a következőket mondotta a *Népszava* munkatársának:

— A köztársasági kormány a munkaügy és népjóléti miniszterium *szervezésére* vonatkozó néptörvény elfogadásával azt az akaratát juttatta kifejezésre, hogy a *munkás- és népvédelem* terén le akarja róni a dolgozó tömegekkel *szemben fönnálló régi adósságát.* Ez az adósság minden társadalomban és bármely társadalmi berendezkedés mellett nagyon nagy. De egyenesen mérhetetlen olyan államban, aminő az eddigi Magyarország volt, ahol csak a nagybirtok és a nagytőke érdekeinek minél buzgóbb kiszolgálását tekintették a legfontosabb állami *föladatnak.* Természetes, hogy a törvény előgondásától a munkásvédelmi és népjóléti intézkedésekig az élethez való átviteléig igen-igen hosszu ut vezet és talán sohasem tenyesultak nagyobb akadályok az ezen uton való elszánt és gyors haladás elé, mint most. Az a bünös uralmi rendszer és azok a legsulyosabb büntetésre is rászolgáló egyének, akik a háborut mindaddig folytatták, amig az ország összes gazdasági ereje, ellentálló képessége jóformán teljesen kimerült: *elpusztitották a gyors és eredményes munkásvédelmi és népjóléti politikának jóformán minden előföltételét is.* Viszont éppen a pusztulás nagysága teszi kikerülhetetlen kötelességgé a mentés és újjáépités munkájának haladéktalan megkisérlését. Sohasem volt nagyobb szükség gyors és erélyes szociálpolitikai intézkedésekre, mint most, de alighe hiányoztak valaha is jobban a népvédelmi politika gazdasági és szervezetbeli föltételei, mint a mai Magyarországon. Különben is, mint szociáldemokrata, azt hiszem nem is, hogy a *magántulajdonon* alapuló társadalmi renden belül az igazi és gyökeres munkásvédelem követelései *más* viszonyok között is csak nagyon nehezen valósithatók meg és hogy a legjobb és legalaposabb munkásvédelem a *társadalom szocialisztikus berendezése.* Az európai társadalom föltartóztathatlanul halad, sulyos belső és külső válságok során keresztül, a világnak e felé az uj és jobb berendezése felé.

A munkásvédelmi és népjóléti politikának az a legfontosabb célja, hogy a társadalom jövendőbeli berendezkedésének eljövetelétig is emelje a dolgozó néposztályok gazdasági, egészségi, erkölcsi és szellemi szinvonalát. Bizonyos félreértések elkerülése végett hangsulyozni akarom, hogy erre a védelemre éppen olyan joga és a mai körülmények között éppen olyan szüksége is van a *szellemi munkások, a szabad foglalkozásu intelligenciák és tisztviselők osztályának,* mint a *fizikai munkások* osztályának.

A népjóléti miniszter – Kunfi Zsigmond – nyilatkozata. (Népszava, 1918. december 10.)

október végéig körülbelül 180 000 db, ebből fedezve van körülbelül 80 000 db, a hiány körülbelül 100 000 db. Megjegyzi, hogy a 80 000 db is csak akkor van fedezve, ha a sertéseket tovább tudjuk hizlalni. Ehhez 4000 vagon tengeri kell, ami – sajnos nincs meg... A baromfi drága, a felhozatal kevés. A tojásszükséglet alig fedezhető. A burgonyaszükséglet 12 000 vagon és külön 5000 vagon vetőmagra. Összes fedezetünk erre a 17 000 vagonra mindössze 7–8000 vagon, de e felett sem rendelkezünk teljesen, mert a burgonya jó része künn van a vermekben. Sóból két hónapra van csak fedezet."

Az élelmiszerhiány mellett (mely figyelembe véve a vidéken eldugott készleteket, valamelyest kedvezőbb lehetett, mint ahogy a hivatalos adatok mutatták) súlyos problémát jelentett a *textiláruk* hiánya. Miután a textilbehozatal a háború idején megszűnt, és az országban található készleteket a hadsereg igénybe vette, ruhához, fehérneműhöz jutni gyakorlatilag nem lehetett. Akadozott a bőr- és lábbeliellátás is.

A szénhiány a lakosság szempontjából azt jelentette, hogy korlátozták a lakások fűtését, a villany- és gázfogyasztást. A szénkormánybiztos december 5-én megjelent rendelete szerint egy helyiségben csak egy lámpa éghetett, gázt reggel 8-tól délután 4-ig tilos volt használni, a lakásokban levő gázfürdőkályhákat és autogejzíreket csak hétfőn volt szabad igénybe venni. A szénhiányra hivatkozva a minisztertanács december 28-án úgy határozott, hogy a színházakat, mozikat január 1-től bezárja azzal, hogy előadások – további intézkedésig – csak vasárnap délután és este tarthatók.

Szociálpolitikai téren a kormány a szociáldemokrata programot, a szociáldemokrata párt régi – 1918 októberében végső soron csak megismételt – követeléseit kívánta megvalósítani. Az 1918. IV. néptörvénnyel életre hívott Munkaügyi és Népjóléti Minisztérium élére, e szándék bizonyságául, Kunfi Zsigmond személyében szociáldemokrata miniszter került. Kinevezése után – december 10-én – Kunfi nyilatkozatot adott a Népszavának. Az alábbiakban részletezte a minisztérium előtt álló feladatokat: meg kell teremteni a mezőgazdasági munkásvédelmet. El kell törölni az 1898. II. és az 1907. XLV. tc.-et, „amelyek a mezőgazdasági proletárság szolgaságának, a kizsákmányolásnak legszégyenletesebb dokumentumai". A mezőgazdasági és ipari munkásság közös követelése a rokkantság és aggkor esetére való biztosítás – „ennek megvalósítása a Magyar Népköztársaságnak egyik legelső és becsületbeli feladata". Múlhatatlanul szükséges a gyermekmunka korhatárának felemelése, a fiatalkorúak és a nők fokozottabb védelme. Minden erővel támogatni kell a 8 órás munkanapra való áttérést. A munkavédelmi törvények és

rendeletek megtartása érdekében indokolt az iparfelügyelői kar felfrissítése, kiegészítése, orvosi, női és munkásfelügyelőkkel. Az 1854-es bányatörvény helyett új bányatörvényt kell alkotni, a bányatársládák helyett a munkások autonómiáján alapuló munkásbiztosítást kell teremteni. A szociális biztosítás kiterjesztendő a kisiparosokra, a közalkalmazottakra, a háztartási munkásnőkre, a táppénz egyidejű felemelése mellett. Fontos feladat a magántisztviselők jogviszonyának szabályozása és a köztisztviselők szolgálati szabályzatának felülvizsgálata. A hadirokkantak, özvegyek és árvák gondozásának államosítása, a rokkantügy új módon, a rokkantak bevonásával való intézése. A közegészségügy államosítása és az egészségügyi igazgatás decentralizálása az első lépés egészségügyünk megjavítása érdekében. Szociális és egészségügyi közigazgatást kell teremteni, külön helyi szervekkel és intézményekkel.

A nagyon is indokolt követeléseket tartalmazó program évtizedes vágyakat összegezett, de a messze tekintő javaslatokból a forradalom öt hónapja alatt alig valami valósult meg. A célkitűzések többségükben célkitűzések maradtak.

A nyolcórás munkaidőhöz a kormány elvben hozzájárult, és ez a kollektív szerződések révén az esetek többségében életbe is lépett, a nyolcórás munkaidő törvénybe iktatására azonban nem került sor.

Elmaradt a társadalombiztosítás új alapokon való törvényes rendezése is. A biztosítás reformja, kiterjesztése megrekedt az értekezletek és ankétok, a viták és tanácskozások szintjén, ahol a szociáldemokraták messzemenő tervekkel léptek fel, a gyárosok pedig halogató taktikájukhoz híven elvben helyeseltek, de a végleges rendezést „kedvezőbb" időpontra kívánták halasztani.

A Népjóléti Minisztérium, mely a Miniszterelnökség, a Belügyminisztérium, a Földművelésügyi Minisztérium, a Kereskedelmi Minisztérium és a Pénzügyminisztérium egyes részlegeiből alakult volna meg, ténylegesen nem működött; mindvégig, vagyis március 21-ig, az előkészítés, a belső szervezés állapotában maradt.

A földkérdés megoldatlansága

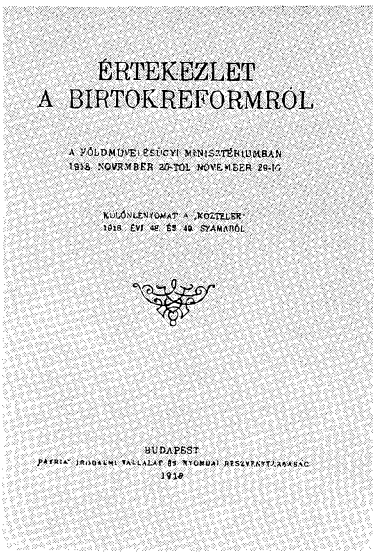

A Földmüvelésügyi Minisztériumban tartott értekezlet jegyzőkönyve

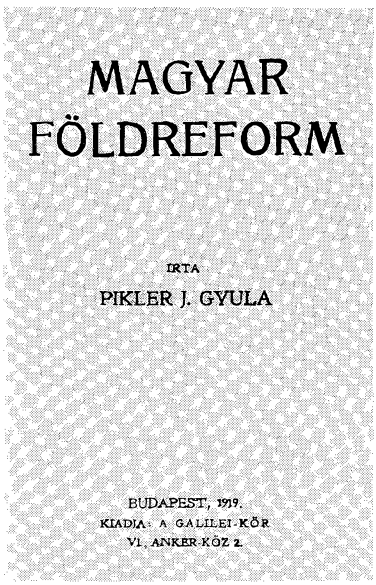

A polgári radikális Pikler Gyula a georgista álláspontot képviselte: a földkérdést földértékadó kivetésével javasolta megoldani

A földkérdést illetően bizonytalanság és halogatás jellemezte a kormány magatartását, bár nyilvánvaló volt: a forradalom további sorsa szempontjából a lakosság többségét alkotó parasztság vágyainak és követeléseinek gyors, radikális kielégítése döntő jelentőségű.

A koalíciós pártok kezdettől fogva egyetértettek abban, hogy az egészségtelen birtokmegoszláson változtatni kell. (A termőföldnek több mint a fele tartozott a 100 és közel egyharmada az 1000 katasztrális holdon felüli birtokokhoz.) De részletes, a teendőket pontosan körülhatároló agrárprogrammal a hatalmat igénylő pártok egyike sem rendelkezett.

A forradalom győzelme után a kormány egy pillanatig sem gondolt arra, hogy a kibontakozó agrárforradalom élére álljon; a paraszti forrongást nem szítani, szabadjára engedni, hanem – amennyire módjában állt – fékezni és leszerelni próbálta. A földosztó ígéretek, a kilátásba helyezett reform, mely a paraszti öntevékenységet elutasítva, felülről, bürokratikus úton kívánt földet juttatni – nem utolsósorban ennek elérésére, a közhangulat megnyugtatására irányult.

A Földművelésügyi Minisztériumban november 20-án tanácskozás kezdődött a birtokreformról, melyen a földbirtokosok érdekképviseleti szerveinek megbízottai, a különböző pártok képviselői és más szakemberek vettek részt. Az egyezkedésre hajló agráriusok (Rubinek Gyula, Darányi Ignác, Bernát István, Lukovich Aladár) a kisajátítható földek alsó határát lehetőleg magasan – 1000 hold körül – javasolták megvonni. Az OMGE igazgató választmánya december 11-i ülésén az 5000 holdon felüli birtokokat tartotta igénybe vehetőnek és a reform végrehajtását több évre tervezték, egy felszólaló 20–80 esztendőre! Nagyatádi Szabó István javaslata az volt (később a Kisgazdapárt agrárprogramjában is e felfogás érvényesült), hogy a kiosztásra kerülő földeket a meglevő kisbirtokok kiegészítésére használják fel. A polgári radikálisok többsége, az úgynevezett georgisták (Pikler Gyula, Braun Róbert) a földosztást nem ellenezték, de a földkérdés megoldását nem ebben, hanem a földjáradék elvételében látták. A szociáldemokraták egy része (Varga Jenő) ehhez a felfogáshoz hajlott. Egyesek (pl. Ladányi Rezső) a revizionista David Eduárd nézeteire hivatkozva a magántulajdonon alapuló kisbirtok mellett foglaltak állást. De erős volt a Magyarországi Szociáldemokrata Párton belül a kistulajdon elleni irányzat is, mely azt hangoztatta, hogy „parcellázás útján a földművesek konzervatívokká, sőt reakciósokká válnak". E nézet hívei – az értekezleten Csizmadia Sándor adott hangot e felfogásnak – a földosztást a köztulajdon és a szövetkezeti gazdálkodás erősítésével kívánták egybekötni.

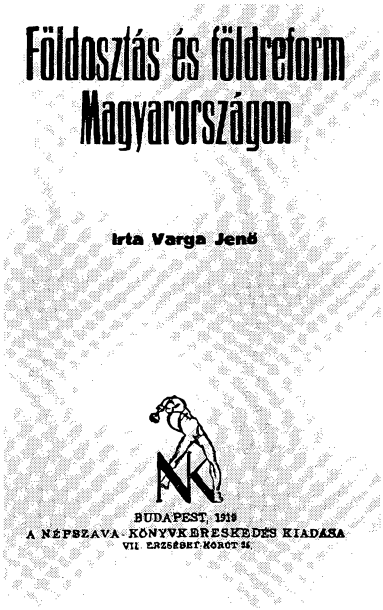

A szociáldemokrata párthoz tartozó Varga Jenő a georgista nézetekhez hajlott. Álláspontja a párt december végén elfogadott agrárprogramjában érvényesült

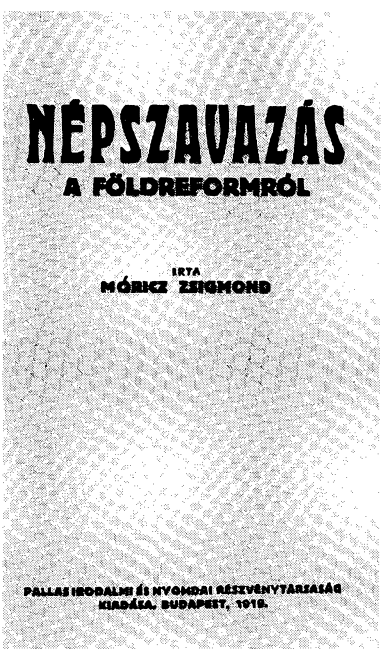

Móricz Zsigmond 1918. december eleji vidéki körútjának tapasztalatait összegezte „Népszavazás a földreformról" című tanulmányában, mely az Esztendő c. folyóirat 1919. januári számában és brosúraként különlenyomatban is megjelent

A kilenc napon át zajló tanácskozás befejeződése után a földreform ügye december 8-án a Minisztertanács elé került. A minisztertanács heves viták után 500 holdas, egyházi birtokoknál 200 holdas birtokhatár mellett foglalt állást. A megváltás kérdésében a javaslat az volt, hogy a becsértéket kell kifizetni, de a kártérítést a vagyonadó útján – mely bizonyos összegen felül 100% lesz – részben vagy egészben vissza kell venni. Végleges döntés nem született.

A földreform ügye december 20-án a munkástanács, december 26-án a Földmunkások és Kisgazdák Országos Értekezlete elé került.

A szociáldemokrata agrárprogram, melyet a munkástanács ülésén Kunfi Zsigmond, a FÉKOSZ értekezletén Csizmadia Sándor terjesztett elő, a szociáldemokrata párton belüli különböző irányzatok kompromisszumát jelentette.

Miközben Budapesten egyik értekezlet a másikat követte, a parasztság, melynek az új kormányhoz fűzött illúzióit a karhatalom fellépése november első napjaiban már amúgy is megtépázta, egyre türelmetlenebbül és bizalmatlanabbul szemlélte az események alakulását.

A forrongás tüneteként az őszi munkák sok helyütt leálltak, általában nehezen jutottak előre. A szegényparasztság nem volt hajlandó az addig fizetett éhbérekért munkát vállalni; a földek kiosztását várta – Móricz Zsigmond, egykorú, az Alföldön készített riportja szerint – azonnal, kártérítés nélkül, a saját szervei útján. Az őszi munkák elvégzését a földbirtokosok sem szorgalmazták, hisz nem lehetett tudni, ki fogja learatni, amit elvetnek. Egyes birtokosok – mint ez az iparban is történt – tőkéjüket a felszerelés és az állatállomány részbeni eladásával megpróbálták gazdaságukból kivonni és a munkák megakadásáért, a semmi jóval sem biztató helyzetért a felelősséget egyrészt a földreformot ígérő kormányra, másrészt a szerintük magas béreket követelő cselédekre és földmunkásokra hárították.

A Földművelésügyi Minisztérium a parasztság nyugtalanságának levezetése céljából már november 7-én utasítást adott a hadviselt földigénylők összeírására. November 15-én rendelet jelent meg „a kisbirtokok szaporítását elősegítő ideiglenes intézkedésekről". (A rendelet a Földművelésügyi Minisztérium számára földbirtokok eladása esetén elővásárlási jogot biztosított és az ilyen módon megszerzett ingatlanokból „mindenekelőtt azoknak a hadiszolgálatban állott személyeknek kívánt földet juttatni, akik a közrend fenntartására hivatott intézményeknél híven szolgálnak, vagy a közrend fenntartásában egyébként buzgón közreműködnek".) November végén–december elején több bizalmas körlevél és egy újabb rendelet arra hívta fel a földbirtokosokat, hogy

Mit fogtok enni a tavasszal, meg a jövő évben, ha most nem dolgoztok?

A burgonya az ország számos helyén a földben, néhány nap mulva már meg is fagy. Sok helyen a kukorica nincs még letördelve, a cukorrépa is a földben hever. Az ország földje egész vidékeken parlagon hever, nincs munkáskéz, amely termővé tegye.

Térjetek észre magyarok! Fogjatok munkába azonnal, amig nem késő!

Éhen fogunk pusztulni valamennyien, a városok népe és a falvaké egyformán, gyermekeink nyomorultul elvesznek, nem fogunk ennivalót találni, mi magunk földönfutókká, világ koldusaivá leszünk, ha most azonnal mindenki nem fog munkába a magyar földért.

Mit gondoltok, ki ad nektek enni a jövő évben, ha a magyar földet parlagon hagyjátok?

Ostoba emberek azt hirdetik, hogy a népkormány. De honnan adjon a kormány, ha a magyar föld nem termi meg az életre valót? Csodát nem csinálhat a köztársaság sem, a kormány sem. Nem is arra való a köztársaság, hogy eltartsa a dologtalanokat, hizlalja azokat, akik nem akarnak dolgozni. A köztársaság a dolgozó magyar emberek hazáját valósítja meg **s aki nem végzi el a kötelességét, az nem érdemli meg a köztársaság áldásait.**

Ne higyjetek konok emberek bujtogatásának, ostobák fecsegésének!

A kormány most földet akar szerezni a szegény földtelen magyar földmivesnek.

De csak az kap földet, aki dolgozik.

Aki ezen a héten és a tavasszal nem teljesiti kötelességét, az nem kap földet. Isten ellen való vétek volna, ha a heréket, a dologtalanokat, a haza megrontóit jutalmaznák. Csak azoknak való a föld, akik dolgoznak, akikben van erkölcs és ész, hogy belássák kötelességüket, amely nem más, mint **dolgozni, dolgozni, dolgozni!**

Kezetekbe az ásót, kapát, **munkára magyarok,** mert különben elpusztulunk valamennyien, lusták, szorgalmasok, jók és rosszak egyformán!

Egykorú – feltehetően az Országos Propaganda Bizottság által kiadott – röpcédula: „Csak az kap földet, aki dolgozik"

„a nép hangulatának pillanatnyi lecsendesítése érdekében" önként engedjék át haszonbérbe vagy részes gazdálkodásra földjeik egy részét. Egyidejűleg a felhívások egész sora a munka felvételére buzdított. Ezek alaphangja az volt, hogy

Móricz földosztásra váró parasztok között

a Kormány földet akar adni, de csak „az kap földet, aki dolgozik".

A minisztérium a földbirtokosokat is nyugtatni próbálta. „Nemcsak a földet, a felszerelést is megváltjuk – jelentette ki Buza Barna –, nincs tehát értelme annak, hogy bárki az instrukciót már előbb elprédálja és ezzel a földbirtok további művelését lehetetlenné tegye."

A felhívásoknak alig volt foganatjuk. 1918 őszén a kukorica, a répa, a burgonya – a körlevelek és nyilatkozatok ellenére – nem egy nagybirtokon behordatlanul maradt. Az őszi talajmunkák és a jövő évi termés alapját képező őszi vetés mennyiségét egyes nem hivatalos adatok a korábbi 35–40%-ára, más adatok a korábbi 50%-ára becsülték.

Harc a hadsereg leszerelése és újjászervezése körül

A hadsereg kérdése a kormány számára az első pillanattól kezdve súlyos problémát jelentett. Míg a leszerelés inkább csak gazdasági téren okozott nehézségeket, az újjászervezés alapvetően politikai ügy volt, ahol akörül dúlt a harc, hogy milyen is legyen az új hadsereg; a felállítandó fegyveres erő végső soron a forradalmat vagy az ellenforradalmat fogja-e szolgálni.

Linder elgondolása „a régi militarisztikusan fegyelmezett hadsereg" helyett átmenetileg nemzetőrséget, majd később önkéntesekből „köztársasági gárdát", új „védősereget" szervezni, gyorsan hajótörést szenvedett, mert elképzelése beleütközött nemcsak az aktív tisztek ellenállásába, hanem a Katonatanács ellenállásába is, hisz a hadsereg megszüntetésére irányuló tervek e forradalmi szervezet létjogosultságát is kérdésessé tették.

Linder november 9-én lemondott – utóda Bartha Albert alezredes, az egykori temesvári katonai parancsnokság vezérkari főnöke lett. Barthát a hadügyminiszteri állásra nemcsak az tette alkalmassá, hogy a forradalmat követően katonai biztosként, majd kormánybiztosként erélyesen látott a rend helyreállításához, hanem az is, hogy együtt tudott működni a Magyarországi Szociáldemokrata Párt helyi vezetőivel és már a forradalmat megelőzően, a szociáldemokrata párt budapesti vezetőivel is kapcsolatba került.

Az új hadügyminiszter kinevezése után – november 11-én – aláírta a hadsereg, a nemzetőrség és a polgárőrség létesítéséről szóló rendeletet, mely leszögezte, hogy a hadsereg „az 5 legfiatalabb évfolyam visszatartása, illetve behívása útján alakul".

Bartha Albert, a Linder helyére lépő új hadügyminiszter

Bartha – december 2-án – hozzájárult a katonatanácsokat legalizáló körrendelet kiadásához – de egyidejűleg „bizalmas" jelzéssel riadó zászlóaljak felállítását rendelte el

Magyar Hadügyminister.

32.204. szám.
eln. karhat. 1918.

Körrendelet.

A katonatanács és a katonai bizalmiférfirendszer szabályozásáról.

A katonatanácsok megalakitását és a katona-bizalmiférfiak megválasztását ministertanácsi határozat alapján elrendelem.

A katonatanács célja a forradalom vivmányainak biztositása. A Katona Tanács ellenőrző szerv, mely tiszteket és katonákat egyenlően a népköztársaság minden polgárát megillető sociális védelemben részesit.

I.

A katonatanács demokratikus szervezet, amely az egész fegyveres hatalom minden tagjának általános, egyenlő és titkos választójoga utján alakul.

A katonatanácsot az illető helyőrség csapatai, intézetei, stb. bizalmiférfi testületei alkotják.

II.

Alosztályonként egy tisztet és négy legénységi bizalmiférfit választ a tisztikar és legénység együttesen. Lehetőleg minden szakaszra jusson egy bizalmiférfi.

A választás titkos szavazással az alosztály gyülésén történik. A gyülést demokratikus formák között kell lefolytatni, elnököt, jegyzőt kell választani és szótöbbséggel kell dönteni. A megválasztott bizalmiférfiakat igazolvánnyal kell ellátni. A bizalmiférfi mandátuma egy hónapra szól. Ujabb megválasztás lehetséges. A megválasztott bizalmiférfiak kötelesek a rendes szolgálatukat továbbra is ellátni.

Ha az alosztály bizalmiférfi-testülete egyhangulag ugy találja, hogy valamelyik tagja nem méltó a tisztségére, a bizalmiférfi-testületének határozata és javaslata alapján az alosztályparancsnok köteles tagsági hely betöltésére uj választást elrendelni.

III.

Valamennyi alosztály bizalmiférfiai együttesen alkotják az osztály (zászlóalj) bizalmiférfi-testületét. Az osztályok bizalmiférfi-testületei együttesen alkotják a csapattest bizalmiférfi-testületét. A csapattest (kikülönitett vagy önálló osztály) bizalmiférfi-testületi ügyeinek vezetésére kilenctagu végrehajtóbizottságot választ, amelynek két tagja tiszt. E végrehajtóbizottság egy tiszti és egy legénységi tagja mint főbizalmiférfi állandóan közvetlen kapcsolatban áll a helyőrségi katonatanács végrehajtó-bizottságával.

Megjegyzés. A rangosztályba nem soroló havidijasok a legénységgel hasonló elbánásban részesülnek.

December 2-án – engedve a Katonatanács és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt követelésének – Bartha hozzájárult a Katonatanácsról szóló és a hadsereg új fegyelmét szabályozó rendeletek kiadásához.

A Katonatanácsról szóló rendelet jelentősége abban állt, hogy legálissá tette a katonatanácsok működését, írásban rögzítette szervezetüket, hatáskörüket.

A hadsereg új fegyelmével foglalkozó körrendelet „a kurtavas és kikötés" régi fegyelme helyett új, demokratikus fegyelmet kívánt teremteni.

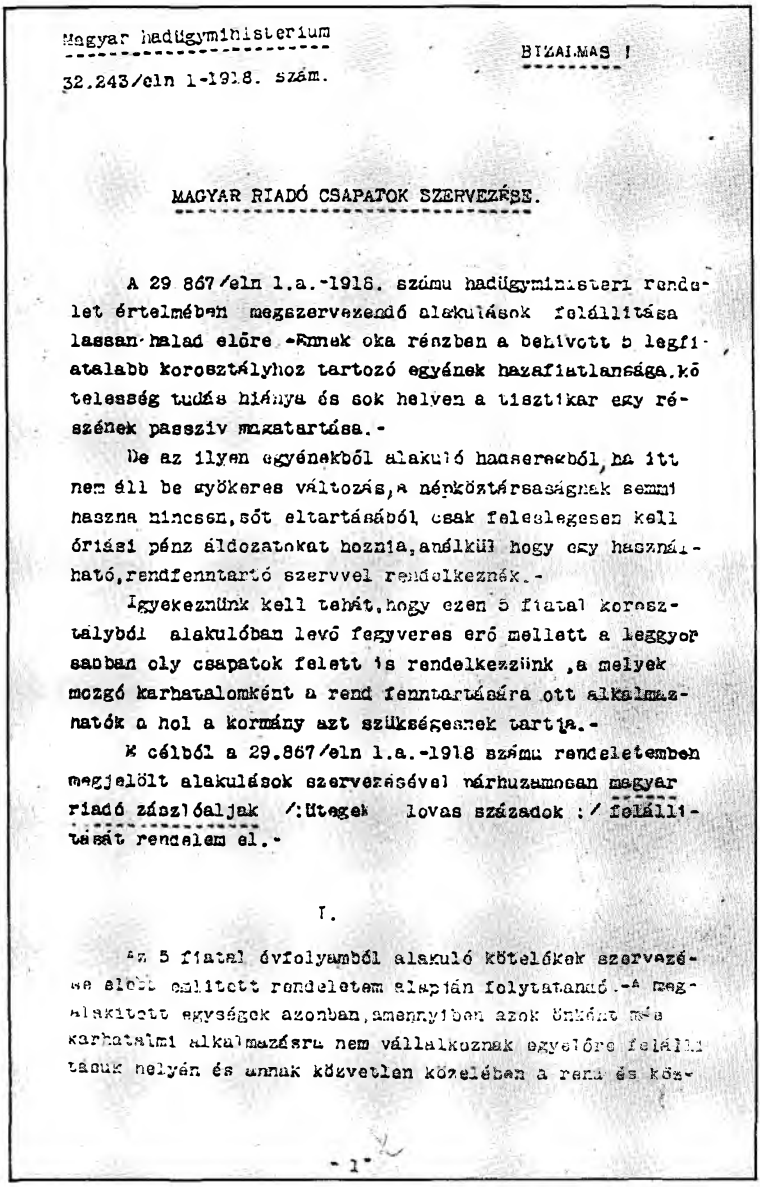

Magyar hadügyministerium

BIZALMAS !

32.243/eln 1-1918. szám.

MAGYAR RIADÓ CSAPATOK SZERVEZÉSE.

A 29 867/eln 1.a.-1918. számu hadügyministeri rendelet értelmében megszervezendő alakulások felállitása lassan halad előre. Ennek oka részben a behivott 5 legfiatalabb korosztályhoz tartozó egyének hazafiatlansága, kötelesség tudás hiánya és sok helyen a tisztikar egy részének passziv magatartása.-

De az ilyen egyénekből alakuló hadseregből, ha itt nem áll be gyökeres változás, a népköztársaságnak semmi haszna nincsen, sőt eltartásából csak feleslegesen kell óriási pénz áldozatokat hoznia, anélkül hogy egy használható, rendfenntartó szervvel rendelkeznék.-

Igyekeznünk kell tehát, hogy ezen 5 fiatal korosztályból alakulóban levő fegyveres erő mellett a leggyorsabban oly csapatok felett is rendelkezzünk, a melyek mozgó karhatalomként a rend fenntartására ott alkalmazhatók a hol a kormány azt szükségesnek tartja.-

E célból a 29.867/eln 1.a.-1918 számu rendeletemben megjelölt alakulások szervezésével párhuzamosan magyar riadó zászlóaljak /:ütegek lovas századok :/ felállitását rendelem el.-

I.

Az 5 fiatal évfolyamból alakuló kötelékek szervezése előtt emlitett rendeletem alapján folytatandó.- A megalakitott egységek azonban, amennyiben azok önként más karhatalmi alkalmazásra nem vállalkoznak egyelőre felállitásuk helyén és annak közvetlen közelében a rend és köz-

- 1 -

Az új hadügyminiszter tevékenységét azonban nem csak és nem elsősorban az előbbiekben felsorolt vagy ehhez hasonló intézkedések jellemezték. Bartha szíve szerint az aktív tisztekkel értett egyet. – „Veletek élek, veletek állok és veletek bukom!" jelentette ki november 10-én a tisztek és továbbszolgáló altisztek nagygyűlésén. Tevékenysége ténylegesen ellenforradalmi alakulatok felállítására irányult. A hadügyminisztériumban – a katonatanácsról szóló körrendelet kiadásával egyidejűleg – bizalmas utasítás készült úgynevezett riadó csapatok szervezéséről. A riadó alakulatokról szóló, december 7-én szétküldött rendelet többek közt a követke-

A budapesti helyőrség alakulatai december 12-én a Várba vonultak. A Dísz téren és a Szent György téren, a Hadügyminisztérium és a Miniszterelnökség épülete előtt Bartha távozását és 7 pontba foglalt kívánságaik teljesítését követelték. Felső kép: Tüntető katonák a Hadügyminisztérium épülete előtt. Alul: Ágyús üteg úthan a Dísz tér felé

zőket tartalmazta: kerületenként egy riadó gyalog zászlóalj, 1 riadó lovasszázad, 1 riadó tábori üteg és 1 riadó hegyi ágyús üteg állítandó fel más katonaságtól elkülönítve. A szervezést kipróbált tisztek végzik. A riadó alakulatokba kizárólag önként jelentkezők osztandók be – „de ezeket is meg kell válogatni". A jelentkezés hajtóereje a „férfias magyar önérzet". „Megbízhatatlan elemek nem veendők fel." Ilyenek az öt fiatal korosztályból is „bizonytalan időre szabadságolandók". A riadó osztagokat a legjobb felszereléssel kívánták ellátni, ha másképp nem „a behívott öt évfolyam alakulásainak rovására".

A forradalom idején Bartha nem ismerte el, hogy hadseregszervező tevékenysége ellenforradalmi célzatú lett volna. Visszaemlékezésében – egy évtizeddel később – e körülményt annál inkább aláhúzta: „Riadó alakulatok és tiszti ezredek felállítását határoztam el. Ugyanazt a szervezetet akartam létre

hozni, amelyet később Németországban Noske hívott életre, és amellyel a Spartacus-mozgalmat vérbefojtotta. Az utasításokat saját felelősségemre adtam ki... és a kormány előtt is kénytelen voltam azokat eltitkolni... Hű és megbízható munkatársammal, Lorx tábornokkal elhatároztuk, hogy színleg tárgyalni fogunk a Katonatanáccsal, de a tárgyalásokat mindaddig elhúzzuk, míg a riadó alakulatok és a tiszti ezredek készen állnak, hogy a katonatanácsokat velük szétkergessük."

A Hadügyminisztériumból kiszivárgó értesülések nyugtalanságot váltottak ki a forradalmi érzésű katonák körében annál is inkább, mert a tiszti szervezkedésről érkező hírek egybeestek más aggodalomra okot adó jelenségekkel.

A kaszárnyákban 11-én és 12-én izgatott hangulatú gyűlésekre került sor – a bizalmiak tiltakozó felvonulást javasoltak. A 12-én reggel tartott gyűlések után a helyőrség: az 1. honvéd gyalogezred, a 32-es közös gyalogezred, két ágyús üteg, majd a tengerész nemzetőrség, együttvéve közel 8000 ember vonult ki az utcára. A zárt rendben vörös és piros-fehér-zöld zászlókkal, vörös kokárdákkal felvonuló tüntetők a várba igyekeztek, Károlyi Mihályt éljenezve és Bartha eltávolítását követelve (akinek lemondatását a miniszterek a megelőző éjszakán egyébként már elhatározták). A katonák a Várban a Szent György téren, a Hadügyminisztérium és a Miniszterelnökség épülete előtt sorakoztak. A Hadügyminisztérium erkélyéről egy vezérkari tiszt (Gömbös Gyula, az ellenforradalom későbbi miniszterelnöke) beszélni próbált, de a minisztérium hivatásos tisztjeit a katonák a pokolba kívánták. Gömbös hangja már az első mondatok után elveszett a közbeszólások áradatában.

A helyőrség memorandumát a bizalmiférfi testület nevében, 28 tagú küldöttség élén, Moór Pál főhadnagy (később városparancsnok) nyújtotta át Károlyinak, aki ígéretet tett, hogy a katonák követeléseit teljesíteni fogja.

A küldöttség távozása után a kormány nevében Károlyi és Nagy Vince szólt a katonákhoz, majd a katonatanács székházának ablakából Pogány József. „Ezekkel a követelésekkel állunk vagy bukunk" – jelentette ki szűnni nem akaró éljenzés közepette.

A kormány elítélte az ellenforradalmi szervezkedést, de elítélte a felvonulást is.

Bartha távozása után a hadügyi tárca betöltetlenül maradt, a minisztérium vezetését egy ideig, ideiglenesen maga Károlyi látta el.

A soknemzetiségű Magyarország felbomlása: Horvát-Szlavónország és a Vajdaság

A nemzetiségi kérdést illetően a Károlyi-kormány a hatalom átvételekor több vonatkozásban befejezett tényeket talált.

A horvát szábor – mint olvashattuk – október 29-én kimondta a Magyarországtól való elszakadást. A kormány azzal, hogy Zágrábba Balla Aladár személyében követet nevezett ki, az elszakadás tényét tudomásul vette. A magyar küldöttség a belgrádi tárgyalások során is hangsúlyozta, hogy „mai határai", amelyekhez a béke megkötéséig ragaszkodni kíván, Horvát-Szlavónország nélkül értendők.

A szóban forgó területen, ilyen körülmények között, november elején már nem az volt a kérdés, hogy fennmarad-e a közjogi kapcsolat valamilyen formában Magyarországgal, hanem az, hogy hogyan alakul Horvát-Szlavónország további sorsa, hogyan és miképpen megy végbe a délszláv népek egyesülése egy új jugoszláv állam keretében. (A zágrábi Szlovén-Horvát-Szerb Nemzeti Tanács Végrehajtó Bizottsága hosszas viták után foglalt állást a Szerbiával való azonnali egyesülés mellett. November 27-én e határozat birtokában küldöttség indult Belgrádba. A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság megalakulását, melyhez Montenegro is csatlakozott, a beteg király helyett a régens, Karagyorgyevics Sándor, december 1-én proklamálta ünnepélyes külsőségek között.)

A Károlyi-kormány a Drávától délre zajló eseményeket – Horvát-Szlavónország elszakadását – tudomásul vette, de ez nem jelentette, hogy egyetértett volna a *Vajdaság* elszakadásával is, amin abban az időben a Bácskát, a Bánátot és Baranya megye egy részét értették.

A Vajdaság területén szinte egyenlő arányban éltek magyarok, németek, románok, szerbek és más szláv népcsoportok. (Az anyanyelvi megoszlás az 1910. évi népszámlálás szerint Bács-Bodrog, Torontál, Temes és Krassó-Szörény

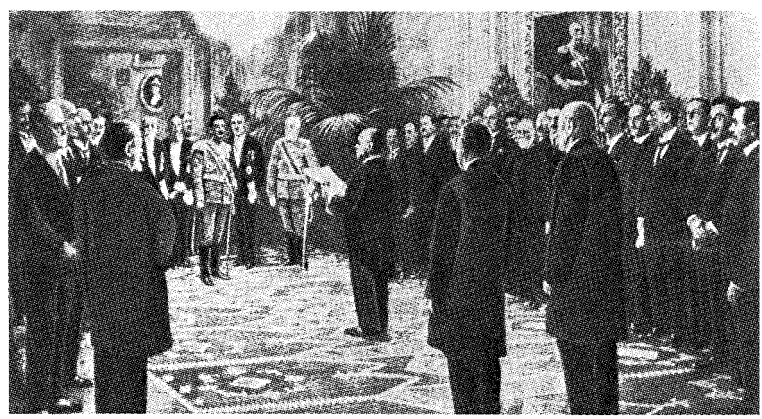

A Szlovén–Horváth–Szerb Nemzeti Tanács küldöttsége a régensnél. (1918. december 1.)

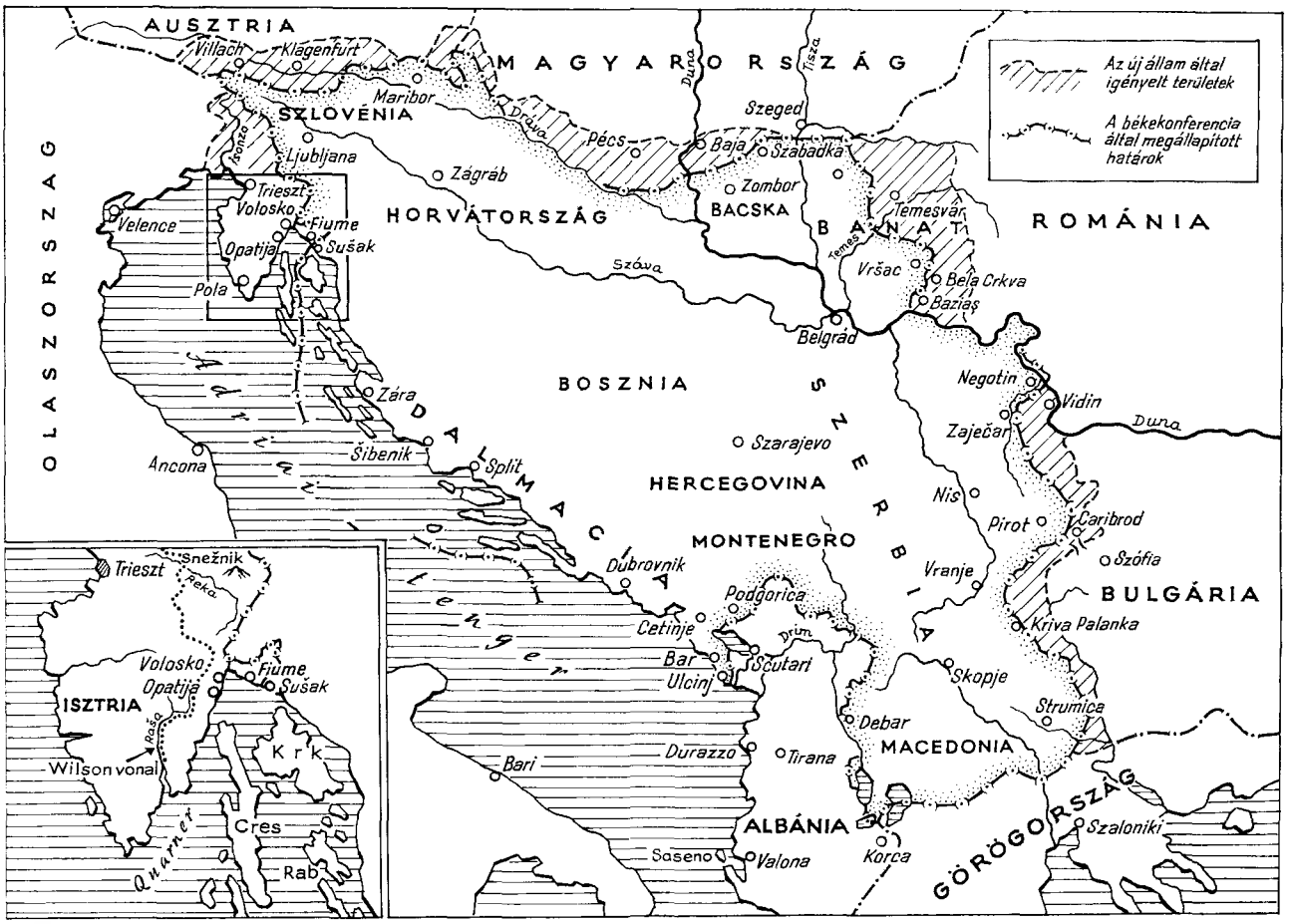

Az új délszláv állam.

vármegyékben magyar: 605 670, német: 578 242, román: 592 435, szerb és horvát: 435 543, egyéb szláv népcsoportok: 182 828.) November elején a fellángoló tömegmozgalmak hajtóerejét, a szegényparasztság megmozdulásainak legfőbb tartalmát, ennek ellenére gazdasági-szociális követelések alkották; az elnyomók elleni harag csak helyenként, és annyiban nyert nemzeti színezetet, amennyiben a közigazgatás (a magyar közigazgatás) ellen fordult. Az első napok zűrzavarában a burzsoázia különböző nemzetiségű, nacionalista beállítottságú elemeinek egymás közötti ellentétei is háttérbe szorultak. Amennyiben a forradalmi mozgalmak elleni fellépésről volt szó a magyar, a szerb, a német nemzeti tanácsok együttműködtek és minden eszközt igénybe vettek „az élet és vagyonbiztonság" helyreállítása érdekében. A régi karhatalom (ahol megmaradt), a leszerelő hadsereg megbízható tisztjei, a jól fizetett nemzetőrök (akár magyarok, akár szerbek) e célra egyaránt alkalmasak voltak. A „legválságosabb napokban" Újvidéken szerb hadifoglyok tartották fenn a

rendet, Nagybecskereken német katonák teljesítettek „őrszolgálatot”.

A szerb hadsereg bevonulása után (november 7–19) a rendcsinálás feladata az újonnan érkezett katonaságra hárult. A szerb hadsereget ezért megjelenésekor a nem szerb nemzetiségű burzsoázia is várakozással fogadta és a hivatalnoki kar is üdvözölte. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a „fehérsas” katonái nemcsak a fegyverek összegyűjtése és a rend helyreállítása céljából érkeztek, hogy a magyar közigazgatás azonnali leváltását is megkezdik, úgy ez új ellentéteket szült, annál is inkább, mert a szerb hadsereg minden erővel a szerb burzsoáziát támogatta, amely a megváltozott helyzetben hegemóniára tört, és e területen a helyi hatalom egyedüli örököseként próbált fellépni.

November 25-én Újvidéken összeült a vajdasági népszkupstina. A 757 képviselőt számláló szláv nemzetgyűlés két határozatot hozott. Az egyik határozat a Szerb Királysághoz való csatlakozás, a másik a Magyarországtól való elszakadás mellett foglalt állást. Az elszakadást kimondó határozat azt is bejelentette, hogy a népszkupstina az elszakított terület igazgatására 50 tagú néptanácsot (Narodni Svet), és

A Nagykikindai Szerb Nemzeti Tanács bejelenti a Narodna Uprava megalakulását. (Egykorú plakát)

A NAGYKIKINDAI SZERB NEMZETI TANÁCSTÓL.

Nagykikinda város és környéke közönségéhez!

I.

Mit végeztünk Ujvidéken? Nemzeti vezetőség — a mi ministeriumunk.

A koczkát elvetettük! Rubikont átléptük!

A szerb nép f. é. 1918. évi november hó 12. (25.) napján kinyilatkoztatta, hogy szabadok vagyunk, hogy végleg és örökké a magyar államtól és annak grófi kormányától elváltunk!

Bánság, Bácska és Baranya immár teljesen független Magyarországtól és tartozik Szerbiához, a szerb királysághoz.

A magyar „nép”-köztársaságnak csufolt pesti grófi kormányához nekünk már semmi közünk. És már senkinek, a ki a Szerb Bánság, Bácska és Baranya, az ujított Szerb Vojvodina területén él, hozzá semmi köze, s nem is szabad lennie.

Nekünk van már törvényes *nemzeti kormányunk*, nekünk van saját *nemzeti ministeriumunk*, ez pedig az ujvidéki nagy nemzeti gyülés kebeléből megválasztott 50 tagu Nagy Nemzeti Tanács által felállított Ujvidéken székelő Nemzeti Vezetőség (Narodna Uprava).

A Nemzeti Kormány élén áll Dr. Lalosevics János Zomborból, mint a kormány elnöke és a politikai ügyek ügyosztályának ministere. Ezen nemzeti kormánynak vannak még következő ügyosztályai: a belügyi, igazságügyi, közoktatásügyi, pénzügyi, közlekedésügyi, nemzetgazdasági, közellátási, szocziális reformok, a közegészségügyi és nemzeti védelem ügyosztálya.

Ez a nemzeti kormányunk, a hivatalos elnevezés szerint: *Nemzeti Vezetőség* ezentúl lesz a mi fővezetőségünk és a nemzetünk törvényes képviselője. A Nemzeti Vezetőség kezeiben van öszpontosítva az összes hatalom, a melylyel a népünk a most felszabadult vidékeken, amelyek 1918. évi november hó 12. (25.) lerázták magukról a magyar rabigát, bír és rendelkezik.

II.

Mi a kötelességünk a Nemzeti Vezetőséggel szemben?

A mint minapáig kénytelenek voltunk a magyar kormánytól Pestről leérkező minden parancsot teljesíteni, úgy kötelesek ezentul az ujított Vojvodina területén lakó összes polgárok úgy szerbek mint nemszerbek: magyarok, németek, románok stb. egyaránt az Ujvidéken székelő Nemzeti Vezetőség rendeleteinek és parancsainak engedelmeskedni.

S a szerbeknek kötelességük első sorban jó példával előljárni, [illegible]

csakugyan lehetetlen egy pillanat alatt előteremteni *mindent — semmiből!* Kelleni fog idő hozzá, míg a kormányunk rendeletei hozzánk érkeznek és a kormányunk működésének hatása nálunk is érezhető lesz.

Ennél fogva kötelességévé tétetett a szerb nemzeti tanácsoknak, s így a Nagykikindai Szerb Tanácsnak is, mint a melyik körül csoportosultak a Felső-Bánságban alakult szerb nemzeti tanácsok, az, hogy addig is megtétessék minden, a mi sürgősen és feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a kimondott elválás és a magyar hatalom alóli felszabadulás folytán beállott állapot rendbe hozassék és minél szilárdabbá tétessék. Azért fordul a Néphez az alólirt szerb nemzeti tanács [illegible] közléssével is.

Ne maradjon a népünk irányítás nélkül, tájékozatlanul, s azért is, hogy a Nemzeti Kormány utját egyengesse és készítse elő részére a talajt amikor majd a Nemzeti Kormányunk ki fogja fejteni működését. S különösen, hogy addig is a közrend- és közcsend, a közbiztonság, s nevezetesen mindenkinek személy — és vagyon biztonsága fentartassék.

Minden egyesnek személy- és vagyon biztonsága!

Mert azt akarjuk garantálni mindenkinek a szerbnek- és a nemszerbnek — egyaránt. De azt is kívánjuk hangsúlyozni, hogy el vagyunk tökélve a *nemzetünk szemtelenkedőinek mindenáron* érvényt szerezni mindennel és mindenkivel szemben.

A pesti kormány talán él holmi hiu reményekben, de azon nincs mit csodálkozni. A ki tűzben fut, az szalmaszál után is kapkodik! Azt remélik bíznak — Wilsonban!

Ámde ez legnagyobb sértés volna Wilsonra nézve, ha azt feltennők róla — azt a pesti kormány kétségbeesett hajótöröttjei sem birják elhinni! — azt, hogy a nagy Wilson akarná magára azt a szerepet vállalni, hogy legyen a pesti magyar grófi kormány porkolábja, tegyházőre; ha egy pillanatra is képesek volnánk feltételezni és elhinni, hogy nagy Wilson, hogy a nagy és nemes franczia nemzet, hogy a büszke Nagybritannia, ezek a kis elnyomott nemzetek felszabadítói, képesek volnának minket szerbeket, a kik az 1918. évi november hó 12. (25)-iki aktusunkkal leráztuk kezemkről a magyar rabság láncait a magyar rabság igába, a magyar fegyházba visszakergetni, s a kezeinkre ujból a magyar rabság karpereczeit, akár holmi autonomia alakjában aranyozva, rá erőszakolni!

Ez teljességgel ki van zárva. A mi felszabadulásunkra ráadta az áldását az *egész ántánt!*

Erről feltétlenül meg vagyunk győződve!

A mi ügyünk immár nem csak a mi ügyünk, hanem ez az

Hát ilyen ez a magyar grófi kormány, s ilyenek a magyar grófi demokráczia fogalmai!

Végeș-végül a pesti kormány még hajlandó lett volna, hogy a maga hivatalnokai részére: a birák, az államügyészek részére szükséges pénzösszegeket szolgáltassa ki, s hogy a szolgabirák kaphassák fizetésüket deczember havára, de a szegényeknek fizetendő hadi segélyek kifizetéséről hallani sem akart.

Igen, mert csak a szegényekről, a misera plebsről volt szó, és pláne a többnyire *szerb* szegényekről, kik azonban szegénységük daczára *Szerbiát* valliották *édes anyjuknak!*

Magyar kormány eljárásával és nyilatkozatával akarata ellenére hivatalosan elismerte, hogy a szerb *nemzet felszabadulása — bevégzett* tény! Maga is levette kezét rólunk! S mégis nem köszönhetjük neki az elismerését, habár úgy sem szorulunk reá! — azért, mert a szegények hátrányára ütött ki.

V

A nagykikindai szerb tanács a szegények érdekében!

Mi nem vagyunk még egy teljesen berendezett állam, mi az eddigi közös háztartásból üres kézzel kerültünk ki, nekünk nem állanak rendelkezésünkre pénzzel tömött állami pénztárak, magyarok alaposan kiürítették az állami pénztárakat, az állami adókat és a többi közterheket senki sem fizeti.

S ennek daczára a nkikindai szerb nemzeti tanács minden lehetőt megtett azok érdekében, hogy segítsen ott, a hol a szükség és a nyomor egyhitésű és gyors segélyt igényel.

Mi nem vagyunk kötelesek [illegible] nem vagyunk arra kötelezve, hogy másnak idegennek kötelezettségeit teljesítsük.

De nekünk szívünk van — a szegények részére!

S azért: *habár kötelezettség nélkül* — a nkikindai szerb nemzeti tanács úgy intézkedett, hogy azoknak az igazi szegényeknek segítséget nyujthasson, nevezetesen a harczban elesett katonák szegénysorsú özvegyeinek a szegény sorsu rokkantaknak és a harcztérről még vissza nem érkezett katonák szükölködő feleségeinek, a kik mind gyors segélyre szorulnak.

Ezeknek az ilyen kicsik a alólirt szerb nemzeti tanács rendelete alapján *lehetőség szerint* a segély öss egeket Nagykikinda város házi pénztára kifizette már.

Ugyanezt tegyék meg a többi felső-bánsági politikai községek, amelyek a mi körletünkbe tartoznak. Felhívjuk az összes felső-bánsági szerb nemzeti tanácsokat, hogy úgy járjanak el mint a

A megszállók erőszakosságai ellen.

*

Tovább tart a pécsi sztrájk. — A szerbiai szociáldemokraták tiltakoznak az imperialista törekvések ellen. — Hírek a megszállott Felvidékről.

Számtalanszor hangoztattuk, hogy amikor a megszálló csehek, szerbek és románok erőszakosságai ellen tiltakozó szavunkat fölemeljük, mindenkor e nemzetek *imperializmusát* támadjuk és nem a cseh, a szerb és a román *népet*, amelyek maguk is azt a kizsákmányoló osztályelnyomást sínylik, amelyet államunk mohó hóditásvágya Magyarország megszállott területein készül meghonositani. Nem egy jel mutatja, hogy a cseh, szerb és a román nép tömegei ellenségesen, gyülölettel állnak szemben uralkodó osztályaik hóditó imperializmusával és nem osztoznak abban a nacionalista mámorban, amely idegen népek leigázására hajtja még mindig fegyverben tartott katonáikat. A cseh vasutasok, amint legutóbbi számunkban közöltük, kijelentették, hogy nem hajlandók résztvenni a felsőmagyarországi vasutasok gazdasági harcainak letörésében. A román nép forrongásáról napról-napra érkeznek hézagos, de biztató hirek. Most *szerbiai elvtársaink* állásfoglalását közli Belgrádból kerülő uton érkező jelentés. E jelentés szerint a szerbiai szociáldemokraták a magyarországi délvidéki sztrájk tartama alatt mintegy husz *népgyülést* tartottak, amelyeken hevesen tiltakoztak a megszálló csapatok erőszakosságai ellen és szolidaritásukat fejezték ki elnyomást sínylő osztályos társaikkal szemben. Szegedre az a hir érkezett, hogy a belgrádi szocialista párt a gyülések határozatából deklarációt fog kibocsátani, amelyben *tiltakozik az imperialisztikus és kapitalisztikus törekvések ellen.* Ellene van minden hóditási szándéknak és megköveteli a szerb kormánytól, hogy a megszállott területeken a lakosság *népszavazás* utján döntsön hovatartozandósága felől. Ez a határozat is biztatóan erősiti azt a reménységet, hogy a népek szolidaritása mindenütt le fogja dönteni a világ békéjét veszélyeztető, a népeket elnyomó és megnyomorító imperialisztikus uralom rendszerét.

A szerbiai szociáldemokraták tiltakoznak az imperialista törekvések ellen. (Népszava, 1919. március 8.)

népi igazgatóság (Narodna Uprava) elnevezéssel ideiglenes kormányt alakít.

A Szerbiához való közvetlen csatlakozás a nagyszerb irányzat győzelmét jelentette. Egyben azoknak a demokratáknak a vereségét, háttérbe szorítását, akik a Vajdaság nagyobb önállóságáért, az ott élő népek békés együttéléséért szálltak síkra.

A szerb hadsereg bevonulásával és az újvidéki határozattal a délvidék elszakadása befejezett ténnyé vált. A továbbiak során csupán a terület északi és keleti határainak pontos megvonása maradt – vitás kérdésként – függőben. A békekonferencia számára különösen az utóbbi, a keleti határ jelentett nehezen megoldható problémát. A Bánátra ugyanis nemcsak az új délszláv állam, hanem a román királyság is igényt tartott, arra hivatkozva, hogy e jelentős, részben románok által lakott területet, az 1916 nyarán aláírt bukaresti titkos egyezmény Romániának ítélte.

A vitás területeken az ottani szerb burzsoázia gyengesége vagy hiánya következtében a régi hivatalnoki kar egy ideig még a helyén maradt, és az októberi forradalom által életre hívott hatalmi szervek – a különböző tanácsok, a Károlyi-kormány által kinevezett kormánybiztos-főispánok – is tovább folytatták működésüket. Amikor a szerb hadsereg a közigazgatás átvételére itt is kísérletet tett, úgy ez, valamint az egyre nyomasztóbbá váló politikai-gazdasági helyzet 1919 februárjában Pécsett és Temesvárott heves sztrájkmozgalom kirobbanásához vezetett, amelyhez más városok: Szabadka és Nagykikinda is csatlakoztak.

E sztrájkokban a lakosság más rétegeitől – leginkább az állásukat féltő hivatalnokoktól – támogatva, a vasutasok és a munkások jelentették a döntő erőt. A szervezett munkásság – a vegyes lakosságú városokban nemcsak a magyar, hanem a más nemzetiségű munkások is – a megmozdulásokkal a reakciós nagyszerb irányzat ellen, az új hatalom – a magyar burzsoáziát felváltó szerb burzsoázia jogfosztó intézkedései ellen tiltakoztak. A Népszava tudósítása szerint a sztrájkharcot a szerbiai szocialisták is támogatták, és mintegy 20 népgyülésen „fejezték ki szolidaritásukat elnyomást sínylő osztályos társaikkal szemben".

Október 30-án – egy nappal azután, hogy a horvát szábor állást foglalt a Magyarországtól való elszakadás mellett – a szlovák politikusok értekezletre ültek össze Turócszentmártonban. Az értekezletet Dula Máté, a Szlovák Nemzeti Párt elnöke hívta össze és azon valamennyi szlovák párt, illetve frakció képviselője megjelent. A Tátra Bank helyiségében megtartott tanácskozás, a végleges formájában ott megalakuló Szlovák Nemzeti Tanács nevében határozatot fogadott el, melyet másnap a Szlovák Nemzeti Párt lapjában a *Narodné Noviny*-ben nyilvánosságra is hoztak. A deklaráció eredeti formájában a Magyarországtól való elszakadást, a „teljes függetlenséget" és a „korlátlan önrendelkezési jogot" hangsúlyozta. A csehszlovák államhoz való tartozás a végső szövegezés során nyert egyértelmű megfogalmazást.

A deklarációt 103-an írták alá. Foglalkozásuk szerint: 14 evangélikus és 7 r. kath. lelkész, 15 ügyvéd, 13 magántisztviselő, 7 gyáros és iparos, 7 földműves, 7 főiskolai hallgató, 6 kereskedő, 5 bankigazgató, 4 orvos, 4 földbirtokos, 4 munkás, 3 építész, 3 magánzó, 3 tanító és 1 patikussegéd.

A turócszentmártoni deklaráció – ellentétben a Prágában és Zágrábban hozott hasonló határozatokkal – nem jelentette egyben a hatalom azonnali, tényleges átvételét. A magyar közigazgatás a szlovák lakta területeken továbbra is a helyén maradt, és csak annyiban szűnt meg egyes helyeken – elsősorban a falvakban –, amennyiben a gyűlölt közigazgatási tisztviselők és a helyi rendfenntartó szervek a nagy erővel fellángolt tömegmozgalmak elől – ugyanúgy mint az ország más vidékein – itt is menekülni kényszerültek.

A magyar–német és szlovák burzsoázia közös erővel lépett fel a forradalmi tömegmozgalom – a hazatérő katonák és a parasztok megmozdulása ellen, mely a szlovák birtokosok és kereskedők vagyonát sem kímélte, és annak felosztását ugyanúgy jogosnak és igazságosnak tekintette, mint a más nemzetiségű kizsákmányolók javainak elvételét és széthordását. A különböző nemzeti tanácsok együttműködtek és támogatták a közigazgatási szerveket, amennyiben a rend fenntartásáról és a magántulajdon védelméről volt szó. Az újonnan szervezett nemzetőrségekbe a Szlovák Nemzeti Tanács utasítására szlovákok is szép számmal jelentkeztek. (A magyar Hadügyminisztériummal kötött megállapodás értelmében a szlovák többségű községekben és városokban szlovák, a magyar többségűekben magyar nemzetőrség gondoskodott a rend fenntartásáról.)

A szlovák burzsoázia – számolva a polgárháborús helyzettel – nem törekedett az ellentétek kiélezésére. Gyengesége tudatában csak elvétve próbálkozott azzal, hogy a hatalmat erőszakkal is magához ragadja. A Szlovák Nemzeti Tanács

Egykorú plakát a turócszentmártoni deklaráció szövegével

Deklarácia
Slovenského Národa.

Zastupitelia všetkých slovenských politických strán, shromaždení dňa 30. októbra 1918 v Turčianskom Sv. Martine a organizovaní v Národnú Radu slovenskej vetvy jednotného česko-slovenského národa, trvajú na zásade samourčovacieho práva národov prijatej celým svetom. Národná Rada vyhlasuje, že v mene česko-slovenského národa bývajúceho v hraniciach Uhorska, je jedine ona oprávnená hovoriť a konať.

Nie je na to oprávnená uhorská vláda, ktorá za celé desaťročia nepoznala vážnejšej úlohy, ako pošľapovať všetko, čo je slovenské, nepostavila a nedovolila nášmu národu ani jednej školy, nedovolila, aby sa slovenskí ľudia dostali do verejnej správy a úradov, náš ľud majetkove ničila a vykorisťovala svojou stredovekou feudálnou sústavou a politikou.

Nie sú oprávnené na to, aby v mene slovenského ľudu hovorily, ani tie tak zvané zastupiteľské sbory, ktoré sú sostavené na základe úzkeho volebného práva nedopúšťajúceho prejaviť vôľu národa, a pozostávajúce z ľudí, ktorí vzdor nariadeniu zákona nedopustili na výboroch čisto slovenských stolíc ani len slovenského slova.

Nie sú na to oprávnené ani také ľudové shromaždenia, ktoré vynášajú uzavretie pod tlakom cudzieho násilia.

V mene slovenského národa na Slovensku oprávnená je teda hovoriť jedine Slovenská Národná Rada.

Národná Rada česko-slovenského národa v Uhorsku obydleného osvedčuje:

1. Slovenský národ je čiastka i rečove i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa. Na všetkých kultúrnych bojoch, ktoré viedol český národ a ktoré ho urobily známym na celom svete, mala účasť i slovenská vetev.

2. Pre tento česko-slovenský národ žiadame i my neobmedzené samourčovacie právo na základe úplnej neodvislosti. Na základe tejto zásady prejavujeme svoj súhlas s tým novo utvorenýim medzinárodným právnym položením, ktoré dňa 18. októbra 1918 formuloval predseda Wilson a ktoré dňa 27. októbra 1918 uznal rakúsko-uhorský minister záhraničia.

3. Žiadame okamžité uzavretie pokoja a síce na všeľudských kresťanských zásadách, aby pokoj bol taký, že by medzinárodnoprávnymi zárukami znemožňoval ďalšiu vojnu a ďalšie zbrojenie.

Sme presvedčení, že náš snaživý a nadaný slovenský národ, ktorý vzdor nesłýchanému útisku dospel na taký stupeň národnej kultúry, nebude vylúčený z požehnania pokoja a zo spolku národov, ale i jemu bude popriate, aby sa dľa svojho rázu mohol vyviňovať a dľa svojich síl prispel ku všeobecnému pokroku človečenstva.

Zo zasadnutia **Slovenskej Národnej Rady**

v Turčianskom Sv. Martine, 30. októbra 1918.

Karol A. Medvecký v. r.,
tajomník
Slovenskej Národnej Rady.

Matúš Dula, v. r.,
predseda
Slovenskej Národnej Rady.

tevékenysége a népharag lecsillapítására és ezzel párhuzamosan a Csehországhoz való csatlakozás népszerűsítésére irányult, amivel szemben egyesek – elsősorban Kelet-Szlovákiában – az önálló Szlovákia és a Szlovák Népköztársaság gondolatát propagálták, a magyar hatóságok támogatásával.

November 2-án, Hodonin (Göding) morva városkából cseh katonai alakulat érkezett a határ túlsó oldalán fekvő Szakolcára azzal, hogy a közrendet ott is helyreállítsa. A hodonini városi vezetők attól féltek, hogy a túloldalról jelzett fegyveres felkelés morva területre is átcsaphat. A különítmény dolga végeztével távozni készült, amikor Szakolcára érkezett a turócszentmártoni Nemzeti Tanács kiküldötte és az önkéntes jelentkezőkből álló alakulatot maradásra szólította fel.

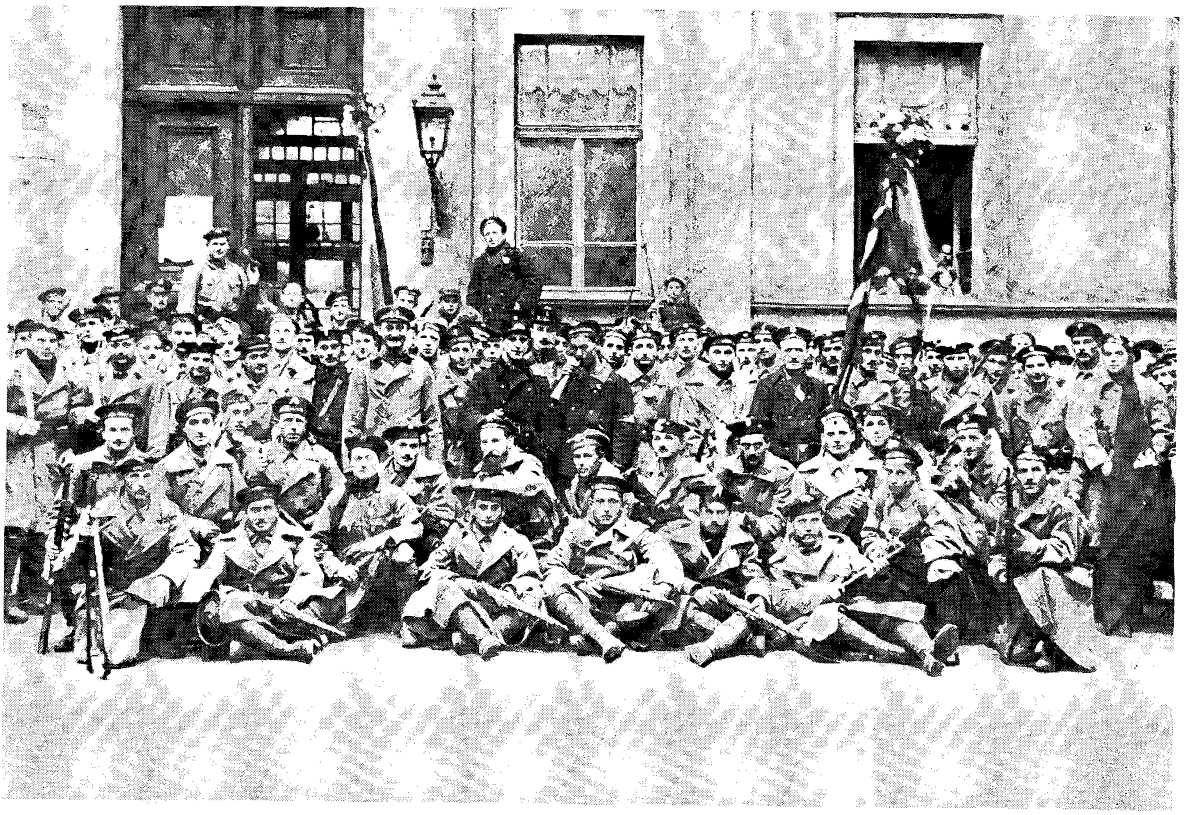

A tengerész nemzetőrség, melyet Pozsonyba és az északnyugati vármegyékbe irányítottak

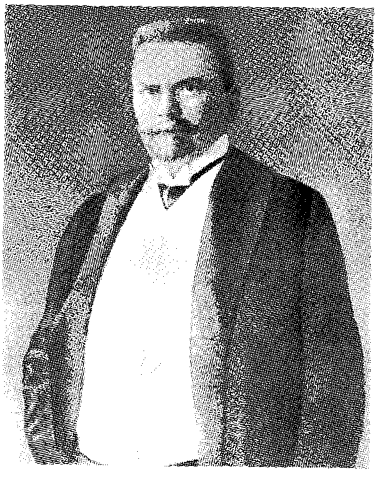

Karel Kramár csehszlovák miniszterelnök

A Szlovák Nemzeti Tanács Prágában tartózkodó tagjai ezzel egyidejűleg, azzal a kéréssel fordultak a prágai Nemzeti Bizottsághoz, hogy az, tekintettel az anarchikus helyzetre, a „fosztogatásokra" és a „rend teljes felbomlására", küldjön katonaságot, szállja meg a szlovák lakta területeket. A Narodni Vybor e kéréssel messzemenően egyetértett, mert úgy vélte, hogy Szlovákiának az emigráció által is sürgetett birtokbavétele nélkül, az egyelőre még csak papíron létező csehszlovák állam sorsa bizonytalannak tekinthető. Az első önkéntes alakulatokat szokolistákból, katonaszökevényekből, más jelentkezőkből állították fel és csendőrökkel kiegészítve irányították Szlovákiába. Egyidejűleg megkezdték a volt közös hadsereg egykori cseh és morva ezredeinek újjászervezését is.

November 5-én Szakolcán Šrobár vezetésével ideiglenes szlovák kormány alakult, mely november 14-ig, az első csehszlovák kormány megalakulásáig állt fenn. Šrobár ekkor belépett a Kramár-féle csehszlovák kormányba, ahol részére minisztériumot szerveztek.

A Szakolcára érkező önkéntesek az ideiglenes szlovák kormány parancsára hivatkozva megszállták Malaczkát, Szeni-

Milan Hodža, a Csehszlovák Köztársaság budapesti követe, aki Jásszival november végén átmeneti megegyezésről tárgyalt

czet, Nagyszombatot és dél felé egészen Pozsony előteréig (Dévénytó vasúti állomásig) nyomultak előre. November 8-án a Vlára szorosnál és a Jablonkai hágónál újabb önkéntes alakulatok lépték át a határt. A Vlára szoros felől érkezők november 10-én megszállták Trencsént és Vágújhelyet, a Jablonkai hágón át érkezők a kassa–oderbergi vasútvonal mentén Kralovánig jutottak, és november 12-én birtokukba vették Zsolnát, Ruttkát, Turócszentmártont.

A kormány hivatalos álláspontja november legelején az volt, hogy nem alkalmaznak erőszakot „rendfönntartó karhatalmi erők ellen". A Nyugat-Szlovákiában levő cseh és magyar fegyveres alakulatok között egy ideig nem is került sor összetűzésre, a különböző katonai és karhatalmi egységek az ellenőrzésük alatt álló terület elhatárolására törekedtek.

Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy cseh részről nemcsak rendcsinálásról van szó, hanem egyben a magyar hatóságok leváltásáról is, végleges berendezkedéséről, még a békekonferencia döntése előtt, a kormány – a belgrádi egyezményre hivatkozva – tiltakozott. November 11-én Károlyi és a Linder helyére lépő új hadügyminiszter, Bartha Albert aláírásával kiáltvány jelent meg, mely bejelentette, hogy a kormány „az ország határait minden, a nemzetközi jogba ütköző támadás ellen fegyveres erővel megvédi".

A proklamáció megjelenése után a Hadügyminisztérium Budapestről, Nagykanizsáról, Zólyomból, Kassáról több gyalogos és géppuskás századot, karhatalmi különítményt, továbbá tüzérséget és páncélvonatot irányított a megszállt területekre. A Heltai Viktor parancsnoksága alatt álló 400 főt számláló tengerész nemzetőrséget is Pozsonyba rendelték. Ez utóbbi alakulatot azzal a be nem vallott céllal, hogy a

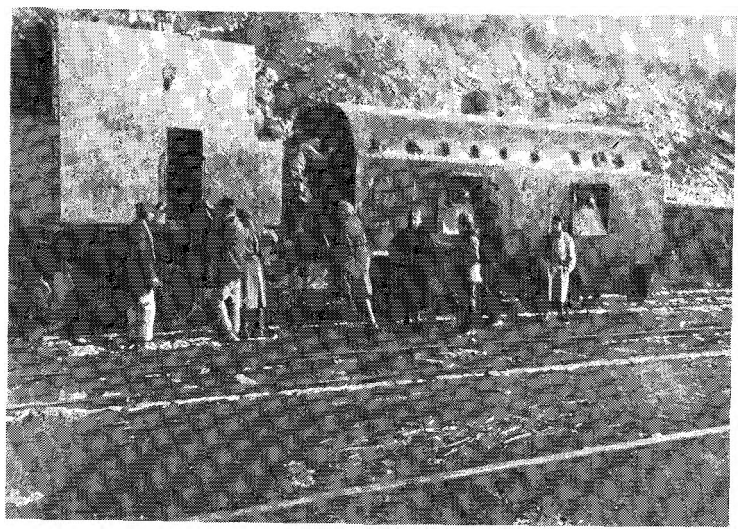

A Szlovákiába indított katonaság támogatására kivezényelt páncélvonat

Részlet a szlovák terület kiürítését bejelentő proklamációból (Pesti Hírlap, 1918. december 5.)

A kormány proklamációja.

A kormány a következő proklamációt bocsátotta ki:

Magyarok!

Vix alezredes a keleti szövetséges hadseregek nevében december 3-án azt követeli, hogy *a magyar csapatokat az egész tót vidékről a fegyverszünet értelmében haladéktalanul vonjuk vissza,* mert a cseh hadsereg beavatkozására *a* cseh-szlovák állam fel van jogosítva. Ugyanekkor *román csapatok szállják meg Erdélyt* és sok helyütt átveszik a közigazgatást, amely pedig *a fegyverszünet értelmében mindenütt a magyar kormánynak lett fentartva.*

A magyar népköztársaság kormánya és minden egyes polgára tudja, hogy a fegyverszüneti szerződés szelleme egészen mást követel. De a kormánynak nincs hatalmában e követeléseket és tényeket megváltoztatni.

Amikor azonban a kormány *ezen követeléseket teljesíteni és e tényeket tűrni kénytelen,* egyidejüleg a magyar népköztársaság nevében ünnepélyesen kijelenti, hogy e *kényszerüséggel szemben az ország semmiféle jogáról le nem mond és az ország sorsának döntőbirájául az erőhatalommal szemben csak a jogot és igazságot ismeri el.*

nek rendezésén a kormány változatlan erővel dolgozik tovább. Ezek a demokratikus intézmények lesznek Magyarország erősségei nemcsak a küszöbön álló béketárgyalásokon, de az eljövendő késő évszázadokban is. *Rövid epizód legyen a régi kormányok büne: e világháború s a nyomában járó zürzavar.* Térjünk vissza régi, szabadságért buzgó, a népjogokért küzdő politikánk hagyományaihoz, melyek hazánkat egykor a külföld előtt nemcsak hatalmassá, de ami minden hatalomnál többet ér: kedveltté tették.

Magyarok! Támogassátok a kormányt céljában, hogy *e komor időkben az élelmiszer- és szénszükséglet lehető ellátásával mindnyájatok létét biztosítsa: hogy legalább a békekötésig méltányos megegyezést teremtsen a velünk élő nemzetekkel,* hogy szomszédjaink, sőt ellenségeink rokonszenvét és becsülését a magyar nemzet számára megszerezze.

Mert a nemzetek szivbeli kibékülésének ideje is el fog következni. Álljunk úgy a világ előtt, mint akik ennek az időnek elkövetkeztét tőlünk telhetőleg mindenben előmozditottuk.

A magyar népköztársaság kormánya nevében

Károlyi Mihály miniszterelnök.

—

túlontúl forradalminak és ezért megbízhatatlannak ítélt tengerészeket Budapestről eltávolítsák.

A szlovák területre érkező csekély harcértékű, de számbeli fölénnyel levő katonaság a megszállt városok és községek jó részét néhány nap alatt visszafoglalta. A cseh alakulatok (létszámuk november elején alig haladta meg az egy ezret és november végén sem volt több négy és félezernél) a határmenti községekbe, Északon Morvaországba húzódtak vissza.

Az újabb fejlemények ellen most már cseh részről tiltakoztak. Kramár november 19-én jegyzékben szögezte le, hogy a csehszlovák államot az antant elismerte, a szlovákok által lakott terület, ebből következően a csehszlovák állam részét alkotja.

November végén a csehszlovák kormány új követeként Budapestre érkezett Hodža Milán, majd Budapestre jött a Szlovák Nemzeti Tanács több képviselője is. Hodža megbízása úgy szólt: tárgyaljon a szlovákiai magyar közigazgatás felszámolásáról és a magyar katonaság visszarendeléséről. Hamarosan kiderült, hogy Hodža másról is hajlandó véleménycserét folytatni: provizóriumról, átmeneti megegyezésről, mellyel a békekötésig rendezni, konszolidálni lehetne a szlovák lakta területek helyzetét. A Jászi Oszkárral folytatott megbeszélések során kirajzolódó elgondolás lényege az volt, hogy e területek messzemenő autonómiát kapnának: a főhatalom a Szlovák Nemzeti Tanács kezében lenne, mely irányítaná a közigazgatást és a neki alárendelt nemzetőrséggel gondoskodna a rend fenntartásáról. Az autonom terület saját

nemzetgyűlést választana, a közös ügyekről a szlovák és a magyar nemzetgyűlés deputációk útján tárgyalna.

A már-már befejezéshez közeledő tárgyalások az utolsó pillanatban akadtak el. A csehszlovák kormány Hodžát november 30-án dezavuálta. Hivatalos közlemény adta tudtul: Hodža ilyen jellegű tárgyalásokra felhatalmazást nem kapott. A prágai állásfoglalás mögött, nemcsak a cseh és a Prágában tartózkodó szlovák vezetők felháborodása húzódott meg, amely a Szlovák Nemzeti Tanács önálló eljárását árulásnak tekintette, hanem ennél súlyosabb fejlemények is, nevezetesen az, hogy Foch és a francia kormány november végén a cseh érvelést – mint erről már szó esett – teljes mértékben magáévá tette. Vix december 3-án tudatta Franchet ugyancsak már ismertetett üzenetét: a magyar kormány haladéktalanul vonja vissza csapatait Szlovákiából.

Vix levelét és a kormány válaszát a sajtó december 5-én közölte. Egyidejűleg, Károlyi Mihály aláírásával proklamáció jelent meg. A Jászi Oszkár által fogalmazott kiáltvány a kényszerűségre utalt és újólag leszögezte: „Szabad, demokratikus keleti Svájcot akarunk csinálni a régi Magyarországból. A határainkon kívül lakó népekkel is a barátságot és a békés megegyezést keressük és reméljük, hogy meg fogjuk találni... a nemzetek szívbéli kibékülésének ideje is el fog következni. Álljunk úgy a világ előtt, mint akik ennek az időnek elkövetkeztét tőlünk telhetőleg mindenben előmozdítottuk."

Miután a december 3-i levél a kiürítendő terület határát nem közölte, Hodža és Bartha december 6-án ideiglenes demarkációs vonalban állapodott meg. Az ideiglenes megállapodás újabb bonyodalmak forrásává vált, mert azt a prágai kormány érvénytelennek minősítette és a Versailles-ban ülésező legfelsőbb haditanács végül is – december 22-én – egy ennél délebbre húzódó vonal mellett döntött. (A már ismertetett döntés Szlovákia ideiglenes határát a Dunától és az Ipolytól Északra, Rimaszobattól délre és az Ung folyótól nyugatra állapította meg.)

A Csehszlovákiának ítélt területek kiürítése január végére fejeződött be. Ennek során harcokra csak ott került sor, ahol egyes alakulatok a kormány utasítása ellenére is ellenálltak, vagy ahol a csehszlovák katonaság a december 6-i, később a december 22-i vonalat is átlépni próbálta.

A december 22-én megállapított demarkációs vonal által határolt területen az 1910. évi magyar statisztikai felvétel adatai szerint a lakosság 58,2%-a, az 1919. évi csehszlovák népszámlálás szerint a lakosság 63,3%-a volt szlovák anyanyelvű. A magyar anyanyelvűek számát a statisztika 28,9, illetve 27, a német anyanyelvűeket 6,8, illetve 4,7, az ukrán anyanyelvűekét 3,8 illetve 4,5%-ban adja meg.

A Román Nemzeti Tanács október 31-én alakult meg Budapesten, a Vadászkürt szállóban. Megalakulásával létrejött a szövetség az MSZDP román szekciója és a Román Nemzeti Párt között.

A Román Nemzeti Tanács egyik első tényked̈ése abban állt, hogy november 1-én a Magyar Nemzeti Tanáccsal és a szászok képviselőivel közös felhívást adott ki. A proklamáció, melyet a két nemzeti tanács és a szász országgyűlési képviselők megbízásából Miháli Tivadar, Hock János és Melzer Vilmos írt alá, „a magyar, a román és a szász nemzet fiait" együttes fellépésre, a belső rend, a „személy és vagyonbiztonság" közös védelmére szólította fel. Jászi a megegyezést a minisztertanács november 2-i ülésén jelentős eseményként jelentette be és a minisztertanács hozzájárulásával azonnal felhívta a főispánokat, valamint az érdekelt törvényhatóságokat „e spontán társadalmi akció" támogatására.

November első napjaiban a magyar és a román burzsoázia együttműködése a forradalmi mozgalmak ellen létre is jött. Apáthy Istvánnak, a kolozsvári Magyar Nemzeti Tanács elnökének visszaemlékezése szerint: a magyar, a román és a szász nemzeti tanácsok tevékenységét november elején „testvéries együttműködés jellemezte". A román nemzeti tanácsok tagjai és munkatársai, amennyiben korábban állami alkalmazottak voltak, illetményeiket továbbra is megkapták. A román nemzetőrségnek, mely néhány kivételtől eltekintve önállóan szervezkedett, de a magyar nemzetőrséggel egyetértésben gondoskodott a rend fenntartásáról, a katonai parancsnokságok a Hadügyminisztérium tudtával és jóváhagyásával fegyvert és pénzt utaltak ki.

Az együttműködés reális alapja abban rejlett, hogy a forradalmi mozgalom tisztán román községekre is kiterjedt, a román földbirtokosokat, gazdákat, tisztviselőket, boltosokat is fenyegette. A román parasztok megtámadták Miháli Tivadar nagyilondai birtokát, a Román Nemzeti Párt más nagybirtokos vezetői: Vajda Sándor, Vlád Aurél, Illésfalvi Papp György hasonlóan jártak. A parasztság haragjának nemcsak a római katolikus egyház gyulafehérvári uradalma, hanem a balázsfalvi görög katolikus érseki és a nagyváradi görög katolikus püspöki birtokok is áldozatul estek.

A november elején kialakuló együttműködés nem jelentette egyben a román és a magyar burzsoázia közötti ellentét megszűnését. Ez, a forradalmi megmozdulásokkal szembeni érdekazonosság ellenére továbbra is fennállt és az idő előrehaladtával mind határozottabban jelentkezett. A román burzsoázia a forradalmi mozgalomnak nacionalista irányt kívánt adni, úgy vélte, hogy karhatalom és erőszak a rendet és a biztonságot önmagában véve helyre nem állítja. A naciona-

A Magyar Nemzeti Tanács, a Román Nemzeti Tanács és a szászok képviselőjének közös felhívása. (1918. november 1.)

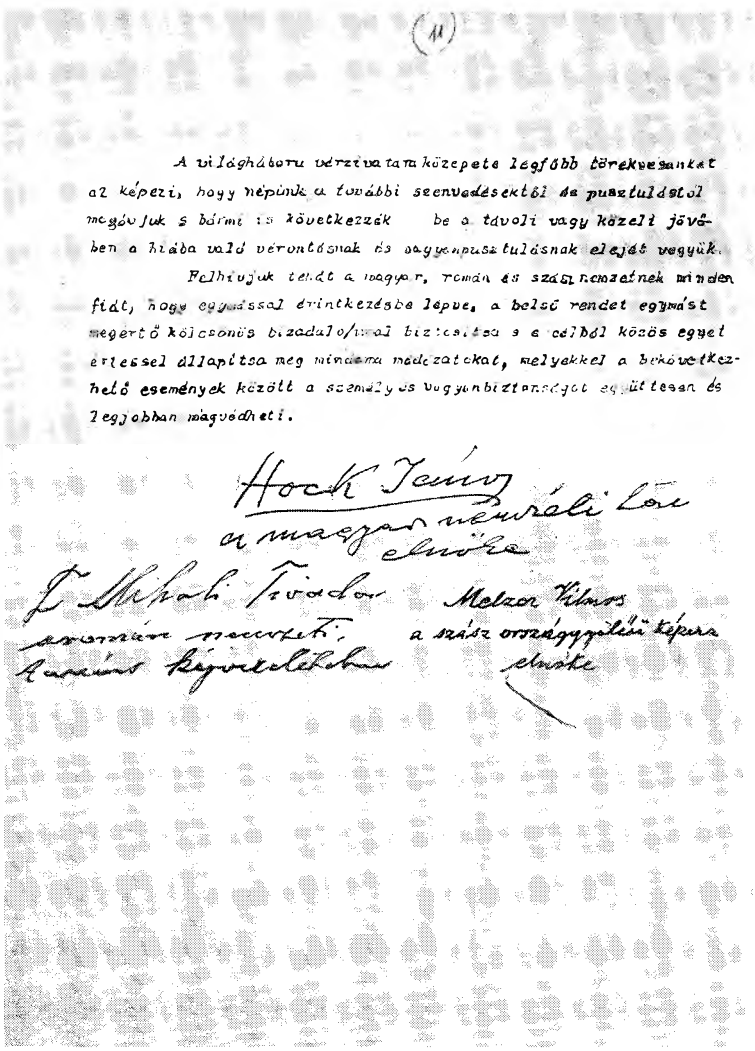

(11)

A világháboru vérzivatara közepete legfőbb törekvésünket az képezi, hogy népünk a további szenvedésektől és pusztulástól megóvjuk s bármi is következzék be a távoli vagy közeli jövőben a hiába való vérontásnak és vagyonpusztulásnak elejét vegyük.

Felhívjuk tehát a magyar, román és szász nemzetnek minden fiát, hogy egymással érintkezésbe lépve, a belső rendet egymást megértő kölcsönös bizadalo/ival biztosítsa s a célból közös egyet értessel állapítsa meg mindenra módozatokat, melyekkel a bekövetkezhető események között a személy és vagyonbiztonságot együttesen és legjobban magvédheti.

Hock János
a magyar nemzeti tan
elnöke

Mihali Tivadar
a román nemzeti
tanács képviselőjében

Melzer Vilmos
a szász országgyűlési képviselő
elnöke

lizmus szítása eredményt ígért, hisz a népmozgalom főbb célpontjai: a háború idején különösképpen gyűlöletessé vált közigazgatás, az erőszakszervezet zömében magyar volt és a földbirtok nagy része is magyar földesurak tulajdonát képezte.

A később Romániának ítélt területeken a 100 holdon felüli birtokok 60,1%-a, az 1000 holdon felüli birtokok 85,7%-a volt magyar földbirtokosok kezén. Az anyanyelv szerinti megoszlás ugyanezen a területen az 1910. évi népszámlálás szerint 53,2% román, 32,4% magyar, 10,6% német.

A központi és a helyi román nemzeti tanácsok, kedvezőnek ítélve a helyzetet, hatalmi igényekkel léptek fel. Törekvésük egyrészt – nem sikertelenül – a helyi közigazgatás átvételére irányult, másrészt messzebbmenő célokat követett.

A Román Nemzeti Tanács 1918. november 9-i levele. A levél a teljes kormányzó hatalom átadását követeli „Magyarországnak és Erdélynek románok által lakott vidékei fölött"

A Magyar Nemzeti Tanács Kormányának

Budapest.

Az ... mények rohamos fejlődése folytán azon meggyőződésre jutottunk, hogy a népek önrendelkezési jogának értelmében, valamint nemzetünknek és a vele egy területen élő kisebbségeknek érdekében a közrend, vagyon- és személybiztonság megóvása céljából már most átkell vennünk Magyarországnak és Erdélynek románok által lakott vidékei fölött a teljes kormányzó hatalmat. E vidékekhez tartoznak a következő megyék: Torontál, Temes, Krassó-Szörény, Arad, Bihar, Szatmár, Mármaros, Beszterce-Naszód, Szolnok-Doboka, Szilágy, Kolozs, Maros-Torda, Torda-Aranyos, Alsófehér, Kiskükülló, Nagykükülló, Hunyad, Szeben, Brassó, Fogaras, Háromszék, Udvarhely, és Csik megyék, valamint Békés, Csanád és Ugocsa megyék román területei.

Intézzen a kormány Magyarország és Erdély nemzeteihez azonnal egy manifestumot ilyen értelemben és rendelje hatalmunk alá az azon területen található minden állami, politikai, közigazgatási, birósági, iskolai, egyházi, pénzügyi, katonai és közlekedésügyi intézményt, hatóságot és szervet. Ugyanekkor ezen terület a minden más imperium megszüntetendő. Ezen esetben garantálhatjuk a közrendet, vagyon- és személybiztonságot. Ellenkező esetben kénytelenek lennénk proklamációban népünknek, az országnak és az egész világnak tudtára adni, hogy az önrendelkezési jog gyakorlása részünkre lehetetlenné tétetett s így a hatóságokkal minden további egyáttműködést beszüntetünk és a bekövetkezhető eseményekért a felelősséget nem vállaljuk és azt a maga teljességében a magyar nemzeti tanács jelenlegi kormányára háritjuk.

Természetes, hogy a kérdéses területen élő más népekkel szemben a megunk részéről respektálni fogjuk a Wilsoni elveket.

A kormányzás átadásának modozatait vegyes bizottság állapitsa meg. A kormányt Nagyszebenben fogjuk megalakitani.

Ezen megkeresésünkre a választ f.é. november ho 12 délután 3 óráig várjuk.

Kelt Aradon 1918 évi november ho 9.én.

A román nemzeti tanács :

ARAD.

[signature]

A Központi Nemzeti Tanács, mely időközben Aradra tette át székhelyét, november 9-én levelet küldött Budapestre (a „Magyar Nemzeti Tanács kormányának") és ebben a románok lakta vidékek felett „a teljes kormányzói hatalom" átadását követelte. A Román Nemzeti Tanács a román impériumot 23 vármegyére és 3 vármegye (Békés, Csanád, Ugocsa) egy részére kívánta kiterjeszteni; hozzáfűzve, hogy a szóban forgó területen élő más népekkel szemben tiszteletben fogja tartani a wilsoni elveket.

Miután a román burzsoázia gyengének érezte magát ahhoz, hogy a rendcsinálás és a hatalomátvétel kettős feladatát egyedül, a saját erejéből valósítsa meg, egyidejűleg a román királyi hadsereg beavatkozását sürgette.

November 10-én és az azt követő napokban több küldöttség indult Jasiba. A küldöttek beszámoltak az Erdélyben kialakult helyzetről, s a „bolsevista" veszélyre és a magyar reakció megtorló intézkedéseire hivatkozva a román hadsereg segítségét kérték.

Miután a Román Nemzeti Tanács levele a válaszadásra zárós határidőt szabott (november 12. délután 6 óra), a kormány a teendők megvitatását sürgősen napirendre tűzte.

Jászi vezetésével küldöttség alakult. A küldöttség szakértők és újságírók kíséretében 13-án Aradra utazott, ahol két napos tárgyalás vette kezdetét.

Jászi a Román Nemzeti Tanács képviselőinek két javaslatot terjesztett elő. Az első javaslat lényege az volt, hogy Erdélyben a mesterséges megyei keretek helyett kompakt, lehetőleg homogén nemzeti blokkokat kell kialakítani. Ezek a blokkok a svájci kantonok mintájára kulturális és közigazgatási autonómiával rendelkeznének, a közös ügyek intézésére közös szerveket hoznának létre, és az országos központi kormányban is képviselettel bírnának. A második javaslat átmeneti megoldásként „a közrend és a béke fenntartására" azt indítványozta, hogy a Román Nemzeti Tanács mindazon járásokban és városokban, ahol a többség román, vegye át a közigazgatást és megbízottja útján képviseltesse magát a magyar kormányban.

A román vezetők mindkét ajánlatot elutasították. A nagy tekintélynek örvendő Maniu Gyula, aki 14-én érkezett Aradra, teljes szuverenitást követelt. Jászi érvelése, hogy a szálak túlfeszítése, „az embertelenség és igazságtalanság szelleme" a munkás- és katonatanácsok diktatúrájához vezet - hatástalan maradt.

Miközben a tárgyalások folytak, megkezdődött a román hadsereg bevonulása Erdélybe. A román katonák november 13-án lépték át a határt és december közepére érték el a belgrádi egyezményben megállapított demarkációs vonalat.

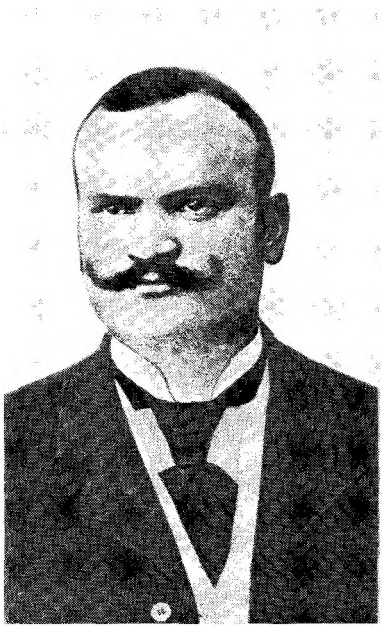

Pop C. István, a Román Nemzeti Tanács elnöke

Visszaemlékezés

a román nemzeti komitéval folytatott aradi tárgyalásaimra

Irta:
Jászi Oszkár

Különnyomat
a „Napkelet" 1921. évi december elején számából

Ára 3 lej

Jászi 1921-ben megjelent visszaemlékezése az 1918. november 14–15-i aradi tárgyalásról

A román parancsnokok a megszállt területeken az antant megbízására hivatkoztak és a bevonulást a román lakosságnak nyújtandó segítséggel, valamint a „bolsevista szellem által veszélyeztetett rend" helyreállításával indokolták.

Ebben a helyzetben ült össze Gyulafehérvárott december 1-én „az erdélyi és magyarországi románok nemzeti gyűlése". A nemzetgyűlés 1228 tagja közül 600-at választottak, 628-at pedig delegáltak. Delegálási joggal bírtak az egyházak, a kultúregyesületek, a különböző egyletek, az iskolák, a kisiparosok... A szervezett munkások nevében a szociáldemokrata párt 18 képviselőt küldhetett.

A román nemzetgyűlés elé terjesztett határozat végleges szövege mellőzte a dinasztia nevének említését és a szóban forgó területek számára az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívásáig ideiglenes autonómiát biztosított. A határozat „az új román állam alapvető elveként" egy sor demokratikus követelést is írásba foglalt: teljes nemzeti szabadság az együttlakó népeknek; egyenlő, közvetlen, titkos szavazati jog; teljes sajtószabadság; szervezkedési, gyülekezési szabadság; az összes emberi gondolatok szabad terjesztése; radikális agrárreform; az ipari munkásságnak mindazon jogok és előnyök, melyeket a legfejlettebb ipari államok biztosítanak.

A nemzetgyűlésen, mely a gyulafehérvári vár tisztikaszinójának nagytermében ülésezett, a határozati javaslatot Goldis László olvasta fel, az egybegyűltek helyeslésétől kísérve. A vár melletti katonai gyakorlótéren (ahol 1785-ben Horát, Closcát és Crisánt kivégezték), és a város utcáin, melyet most román és antant lobogók díszítettek, százezernyi lelkes tömeg gyűlt össze. Az ülés berekesztése után az egyházi és nemzeti dalokat éneklő sokaság előtt (néhány ezer munkás vörös zászlók alatt vonult fel) kijelölt szónokok ismertették a történteket.

A román nemzetgyűlés Vajda Sándor előterjesztése alapján az addigi Központi Nemzeti Tanács helyett Nagy Román Nemzeti Tanácsot választott. A parlament szerepét betöltő, mintegy 200 főt számláló új központi szerv tagjainak foglalkozás szerinti megoszlása a következő volt: 95 ügyvéd, 44 egyházi személy (püspök, esperes, lelkész), 13 tanár, 9 földbirtokos, 8 újságíró, 6 bankigazgató, 4 tanító, 3 bíró, 3 orvos, 1 gyárigazgató, 1 mérnök, 1 kereskedő, a szociáldemokrata párt 16 képviselője és 1 (!) földműves.

A Nagy Nemzetgyűlés első ülésén, december 2-án, kormányzótanács alakult. A kormányzótanácsnak (Consiliul dirigent), mely ezt követően Nagyszebenbe tette át a székhelyét, Maniu Gyula lett az elnöke. Az együttműködésre kész szociáldemokraták itt is miniszteri tárcához jutottak – ugyan-

Goldiș László. Vezérszónok és a határozattervezet előadója a gyulafehérvári nemzeti gyűlésen

úgy, mint a zágrábi, a belgrádi, a vajdasági és a szlovákiai ideiglenes kormányokban. A 15 tagú nagyszebeni kormányban Ion Flueras népjóléti, Josif Jumanca iparügyi miniszter lett.

A gyulafehérvári határozat pergamentre írt szövegét december 11-én öttagú küldöttség (2 püspök és a Nemzeti Párt 3 tagja) vitte Bukarestbe és nyújtotta át ünnepélyes külsőségek között a királynak. Az egyesülésről a hivatalos lapban, a *Monitorul Oficial*-ban 1918. decmeber 26-án dekrétum jelent meg; egyidejűleg napvilágot láttak az egyesülést szabályozó első intézkedések is.

A Romániával való egyesülést – némi ingadozás után – az erdélyi szászok is kimondták. A szász központi választmány – a helyi választmányok és a szász nemzeti tanács képviselőiből alakult szász nemzetgyűlés Meggyesen – január 8-án foglalt állást ilyen értelemben.

A magyar kormány a gyulafehérvári döntéssel szemben elutasító álláspontra helyezkedett. Jászi Oszkár a minisztertanács december 8-i ülésén tiltakozást javasolt. Arra hivatkozott – összhangban a Hadügyminisztérium álláspontjával –, hogy a „románok eljárása ellentétes a fegyverszüneti megállapodásokkal", a béketárgyalásra kell bízni a kérdés eldöntését. A kormány ugyanezen a napon a „a kelet-magyarországi magyarság védelmére", Kolozsvár székhellyel, főkormánybiztosságot állított fel. Főkormánybiztossá Apáthy István kolozsvári egyetemi tanárt nevezte ki. Egyidejűleg folyamatban volt a hadsereg szervezése is. November 23-án a Kolozsvári Katonai Parancsnokság élére az Olaszországból ezredesi rangban hazatérő Kratochvil Károlyt állították. A szervezés csekély eredménnyel járt. Apáthy visszaemlékezése szerint az Erdély meg nem szállt részén található fegyveres erő december végén 3–4000 főre volt tehető. Az erdélyi román hadsereg létszámát ugyanakkor – ugyancsak Apáthy – 16 000 főre becsüli.

A kolozsvári Magyar és Székely Nemzeti Tanács – Gyulafehérvár ellensúlyozására – december 22-ére nagygyűlést hívott egybe Kolozsvárra. A gyűlésen több tízezren jelentek meg. Ott voltak a bánáti svábok és a román szociáldemokraták képviselői is. Ez utóbbiak, pontosabban a Fluerassal és Jumancával egyet nem értő román szociáldemokraták nevében Strengar Demian Száva szólalt fel. Demian – aki később a Tanácsköztársaság idején zászlóaljparancsnokként harcolt a Vörös Hadsereg soraiban – kijelentette: „a román szociálisták nem azonosítják magukat a gyulafehérvári határozattal, nem akarnak a román imperialista elnyomás alá kerülni". Avramescu György a romániai szociáldemokraták nevében arról beszélt, hogy nemcsak Magyarországon és Erdélyben,

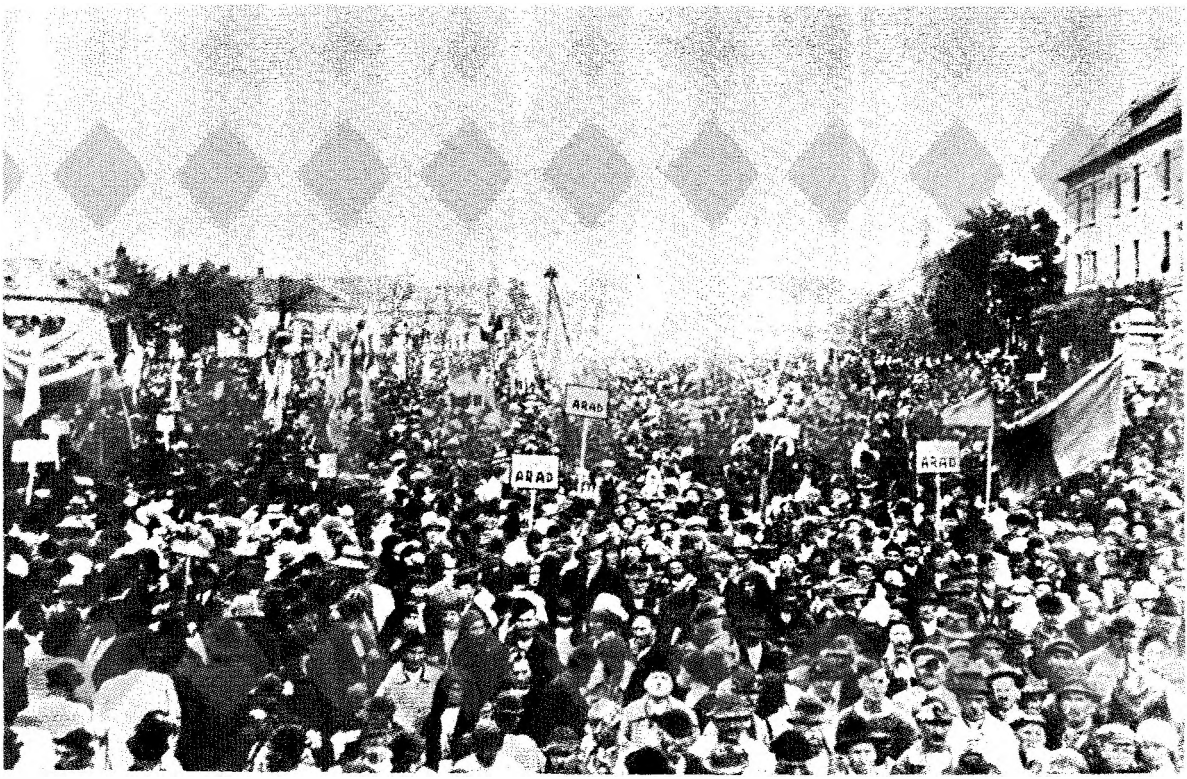

Ünneplő tömeg a gyulafehérvári utcán és a város kapuja előtt. (1918. december 1.)

de Romániában is nagy volt az elnyomás „1907-ben, amikor a parasztság kenyeret kért, golyót kapott. 15 000 román pusztult el a király parancsára." Avramescu a „mai helyzet megoldására" azt javasolta: „legyen Erdély köztársaság a svájci kantonok mintájára". A gyűlés nem ment ilyen messzire. Bár az önálló köztársaságról előzetesen szó esett, az előterjesztett határozati javaslat - tekintetbe véve Budapest jogi

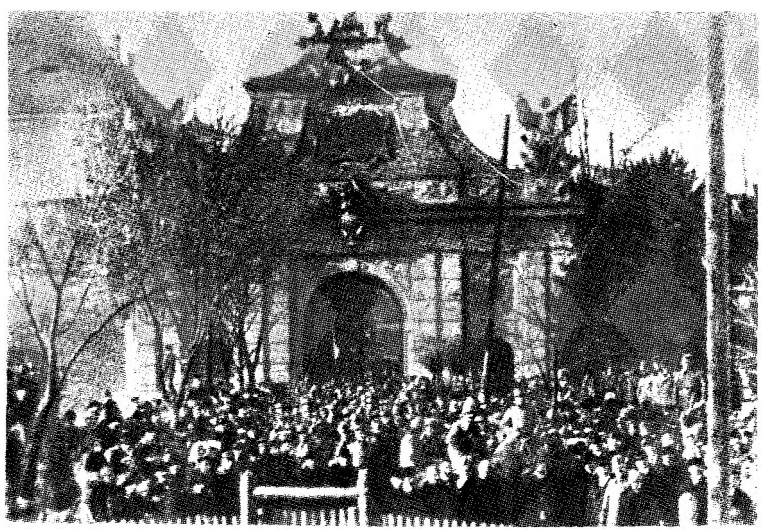

A kolozsvári nagygyűlés. (1918. december 22.)

Apáthy István egyetemi tanár, a Kolozsvári Magyar Nemzeti Tanács elnöke. A Károlyi-kormány december 8-án főkormánybiztossá nevezte ki

Kratochvill Károly ezredes. November 23-án Kolozsvárott a katonai parancsnokság élére állították

akadályait – az egységes és demokratikus Magyarország keretein belül követelt „minden nemzet számára teljes egyenjogúságot, szabadságot és önkormányzatot".

Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a román hadsereg a demarkációs vonal átlépésére készül, és megérkezett a hivatalos értesítés: Berthelot felhatalmazást adott Kolozsvár, majd további 9 erdélyi város stratégiai pontként való megszállására, amire a belgrádi egyezmény lehetőséget adott. A kormány ismételt tanácskozás után, a lemondás lehetőségét is latolgatva – a vérontás, a fegyveres harc ellen foglalt állást – kilátástalannak ítélte a helyzetet.

A Gherescu ezredes parancsnoksága alatt álló román csapatok december 24-én vonultak be Kolozsvárra, miután onnan az ott levő magyar fegyveres alakulatokat ezt megelőzően kivonták.

December 31-én Kolozsvárra érkezett Berthelot tábornok, az antant úgynevezett Dunai Hadseregének parancsnoka. Az elmérgesedő helyzetben közvetíteni próbált. Déstől–Kolozsvártól–Nagybányától keletre 15 km szélességben semleges övezet létesítését javasolta.

A román hadsereg január közepén – nem törődve a semleges övezettel – bevonult előbb Nagybányára, majd Zsibóra, Bánffyhunyadra, Zilahra és Máramarosszigetre. Az előnyomulás e vonaltól keletre azonban elakadt és az ezt követően kialakuló, Máramarosszigettől–Zámig húzódó frontvonal jó ideig nem változott.

A Károlyi-kormány nemzetiségi politikája csak a magyarországi ukránok (ruszinok) és a magyarországi németek kérdésében tudott némi eredményt felmutatni. Az ukránokat illetően a siker titka abban rejlett, hogy az alakulóban levő galíciai Nyugat-Ukrán állam, mely a szomszédok közül elsősorban tarthatott és tartott is igényt az ukrán lakta területekre, túlontúl gyenge volt ahhoz, hogy elképzeléseit ne csak papíron, hanem a valóságban is érvényre juttassa.

A kormány december 25-én közzétette „a Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzet autonomiájáról" szóló néptörvényt.

Az 1918. évi X. néptörvény, a „ruszinoknak" a beligazgatás, igazságszolgáltatás, közoktatás, köznevelés, a vallás gyakorlata és a nyelv használata terén önrendelkezési jogot biztosított, és kimondta, hogy Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék ruszin lakta részeiből „Ruszka-Krajna néven autonom jogterület (kormányzósági terület) alakíttatik". (Az 1910. évi népszámlálás e 4 vármegyében 848 160 lakost mutat ki. Ebből 356 067 rutén, 267 091 magyar, 94 273 román, 93 047 német, 37 950 szlovák anyanyelvű.)

A törvény 4. és 5. § -a szerint az autonóm terület törvényhozó szerve autonóm ügyekben a ruszin nemzetgyűlés, közös ügyekben (külügy, hadügy, pénzügy, állampolgárság, magánjogi és büntetőjogi törvényhozás, gazdasági, közlekedési, szociálpolitikai ügyek) a magyarországi közös országgyűlés a hivatott. Legfőbb kormányzati szervek a ruszka-krajnai minisztérium és a ruszka-krajnai kormányzóság. A minisztérium és a kormányzóság rövidesen meg is alakult. A Budapesten székelő ruszin minisztérium élére az addigi kormánybiztos, Szabó Oreszt került, kormányzóvá – a kormányzóság székhelye Munkács volt – Stefán Ágoston rahói ügyvédet nevezték ki. Az autonóm területen található államkincstári földek, bányák, erdőségek „a ruszin nemzet törvényes képviseletének" tulajdonába mentek át.

A „Ruszka-Krajna" területén élő nem ukrán anyanyelvű lakosság helyhatósági és kulturális autonómiára tarthatott igényt.

A ruszin néptörvényt szerzői (akiket a jobboldal azonnal túlzott engedékenységgel vádolt) példának és mintának szánták más hasonló törvények megalkotásához. Az első „magyarországi kanton" létrejöttétől azt remélték, hogy a kormány jószándékának a kézzelfogható bizonyítéka, a béketárgyalások szempontjából kedvező helyzetet teremt, és egyben megnyugtatja az ukránokat, tompítja, leszereli az elszakadási szándékot, mely az idő előrehaladtával mind erőteljesebben jelentkezett.

A máramarossziget ukrán néptanács Husztra nemzetgyűlést hívott össze. Az ukrán nemzetgyűlés (420 küldött

Szabó Oreszt Ung megyei kormánybiztos, akit „ruszka-krajnai" miniszterré neveztek ki

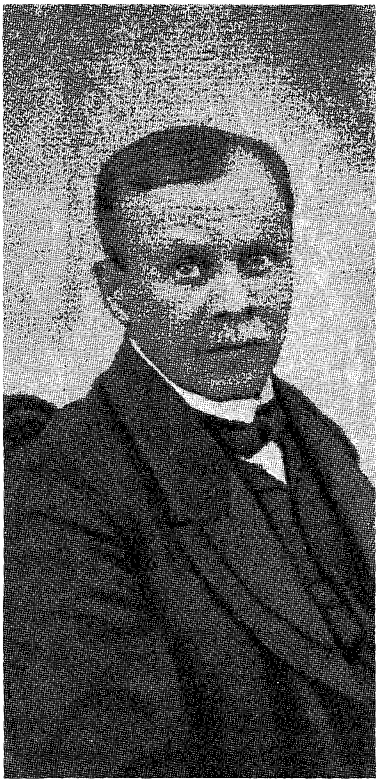

Stefán Ágoston, a „ruszka-krajnai" kormányzó

175 város és falu képviseletében) január 21-én az Ukrajnával való újraegyesülés mellett foglalt állást. Ukrajnán a vezetők, a nacionalisták a Nyugat-Ukrán államot és Petljurát értették. Ukrajna a munkások és a szegényparasztok számára ugyanakkor Szovjet-Ukrajnát jelentette; ők ezért, Szovjet-Ukrajnával való egyesülésért harcoltak.

Az ukrán nacionalisták január közepén katonaságot küldtek az északkeleti vármegyékbe. Az ukrán alakulatok azonban csak néhány napig maradtak a megszállt helységekben. Fő erőik Máramarosszigetnél megütközve a románokkal, vereséget szenvedtek és ez elég volt ahhoz, hogy e mellékharctérről elvonuljanak.

X. NÉPTÖRVÉNY

a Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzet autonomiájáról.

(Kiadatott az Országos Törvénytárban 1918. évi dec. hó 25-én.)

1. §. A Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzetet saját beligazgatásának, igazságszolgáltatásának, közoktatásának, közművelődésének, vallása gyakorlatának és nyelve használatának körében mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben teljes önrendelkezési jog illeti meg, amelyre nézve a jelen törvényben foglalt szabályok irányadók.[1])

2. §. Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék ruszinlakta részeiből Ruszka Krajna néven autonom jogterület (kormányzósági terület) alakittatik.

Zemplén, Sáros, Abauj-Torna és Szepes vármegyék ruszinlakta területeinek közjogi rendezése az általános békekötésig függőben marad.

Ruszka Krajna határait a nemzetközi békeértekezlet végleges döntéséig ideiglenesen a Magyar Népköztársaság és Ruszka Krajna kiküldötteiből álló vegyes bizottság állapítja meg.[2])

3. §. Ruszka Krajna minden autonom ügyét saját szerveivel intézi.

A Magyar Népköztársasággal közös ügyekben közös szervek járnak el.

Ily közös ügyek; külügy, hadügy pénzügy, állampolgárság, magánjogi és büntetőjogi törvényhozás, továbbá a gazdasági, a közlekedési és szociálpolitikát érintő ügyek.[3])

4. §. Ruszka Krajna törvényhozó szervei:

1. autonom ügyekben a ruszin nemzetgyülés,

2. a Magyar Népköztársasággal közös ügyekben a magyarországi közös országgyülés, amelyben a ruszin nemzetnek népessége számarányában van megfelelő képviselete.[4])

5. §. Ruszka Krajna kormányzati szervei:

1. a ruszkakrajnai minisztérium,

2. a ruszkakrajnai kormányzóság.

6. §. A ruszkakrajnai minisztérium élén a ruszin nemzetgyülésnek és a magyarországi közös országgyülésnek egyaránt felelős ruszkakrajnai miniszter áll, aki közös ügyekben a magyarországi népkormány egyenjogú tagja, autonom ügyekben pedig legfelsőbb kormányzati szerv. Helyettese az államtitkár.

Az 1918. évi X. néptörvény, mely például és mintául szolgált a további hasonló törvények megalkotásához

A ruszkakrajnai minisztérium székhelye Budapest.[3])

7. §. A ruszkakrajnai kormányzóság élén a ruszkakrajnai kormányzó áll.

A kormányzóság székhelye Munkács.

A kormányzóság a ruszkakrajnai miniszter főfelügyelete és ellenőrzése alatt áll.[6])

8. §. A ruszin nemzetgyülés 1918. évi I. néptörvénnyel egyezően általános, titkos, egyenlő és közvetlen szavazással választandó.

A magyarországi közös országgyülés ruszin képviselőiről külön törvény fog rendelkezni.[7])

9. §. Ruszka Krajnában a nem ruszin nyelvű népesség helyhatósági és kulturális autonómiája biztosíttatik.[8])

10. §. Ruszka Krajnában az államkincstári földek, bányák és erdőségek a ruszin politikai nemzet törvényes képviseletének birtokába mennek át.[9])

11. §. E törvényt a ruszkakrajnai miniszterrel egyetértve a magyarországi népkormány hajtja végre; ugyanez teszi meg ugyancsak a ruszkakrajnai miniszterrel egyetértve a szükséges átmeneti intézkedéseket is.

A jelen törvény végrehajtásával kapcsolatos pénzügyi fedezetről addig is, míg erre nézve állami és autonom költségvetési törvény nem rendelkezik, a pénzügyminiszter gondoskodik, aki a ruszkakrajnai miniszterrel egyetértve, költségelőirányzatot állapít meg.[10])

12. §. E törvény kihirdetésének napján lép életbe.

Kelt Budapesten, 1918. évi december hó 21. napján.

Az önrendelkezési jog a rutén nemzetet saját beligazgatásának, igazságszolgáltatásának, közoktatásának, közművelődésének, vallása gyakorlatának és nyelve használatának körében, mint törvényhozási, mint kormányzati tekintetben illeti meg.

[2]) A 2. §. a Ruszka-Krajna területi határait állapítja meg, de egyszersmind kimondja, hogy a Zemplén, Sáros, Abauj-Torna és Szepesvármegyék területén lakó rutének helyzete függőben marad.

[3]) A 3. §. a Magyar népköztársasággal közös ügyeket állapítja meg. A közös ügyek körének mikénti értelmezése tekintetében a jogi irodalomban máris vita indult meg. (Nemzeti autonómia és jogegység. Ügyvédek Lapja 1919. évi 6. sz.)

[4]) A 4. §. a Ruszka Krajna törvényhozó szerveit állapítja meg. Utalás történik itt arra, hogy a közös ügyekben a magyarországi közös országgyülés van jogosítva intézkedni. A néptörvény egyáltalán sok tekintetben csak általános elveket állapít meg, melyeknek mikénti megvalósulása későbbi intézkedést igényel.

[5]) A 6. § változtatást eszközölt a miniszterek számának megállapítását tartalmazó törvényeinken, amennyiben az úgynevezett ruszinkrajnai miniszteri állást szervezi. Ez a miniszter autonóm ügyekben legfelsőbb kormányzati szerv, közös ügyekben a népkormány egyenjogú tagja, aki úgy a közös országgyülésnek, mint a ruszin nemzetgyülésnek felelős.

[6]) A néptörvény 5. §-a Ruszin-Krajna kormányzati szervének a kormányzóságot is megjelöli. A 7. §. szerint ennek élén a ruszkakrajnai kormányzó áll.

[7]) A 8. §. az 1918. évi I. néptörvény hatályát a ruszin nemzetgyülési választásra kiterjeszti.

[8]) A 9. §. megfelelő autonomiát biztosit a Ruszinkrajna területén lakó nem ruthén nyelvű népességnek.

[9]) A 10. §. a magyar állam tulajdonában lévő kincstári földek, bányák és erdőségek tulajdonjogát a ruszinoknak engedi át.

[10]) A 11. §. a végrehajtási és pénzügyi fedezetre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. A ruszin kormánytanács szervezéséről a 928/919. M. E. sz. rendelet intézkedik. (Budapesti Közlöny 1919. II. 11-iki 35. sz.)

Nyugat-Magyarország és a magyarországi németek

Kalmár Henrik, a német minisztérium államtitkára, a későbbi német népbiztos

Zsombor Géza lapszerkesztő, a soproni német Néptanács vezetője. Február végén a nyugat-magyarországi kormányzóság élére állították

Nyugat-Magyarország németlakta részeire a kialakulóban levő Német-Osztrák állam tartott igényt. Az osztrák jobboldal síkra is szállt Pozsony, Moson, Sopron és Vas megyék részben vagy egészben való bekebelezése mellett.

Az államtanács és az ideiglenes nemzetgyűlés, ahol inkább a szociáldemokraták álláspontja érvényesült, november 21-én és 22-én úgy határozott, hogy a szóban forgó területek ügyét a békekonferencia elé utalja, döntsön az érdekelt lakosság az állami hovatartozás kérdésében.

A Károlyi-kormány kezdettől fogva egyezkedni próbált a magyarországi németek vezetőivel, akik a németek összessége, tehát nemcsak a nyugat-magyarországi németek nevében szervezkedtek.

(Az 1910. évi népszámlálás szerint a német anyanyelvűek száma a régi Magyarország területén – Horvát-Szlavón országot is beleértve – 2 millió körül mozgott. Nagyobb német települések: Vajdaság 565 000, Erdély 186 000, Észak-Magyarország 106 000, Tolna–Baranya megyék 180 000, Pest megye [Budapest] 160 000, Veszprém, Fejér vármegyék 53 000, Nyugat-Magyarországon, Pozsony, Moson, Sopron és Vas vármegyék területén a statisztika 332 148 németet mutatott ki. Közülük 52 600 esett Pozsony megyére, mely rövidesen csehszlovák megszállás alá került.)

A német vezetők viszonylag mérsékelt követelésekkel léptek fel. Állásfoglalásukat egyrészt a magyar vezetőréteggel való összefonódás befolyásolta (a német burzsoázia a dualizmus időszakában erősen asszimilálódott), másrészt az, hogy a német lakosság (túlnyomórészt parasztok, jelentős számban munkások) számarányánál kisebb erőt képviselt, miután az ország területén elszórtan helyezkedett el.

A német autonómia-törvény január végén került kiadásra. Az 1919. évi VI. – hivatalos elnevezéssel: „A magyarországi német nép önrendelkezési jogának gyakorlásáról" szóló néptörvény az autonóm ügyeket és a közös ügyeket az ukrán néptörvénnyel azonos módon határozta meg.

A kormány a német autonómia-törvénnyel az elszakadási törekvések ellensúlyozását és a még magyar területen élő németek megnyerését kívánta elérni. A már elszakadt országrészekben élő németek előtt a törvény azt volt hivatva bizonyítani, hogy Magyarországon jobb elbánásra számíthatnak, mint a kialakulóban levő új államok területén.

Február elején kinevezték a német nemzetiségi minisztert Junker János szegedi táblabíró személyében. Egyidejűleg államtitkárokról (Kalmár Henrik, Jekel Péter), később a nyugat-magyarországi kormányzói tiszt betöltéséről is gondoskodtak (Zsombor Géza). Március 7-én megalakult a nemzetgyűlést helyettesítő 36 tagú Német Kormánytanács.

A soknemzetiségű Magyarország felbomlása

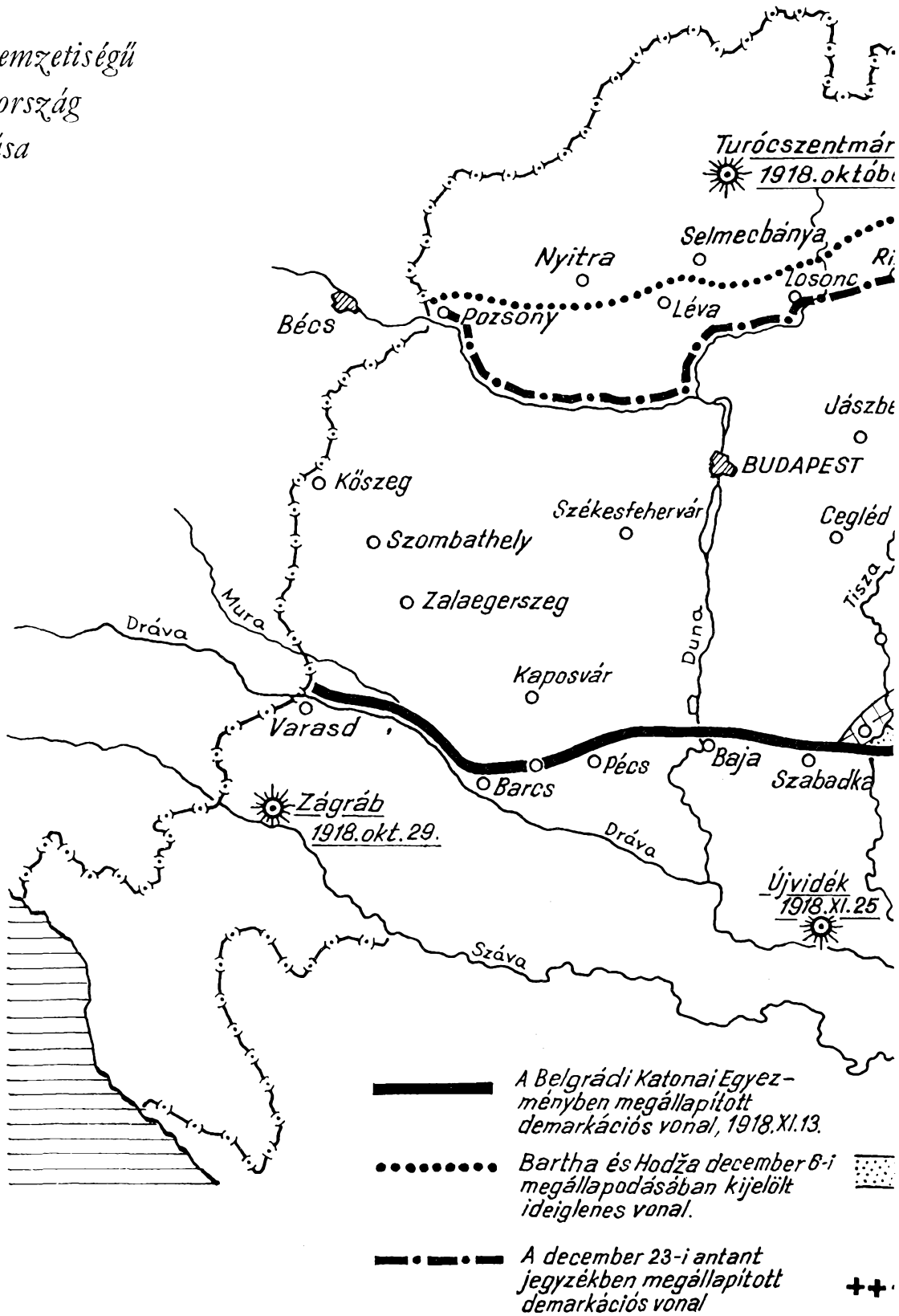

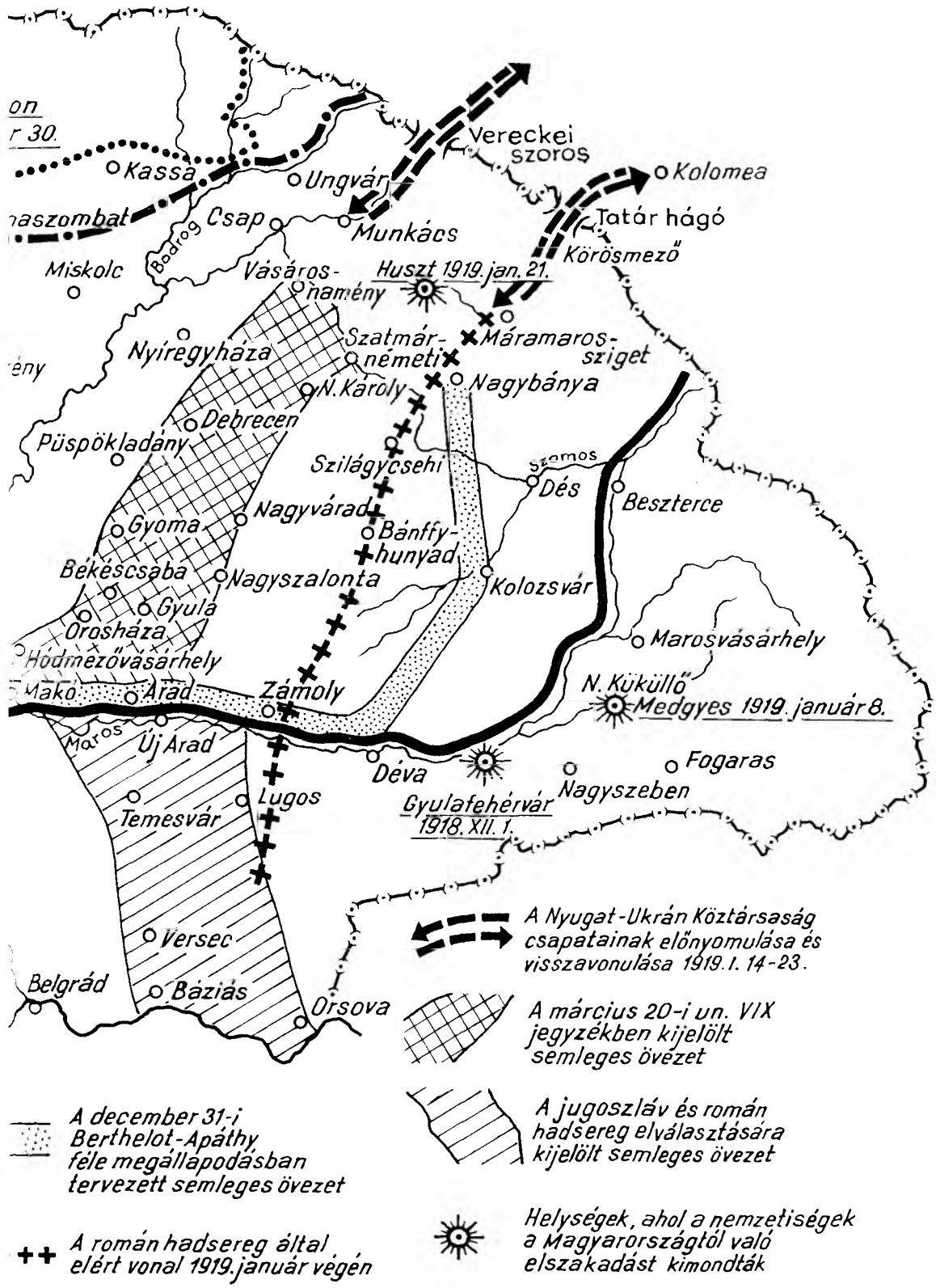
on
r 30.
Kassa
Ungvár
Vereckei szoros
Kolomea
naszombat
Csap
Munkács
Tatár hágó
Bodrog
Miskolc
Vásáros-namény
Huszt 1919. jan. 21.
Körösmező
Szatmár-németi
Máramaros-sziget
Nyíregyháza
N. Károly
Nagybánya
Debrecen
Püspökladány
Szilágycsehi
Szamos
Dés
Beszterce
Gyoma
Nagyvárad
Bánffy-hunyad
Békéscsaba
Nagyszalonta
Kolozsvár
Gyula
Orosháza
Marosvásárhely
Hódmezővásárhely
Makó
Arad
Zámoly
N. Kükülló
Medgyes 1919. január 8.
Maros
Új Arad
Déva
Fogaras
Lugos
Nagyszeben
Temesvár
Gyulafehérvár 1918. XII. 1.
Versec
Belgrád
Bazias
Orsova
A Nyugat-Ukrán Köztársaság csapatainak előnyomulása és visszavonulása 1919. I. 14-23.
A március 20-i un. VIX jegyzékben kijelölt semleges övezet
A jugoszláv és román hadsereg elválasztására kijelölt semleges övezet
A december 31-i Berthelot-Apáthy féle megállapodásban tervezett semleges övezet
A román hadsereg által elért vonal 1919. január végén
Helységek, ahol a nemzetiségek a Magyarországtól való elszakadást kimondták

A Kommunisták Magyarországi Pártja

Az ausztriai és magyarországi forradalomról az első hírek október utolsó, november első napjaiban érkeztek Moszkvába. Értesülve az események kedvező fordulatáról, a Népbiztosok Tanácsa, az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság és a Moszkvai Szovjet közös felhívással fordult az „Osztrák–Magyar Állam dolgozó népéhez". A kiáltvány – Lenin tevékeny közreműködésével készült, november 2-án Lenin terjesztette a Népbiztosok Tanácsa elé – Oroszország munkásainak, parasztjainak, katonáinak testvéri üdvözletét tolmácsolta. Arra hívta fel a volt Osztrák–Magyar Monarchia dolgozóit: ne elégedjenek meg a császári és királyi bürokrácia alóli felszabadulásukkal, számoljanak le saját elnyomóikkal a magyar „földbirtokosok, bankárok és tőkések, a német és cseh burzsoák", a „román bojárok, ügyvédek és pópák" uralmával is. A felhívás a felszabadulásukért harcoló dolgozókat összefogásra szólította: „Mélységes meggyőződésünk, ha a német, cseh, horvát, magyar, román munkások, *katonák és parasztok kezükbe veszik a hatalmat és végigviszik a nemzeti felszabadítás művét, akkor megkötik a szabad* népek testvéri szövetségét és egyesült erővel legyőzik a tőkéseket... *Nem a saját nemzeti burzsoáziával való szövetségben, hanem az Ausztriában élő nemzetek proletariátusának szövetségében van a győzelem záloga.*" Ahhoz, hogy a győzelem végleges legyen „minden ország munkásainak egyesülnie kell a világtőke elleni közös harcra". A dolgozók ne adjanak hitelt az antant ígéreteinek, Wilson demokratikus szólamainak – Ausztria–Magyarország tanácsai teremtsék meg az egymás közötti szövetséget, lépjenek szövetségre Oroszország szovjetjeivel.

A moszkvai utcákon november 3-án a dolgozók százezrei vonultak fel, az osztrák–magyar forradalom győzelmét ünnepelve. A Városi Tanács épületének erkélyéről Lenin rövid beszédet mondott: „Mi valamennyi ország kapitalizmusa, a világkapitalizmus ellen küzdünk – valamennyi munkás szabadságáért. Ha nehezünkre is esett az éhínség elleni küzdelem – most látjuk: sok millió szövetségesünk van."

Másnap – november 4-én értekezletre gyűltek össze „a volt magyar állam területéről származó kommunisták".

A november 4-i konferencia a legújabb hírek hatása alatt több fontos döntést hozott. Elhatározta a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakítását, és arra kötelezte az OKP minden magyarországi tagját, hogy a legrövidebb időn belül térjen haza Magyarországra.

A Kommunisták Magyarországi Pártja november 4-én – az akkori helyzetnek megfelelően – a magyar és nem magyar anyanyelvű dolgozók közös szervezeteként alakult meg Szovjet-Oroszországban. A megválasztott ideiglenes Köz-

A Szociális Forradalom 1918. november 6-i száma címoldalon közli a szovjetkormány felhívását

ÁRA 20 KOPEK

Világ proletárjai egyesüljetek!

Социальная революція Издание Центральной Группы Российской Коммунистической Партіи (большевиков)

SZOCIÁLIS FORRADALOM

KIADJA AZ OROSZORSZÁGI KOMMUNISTA PÁRT MAGYAR CSOPORTJA

I. évfolyam. Moszkva, 1918 november 6. 61. szám

A volt osztrák-magyar birodalom dolgozóihoz!

Ma Oroszország munkásai, katonái és földmüves szegényei, akik épen a tőr-desarunk, a lőkéseink, azok generálisai és hivatalnokai felett való győzelmünk első évfordulóját ünnepeljük, testvéri szeretetcsókkal küldjük nektek, a volt Habsburg birodalom munkásainak, földmüves szegényeinek és katonáinak, a ti kiszolgányoitokat és elnyomóitok felett való győzelmetekhez. Szivünk hangosan dobogott a hirre, hogy ti a béke ügyét a saját kezetekbe vettétek, hogy épen a munkában vagytok, mely a régi császári és királyi bürokráciát, a császárt magát s pokolba küldi, hogy proklamáljátok a szocialista köztársaságot és ha lehetne a munkások, katonák és földmüves szegények tanácsait hivjátok egybe!

Munkás, földmüves szegény katonatanácsok, melyek ma Ausztria-Magyarországon keletkeznek és amelyek holnap a hatalmat a kezükbe ragadják, odvasszátok beemlékeit abból az alkalomból, hogy leráztátok a nemzeti elnyomás igáját. Ünnepeljétek emlékeit abból az alkalomból, hogy nem rémek immár, hogy diktátorok nektek életetek törvényeit a császári és királyi tekintélyes hivatalnokok.

Meg vagyunk győződve, hogy Magyarország munkásai, katonái és földmüves szegényei nem azért szabadítottak fel magukat a bécsi bürokráciától és a bécsi tőkecsoktól, hogy a magyar magnás bélyegtoknak lizenczek adói, hogy a magyar bankárok és kapitalisták által tovább szipolyoztassák magukat. Meg vagyunk győződve arról, hogy a magyar munkáskányoságnak nyakat szegik és hogy a magyar kormány a munkások, földmüves szegények és katonák kormánya lesz. Bizonyok vagyunk abban, hogy a vitéz cseh munkások nem azért rázták le a bécsi kormány, a Habsburgok igáját, hogy Kramaf az oroszok ellen vezényelhesse őket, hogy politikájukat a bankdirektorok részére engedjék át. Meg vagyunk győződve, hogy Ausztria német munkásai és katonái nem azért fogják le magukról a Habsburgokat, hogy a Hohenzollernek igája alá hajtsák fejüket, nem ezért kergették el, hogy a régi osztrák Wrenkirchner, Woll lelé tekerje sárga bürokráciát és az osztrák tőke most kapcsolódjon helyette új szövetségesek segedjenek. És meg vagyunk győződve, hogy Észtország földmüves szegényei nem azért rázták le a magyar magnások igáját, hogy helyette a bankárok, ügyvédek és papok igájába hajtsák fejüket. És meg vagyunk győződve, hogy ha a német, a magyar, a cseh, román, a lengyel és szlávén munkások és földmüves szegények összeállnak harczik a kapitalizmus, ha minden nemzeti elnyomásról mondanak fognak, megszabadítják az utat, melyen a világ összes népeinek szövetségévé kifejlődhet, hogy egyenlő szövet lépjenek a boldogságos jövőbe.

Ilyen értelemben munkások, Magyarország földmüves szegényei, bízzuk munkáitokat bennetek, hogy kenyeret adjanak értek. A cseh munkások meg fogják mondani, hogy a cseh földesurak nemcsak a német, de a cseh munkásoknak sem akarnak kenyeret adni és ezért egyesülni fognak a német munkásokkal való közös küzdelemre a kenyéreért. Ausztria-Magyarország valamennyi nemzetének munkásai meg fogják adni ezt, hogy Ausztria és Magyarország valamennyi nemzetének burzsoáival egyetlenül fognak élharczi, és meg fogják értetni, hogy nem a saját burzsoáikkal való egyesületben, hanem Ausztria-Magyarország minden nemzete munkásainak szövetségében lehetnek győzelmük záloga. Hogy ez a győzelem végleges legyen, valamennyi ország munkásainak össze kell fogniok a világ tőke ellen.

És ezen meg vagyunk győződve, hogy Ausztria-Magyarország győzedelmes munkásai és földmüves szegényei és katonái nem fognak hiába burzsoáik ellen, amely ma az angol, francia és amerikai tőke harci szekerei elé akarja fogni. A cseh, magyar és német burzsoázia, amely tegnap még hazája vagdalkozó Habsburgok ellen, a német és magyar burzsoázia, amely tegnap még a Hohenzollernek csirmalelpáit nyalta, ma már azt kiabálja, hogy „Éljen Wilson, éljen Károlyi Dezsoo, éljen Klemenceau!" És az amerikai kormány kenyeret ígér nektek, hogy megnyerjen benneteket saját czéljai számára. Mi mondjuk nektek, német, magyar, cseh, szlovén és román munkások, földmüves szegények és katonák: Az amerikai, angol és francia kapitalizmus époly ellenség, mint a német. Ha Franciaország, Anglia és Amerika tőkéje győz, akkor veletek fizetteti meg a badarkodásért, amiket a ti burzsoáitok csinált és ő fogja arokat badarcok ellen arra nagyobbá növelni, úgy, amint most Oroszország munkásai ellen háborut visel, hogy kényszerítse őt az orosz burzsoázia és a cárizmus csinálta adósságok megfizetésére.

És lesz a segítség, amit igéz a szenyér helyett, a kenyér helyett, amit ennyi sok ideig nélkülöztetek, amiket vérbe fojtanak őket az ő tőke érdekeiben.

Segítség és kenyér csak az orosz munkásoktól jöhet számotokra, akik egy év hosszú idején megvédték vérbe hadseregüket, amely a kenyérlemző widerczirkét, a népön az ellenforradalom bandáitkat. És kenyér lesz magának és számotokra is, ha ezt erőtlenek kivívjuk a győzelmet az önálló jóke lelett is.

Meg vagyunk győződve, hogy az osztrák és magyar katonák és proletárok nagy fogják érteni, hogy egy orosz győzelmünk, bankárjainak és generálisainak se lesz hasznára, hogy a dolgozó tömegek felszabadítása csak a munkáczek proletárforradalom utján lehetséges. És mi győzött Oroszországban és győzelmi utján halad előre Ausztria-Magyarországon. Példánkon bemutatjuk, egyesüljetek az orosz munkásokkal és katonákkal, és a munkás-parasztküldöttek fogadják csatlakozni vala-mennyi ország munkásai, katonái és egyenesen kivívjuk a végleges győzelmet a kizsákmányoló kapitalizmus felett.

Egy év alatt Oroszország munkásai, földmüves szegényei és katonái mindenkori ellenségeiket, a kapitalizmust, a földesurakat és a burzsoáziát legyőzték, a proletárdiktatura hatalmát védelmezték a proletárforradalom vívmányait. Várjuk a nyugateurópai munkások segítségét.

Ti példánkat követve a forradalom útján haladjatok előre bátran, erélyesen és gyorsan, mint mi. Éljen a harcban és a győzelemben!

Éljenek a volt Ausztria-Magyarország szabad népei: munkásaik, cseh, német, román, szlovén, szerbek! Éljenek az egész Ausztria és Magyarország munkáig, katonái és földmüves szegényei Szovjetjeinek Testvéri szövetkezése, egyesülése az orosz Tanácsköztársasággal a közös harcz és győzelemért a világ tőkéje és imperializmusa ellen!

Az Oroszországi Központi Végrehajtó Bizottság nevében: Szverdlov.

A Népbiztosok Tanácsának nevében: Lenin

A moszkvai Szovjet nevében: Kamenev.

Minden hatalmat a munkások és földmüves szegények tanácsainak!

ponti Bizottságban 3 magyar (Kun Béla, Pór Ernő, Vántus Károly), 2 román (Ariton Pescariu és Emil Bozdogh), 2 szlovák (Matej Kovač és Matej Krsak) és 2 délszláv kommunista (Ivan Matuzović és Franjo Drobnik) foglalt helyet.

November első felében megkezdődött a kommunista hadifoglyok hazatérése. Az előre nehezen felmérhető nehézségeket magában rejtő utazás szerencsés esetben egy hétig, gyakran jóval hosszabb ideig tartott. Kun Béla november 6-án indult negyedmagával Moszkvából és 17-én érkezett, álnéven – Sebestyén Emil ezredorvos nevére kiállított igazolvány birtokában – a forrongó Budapestre.

A november 2-i felhívás szikratávíró útján Budapestre továbbított szövegét a „népkormány" eltitkolni próbálta. A forradalmi szocialisták a köztársaság kikiáltásakor repülőgépről szórt röpcédulákon követelték: „Hozzák azonnal szó szerinti szövegében nyilvánosságra!"

Munkások! Katonák!
Polgárok! Elvtársak!

1918. november 10-én az oroszországi munkás, katona és parasztitanácsok központi végrehajtóbizottsága megbízásából Swerdloff elvtárs népbiztos Moszkvából a magyar forradalmi kormányhoz 1031/3/11/10. szám alatt egy nyolcszáz szavas szikratáviratot küldött a felszabadult népek részére. A táviratban üdvözli a magyar forradalmi kormányt és

világköztársaság

megalakitására szólitja fel. Figyelmezteti egyuttal a felszabadult népeket, hogy a forradalminak mutatkozó burzsoázia által ne engedjék magukat félrevezetni, mert a forradalom csak akkor mondható eredményesnek, ha dolgozó nép uralmával végződik. Ezt a népnek küldött üzenetet a titkos diplomáciát eltörlő „népkormány" előttünk mindmáig elhallgatta. **Követeljük, hogy hozzák azt azonnal, szószerinti szövegében nyilvánosságra!**

Legyen vége a titkos mesterkedésnek. Sorsunkat magunk akarjuk intézni!

Szocialista köztársaságot akarunk!

A forradalmi szocialisták.

Magyarországon a forradalom eredményeként a baloldali szervezkedés fellendülőben volt. November 1-én a baloldali ellenzék szervezte a köztársaság melletti megmozdulásokat, és nem utolsósorban a baloldal sikere volt, hogy a kormány az államforma kérdésében hátrálni kényszerült.

A szovjet kormány a november 2-i felhívás szövegét szikratávíró útján Budapestre is eljuttatta azzal, hogy a magyar forradalmi kormány hozza azt nyilvánosságra és továbbítsa

Zágrábba és Prágába. A kormány e kérésnek nem tett eleget, a felhívást eltitkolni próbálta. A csepeli rádióállomás munkatársainak jóvoltából a forradalmi szocialisták a távirat szövegét azonban megszerezték, rövid tartalmát röpcédulákon kinyomtatták, és a köztársaság kikiáltásakor – november 16-án – repülőgépről az Országház terén összegyűlt ünneplő tömeg közé szórták. A vörös színű röpcédulák a „felszabadult népeknek" küldött üzenetből a *„világköztársaság"* gondolatát emelték ki, és azt a figyelmeztetést, hogy a forradalom *„csak akkor mondható eredményesnek, ha a dolgozó nép uralmával végződik"*. Az ellenzék fellépése sikeres volt. A röplapok megjelenése után az egész város a Szovjet-Oroszországból érkezett felhívásról beszélt. A távirat ügyével és a kormány magatartásával a munkástanács is kénytelen volt foglalkozni, a felhívás ennek eredményeként néhány nap múlva – november 20-án – a Népszavában is napvilágot látott.

A baloldal vezetői november 17-én a MIMOSZ (Munkások Irodalmi és Művészeti Szövetsége) székházában a további teendőkről tanácskoztak, amikor híre jött (az Oroszországból már régebben hazaérkezett Seidler Ernő közölte néhány vezetővel), hogy a kommunista hadifogoly csoport vezetője, Kun Béla, Budapestre érkezett.

A Városmajor utca 42. sz. ház, ahol 1918. november 24-én a kommunista párt alakuló ülését tartották.

Kun Béla másnap, 18-án két ízben is találkozott a baloldal vezetőivel, akik közül az első megbeszéléseken Rudas László, Vágó Béla, Szántó Béla, László Jenő, Korvin Ottó, Hirossik János vett részt. 19-én Bécsbe utazott, hogy felvegye a kapcsolatot az osztrák baloldallal és átadja Lenin üdvözletét a börtönből szabadult Friedrich Adlernek. 20-án újra Budapesten volt, ahol a pártalakító tárgyalásokat gyors siker koronázta.

A hazaiak részéről mutatkozó ellenállást sikerült legyűrni. A november 24-i, Korvin Ottó testvérének, Kelen Józsefnek Városmajor utcai lakásán tartott értekezleten megalakult, Magyarországon is megkezdte működését a Kommunisták Magyarországi Pártja.

A párt első központi vezetőségének a következők lettek a tagjai: az oroszországi kommunista hadifoglyok közül Jancsik Ferenc, Kun Béla, Pór Ernő, Rabinovics József, Seidler Ernő, Vántus Károly, a szociáldemokrata baloldal részéről Chlepkó Ede, Fiedler Rezső, Hirossik János, László Jenő, Rudas László, Somló Dezső, Szántó Béla és Vágó Béla, a forradalmi szocialisták közül Korvin Ottó és Mikulik József.

A központi vezetőségbe Szamuely Tibort is beválasztották, aki azonban csak január elején érkezett Berlinen keresztül Magyarországra (Szamuely Berlinben Karl Liebknechttel és Rosa Luxemburggal tárgyalt). A kommunista párthoz csat-

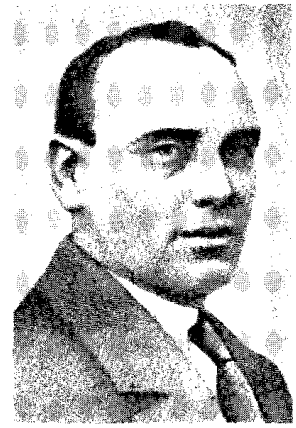

A párt első Központi Bizottsága (Kun Béla, Chlepkó Ede, Fiedler Rezső, Hirossik János, Jancsik Ferenc, Korvin Ottó, László Jenő, Mikulik József, Pór Ernő, Rabinovics József, Rudas László, Seidler Ernő, Szamuely Tibor, Szántó Béla, Vágó Béla, Vántus Károly)

lakozott később, az úgynevezett mérnök csoport (a Gyárközi Szervező Bizottság egykori vezetői: Hevesi Gyula, Helfgott Ármin, Kelen József) és egy kisebb értelmiségi kör. Ez utóbbiaknak, az úgynevezett „etikusoknak", ahogy később nevezték őket, Lukács György volt a vezetője.

A kommunista párt programját alapvetően azok az alapelvek és célkitűzések határozták meg, amelyek az Oroszországi Kommunista Párt Magyar Csoportjának kiadványaiban, a *Szociális Forradalom* hasábjain megjelent cikkekben, utoljára – tételesen – az október 24-25-i értekezleten elfogadott elvi deklarációban kerültek kifejtésre, és amelyek legfőbb forrása a bolsevikok tanításaiban, az orosz forradalom tapasztalataiban rejlett.

A párt abból a kézenfekvő – a szociáldemokrata párt által leplezni és tagadni próbált – igazságból indult ki, hogy az adott helyzet lehetővé teszi a szocialista forradalmat.

„A kapitalizmus megérett a bukásra"... „elérkezett az ideje a szocializmus megvalósításának"... „napirendre került a proletárforradalom" – hirdették a párt Magyarországon kiadott központi lapjának, a *Vörös Újság*nak programadó cikkei.

A magyarországi helyzetet az jellemzi, hogy az uralkodó osztály nem rendelkezik a városi és falusi proletárokkal szemben mozgósítható fegyveres erővel, a munkásosztállyal szemben felhasználható hadsereggel, szilárd közigazgatási szervezettel. A vagyonos osztály a jelen körülmények között „a munkásosztály öntudatlanságára, félszegségére támaszkodva uralkodik" ... „a burzsoázia azért van hatalmon, mert a szociáldemokrata párt a hatalomról önként lemondott".

A munkásság éljen a kínálkozó lehetőséggel, vegye kezébe saját sorsának irányítását, rombolja szét a burzsoá államot, valósítsa meg a „közös társadalmasított termelési mód" érdekében „a proletariátus diktatúráját". Ennek elérésére a súlypontot nem a parlamenti munkára, hanem a proletárok tömegküzdelmére kell helyezni: tömegsztrájk, a munkások és parasztok fegyveres felkelése „ezek a kommunisták eszközei a politikai hatalomnak a proletariátus által való meghódítására". A proletárdiktatúra formája nem a polgári köztársaság, melyben a burzsoázia megmarad minden jogának birtokában és módjában van minden pillanatban ellenforradalmat előkészíteni. „A proletárdiktatúra formája a tanácsok (szovjet) köztársasága, amelyben a burzsoázia az igazgatásból ki van zárva, és amelyben a proletár államhatalom a munkások tömegszervezeteire, a szakszervezetekre, a pártszervezetekre, a gyári munkásbizottságokra és más hasonló szervezetekre támaszkodik."

A Vörös Újság első száma. (1918. december 7.)

Budapest, 1918. December 7. I. évfolyam. 1. szám. VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

VÖRÖS UJSÁG

KOMMUNISTA LAP.

Ára 10 fillér. | Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Ügynök-utcza 17. szám. IV. emelet. | Ára 10 fillér.

OSZTÁLYHARCOT!

A kapitalizmus megérett a bukásra. Megérett nemcsak erkölcsileg, de megérett gazdaságilag is: az imperializmus azt jelenti épen, hogy a kapitalizmus a termelés menetét már gazdasági eszközökkel nem képes fentartani, hanem a véres osztályháborut kell felidéznie, hogy azt kapitalisztikus alapon tovább folytathassa.

De a világháboru rettentő emberveszteségе, a gazdasági eszközök elpusztítása, a munkaerőnek a nyerstermények felszínre hozatalától évekig távoltartása tökéletes anarchiába döntötte a termelést. A barbarizmusba süllyesztett emberiség nem tudja és nem akarja újra kezdeni a termelő munkát.

Az egyetlen kiút a szocializmus. A szocializmus, mely nemcsak a termelés anarchiáját szünteti meg, de azt a lelki anarchiát is, melybe a kapitalizmus az emberiséget süllyesztette. A termelés köztulajdonba vételével visszaadná elveszett hitét, de elveszett munkakedvét is az emberiségnek.

Előrkezett tehát az ideje a szocializmus megvalósításának. És a proletáriátus érzi az erőt és az akaratot is magában ezért a megvalósításért síkraszállani. A proletáriátus ezt a harcot nemzetközileg és egységesen akarja megvívni és kell megvívnia, mert amint a kapitalista imperializmus tulnőtte a nemzeti kereteket és világháborúvá fejlődött, ugy a proletár osztályharc is ezzel karöltve elérkezett arra a pontra, melyet Marx a Kommunista Kiáltványban a proletár osztályharc végső szakaként jelölt meg: az egyetemes, nemzetközi forradalomhoz, melyben az egész világ proletáriátusa egyesülve, mint egységes osztály tá-

mad a nemzetileg szétdarabolt és nemzetekként szembenálló burzsoáziára.

De ki vezesse a proletáriátust ebben a harcban? A régi szocialdemokrata pártok szerte a világon társadalmi szegődtek a burzsoáziának rablóhadjáratában. Scheidemannék és Renaudelek, Thomasok és Hendersonok, Brantingok és a többiek, szóval valamennyien ott voltak a kapitalizmus oldalán, megszavazták a hadi hiteleket, a rablást védelmi hadjáratnak nevették el, tűrték, hogy az imperialista kormányok bebörtönözzék Liebknechtet, Mehringet, az olasz szocialistákat és mindazokat, kik bátran kitartva a szocializmus mellett, felemelték tiltakozó szavukat; nemcsak tűrték ezt, de állandóan rágalmazták és rágalmazzák a „bolsevikieket"; egy szavuk sem volt, mikor a németek letörték a finn, lett, észt és ukrán szocializmust, egy szavuk sincs, mikor most az ántánt rohamot indít az egyetlen megvalósult proletár köztársaság, Oroszország ellen.

A magyar munkás is, aki ma a Népszavát olvassa, azt hiheti, hogy polgári lapot tart a kezében. A földmives proletár, aki a jegyzőt, papot és földesurat meghüntéli, csőcselék banda, mely a forradalom „vívmányait" veszélyezteti; Kunfi miniszter csak hat hétre tétette jégre a magyar proletárral az osztályharcot és osztálygyülöletet, de a Népszava és a szocialdemokrata párt már örökre elintézettnek tartja a választójoggal, a nemzetgyülléssel, a polgári demokráciával. A munkás, aki csak a Népszavát olvassa, nem is sejti, hogy itt a döntő óra, melyben rettentő ynjudások közt született az uj világ, a szocializmus világa, az ő világa, hiszen a Népszava s a magyarszocialdemokrata párt szerint már győzött a forradalom. A Népszava s a szocialdemokrata párt hattyúnyival kibékült. Jászival a polgárságot, Szendével a finánc kapitalizmust a keblére ölelte, — tehát ennek célja a további harcnak, a munkásságnyugodjék meg s bizza a nemzetgyülésre, hogy elhatározza a szocializmust.

Nemcsak a marxizmus kicsufolása ez, nemcsak a munkásság s a parasztszegénység félrevezetése, több ez: a polgárság, sőt a kispolgárság vizibe való átevezés, az osztályharc meghamisítása, a proletáriátus forradalmi harcának, e harc céljainak és energiáinak elhomályosítása, lelohasztása.

Ezért állunk mi, kommunisták, a magyar munkásság elé, hogy őt a szükségszerüen elkövetkező, sőt már itt levő uj, proletárforradalomra előkészitsük.

Ennek akarjuk tartani a magyar proletáriátus osztálytudatát, el akarjuk őt választani a tudatlan, lelkiismeretlen, korrupt s a háboru bünével megfertőzött magyar uralkodó osztályoktól, melyekkel összekeritették; szervezni akarjuk őt a harcra s föl akarjuk benne keltení a nemzetközi szolidaritásnak tervezetien elhomályositott érzését, amely alapja minden osztályharcnak s mely a magyar proletáriátust belekapcsolja majd a nemzetközi proletár forradalomba, odafüzi majd az orosz Szovjet Köztársasághoz éppugy, mint mindenhová, ahol ennek a forradalomnak ki kell még törnie.

Ezt a célunkat minden pokolkon keresztül követjük mindaddig, míg a proletárforradalom nem győzött!

Éljen az osztályharc!

Éljen a proletárforradalom!

Éljen az uj, a harmadik, a forradalomra törekvő igazi Internacionálé!

MIÉRT VAGYUNK KOMMUNISTÁK?

A véres világháboru kitörése óta a régi szocialdemokrata pártokról az álarc teljesen lehullott. Az álarc alól nem „a forradalmi nemzetközi szocialdemokrácia" (szép szavak!), hanem imperialista kormányok lakájainak ábrázata tünt elő. Abelgeti, hogy forradalmi harcot folytattak volna a háboru és a kapitalisztikus állammal szemben, tiszta uszálybordozói lettek ezek a pártok a rablóállamoknak s ezzel együttal legnagyobb skadalyokká — magának a forradalomnak az útján. Az Internationale, a munkásság nemzetközi szövetsége az aljas árulás folytán összedőlt és a régi szocialdemokráciának csak a legjobb elemei, — akik később Zimmerwaldban gyültek össze (különösen a baloldali zimmerwaldisták) — vették föl a harcot a kapitalizmussal szemben. Kiközadták a zászlót a Scheidemannok, a Leghienek, Plechanovok, Hendersonok és Renaudelek szennyes kezéből és bátran utat törtek a forradalomhoz.

Miként volt mindez lehetséges? Miként maradtak a tőke bérrabszolgái engedelmesek áruló vezéreikkel szemben? Miként hagyták magukat évekeu át szervezgatni, leméreztetni?

Ez az utolsó évtizedek imperialista fejlődésének következménye volt. A kapitalizmus óriási mértékben növekedett. A tőke főszervezetei — az ugynevezett nagybankok — óriási gyarmatterületeket ragadtak magukhoz. A kontinentális épugy, mint az angol ipar gyorsan terjeszkedett. A nyereség és az osztalékok a gyarmatok kizsákmányolása folytán növekedtek. Ezzel megvolt a lehetősége a munkabérek emelkedésének is. A gyarmatpolitika formájában a kapitalizmus biztosító szelepet teremtett magának, biztositotta magát a forradalom ellen.

A kapitalizmus a gyarmatországokban mutatta meg a maga teljességében a barbárságát, a vadállatiasságát. A német, angol és francia munkások nem érezték ezt. Épen megforditva: sohasem volt a gyarmati munkások elnyomása, mint akkor, amikor a kapitalizmus fejlődött a gyarmatokban és a tőke-

A vázolt alapelvekből következően a kommunista párt fellépett *a parlamenti illúziók ellen*. Az alkotmányozó nemzetgyűlés – fejtegette a *Vörös Újság* – a burzsoá hatalom megszilárdítását, a magántulajdon, a kizsákmányolás fenntartását, „a forradalomról való lemondást jelenti". A hatalom megszerzésének, a hatalom elfoglalásának szervei *„a munkások, katonák és földmüves szegénység küldött tanácsai"*. Miután a budapesti munkástanács csak torz képe „annak a rendszernek, amelyet az oroszországi forradalom teremtett meg", való-

jában nem más, mint „kibővített bizalmi testülete a szociáldemokrata pártnak és a szakszervezeti választmányoknak", minden erővel arra kell törekednie, hogy a munkástanácsok valóban harci és hatalmi szervezetekké (a forradalmi harc, majd a proletárdiktatúra, a proletár állam szerveivé), valódi munkástanácsokká váljanak.

A *Vörös Újság* újra és újra felhívta a figyelmet az *ellenforradalom* szervezkedésére. A reakciós burzsoázia a magántulajdon védelmében „zsoldosokat toboroz" és „fehérgárdákat szervez". Az ellenforradalommal szemben, mely fegyverrel kíván fellépni, nincs más mentség, mint a proletárok fel-

Világ proletárjai egyesüljetek!

A Kommunisták Magyarországi Pártjának

rendezésében előadássorozat kezdődik meg

Az első sorozat programmja a következő:

1. **Kun Béla:** Kommunisták és a földkérdés.
2. **Kun Béla:** Lenin és Wilson.
3. **Rudas László:** Reform vagy forradalom.
4. **Vántus Károly:** Az Oroszországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság szervezete.

Az első előadás 1918 évi december 21-én, szombaton este 6 órakor lesz Mehmed szultán ut 4/a. (a régi műegyetem udvarán a gólyavárban). A következők határidejét külön közöljük.

A terem korlátolt befogadóképességére tekintettel az előadásra jegyeket bocsátottunk ki, melyek a munkásszervezetekben és a párt titkárságában (Visegrádi utca 15. szám félemelet jobbra) kaphatók.

Az első előadás tézisei:

Az agrár kérdés lényege a proletárosztály szempontjából. — A földkérdés a német és orosz marxista irodalomban. — Az 1905-ös forradalom tanulságai. — Csernov, Maslov, Lenin. — A falu és a város a márciusi forradalom után. — Kerenskiék a parasztság ellen. — A bolseviki álláspont az agrár-kérdésben. — Az októberi proletárforradalom földtörvénye. — Mi okozta az éhséget. — A földosztástól a föld társadalmi megműveléséig. — Hogyan áll ma a földkérdés Oroszországban? — A magyarországi agrár-programmok kritikája. — A proletariátus kiéhezetésének veszedelme. — Hogyan lehet ezt elkerülni?

Röplap a KMP előadássorozatáról

Felhívás a Kommunista Internacionálé összehívására. (Vörös Újság, 1919. január 30.)

I. évfolyam, 18. szám — Világ proletárjai egyesüljetek! — Budapest, 1919 január 30

Egyes szám ára 20 fillér

VÖRÖS UJSÁG

Egyes szám ára 20 fillér

KOMMUNISTA LAP

Szerkesztőség: Budapest, V. ker., Visegrádi-utca 15. földszint | Megjelenik hetenkint háromszor: kedden, csütörtökön és szombaton | Kiadóhivatal: Budapest, V. ker., Visegrádi-utca 15. földszint

Világ proletárjai egyesüljetek.

Az első kommunista Internacionálé összehívása

Kedves Elvtársak!

A kommunista pártok és szervezetek azt vélik, hogy feltétlenül szükséges az uj forradalmi nemzetköziség összehívására előkészülni. A háboru és a forradalom abszolut világossággal mutatja a régi szocialista és szociáldemokrata pártok, valamint a II. Internacionale tökéletes csődjét. Ma már világos, hogy a régi szociáldemokrata Internacionálé közbülső elemei, a „centrum", tökéletes bizonyságát adta egy közvetlen forradalmi harcra való tehetetlenségének. Másrészt már most mutatkoznak teljes élességgel azok az elemek, amelyek a forradalmi Internacionálét kell, hogy megalkossák.

Az egyetemes forradalom haladása mindig ujabb és ujabb kérdéseket vet fel, másrészt a veszély, amely a forradalmat fenyegeti, a kapitalista államok egyesülése folytán melyek a nemzetek ligájának hipokrita zászlaja alatt szervezkednek, a kisérletek ame-

államhatalmat. A kormányzóhatalom előzetes feltétele az, hogy a *burzsoázia államgépezetét megelőzőleg elpusztitsuk és uj proletárkormányszervekkel helyettesitsük.*

III. Az uj kormányszervezetnek a *proletariátus diktaturájának* kell lennie (bizonyos országokban egyszersmind a félig proletarizált parasztosztály, vagyis a földmivesszegénység diktaturájának is). Az uj hatalom eszközül kell szolgáljon *a vagyonos osztályok rendszeres elnyomására és kisajátitására. Nem a hamis burzsoádemokrácia* — a kapitalista és fináncoligarchia uralmának kétszinü formája — a látszólagos egyenlőség elvével, hanem a proletárdemokrácia, amely egyedül képes biztositani a munkástömegeknek az igazi szabadság gyakorlását. *Nem parlamentarizmus,* hanem maguknak a tömegeknek önkormányzata, választott szerveik közvetitésével; *nem kapitalista bürokrácia,* hanem oly igazgató hatalom, melyet a tome-

dalmi proletariátus különböző részei, amennyire csak lehet, közeledjenek egymáshoz és hogy a különböző országok, amelyekben a forradalom győz, szoros szövetségre lépjenek egymással.

VII. A harc legfőbb eszköze a proletariátus tömegeinek cselekvése, melynek *egészen a fegyveres felkelésig kell mennie a tőkeuralmi hatalommal szemben.*

II. Viselkedés az ugynevezett „szocialista" pártokkal szemben.

VIII. A régi Internacionálé három főcsoportra bomlott:

a) hazafi szocialisták csoportja, amely támogatta és támogatja az 1914—1918. évek imperialista háborúja alatt a burzsoáziát és amely a munkásosztályt a nemzetközi forradalom hóhérává változtatta;

b) a centrum, melynek elméleti feje Kautsky, ez egy ide-oda ingadozó szervezet, amely képtelen meghatározott irányt követni és amely gyakran áruló elemeket

1. A Spartacus csoport (Németország). 2. Bolseviki Kommunista párt (Oroszország), 3. Németországi Kommunista párt, 4. Kommunisták Magyarországi Pártja, 5. Lengyelország Szociáldemokrata Pártja (S. D. K. P. L.), 6. Finnország Kommunista Pártja, 7. Estland, 8. Litvánia, 9. Lettland, 10. Fehéroroszország és 11. Ukrajna kommunista pártjai, 12. Csehország kommunista és egyéb forradalmi elemei. 13. A bolgár szociáldemokrata párt (tyesznyákok), 14. Románia szociáldemokrata pártjai, 15. Szerbia szociáldemokrata pártjának balszárnya, 16. Svédország baloldali szocialista partja, 17. Norvégia szocialista pártjai, 18. Dánia Klassenkampfen csoportja, 19. Hollandia kommunista pártja, 20. belga munkáspárt forradalmi elemei. 21. Franciaország baloldali szocialistái, 22. a franciaországi szindikalista mozgalom azon szervezetei, amelyek alapvető eszmékben Lorioval szolidárisak, 23. Svájc szociáldemokrata pártjának balszárnya, 24. Olaszország szocialista partja, 25. Spanyolország szocialista pártjának balszárnya, 26. Portugália szocialista pártjának balszárnya, 27. Nagybritannia szocialista pártja (Ásocialistái), 28. Szocialista munkáspárt Anglia), 29., 30. és 31. Különböző angol forradalmi szervezetek, 32. Írország munkáspártja, 33. Szocialista munkáspárt (Amerika), 34. A szocialista propaganda ligája (Amerika), 35. A világ [illegible]

fegyverzése, vörösgárdák alakítása és megakadályozása annak, hogy a hadsereg a burzsoázia eszközévé, vagy szociáldemokrata párthadsereggé váljon a proletariátus ellen.

A kommunista párt az üzemekben a *munkásellenőrzés* bevezetéséért szállt síkra, átmeneti eszközként, mindaddig „míg a munkásosztály a politikai hatalmat meghódítja", míg sor kerülhet „a termelőeszközök megváltás nélküli kisajátítására, a bankoknak a proletár állam kezébe vételére".

Az *agrárkérdést* illetően a párt álláspontja abban a két alapvető követelésben összegződött, hogy minden földet, melyet nem a tulajdonos és annak családja művel meg, forradalmi úton a parasztság tanácsai útján el kell foglalni, továbbá, hogy az elkobzott földekért megváltás nem fizetendő.

A párt a „magántulajdont erősítő" földosztás propagálása ellen foglalt állást, de tudomásul vette, hogy e jelszó a „közvéleménybe egyelőre kitörölhetetlenül belekerült". A munkástanács december 13-i ülése elé terjesztett agrárjavaslat a kérdés lényegét a mezőgazdaság proletár és félig proletár elemeinek megnyerésében és a városi munkásság ellátásának biztosításában látta. Ebből kiindulva helyesen úgy foglalt állást, hogy össze kell hívni a földművesszervezetek küldöttei országos kongresszusát, a földműves szegénységet választás elé kell állítani: döntsön maga a „társas termelés alapjára fektetett nagyüzem, vagy egyéni munkán alapuló kisüzem" kérdésében.

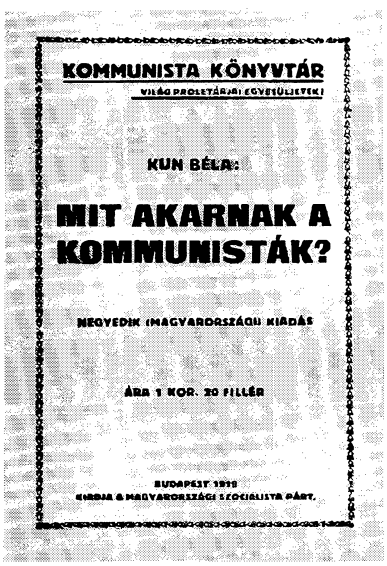

A KMP kiadványai

A *nemzeti és nemzetiségi* kérdésben a párt fellépett a burzsoázia irredenta agitációja, a nagyhatalmi sovinizmus ellen. Elítélte a területi integritás jelszavát és az iránt sem hagyott kétséget, hogy a jelen helyzetben a nemzeti önrendelkezési jogra való hivatkozás is nacionalista célokat takar.

A „nemzeti háború" az adott körülmények között nem más, mint az ellentétes érdekű burzsoáziák egymás elleni háborúja rabló célokért, kapitalista érdekekért, a piac, a profit védelmében. A „nemzeti háború" vagyis a burzsoázia háborújának frontját át kell változtatni a polgárháború frontjává, meg kell teremteni a burzsoáziák egymás elleni háborúja helyett „a különböző nyelveken beszélő proletárok közös frontját a közös elnyomók ellen".

A Vörös Újság már első programadó vezércikkében a legfontosabb feladatok egyikeként jelölte meg: hogy fel kell ébreszteni a magyar proletariátusban „a nemzetközi szolidaritás tervszerűen elhomályosított érzését". „Magyarország proletárjainak sorsa elválaszthatatlanul össze van kötve a nemzetközi forradalommal", szögezte le a munkástanács kommunista frakciójának január elején előterjesztett határozati javaslata. „A legközelebbi feladat bekapcsolódni abba a forradalmi osztályharcba, melynek élén jelenleg az oroszországi és németországi proletariátus halad..."

Január 30-án a Vörös Újság teljes terjedelmében közölte a *Kommunista Internacionálé* összehívását bejelentő felhívást. A nevezetes dokumentumot nyolcan írták alá. A kezdeményezők egyike a Kommunisták Magyarországi Pártja volt.

A *külpolitikát* illetően a párt élesen bírálta a kormány antantbarát politikáját. „Az antant a győzelmes imperializmust képviseli. A legyőzött országokat zsákmánynak tekinti, mellyel a burzsoáziáját akarja talpraállítani, még azon az áron is, hogy már a legközelebbi jövőben, még a mostaninál is borzasztóbb háborút készít elő. Az antant rabló terveit csak egy dolog hiúsíthatja meg: a győzelmes bolsevizmus." Ha győz a szocialista forradalom, létrejön a szövetség Szovjet-Oroszországgal, „megnyílik számunkra az egész világ... a vörös forradalom el fogja törölni a demarkációs vonalakat...".

A kommunista párt követeléseit és célkitűzéseit kitűnő agitációs munkával tudatosította. Egyre-másra láttak napvilágot a különböző röplapok, brosúrák, köztük Kun Bélának első ízben még Szovjet-Oroszországban megjelent agitációs füzetei: Kié a föld?, Mi a Tanácsköztársaság?, Ki fizet a háborúért?, Mit akarnak a kommunisták? Először jelentek meg magyar nyelven az oroszországi forradalom vezetőinek írásai, Lenin munkái közül az áprilisi tézisek és a harmadik szovjet kongresszuson elmondott beszéd (A harc útja gyűjtőcím alatt Kun Béla Lenin tevékenységét méltató előszavával),

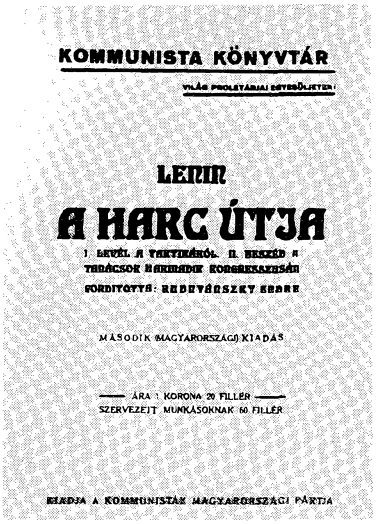

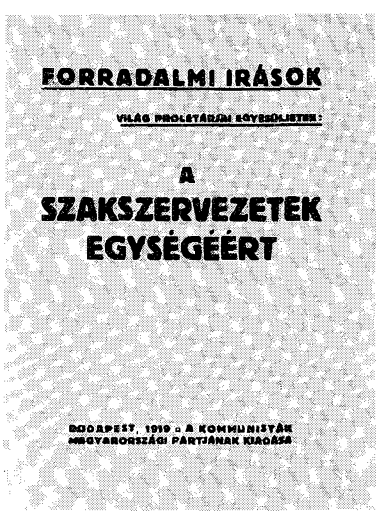

majd később az Állam és forradalom, Rudas László fordításában.

A központi lap, a *Vörös Újság*, melynek első száma december 7-én látott napvilágot, sikeresen hárította el a polgári demokratikus kormányzat által útjába állított akadályokat. Harcos, bátor, jól szerkesztett, eleinte hetente kétszer, később hetente háromszor megjelenő, nagy népszerűségnek örvendő újság volt. Terjesztéséhez a kiadók nem adtak apparátust: a munkások maguk szervezték meg önkéntes munkával, fizetség nélkül. A párt később külön újságot adott ki *Vörös Katona* néven a hadsereg és *Szegény Ember* néven a parasztság számára. Az Internacionálé – Hevesi Gyula és Komját Aladár tudományos és irodalmi folyóirata – 1919 februárjától kezdve a párt tudományos folyóirataként jelent meg.

A kommunista párt helyesen a *szakszervezetek egysége* mellett foglalt állást. Harc indult azért, hogy a szakszervezeti tagok ne csak a szociáldemokrata párthoz, hanem a kommunista párthoz is tartozhassanak. A legnagyobb és legjelentősebb szakszervezettel, a Vas- és Fémmunkások Szövetségével már december elején sikerült a kommunista vasesztergályosoknak a munkásellenőrzésről folytatott több napos heves vita után egy ilyen irányjavaslatot elfogadtatni. Ez lehetővé tette, hogy a párt a szakszervezetben azok egységét fenntartva építhesse ki szervezeteit. December folyamán kommunista frakciók alakultak a nyomdászoknál, szabóknál, az államvasúti alkalmazottaknál, a famunkásoknál és a bányászoknál.

A budapesti és Pest környéki nagyüzemekben a kommunista szervezeteket elsősorban ott sikerült létrehozni, ahol a baloldal már a forradalmat megelőzően is jelentős befolyással bírt. (Aszódi és Mátyásföldi repülőgépgyár, kispesti [ma XIX. kerület] Lipták és Teudloff-Dietrich gyárak, újpesti [ma IV. kerület] Egyesült Izzólámpagyár, Ganz-Danubius Hajógyár, Ganz-Fiat, Magyar Fiat, Ganz Vagongyár, MÁV Északi Főműhely stb.) A párt derékhadát e nagyüzemek bizalmi férfiai és munkásai alkották. Kommunista szervezetek alakultak Budapesten kerületek szerint, továbbá egyes vidéki városokban is. (Salgótarján, Tata, Győr, Miskolc, Diósgyőr, Szeged, Debrecen, Sátoraljaújhely, Sopron, Kaposvár, Nagyvárad.) Kommunista frakciók működtek a hadsereg és a népőrség körében.

Kezdettől fogva nagy volt a párt befolyása a munkanélküliek, a leszerelt közkatonák és leszerelt altisztek között.

Falun a Szovjet-Oroszországból hazatért volt hadifogolyparasztkatonák hirdették a kommunista eszméket.

Az Ifjúmunkások Országos Szövetsége december 30-án szakított a szociáldemokrata párttal, és független ifjúsági szervezetté alakult. Az új ifjúsági szervezet nyíltan nem

nevezte magát kommunistának, de az IOSZ és hetilapja *Az Ifjú Proletár* ténylegesen a kommunista párt irányítását követte.

Fontos mozzanat volt, hogy a kommunista párt mellett, mely Budapesten a változott helyzetnek megfelelően, a magyar anyanyelvű munkások pártjaként alakult meg, kialakulóban voltak a nemzetiségi szekciók, a nem magyar anyanyelvű munkások kommunista szervezetei.

Ariton Pescariu és Lazar Vukičević

E szervezetek létrehozásában egyrészt a Szovjet-Oroszországból hazatérő magyarországi, de nem magyar nemzetiségű kommunisták, másrészt a szociáldemokrata párt nemzetiségi bizottságainak baloldali tagjai, olyan volt szociáldemokraták vettek részt, akik nem kívánták követni a jobboldalt a polgári pártokkal való együttműködés, a burzsoá nacionalizmusnak tett engedmények, a burzsoáziának való alárendelődés útján.

A *román* kommunista csoport december 26-án alakult meg Budapesten.

A kommunista csoport a néhány nap múlva (december 31-én és január 1-én) tartott román szocialista kongresszuson már szervezetten lépett fel, és ekkorra a csoport román nyelvű lapjának a *Vörös Zászló*nak (Steagul Rosu) első száma is megjelent.

A kongresszus többsége a kommunista csoport mögé sorakozott fel, mely ezt követően „Magyarországi, bánáti, erdélyi, romániai, ausztriai román kommunisták szövetsége" néven folytatta tevékenységét. Központja mindinkább Nagyváradra, Arad és Bihar megyékre tevődött át. Itt tevékenykedett a november 4-én alakult ideiglenes vezetőség tagjai közül Ariton Pescariu, szerkesztésében jelent meg a korábban Szovjet-Oroszországban kiadott *Foaia Taranului* c. hetilap.

A Moszkvában megalakult ideiglenes vezetőség *délszláv* tagjai, Ivan Matuzović és Franyo Drobnik december elején érkeztek Budapestre. Drobnik tovább utazott Zágrábba, Matuzović azonban Budapesten maradt és január 6-án legálisan is megalakította a délszláv kommunista csoportot. Február elején Budapestre érkezett az OKP mellett szervezett jugoszláv kommunista csoport elnöke, Lazar Vukičević, a csoport vezetőségi tagja, Nikola Grulović kíséretében. Budapesten folytatott megbeszélések után ők hívták életre más szerb és magyar kommunisták közreműködésével (visszaemlékezések szerint március 2-án) a vajdasági Pelagić szövetséget, az első kommunista szervezetet Jugoszláviában, mely a magyar párt támogatásával kezdte és azzal együttműködve folytatta tevékenységét.

A *csehszlovák kommunistákkal*, baloldali szociáldemokratákkal a kapcsolatot elsősorban Alois Muna jelentette, aki ez

időben Antonín Zápotockýval a forrongó Kladnoban, a bányászok közt tevékenykedett.

Kun Béla hívására a cseh baloldali vezetők január végén Budapestre küldték Antonín Janoušeket a magyarországi csehek és szlovákok közötti forradalmi munka irányítására, szlovák nyelvű újság kiadására.

A KMP mellett *ruszka-krajnai* és *német kommunista* csoport is alakult. Ruszka-krajnai kommunista szervezetek működtek Munkácson, Beregszászon, Szolyván, Perecsényben. A német csoport viszonylag gyenge volt, nehezen tudott megbirkózni a szociáldemokrata párt régi és jól kiépített német szervezeteinek ellenállásával.

A nemzetiségi jellegű kommunista csoportok mellett már ekkor alakulóban voltak a külföldiek kommunista szervezetei. Köztük az *orosz csoport* volt a legjelentősebb. A Magyarországon élő és hadifogolyként ide került orosz bolsevikok már 1914-től kezdve szervezkedtek, tevékenységükhöz az orosz hadifoglyok nagy száma kedvező feltételeket biztosított. (A Magyarországon dolgozó hadifoglyok száma közel járt a 300 000-hez.)

Az orosz kommunista csoport vezetői közé tartozott Vladimir Jusztusz, Vladimir Uraszov és a szerb származású Filip Filipović.

Antonín Janoušek, Vladimír Jusztusz

Az osztályharc élesedése

1918–1919 fordulóján az osztályharc egyre élesebb formákat öltött. A munkások, akiknek helyzete a forradalom győzelme után nem javult – inkább rosszabbodott és a növekvő munkanélküliség következtében mind bizonytalanabbá vált –, egyre határozottabban léptek fel érdekeik védelmében.

Szembefordultak a kormány „mérsékletet" ajánló politikájával, a gyűlölt (a háború során különösképpen meggyűlölt) főnökök eltávolítását követelték, beleszólást igényeltek – a tőkések szabotázsára hivatkozva – az üzemek vezetésébe. A *Vörös Újság* leleplezése: a tőkések által fizetett segélyeket részben vagy egészben a Kereskedelmi Minisztérium fedezi, ez utóbbi a követelés jogosságát csak aláhúzta.

A budapesti vas- és gépgyárakban december végén harc indult a karácsonyi segély felemeléséért. Amikor a Ganz Villamossági Gyár vezérigazgatója a kérés teljesítését január 3-án megtagadta, a munkások – az egykori tudósítás szerint – „félbehagyták a munkát... behatoltak az irodákba, elcsapták, kidobták az összes igazgatókat és a hajcsárokat, majd kijelentették, hogy átveszik a gyárat..." A gyár élére új vezetőket jelöltek ki, egyben 12 tagú felügyelőbizottságot választottak, melyet legfőbb ellenőrzési joggal ruháztak fel.

A Ganz Villamossági Gyár példája gyorsan követésre talált más budapesti nagyüzemekben. Január 4-én a Fegyver és Gépgyárban kergették el a vezérigazgatókat és az igazgatókat, itt is új vezetőség alakult a munkások képviselőinek bevonásával. Hasonló megmozdulásokra került sor a Csepeli Tölténygyárban, a Ganz Vagongyárban, a Ganz Hajógyárban, a Magyar Textilműveknél, a Lipták-féle Vas- és Gépgyárban, a Magyar Fémlemezgyárban.

A részvényesek és a vállalatokat finanszírozó bankok a kormány közbelépését kérték. Amikor kiderült, hogy a kormány – „bár elítéli, de az erőszakos szocializálás ellen, az adott körülmények között semmit sem tesz" – a történteket kénytelen-kelletlen tudomásul vették és egyezkedni próbáltak.

Salgótarjában a kommunista pártszervezet december 26-án alakult meg és a pártszervezet megalakulása egyértelmű volt az ottani bányászok és vasmunkások csatlakozásával. (A bányamunkások és vasmunkások közel 200 főt számláló összbizalmi testülete Kun Bélának és Szaton Rezsőnek – a párt küldötteinek – fölszólalása után 3 szavazat ellenében foglalt állást a kommunista párthoz való csatlakozás mellett.) E döntést további gyűlések, újév napján több ezer főt számláló nagygyűlés szentesítette, ahol a szociáldemokrata szónokok reménytelenül kísérelték meg a hangulat megfordítását.

Január 3-án Salgótarjánban fosztogatás kezdődött, melyben a városba tóduló környékbeli lakosság játszotta a vezető szerepet. Bár az anarchikus és antiszemita jellegű megmoz-

Vasas, ne hagyd magad!

A Vas és Fémmunkások Lapja legutóbbi számában az első helyen „A kommunisták és mi" címmel megjelent cikk végződik ezzel az ~~egy jelszóval~~: *Vasas, ne hagyd magad!* A vasas szót is fogad, amint ez kitűnik az elmult hét eseményeiből.

1. Forradalom a Ganz-féle villamossági gyárban.

A magyar vasművek és gépgyárak országos egyesülete és a magyarországi vas- és fémmunkások központi szövetsége december hónapban megállapították, hogy a gyárak a munkások részére *pár száz korona* karácsonyi, ugynevezett *ruhasegélyt* utalnak ki. A ruhasegély összegének nagyságával valamennyi vas- és gépgyár munkássága elégedetlen volt és a szövetség akarata ellenére megkezdte a harcot magasabb ruhasegélyért. Legelőször Csepelen, a Weisz Manfréd-féle gyár munkásai vivták ki a magasabb ruhasegélyt. Ezután indult meg a többi gyárban ezért a küzdelem, amely kétségbe ejtette *Garami* kereskedelemügyi minisztert és kiváló államtitkárját, Méhely Kálmánt.

Repül a nehéz kő, ki tudja, hol áll meg... A *Ganz-féle villamossági gyár* munkásai, akiket a párt és a szakegylet vezérei hétszeres kőfallal zártak el a kommunisták kutmérgezése elől, szintén keveselték a kiutalt ruhasegélyüket. Az elmult pénteken küldöttségük megjelent Kögler vezérigazgatónál, aki tudtukra adta, hogy az igazgatóság *nem* teljesitheti a munkásság követeléseit.

Ami ezután történt, arról ellentétes hirek jelentek meg. Az egész polgári sajtó, a Népszavával az élén, egy teljes napig eltitkolta ezt a kellemetlen forradalmat, amely váratlanul tört ki. Futottak fültő-fához: Garamihoz, Méhelyhez, Ullmann Adolf báróhoz, a

A Vörös Újság beszámolója a Ganz Villamossági Gyárban történtekről

Magyar Általános Hitelbank vezérigazgatójához, aki a Ganz-gyárak bankárja. A valóság az, hogy az egész munkásság a küldöttség tárgyalásakor már félbehagyta a munkát, felvonult az igazgatósági épület elé és amikor a kedvezőtlen válasz ól értesültek: *a munkások forradalmi uton és erővel behatoltak az irodákba, elcsapták, kidobták az összes igazgatókat és a hajcsárokat, azután pedig kijelentették, hogy átveszik a gyárat.*

A Népszava s a polgári sajtó dr. Seidner Mihály „elvtárs"-nak, az uj vezérigazgatónak megtévesztő nyilatkozataira támaszkodva, igyekeznek a munkásság szervezetlen forradalmi cselekedetét kijátszani. Ugy beszélnek, hogy „ott nem történt egyéb, mint *rezsimváltozás* és az, hogy a *munkásság is képviseletet kapott az igazgatóságban*". Igy nyugtatja meg önmagát, a Hitelbankot, a gyárosokat és Az Est-et, Garami hűséges munkatársa, Méhely Kálmán, aki rőfszámra köpi a vigasztalást a burzsoáknak.

A kommunista párttól elzárt munkásságban azonban megvolt a proletárban élő bizalmatlanság és amikor a saját embereit beválasztotta a gyár uj intézőségébe, ugyanakkor a munkások és tisztviselők közül *tizenkét tagu felügyelőbizottságot is választott* és legfőbb ellenőrzési joggal ruházta fel őket.

A Vörös Ujság beszámolója a Ganz Villamossági Gyárban történtekről

dulást (melyben a háború szülte éhezés, nyomor, elkeseredés, a leszerelt katonák kilátástalan helyzete, a háborún meggazdagodott, uzsoraárakat követelő kereskedők, a jómódú városi polgárság elleni gyűlölet tört felszínre) a jobboldal provokálta, a polgári sajtó és a *Népszava* a fosztogatást a kommunistáknak tulajdonította, a történtekért rájuk hárította a felelősséget.

A *Vörös Ujság* visszautasította a rágalmakat, rámutatott arra, hogy a salgótarjáni üzleteket és lakásokat a „gyülevész proletariátus", a környékbeli csőcselék, továbbá „módos parasztok, valamint más előkelőségek" rabolták ki és a fosztogatásoknak nem utolsósorban éppen „a szervezett kommunista bányászok" vetettek gátat.

De az, hogy mi is történt Salgótarjánba, a továbbiak szempontjából mellékesnek bizonyult. A zendülés híre elegendő volt ahhoz, hogy a kormány Nógrád megye 3 járására azonnal statáriumot hirdessen és január 4-én a rend helyreállítására Hatvanból Salgótarjánba irányítsa az iglói géppuskásokat, majd más karhatalmi alakulatokat is (köztük a fehér karszalagos székely különítményt).

A tűzzel-vassal megindult megtorlásnak a *Népszava* tudósítása szerint 16 halálos áldozata volt, a letartóztatottak számát félszázra becsülték. A Salgótarjáni Kőszénbányatársulat igazgatóságának kérésére január 4-én Salgótarjánba érkezett Peyer Károly, a bányász szakszervezet titkára a munkások „megnyugtatására és kioktatására". Peyer, akit egyben kormánybiztosnak is kineveztek, a rendcsinálást a kommunista szervezkedés felszámolásával próbálta egybekötni.

A salgótarjáni eseményekkel nagyjából egybeesett a 36 órás „Pozsonyi proletárdiktatúra", a Zemplén megyei szociáldemokrata szervezetek csatlakozása és a hatalomátvétel ezt követő kísérlete Sátoraljaújhelyen, a munkás- és katonatanácsok forradalmi fellépése az ország több helységében. Egyre-másra jöttek a hírek a kereskedőknél levő árukészletek lefoglalásáról és szétosztásáról, a gyűlölt reakciós tisztviselők rövid úton való eltávolításáról, katonatisztek és csendőrtisztek leváltásáról.

Az események alakulása szempontjából döntő mozzanat volt a budapest helyőrség további balratolódása.

December 30-án – több hetes huzavona után – nevezték ki az új hadügyminisztert gróf Festetics Sándor személyében. Az ellenforradalmi szervezkedést Festetics ott próbálta folytatni, ahol elődje, Bartha Albert abbahagyta.

Az új hadügyminiszter bemutatkozása egybeesett a két legfiatalabb korosztály leszerelésével. Szó volt ezenkívül a tengerészek szélnek eresztéséről is és a bizalmirendszer felülvizsgálásáról.

Kifosztott üzletek és lakások Salgótarjánban

A kommunista katonák december 31-én gyűlést hirdettek az 1-es és 32-es honvédgyalogezred laktanyájában. Előadóul Kun Bélát hívták, aki utalt az ellenforradalmi tervekre, szervezkedésre és az új hadügyminiszter eltávolítását követelte. Kun Béla beszédét az 1-eseknél a katonatisztek lövöldözéssel próbálták megzavarni; a 32-eseknél megkísérelték letartóz-

Kényszermunkára fogott munkások

Zemplénmegye proletariátusa csatlakozott a Kommunisták Magyarországi Pártjához.

A Kommunisták Magyarországi Pártja hatalmas táborral szaporodott: Zemplénvármegye szervezett proletártömege *egyhangu lelkesedéssel kimondotta csatlakozását a Kommunisták Magyarországi Pártjához.* A csatlakozást karácsony másodnapján a megyei pártkongresszus mondotta ki, melyet a sátoraljaujhelyi szociáldemokratapárt és munkás-tanács hivott egybe. A kongresszusra a vármegye ugyszólván minden községéből eljöttek a munkás- és paraszttanács megbizottai, ugy, hogy a vármegyeháza nagyterme ben, ahol a kongresszus ülésezett, alig maradt egy talpalatnyi hely üresen. A karzatok is zsufolásig megteltek érdeklődőkkel.

Ellenforradalom Sátoraljaujhelyen.

A kommunista párt lefoglalta a munkások számára a kereskedéseket.

A polgári lapok legutóbbi napokban rémes hireket irtak a sátoraljaujhelyi kommunista zendülésről és annak a nemzetőrök által való leveréséről. A temérdek hazugsággal szemben most kapt nk hiteles tudósitást.

A sátoraljaujhelyi burzsoázia kétségbeesve látta, hogy a kommunista párt ereje állandóan növekedik s az ellenakció megbeszélésére titkos összejöveteleket tartottak a helybeli apácazárdában ahol papok, előkelő urak és pájeszes hadimilliomosok jöttek össze. *Itt határozták el, hogy a cseheket behivják Kassáról a kommunisták ellen.*

Ugyanebben az időben több züllött tiszt a következő vakmerő lépést kisérelték meg: Zsürger és Bernát főhadnagyok, Eperjessy és Lánczy zászlósok, Kertész őrmester és egy altiszt, január 11-én délután *fegyveresen betörtek Dr. Bettelheim Ernő elvtárs, a Munkástanács és a kommunista párt elnökéhez és kijelentették, ha 24 óra alatt nem távozik el a városból, megölik.*

Tudósítás a pozsonyi, a Zemplén megyei és a sátoraljaujhelyi eseményekről. (Vörös Ujság, 1919. január 1., 8., 18.)

Vörös Ujság

A proletárdiktatura Pozsonyban.

Pozsony város burzsoáziája és burzsoá sajtója pártkülönbség nélkül örömmámorban uszik: bevonult az uj év első napján a városba a cseh-szlovák katonaság „a személy- és vagyonbiztonság helyreállt, *csend és rend* van." Külön cikkekben hizelegve ünneplik az uj városparancsnokot, Barecca Rikárd olasz ezredest, aki — mint a magyarság rokkant szócsöve, a Nyugatmagyarországi Hiradó irja — „szép, fiatal, csupa izomember, *kemény* katona-kezét már megmutatta, mikor bevonulásával egyszerre *rendet* tudott teremteni."

Rend, rend, örökké csak a rend: ezt a szót üvöltik Pozsonyban is és keblükre ölelik az ántántnak Tótországba özönlő csapatait. Ezek csak január negyedikén akarták megszállni Pozsonyt. Miért történt ilyen sietve a megszállás és miért ilyen nagy az öröm!

A burzsoá sajtó a Népszavával együtt elhallgatta, hogy a pozsonyi kormánybiztos, Jankó Zoltán *sürgette* az ellenséges csapatok bejövetelét. Pozsonyban ugyanis december 29-én a *kommunista párthoz tartozó munkások és katonák gyülése tiltakozott az élelmiszerek tömeges elszállitása ellen; elökésztiltek arra is, hogy a város vezetését átvegyék.* Aznap éjjel a rendőrök összeütköztek részeg katonákkal, egymásra lőttek és mindkét részen több *halálos* sérülés volt. Másnap, december 30-án az éjjeli események miatt általános volt az izgalom, a kommunisták délelőtt a Munkásotthonban folytatták szervezkedésüket, miközben hire jött, hogy a malomligeti katonai raktárakból az élelmiszerek elszállitását az odasereglett nép megakadályozta és fosztogatni kezdett. Erre a Munkásotthonban egybegyült katonák és munkások a városházára rohantak fegyverekért és a malomligeti raktárak *védelmére* siettek. Ezután a megmentett élelmiszereket beszállitották a Munkásotthonba. A fosztogatást időközökben az elkeseredett tömeg, de közöttük *jómódú* polgárok is — folytatták más raktárakban. A hatóságok elvesztették a fejüket, amikor megjelent elvtársainknak következő röpirata:

Elvtársak, Munkástestvérek és Katonák!

Az ellenforradalmat provokáló burzsoázia elérte a célját.

A proletárforradalom kitört. Kitört anarchia formában, mert a szociáldemokrata pártvezetőség, amely hivatva lett volna a forradalmi erőket koncentrálni, azt a megalkuvással inkább levezette és módot nyujtott a burzsoáziának a forradalom ellen való szervezkedésre.

Most ki kellett robbani ennek a nagy ellentétnek. A burzsoázia nyiltan kimondta és cselekvésével be is igazolta, hogy ellensége annak a forradalomnak, amely a dolgozóknak hivatva van megh zni, ami őket a legszentebb törvény szerint megilleti.

Minket pozsonyi munkásokat teljesen elárultak, megtehették ezt annál is inkább, mert itt nem volt hatalom, ami ezt megakadályozta volna.

A népet egymásra uszitották. De most már megérti egymást a munkás és katona egyformán, mert mind tudja, hogy proletár.

A hatalmat a kezünkbe kell venni, mielőtt a cseh katonaságot a nyakunkra hozzák.

Minden munkás álljon talpra! Aki csak tud, fogjon fegyvert! Most már végének kell lenni annak, hogy ismét minden szükségleti cikket elszállitsanak és minket a nyomorúságba lökve, megadásra kényszerithessenek.

Munkások, küldjétek be megbizottaitokat a forradalmi bizottságba. Ki az utcára, amig erre szükség van. Elvenni a hatalmunk minden részét az áruló burzsoáziától

A csehektől ne féljetek, ha hatalmunk lesz, óvelük is szembeszállunk vagy példát mutatunk arra nézve, hogy ők is mit tegyenek.

Ne hallgassatok most már arra a Pártvezetőségre, amely kezében a Ti bizalmatokkal megegyezett a burzsoáziával.

Forradalmi bizottság.

tatását. A kommunista katonák az ellenforradalmi fellépésre még aznap fegyveres tüntetéssel válaszoltak. A tengerészlaktanyában 10 pontos határozatot fogadtak el, melyben állást foglaltak a leszerelés ellen, a katonatanács hatáskörének kiterjesztését, a hadügyminiszter lemondását, a lövöldözés felbujtóinak megbüntetését követelték. Óvintézkedéseket sürgettek az ellenforradalmi tervek meghiúsítására.

Pogány József beszél az 1-es honvédek laktanyájában

Katonák alkalmi gyűlése a körúton

Festetics a katonák és tengerészek megmozdulásával szemben főként az egykori katonarendőrség átszervezésével létrehozott és ezért megbízhatónak vélt 1-es vadászezredre próbált támaszkodni. A helyzet megfordítását célzó tervei azonban kudarcot vallottak. A vadászezred legénysége január 7-én eltávolította az ellenforradalmi tiszteket és helyettük új, a kommunistákkal és a katonatanáccsal rokonszenvező vezetőket választott.

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

Katonatestvérek!

Az ellenforradalom huligánjai, a kizsákmányoló, vagyonos osztály zsoldosai, a drótsövények előtti kikötés *megteremtői*: **a tisztek** *rágalmazó hadjáratot indítottak a bolsevikiek ellen. Közétek is lőttek!* **amikor fegyvertelenül voltatok és békésen tanácskoztatok arról,** miként lehetne meggátolni az ellenforradalom terjeszkedését.

Itéljetek magatok! Ne hallgassatok az aljas hazugságokra amelyeket a mindenféle cégér alatt működő ellenforradalmi banditák terjesztenek. Olvassátok, minő követeléseket terjesztettek a kommunisták magyarországi pártjához tartozó katonák és pártunk központi bizottságának megbízottai a Katonatanács Végrehajtó Bizottsága elé.

Íme, a követelések szövege:

1. A bizalmiférfirendszer teljes terjedelmében való fenntartása.

2. **Minden hatalom a katonaság felett a Katonatanácsoké legyen.**

3. A Katonatanács Végrehajtóbizottsága állandó ellenőrző szerve legyen a hadügyminiszternek. **A hadügyminiszter nem lehet olyan egyén, akit osztályhelyzete ellenforradalomra gyanussá tehet; a hadügyminiszter csak a Katonatanács előzetes beleegyezésével nevezhető ki.** A jelenlegi hadügyminiszter mondjon le.

4. A Budapesten levő helyőrség *nem* szerelhető le, közülük csak azok bocsáthatók el, akik önként el akarnak távozni a hadseregből. Vidéki katonaság Budapestre nem helyezhető.

5. A fegyverraktárakban levő fegyverek és munició felett csupán a Katonatanács Végrehajtóbizottsága rendelkezhetik.

6. **Tengerészek, akik a forradalom első katonái voltak, Budapestről el nem távolíthatók, sőt mivel az ellenforradalom szervezkedik,** az összes tengerészek Budapestre központosítandók, mint karhatalom.

7. Az élelmezés megjavítása a kaszárnyákban és a kaszárnyák azonnali lakhatóvá tétele.

8. **Minden forradalmi agitáció számára a kaszárnyákban teljes szabadság biztosítassék. És a tisztek részéről jelentkező mindennemű korlátozás elnyomandó.**

9. **A parancsnokokat a legénység válassza meg, a tiszti rang töröltessék el.**

10. Az 1. gyalogezredben rendezett orgyilkos lövöldözés felhujtóinak megbüntetését követeljük.

Pogány kormánybiztos ur a tárgyalások során kijelentette, hogy egyetért néhány ponttal természetesen **elvben.** Elvben egyetérteni: azt jelenti, hogy valósághan nem hajtják végre e követeléseket, melyek egyedül biztosítják az ellenforradalom eltiprásának a lehetőségét.

Kérdezhetnők azt is, mire jó a katonatanácsi kormánybiztosság? **Talán nem elég nagykoruak a katonatanácsok?** De felelünk is rá: a katonatanácsi kormánybiztosság az a temető, amelyikben elhantolódik minden olyan intézkedés, melyet a katonaproletárok érdekében követelnek, amelyek a burzsoá népkormánynak és a grófi hadügyminiszterének nem tetszenek.

Katonatestvérek! Álljatok a követeléseink mellé! Tartsátok kézben a fegyvert! Ne hallgassatok a burzsoázia soraiból kikerült tisztjeitekre, akikre támaszkodik az ellenforradalom. Katonatestvérek! **Markoljátok a fegyvert, ne adjátok ki a kezetekből. A tengerészeket már nem fegyverzik le, mert a tengerészek öntudatosak s öntudatos katonákkal, proletárokkal nem mer kikezdeni sem a kormány, sem a hadügyminiszter, sem a kormánybiztos.**

Jöjjetek hát! Jól akarnak-e a *kommunisták*, vagy *azoknak* van igazuk, kik aljas hazugságokkal vakítanak benneteket, hogy ne lathassátok meg a bolseviznus igazságát.

Fel a proletárforradalomra, megdönteni a tőke uralmának minden formáját, szétzuzni a kizsákmányolás rendjét.

Éljen a nemzetközi proletárforradalom! Minden hatalmat a munkások, katonák és földmivesszegények tanácsainak! A föld, a gyár, a bánya a dolgozók összességéé legyen.

Előre a világot megváltó nemzetközi proletárforradalom felé.

Testvéri üdvözlettel

A Kommunista Katonák.

A kommunista katonák 10 pontba foglalt követelései

A Károlyi-kormány válsága és átalakulása

A kedvezőtlenül alakuló nemzetközi helyzet, a belső nehézségek, az ellentétek ezt követő kiéleződése a népkormány helyzetét – alig másfélhónapos kormányzás után – válságosra fordította.

A december 12-én tartott minisztertanácson – megoldásként – egy tiszta szociáldemokrata kormány, egy tiszta polgári kormány, a koalíció további fenntartása és balratolása, lehetőségként egyaránt felvetődött.

Miután a polgári kormány terve, melynek megvalósítására a kormány jobbszárnyához tartozó Lovászy Márton vállalkozott, január legeljén – a munkások és katonák ellenállása (a Festetics-féle „hadsereg-szervezési" kísérlet, a Hadügyminisztériumban nőtt puccsista tervek kudarca) és az antanttól várt támogatás elmaradása következtében megfeneklett, Károlyi a szociáldemokrata párthoz fordult támogatásért.

A munkástanács január 8-i ülésén heves viták és többszöri szavazás után (a többség tiszta szociáldemokrata kormány létrehozását követelte) végül is Kunfi közvetítő javaslatát sikerült elfogadtatni: maradjon a koalíciós kabinet, de a szociáldemokrata pártnak jusson nagyobb rész a kormányzásból.

A Károlyi-kormány a munkástanács ülését követően lemondott. A Nemzeti Tanács Végrehajtó Bizottsága, hogy az új kormány megalakításához a feltételeket megteremtse, január 11-én Károlyi Mihályt ideiglenes köztársasági elnökké nyilvánította, és Károlyi bízta meg ezután Berinkey Dénes igazságügyminisztert a miniszterelnöki teendők ellátásával.

Az új kormányban, mely hosszas huzavona és további alkudozások után 1919. január 18-án megalakult, a munkás-

Berinkey Dénes, az új miniszterelnök

tanács döntésének megfelelően a szociáldemokraták nagyobb befolyáshoz jutottak. Böhm Vilmos személyében szociáldemokrata lett a hadügyminiszter. A Kereskedelmi és a Népjóléti Minisztérium mellett a szociáldemokrata pártnak jutott az újonnan létesített közoktatási tárca és a Belügyminisztériumban a régóta vitatott államtitkári állás. Bekerült a kormányba Nagyatádi Szabó István, miután Buza Barna továbbra is földművelésügyi miniszter maradt, részére népgazdasági minisztérium néven új minisztériumot szerveztek. Nagyatádi bevételétől azt remélték, hogy a kormány azzal megerősítheti befolyását a jobb módú parasztság körében. Tagja lett a kormánynak a Függetlenségi Párthoz tartozó Vass János és az ugyancsak függetlenségi Baloghy Ernő. Vass Jánosnak, a volt Heves megyei főispánnak a vallásügyi, a délvidékről menekült Baloghy Ernőnek (volt Bács megyei főispánnak) a közélelmezési tárca jutott.

A kormányból ugyanakkor kimaradt Jászi Oszkár. Miután elgondolása: békésen megegyezni a román és a szlovák polgári pártokkal, a nemzetiségi burzsoáziával – messzemenő engedmények alapján, de a területi integritás fenntartásával – hajótörést szenvedett, a nemzetiségi minisztérium munkáját január közepén beszüntette.

Károlyi mint ideiglenes köztársasági elnök, dolgozószobájában, a „Nemzeti Palotában"

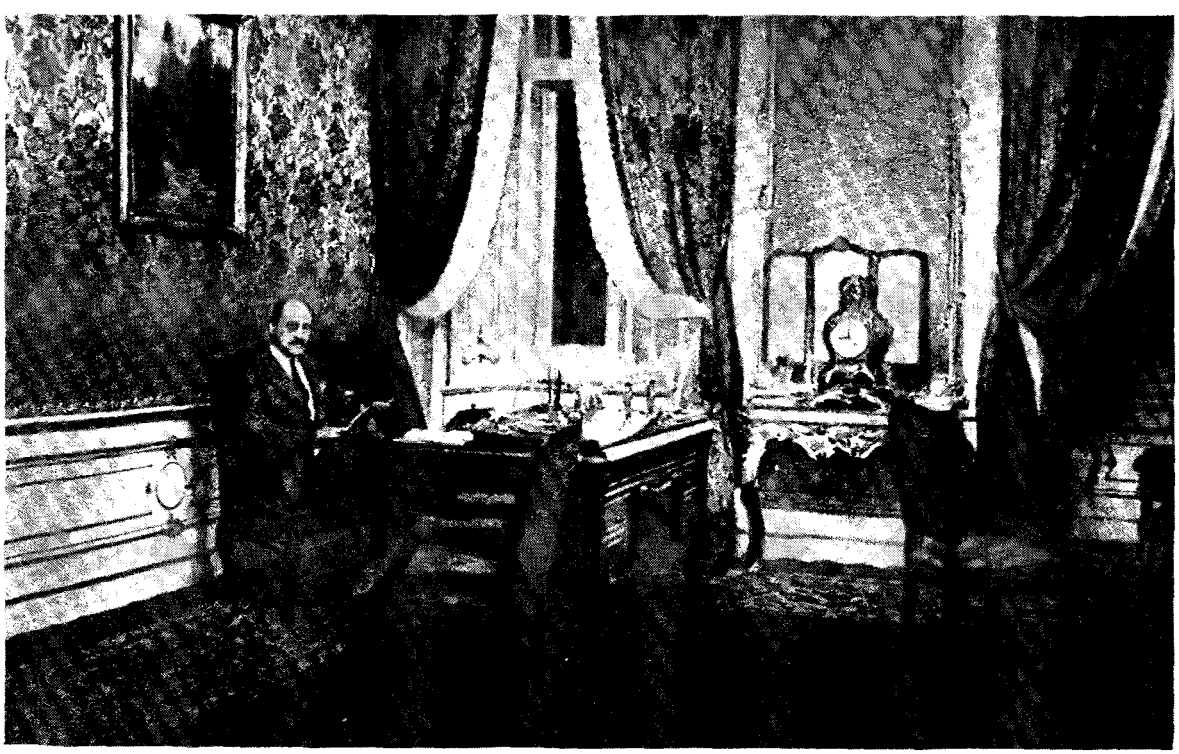

Szervezkedik az ellenforradalom

A januári események, a Berinkey-kormány megalakulása egyértelmű volt a jobboldali fordulat meghiúsulásával. A jobboldal kudarcot vallott, nem sikerült a kormányhatalmat belülről, a Károlyi-párt felhasználásával meghódítani. A válság ilyen módon való megoldása, a szociáldemokraták előretörése, a Függetlenségi Párton belül az ellentétek elmélyüléséhez, majd nyílt szakadáshoz vezetett. A január 25-i pártértekezleten a kormányt támogatók kisebbségben maradtak, és Függetlenségi Károlyi Párt néven új pártot alakítottak. A többség Lovászy vezetésével ellenzékbe vonult. A Lovászy-féle Függetlenségi Párt a továbbiak során az ellenzékhez közeledett, a jobboldallal próbált szövetségre lépni.

A jobboldali ellenzék pártjai egyrészt régi, már a forradalom előtt is fennállott pártok voltak, másrészt olyan új alakulatok, melyek új cégérrel, új keretek közt próbálták a régi célokat képviselni. A különböző elnevezések alatt fellépő, eltérő követeléseket hangoztató ellenzéki csoportok közös vonása az volt, hogy valamennyien a nagybirtok, a bankok, a nagytőke, a régi rend még jelentős erőt képviselő hatalmasságainak támogatását élvezték.

A *Keresztény Szocialista Néppárt*nak (mely 1918. február 3-án a Katolikus Néppárt és a Keresztény Szocialista Párt egyesüléséből alakult) az adott súlyt és jelentőséget, hogy mögötte állt a katolikus egyház, számíthatott a klérus anyagi és erkölcsi segítségére. Ezzel függött össze, hogy a kormány és az egyház közti viszony elmérgesedésével, a nagy számmal alakuló, különösen a Dunántúlon erősödő keresztény szocialista szervezetekben a hang egyre élesebbé vált, és a mozgalmon belül a pacifista, a népek „békeszövetségét" hirdető elvekkel szemben mindinkább a jobboldal, a soviniszta irányzat, a faji gyűlölködésre uszító agitáció került előtérbe. A püspöki kar, mely novemberben még lojálisnak mutatkozott, az idő előrehaladtával eltávolodott a kezdeti, beilleszkedést színlelő vagy kereső állásfoglalástól. December végén Glattfelder Gyula csanádi püspök, a földművelésügyi miniszterhez és a hercegprímáshoz írt leveleiben, a készülő földreformot már „jogfosztásnak" nevezte. Még inkább kiéleződött a helyzet, amikor a Berinkey-kormány a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumot kettéválasztotta és napirendre tűzte az egyház és állam szétválasztásának, valamint a kötelező vallásoktatás megszüntetésének kérdését.

Az *Országos Földmíves Párt*ot, új alakulatként, 1918. december elején az OMGE és a Gazdaszövetség hívta életre, parasztfogó célzattal. Irányításában őrgróf Pallavicini Györgynek (Andrássy vejének és munkatársának), valamint az említett, a nagy- és középbirtok érdekeit védő szervezetek funkcionáriusainak jutott a vezető szerep.

A Polgári Párt felhívása és az aláírók névsora

A MAGYAR POLGÁRI PÁRT FELHIVÁSA

a Magyar Népköztársaság Polgáraihoz és Polgárnőihez!

Sorsdöntő órákban fordulunk a magyar polgársághoz, meggyőződésünk őszinte bátorságával. Az uj Magyarország csak a demokrácia jegyében haladhat előre, de igaz demokráciát polgári munka és e munkának öntudatos megszervezettsége nélkül lehetetlenség megteremteni. A felszabadult munkásság megtette kötelességét saját osztálya és az emberi haladás iránt; ha a magyar polgárság elmarad, elpusztul maga is s Magyarországot a külföld soha rendezett demokráciának el nem ismeri.

A polgárság fönnmaradása érdekében alakult meg a

MAGYAR POLGÁRI PÁRT

és felhivjuk az uj Magyarország minden munkás polgárát, hogy e párt törekvéseit támogassa.

A Magyar Polgári Párt törekvései:

A törvényhozást egyenlő, általános, titkos, nőkre is kiterjedő, községenkénti választás alapján megalakitandó parlamentnek kell gyakorolnia.

Küzdelem az anarchia ellen. A jogbizlonságnak helyreállitása, szomszédaink imperialisztikus törekvéseinek szemmeltartására milicia szervezendő. Demokratikus szellemben, de fegyelmezett és független minden osztálytörekvéstől.

Az ország területi integritásának védelme. A magyar polgárság soha magyar területről le nem mondhat.

A magántulajdon alapján állunk. Küzdünk a kapitalizmus kinövései ellen; a termelő munkában azonban az egyéni kezdeményezést, vállalkozási kedvet nem nélkülözhetjük. Mindenki szorgalmához és tehetségéhez képest szabadon érvényesülhessen.

A földbirtokreform becsületes megvalósitása, a kötött birtokok feloldása és a latifundiumok kisajátitása utján. A földmives lakosság földhöz juttatása összhangba hozandó a mezőgazdasági és ipari többtermelés és a városok élelmiszerrel való ellátásának fontos szempontjával.

Állampénzügyeink rendbehozása gyökeres adóreformot kiván a progressziv adók irányában.

A kisipar és kézműipar hitelügyének, nyersanyagellátásának intézése állami feladat. A háboruban megszenvedett kereskedelemnek olyan poziciót kell biztositani, hogy a jövőben értéktermelő hivatásának megfelelhessen.

Szociális szellemü, az ipari és mezőgazdasági munkásság érdekeit melegen felkaroló törvényekkel, fejlett népjóléti politikát kell folytatni. Aggkori ellátás, a munkanélküliség esetére való biztositás, kislakások épitése, gyermeknevelési segélyezés, anya- és csecsemővédelem. A népegészségügy terén hosszu idők mulasztásait kell helyrehoznunk. A háboru rokkantjainak, özvegyeinek, árváinak méltó ellátása, a szakszervezetek kiépitésének szabad lehetősége.

A szellemi munkásság anyagi és kulturális érdekeinek biztositása. A köztisztviselőkről évtizedes sérelmeinek orvoslása: szolgálati pragmatika, természetbeni ellátásuk, tisztviselő házak.

Erőteljes, a tudománynak és művészetnek minden lehetőséget biztositó kulturpolitika. Ingyenes oktatás. A tanitói és tanári kar törekvéseinek megvalósitása. A vallásfelekezetek egyenjogúak, függetlenek az államtól és annak oltalma alatt állanak.

Pártunk részletes programmját a végleges megalakulás után fogjuk megállapitani. A fentiek csak irányelvek. Felhivjuk polgártársainkat, hogy a Magyar Polgári Párthoz csatlakozva elveink diadalrajuttatását előmozditsák.

Jelentkezéseket a párt irodájába kérünk (Budapest, V., Bank-utca 7.) vagy az aláirók bármelyikének címére.

Budapesten, 1919. évi január hó 14-én.

Alpár Ignácz épitész
Alapi Béla igazgató
Achizehner József kereskedő
Ahel Ignácz vill. szerelő
Anzenberger Aladár sütőm.
Dr. Antal János c. m. tanár
Balló Ede festőművész
Burger J. K. szállodaigazgató
Dr. Bakonyi Pál ügyvéd
Brém György kereskedő
Brammer Ödön kereskedő
Bujtás János irodasegédtiszt
Dr. Balla József ügyvéd
Burger Frigyes üveges
Biehn János gyáros
Bátbory István épitész
Bloch Leó épitőmester
Beck Ö. Fülöp szobrász
Biró Márta egyes. fiktárnő
Dr. Becsey Gyula ügyvéd
Biró Pál gyárigazgató
Barcza Károly földbirtokos
dr. Barta Ernő ügyvéd
Csorba Ferencz ny. államtitk.
Czeiner Károly cipész
Czeiner János cipész
ifj. dr. Csorba Ferenc ügyvédj.
dr. Czigler István ügyvéd
Justus Dezső redönygyárus
dr. Jakobi Oliver ügyvéd
dr. Kövessligethy R. c. tanár
Kauser Gyula épitész
Karácsony László szabóm.
Kubanek Venczel vendéglős
Kaszás János cipész
Käuitz József papirkereskedő
Kertay György kereskedő
Kertész Tódor kereskedő
Kupkay Domokos kereskedő
dr. Kövess Béla ügyvéd
Koós Zoltán ügyvéd
Kléger Sándor belügym. tan
Krammer Adolf magánhiv.
Kuncz Arisztid kereskedő
Kuncz Román "
dr. Koch Károly ügyvéd
Koch Károly épitőmester
Korb Flóris épitész
Klopfer Jakab üvegesmester
Kovácsy Béla ny. jogakad. ig.
Klenovits Antal épitőmester
Korányi Lajos gyógyszerész
Kraut Adolf szobrász
dr. Kugel Mór fogorvos
Katona Béla hirlapiró
dr. Kemény Aladár ügyvéd
dr. Nagy Emil fogorvos
dr. Németh Béla ügyvéd
dr. Németh Renő "
Németh László épitész
Ott Lajos keresk. társ. eln.
Pauda Vincze magánhivatalh
Perndl Flóris épitőmester
dr. Peteri Ferencz ügyvéd
Paneteim Ferencz épitőmester
Röck Béla gépészmérnök
Rosenzweig Jakab keresk.
Roth Miksa üvegfestő
Rákos Manó szobrász
dr. Radó Lajos ügyvéd
Róna Márk igazg.
Reusch Aladár gyáros
Róth Henrik cipészmester
Rácz Manó épitész
Seenger Béla hőfaragó
Sigmund Károly keresk.
Schramm Lajos ácsmester
Sorg Antal épitőmester
Sajó János lakatosmester
Sándor Imre cégjegyző
Schimanek Emil müegy. tan.
dr. Schmidt Márton fog. tan.
Schillinger Zsigmond vállalk.
Dr. Schwariz Bertalan c. m. tan.

Őrgróf Pallavicini György, a Földmüves Párt egyik szervezője

Gróf Bethlen István, aki 1919. február 19-én volt munkapárti és alkotmánypárti politikusok támogatásával „Nemzeti Egyesülés" néven alakított pártot

ifj. dr. Chorin Ferenc ügyvéd
Denján Balázs magánhiv.
Dorosnyák Árpád magánhiv.
Desták Józseg ny. m. tisztv.
Duschek Lajos gyarigazgató
Deutsch Andor bankfőtisztv.
dr. Enessey Pál ügyvéd
Engel András kávéházlulajd.
dr. Fitder Dezső ügyvéd
Farago Ödön tanár
Farkas György háztulajdonos
Fischer Géza főmérnök
Földvári Ferenc kereskedő
Farkas Vilmos igazgató
Fayer Sándor gyáros
Forgó István üveges
Fenyő Miksa dr. igazgató
Fenyő Kornél old. gépészmérn.
Fodor István mérnök
Fellegi Antal kőfaragómester
dr. Faragó János ügyvéd
Förster Aurel földbirtokos
Fischer Emil gyáros
Frisch Ignácz kereskedő
Gaal Mózes író
Göm Sándor színész
Gots Miklós bálynás
Görög István kereskedő
Görög Tibor „
Girardi József „
Györgyi Kalman tanár
dr. Glanz Erik ügyvéd
dr. Görgey István parisic tanár
Gellért Jenő nv. főrendiss. ig.
Goldsenceider Miksa háztulajd.
Heinrich Ferencz kereskedő
Hubl Dezső műegyet. tanár
Hutt Frigyes kereskedő
dr. Halassy Tibor ügyvéd
Hoffmann Imre gazm. főtiszlv.
Horvath Pál ignác m. liv.
Hubner Jenő építész
Hunnagel Imre asztalosmester
Hauswirt Ödön szobrfestő
Hikisch Rezső építész
Hajek Ferencz kocsigyártó
dr. Heem Ernő ügyvéd
Holeczi József állatorvos
Herzfelder Ödön kereskedő
Hellebronn Kalman igazgató
dr. Herrman Béla főorvos
dr Hudoverniy Károly főorvos
Hutt Arnon év. segédlelkész
Jálics Ferencz földbirtokos
Jungfer József gyáros

Kormos Zsigmond igazgató
báró Korányi S. egy. tanár
Kokai Rezső könyvkereskedő
Kommer Ferencz szállodás
Kenézy Zoltán számsz. titkár
Klósz Pál gyáros
Kartschmaroff A. droguista
Kovács Ignácz tanár
Kallós János hírlapiró
Lányi Márton nyug. főispán
dr. Lenhossék Mihály egy. tan.
dr. Lahalos Gyula ügyvéd
Lolisa Imre mészáros
Lichtenstein Miksa kereskedő
Lipp Ferencz főpénztáros
Lajta Henrik iparos
Lázár Emil keresk. s.
Locke Sándor magánhiv.
Lingel János butorgy.
Libál Béla szobafestőm.
Luczianovits F. bérkocsitul.
Lantos Emil bádogos szer.
Lukos Lajos lakatos
Lemle János nagykereskt.
Dr. Lelkoczky-Sommelweiss K.
Lás-Torres Gyula nagykereskt.
Lukács Dezső kereskedő
dr. László Manó ügyvéd
Lajta Pál nagykereskedő
dr. Mössmer Pál kereskedő
dr. Maradi Henrik egy. tanár
dr. Modarasz Ernő ügyvéd
Mössmer József kereskedő
Mitterdorfer Oltó kereskedő
dr. Melzer István ügyvéd
Madarász Antal üzletv.
Molnar Lajos kereskedő
Millig Adam magánhivatalnok
Mályaszky Simon „
Molvay Géza „
Menczer Rezső „
Melocco Peter gyáros
Marton Géza szobrász
Marton Gyula keresk.
dr. Mintin Károly e. m. tanár
Neruda Nandor keresk.
dr. Nemethy Géza egyet. tan.
Népesi Lajos gombkötő
Német János szabó
Naszardi Gyula magánhiv.
Nándor Pál építészmérnök
ozv. dr. Neumann Arminné
Nagel Pál bankár
Nemeth István női szabó
Nagy Andor csillárgyáros

Schell János cipészmester
Schwarcz Jenő müépitész
dr. Schiller Ottó főtitkár
Strelisky Sándor fényképész
Sturm Károly épitőmester
Stenke Károly asztalos
Steuer Antal füszerkereskedő
Steinhardt Antal müépitész
Stuczer Károly gyáros
Szlágyi A. Károly ügyvéd
Szabó Imre szállodás
Szatmáry János szabó
Szél Lajos gépészmérnök
Szlávik Endre kereskedő
Szillner Ferencz kereskedő
Székely Ferencz ügyészi elnök
Székely Gyula magánhiv.
Szablár Károly „
Szikora Lajos „
Szabó János házfelügyelő
dr. Szabó József e. m. tanár
Szücs István magántisztv.
Szuchy János épitész
dr. Szentgyörgyi Elemér ügyv.
Szirek Imre gyáros
Szentgály Antal mérnök
Tolnay Kornél ny. államtitkár
dr. Tóth István orvos, e. tanár
Tömöry Artur keresk.
Tepényi Károly asztalosmester
dr. Tóth Gida orvos
dr. Török Béla egyet. tanár
Tóth Wanda írónő
Udvari István asztalos
Uhlmann Károly m. tisztv.
dr. Virava János ügyvéd
Vonke Géza r. t. ig.
Vikár Béla iparos
Veres József ügyt. ig.
Wickenburg M. gr. ny. államtitk.
dr. Váli Emil biró
dr. Váli Ernő főorvos
Vészi József főszerk.
Winternitz Arnold orvos, e. tan.
Weisinger György kőfaragóm.
Wessely János kovácsmester
Waldhauser Adolf magánzó
dr. Wencel Árpád ügyvéd
dr. Wittmann Ernő ügyvéd
dr. Wollker Antal e. tanárs.
Werkner Artur mérnök
Zsigmondy Jenő a. e. eh. tög.
Zimka Gergely ácsmester
Zupka Lajos kocsigyártó
ifj. dr Zsigmondy Jenő ügyvéd

Gömbös Gyula vezérkari százados. Január közepén a MOVE elnökévé választották

A Földmíves Párt a szocialisták elleni agitációt tekintette legfőbb feladatának. Röplapjai azt állították, hogy a szocialisták a parasztokat „árendásokká" és „állami jobbágyokká" kívánják változtatni. A földmíves párti program a földet „öröktulajdonba" javasolta adni – elsősorban „a hazáért vérzett hős katonáknak" és azoknak a kisgazdáknak, akik földjeiket „családi érdekből szaporítani – esetleg középbirtokká fejleszteni – kívánják". Hogy ennek során mennyi föld kerülne felosztásra, mennyiért, milyen összegű kártérítés mellett, a programban foglaltakból nem derült ki. (A Földmíves Párt január 2-án egyesült a Nagyatádi-féle Országos Kisgazdapárttal. E fúzió a Lovászy-féle kísérlet kudarca és Nagyatádinak a kormányba való belépése után azonban bomlófélben volt. Február végén Nagyatádi szakított a földmíves párti vezetőkkel és a Károlyi-párttal lépett szövetségre.)

A *Magyar Polgári Párt* is új alakulat volt. Nagytőkések, iparosok, kereskedők alapították 1919. január elején. A megalakuláskor kiadott felhívást, mely az „anarchia" elleni küz-

Pogromos ellenforradalmárok.

A székely gyülés epilógusa. – Az aktiv tisztek levetették az álarcot. – Az „ébredő magyarok" pogromra izgattak. – Betörtek a kávéházakba, törtek-zuztak, loptak.

A pogromos ellenforradalmárok most vasárnap már egészen nyiltan megmutatkoztak a fővárosban is. Gyüléseket rendeztek, kivonultak az utcára, felfordulást akartak rendezni, betörtek a kávéházakba, törtek-zuztak, inzultáltak embereket és — ami egyébként hozzátartozik ehhez az akcióhoz — loptak is. Két ilyen határozottan ellenforradalmi gyülés volt vasárnap a fővárosban. Az egyiket az aktiv tisztek rendezték — a „MOVE" —, akik ez alkalommal végre levetették az álarcot és egészen nyiltan kifejezést adtak reakciós, ellenforradalmi hajlandóságuknak. Most végre tiszta bort öntöttek a pohárba. Most már ezek után senki sem állithatja, hogy a Magyar Országos Véderő Egyesületben tömörült tisztek a köztársaságot akarják. Leplezetlenül föltárták szivük titkát, amelynek minden dobbanása visszakivánja a régi elnyomó rendszert és ennek koronájaként a királyságot. A másik gyülést valami obskurus társaság rendezte az „ébredő magyarok" hangzatos, de gyanus cégére alatt. Erről a gyülésről nem sok a mondani valónk. Egy sereg szájas ember orditozása volt az egész, amelynek egyetlen motivuma volt: „Üsd a zsidót!" Az orditozást végre abba kellett hagyniok és ekkor kivonultak az utcára, itt is orditottak, torkuk szakadtából üvöltötték: „Le a zsidókkal!" Azután berontottak egyes kávéházakba, tumultust csináltak, összetörtek asztalokat, székeket, megvertek néhány zsidót és végül, hogy önönmagukat megjutalmazzák zsidófaló buzgóságukért, elemeltek pár tálkabát ot és egyéb hasznos tárgyat. Ebből állott az „ébredő magyarok" első akciója. Volt még egy gyülés, ezt a Székely Nemzeti Tanács rendezte, de ennek a befejezése is azt mutatja, hogy a budapesti kardnyelő székelyeknek nem annyira az ország integritása, mint inkább a reakció föltámasztása a fontos. Ők azt nevezik hőstettnek. Külön-külön indult valamennyi gyülés és — csodálatos, vagy nem csodálatos — a végszóban mindannyian találkoztak. Azt hisszük, itt az ideje, hogy a szervezett szocialdemokrata munkásság végre

A Népszava az aktív tisztek és az „ébredő magyarok" szervezkedéséről. (Népszava, 1919. január 21.)

delem fontosságát, a magántulajdon elvét és a kapitalizmus előnyeit hangsúlyozta, kétszáznál többen írták alá. Az aláírók közt szerepelt: Biró Pál, a Rimamuránvi Vasmű vezérigazgatója, ifj. Chorin Ferenc, a salgótarjáni és sok más vállalat igazgatósági tagja, Fenyő Miksa, a GYOSZ igazgatója, Heinrich Ferenc nagykereskedő, a Kereskedelmi Bank alelnöke, Lingel János bútorgyáros, Székely Ferenc takarékpénztári elnök...

Utolsóként léptek színre az addig inkább háttérben tevékenykedő volt munkapárti és alkotmánypárti politikusok. Február 19-én megalakították a *Nemzeti Egyesülés Pártját*. A szervezők közt az egykori munkapárti vezetők közül gróf Klebelsberg Kunó, Perényi Zsigmond, Ráday Gedeon, Rakovszky Iván neve volt olvasható. Vezérként gróf Bethlen István szerepelt. Az alakuló ülésen ő mondta a toborzót. „A nemzethez való hűségről", „A nemzeti érzés" fontosságáról beszélt, tagadta az ellenforradalmi szándékot: „Nem a forradalom ellen küzdünk – mondotta –, hanem a forradalom kinövései ellen."

A *Népszava* Bethlen beszédét „szemérmetlen népámításnak" minősítette és rámutatott arra, hogy a „Nemzeti Egyesülésben" a Munkapárt „reakciós agráriusai" a Polgári Pártban pedig a Munkapárt „reakciós kapitalistái" tömörülnek.

A felsorolt pártok mellett, részben fedőszervként, részben a tömegbázis kiszélesítése érdekében az ellenforradalmi tömegszervezetek egész sora tevékenykedett *(Székely Nemzeti Tanács, Magyarország Területi Egységének Védelmi Ligája, Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége).*

Tüntetők a Gólyavár előtt. (1919. január 26.) A szervezett munkások az „ébredők" gyülését szétverték

Az aktív tisztek többsége a MOVE *(Magyar Országos Véderő Egyesület)* keretében szervezkedett. A vezetést itt a 12 kapitány elnevezésű titkos szervezet ragadta magához. Január közepén e társaság jelöltjét, Gömbös Gyulát (az ellenforradalom későbbi miniszterelnökét) választották a MOVE elnökévé.

Ellenforradalmi megmozdulást takart a *jászkun függetlenségi mozgalom*, melynek központja Kunszentmiklós volt, valamint a rövid életű *Északnyugat-magyarországi Honvédelmi Bizottmány*. Ez utóbbi Szmrecsányi György néppárti politikus vezetésével a „csehek kiverését" hirdette – valójában a kormány megbuktatására szőtt terveket. („Szmrecsányi György mátyásföldi szervezését" – olvasható Gömbös visszaemlékezésében – a Hadügyminisztérium [Friedrich] azért támogatta, hogy Szmrecsányi a csehek feltartóztatása után visszafordulhasson Károlyiék megbuktatására.")

Katonatisztek, diákok, kispolgári elemek hívták életre január elején az *Ébredő Magyarok Egyesület*ét, melynek tömegbázisát a Magyarországtól elszakadóban levő területekről menekült köztisztviselők, értelmiségiek alkották.

Ellenforradalmi szervezetek alakultak az egyetemi fiatalság körében is. Az úri középosztály gyerekei – akik a hallgatók többségét alkották – már csak származásuknál fogva is fogékonyak voltak a retrográd eszmék iránt, mindig is készséggel vettek részt vallásos jellegű szervezkedésben vagy nacionalista jelszavakkal szervezett megmozdulásokban. Az új jobboldali ifjúsági egyesületek (Piros-Fehér-Zöld Blokk, Ifjúsági Területvédő Liga, Magyar Ifjak Nemzeti Pártja) az idők szelleméhez igazodtak, szembefordultak a kiöregedett vezérekkel, a „konzervatív jobboldaliságot" új, cselekvőbb jobboldalisággal kívánták felváltani.

A finánctőke, a nagybirtok és az egyház zsoldjában álló sajtó az ellenforradalmi megmozdulásokat – élve a sajtószabadsággal – egyre nyíltabban támogatta.

Egykorú adatok szerint a budapesti napilapok közül január végén már csak három állt a forradalom vívmányai alapján, a többi „az álcázott vagy nyílt ellenforradalom politikáját csinálta".

A MOVE és az Ébredők január második felében nacionalista, antiszemita tüntetéseket robbantottak ki, melyeket a szervezett munkásság és a főkapitány engedélye nélkül is kivonuló népőrség vert szét.

Január 29-én a reakció egyik fellegvára, a budapesti tudományegyetem, az egyetemi autonómiára hivatkozva megtagadta az új, haladó szellemű tanárok kinevezésének elismerését.

Egykorú, a székesfehérvári és gyöngyösi ellenforradalmi megmozdulást elítélő röpcédulák

Fejérmegye és Székesfehérvár népéhez

Akik Magyarországon ellenforradalmat akarnak, azok nemcsak a nemzetnek, az ezeréves magyar államnak, a jog és szabadság uralmának, de önmaguknak is ellenségei. Minden elnyomatás, rabszolgaság, politikai és gazdasági korrupció, ami megfertőzte eddig a magyar életet és egy rettenetes világkatasztrófába döntött bennünket, összes bűneivel és gyalázatos emlékeivel a letűnt, a forradalom által örökre elsöpört rendszer dédelgetett gyermeke volt. Ezzel szemben minden tisztaság, emberszeretet és testvériség minden hatalmas nemzeti és gazdasági fellendülés csak az új magyar világból, a népköztársaság szabadon buzgó történeti forrásaiból meríthető erejét. Nem nehéz a kettő között a választás. Aki újra Ausztriát zsarnok dinasztiát, k. u. k. Armeét, börtönt, üldözést, fekete, vigasztalan életet akar Magyarországon, az csak azt várja vissza a régi uralmat. De aki egy szabad és boldog fejlődés, egy nemcsak formában, de lélekben és tartalomban is megújhodott Magyarország után vágyik, az csak egyet kívánhat: hogy a forradalom vívmányai minél előbb teljenek meg a magyar nép egész hitével, vérével és életével. Székesfehérvár és Fejérmegye népe fölemelő bizonyságát adta már, hogy csak a forradalom vívmányai által látja biztosítva a nemzet jövőjét akkor, midőn érettem és férfiasan szállott szembe a vármegyei törvényhatóság jelenlegi urainak ellenforradalmi puccsával. Mily frappánsan tűnt ki most, hogy ezek a grófok igazában nem képviselnek senkit és semmit, hogy legfeljebb önmagukat és saját önző érdekeiket! Fehérvár és Fejérmegye népe lemetszette a hidrafőt és ezzel maradandó hatású példát adott azoknak is, akik a jövőben netán felmerülő hasonló kísérletekkel szembe fognak kerülni, de sokkal inkább azok számára, akik még egyszer hajlandók lennének ilyen végzetes kudarcnak könnyelműen odadobni magukat és az ország életbevágó érdekeit. A grófok uralmának vége. Az az uralom, amelyet a megyegyűlés visszaszárt, vissza nem térhet többé. A nép uralma az egyetlen elképzelhető lehetőség. A nép fölött csak a nép uralkodhatik. A nép maga fogja intézni a sorsát.

Károlyi József gróf. A székesfehérvári megyegyűlésen – február 3-án – nyíltan a kormány ellen foglalt állást

Az ellenforradalom január végén, február első napjaiban egyes vidéki városokban is nyíltan és leplezetlenül lépett fel, elsősorban ott, ahol a vezetők úgy vélték, hogy megfelelő fegyveres erő felett rendelkeznek.

Makón a déli területek elszakadása után nagyszámú csendőr gyűlt össze. A reakció itt – a fegyveres erőre támaszkodva – az agrárproletárokkal szemben a „régi bevált módszereket" alkalmazta, és a munkástanácsot támogató katonaság lefegyverzését tervezte. Január 30-án a csendőrök, a katonák, a nemzetőrök és a felfegyverzett munkások között fegyveres harc tört ki. Az összeütközés a csendőrök megfutamodásával végződött, de halálos áldozatokat követelt.

Székesfehérvárott, ahol az ellenforradalmi tisztek befolyása alatt álló fehérvári huszárezred állomásozott, február 3-án összeült a régi vármegye. A megyegyűlés Károlyi József gróf indítványára a kormánynak bizalmatlanságot szavazott.

Gyöngyösön a régi képviselőtestület helyezkedett szembe a kormánnyal. A február 5-i közgyűlésen a helybeli plébános, Bozsik Pál, a kormány intézkedéseit, a keresztény-szocialista frakció zajos helyeslése mellett, törvényteleneknek bélyegezte.

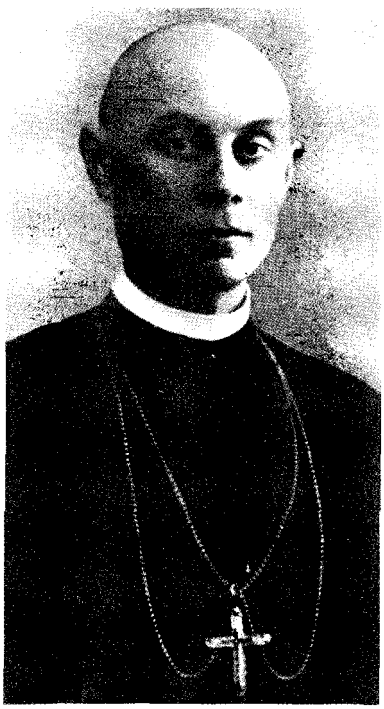

Bozsik Pál gyöngyösi plébános. A képviselőtestület február 5-i ülésén a népkormány intézkedéseit törvényteleneknek bélyegezte

Gyöngyös népe!

Gyöngyös, a szép mátraalji város, mely a világháboru vérzivatarai közepette átszenvedte a maga külön tragédiáját s poraiból csak most kezd megéledni, a multban is, a letünt korszak legsötétebb napjaiban is, *bátor és öntudatos harcosa volt a szabad és független Magyarországnak.* Egy város, amelynek lelke mindig az emberi szabadságok legszentebb ideáljai felé lobogott, egy társadalom, mely a maga képviseletét mindig csak olyanokra bizta, akik megalkuvást nem ismerve szállottak sikra a nemzeti gondolatért, ez a város és ez a társadalom nem válhatik soha és semmiféle körülmények között a reakció szolgájává. Azok a sajnálatos események, amelyeknek szomoru visszhangja bejárta legutóbb az egész országot épp ezért **nem lehetnek Gyöngyös lelkének igazi megnyilatkozásai.** Csak elvakult fanatikusok hihetik azt, hogy az idők árját medrében vissza lehet forditani, hogy a természet erőin erőszakot lehet elkövetni. *A magyar forradalom, mely a maga impozáns vértelenségével és hatalmas lendületével a természeti erők félelmetességét és nagyszerüségét mutatta meg, nem lehet többé sem a politika, de még kevésbbé a magánérdek vagy az osztályönzés játéka.* A magyar forradalom históriai tartalommal telt meg immár, a magyar népköztársaság egy olyan befejezett tény, amelynek érinthetetlenségét a diadalmas korszellem garantálja. Ezt be kell látniok azoknak a csekély számu gyöngyösi polgároknak is, akik talán egy önfeledt pillanatukban azt hitték magukról, hogy ők ellenforradalmárok. Bizonyos, hogy tévedtek. *Ellenforradalmár csak az lehet Magyarországon, aki — hazaáruló! Gyöngyösön pedig még nem akadt soha ebből a fajtából*

Ady halála

1919. január 27-én halt meg Ady Endre a századelő kiemelkedő, legnagyobb és legmaradandóbb hatású költői egyénisége.

Adyt a forradalom magáénak tekintette.

A hivatalos irodalmi társaságokkal szemben alakuló, a haladó írókat tömörítő Vörösmarty Akadémia őt választotta első elnökévé.

November 18-án a Nemzeti Tanács küldöttsége kereste fel Mária Valéria utcai lakásán, hogy ünnepélyesen átnyújtsa a nagybeteg költőnek a köztársasági kormány és a Nemzeti Tanács üdvözlő átiratát: „...tábornokok, főhercegek, császárok és királyok talpát nyaló magyar írók között csak te s veled együtt némely írótársad, kiket jólesik néven neveznünk: Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Kaffka Margit, csakis ti voltatok, még néhány derék publicista mellett, akik tiltakoztatok az ellen, ami volt: katonaság ellen, háború ellen, junkerszövetség ellen, császár-királyság ellen, monarchia ellen, hódító politika ellen."

Január 29-én temették. A koporsót a Nemzeti Múzeum előcsarnokában ravatalozták fel. Kunfi Zsigmond, Móricz Zsigmond, Vincze Sándor, Babits Mihály, Pikler Gyula, Biró Lajos, Jászi Oszkár, Kernstock Károly, Schöpflin Aladár, a barátok és harcostársak hosszú sora búcsúztatta az „új Magyarország költőjét". Sok ezren kísérték, fedetlen fővel – a Múzeum körúton és a Rákóczi úton át – utolsó útjára a Kerepesi temetőbe.

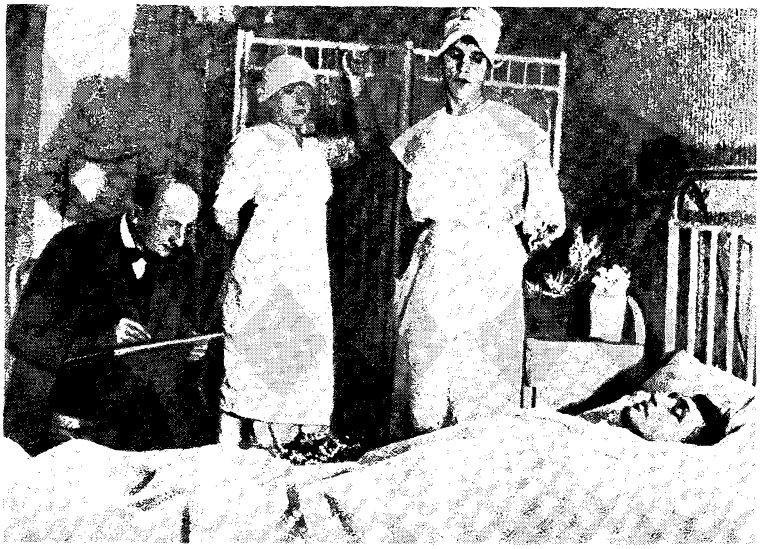

Ady a halottas ágyon a Liget Szanatóriumban. Kober Leó festőművész készít rajzot a halottról

Gyászolók és érdeklödök sokasága a Nemzeti Múzeum elött

Martinovics - Petőfi - Kossuth

Márciusi ünnepség a Petőfi-szobornál. Balassa Jenő színművész Csizmadia Sándor „Tűzben" című versét szavalja. Jobboldalt Landler Jenő, az ünnepi szónok

A gyűlés hallgatósága. A gyűlésen nagy számban jelentek meg a szociáldemokrata párthoz csatlakozó védőrök és rendőrök

Az őszirózsás forradalom történelmi előzményt, hagyományt keresve a magyar jakobinusok és az 1848-as forradalom emlékét idézte.

A jakobinusok addig ismeretlen sírját egy 1810-ben készült térrajz felfedezésével 1914-ben – közvetlenül a háború kitörése előtt – sikerült felkutatni a Kútvölgyi út és a Budakeszi út (ma Szilágyi Erzsébet fasor) találkozása által határolt háromszögben, az ottani, egykori katonai temető árkában.

A fellelt hamvak méltó elhelyezésére azonban nem került sor – indokul a háború közbejötte szolgált.

A Főváros Tanácsa a forradalom győzelme után pótolni próbálta a mulasztottakat, úgy vélve, hogy aligha találhatna „kedvezőbb időpontot a nemzet vértanúhalált halt nagyjainak méltó módon végleges nyugalomra helyezésére, mint a mait". Kiadták a térrajzot felfedező Gárdonyi Albert főlevéltáros és az ásatást vezető Bartucz Lajos közös jelentését a sírok feltárásáról. Méltó nyughely és emlékmű létesítésére 200 000 koronát irányoztak elő.

Megjelent – 100 esztendő múltával – Szirmay Antal, Kazinczy Ferenc jegyzéseivel ellátott munkája: Az első magyar köztársasági forradalom.

Március 15-ét és október 31-ét a népkormány az 1919. évi XXI. néptörvénnyel „a magyar népszabadság ünnepnapjaivá" avatta.

A Köztársasági Párt Kossuth Lajos sírjánál. Középen Nagy György, a párt vezetője

Megemlékezés Kossuth halálának évfordulóján. Az ünnepi szónok: Nagy Vince, a Berinkey-kormány belügyminisztere

Miután 1919. március 16-a vasárnapra esett, a szociáldemokrata párt e napon tartott ünnepi gyűlést a Petőfi szobornál.

„A magyar ugaron a tavaszi szél soha sem súgta még bíztatóbban, hogy lesz még egy március..." hirdette az ünnepi szónok: Landler Jenő.

Kossuth sírjához a Függetlenségi Párt jobb- és balszárnya zarándokolt. November elején a Függetlenségi Pártba beolvadó Köztársasági Párt koszorúzott, március 20-án, Kossuth halálának 25. évfordulóján, a Károlyi Párt képviselői jelentek meg a Kerepesi temetőben Nagy Vince és Hock János vezetésével.

A

MAGYAR JAKOBINUSOK
EMLÉKEZETE

A VÉRTANÚK HAMVAINAK
FELTALÁLÁRA ALKALMÁBÓL KIADTA
BUDAPEST FŐVÁROS KÖZÖNSÉGE

BUDAPEST FŐVÁROS NYOMDÁJA

Gárdonyi Albert és Bartucz Lajos 1919. március 1-én kiadott könyve a jakobinus sírok feltárásáról

Ünnepi gyülés a Kútvölgyi út és a Budakeszi út találkozásánál, ahol a sírokat feltárták. Az ünnepi szónok: Migray József. (1919. március 16.)

Kísérlet a koalíciós kormány helyzetének megszilárdítására. A kommunista párt vezetőinek letartóztatása

A januári kormányválság eredményeként megalakuló új kormány „a helyzet konszolidálása érdekében" napirendre tűzte a kommunistákkal való leszámolást.

A kommunista mozgalom elleni fellépéssel – miután az eszmei harc elégtelensége nyilvánvalóvá vált – a szociáldemokrata miniszterek is egyetértettek.

A kormányt nemcsak a magyarországi, hanem a nemzetközi helyzet, nemcsak bel-, hanem külpolitikai meggondolások is erre ösztönözték.

Németország legyőzése után a győztes hatalmak felszabadult erőikkel Szovjet-Oroszország ellen fordultak. 1919 elején nagyban folyt az intervenció szervezése, az antant első, nagyszabású, 1919 tavaszára tervezett támadásának előkészítése. 1919. január 18-án Párizsban megnyílt a békekonferencia; „az orosz kérdés" a meginduló tanácskozásoknak kezdettől fogva fontos elemét alkotta.

A szovjetellenes tervek Magyarországot is érintették. Az antant nem gondolt ugyan arra, hogy a legyőzött országot az intervencióba közvetlenül is bevonja, Magyarország azonban a Szovjet-Oroszország elleni felvonulás útvonalába esett – az itteni események alakulása ebből következően nem lehetett közömbös az intervenció szervezői számára.

Az antant magyarországi politikája arra irányult, hogy az ország megszállása lehetőleg ne vezessen fegyveres harchoz a szomszédos államokkal, az országon belül pedig a forra-

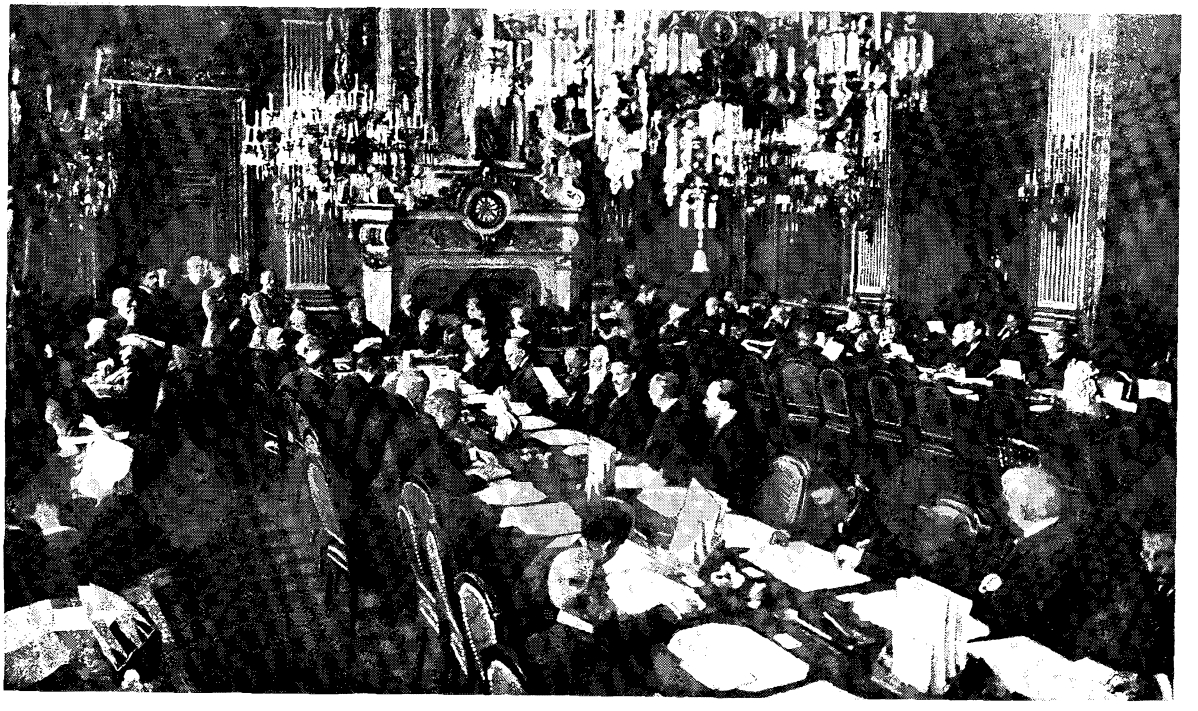

A békekonferencia megnyitása Párizsban, a francia külügyminisztérium diszterében. (1919. január 18.)

Amerikai gazdasági bizottság Budapesten. Baloldalt Hugh Gibson, a párizsi követség titkára, középen Thomas Gregory, az amerikai hadsereg százados

dalom kifejlődését erőteljes intézkedésekkel megakadályozták.

Vix január elején a budapesti szovjet vöröskeresztes misszió tagjának letartóztatását követelte. (A rendőrség e kérésnek eleget tett. Január 7-én detektívek jelentek meg a Royál szállóban, őrizetbe vették a misszió tagjait és a letartóztatottakat átadták a franciáknak. A vezetőket Vix utasítására francia szuronyok fedezete alatt Szegedre szállították.)

Ezzel egyidőben amerikai gazdasági bizottság és amerikai politikusok, majd február elején Cunninghame, a bécsi angol misszió vezetője látogatott Budapestre. Az amerikaiak és az angolok egyaránt tudtára adták Károlyinak és a kormány tagjainak, hogy jó szemmel néznék a „bolsevizmussal" szembeni erőteljesebb fellépést. Különösen Cunninghame beszélt nyíltan, kertelés nélkül, erről a „legfőbb", „legfontosabb", „mindenekelőtt való" feladatról.

Thomas Cunninghame, a bécsi angol katonai misszió vezetője

A kommunisták elleni fellépésre ösztönöztek a németországi események is, ahol a forradalmi bizalmiak, a független szocialisták és a kommunisták fegyveres felkelésbe átnövő megmozdulását (január 4–12) a szociáldemokrata kormány vérbe fojtotta, és ahol január 15-én, „a rend helyreállítása után", ellenforradalmi katonatisztek letartóztatták, majd meggyilkolták Karl Liebknechtet és Rosa Luxemburgot, a német kommunista párt vezetőit.

A magyarországi szociáldemokrata politikusokat, akik elméleti és gyakorlati tevékenységükben mindig is az osztrák és a német párt útmutatását és példáját követték, ezek az események nagy mérvben befolyásolták. A német szociáldemokratáknak a kommunisták ellen alkalmazott módszerei az erőszaktól addig visszariadó magyar szociáldemokraták inga-

A Vörös Újság szerkesztősége a Visegrádi utcában. A rendőrség a szerkesztőséget február 3-án, házkutatás ürügyén feldúlta.

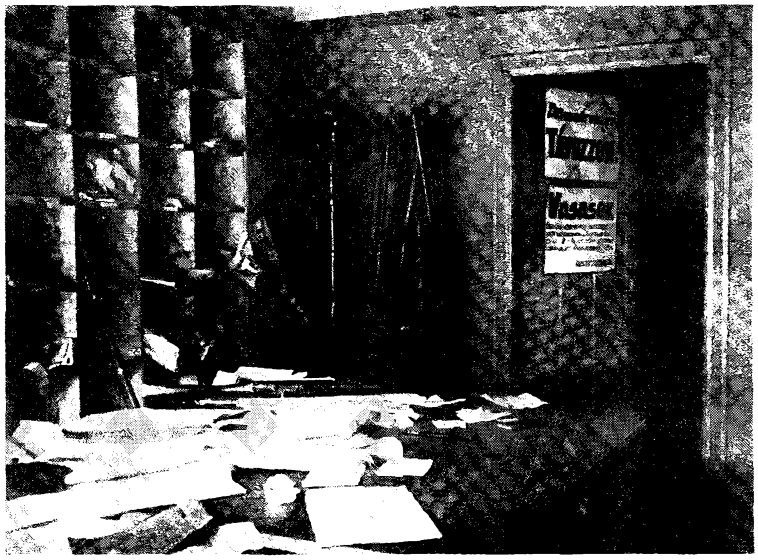

dozó vezetőit arra ösztönözték, hogy a továbbiak során Magyarországon se ellenezzék hasonló módszerek alkalmazását.

Január 23-án a minisztertanács Böhm és Garami hozzájárulásával kimondta, hogy a belügyminiszter a kommunisták ellen preventív intézkedéseket is tehet „ha ezek bűncselekményt követnek el, vagy annak elkövetését kilátásba helyezik". E határozat a kommunisták lakbéruzsora elleni akciójára vonatkozott. A párt ennek során a lakóházak köztulajdonba vételét követelte, és arra hívta fel a lakókat: tagadják meg a február 1-én esedékes negyedévi lakbérbefizetést. Ez szolgált volna ürügyül a rendőrség által javasolt letartóztatásokhoz.

Rosa Luxemburg és Karl Liebknecht, a német kommunista párt vezetői, akiket a berlini munkások januári megmozdulását követően letartóztattak és meggyilkoltak

Január 28-án a szociáldemokrata vezetők a munkástanácsban keresztülvittek egy olyan határozatot, mely kimondta a kommunistáknak a pártból, a szakszervezetekből és a munkástanácsokból való kizárását.

Február 3-án egy 160 főből álló rendőri különítmény géppuskákkal és kézigránátokkal felszerelve körülvette a *Vörös Újság* Visegrádi utcai szerkesztőségét, házkutatást tartott, nyomtatványokat, iratokat foglalt le, a szerkesztőség berendezését összetörte.

Február 9-én összeült a szociáldemokrata párt rendkívüli kongresszusa. A kongresszussal sikerült elfogadtatni a munkástanács kommunistaellenes határozatának jóváhagyását.

Február 11-én megjelent a népköztársasági államforma védelméről szóló 1919. évi XI. néptörvény, mely szerint: köztársaságellenes cselekedetekért, ilyen cselekedetekre való felhívásért, ilyen irányú mozgalom kezdeményezéséért vagy ilyen irányú szövetségben való közreműködésért maximálisan 15, minimálisan 5 évi fegyházbüntetés volt kiszabható. A törvény félreérthetetlenül a szocialista forradalomért, a proletárdiktatúráért harcoló, tanácshatalmat követelő kommunisták ellen irányult: a párt vezetőinek, propagandistáinak letartóztatásához és perbefogásához a „törvényes alapot" szolgáltatta.

A február 18-i minisztertanácson Juhász Nagy Sándor igazságügyminiszter előterjesztést tett a kommunisták elleni „erélyes fellépésre", azzal, hogyha „a szociáldemokrata párt elérkezettnek látja az időt a kommunisták letörésére, a kezdeményezésnek tőle kell kiindulnia". Garami elutasító álláspontot volt: nem tartotta szükségesnek „hogy ma törésre vigyék a dolgot". Böhm véleménye az volt, hogy a kérdést „a pártvezetőségnek kell megvitatni".

A felelősség áthárítása, az időpont megválasztása és a dolgok tálalása körüli vitát végül is egy „legjobb időpontban" érkező esemény terelte, a fenntartások ellenére, nagyon is óhajtott irányba.

Február 20-án a munkanélküliek, akik között erős volt a kommunista befolyás, a Vigadóban nagygyűlésre jöttek össze, és munkát vagy a drágaságnak megfelelő munkanélküli segélyt követeltek. A gyűlést követően a *Vörös Újság* szerkesztősége előtt a párt vezetői szóltak hozzájuk, és felhívták figyelmüket az ellenforradalmi veszélyre és készülődésre. Az összegyűltek egy része ezután a Conti utca felé indult, hogy a *Népszava*nak a munkanélkülieket támadó cikkei ellen tüntessen. A *Népszava* székháza előtt lövöldözés kezdődött, s ennek több halálos áldozata és sok sebesültje lett. Hogy a lövöldözést ki kezdte és ki folytatta, a nyomozás utólag nem tudta vagy nem akarta megállapítani. Valószínű – és egyes

A Népszava védelmére kirendelt karhatalom. (1919. február 20.)

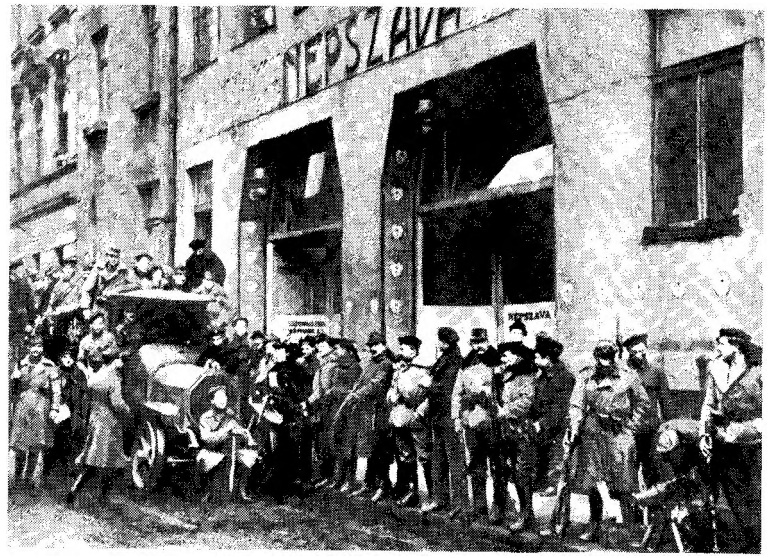

későbbi tanúvallomások is ezt látszanak megerősíteni –, hogy a Népszava védelmére kirendelt rendőrök és a különböző karhatalmi alakulatok a zűrzavarban egymásra tüzeltek. Akárhogyan is történt – akár szándékos provokáció, akár a zűrzavar okozta – ezzel az összeütközéssel adva volt a rég várt alkalom a kommunisták elleni döntő fellépésre. A rendőrkapitány még aznap este megjelent a minisztertanácson és javaslatot tett a kommunista vezetők letartóztatására. A letartóztatások a kormány döntése után, a már korábban előkészített névsorok alapján, a vizsgálat eredményét be sem várva, azonnal meg is kezdődtek. Február 20-ról 21-re virradó éjszaka, néhány kivétellel elhurcolták a kommunista párt valamennyi ismert vezetőjét, letartóztatták vagy félszáz kiemelkedő harcosát. A párt helyiségeit bezárták, és az előállításokat még több napon át folytatták. A toloncházban a lefogottakkal brutálisan és megalázóan bántak. Kun Bélát a megvadult rendőrök véresre verték.

Az Est tudósítása a kommunisták letartóztatásáról és a Toloncházban történtekről

Kun Bélát félholtra verték a rendőrök

A toloncház reggel kilenc órakor azt a telefonértesitést adta le Dietz főkapitánynak, hogy *a rendőrök Kun Bélát agyonverték. Szentkirályi* főkapitánynyal és *Páll* főkapitányhelyettessel *Az Est* munkatársa automobilon robogott ki a toloncházba.

Szentkirályi főkapitány első kérdése ez volt:

— *Meghalt Kun Béla ?*

Jakabb Béla rendőrtanacsos, a toloncház helyettes vezetője a következő felvilágositásokat adta:

— *Kun Béla nem halt meg.* Reggel kilenc órakor vagy *halszáz rendőr megrohanta a toloncházat.* A szomszédos főparancsnoksági épületből jöttek és *követelték Kun Béla kiadatását.* A toloncház személyzete nem állhatott ellent, olyan óriási tulsulyban voltak a tüntető rendőrök.

— A rendőrök vezetői azt mondták, hogy látni akarják Kun Bélát, hogy esetleges *ujabb zavargás esetén végeznek vele*. ellenállni lehetetlen volt, a rendőrök olyan elszántan viselkedtek hogy ellenszegülés esetén egyszerüen birtokba vették volna a toloncházat. Nem lehetett mást tenni, ki kellett hozni zárkájából *Kun Bélát* és miután *Vágó* Bélát, valamint *Rudas* Lászlót is látni akarták, őket is ki kellett hozni a zárkájukból.

— A rendőrlegénység az udvaron a fogházhoz vezető lépcsőn állott fel. Mint a hogy szónok jelenik meg a hallgatósága előtt, ugy állott fel Kun Béla a lépcső legmagasabb fokán, mögötte pedig *Vágó Béla* és *Rudas* László.

— Rettenetes szitkok közben

az egyik rendőr puskatussal fejbeütötte Kun Bélát.

Tiz vagy husz rendőr egymás után felemelte *fegyverét s mind fejbeütötte a kommunista vezért.* Több ütést kapott Pál István felügyelő, a ki védeni akarta Kun Bélát.

Jakabb tanácsos jelentése után a főkapitányság vezetőivel felvonultunk a második emeleti kórházba, hogy megnézzük Kun Béla sérüléseit és hogy beszéljünk vele.

Dr. *Bartha* rendőrorvos az orvosi szobába vitt be bennünket. Alig telik el egy perc, megjelenik cipőben, nadrágban, meztelen felső testtel, a melyet pirosra festett a leomló vér, ugyanesak vértől áztott arccal (alig volt egy tiszta foltocska rajta), orvosilag lenyirt hajjal, beszurott fejjel egy középtermetű, kövérarcu, angolosra nyirott szőke bajuszu ember: Kun Béla.

A vér szüntelenül csurog le róla a padlóra.

Dermedten néz körül csupa ismeretlen arc.

Felegszólal Szentkirályi főkapitány

— Mivel verték meg?

— *Puskatussal* — válaszol halkan Kun Béla.

— Meg tudná ismerni azokat, a rendőröket, a kik megverték?

— *Nem fontos.* — mondja nyugodtan — *félrevezetett emberek.*

Ebben a pillanatban a folyosóról *vérnes kiáltások* süvöltettek be az orvosi szobába. Utána morgás, zugás, csizmatopogás, fegyverek csörgése. Kinyitjuk az ajtót. Vagy hatvan felfegyverzett rendőr áll a szuk folyosón. Mindenki kiabál valamit:

— *Hol az a bitang? Hol az a gyilkos?! Innen többé élve nem szabadul! Innen nem tudják majd megszöktetni! Vigyázunk majd rája! Üssük agyon!*

Szentkirályi mond valamit, de szavát nem lehet hallani az izgalmas hangkáoszban. *Páll* főkapitányhelyettes is kiabál, de őt se lehet érteni, olyan nagy a lárma. Szentkirályi a rendőrcsapat elé áll és ezt harsogja:

— *Én vagyok a főkapitány, engedelmeskedjetek!*

A rendőrökre semmi sincs hatással, *rettenetes gyülölet lobog a szemükben* leemelik vállukról fegyverüket, feltörik az ajtó másik szárnyát, félretolják Szentkirályit, Pállt s *Az Est* munkatársát utjuk elől. Benn vannak a szobában. Reszkető szivvel azt hiszem e pillanatban, hogy Kun Bélát már csak percek választják el a haláltól. Kun körülnéz, később pedig szánalmat igyekezik maga iránt gerjeszteni. Lassan, mint a hogy halálra itéltek lépnek a bitó elé, olyan lassusággal *hatrál a szoba azon sarkába*, a hol egy drapszinu pamlag áll. Összekulcsolja kezeit, lefekszik a pamlagra, kezével eltakarja arcát, majd pedig ismét leveszi onnan. Közvetlen a pamlag mellett köröskörül vagy hat rendőr áll, mögöttük a többiek. A balszélen álló rendőr emeli meg először a puskáját

rettenetes csapást mér a pamlagon fetrengő kommunista vezér arcába.

Ujabb vér fröccsen elő s azután, mint a hogy kalapácscsal a szöget verik a falba, *ugy érik egymás után az ütések jobbról-balról,* a vállán, arcán, gyomrán a *szánalomraméltó* embert. Hiszen mégis csak ember.

Szentkirályi halálsápadtan nézi ezt az elviselhetetlenül izgalmas jelenetet, de győz a lélekjelenléte. feláll egy asztalra és onnan könyörgő beszédet intéz Kun Béla támadóihoz:

— *Rendőrök! Én vagyok a főkapitány, ne tegyétek... hagyjátok abba... az Isten áldjon meg benneteket... könyörgöm nektek... én a főkapitány... ne bántsátek... átadjuk a büntető igazságszolgáltatásnak.*

A legkülönbözőbb kiáltások hangzanak el.

felálli a főparancsnokság épületei a toloncházból átvezető kapun s egy ugrottak be. Bochelberg is feláll az asztalra s a következőket harsogja:

— *Rendőrök! Hát semmi sem szent már nektek?! Ez az eljárás nem illő fegyelemtudó tisztességes rendőrökhöz! A ki most ezt a nyomorult embert bántja, az nem szocialista!*

Egy rendőr közbekiált:

— *Hát az én testvéremet szabad agyonulni?!*

Most már ritkábban érik az ütések Kun Bélát.

Szentkirályi ujra megkisérli, hogy a bántalmazás megszünjék.

— *Az éjszaka* — mondja a rendőröknek — *a bolseviki vezéreket letartóztattuk. Vezér nélkül nincsen bolsevizmus. Ezeket a kutyákat kiszolgáltatjuk a büntető igazságszolgáltatásnak. Ne akadályozzatok meg, hogy a törvény alapján járjunk el.*

Megváltásszerüen hangzik el egy *Éljen!* s utána kórusban egy ujabb éljenzés.

Egy nyugodt rendőr azt kiabálja társainak.

— *Gyerünk kifelé!* ...

Aggasztóan feszült idegzettel figyelünk, mert most dől el a kritikus pillanat: *életben marad-e Kun Béla?*

Hátul mozgás keletkezik, a rendőrök vonulnak kifelé. A közvetlenül előtte és mellette állók meg egyszer megemelik puskájukat. Szentkirályi főkapitány némán összekulcsolt kézzel könyörög. Kun Béla életének megmentéséért. A rendőrökre hatással van Szentkirályi kérő tekintete, ők is hátrálnak, csak még egy rendőr marad ott. Ez *kapaszkodik Kun Béla feje fölött* és a következőket vágja szemébe.

— *Szerető kell neked, szabad szerelem?!*

— *Feleségem, gyermekem van... ne bántsanak* — feleli Kun Béla.

A rendőr elvonul.

Szentkirályi főkapitány: Miért csinálták ezt?

Kun Béla: Nem mi csináltuk, ki fog derülni. Kérem kapitány urat, *értesitsék Landler ügyvédet, régi barátom, beszélni szeretnék vele.*

Ezután Kun Béla elalélttan lehunyja a szemét.

Körülbelül egy perc mulva ismét öntudatra ébred s akkor vinnyákodva, szaggatottan mondja:

— *Véd-jen meg...*

Szentkirályi főkapitány: *Megbántott a mi telt? Nem fél az Istentől; hogy miatta kell reszketnie egy egész városnak?*

Kun Béla nem felel, baloldalára fekszik. Majd ismét Szentkirályi felé fordítja tekintetét. A főkapitány ekkor ezt kérdezi.

— *Érdemes volt ezt csinálni?*

Kun Béla igy felel:

— *Hát érdemes volt! Kérem, értesitsék Landler Bertát.* [illegible]

A toloncház egyik [illegible] ... [illegible]

— *Politikai* [illegible]!

Fellépés az ellenforradalom ellen

A kommunisták elleni rendőri akcióval párhuzamosan a kormány az ellenforradalmi szervezkedés ellen is fellépett, nem utolsósorban azért, mert a szociáldemokrata miniszterek a kommunisták üldözését csak ezzel a feltétellel merték vállalni.

Február elején a budapesti rendőrség az ellenforradalmi szervezkedés több vezetőjénél házkutatást tartott.

A monarchista restauráció érdekében tevékenykedő gróf Mikes János szombathelyi püspök

Február 12-én Kaposvárott letartóztatták Tóbi József soproni középiskolai tanárt és ellenforradalmi szervezkedéssel vádolva Budapestre kísérték. (Tóbi a Dunántúli Polgárszövetség nevében uszító hangú röpiratokat írt és terjesztett.)

A kommunisták letartóztatása után eljárás indult a régi rend néhány különösen gyűlölt figurája ellen. A minisztertanács február 22-én, az egyidejűleg kiadott néptörvény alapján (1919. XX. A forradalom vívmányait veszélyeztető egyéneknek rendőri felügyelet alá helyezéséről és őrizet alá vételéről) elhatározta báró Szterényi József és Szurmay Sándor volt miniszterek valamint gróf Mikes János szombathelyi püspök internálását. Ugyanezen a napon elrendelték a MOVE feloszlatását. Március 1-én megjelent az 1919. évi XXIII. néptörvény „A háborúval kapcsolatban felelős személyek elleni eljárás előkészítéséről".

A felsorolt intézkedések csekély eredménnyel jártak – inkább csak látszatintézkedések voltak.

A házkutatások után a minisztertanács nem az ellenforradalom vezetőinek, hanem furcsa módon a házkutatást elrendelő rendőrkapitánynak és helyettesének a felelősségre vonását követelte, azzal az indokolással, hogy a belügyminiszter tudta nélkül jártak el. Tóbi Józsefet a vizsgálóbíró február 24-én szabadlábra helyezte. Szterényi és Szurmay ügyét – nem úgy mint a kommunistákét –, a rendőrség igen előzékenyen kezelte. További internálásokra nem került sor, bár a február 22-i minisztertanácson egyesek gróf Károlyi József, gróf Bethlen István, Wekerle Sándor, őrgróf Pallavicini György és Bangha Béla őrizetbe vételét is javasolták.

Internált miniszterek:

Az Érdekes Újság illusztrált híradása Szterényi és Szurmay internálásáról

XX. NÉPTÖRVÉNY

a forradalom vívmányait veszélyeztető egyéneknek rendőri felügyelet alá helyezéséről és őrizet alá vételéről.

(Jóváhagyta a Magyar Népköztársaság Elnöke 1919. évi február hó 22-én. — Kihirdettetett az »Országos Törvénybár«-ban 1919 évi február hó 25-én.)

1. §.

Oly egyének, akik cselekvésükkel vagy magatartásukkal a forradalom vívmányait veszélyeztetik, úgyszintén az oly egyének, akiknek cselekvése vagy magatartása a forradalom vívmányainak biztosítása szempontjából a népköztársaság érdekeire vagy a közrendre és a közbiztonságra aggályos, az eset körülményei szerint akár lakó- vagy tartózkodóhelyükön, akár az országnak más községében, rendőrhatósági felügyelet alá helyezhetők, vagy a szükséghez képest őrizet alá vehetők.

A rendőri felügyelet alá helyezést és az őrizet alá vételt a minisztertanács rendeli el és szünteti meg.

A rendőri felügyelet alá helyezés vagy az őrizet alá vétel folytán esetleg szenvedett vagyoni hátrányért térítés nem jár.

XXIII. NÉPTÖRVÉNY

a háborúval kapcsolatban felelős személyek elleni eljárás előkészítéséről.

(Jóváhagyta a Magyar Népköztársaság Elnöke 1919. évi március hó 1-én. — Kihirdettetett az „Országos Törvénytár"-ban 1919. évi március hó 2-án.)

1. §.

A nemzetgyülés összeülése előtt is meg kell tenni a felelősségrevonás előkészítése végett szükséges intézkedéseket azokkal szemben, akik ellen nyomatékos gyanu merül fel, hogy mint magyar vagy közös miniszterek a világháború előidézésében vagy annak vétkesen könnyelmű továbbfolytatásában akár szándékos, akár gondatlan cselekményük vagy mulasztásuk által részesek voltak, avagy a világháborúval összefüggésben az 1848:III. t.-c. 32. §-ában meghatározott valamely cselekményt vagy mulasztást követtek el, kivételével a kezeikre bizott pénz vagy egyéb értékek elsikkasztásának, mely miatt az 1919. évi XXII. néptörvény értelmében a törvény rendes útján kell eljárni.

A kápolnai földosztás

A koalíciós kormány a kommunisták és az ellenforradalom elleni fellépéssel egyidejűleg – kihasználva a demarkációs vonalakon uralkodó szélcsendet – a reformok régóta vajudó ügyét is dűlőre próbálta vinni.

Több mint három hónapi huzavona után – február 16-án – a szociáldemokrata párt és a függetlenségi baloldal közötti kompromisszum eredményeként, megjelent „A földmívelő nép földhözjuttatásáról szóló 1919. évi XVIII. néptörvény".

A törvény lehetővé tette az 500 holdon felüli nagybirtok és a 200 holdon felüli egyházbirtok kisajátítását kártérítéssel, az 1913. évi földárak alapján. A kisajátított földeken az előírások szerint 5–20 holdas családi birtokokat, 1–5 hold területű családi kerteket, a felosztásra kerülő összterület 10%-án pedig 200 holdas középbirtokokat lehetett létesíteni. A földet az igénylők kívánságára egy tagban is ki lehet adni szövetkezeti művelésre.

A törvény az igényjogosultak sorrendjét oly módon szabályozta, hogy elsősorban a gazdasági cselédeknek és földmunkásoknak kívánt földet juttatni, előnyben részesítve a hadviselteket, rokkantakat és ezek hozzátartózóit. Kizárta az igényjogosultak közül azonban az 1918. novemberi parasztmegmozdulások miatt elítélteket és azokat, akik a forradalmat követően a nagybirtokon a munkák elvégzését megtagadták. A kiosztott földeket a juttatottak örökös haszonbérletként kaphatták meg, de az új birtokos az örök haszonbérletet, amennyiben így kívánta, megválthatta a teljes becs-

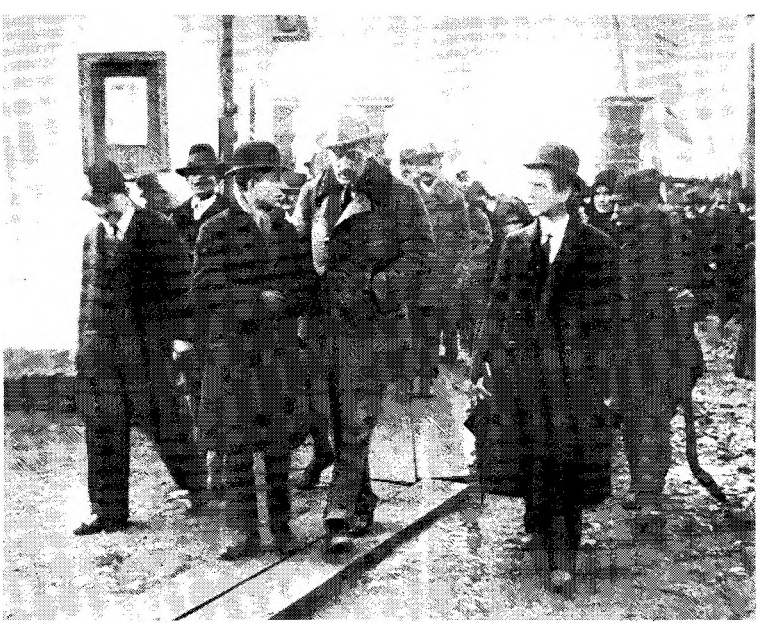

Megérkezés Kápolnára. Középen Károlyi Mihály, tőle jobbra Buza Barna földmívelésügyi miniszter

Nagygyűlés a kápolnai honvédemlékműnél.
Felső kép: részlet a hallgatóság soraiból
Alsó kép: Károlyi beszél az egybegyűltekhez

Károlyi a debrői birtok határán leveri a jelképes megyekarót és rávezeti a lajstromra az első igénylő nevét

érték azonnali vagy részletekben (legfeljebb 50 év alatt 5%-os kamattal való) fizetése mellett.

Az igen bonyolult, 70 paragrafust tartalmazó törvény a reform lebonyolítását felülről, bürokratikus úton kívánta végrehajtani, ami évekig elhúzódó eljárást jelenthetett.

Tekintettel a forrongó hangulatra, Károlyi február 23-án Kál-Kápolnán ünnepélyes külsőségek között hozzáfogott saját birtokainak felosztásához. A kápolnai földosztás elszigetelt jelenség maradt. A magyar földbirtokosok magatartását ebben az időben nem Károlyi Mihály, hanem sokkal inkább féltestvére, az a Károlyi József testesítette meg, aki a földreformmal szemben állást foglalt, és a székesfehérvári megyegyűlésen a kormánynak bizalmatlanságot szavazott.

Útkeresés a külpolitikában

A Berinkey-kormány külpolitikai téren elvileg továbbra is az antantbarátság álláspontján állt, de ennek ellenére sem riadt vissza attól, hogy mind messzebbmenő engedményeket tegyen a többek közt általa is szított nacionalista közhangulatnak. E körülmény a kormány és a budapesti antantmisszió kapcsolataira kedvezőtlenül hatott – annál is inkább, mert a missziót az országon belüli balratolódás, az „anarchia növekedése" is nyugtalanította.

A külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, gróf Csáky Imre február 24-én az osztrák követ előtt nyíltan Csehszlovákia megtámadásáról beszélt. Azt fejtegette, hogy egy Morvaország elleni koncentrikus támadás, amiben Magyarország és Német-Ausztria közös érdekek alapján, közösen venne részt, a csehek Szlovákia kiürítésére kényszerítené. Az osztrák külügyminisztérium a kalandor ajánlatot elutasította. A követnek küldött március 6-i keltezésű rejtjeles távirat úgy hangzott, hogy „erőszakos katonai akciókra jelenleg nem gondolunk". Bécsben ugyanakkor nem zárkóztak el a tárgyalások elől, és azzal is egyetértettek, hogy Renner és Bauer – valamint Károlyi és Garami közt titkos találkozóra kerüljön sor.

Amikor Böhm a február 18-i minisztertanácson előterjesztette a hadsereg újjászervezésére vonatkozó elgondolását: a jelenlegi hadsereg feloszlatása, zsoldos hadsereg szervezése toborzás útján, elsősorban a 24–42 év közötti városi munkásokból szakszervezeti ajánlás alapján, Károlyi hozzászólásában elfogadva az előterjesztést „felszabadító hadjárat" lehetőségéről beszélt: „Ha a jog és igazság alapján nem tudjuk,

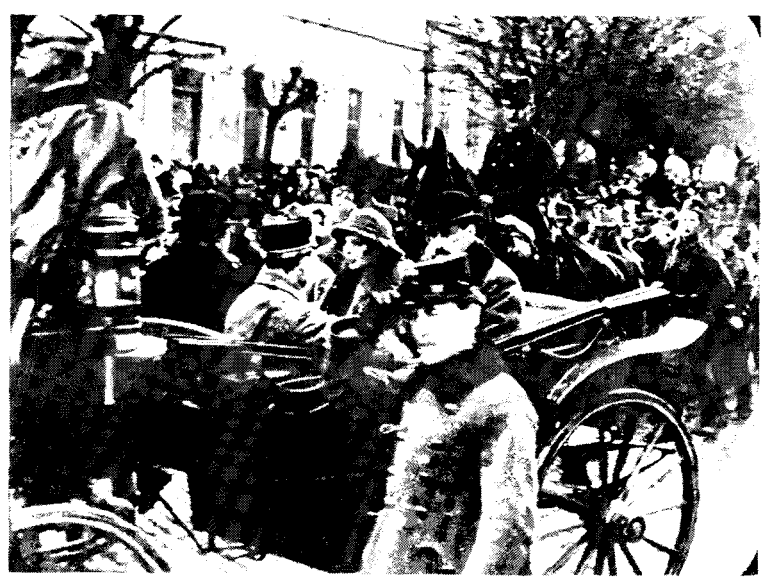

Károlyi Mihály és felesége Szatmáron. (1919. március 2.)

Károlyi ellép a székely zászlóaljak sorfala előtt és beszédet intéz a katonákhoz

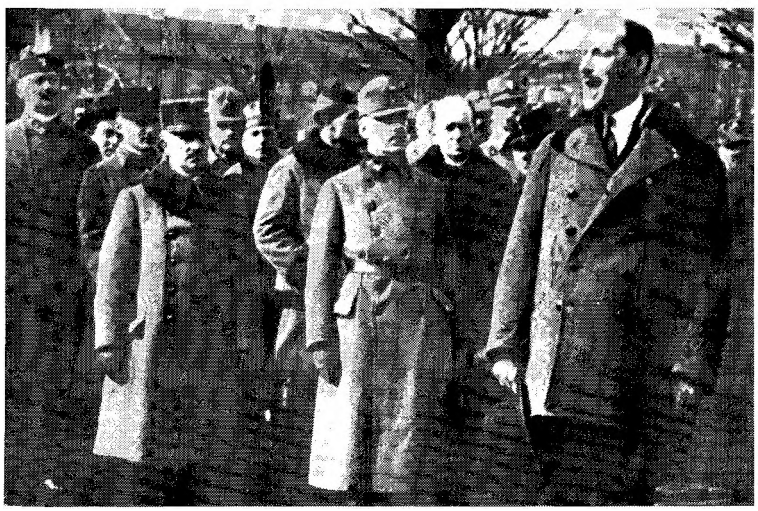

fegyverrel a kezünkben készen akarunk állni arra, hogy létfeltételeinket visszaszerezzük." Lényegében ezt ismételte meg március 2-án Szatmáron a Székely-hadosztálynál tett látogatása során. „... ha a párizsi békekonferencia a wilsoni elvek, a népek önrendelkező joga és a megegyezéses béke ellen döntene, akkor mi végszükség esetén még fegyverrel is felszabadítjuk ezt az országot". ...„Ha olyan békét akarnának velünk aláíratni, amely Magyarország feldarabolását jelenti, akkor én azt mondom nektek katonák, hogy én ezt a békét nem fogom soha aláírni."

A kormány kapcsolatot tartott fenn az ukránokkal és a Nyugat-Ukrán Köztársaságnak hadianyagot szállított.

Az ukránokkal folytatott tárgyalások során egy románok elleni közös fegyveres akció terve is felvetődött.

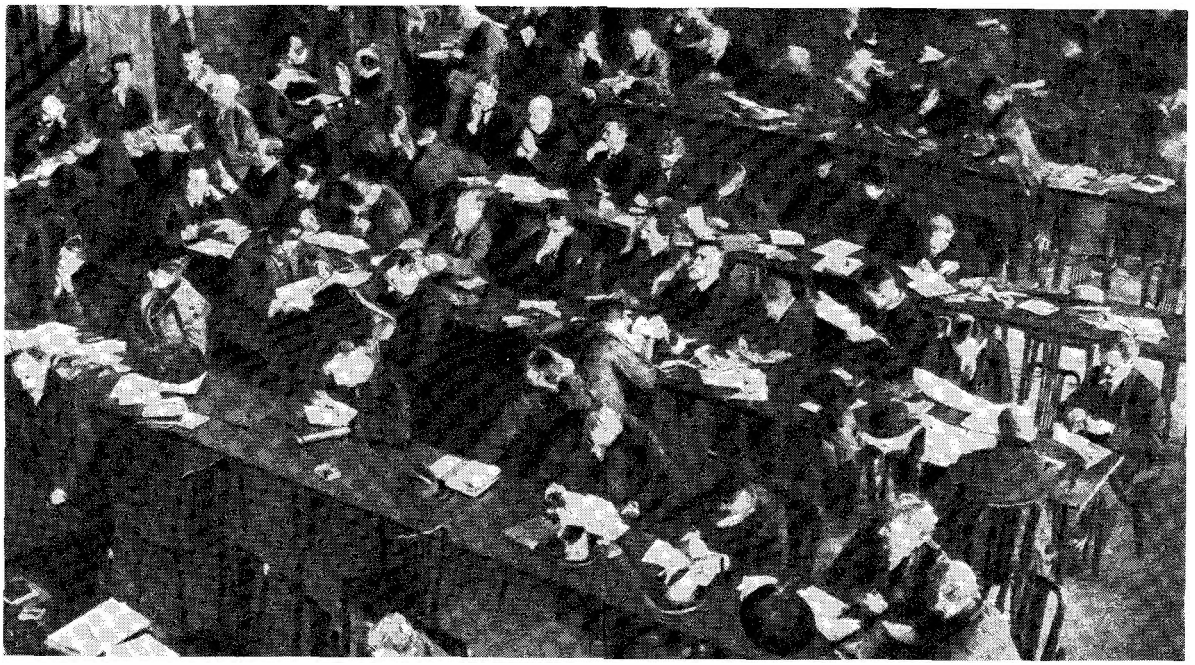

A berni konferencia

Mindez keresztezte a francia vezérkar elképzeléseit, akik a lengyelek és ukránok viszályában a lengyelek oldalára álltak, és szovjetellenes terveikben az erre alkalmasabbnak tűnő fehérlengyel hadsereget támogatták.

Bár a kormány az ukránokkal kötött szerződést a franciák nyomására végül is hatálytalanította és március 7-én Lengyelországba irányuló fegyverszállításra kötött megegyezést, egyes jelentésekből – a francia kísérettel Magyarországon áthaladó vagonokat a magyar hatóságok felnyitják, a magyar fegyverszüneti bizottság a Csehszlovákiába irányuló zsírszállítás ellen hivatalos jegyzékben tiltakozik és a magyarországi vasutak használatát feltételektől teszi függővé – a franciák arra a következtetésre juthattak, hogy a lengyel és román intervenciós hadseregeknek szánt utánpótlás Magyarországon keresztül való szállítása – kétségesnek tekinthető.

A budapesti napilapok március folyamán egyre-másra közöltek cikkeket a konzervatív körök és az antant tisztek kapcsolatáról, az innen eredő információkról, az informátorok személyéről, neveiket is felsorolva (Bethlen István, Pallavicini György, Mikes Ármin, Tormay Cecil...). Tudósítás látott napvilágot az idegen tisztek mulatozásairól és az angol megbízottnak a dunai hajózás kérdésében tanúsított rosszindulatú magatartásáról. Vix a szentségtörést elkövető újságok elkobzását követelte, de a kormány ez elől elzárkózott – azzal érvelve, hogy ezt elrendelni, tekintettel a sajtószabadságra és az azt biztosító néptörvényre nem áll módjában.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt küldöttsége Bernben. Középen Kunfi Zsigmond közoktatásügyi miniszter

1919. február 3-án összeült a berni szocialista konferencia, melyen a nemzetközi munkásmozgalom jobbszárnyának és centrumának képviselői jelentek meg. A találkozóra a Magyarországi Szociáldemokrata Párt is delegációt küldött.

A konferenciára, melyhez Magyarországon nagy reményeket fűztek – az MSZDP küldötteként a kormány közoktatásügyi minisztere Kunfi Zsigmond is Bernbe utazott, hogy az ott összegyűlt, az antant országaiban befolyással bíró szociáldemokrata vezetőket informálja, egyben tőlük is információkat szerezzen, támogatásukat kérje.

Kunfi tárgyalt Hendersonnal, Longuet-vel, Renaudellel, Cachinnel... Hazatérve memorandumot készített. Rámutatott arra, hogy a Magyarország iránt legnagyobb rokonszenvvel viseltető pártok képviselői is „a háború magától értetődő és már megvitatásra nem is szoruló következményének tekintik a cseh, tót, román és jugoszláv nemzeti államok kialakulását. Rokonszenvükre és támogatásukra csak az a Magyarország számíthat, amely nem ugyan katonai hódítás és demarkációs vonalak alapján, de az etnográfiai tények alapján »magyar« Magyarország akar maradni".

Abból kiindulva, hogy a területi integritás politikájának hangoztatása ilyen körülmények közt hátrányos lehet, de a vele való szakítás részben „belső politikai okokból, részben demokratikus és szocialista szempontból – tekintettel a szomszédos területeken fellángolt szociális mozgalmakra" lehetetlen, áthidaló megoldást javasolt: „külső politikánk nyugat felé fordított képén a területi integritás vonását az önrendelkező jog és a népszavazás előtérbe tolásával el kellene halványítani és a területi integritásért való harcot a »magyar« Magyarország politikai és szociális álláspontjának radikalizálásával kell tovább folytatni".

Kunfi arra is rámutatott, hogy helytelen lenne a berni konferenciának az előzetes katonai megszállást elítélő, a népszavazás elvét valló – tehát Magyarországra nézve kedvező határozatait túlbecsülni, tekintve, hogy Párizsban „egyelőre az imperialista irány vezet". Erről a helyzetről, ez utóbbi irányzatról úgy vélekedett, hogy annak ellenhatásaként „ha az antantállamok belső politikája gyökeresen át nem alakul... egy orosz–magyar–német blokk fog automatikusan kialakulni". A memorandumban foglalt legfőbb tanács az volt, hogy a kormány helyzetének megszilárdítása érdekében mielőbb meg kell tartani a nemzetgyűlési választásokat. Magyarország képviselőit rövidesen meghívják a békekonferenciára. „Kellő parlamenti fedezet nélkül a kormány nem lesz abban a helyzetben, hogy akár aláírja a békeszerződést, akár megtagadja annak aláírását."

Az ellentétek kiéleződése: a kommunistaellenes intézkedések kudarca

A kommunista vezetők letartóztatását követő első napokban úgy látszott, mintha a kormány erőszakos fellépése célt ért volna. A szociáldemokrata párt február 21-én nagygyűlést rendezett, amelyre a munka beszüntetésével hívta a munkásságot. A gyűlés célja: a kommunista párt elleni rendőri akció támogatása. Február 25-én a Népszava előtt agyonlőtt rendőröket az Országház téren felravatalozták: a temetés a kommunisták elleni hangulatkeltés jegyében zajlott le.

A kommunistákat megdöbbentette, de nem félemlítette meg a brutális rendőri támadás; azonnal megindult a harc a provokáció leleplezésére, a lefogott kommunisták kiszabadításáért.

Miután a sajtó, különösen a szenzációra éhes polgári lapok, a letartóztatott kommunistákkal szembeni erőszakról – Kun Béla véresre veréséről –, pontosan beszámoltak és a kommunisták ellen fellépő rendőrség azonos volt azzal, amely korábban, a forradalom előtt a dolgozókat, a lenézett nincsteleneket ütötte verte, a rendőri atrocitások a munkásokat gondolkodóba ejtették, és a kegyetlenkedések elleni fellépésre ösztönözték. E hangulat csak erősödött, amikor ismertté vált, hogy a február végén letartóztatott Szterényit és Szurmayt a ciszterciek szentgotthárdi kolostorába helyezték el, ahol a kolostor kertjében szabadon mozoghattak, és kitűnő ellátásban részesültek.

A kommunista párt vezetői közül többen előzetes terv alapján a letartóztatás elől illegalitásba mentek és hozzáfogtak a pártmunka illegális megszervezéséhez. Továbbra is sikerült megjelentetni a párt röplapjait, sőt hamarosan a *Vörös Újság*ot is, melyet átmenetileg Nagyváradon adtak ki.

A leszerelt katonák és altisztek szervezetének gyűlése már a letartóztatást követő napon állást foglalt a kommunisták mellett. Február 24-én a Nemzeti Lovardában 5000 munkanélküli vasmunkás hozott határozatot a kegyetlenkedések elkövetőinek szigorú megbüntetéséről. A szociáldemokrata párt vezetőségét egyre-másra munkásküldöttségek keresték fel, és a bántalmazások folytatódása esetére megtorlást helyeztek kilátásba.

A helyzet megváltozását mutatta, hogy a munkástanács március 3-i ülése kénytelen volt foglalkozni a kommunista párt vezetőségének a Népszava elleni támadást követően kiadott – a rágalmakat visszautasító, az ellenforradalmi mesterkedéseket leleplező – nyilatkozatával. A szociáldemokrata párt vezetősége és a munkástanács ezzel kapcsolatosan olyan határozatot hozott, amely a kommunista munkásokat a szociáldemokrata pártba való újbóli belépésre hívta fel. Figyelembe véve, hogy néhány héttel korábban a munkástanács és a pártkongresszus „az úgynevezett kommunistáknak"

Világ proletárjai egyesüljetek!

Proletártestvérek.

Leleplezzük

a minden képzeletet felülmuló, gonoszul aljas csalást, mellyel titeket félrevezettek. A csütörtök esti gyilkolást azok rendezték, akik **bármi** áron rohamosan fejlödö pártunkat akarták megsemmisiteni.

Olvassátok a Vörös Ujságot!

A kommunisták
magyarországi csoportja.

A vezetők letartóztatását követően kiadott kommunista röpcédula

I. évfolyam, 28. szám. **Világ proletárjai egyesüljetek!** Budapest, 1919. március 1.

Egyes szám ára 20 fillér — **VÖRÖS UJSÁG** — Egyes szám 20 fillér

KOMMUNISTA LAP

Itt vagyunk,

itt állunk a helyünkön s egy percre sem tágitunk. Minden kommunista elvtársunk, minden öntudatos proletár tudja, mi történt Budapesten 1919. február 21-én, pénteken, a hajnali órákban. Ezt a dátumot proletár öntudatunk minden erejével véssük emlékezetünkbe, sohase feledjük! Pénteken, a hajnali órákban, a burzsoáziával szent szövetségre esküdött szociáldemokrácia vezetői Nagy Vince belügyminiszter pribékjeivel ágyukból hurcoltatták el Kun Béla, Vágó Béla s a többi vezető elvtársainkat a toloncházba. Ott mit tettek velük, azt is tudja minden elvtársunk. E galádságok emléke is égjen ott szakadatlanul mindnyájunk gyülöletének kohójában. Aztán mi történt tovább? Az Országháztéren a félrevezetett tömeg előtt az áruló magyar menseviki vezérek beszámoltak diadalukról. A hallgatók az a néhány félrevezetett proletár s a kispolgári szociáldemokraták nem tépték széjjel a szónokló urakat. Emlékezetünkből soha ki ne szakadjon a kispolgári butaság megnyilatkozásának ez a kiáltó bizonyitéka s a rosszakaratu félrevezetésnek ez a szomoru eredménye.

az ellenforradalom jól felfegyverzett pribékjei. A rubelek végre kézre kerülnek.

Aztán eltelt szombat, vasárnap, majd egy egész hét: nincs kommunista röpirat, nincs Vörös Ujság, nincs zendülés, sztrájk. A kommunizmus, a bolsevikiek Budapesten ravatalra kerültek: egy hétig igy él boldogan együtt ellenforradalmár, burzsoa és a büszkén kormányzó szociáldemokrata. Végeztek velünk örökre, visszavonhatatlanul: beteges nászéji álmukban igy álmodták ezt meg a népkormányban házasságra lépett burzsoa és szociáldemokrata.

S mi mégis itt vagyunk. Állunk a poszton. Itt állunk és harcolunk tovább. Teljes fegyverzettel a legkeményebb harc biztos győzelmének tudatában ujból harcba szállunk. Ez az egy heti ...ánk kényszeritett nyugalom csak [illegible] tek a henyélésben elpuhult burzsoák, az elvakulásban dühöngővé lett szociáldemokrata vezérek. — A nyugalom csak megedzett, csak keményebbé tett bennünket. Talán ha a fekete péntek szomoru hajnala ránk nem virrad, lett volna még elnézés, mentség számotokra az árulás bűzös mocsarán láboló szociálista vezérek. Most már nincs és nem is lesz számotokra kegyelem. Nem, nem, sohasem, mint a hogy plakátjaitokon álruhátokban ti hirdettétek. Szemet szemért! Fogat fogért! Az idők áradatának ujjába hiába álltok, idétlen testeteket, idétlen agyatok minden gazságát elmossa a vörös áradat. Lesz pusztulás, lesz áldozat, lesz bosszuállás a fekete péntekért. Korán örültetek. Itt vagyunk. Itt állunk. Itt harcolunk izzó fegyverekkel, a mit a gyalázatos bandita cserekedetek csak izzóbbá hevitettek. Küzdünk tovább szakadatlanul, elszántabban, mint valaha, céltudatosabban, mint akár mikor is, tovább, a végső célig: a megcsufolt, megkinzott, meggyalázott proletariátus diktaturájáig.

Reszkessetek! Ahogy a kom-

— **Reszkessenek, az uralkodó osztályok a kommunista forradalomtól!**

—

Megindult a hajsza.

...nultunk a második emeleti kórházba, hogy megnézzük Kun Béla sérüléseit.

Alig telik el egy perc, megjelenik cipőben, nadrágban, meztelen felső testtel, *amelyet pirosra festett a leömlő vér, ugyancsak vértől átázott arccal, (alig volt egy tiszta folt-focska rajta), orvosilag lenyirt hajjal, bezuzott fejjel* Kun Béla.

A vér szüntelenül csurog le róla a padlóra."

Amint ez a burzsoa lapoknál ilyenkor szokás, az *Az Est* tudósitója előtt beszéltetni kezdi a félholtra vert elvtársunkat Szentkirályi főkapitány. A beszélgetés alatt, s most ismét szóljon az „Az Est":

„A folyosóról vészes kiáltások süvöltöttek be az orvosi szobába. Utána morgás, zugás, csizmaropogás, fegyverek csörgése. Kinyitottuk az ajtót. Vagy hatvan felfegyverzett rendőr áll a szük folyosón. Mindenki kiabál valamit:

— *Hol az a bitang? Hol az a gyilkos?! Innen többé élve nem szabadul! Innen nem ... majd rájo... Isten agyon!*

Szentkirályi mond valamit. Páll főkapitányhelyettes is kiabál. A rendőrökre semmi sincs hatással. rettenetes gyülölet lobog a szemükben, leemelik vállukról fegyverüket, feltörik az ajtó másik szárnyát, félretolják Szentkirályit, Páll s Az Est munkatársát utjuk elöl. Benn vannak a szobában. A balszélen álló rendőr

1919. március 1-én újra megjelent a Vörös Újság

a pártból és a szakszervezetekből való kizárását határozta el, e felhívás – az SZDP újabb manővere – egyben visszakozás volt, a gyengeség beismerését is jelentette.

Március elején az újságok részletesen beszámoltak a német munkásmozgalom új fellendüléséről, a berlini általános sztrájkról és az ennek nyomán kibontakozó fegyveres harcokról.

Március 2-án Moszkvában összeült a Kommunista Internacionálé I. kongresszusa. A nemzetközi munkásmozgalom e nagy jelentőségű eseményéről a Népszava és a polgári sajtó ugyan mélyen hallgatott, a Vörös Újság tudósítása és a kommunisták felvilágosító munkája nyomán azonban a munkások az oroszországi eseményekről is tájékozódtak, és nem

volt titok, hogy az Ukrajnát felszabadító Vörös Hadsereg csapatai gyors ütemben közelednek az egykori Osztrák–Magyar Monarchia határai felé. A német munkásmozgalom balratolódásáról, a szovjet hadsereg közeledéséről érkező hírek a munkásokat forradalmi cselekvésre ösztönözték, és mind népszerűbbé tették az antantbarát politikával való szakítás, a Szovjet-Oroszországhoz való közeledés követelését.

Miután a rendőrség semmiféle bizonyítékot sem tudott felmutatni, hogy a *Népszava* elleni támadást a letartóztatott kommunista vezetők szervezték, az elfogottak egy részét szabadlábra helyezték, és Károlyi a tömeges tiltakozások hatására utasítást adott, hogy a továbbra is fogva tartottakat politikai foglyoknak kell tekinteni. Ezzel az intézkedéssel a kommunisták ellen emelt vádak alaptalansága, az üldözés politikai jellege nyilvánvalóvá vált.

A gyűjtőfogházban, ahová a kommunistákat ezután átszállították, lehetőség nyílt az egymás közötti érintkezésre és látogatók fogadására. A munkások tüntetően tömegesen látogatták a börtönt, megbízottaik bejutottak a vezetőkhöz, akiktől útmutatást és tanácsokat kaptak.

A „kis fogház", a gyűjtő egyik melléképülete, ahol a kommunista foglyokat elhelyezték, rövid idő alatt a forradalmi munkásmozgalom irányító központjává vált.

A kormánynak és a szociáldemokrata pártnak a kommunista szervezkedés lefejezésére irányuló terve kudarcot vallott, és visszájára fordult. A párt népszerűsége, tömegbefolyása ugrásszerűen növekedett, a forradalmi hullám újra emelkedőben volt.

A szociáldemokrata párton belül nemcsak a tagság körében, hanem a felsőbb szervekben is erősödött a baloldal befolyása. Egyes vezetők – bár a *Népszava* a kommunistákat továbbra is támadta – érintkezést kerestek a bebörtönzöttekkel, és március elején arra kérték Kun Bélát, dolgozzon ki olyan elvi alapot, amelyen elképzelhető a két munkáspárt egyesülése.

Kun Béla eleget tett a kérésnek és március 11-én átadta Bogár Ignácnak a nyomdászszakszervezet egyik vezetőjének a kért platformot, mely a következő 10 pontban foglalt követeléseket tartalmazta:

1) Szakítás mindennemű osztályegyüttműködéssel.

2) Szakítás az úgynevezett területi integritási politikával... mindenáron való megakadályozása az új háborúnak a csehek, románok, vagy szerbek ellen. Forradalmi háborúhoz egy proletárpárt csak az esetben adhatja beleegyezését, ha: a) minden hatalom ténylegesen és kifejezetten

Munkásgyűlés, 1919. március. Tiltakozás
a kommunisták üldözése ellen

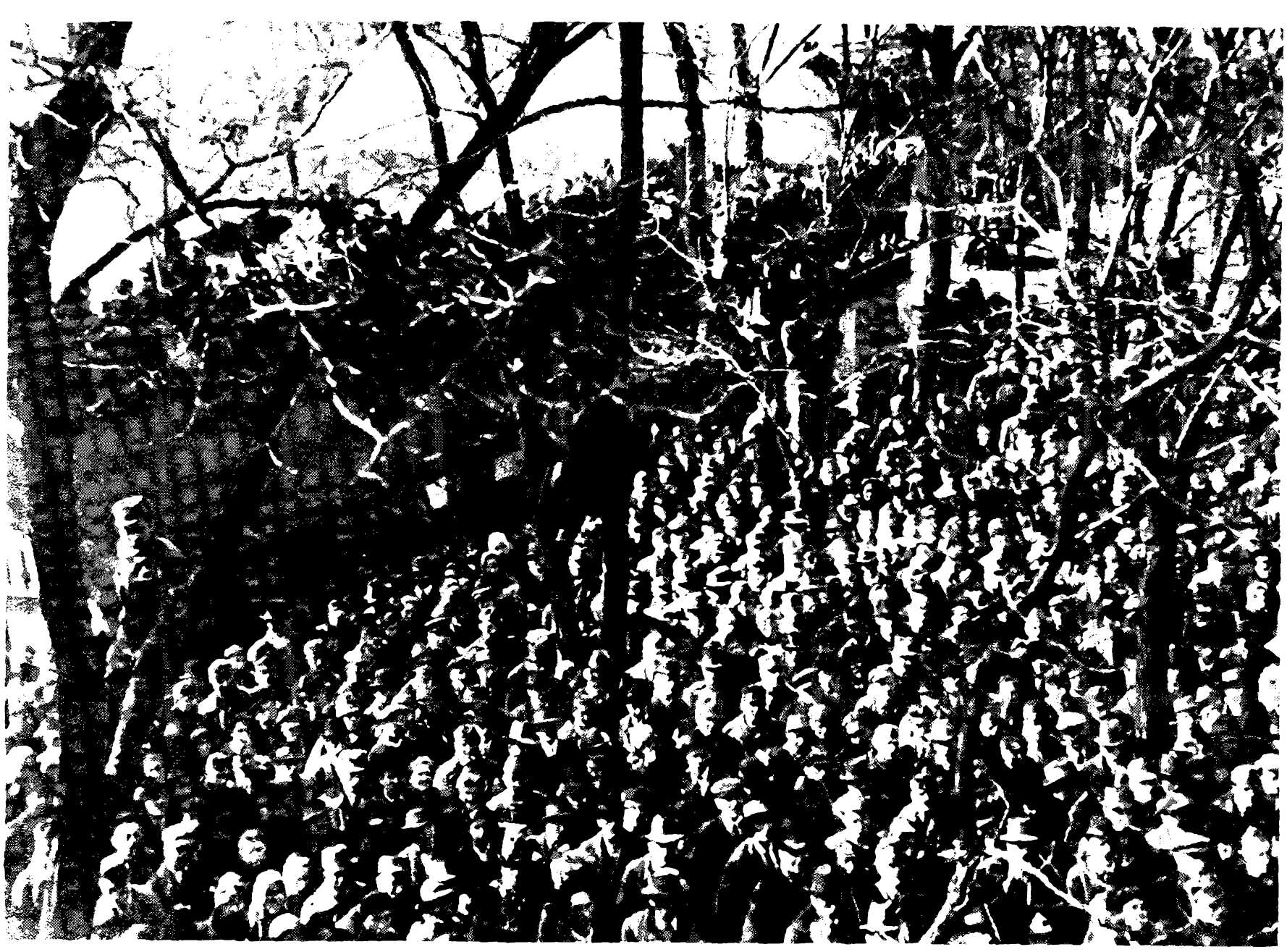

az ipari és mezőgazdasági proletariátus kezében van, b) ha tényleg megszűnt minden közösség a kapitalisztikus érdekkel; c) ha minden garanciája megvan annak, hogy a háború nem teremt újabb nemzeti elnyomást.

3) Nem parlamenti köztársaság, hanem a munkás és a földmíves szegény küldöttek tanácsainak átmenetileg centralisztikus köztársasága.

4–8) A termelés és elosztás munkásellenőrzése, majd az államhatalom elfoglalása után a termelőeszközök köztulajdonba vétele.

9) A Szociáldemokrata Párt úgynevezett átmeneti programja összes munkásvédelmi követeléseinek haladéktalan megvalósítása.

10) A szocializmus állami propagandája.

A munkástanácsok balratolódása

A forradalmi hullám felfelé ívelésével együtt járt a munkástanácsok balratolódása és forradalmasodása. Érezhető volt ez a szociáldemokrata párt által leginkább kézben tartott Budapesti Munkástanácsban is, de érezhető volt különösen az üzemi és helyi, területi munkástanácsokban. A gyári munkástanácsok egyszerűen nem törődtek a kommunistaellenes hajsza csúcspontján rájuk erőszakolt, az üzemi választmányok létesítését és hatáskörét szabályozó rendelettel. Kivívott jogaikat nem adták fel, a tényleges hatalom az üzemekben mindinkább az ő kezükben összpontosult.

Jól tükrözte a helyi tanácsok hangulatát az alföldi munkástanácsok kongresszusa, mely 74 község és város képviseletében 172 küldött részvételével, március 2-án ült össze Szegeden. A kongresszus – első kísérlet az addig elszigetelten működő tanácsok összefogására – gyors és erélyes eljárást sürgetett „minden megbízhatatlan és nyilvánvalóan ellenforradalmi áramlattal szemben", a szocializálás gyorsítását, a szabotáló tőkések vagyonának elkobzását, a földbirtok megváltás nélküli kisajátítását – a kisajátított földek nagyobbik részén „földtermelési szövetkezetek" létesítését követelte.

A vidéki városok munkástanácsai a helyi fegyveres erőkkel együttműködve mindinkább kezükbe ragadták a hatalmat. Felléptek az ellenforradalmi megmozdulások ellen,

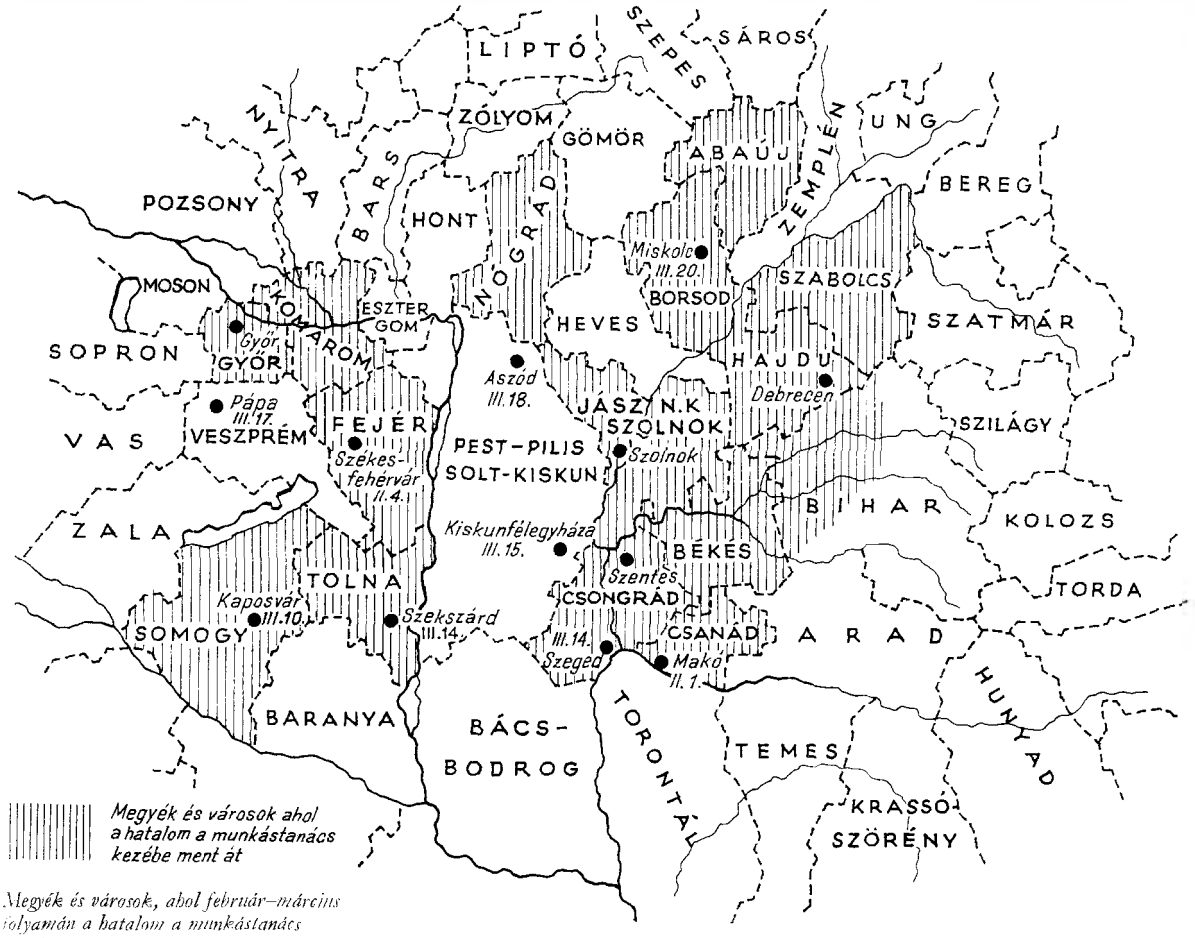

Megyék és városok, ahol február–március folyamán a hatalom a munkástanács kezébe ment át

megkezdték a polgári pártokhoz tartozó főispánok, polgármesterek, kormánybiztosok elmozdítását, és helyettük szociáldemokraták kinevezését követelték. Ha a kormány az intézkedéssel késlekedett, azt maguk hajtották végre, és a helyi munkástanács ellenőrzése vagy vezetése alá vonta a közigazgatást.

A főispáni, kormánybiztosi kinevezések körüli harc január végén az új kormány megalakulása után erősödött fel és márciusban, a választások napirendre kerülésével érkezett el a csúcsponthoz. Március közepére a polgári pártokhoz tartozó kormánybiztos-főispánokat már a megyék többségében előzték vagy leváltották, a nagyobb vidéki városokban – Szeged, Miskolc, Székesfehérvár, Kaposvár, Szekszárd, Pápa, Kiskunfélegyháza, Makó... – a tényleges hatalom a munkástanács kezébe ment át.

Földfoglaló mozgalom

Latinca Sándor, a Földmunkásszövetség Somogy megyei titkára, a március 10-én alakult direktórium elnöke

A falvakban a feszültség február végén – március elején – a kollektív szerződések megkötése során, erőszakos földfoglalásokban robbant ki. A földfoglaló mozgalom leghevesebben Somogy megyében lángolt fel. Itt az uradalmakban bérharcot vívó agrárproletárok támaszra találtak a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Földmunkás Szövetség helyi szervezetében, melynek vezetője a később mártírhalált halt Latinca Sándor volt. A Földmunkás Szövetség azt ajánlotta a gazdasági cselédeknek és földmunkásoknak, hogy követeljék a termelés érdekére hivatkozva – a földreformtörvény erre lehetőséget adott – a földek azonnali birtokbavételét szövetkezetek létesítése céljából. A kaposvári munkástanács február 25-én határozatot hozott az Esterházy-birtokon gazdálkodó, a Hitelbank érdekkörébe tartozó Mezőgazdasági Ipari Rt. 44 ezer holdas bérletének szövetkezetté alakítására, és ehhez a szociáldemokrata párt központjának támogatását kérte.

A szociáldemokrata vezetők egy része helytelenítette, hogy a párt elfogadta a kormány földreformtervét, és földosztás helyett a földek birtokbavételét, szövetkezetek létesítését követelte. A balszárny egyik vezetője, Hamburger Jenő, a kaposváriak támogatásával nyomást akart gyakorolni e kérdésben a kormányra és a szociáldemokrata jobboldalra. Hamburger a földművelésügyi minisztertől kormánybiztosi megbízatást eszközölt ki, és ennek birtokában március elején megszervezte több Somogy megyei nagybirtok kisajátítását és a birtokok szövetkezetté alakítását.

A kormány a földfoglalások hírére kísérletet tett a mozgalom leszerelésére. Somogyba leutazott Nagyatádi Szabó István, akinek az ottani kisgazdák körében nagy befolyása volt. A kisgazdapárt Somogy megyei szervezete március 12-re nagygyűlést hirdetett.

A kaposvári munkástanács válaszul március 10-én reggel kimondta az általános sztrájkot, gyűlést hívott össze, mely elhatározta, hogy a munkástanács 3 tagú direktóriuma veszi át ideiglenesen a megyében a hatalmat. Nagyatádit az állomáson 10–15 ezer főnyi fegyveres tömeg várta, és csak akkor engedte szóhoz jutni, amikor kiderült, hogy Nagyatádi elismeri a szövetkezetek törvényességét és kész azokat a minisztérium részéről támogatni.

A Somogy megyei események a kormány földreform-politikájának vereségét jelentették. Március 21-ig Somogyban 650 000 holdat, a nagybirtok túlnyomó részét kisajátították, és szövetkezetté alakították át. A somogyi példa a földfoglalásoknak országszerte lendületet adott. Március 15-én az aszódi munkástanács hozott határozatot a környező helységek földbirtokainak elfoglalásáról, és e határozatot 18-án a Pá-

Somogy megyei parasztok a földfoglalás jóváhagyását követelik. (1919. március 11.)

rizsi Kommün évfordulóján végre is hajtotta. Hasonló megmozdulásokra került sor a Bodrogközben, Fejér, Tolna, Vas, Bihar, Csongrád, Csanád vármegyékben és másutt. A nagybirtokok forradalmi úton, a munkásság segítségével történő elfoglalása az agrárproletariátust a döntő pillanatban a munkásság mellé állította. Miután a szociáldemokrata párt egyidejűleg hangsúlyozta, hogy egy esetleges földosztásnak sem áll útjába, a kibontakozó agrárforradalmat a dolgozó parasztság egyéb rétegei is várakozással fogadták, és ahhoz messzemenő reményeket fűztek.

Robbanásig feszült helyzet

A Böhm által javasolt új „megbízható" zsoldos hadsereg szervezése nehezen haladt előre.

A monarchista, jobboldali beállítottságú tisztek a köztársasági hadsereg szervezését – nem alaptalanul – ellenük irányuló támadásnak minősítették. A kommunista párt ugyanakkor azt hangoztatta – és ez is megfelelt a valóságnak –, hogy a katonákat forradalmi magatartásuk miatt kívánják elbocsátani. A leszerelésre ítélt alakulatok végsőkig elkeseredve a kormány és a szociáldemokrata párt ellen fordultak, a kommunista párt mellé álltak, a proletárdiktatúrától várták helyzetük megoldását.

Március második felében a kormány a fegyveres alakulatok közül már csak a rendőrségre számíthatott. A Budapesten levő helyőrség, nemzetőrség, népőrség, a nagyszámú leszerelt katona és altiszt többsége a kommunistákkal rokonszenvezett. Március 13-án a védőrség is bejelentette, hogy csatlakozik a katonatanácshoz. A budapesti rendőrség létszáma Dietz Károly akkori rendőrkapitány adatai szerint ebben az időben 2742 fő volt, a felsorolt egyéb fegyveres alakulatok együttesen ennek sokszorosát tették ki. (Helyőrség 20 000, népőrség 5000, védőrség 4000, tengerész nemzetőrség 2000, leszerelt katonák 18 000, vasúti nemzetőr 1000.)

Március 17-én – miután időközben kiadták az új választójogi törvényt – kitűzték a választás időpontját (április 13). A feszült hangulatban, háborús és polgárháborús légkörben meginduló választási harc a politikai életet még inkább mozgásba hozta.

A jobboldali pártok: a Keresztényszocialista Néppárt, a Földmíves Párt, az Országos Polgári Párt, a Nemzeti Egyesülés Pártja, a Lovászi vezette Függetlenségi Párt vezetői megállapodást kötöttek, hogy a választáson szorosan együttműködnek, és közös listával indulnak. A klérus támogatását élvező, a nagybirtok és nagytőke zsoldjában álló „feketeblokk" reakciós céljaihoz a vallás és a haza védelmének jelszavával, féktelen demagógiával toborzott híveket.

Míg az ellenforradalmi pártok egységesen indultak a választási harcba, addig a koalíció és a koalíciós pártok belső ellentétei – a zűrzavaros helyzet visszfényeként – újult erővel lángoltak fel.

A szociáldemokrata pártban a jobbszárny mindinkább elszigetelődött, a kommunistákkal együttműködni, sőt egyesülni kívánó balszárny befolyása rendkívül megnövekedett, a centrum, hogy tömegbefolyását megőrizze, a szélsőséges követelések támogatójaként lépett fel.

Míg a szociáldemokrata párt egy-két hónappal azelőtt a kommunisták programja ellen még a szocialista forradalom

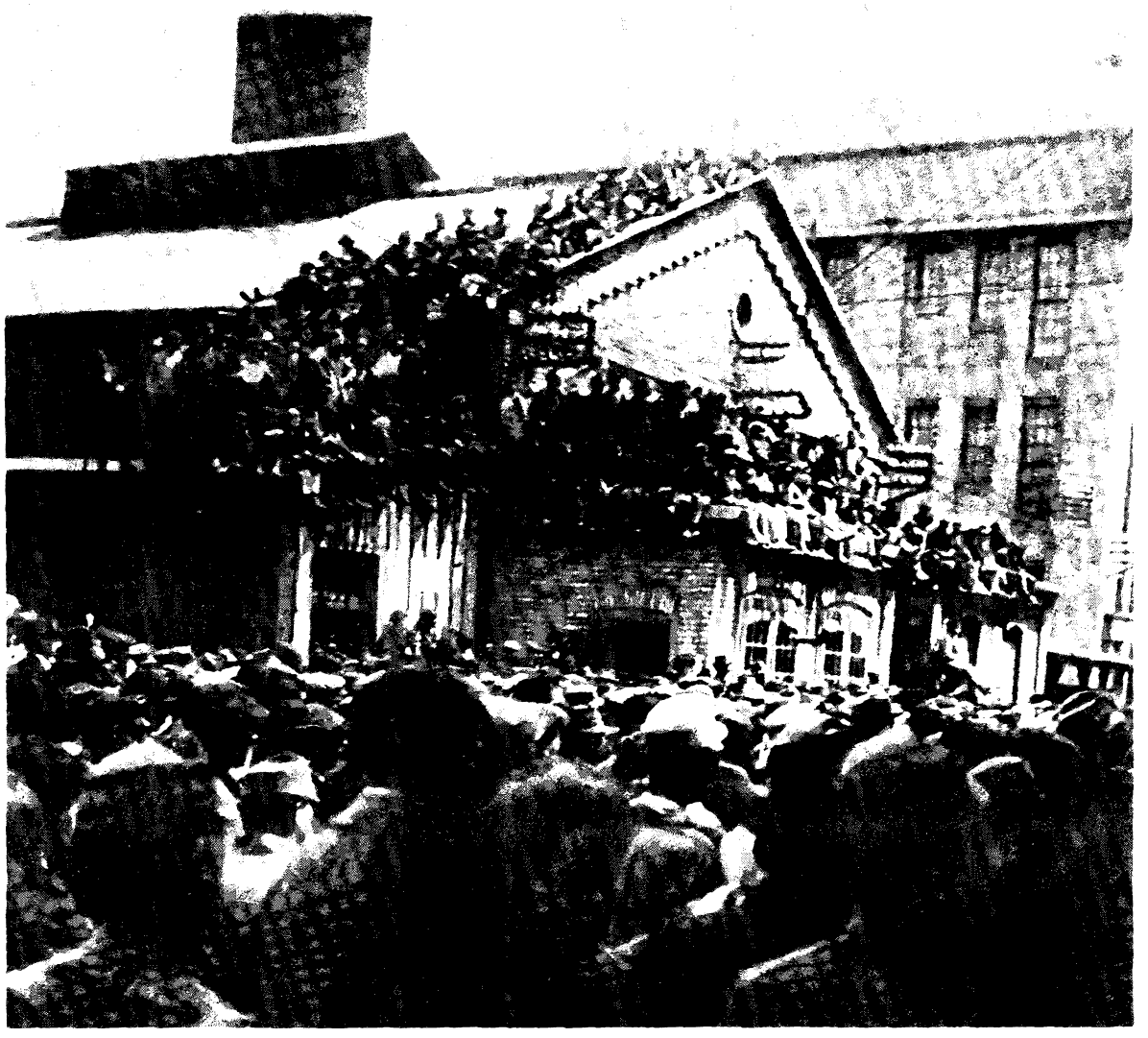

Nagygyűlés Csepelen a Párizsi Kommün évfordulóján. (1919. március 18.)

előfeltételeinek hiányával érvelt, a *Népszava* márciusban az előfeltételek kérdéséről már mélyen hallgatott.

Ellentétben azzal a korábbi állásfoglalással, mely a gyárak szocializálását elítélte és az üzemi választmányokat népszerűsítette, a párt március 13-án nyilvánosságra hozott választási felhívása a munkások hangulatához igazodva, már a bányák, gyárak, közlekedési üzemek köztulajdonba vételét hirdette.

Böhm, a minisztertanács március 17-i ülésén, szocializáló minisztérium azonnali felállítását javasolta.

A párton belül a nemzetgyűlési választásokkal szembeni fenntartások is erősödtek; szerepet játszott ebben, hogy a proletárdiktatúra és a tanácsrendszer megvalósításának jelszavát

ez időben – felemás formában – a német független szocialisták is kiadták.

A munkástanács március 10-i és 11-i ülésén Kunfi már csak nagy erőfeszítések árán tudta a koalíció fenntartását és a választások mielőbbi megtartását célzó javaslatát elfogadtatni. Kunfi ismert érvei – hivatkozás a küszöbön álló béketárgyalásra, a „legalitás" fontosságára, a választás eredményeként kialakuló konszolidáció előnyeire – nem hatottak meggyőzően.

Az ellenzéki felszólalók azt kérdezték: mi a biztosíték arra, hogy a szociáldemokrata párt a jelenlegi helyzetben megkapja a többséget? Helyes-e belemenni a választásba mindaddig, míg a győzelem kivívásához szükséges előfeltételek hiányoznak? (Szocialista kormány, szocialista kormánybiztosok, a megyei közigazgatás kicserélése; tényleges hatalom a helyi tanácsok kezében.) Szabad-e kockára tenni egy választással a már elért eredményeket?

A munkástanács a választások megtartására vonatkozó előterjesztést végül is elfogadta, de a tényleges hangulat a pártsajtó e határozattal összhangban nem álló cikkeiben tükröződött. A Népszava arról írt, hogy a választásokon „nem a szocializmus sorsáról fognak dönteni", hanem csak arról, hogy az Magyarországon „békés vagy erőszakos eszközökkel valósuljon-e meg". „A munkásság, ha legális úton nem viheti keresztül jogos kívánságait, más utat fog keresni."

A kormányban részt vevő polgári pártok nem értettek egyet a szociáldemokrata párt egyre radikálisabb, a kormány politikáját nem egy esetben keresztező magatartásával. Nagyatádi a minisztertanács március 8-i ülésén a somogyi eseményekkel foglalkozva kijelentette: „levonja a konzekvenciákat, ha ennek a módszernek nem vetnek gátat". A Károlyi-párt nehezményezte a polgári kormánybiztosok leváltását, még inkább azt, hogy a munkások a választási agitációt akadályozzák, gyűléseiket megzavarják.

Károlyi az ellentétek áthidalására március elején pártközi értekezletet hívott össze, eredmény nélkül. A március 17-i minisztertanácson Nagy Vince a polgári pártok nevében az agitációs szabadság biztosítását követelte. Bejelentette: készek lemondani, jöjjön egy szocialista kormány. A szociáldemokrata miniszterek ígéretet tettek a sérelmek orvoslására, a szocialista kormány gondolatát elutasították.

Március 18-án, a Párizsi Kommün kikiáltásának évfordulóján, Csepelen nagygyűlés volt, melyen 5000 munkás vett részt. A gyűlés lelkes hangulatban állást foglalt a letartóztatott kommunista vezetők haladéktalan szabadonbocsátása és a proletárdiktatúra azonnali kikiáltása mellett.

Március 19-én 20 000 munkanélküli vonult fel a kommunis-

Tüntető munkanélküliek a Várban.
(1919. március 19.)

ták vezetésével a Népjóléti Minisztérium elé. A tüntetők munkát, megélhetést, azonnali segélyt, a földnek és a termelőeszközöknek köztulajdonba vételét követelték.

Március 20-án általános nyomdászsztrájk kezdődött. A

nyomdászszakszervezet a legrégibb magyarországi munkásszervezet volt. Híres volt fegyelmezettségéről, és mindenkor a szociáldemokrata párt megbízható támaszát képezte. A nyomdászok mozgalma bérkövetelésssel indult, de hamarosan politikai jelleget kapott. A régi vezetőséget leváltották, az új vezetőségben a kommunisták voltak többségben.

A március 20-án kezdődő nyomdászsztrájk következtében az újságok, beleértve a Népszavát is, nem jelentek meg, ami az izgatottságot és a pánikot még inkább fokozta.

A kommunista párt március 23-ra az Országház térre gyűlést hirdetett, és nem volt titok, hogy azt a letartóztatott vezetők erőszakos kiszabadítása fogja követni.

Világ proletárjai egyesüljetek!

Proletárok!
Munkások! Katonák!

A burzsoá-szociáldemokrata kormány több mint három hete fogva tartja a Kommunista párt vezéreit. Fogva tartja őket minden törvényes ok nélkül:

Mert küzdöttek a proletariátus felszabadulásáért;
Mert a burzsoá osztályállam helyett a dolgozók tanácsköztársaságát;
Mert a burzsoázia lefegyverzését és a szervezett proletariátus felfegyverzését;
Mert a burzsoá ellenforradalommal szemben a proletariátus diktatúráját követelték.

Fogságra vetették vezéreinket és rendőri terrorizmussal akarják letiporni a proletariátus felszabadító forradalmát. A népkormánynak nevezett burzsoá-szocialista klikk újra a tőke rabságába akarja kényszeríteni a kizsákmányolás ellen lázadó proletariátust. Azt akarják, hogy örökké tartson a bérrabszolgaság és továbbra is a mindenható profit dirigálja a dolgozók millióit. Ezért dobták a rendőrpribékek karmai közé azokat, akik a proletárforradalom élén állottak.

Elvtársak!

Nem tűrhetjük tovább, hogy egy erkölcstelen klikk rendőrcsizmával gázolja a munkásság felszabadulási harcát. Nem tűrhetjük tovább, hogy rabságban tartsák azokat, akik vértanui önfeláldozással küzdöttek a proletárforradalom élén.

Követeljük vezéreink azonnali szabadonbocsátását!

Március hó 23-án, vasárnap délután félnégykor az Országház-téren, a politikai helyzet és a kommunista üldözés napirenddel

népgyülést

tartunk, ahol a budapesti és környékbeli munkásság forradalmi tömegakaratát fogjuk a burzsoá-kormány fehér terrorja ellen szögezni.

Ott legyen minden osztályharcos proletár!

A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJA.

A kommunista párt március 23-ára népgyülést hirdet. A gyülés megtartására már más napirenddel került sor

A Vix-jegyzék és a kormány lemondása

Március 20-án végsőkig kiélezett, robbanásig feszült helyzetben jelent meg a budapesti antant misszió vezetője, Vix alezredes a köztársasági elnöki hivatalban, hogy átadja felettesének De Lobit tábornoknak Károlyi Mihályhoz intézett levelét. Vix egy angol ezredes, egy olasz őrnagy, egy amerikai és egy francia százados kíséretében érkezett és e szokatlan kíséret már önmagában véve is jelezte, hogy fontos ügyről van szó. A levél, melyet De Lobit a „Magyarországi Hadsereg" ideiglenes parancsnokaként írt alá, a békekonferencia egy még február 26-án hozott határozatát és e határozat végrehajtásának előírásait ismertette: a Szatmárnémetitől, Nagyváradtól, Aradtól keletre álló magyar alakulatokat vissza kell vonni vagy száz kilométerrel, majdnem a Tisza vonaláig. A kiürítendő terület egy részét a román hadsereg szállja meg, másik részén 40–50 kilométer szélességben *semleges övezet* létesül, melynek keleti határa az említett városok vonalán, nyugati határa Vásárosnaménytól, Debrecentől, Dévaványától, Gyomától, Orosházától, Hódmezővásárhelytől és Szegedről nyugatra, déli határa a Maros, északi határa a Szamos és a Tisza mentén húzódik. A semleges övezetből és a románok által megszállandó zónából a hadianyag elvihető, a román területről azonban csak akkor, ha nem minősül hadizsákmánynak. A semleges övezetben a magyar közigazgatás, rendőrség, csendőrség a helyén marad, de a szövetséges parancsnokság ellenőrzése alatt áll. A magyar csapatok visszavonulása március 23-án kezdődik és legkésőbb 10 nap alatt fejeződik be. A pontos határidő Vix alezredessel 48 órán belül közlendő.

A március 20-án átadott jegyzék és a békekonferencia abban említett határozatának hátterében – amennyire ez jelenleg a rendelkezésekre álló forrásokból megállapítható – az alábbi események és meggondolások húzódtak meg:

A párizsi békekonferencia január végén – február elején hozzáfogott az Ausztriával és Magyarországgal kötendő békeszerződés előkészítéséhez. Ennek kapcsán került napirendre az új államok közötti határok kérdése. Külön albizottság (expert committee) foglalkozott a Magyarország és Csehszlovákia, külön albizottság Magyarország és Románia, a Magyarország és Jugoszlávia, valamint a Románia és Jugoszlávia közötti határt érintő javaslatok kidolgozásával. Míg a magyar–csehszlovák és a magyar jugoszláv határ esetében a szakértők lényegében befejezett tényeket találtak (csak a már fennálló helyzet kisebb módosításáról lehetett szó), a románokat illetően a dolog másképpen állt. A román hadsereg február elején még távolról sem érte el azt a vonalat, melyre a román királyi kormány az 1916 augusztusi, bukaresti titkos szerződés alapján igényt tartott. A román

Foch, a szövetséges hadseregek főparancsnoka

diplomácia erőfeszítései azért nemcsak arra irányultak, hogy a békekonferenciával minél előnyösebb határokat fogadtasson el, hanem egyben arra is, hogy a román hadsereg január végén elakadt előnyomulását kimozdítsa a holtpontról; még a végleges döntés kimondása előtt kieszközölje az igényelt, de még meg nem szállt területek egészének azonnali birtokbavételét. Brătianu a tízek tanácsa előtt február 1-én az erre vonatkozó igényt a magyar részről folyó „bolsevista agitációval" és az ennek nyomán támadt sztrájkmozgalommal, az Erdélyből érkező nyugtalanító hírekkel indokolta, hozzáfűzte, hogy a dolgok ilyen állása „nem utolsósorban a jövőt illető bizonytalanságból fakad". Brătianu nagyobb nyomaték kedvéért az Ukrajnából és Besszarábiából fenyegető bolsevista veszélyre, Románia kimerültségére is rámutatott, és kijelentette: „Romániának szüksége van a szövetségesek erkölcsi támogatására, ha azt kívánják, hogy az maradjon ami volt – támaszpont Európa számára a bolsevizmus ellen."

Az azonnali megszállásra vonatkozó román igény – ha nem is Wilsonnál és Lloyd Georgenál, de – a francia vezérkarnál támogatásra talált. Ennek eredményeként a román albizottság, mely a francia politikus André Tardieu elnöklete alatt ülésezett, február 17-én (a Brătianutól és az illetékes francia katonai szervektől érkezett jelentések alapján) javaslatot készített egy, a román és a magyar hadsereget elválasztó semleges övezet létesítéséről.

A javaslatot Tardieu február 21-én azzal terjesztette a tízek tanácsa elé, hogy a semleges övezettel elejét lehet venni az előrenyomuló román és a gyülekező magyar hadsereg közötti összeütközésnek, és egyben meg lehet akadályozni a bolsevizmus terjedését is. A tízek tanácsa, katonai kérdésről lévén szó, a javaslatot véleményezés végett a Legfelsőbb Haditanács elé utalta, és azt a Legfelsőbb Haditanács egyetértő – francia és román tábornokok véleményére hivatkozó – jelentése alapján február 26-án jóváhagyta.

A francia vezérkar és a Legfelsőbb Haditanács azért támogatta a maga módján a románok követelését, mert a követelés összefonódott azokkal a szovjetellenes, az orosz forradalom megfojtását célzó tervekkel, melyeknek ez időben angol részről Churchill (a január 12-én kinevezett hadügyminiszter), francia részről Foch (a francia és a szövetséges hadseregek főparancsnoka) volt a legfőbb szószólója.

Foch a tízek tanácsának február 25-i ülésén (az ülés az úgynevezett Haller hadsereg Lengyelországba szállításával foglalkozott) intervenciós elképzeléseit világosan előadta. Felszólalása során azt fejtegette, hogy amennyiben nem rendezik az úgynevezett orosz kérdést, úgy a szövetségesek számára elvész győzelmük gyümölcse, mert az orosz forradalom

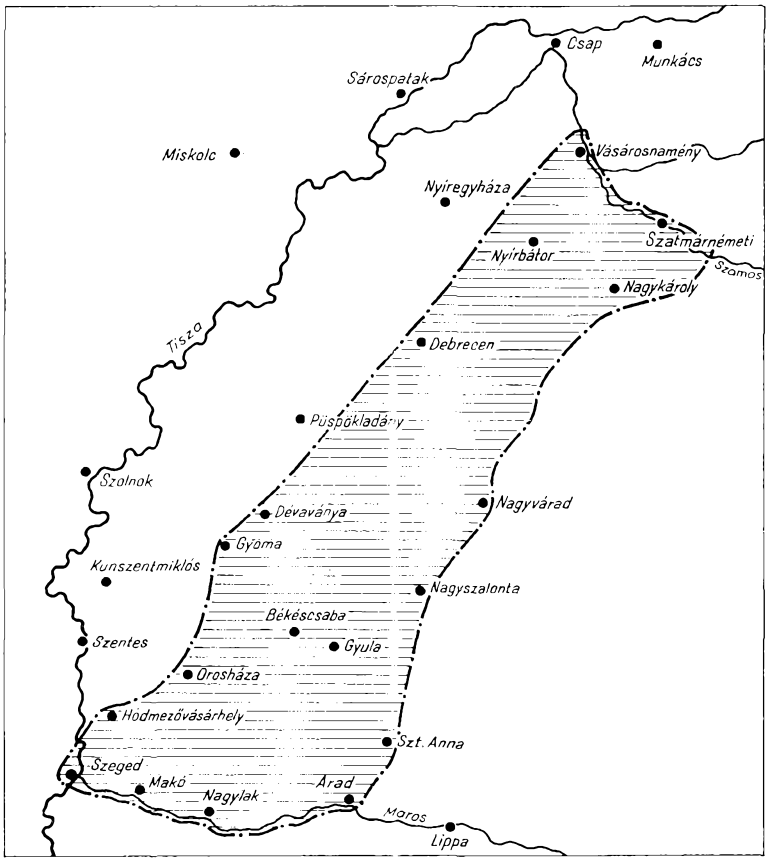

könnyen átcsaphat Németországra, szövetség alakulhat ki Németország és Oroszország között. Javaslata az volt, hogy a keleti kérdés megoldása érdekében az antantbarát kelet-európai államokra kell támaszkodni. Mozgósítani kell a finneket, lengyeleket, cseheket, románokat, görögöket és az orosz ellenforradalmárokat. Úgy vélte, az így kiállítható hadsereg – amennyiben megfelelően felszerelik, ellátják és egységes vezetés alá helyezik –, elegendő lesz a Vörös Hadsereg leverésére, Szovjet-Oroszország megszállására. Foch intervenciós terve különösképpen fontosnak tartotta a leginkább életképesnek látszó lengyel és román hadseregek megerősítését.

A február 26-i határozat, e terveknek alárendelve született. Újabb területek átengedésével segíteni és jutalmazni kívánta a bolsevikok elleni harcra felajánlkozó román királyságot. A semleges övezet, a majd keleten bevetésre kerülő román hadsereg hátát kívánta biztosítani. Az itt áthaladó vasútvonalak (lényegében e vonalak francia megszállásáról volt szó) nemcsak a román, hanem a lengyel hadsereg utánpótlása szempontjából is jelentősek voltak.

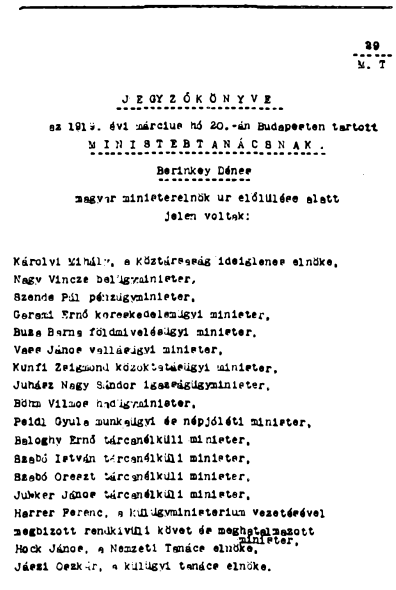

29
M. T

J E G Y Z Ő K Ö N Y V E

az 1919. évi március hó 20.-án Budapesten tartott

M I N I S T E R T A N Á C S N A K .

Berinkey Dénes

magyar ministerelnök ur elölülése alatt
jelen voltak:

Károlyi Mihály, a Köztársaság ideiglenes elnöke,
Nagy Vincze belügyminister,
Szende Pál pénzügyminister,
Gerami Ernő kereskedelemügyi minister,
Buza Barna földmivelésügyi minister,
Vass János vallásügyi minister,
Kunfi Zsigmond közoktatásügyi minister,
Juhász Nagy Sándor igazságügyminister,
Böhm Vilmos hadügyminister,
Peidl Gyula munkaügyi és népjóléti minister,
Baloghy Ernő tárcanélküli minister,
Szabó István tárcanélküli minister,
Szabó Oreszt tárcanélküli minister,
Jukker János tárcanélküli minister,
Harrer Ferenc, a külügyministerium vezetésével megbizott rendkivüli követ és meghatalmazott minister,
Hock János, a Nemzeti Tanács elnöke,
Jászi Oszkár, a külügyi tanács elnöke.

1.

Károlyi Mihály köztársasági elnök ur jelentést tett, hogy Vyx alezredes, a szövetséges katonai misszió főnöke az idegen missziók élén megjelent nála és annak többször való nyomatékos hangsulyozásával, hogy a jegyzékben megszabott ujabb demarkációs vonalat ezentul kimondottan politikai határnak tekintik, átadta a párisi békekonferencia február hó 26-iki határozatára vonatkozó jegyzékét. Kijelentette, hogy amennyiben másnap este 6 óráig igenlő választ nem kap, az entente-missziók el fognak utazni Budapestről. Maga részéről kizártnak tartja a jegyzékben foglaltak teljesitését, mert nemcsak joglemondás volna, nemcsak ujabb területektől fosztaná meg a magyar népköztársaságot és nemcsak ujabb területeket hajtana bojár uralom alá, hanem lehetetlenné tenné, hogy alkalmas időben a románokat meg tudjuk támadni, miután közbeékelődnek a franciák: Az entente szervezkedik a bolsevikiek ellen. Maga nem izen hadat, hanem a románokkal, szerbekkel, és csehekkel akar ellenük menni és ezért a mi területünkkel fizet nekik zsoldot. A párisi békekonferencia nem ismeri el a wilsoni elveket, ezért uj

A minisztertanács március 20-i üléséről készült jegyzőkönyv (Részlet)

A február 26-i döntés – bár ezt a négy nagy távollétében hozták – további jóváhagyásra nem szorult. A Legfelsőbb Tanács határozatát ezért március 1-én, Franchet-hez továbbították. Franchet március 5-én, a Magyarországi Hadsereg parancsnokára, a Belgrádban székelő De Lobit tábornokra bízta a Párizsból érkezett döntés végrehajtásának előkészítését.

(Az albizottság közben tovább folytatta munkáját, és március 3-án megállapodott a végleges román–magyar határra teendő javaslatban, mely csekély eltéréssel a *jelenlegi határvonalat* tartalmazta. Az albizottságokban ezt követően megegyezés született a cseh-szlovák–magyar, majd a jugoszláv–magyar határ kérdésében is.)

A Magyarországi Hadsereg vezérkari főnöke (a március 1-én Magyarországi Hadseregnek elkeresztelt Francia Keleti Hadsereg összesen 3 gyalog hadosztályból és az azt kiegészítő lovasságból állt) március 15-ére részletes tervet dolgozott ki. Franchet utasítása arra az esetre, ha a magyar kormány nem egyezne bele a semleges övezet létrehozásába, úgy hangzott: elutasítás esetén Párizshoz fordul és a határozat végrehajtására francia–szerb–román szövetséges haderő felállítását kéri, francia vezetés alatt.

Károlyi alighogy átfutotta a jegyzéket, azonnal intézkedett: hívják a miniszterelnököt (Berinkeyt) és a hadügyminisztert (Böhmöt) a tárgyalás színhelyére. Megérkezésük után kétségbeesett érvekkel próbálta magyarázni: a békekonferencia határozata elfogadhatatlan: „Egy olyan kormány, mely ezt aláírja, egy napig sem tarthatja magát." Vix úgy vélte: a közhangulat könnyen szabályozható. Minden az újságokon múlik – fűzte hozzá – a budapesti újságok emlékezetes cikkeire célozva. Böhm megjegyzésére, hogy a jegyzék eredményeként a kommunista párt taglétszáma 24 óra leforgása alatt néhány ezerről 200 000-re fog emelkedni, Vix, hogy ne legyen szükség tolmácsolásra, németül ismételte meg a szokványos választ: „Das ist mir ganz egal" (Számomra ez teljesen közömbös). Arra a kérdésre, mi történik a határozat elutasítása esetén (a jegyzékre másnap délután 6 óráig kellett választ adni), az alezredes a kapott utasításnak megfelelően kitért a felvilágosítás elől. A vállát vonogatta: ahogy jött, úgy el is hagyhatja az országot.

A délutáni minisztertanácson Károlyi a jegyzék elutasítása mellett foglalt állást. Előadta, hogy Vix többször is nyomatékosan hangsúlyozta: „a jegyzékben megszabott demarkációs vonalat ezentúl kimondottan politikai határnak tekintik", de nem említette, hogy az átadott jegyzék ilyen megállapítást vagy utalást nem tartalmaz. Politikája eddig (várva a békekonferenciára szóló meghívást, bízva egy elfogadható

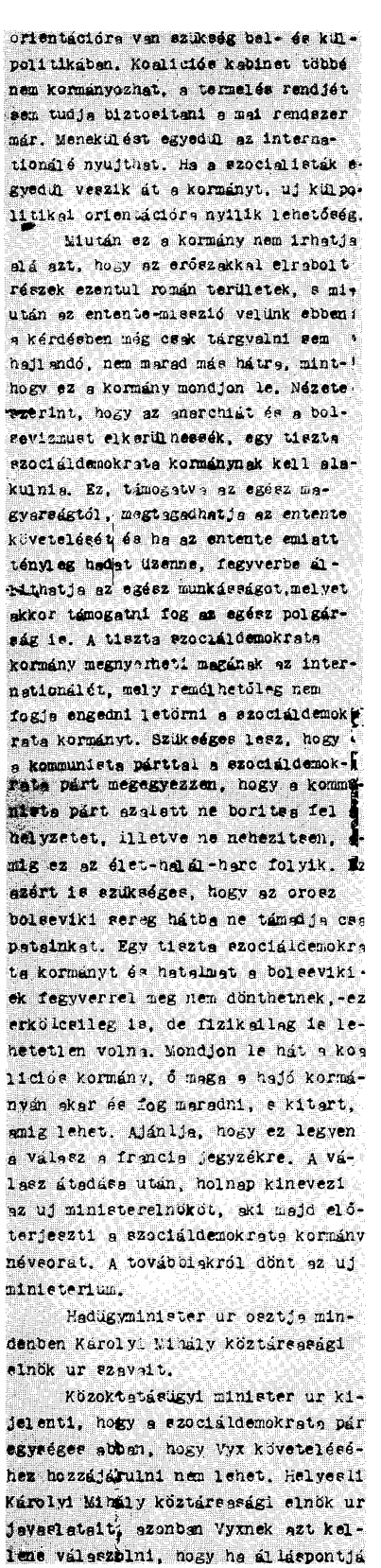

orientációra van szükség bel- és külpolitikában. Koalíciós kabinet többé nem kormányozhat, a termelés rendjét sem tudja biztosítani a mai rendszer már. Menekülést egyedül az internationálé nyújthat. Ha a szocialisták egyedül veszik át a kormányt, uj külpolitikai orientációra nyílik lehetőség.

Miután ez a kormány nem irhatja alá azt, hogy az erőszakkal elrabolt részek ezentul román területek, s miután az entente-misszió velünk ebben a kérdésben még csak tárgyalni sem hajlandó, nem marad más hátra, mint-hogy ez a kormány mondjon le. Nézete szerint, hogy az anarchiát és a bolsevizmust elkerülhessék, egy tiszta szociáldemokrata kormánynak kell alakulnia. Ez, támogatva az egész magyarságtól, megtagadhatja az entente követelését és ha az entente emiatt tényleg hadat üzenne, fegyverbe állíthatja az egész munkásságot, melyet akkor támogatni fog az egész polgárság is. A tiszta szociáldemokrata kormány megnyerheti magának az internationálét, mely reménytelen nem fogja engedni letörni a szociáldemokrata kormányt. Szükséges lesz, hogy a kommunista párttal a szociáldemokrata párt megegyezzen, hogy a kommunista párt azalatt ne boritsa fel a helyzetet, illetve ne nehezitsen, mig ez az élet-halál-harc folyik. Ez azért is szükséges, hogy az orosz bolseviki sereg hátba ne támadja csapatainkat. Egy tiszta szociáldemokrata kormányt és hatalmat a bolsevikiek fegyverrel meg nem dönthetnek, ez erkölcsileg is, de fiziksilag is lehetetlen volna. Mondjon le hát a koalicióe kormány, ő maga a hajó kormányán akar és fog maradni, s kitart, amig lehet. Ajánlja, hogy ez legyen a válasz a francia jegyzékre. A válasz átadása után, holnap kinevezi az uj miniszterelnököt, aki majd előterjeszti a szociáldemokrata kormány névsorát. A továbbiakról dönt az uj minisztérium.

Hadügyminister ur osztja mindenben Károlyi Mihály köztársasági elnök ur szavait.

Közoktatásügyi minister ur kijelenti, hogy a szociáldemokrata párt egységes abban, hogy Vyx követeléséhez hozzájárulni nem lehet. Helyesli Károlyi Mihály köztársasági elnök ur javaslatait, azonban Vyxnek azt kelleme válaszolni, hogy ha álláspontjá

békeszerződés lehetőségében) a koalíció fenntartására és a nemzetgyűlési választások megtartására irányult, de nem zárta ki a fegyveres harc lehetőségét sem! A jegyzék elutasítására nézve a végső érv ezért úgy hangzott, hogy ez azért nem teljesíthető, mert „lehetetlenné tenné, hogy alkalmas időben a románokat meg tudjuk támadni, miután közbeékelődnek a franciák".

Károlyi továbbfolytatva előadását, kijelentette: a jegyzék egyben arról tanúskodik, hogy a békekonferencia nem ismeri el a wilsoni elveket. Ezért „új orientációra van szükség a bel- és külpolitikában". A kormány mondjon le, a koalíció „a termelés rendjét sem tudja már biztosítani". „Hogy az anarchiát és a bolsevizmust elkerülhessék", alakuljon egy tiszta szociáldemokrata kormány. Ez megtagadhatja az antant követelését. Úgy vélte, az adott helyzetben („ha az antant tényleg hadat üzenne") egy szociáldemokrata kormány a polgári pártok és a kommunisták támogatására egyaránt számíthat. Ő megmarad köztársasági elnöknek. „A válasz átadása után, holnap kinevezi az új miniszterelnököt, aki majd előterjeszti a szociáldemokrata kormány névsorát."

A minisztertanács ülésén egyedül Kunfi szólalt fel Károlyi javaslata ellen. Kunfi ragaszkodni próbált addigi nézeteihez, a koalíció fenntartásához, a berni memorandumban javasoltakhoz. Tudta és érezte, a koalíció és a választások ügyének elejtése, az addig képviselt politika feladása lehetetlen helyzetbe hozza. A hirtelen fordulat eredménye a szociáldemokrata szervezetekben nem lehet más, mint baloldali földcsuszamlás, az ellenzék felülkerekedése. „Vixnek azt kellene válaszolni – mondta –, ha álláspontjához ragaszkodik, lemond a kormány és jön egy szocialista kormány... ez azután idővel múlhatatlanul átsimulást jelent a kommunizmushoz." Javaslata abban összegeződött, hogy kérni kell az egész ügy felfüggesztését, „...amíg Párizsból válasz nem érkezik, a kormány maradjon a helyén, vezesse az ügyeket".

Javaslatával magára maradt – a március 20-i minisztertanács a kormány lemondása mellett foglalt állást.

A lemondással nemcsak a koalíció bomlott fel végérvényesen – befejeződött – bár Károlyi és a miniszterek nem így gondolták – az októberben oly nagy reményekkel indult polgári demokratikus rendszer pályafutása is.

III

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

A munkáspártok egyesülése és az ideiglenes Forradalmi Kormányzótanács megalakulása

Március folyamán – a szocialista forradalom érlelődésének viharos heteiben – a munkásság többsége a kommunisták oldalára állt. A névlegesen még szociáldemokrata munkások jó része is magáévá tette a kommunista párt követeléseit, célkitűzéseit. Jól jellemezte a kialakuló helyzetet, hogy március 20-án a szociáldemokrata párt vezetősége már nem tudta keresztülvinni, hogy a sztrájkoló nyomdászok a párt központi lapját, a Népszavát kinyomják. A Budapesten levő fegyveres alakulatok is mindinkább a kommunisták mögött sorakoztak fel.

Március 21-én reggel Csepelen a fontosabb üzemek képviselői értekezletet tartottak, melyen a budapesti kaszárnyák küldöttei is részt vettek. A csepeli értekezlet fenntartás nélkül a kommunista követelések mellett foglalt állást és határozatot hozott a kommunista vezetők kiszabadítására.

Ilyen körülmények között a Károlyi által ajánlott tiszta szociáldemokrata kormány terve irreálisnak, kivihetetlennek bizonyult.

A szociáldemokrata párt kibővített vezetőségi ülése március 21-én a délelőtti órákban – számolva a tényleges helyzettel, tudomásul véve az erőviszonyok alakulását – az egyedüli hatalomátvétel ellen és a kommunistákkal való megegyezés mellett foglalt állást.

Öttagú delegáció alakult a megegyezés létrehozására. A szociáldemokrata párt kiküldöttei (Kunfi, Landler, Pogány, Weltner, Haubrich) a Gyűjtőfogházban a kommunista párt valamennyi alapvető követelését elfogadták. A megegyezésről felvett jegyzőkönyv – melyet egyrészről a szociáldemokrata delegáció tagjai, másrészről a börtönben levő kommunista vezetők (Kun, Szántó, Vágó, Jancsik, Vántus, Hlepkó, Seidler, Rabinovics) írtak alá –, kimondotta a két párt egyesülését, a hatalom átvételét és a proletárdiktatúra létrehozását a munkás-, paraszt- és katonatanácsok útján. A megegyezés állást foglalt a proletariátus felfegyverzése mellett, és leszögezte, hogy a proletárság „uralmának biztosítására és az antantimperializmus ellen, a legteljesebb és legbensőbb fegyveres és szellemi szövetség kötendő az oroszországi szovjet kormánnyal".

A megállapodást délután a szociáldemokrata pártválasztmány és a Katonatanács, este a Budapesti Munkástanács lelkes hangulatban jóváhagyta, „zúgó helyesléssel, tapssal" vette tudomásul.

Az esti órákban a Berinkey-kormány is tartott még egy utolsó minisztertanácsot, ezen azonban csak adminisztratív ügyeket tárgyaltak. A tanácskozás egyetlen figyelemre méltó döntése a kommunista vezetők azonnali szabadlábra helye-

A Gyűjtőfogházban, a kora délutáni órákban aláírt megegyezés

HATÁROZAT.

"Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja a mai napon közös vezetőségi ülésében a két párt teljes egyesülését határozta és..

Az egyesült uj párt neve mindaddig, amig a forradalmi Internationale nem tört a párt végleges elnevezésében, a következő lesz:

"MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT"

Az egyesülés a mellékelt plattform alapján történik, ugy, hogy és a kormányhatalom vezetésében a Kommunisták Magyarországi Pártjának képviselői is résztvesznek.

A párt a proletariátus nevében haladéktalanul átveszi az egész hatalmat, proletárság a diktaturáját a munkás-, paraszt- és katonatanácsok gyakorolják. Éppen ezért természetszerűen véglegesen elejtődik a nemzetgyűlési választások terve.

Haladéktalanul megteremtendő a proletárság osztályhadserege, mely a fegyvert teljesen kiveszi a burzsoázia kezéből.

A proletárság uralmának biztosítására és az ántánt imperializmusa ellen a legteljesebb és a legbensőbb fegyveres és szellemi szövetség kötendő az orosz szovjetkormánnyal.

Budapest, 1919, március 21.

A MAG[illegible] SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT nevében:

A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJA, nevében:

zését elrendelő határozat volt, melyet az eseményekről tájékozott szociáldemokrata miniszterek javaslatára hoztak.

A szociáldemokrata pártvezetőség, a Munkás- és Katonatanács a megegyezés létrehozásával és jóváhagyásával a tényleges helyzetet rögzítette. Miközben e tanácskozások folytak, a munkások már úton voltak a kommunisták kiszabadítására. Katonák és felfegyverzett munkások az új hatalom nevében rekvirálták az autókat, megkezdődött a rendőrök lefegyverzése, a középületek, fegyverraktárak megszállása; az utcákon

A Károlyi lemondását bejelentő falragasz

Magyarország népéhez!

A kormány lemondott. Azok, akik eddig is a nép akaratából s a magyar proletárság támogatásával kormányoztak, belátták, hogy a viszonyok kényszerítő ereje új irányt parancsol.

A termelés rendjét csak úgy lehet biztosítani, ha a hatalmat a proletariátus veszi kezébe.

A fenyegető termési anarchia mellett, a külpolitikai helyzet is válságos. A párisi békekonferencia titokban úgy döntött, hogy Magyarországnak csaknem

egész területét

katonailag megszállja. Az entente misszió kijelentette, hogy a demarkációs vonalat ezentúl politikai határnak tekintik.

Az ország további megszállásának célja az, hogy Magyarországot felvonulási és hadműveleti területté tegyék a román határon harcoló

orosz-szovjet hadsereg ellen.

A mi fölünk elrabolt területek pedig zsoldja lenne azoknak a román és cseh csapatoknak, amelyekkel az orosz-szovjet sereget akarják levernі.

Én, mint a Magyar Népköztársaság ideiglenes elnöke a párisi konferenciának ezzel a határozatával szemben a világ proletariátusához fordulok igazságért és segítségért, lemondok és *átadom a hatalmat Magyarország népei proletariátusának.*

Károlyi Mihály.

tüntetők egyre növekvő csoportjai jelentek meg, Kun Bélát és a proletárdiktatúrát éltetve.

Március 21-én éjjel a szociáldemokrata párttitkárság Erzsébet körúti helyiségében megalakult az új kormány, melyet Forradalmi Kormányzótanácsnak neveztek el. Az ideiglenes Forradalmi Kormányzótanács tagjai a következők lettek: elnök: Garbai Sándor, belügyi népbiztos: Landler Jenő, helyettese: Vágó Béla, földművelésügyi népbiztosok: Csizmadia Sándor, Vántus Károly, Hamburger Jenő, Nyisztor György; pénzügyi népbiztos: Varga Jenő; helyettese: Székely Béla; közoktatásügyi népbiztos: Kunfi Zsigmond, helyettese: Lukács György; munkaügyi népbiztos: Bokányi Dezső, helyettese: Fiedler Rezső; külügyi népbiztos: Kun Béla, he-

lyettese: Ágoston Péter; kereskedelemügyi népbiztos: Landler Jenő (ideiglenesen), helyettesei: Rákosi Mátyás, Haubrich József; hadügyi népbiztos: Pogány József, helyettesei: Szántó Béla, Szamuely Tibor; igazságügyi népbiztos: Rónai Zoltán, helyettese: Ládai István; szocializálási népbiztos: Böhm Vil-

Károlyi dolgozni akar mint közkatona is.

A Berinkey-kabinet tagjai vasárnap délután búcsúztak el Károlyi Mihálytól és kijelentették, hogy bizalommel és szeretettel viseltetnek személye iránt.

Károlyi Mihály megköszönte az üdvözlést és kijelentette, hogy mindaz, a mi történt, az események kérlelhetetlen logikájának következménye, természetszerű fejlődés, amelyet siettetett az áruló vaksága és gonoszsága, amely minket meg akart fojtani. Az idők változnak és győz az uj politika. Azoknak, akik az előző politika vezetői voltak, át kell adniok a vezetést azoknak, akik a győzelmes politikáért nemcsak mától fogva, hanem már régen küzdöttek és szenvedtek. *Az eszme győzelme legyen az ő győzelmük is.*

Én magam — folytatta Károlyi — nem tehetek mást az uj helyzetben, mint hogy *minden módon, egész erőmmel támogassam és segítsem. Dolgozni fogok mint közkatona,* mert ugy látom, hogy ma már *Magyarország csak az Internacionálén keresztül menthető meg.* Magyarországnak az az érdeke, hogy *világszerte bukjék el a fehér forradalom és söpörje el a vörös forradalom az imperialista és kapitalista rendet,* amelynek képviselői imo Párisban készek koldusbotra juttatni a magyar nép ártatlan millióit. *Bele akarok és bele fogok helyezkedni az uj politikai és gazdasági rendbe, nem kényszerből és nem keserüséggel, hanem öntudatosan.* Nem kell feledni, hogyha egy-két exisztencia vagy vagyon tönkre is megy, hogyha az uj rend kialakulásánál egyesekkel talán méltánytalanság is történnék, ezt az ország érdekében el kell viselni.

Ennek a rendszernek helyzete sokkal nehezebb, mint a mienk volt és ezért *odaadóbb munkával kell támogatni.* A mi kormányunknak az volt a legnagyobb baja, hogy azok, akik nem tudtak megbarátkozni az uj rendszerrel, *esküdt ellenségekként viselkedtek az egész kormánnyal szemben,* intrikáikkal és rágalmaikkal, földalatti aknamunkával kifelé és befelé megmérgezték a helyzetet és mindent elkövetvén a kormány befeketitésére, tulajdonképen az országot feketitették be és az ország számára tették lehetetlenné a kibontakozást. Ne utánozza közülünk senki ezt a gonosz példát, öntsünk olajat az uj kormányzat kerekeire és kövessen el mindenki mindent, hogy vállalkozása sikerüljön, mert ez a magyar faj érdeke.

Károlyi nyilatkozata a hatalom átadásáról. (Népszava, 1919. március 26.)

J E G Y Z Ő K Ö N Y V.

felvétetett 1919. március 21.-én a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkárságában a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja vezetősége együttes ülésén.

Jelen voltak a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége, a Kommunisták Magyarországi Pártjának vezetősége, a Szakszervezeti Tanács vezetősége és a Titkárság által meghivott párttagok:

T á r g y: A két párt egyesülésének kérdése, a kormányhatalom átvétele és a proletár diktatura kikiáltása.

W e l t n e r Jakab elvtárs a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségi tagja, felolvassa az alábbi plattformot, melyben a két párt megbizottjai a délután folyamán megállapodtak és melyet ugy a pártválasztmány, mint a Munkás Tanács elfogadott:

H A T Á R O Z A T.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja, a mai napon közös vezetőségi ülésében a két párt teljes egyesülését határozta el.

Az egyesült uj párt neve mindaddig amig a forradalmi internationale nem dönt, a következő lesz:

" MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT "

Az egyesülés ezon az alapon történt, hogy párt és kormány hatalom vezetésében a két párt együttesen vesz részt.

A párt a proletariatus nevében haladéktalanul átveszi az egész hatalmat. A proletárság diktaturáját a munkás- katona- és parasztanácsok gyakorolják. Éppen azért természetszerűen alejtődik a nemzetgyülési választások terve.

Haladéktalanul megteremtendő a proletárság osztályhadserege, amely a fegyvert teljesen kiveszi a burzsoazia kezéből. A proletárság uralmának biztositására és az entente imperializmusa ellen a legbensőbb és legteljesebb fegyveres és szellemi szövetség kötendő az orosz szovjetkormánnyal.

Budapest, 1919. március 21.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt, a Kommunisták Magyarországi Pártja.

A felolvasott plattformot a jelenvoltak is egyhangulag elfogadván, abban megállapodván a két párt vezetősége elhatározza az egyesülést, a kormányhatalom átvételét és a proletárdiktatura kikiáltását.

Az értekezlet egyhangulag a következőképen alakitja meg a proletárkormányt:

Elnök: Garbai Sándor elvtárs,
Belügyi népbiztos: Landler Jenő elvtárs,
Helyettese: Vágó Béla elvtárs,
Igazságügyi népbiztos: Bónai Zoltán elvtárs,
Helyettese: Láday István elvtárs,
Hadügyi népbiztos: Pogány József elvtárs,
Helyettesei: Szántó Béla és Szamuelyi Tibor elvtársak,
Kereskedelemügyi népbiztos: /:ideiglenes:/ Landler Jenő elvtárs,
Helyettesei: Rákosy Mátyás és Haulbrich József elvtársak,
Pénzügyi népbiztos: Varga Jenő elvtárs,
Helyettese: Székely Béla elvtárs,
Külügyi népbiztos: Kun Béla elvtárs,
Helyettese: Ágoston Péter elvtárs,
Közoktatásügyi népbiztos: Kunfi Zsigmond elvtárs,
Helyettese: Lukács György elvtárs,
Munkaügyi népbiztos: Bokányi Dezső elvtárs,
Helyettese: Fidler Rezső elvtárs,
Közélelmezési népbiztos: Böhm Vilmos elvtárs,
Helyettesei: Hevessy Gyula és Dofcsák Antal elvtársak,

A földmüvelésügyi népbiztosságot kollegium vezeti, melynek egyenlő jogu tagjai: Csizmadia Sándor, Hamburger Jenő, Vantus Károly és Nyisztor György elvtársak,

Ruszin népbiztos: Szabó Oresz elvtárs,

A főváros népbiztosai: Vince Sándor, Preusz Mór és Dienes László elvtársak, akik az élelmezési és hadügyi kérdések kivételével teljhatalmu megbizatással intézkednek a főváros összes ügyében.

A rendőrség, népőrség és karhatalom népbiztosai: Biró Dezső és Seidler Ernő elvtársak, mint politikai biztosok.

A titkárság vezetését Hiroszik János és Rabinovics József elvtársak veszik át.

Az értekezlet a két párt egységes működését elhatározza és kimondja, hogy reggel a népbiztos elvtársak hivatalukat átvenni tartoznak. Határozatba megy, hogy megfelelő kiáltvány ugy az ország népéhez, mint szikratáviró utján a világ összes munkásaihoz haladéktalanul elküldetik és a véd- és ösz szövetség az orosz szovjetköztársaságnak felajánltatik.

Kmf.

A jegyzőkönyv hiteléül:
A Kommunisták Magyarországi Pártja
részéről:

Jegyzőkönyvvezető.

A Szociáldemokrata Párt vezetősége
részéről:

A szociáldemokrata párt Erzsébet körúti titkárságán az éjszakai órákban felvett jegyzőkönyv az egyesülésről, a hatalom átvételéről és a proletárdiktatúra kikiáltásáról

A Tanácsköztársaság első, március 21-én kiadott rendeletei. (Egykorú falragasz)

A forradalmi
kormányzótanács rendeletei:
I. Statárium!

1. §. Mindenki, aki a Tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegül, vagy a Tanácsköztársaság ellen fölkelést szit, halállal büntetendő.

2. §. Mindenki, aki rabol, vagy fosztogat, halállal büntetendő.

II. Tilos a szesz!

1. §. Mindennemű szeszesital kimérése, forgalombahozatala és fogyasztása tilos.

2. §. Aki szeszes italt e tilalom ellenére kimér vagy forgalomba hoz, üzletének elkobzásával és 50.000 ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

3. §. Aki szeszes italt e tilalom ellenére fogyaszt, egy évig terjedhető fogházzal és 10.000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

III. Fegyverek beszolgáltatása!

1. §. Bárminemű fegyvert csak a katonaság, rendőrség, csendőrség, védőrség, népőrség és más ellenőrt karhatalmi alakulatok, valamint a gyári őrségek és munkásgárdák tagjai viselhetnek.

2. §. Mindennemű egyéb fegyverviselési engedély hatályát veszti.

3. §. Aki a fegyerviselési tilalom ellen vét, öt évig terjedhető fegyházzal és 50.000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető.

4. §. A bünösök fölött forradalmi törvényszék ítél.

A fegyvertulajdonosok, beszolgáltatáskor, elismervényül számokat kapnak. A fegyvereket a Katona Otthon titkári hivatalában f. hó 25. este 6 óráig kell beszolgáltatni.

Világ Proletárjai, Egyesüljetek!

Proletárok! Rendet! Dolgozzatok!

Magatoknak Dolgoztok! Éljen a proletár diktatura!

Túrkevei Munkásdirektorium.

mos, helyettesei: Hevesi Gyula, Dovcsák Antal; német népbiztos: Kalmár Henrik; ruszin népbiztos: Szabó Oreszt; közélelmezési népbiztos: Erdélyi Mór, helyettese: Illés Artúr.

A népbiztosok többségükben a szociáldemokrata baloldal és a centrum tagjai közül kerültek ki. A kommunisták követelésére a szociáldemokrata többség ellensúlyozása céljából a népbiztoshelyettesi tisztségeket, egy-két kivételtől eltekintve, kommunistákkal töltötték be. A szociáldemokrata befolyás visszaszorítását célozta, hogy a kormányon belül öttagú elnökséget (direktóriumot) hoztak létre. Ennek Kun, Vágó, Landler, Pogány és Kunfi lettek a tagjai.

A Forradalmi Kormányzótanács még az éjszaka folyamán több rendelet azonnali kiadásáról határozott. Az első a Tanácsköztársaság elleni fegyveres fellépésre, a rablásra és fosztogatásra halálbüntetést helyezett kilátásba, a második teljes szesztilalmat léptetett életbe, a harmadik pedig fegyverviselési tilalmat rendelt el.

Ugyancsak még az éjszaka folyamán elkészült a Forradalmi Kormányzótanács és az ideiglenesen magát Magyarországi Szocialista Pártnak nevező egyesült párt „Mindenkihez!" szóló kiáltványa. A kiáltvány ismertette a hatalomátvétel okait, körülményeit, vázolta a hatalomra jutott munkásság célkitűzéseit, és a várható harc nehézségeit sem titkolta.

MINDENKIHEZ!

Magyarország proletársága a mai nappal a maga kezébe vesz minden hatalmat.

A polgári világ teljes összeomlása, a koalíciós kormányzás csődje kényszeríti rá Magyarország munkásságát és parasztságát erre a döntő lépésre. A kapitalista termelés összeomlott, a munkásság nem hajlandó többé a nagytőkések és nagybirtokosok igájába hajtani a fejét. Az országot az összeomlás anarchiájától csak a szocializmus, a kommunizmus megteremtése menthetí meg.

Ugyanakkor külpolitikailag is teljes katasztrófa előtt áll a magyar forradalom. A párizsi békekonferencia úgy döntött, hogy Magyarországnak csaknem egész területét katonailag megszállja, a megszállás vonalait végleges politikai határnak tekinti és ezzel a forradalmi Magyarország életmezét és szénellátását végképen lehetetlenné teszi.

Ebben a helyzetben egyetlen eszköze maradt a magyar forradalomnak a maga megmentésére: a proletárság diktatúrája, a munkások és földmíves szegények uralma.

A proletárság diktatúrájának döntő alapfeltétele a proletárság teljes egysége. Éppen ezért a történelmi szükség parancsára teljes egyesülését mondotta ki a Magyarországi Szociáldemokratapárt és a Kommunisták Magyarországi Pártja.

E két párt helyett egyetlen proletárpárt fogadja magába ezután az ország minden dolgozó férfiát és asszonyát: a Magyarországi Szocialista Párt.

A kormányhatalmat e párt megbízásából Forradalmi Kormányzótanács veszi át. E tanács kötelessége lesz a Munkás-, Paraszt- és Katonatanácsok országos kiépítése. A törvényhozói végrehajtói és bíráskodó hatalmat a Munkás-, Paraszt- és Katonatanácsok diktatúrája gyakorolja.

Magyarország Tanácsköztársasággá alakult. A forradalmi kormányzótanács haladéktalanul megkezdi a nagy alkotások sorozatát a szocializmus, a kommunizmus előkészítésére és megvalósítására.

Kimondja a nagybirtokok, a bányák, a nagyüzemek, a bankok és a közlekedési vállalatok szocializálását. A földreformot nem törpebirtokokat teremtő földosztással, hanem szocialista termelő szövetkezetekkel hajtja végre.

Az árdrágítókat, az élelmiszeruzsorásokat, a tömeg éhségének rongyosságának spekulációs haszonélvezőit irgalmatlan kíméletlenséggel üldözi.

Vasfegyelmet követel. Halállal fojt le az ellenforradalom banditáira csakúgy, mint a fosztogatás brigantijaira.

Hatalmas proletárhadsereget szervez, amellyel a munkásság és parasztság diktatúráját érvényre juttatja a magyar kapitalistákkal és nagybirtokkal szemben csakúgy, mint a román bojárokkal és a cseh burzsoákkal szemben.

Kijelenti teljes eszmei és lelki közösségét az orosz szovjet-kormánnyal, legyveres szövetségét ajánl Oroszország proletarjainak. Testvéri üdvözletét küldi Anglia, Franciaország, Olaszország és Amerika munkásságának, egyben pedig felszólítja őket, hogy ne türjék egy pillanatig sem kapitalista kormányaik gaz rablóhadjáratát a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Fegyveres szövetségre hívja fel Csehország, Románia és Szerbia meg Horvátország munkásait és földmíveseit a burzsoák, a bojárok, a nagybirtokosok és a dinasztiák ellen. Felszólítja Német-Ausztria és Németország munkásait, hogy kövessék a magyar munkásság példáját, szakítsanak végleg a Párissal, szövetkezzenek Moszkvával, állítsák föl a Tanácsköztársaságot és fegyverrel a kezükben szálljanak szembe a hódító imperialistákkal.

A Magyarországi Szocialista Párt és Forradalmi Kormányzótanács felismeri, mennyi nehézséggel és áldozattal kell megküzdenie a magyar munkásságnak, ha elindul ezen a bátor és nagyszerű úton. Háborút kell viselnünk életünk és bányáink felszabadításáért, harcot kell vívnunk proletártestvéreink szabadságáért és a magunk létéért. Nélkülözések, nyomorgás, szenvedés várakozik ránk ezen az úton. És mégis rá kell lépnünk és mégis rá merünk lépni, mert bízunk a magyar proletárság hősiességében és áldozatkészségében. Rá kell lépnünk, mert csakis így vihetjük győzelemre a szocializmus világot megváltó ügyét.

Minden munkást és földmívest felszólítunk, hogy dolgozzon, termeljen, vagy állíon be a proletárhadseregbe, verejtékével vagy vérével áldozzon az eszme diadaláért.

Bátrul várjon ránk a szocializmus ügyének győznie kell! Éljen a proletárdiktatura! Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!

A Magyarországi Szocialista Párt.

A Forradalmi Kormányzótanács.

A hatalom átvételét bejelentő kiáltvány

XLVII. évfolyam. • Budapest, 1919 március 23, vasárnap. • 70. szám.

NÉPSZAVA

AZ ELŐFIZETÉS ÁRA:
egy évre ..... 72 — kor. | negyed évre ..... 18 — kor.
fél évre ..... 36 — kor. | egy hóra ..... 6 — kor.
EGYES SZÁM ÁRA 24 FILLÉR.

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT KÖZPONTI KÖZLÖNYE
Megjelenik hétfő kivételével minden nap.

SZERKESZTŐSÉG: VIII., CONTI-UTCA 4.
(Telefon: József 3—29 és József 3—30.)
KIADÓHIVATAL: VIII., CONTI-UTCA 4. SZ.
(Telefon: József 3—31 és József 3—32.)

„Ne legyetek a magyar proletárforradalom hóhérai!"

* * *

A Magyar Tanácsköztársaság szikratávirata a világ proletáriátusához.

A Magyar Tanácsköztársaság Népbiztosainak Tanácsa a magyar proletárdiktatura megteremtését a következő szikratávirat-ban, francia, angol, német, román és cseh nyelven, jelentette be a világ proletariátusának:

Mindenkihez!

Jelentjük a világ munkásainak, hogy Magyarországon a szociáldemokrata párt és a kommunista párt szocialista párttá egyesültek és az egész munkásság, katonaság és parasztság nevében megteremtették a proletárdiktaturát, amely egyetlen csöpp vér kiontása nélkül átvette az államhatalmat. Az államhatalmat ideiglenesen a Népbiztosok Tanácsa gyakorolja mindaddig, amig a paraszt-, munkás- és katonatanácsok kongresszusa véglegesen meg nem határozza a Magyar Tanácsköztársaság alkotmányát.

Az egész magyar proletárság egységes elhatározással sorakozik a proletárság diktatúrájának, a szocialista világforradalomnak lobonója alá és együttesen akarja megvívni az imperializmus ellen való küzdelmét az orosz szovjet-köztársasággal és a világ minden proletárjaival, akik föllismerték, hogy a nemzetközi imperializmus erőit legyőzni és a szocializmust megerősíteni nincs más út, mint a munkásság, katonaság és parasztság együttes forradalmi cselekvése.

A magyar proletárforradalmat két erő teremtette meg. Az egyik a munkásoknak, a földmives-szegényeknek és a katonaságnak az az elhatározása, hogy *nem akarja tovább hordani a tőke igáját*, a másik az ántánt imperializmusa, amely Magyarországot területének megcsonkitásával, *élelmiszerétől, ipari nyersanyagától, megélhetésének összes föltételeitől meg akarta és meg akarja fosztani.* Az ántánt ultimátumára, amely a román oligarchia számára követelte Magyarország azonnal való és végleges átadását, a *proletárdiktatura megteremtése a magyar nép válasza.*

A cseh-tót, román burzsoá hódítók fegyveres erővel akarják leverni a magyar munkásforradalmat. A cseh-tót és román katonákhoz fordulunk. *Tagadjátok meg az engedelmességet, lázadjatok föl és fordítsátok fegyvereitteket saját elnyomóitok ellen és ne legyetek magyar munkás- és katonatestvéreitek hóhérai.* A cseh és román munkásokhoz és parasztokhoz fordulunk: *Rázzátok le elnyomóitok igáját, akik azért, hogy zsebeiket tömjék, háborúba hajszolnak titeket testvéreitek ellen.*

Az egész világ proletáraihoz, angol, francia, olasz és német munkásokhoz fordulunk és *követeljük tőlük, hogy minden erejükkel szálljanak szembe országukban a kapitalistákkal, akik az éhség kötelével akarják megfojtani a magyar proletárforradalmat.* A magyar proletárforradalmat *a nemzetközi szocializmus védelme alá helyezzük, de el vagyunk szánva arra, hogy az utolsó csöpp vérünkkel megvédelmezzük minden támadás ellen.* És amikor igy el vagyunk szánva arra, hogy a Magyar Tanácsköztársaságot mindenki ellen megvédelmezzük, egyuttal kifejezzük azt a készségünket és akaratunkat, hogy mielőbb oly békét kössünk, amely a magyar dolgozó osztályok életföltételeit biztositsa és a világ valamennyi népével, elsősorban szomszédainkkal való békés együttélésünket lehetővé teszi.

Világ proletárjai, egyesüljetek!

Éljen a szocialista világforradalom!

Éljen a munkások, katonák és parasztok forradalmi Internacionáléja!

A Magyar Tanácsköztársaság Népbiztosainak Tanácsa nevében:

Kun Béla, külügyi népbiztos.

A „világ proletariátusához" intézett felhivás

„A Magyarországi Szocialista Párt és a Forradalmi Kormányzótanács fölismeri, mennyi nehézséggel és áldozattal kell megküzdenie a magyar munkásságnak, ha elindul ezen a bátor és nagyszerű úton. Háborút kell viselnünk élelmünk és bányáink fölszabadításáért, harcot kell vívnunk proletártestvéreink szabadságáért és a magunk létéért. Nélkülözések, nyomorgás, szenvedés várakozik ránk ezen az úton. És mégis rá kell lépnünk és mégis rá merünk lépni, mert bízunk a magyar proletárság hősiességében és áldozatkészségében. Rá kell lépnünk, mert csakis így vihetjük győzelemre a szocializmus világot megváltó ügyét."

Egyidejűleg megjelent Károlyi lemondó nyilatkozata is, mely eredetileg saját elgondolásának előmozdítására készült, és csak az események felgyorsulása következtében vált utólag, a való helyzetet rögzítő, a lemondást ténylegesen bejelentő dokumentummá.

Lapszám: 78

Vezeték száma: 1894

BUDAPEST 42.

Szószám:

Vevény.

A

-ról

érkezett 108 sz. táviratot

191 évi hó

-n d. e. / d. u. óra

perczkor átvettem:

Megjegyzés: A küldöncznek tilos ajándékot kérni.

Szíveskedjék a kézbesítési idő a vevényre feljegyezni és az átvételt aláírásával elismerni.

779. sz. nyomtatvány.

Lapszám 78

Vezeték száma: 1894

Felvette

hivatal-tól	hó és nap	óra, percz	nap-szaka
23			

budapest an die regierung der ungarischen raeterepublik stop

BUDAPEST 42.

Továbbitotta:

vezeté-ken	hó és nap	óra, percz	nap-szaka

s s budapest de moskwa 91 108 23/3 4 30

viaradiobp

= der achte kongress der kommunistenpartej russlands begruesst mit enthusiasmus die ungarische raeterepublik stop der kongress ist ueberzeugt dass die zejt nicht fernst wo der kommunismus in der ganzen welt siegen wird stop die arbejter klasse russlands wird euch mit allem was sie nur kann zu hilfe kommen stop die arbejter der ganzen welt werden gespannt ihrem weiteren kampfe folgen und werden den imperialisten keines landes erlauben gegen

Kézbesítendő távirat.

Lapszám: 79

Vezeték száma: 1894

BUDAPEST 42.

Szószám:

Vevény.

A

-ról

érkezett sz. táviratot

191 évi hó

Lapszám 79

Vezeték száma: 1894

TÁVIRAT.

Továbbitotta:

die neue socialistische republik ihre hand zu erheben stop es lebe das sowjetungarn stop es lebe die internationale kommunistische republik stop = das praesidium des kongresses lenin sinowiew kamieniew smidowitsch ewdokimew piatakow preobrashenski 335-+

A csepeli szikratávíró-állomás, mely a külföldnek szóló és onnan érkező üzeneteket közvetítette

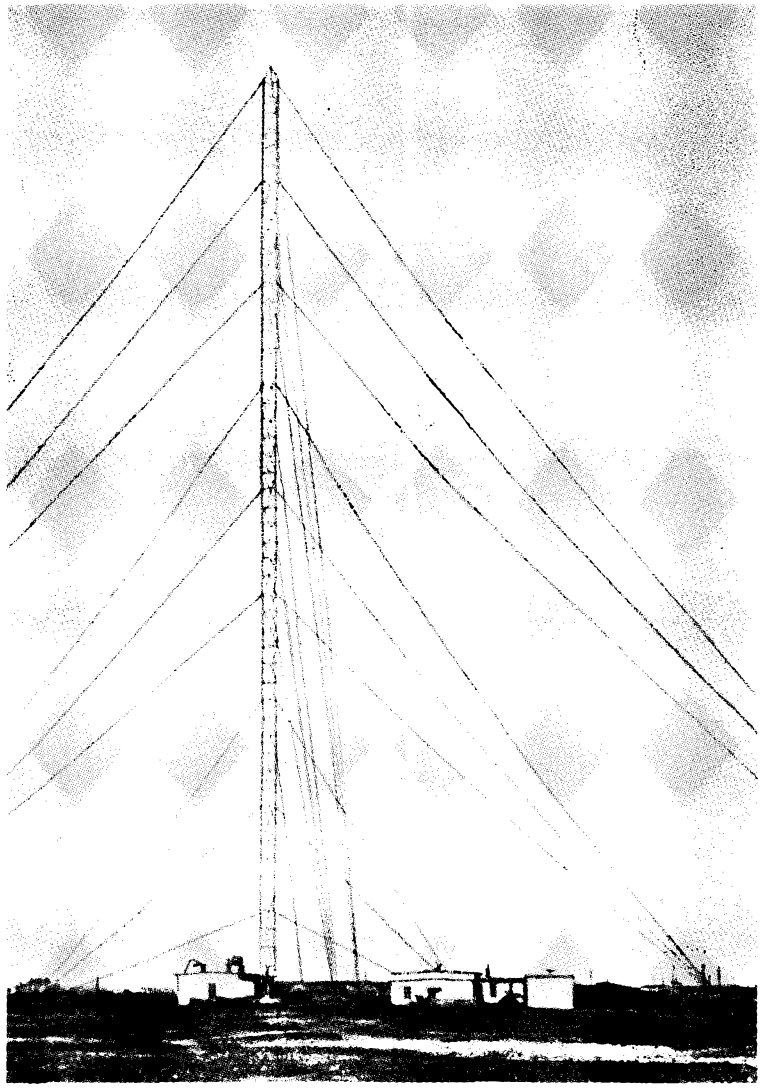

Az Oroszországi Kommunista Párt VIII. kongresszusának üdvözlete: „Az Oroszországi Kommunista Párt VIII. kongresszusa forró üdvözletét küldi a Magyar Tanácsköztársaságnak. Kongresszusunk meggyőződése, hogy nincs már messze az idő, amikor a kommunizmus az egész világon győzedelmeskedni fog. Oroszország munkásosztálya minden erejével segítségetekre fog sietni. Az egész világ munkássága feszült figyelemmel követi további harcotokat és egyetlen ország imperialistáinak sem fogja megengedni, hogy kezet emeljen az új szocialista köztársaságra. Éljen Szovjet-Magyarország! Éljen a nemzetközi kommunista köztársaság! A kongresszus elnöksége: Lenin, Zinovjev, Kamenyev, Szmidovics, Jevdokimov, Pjatakov, Preobrazsenszkij.”

Március 22-én a szikratávíró a világ minden részébe szétvitte a Forradalmi Kormányzótanácsnak a nemzetközi proletariátushoz intézett felhívását. „A magyar proletárság – olvasható e felhívásban – együttesen akarja megvívni az imperializmus elleni küzdelmét az orosz szovjetköztársasággal és a világ mindazon proletárjaival, akik felismerték, hogy a nemzetközi imperializmus erőit legyőzni és a szocializmust megvalósítani nincs más út, mint a munkásság, katonaság és parasztság együttes forradalmi cselekvése.”

A magyar kommün hírét a haladó erők világszerte lelkesen üdvözölték. Különösen nagy volt az öröm Szovjet-Oroszországban, hisz az egykori cári birodalom népei után Magyarország követte elsőnek a Nagy Októberi Szocialista

Március 23-án több mint százezren vonultak fel az Országház térre az egyesült párt nagygyülésére. Fent: Garbai Sándor a parlament lépcsőjéről megnyitja a gyülést, mellette Kun Béla és Szántó Béla. Lent: Bokányi beszél

A hallgatóság

Forradalom példáját, és Magyarország olyan helyzetben ajánlott szövetséget a világforradalom élén járó orosz proletariátusnak, amikor azt minden oldalról külső és belső ellenség szorongatta. Nagy volt a magyar forradalom győzelmének hatása Ausztria és Németország munkásaira, akik ez időben – akárcsak a magyar proletárok – súlyos harcot vívtak saját elnyomóik és az antant imperialistái ellen.

A hatalomátvétel vér nélkül, békés úton ment végbe. Március 21-én a szocialista forradalom oldalára állt a szervezett munkásság, a dolgozók és a hadsereg többsége. A burzsoázia számottevő erővel nem rendelkezett, egységesen fellépni nem tudott. A tehetetlen polgári kormányzattól elfordult, kiábrándult tömegek a proletárdiktatúrától és a Szovjet-Oroszországgal való szövetségtől várták egyrészt szociális követeléseik valóra váltását, másrészt az ország érdekeinek az antant-imperialistákkal szembeni védelmét. A proletárdiktatúrát nemcsak a munkásosztály fogadta nagy lelkesedéssel, hanem a szegényparasztság is, mely a szocialista forradalomtól a földért vívott harcának győzelmes befejezését remélte. Várakozással fogadták az új hatalmat a falusi és városi kispolgári és értelmiségi rétegek, mert úgy látták, hogy nincs más erő, mely az antant támadásával szemben eredményesen felvehetné a küzdelmet. A burzsoázia radikális része elfogadta a tanácskormányt, mert más lehetőséget és kiutat nem látott, a burzsoázia konzervatív jobboldali szárnya ellenállásra gondolni sem mert, nacionalista szólamai alól a proletárdiktatúra antantellenes állásfoglalása egy időre kihúzta a talajt.

Március 23-án, vasárnap – azon a napon, amelyre nemrég még fegyveres harc, a kommunista vezetők erőszakos kiszabadítása volt tervbe véve – Budapest népe nagygyűlésre vonult az Országház elé. A ragyogó márciusi napsütésben százezrek ünnepelték a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttét.

A március 21-ét követő napokban – a budapesti események hírére a hatalmat vidéken is a tanácsok ragadták magukhoz. Ott, ahol az irányítás addig is a kezükben volt, a proletárdiktatúra proklamálása valójában a fennálló helyzet szentesítését és megerősítését jelentette. Ahol a harc eldöntetlenül állt a népi és a polgári erők között, ott a Tanácsköztársaság létrejötte következtében a forradalmi erők kerekedtek felül. A forradalom győzelme után a tanácsok ott is megalakultak, és kezükbe vették az ügyek intézését, ahol az addig nem volt lehetséges. A népi szervek öntevékenyen, lázas hangulatban, éjszakába nyúló viták után, többnyire be sem várva a felülről jövő utasításokat, saját belátásuk szerint kezdték el a legfontosabb rendelkezések kiadását. Magyarországon – történelme során először – néphatalom volt kialakulóban.

A tanácsrendszer egységes alapelvek szerinti felépítése érdekében a tanácsszervezetet az április 2-án kiadott ideiglenes alkotmány a következőképpen szabályozta: Minden községben falusi, minden városban városi, a járásban járási, a megyeszékhelyeken megyei tanácsok alakulnak. A falusi és városi tanácsokat közvetlenül választják. A járási és megyei tanácsokat közvetve oly módon, hogy a falusi tanácsok megbízottai (minden falu egy választási megbízottat küldhetett) és a városi tanács tagjai választják a járási tanácsokat, a járási tanácsok és a városi tanács tagjai pedig a megyei tanácsokat. Budapesten kerületi tanácsok is alakulnak, a központi tanács

A Tanácsköztársaság alkotmánya.

A Forradalmi Kormányzótanács XXVI. sz. rendelete.

A Tanácsköztársaság célja.

1. §. A magyarországi Tanácsköztársaság célja: a kapitalista termelési és társadalmi rend megszüntetése s a szocialista termelési és társadalmi rendszer megteremtése. E cél megvalósításának eszköze: a dolgozók uralmának biztosítása a kizsákmányolók felett. A munkás-, katona- és földmivestanácsokban dolgozó nép hozza a törvényeket, hajtja azokat végre és bíráskodik azok megszegői felett.

A tanácsok országos gyülése.

2. §. A legfőbb hatalmat a munkások, katonák és földmivesek tanácsainak országos gyülése gyakorolja. A magyarországi Tanácsköztársaságban minden nemzet, ha összefüggő, nagyobb területen él, külön nemzeti tanácsot és intézőbizottságot is alkot. A különböző nemzeti tanácsok alakítását egymáshoz való viszonyát és a föderalisztikus alapon álló magyarországi Tanácsköztársaság végleges alkotmányát a tanácsok országos gyülése fogja megállapitani.

3. §. Az állami élet összes döntő fontosságu kérdéseinek szabályozása és irányitása a munkás-, katona- és földmivestanácsok országos gyülésének hatáskörébe tartozik. A magyar-

Részlet az 1919. április 2-án megjelent ideiglenes alkotmányból

RENDELET
a budapesti Munkás- és Katonatanácsok megválasztására.

A Forradalmi Kormányzótanács XXVI. számu rendelete alapján a Munkás- és Katonatanácsok megválasztása 1919. évi április hó 7-én történik. A budapesti választást tehát e hó 7-én kell megtartani. Fölhivjuk Budapest munkásságát, hogy a később megjelölendő helyen minden proletár jelenjék meg és szavazzon. A budapesti választások központi vezetésére kinevezzük: Büchler József, Farkas István és Hirossik János elvtársakat.

A választásokat közigazgatási kerületenként választási bizottságok intézik. Az egyes választási bizottságokba kinevezzük a következő elvtársakat:

Választási bizottságok:

I. kerület:
Eff Ferenc
Kulhanek János
Braun Mór
Kocsis Sándor
Rajczi Rezső

II. kerület:
Bor F. László
Petrovics János
Balla Mihály
Kaszab Péter
Nemes Mihály

III. kerület:
Czabán Samu
Vitéz Endre
Spielmann János
Hoffner Márton
Horváth Vince

IV. kerület:
Gyáki Mihály
Bíró Jenő
Gottlieb Zsigmond
Komlós Béláné
Kiss Miklós

V. kerület:
Virág Lajos
Tuba Sámuel
Zimmermann Lőrinc
Gábor Károly
Jancsik Ferenc

VI. kerület:
Horjavecz József
Vass Antal
Tankó József
Kiss Lajos
Sikorszky Lajos

VII. kerület:
Miakics Ferenc
Vajda Manó
Zelenka Gyula
Idb. Migray József
Biermann István

VIII. kerület:
Kolozsi Sándor
Kemény János
Singer Nándor
Lerner Dezső
Garai Ármin

IX. kerület:
Winter Dezső
Schön Vilmos
Hackspacher József
Dinnyés József
Korbély Lőrinc

X. kerület:
Kenderes Pál
Fleischmann Andor
Schramm Gyula
Dr. Lantos Albert
Kovács István

Budapest, 1919 április hó 4-én.

Landler Jenő, Vágó Béla,
belügyi népbiztosok.

a kerületi tanácsok delegáltjaiból áll. A legfőbb hatalmat a munkás-, katona- és földmívestanácsok országos gyűlése gyakorolja. Az országos gyűlés tagjait a megyei és városi tanácsok választják.

A tanácsok az ügyek közvetlen intézésére intéző bizottságokat – akkori közkeletű elnevezéssel direktóriumokat – alakítottak.

A tanácsrendszer a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom egységén épült fel.

Szavazás Budapesten 1919. április 7-én

A tanácsválasztásokra lelkes hangulatban, ünnepélyes külsőségek között április 7-én és az azt követő napokban került sor. Ezen a választáson szavazhattak először Magyarországon a választói jogból addig kizárt munkások és szegényparasztok, a nők, a 18–24 év közötti fiatalok. A választások titkosak voltak. Országosan négy és fél millió, Budapesten több mint fél millió embernek volt szavazati joga, ami sokszorosa volt a korábbi választásokon az ország akkori jóval nagyobb területén szavazásra jogosultak számának.

A tanácsok alapjában véve sikeresen oldották meg a gazdasági és kulturális élet szervezésének bonyolult feladatát, bár munkájukat egyrészről túlzott megalkuvás, engedékeny-

Pest megye direktóriuma

A csepeli munkástanács

ség vagy másrészről baloldali túlkapások, „gyermekbetegségek" is jellemezték. Igen nehéz feltételek között, a helyén maradt régi közigazgatási apparátus által is gátolva, helytálltak a külső és belső ellenség elleni harcban. Az intéző bizottságok tagjai közül nagy számmal emelkedtek ki tehetséges munkás- és szegényparaszti vezetők. A haladó értelmiség, különösen sok vidéki tanító ebben a munkában a proletárdiktatúra oldalára állt, és segítséget nyújtott a népi hatalomnak.

A tanácsok mellett – elsősorban a megyei és járási székhelyeken – *forradalmi törvényszékek* működtek. A Budapesti

Forradalmi Törvényszék március 26-án alakult meg, a vidékiek pedig az ezt követő napokban. A forradalmi törvényszékek népbíróságok voltak. Az elnöki, bírói, vádbiztosi, védői megbízást képesítés nélkül is betölthették.

A forradalmi törvényszékek fő feladatát az ellenforradalom elleni harc képezte, a rendes bíróságok felállításának elhúzódása következtében azonban nemcsak ellenforradalmi ügyekben, hanem általában minden bűnügyben eljártak.

A Belügyi Népbiztosság március 26-án kiadott rendelete értelmében a régi rendőrség és a karhatalmi alakulatok helyére a *Vörös Őrség* lépett. A Vörös Őrség felállításakor nem sikerült keresztülvinni a régi rendfenntartó testületek tényleges feloszlatását, az új szervezet lényegében ezek állományát vette át, és ezt egészítette ki – elsősorban munkásokkal.

A magyaróvári direktórium

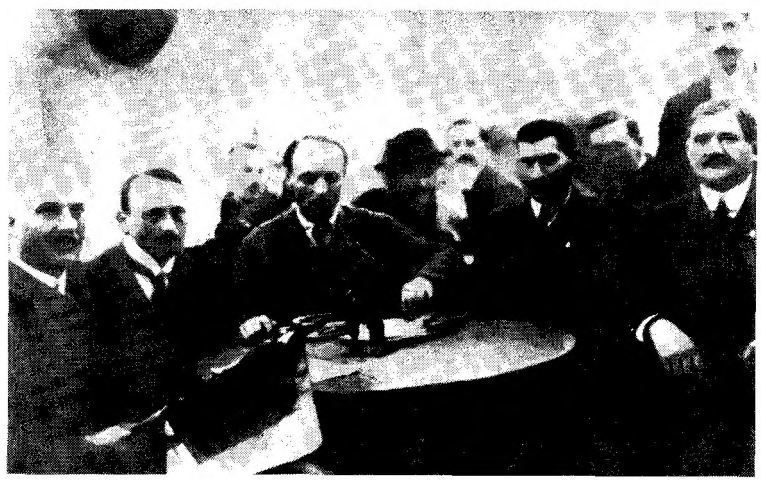

A győri direktórium

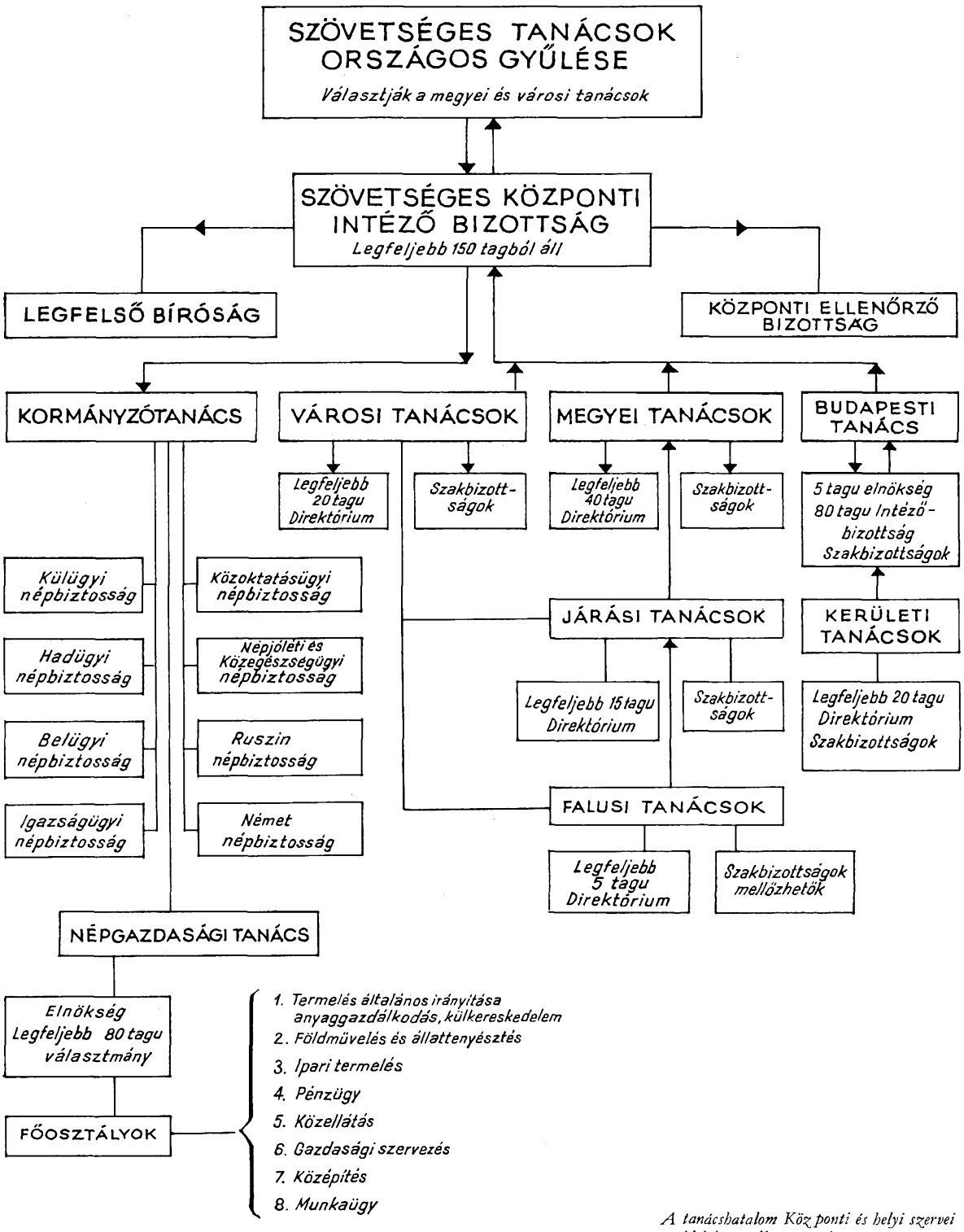

A tanácshatalom Központi és helyi szervei az ideiglenes alkotmány és az országos gyülés által 1919. június 23-án elfogadott végleges alkotmány előírása szerint

A nemzetek és nemzetiségek egyenjogúsága

A tanácskormány a nemzetiségi kérdést illetően, a megoldás útját-módját keresve, arra törekedett, hogy a nemzetek és nemzetiségek teljes egyenjogúságát messzemenően biztosítsa.

A Tanácsköztársaság megalakulása idején a különböző nemzetiségek közül a németek és a kárpát-ukránok (ruszinok) száma volt jelentős, helyzetük rendezésre érettnek látszó. (Az 1910. évi népszámlálás adatai szerint a németek számát a Tanácsköztársaság akkori területén 600 000-re, az ukránokét 400 000-re lehet becsülni.) A német és ruszin tanácsok választásáról április 28-án kiadott rendelet 1. §-a leszögezte: „A Magyarországi Tanácsköztársaság meg akarja szüntetni a proletároknak mindennemű elnyomását a kapitalista termelési és társadalmi rend részéről. Az elnyomás egyik fajtája

A Ruszin Népbiztosság rendeletei.

A ruszin Vörös Gárda megalakítása.

A ruszin népbiztosság 1. R. N. sz. rendelete.

1 § Ruszka-Krajna területén haladéktalanul meg kell kezdeni a ruszin Vörös Gárda megalakítását.

2. §. A terület, amelyről a ruszin Vörös Gárda megalakul, a következő :

a) Máramarosmegyében : a tiszavölgyi, szigeti, taracvizi, técsői, huszti, dolhai és ökörmezői járások községei, a felsővisói járásból : Havasmező, Oroszkó, Visóoroszi, Petrovabisztra és Petrovakraszna községek, végül Máramarossziget város.

b) Ugocsamegyében : a nagyszőllősi és királyházai járások községei.

c) Beregmegyében : alsóvereckei, szolyvai, latorcai, munkácsi és felvidéki járások községei, a tiszaháti járásból : Alsóremete, Felsőremete, Kovászó, Makkosjánosi, Merőhomok, Tiszacsoma községek és Munkács város.

A ruszin Vörös Őrség megalakítása.

A ruszin népbiztosság 2. R. N. sz. rendelete.

1. §. Ruszka-Krajna területén haladéktalanul meg kell kezdeni a belső rend megalapozására és fentartására szolgáló ruszin Vörös Őrség megalakítását.

2. §. A terület, amelyről a ruszin Vörös Őrség megalakul, a következő :

3. §. A ruszin Vörös Őrség a ruszin Vörös Gárda kiegészítő része és tagjai szükség esetén hadiszolgálatra rendelhetők, illetve a ruszin Vörös Gárdába áthelyezhetők.

4. §. A ruszin Vörös Őrség a Magyar Tanácsköztársaság Vörös Őrségéhez szervesen hozzákapcsolódva közvetlenül a ruszin népbiztosság alá van rendelve.

5. §. A ruszin Vörös Őrség szolgálati nyelve a ruszin.

6. §. A ruszin Vörös Őrség szervezeti és szolgálati szabályait a tanácsköztársaság Vörös Őrségére megállapított szabályokkal összhangban a ruszin népbiztosság állapítja meg.

Budapest, 1919. április 12.

Ruszin népbiztosság.

Jegyzet. Ez a rendelet a *Tanácsközlársaság* 1919 április 13-iki 17. számában jelent meg.

A ruszin népbiztosság 1919. április 9-én és április 12-én kiadott rendeletei a ruszin Vörös Gárda és a ruszin Vörös Őrség megalakításáról

Rendelet a nyugat-magyarországi német kerület felállításáról. (Tanácsköztársaság, 1919. július 17.)

TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

HIVATALOS LAP

Szerkesztőség: VII. kerület, Rákóczi-út 54. szám. Telefon: József 20—21.

Előfizetési árak: Egész évre 60 korona, Negyedévre 15 korona, Félévre 30 korona, Egyes szám ára 60 fillér.

HIVATALOS RÉSZ.

A Kormányzótanács CXXIX. számú rendelete.

A Kormányzótanács a Tanácsköztársaság Alkotmányának 86. § a értelmében elrendeli a nyugatmagyarországi német nemzeti kerület felállítását.

A nyugatmagyarországi német nemzeti kerületbe tartoznak:

Pozsony megye

pozsonyi járásából: Ligetfalu;

Moson megye

magyaróvári járásából: Levél, Magyaróvár, Moson, Mosonszentjános, Mosonszentpéter, Mosonszolnok, Mosontarcsa, Mosontétény;

rajkai járásából: Hegyeshalom, Köpcsény, Lajtakáta, Miklóshalma, Németjárfalu, Rajka, Zurány, Lajtaközi-vélyes, Nemesvölgy, Horvátjárfalu, Oroszvár;

nezsideri járásából: Barátudvar, Boldogasszony, Császárkőbánya, Féltorony, Gálos, Ilmicz, Királyhida, Mosonbánfalva, Mosonszentandrás, Mosonújfalu, Nezsider, Nyulas, Pándorfalu, Pátfalu, Pomogy, Sásony, Vallo, Véden, Lajtafalu;

Sopron megye

soproni járásából: Fertőmeggyes, Fertőrákos, Sopronbánfalva, Sopronkeresztur, Küllő, Ágfalva, Lépesfalva, Fertőboz, Felsőpéterfa, Kabold, Balf, Harka, Kophása, Lakompak, Réczény, Doborján, Lakfalva, Lók, Kelénpatak, Somfalva, Sopronkertes, Alsópéterfa, Haracsony, Hasfalva, Sopronnyék, Csóromfalva, Mészverem, Veperd;

nagymartoni járásából: Lajtaszentmiklós, Nagymarton, Pecsenyéd, Rétfalu, Savanyukut, Fraknó, Ujtelek, Fraknódadad, Márczfalva, Szikra, Borbolya, Petőfalva, Zamenye, Darufalva, Selegd, Selegdszántó, Félszerfalva, Siklósd, Tormafalu;

Kismartoni járásából: Alsókismartonhegy, Darázsfalu, Feketeváros, Fertőfehéregyháza, Fertőszéleskut, Lajtaújfalu, Oka, Szarvkő, Szentmargitbánya, Vulkapordány, Büdöskut, Völgyfalva, Czinfalva, Zárány, Felsőkismartonhegy, Kishölliny, Kismartonvárallja, Lajtaszentgyörgy, Lajtapordány, Vimpácz, Lajtaszék, Lorettom, Nagyhölliny, Szárazvám, Oszlop, Sércz;

felsőpulyai járásából: Császárfalu, Alsórámócz, Hamvasd, Határfő, Teresa, Villámos, Fehérpatak, Groduó, Gyimótfalva, Máriafalva, Óribánya, Sósbegy, Szalonakujtelek, Kisszentmihály, Mérem, Nagyszentmihály, Bugiócz, Pinkadombhát, Rüdöny, Szépur, Ujrétfalu, Gyepüfüzes, Jobbágyujfalu, Kisziklóny, Kiskarasztos, Nagykarasztos, Oridobra, Pinkamiske, Pöszöny, Sárosszék, Pinkavár, Sámfalva, Várujfalu, Velege, Drumoly, Felsőkéthely, Góbörfalva, Oszalonak, Oriszentmárton, Városszalonak, Lödös, Vasfarkasfalva, Vaskomját, Oláhcziklény, Orisziget, Vasjobbágyi, Vasvörösvár;

szombathelyi járásából: Csém, Kisnarda, Nagynarda, Alsócsatár, Felsőcsatár, Horvátlövő, Szentpéterfa, Magyarkeresztes, Németkeresztes, Abdalócz, Csojke, Németlövő, Pokolfalu, Pornóapáti, Pósaszentkatalin, Alsóbeled, Felsőbeled, Kólom, Monyorókerék, Pinkatótfalu;

németujvári járásából: Németujvár, Felsőujlak, Hárspatak, Kisvaskút, Kukmér, Bányácska, Németszentgrót, Özgödör, Sóskútfalu, Alsómedves, Békafalu, Borosgödör, Felsőmedves, Kiskolozsvár, Sándorhegy, Ujtelep, Városszentmiklós, Barátfalva, Magashegy, Pásztorháza, Véghegy, Vörthegy, Egyházasfüzes, Ganócs, Hovárdos, Pinkócz, Pusztaszentmihály, Rábort, Salafa, Ujhegy, Horváthásos, Lipócz, Nemesmedves, Némethásos, Orbánfalu, Strém, Szentkút, Szombathfa, Zsámánd, Baksafalva, Burgóhegy, Nád, Obér, Szónásgödör, Szentelek, Vasnyulfalu, Horvátcsencs, Németcsencs, Pónicz, Taródcsencs, Tóbaj;

körmendi járásából: Karácsfa, Lovászad, Nagysároslak, Németbükkös, Pinkakertes;

szentgotthárdi járásából: Ercsenye, Kőröstyén, Roks, Kistótlak, Liba, Rábaör, Tóka, Badafalva, Horvátfalu, Nagyfalva, Németlak, Lapincsolaszi Pócsfalu, Királyfalva, Ökörtvélyes, Pátfalva, Szentgotthárd, Ujkörtvélyes, Felsőrönök, Jakabháza, Rábafüzes, Rábakeresztur, Döbör, Gercse, Rábaszentmárton, Farkasdifalva, Gyanafalva, Velike, Alsószölnök, Dobrafalva, Nádkút, Némethidegkút, Radafalva, Békató, Bóniafalva, Malomgödör, Mészvölgy, Vasdobra, Alsórönök;

muraszombati járásából: Kismáriahavas, Gedőudvar, Határfalva, Seregháza, továbbá Kőszeg.

Budapest, 1919. julius 16.

A Kormányzótanács.

a nem magyar anyanyelvűeknek nemzetiségi elnyomása is. Ezt az állapotot megszünteti a Magyarországi Tanácsköztársaság, amely különböző nyelvet beszélő, de egyenjogú népek proletariátusának szövetségén alapszik és nemzeti kérdést – az eddigi értelemben – nem ismer."

Kárpát-Ukrajna (Ruszka-Krajna) 1919 áprilisában messzemenő területi önkormányzatot kapott. Az iskolákban bevezették az anyanyelvi oktatást. Külön ruszin Vörös Gárda és Vörös Őrség alakult. A szolgálati nyelv ukrán volt mind a Vörös Gárdában, mind a Vörös Őrségben.

A nemzetek jogait tárgyaló fejezet a Tanácsok Országos Gyűlése által 1919. június 23-án elfogadott végleges alkotmányban

A nemzetek jogai a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságban.

84. §. A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságban élő minden nemzet szabadon használhatja nyelvét, ápolhatja és fejlesztheti nemzeti müveltségét. E végből minden nemzet, ha nem is él összefüggő területen, müveltségének fejlesztésére országos tanácsot alakithat. Ez a szervezet nem bonthatja meg a területi alapon nyugvó tanácstervezetet.

A német és ruszin népbiztost a német, illetőleg a ruszin országos tanács választja. A német és a ruszin népbiztosság vezeti a német és a ruszin országos tanácsok, valamint nemzeti kerületi tanácsok ügyeit.

85. §. A tanácsrendszer következményeként a helyi igazgatást mindenütt annak a nemzetnek a dolgozói vezetik, a mely nemzethez tartozó dolgozók az illető helyi körben többségben vannak. Ez a helyi igazgatás nyelvében is kifejezésre jut. A nemzeti kisebbségek is használhatják azonban a tanácsszervekkel való érintkezésben nyelvüket.

86. §. Ahol valamely nemzet dolgozói több járásra kiterjedő összefüggő területen többségben vannak, önálló kerületeket kell alakitani.

Ahol valamely nemzet több kerületre kiterjedő összefüggő nagyobb területen többségben van, a kerületek nemzeti kerületté egyesülhetnek.

A nemzeti kerület központi tanácsába a kerületi tanácsok küldenek ki tanácstagokat, minden 10.000 lakos után egyet. A nemzeti kerület központi tanácsának, valamint intéző bizottságának nem lehet több tagja, mint a kerületi tanácsnak, illetőleg intéző bizottságának.

Az ekként egyesült kerületek a nemzeti kerület kapcsán részei a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságnak. A nemzeti kerület tanácsa és intéző bizottsága fölöttes hatósága a nemzeti kerületben alakult minden helyi tanácsnak és intéző bizottságnak. A Tanácsköztársaság a nemzeti kerületek területével a nemzeti kerületek központi tanácsszervei utján érintkezik. A tanácsrendszer egyenes következménye, hogy a nemzeti kerületek tanácsai önállóan intézik a kérdéses kerületek beligazgatását, igazságszolgáltatását, közoktatását és közmüvelődését.

87. §. A német többségü és ruszin többségü magyarországi összefüggő kerületeket a Tanácsköztársaság alkotmánya már ezuttal is német, illetőleg ruszin nemzeti kerületeknek ismeri el. A Tanácsköztársaság egyetemes érdeke, érintő ügyekben a Tanácsköztársaság rendelkezései a nemzeti kerületekre is kiterjednek.

A nemzeti élettel összefüggő érdekek védelmére a német és a ruszin népbiztosságok közvetitő osztályokat létesitenek az egyes népbiztosságoknál és a Népgazdasági Tanácsnál.

88. §. A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság nem állja utját annak, hogy a fölszabaduló területeknek népességük és gazdasági erejük folytán erre képes nemzetei a Tanácsköztársasággal szövetséges külön tanácsköztársaságokat alkossanak.

89. §. Az alkotmánynak a nemzetek jogaira vonatkozó intézkedései csak az érdekelt nemzetek dolgozói országos tanácsainak hozzájárulásával változtathatók meg.

Jegyzet. 1. Az alkotmány a *Tanácsköztársaság* 1919. junius 28-iki 78. számában jelent meg.

2. Az uj alkotmány kihirdetésével a Forradalmi Kormányzótanács XXVI. sz. rendeletével megállapitott ideiglenes alkotmány (l. I. füzet 43. lap.) hatályát vesztette.

A Tanácsköztársasághoz tartozó német nyelvterületet három körzetre osztották: Nyugat-Magyarország (Sopron), középső terület (Budapest), déli sváb–török körzet (Bonyhád).

A három körzet közül a területi autonómia Nyugat-Magyarországon valósult meg, a másik két körzetben a települések elszórtsága következtében az autonómia a helyi igazgatás, művelődés, közoktatás intézésének keretében mozgott.

A Tanácsköztársaság végleges alkotmánya, melyet a Tanácsok Országos Gyűlése június 23-án fogadott el, újólag leszögezte: „A Tanácsköztársaság nem ismer faji vagy nemzeti különbséget. Nem tűri a nemzeti kisebbségek bármilyen elnyomását és nyelvük használatának bárminő korlátozását. Mindenki szabadon használhatja anyanyelvét, és minden hatóság köteles a Magyarországon használatos nyelvek bármelyikén kiállított hozzá tartozó beadványt elfogadni, s mindenkit saját anyanyelvén meghallgatni és vele tárgyalni." Az alkotmány menedékjogot biztosított minden külföldi forradalmárnak, és lehetővé tette, hogy más államok polgárai is választók és választhatók legyenek. A nemzetek jogaival az alkotmányban külön fejezet foglalkozott. Az itt található rendelkezések a nem összefüggő területen élő nemzetek számára kultúr-autonómiát, a nagyobb összefüggő területen többséget alkotó nemzetek számára (a beligazgatásra, igazságszolgáltatásra, közoktatásra és közművelődésre kiterjedő) területi autonómiát biztosítottak. Az önálló államalkotás jogára vonatkozóan az alkotmány a következőket tartalmazta: „A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság nem állja útját annak, hogy a fölszabaduló területeknek népességük és gazdasági erejük folytán erre képes nemzetei a Tanácsköztársasággal szövetséges külön tanácsköztársaságokat alkossanak."

Gazdasági intézkedések

A hatalomátvételt követően gyors egymásutánban láttak napvilágot a kapitalista termelési viszonyok felszámolására, a szocialista termelési rend alapjainak lerakására irányuló intézkedések.

Március 27-én jelent meg „Az ipari, bánya- és közlekedési üzemek köztulajdonba vételéről", a „Pénzintézetek szocializálásának bevezetéséről" és „A lakóházak köztulajdonba vételéről" szóló rendelet. Az első intézkedéseket április 1-én a biztosító intézetek, április 3-án az áruüzletek, április 8-án az árufuvarozás és szállítmányozás szocializálása követte. Április 19-én a külfölddel való áruforgalom intézésére Külkereskedelmi Hivatal létesült.

Az ipari üzemek államosítása a húsznál több munkást foglalkoztató üzemekre terjedt ki, és az üzemek birtokáért hónapok óta elkeseredett harcot folytató munkások gyárfoglaló mozgalmának győzelmes befejezését jelentette. Az üzletek közül elsősorban a nagyban árusító üzleteket vették köztulajdonba. A bankokat illetően a rendelet a pénzügyi népbiztos által arra alkalmasnak ítélt pénzintézetek szocializálását tette lehetővé.

A köztulajdonba vett üzemek élére a Szociális Termelés Népbiztossága termelési biztosokat nevezett ki. A termelési biztos mellett a kisebb vállalatoknál 3, a nagyobbaknál 5, illetve 7 tagú ellenőrző munkástanács működött, melynek tagjait a munkások titkos szavazással választhatták. Az ipari üzemek köztulajdonba vételéről szóló rendelet szerint a termelési biztos az üzemben a proletárság összességét képviselte, és az ő feladatát képezte az üzem vezetése. A munkástanács feladata a „proletár munkafegyelem megteremtése, a

Fegyveres őrség az ellenőrzés alá helyezett Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság bejárata előtt

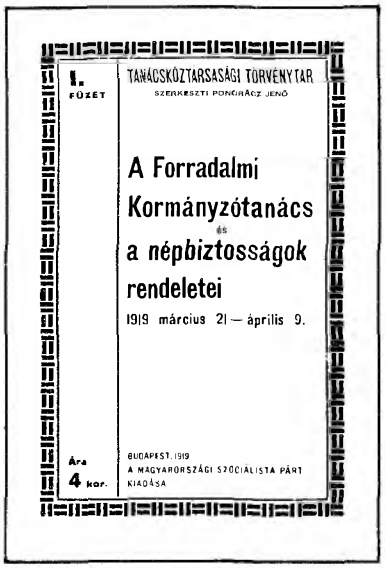

Gazdasági tárgyú rendeletek

Az ipari, bánya- és közlekedési üzemek köztulajdonba vétele.

A Forradalmi Kormányzótanács IX. sz. rendelete.

1. §. A Tanácsköztársaság feladatának tekinti, hogy a termelőeszközöket a dolgozók társadalmának tulajdonába vegye át, a termelést szervezze és fokozza.

Ezért a Tanácsköztársaság a kisipar kereteit meghaladó ipari, bánya- és közlekedési üzemeket köztulajdonba veszi, azokat egy csapásra az egész proletáriátus vezetése és az illető üzem munkásságának ellenőrzése alá helyezi.

Ezért mindazok az ipari, bánya- és közlekedési üzemek, amelyek munkáslétszáma 1919 március hó 22-én á huszat meghaladta, társadalmi vezetés és munkaellenőrzés alá kerülnek.

2. §. A köztulajdonba átvett üzemeket a Tanácsköztársaság szociális termelési népbiztossága által kinevezett termelési biztosok vezetik. A termelési népbiztosság több üzemet is rendelhet egy termelési biztos alá. A termelési biztos a proletárság összességének képviselője abban az üzemben, amelynek élére állították.

A pénzintézetek szocializálásának bevezetése.

A Forradalmi Kormányzótanács XII. sz. rendelete.

1 § A Forradalmi Kormányzótanács elhatározza a pénzintézetek szocializálását. A szocializálás munkáját azzal kezdi meg, hogy felhatalmazza a pénzügyi népbiztost azon pénzintézetek vezetésének átvételére és ellenőrzés alá helyezésére, amelyeket a szocializálásra alkalmasnak tart

A tanácsköztársasági vezetés és ellenőrzés alá helyezett pénzintézeteket a pénzügyi népbiztos által kinevezett ellenőrző megbizottak vezetik, a pénzügyi népbiztos utasításainak megfelelően.

A lakóházak köztulajdonba vétele.

A Forradalmi Kormányzótanács X. sz. rendelete.

1. §. Minden lakóház a hozzátartozó beltelekkel, valamint a ház tartozékaival együtt a Magyarországi Tanácsköztársaság tulajdona.

2. §. A lakásbért a házfelügyelő a lakók bizalmi testületének tagjaival együtt beszedi és ahhoz a pénzintézethez szolgáltatja be hiánytalanul, amelyet a pénzügyi népbiztos rendelettel fog kijelölni.

3. §. Azok, akik eddig azért nem fizettek lakásbért, mert a ház, amelyben laktak, sajátjuk volt, valamint azok, akik oly ingyenes lakást élveztek, amelyet nem az állam nyujtott nekik illetmény fejében, mostantól kezdve lakásbért kötelesek fizetni.

A lakásbért összegét az itt felsorolt esetekben a szociális termelés népbiztosa által megalakitandó kerületi lakásbizottságok állapitják meg.

A biztositó intézetek szocializálása.

A Forradalmi Kormányzótanács XXV. sz. rendelete.

1. §. A Forradalmi Kormányzótanács elhatározza a biztositó intézetek szocializálását. A szocializálás munkáját azzal kezdi meg, hogy felhatalmazza a pénzügyi népbiztost az összes biztositó intézetek vezetésének átvételére és ellenőrzése alá helyezésére.

A tanácsköztársasági vezetés és ellenőrzés alá helyezett biztositó intézeteket a Pénzintézeti Központ pénzügyi és gazdasági irányitása és felügyelete mellett a pénzügyi népbiztos által kinevezett ellenőrző megbizottak vezetik a pénzügyi népbiztos utasitásainak megfelelően.

2. §. Kárbiztositás esetén a biztositó intézetek eddig vállalt és esedékessé vált fizetési kötelezettségeiknek akkép tesznek eleget, hogy a 2000 koronáig terjedő biztositási összegeket a jogosultnak kifizetik, a 2000 koronán felüli biztositási összegeknél az egész esedékes összeget a Pénzintézeti Központhoz utalják át.

A Népgazdasági Tanács 1919. június 24-én megválasztott elnöksége: 1. Varga Jenő, 2. Nyisztor György, 3. Bajáki Ferenc, 4. Lengyel Gyula

Az áruüzletek köztulajdonba vételéről.

A Forradalmi Kormányzótanács XXXI. sz. rendelete.

1. §. A Magyarországi Tanácsköztársaság feladatának tekinti annak biztosítását, hogy a rendelkezésre álló áruk az igazán rászorulóknak jussanak. E célból a Tanácsköztársaság köztulajdonba veszi és a munkásság (üzleti alkalmazottak) ellenőrzése alá helyezi:

1. azokat az üzleteket, amelyek nagyban (továbbeladók részére) árusítanak;

A közúti árufuvarozás és szállítmányozás szocializálása.

A Forradalmi Kormányzótanács XLIX. számú rendelete.

1. §. A tanácsköztársaság az uj szociális rend, különösen pedig a közellátás és a közforgalom igényeinek gazdaságos kielégítése érdekében szükségesnek tartja a közúti árufuvarozásnak és a szállítmányozásnak a társadalom kezelésébe való vételét.

Ebből a célból a Forradalmi Kormányzótanács IX. számu rendeletének (l. a Tanácsköztársaság március 27-én megjelent 2. számában) kiegészítéseképpen a tanácsköztársaság lefoglalja az összes közúti árufuvaros üzemeknek és az összes szállítmányozási üzemeknek üzemi célokra szolgáló összes helyiségeit, raktárait, istállóit, kocsiszineit, minden berendezését és leltári készletét (lovak, kocsik, irodai és istállóberendezések, lószerszámok, fuvarozási segedeszközök és szerszámok, ponyvák, kötelek, hevederek, takarmány- és nyersanyagkészletek stb.) tekintet nélkülarra, hogy ezek az üzemek a kisipar kereteit meghaladják-e vagy sem.

A lefoglalt üzemek magánvállalkozási jellege ennek folytán megszünik.

dolgozó nép tulajdonának védelme és a termelő munka ellenőrzése" volt.

Az alapvető termelési eszközök köztulajdonba vételét követően került sor a termelés és fogyasztás tervszerű irányítását biztosító intézkedések kiadására. Tekintettel a háborús helyzetre és a rendelkezésre álló nyersanyagok szűkös voltára, elsősorban a tervszerű anyaggazdálkodást kellett megvalósítani anyaghivatalok létesítése útján. Az anyaghivatalok feladatát az ipari termeléshez szükséges nyersanyagok, gépek, egyéb felszerelési tárgyak számbavétele és tervszerű elosztása képezte.

A szocializálás keresztülvitelére és a termelés folytonosságának biztosítására már április folyamán *helyi és a helyi tanácsok összefogására kerületi ipari termelési tanácsokat* szerveztek. A helyi termelési tanács az illető helységben levő üzemek termelési biztosaiból, a munkástanácsok elnökeiből, a szakszervezetek helyi csoportjainak képviselőiből, a munkások választott küldötteiből, a tanácsok küldötteiből, továbbá meghívott szakemberekből alakult.

Május végén került sor a Népgazdasági Tanács felállítására. Feladata a gazdasági élet egységes irányítása, vezetése és ellenőrzése. A Népgazdasági Tanács magába olvasztotta a gazdasági ügyekkel foglalkozó népbiztosságokat (földmívelésügy, szociális termelés, közellátás, közlekedés, pénzügy).

A „Szociális Termelés", a Szociális Termelés Népbiztosságának folyóirata

I. ÉVFOLYAM 9. SZÁM. BUDAPEST. 1919. MÁJUS 18.

VILÁG * PROLETÁRJAI * EGYESÜLJETEK!

SZOCIÁLIS TERMELÉS

A SZOCIÁLIS TERMELÉS NÉPBIZTOSSÁGÁNAK KÖZLÖNYE

Megjelenik minden hét szerdáján. Egyes szám ára: 2 kor.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: V. ker., Szabadság-tér 17. szám. Telefon: 62—60.

Az előfizetési ára: Egy évre 96 K, félévre 48 K, negyedévre 24 korona.

Munkabér és munkateljesítmény.

Irta: Havasi Gyula.

Alig, hogy átvette a proletáriátus a burzsoá uralom ledöntése után a hatalmat, a tanácskormány egyik legelső feladatának tekintette a munkabérek jelentékeny emelését, elsősorban pedig azoknak az igazságtalan bérdifferenciáknak megszüntetését, amelyek egyes, különösen elnyomott munkástétegeket a legnagyobb nyomorban tartottak. Különösen az utóbbi munkáskategóriáknál (dohánygyári, vegyészeti, textilmunkások, stb.) oly méretü volt ez a béremelés, aminőt a kapitalista uralom alatt évtizedes bérharcok küzdelmei és sztrájkjai is aligha eredményezhettek volna. Szükséges és indokolt volt a béreknek ily általános felemelése, mert ezzel lehetett csak lehetővé tenni azt, hogy a meglévő csekély élelmiszerhez és cseklély árukészlethez a proletáriatus szélesebb rétegei is hozzájuthassanak.

Természetes, hogy az általános béremelés a proletár állam gazdasági teherbíró képességének rendkivüli megterhelését jelenti. Az igy előállott sok száz milliós költségtöbbletet csak a dolgozók összességének munkateljesitménye által termelt értékekből fedezhetjük. Mert csak átmenetileg lehet a meglévő készletek fogyasztására berendezkedni, anélkül, hogy a kellő termeléssel utána ne pótoljuk a fogyasztott mennyiségeket s csak átmenetileg segitik ki a proletáriátust azok a készletek is, amelyeket a fogyasztás egyenletesebbé tételével a burzsoáziától elvontunk. Tudtuk nagyon jól, hogy a szocializált termelés nem lesz képes azonnal saját magából előteremteni nemcsak azt a költségtöbbletet, amelyet a jelentékenyen felemelt munkabérek okoznak, hanem azokat a költségeket is, amelyeket a proletár államnak a proletáriatus érdekeit szolgáló egyéb szociális intézmények is igényelnek. Tudtuk nagyon jól, hogy a proletár állam uj berendezései és a munkának emberi módon való értékelése a termelésben óriási deficitet okoz. Ugyanis senki sem várhatta, hogy a termelés kommunisztikus átszervezéséből származó nagy müszaki előnyök, az üzemösszevonások, nyersanyaggal és energiával való szervezett és észszerü gazdálkodás, tudománynak kapitalista profit szempontoktól nem gátolt legnagyobb mérvü alkalmazása a termelésben azonnal oly mértékben fognak mutatkozni, hogy az átmeneti differenciák is elkerülhetők lesznek.

Ezek az előnyök most vannak kialakulóban a termelési rend uj átszervezésével kapcsolatosan és bizonyos, hogy hőségesen be fogják hozni nemcsak az átmeneti idők deficitjét, de a proletáriátus számára állandóan mindinkább fokozódó jólétet fognak biztositani az anarhikus kapitalista gazdálkodás állandó nyomorusága helyett.

Azonban annak az előfeltétele, hogy ezt az átmeneti időt is gazdaságilag elviselhetően kibirjuk, az, hogy a gyárakban dolgozó proletáriátus valóban dolgozzék, sőt megfeszitett erővel dolgozzék. Használja ki a megfelelő berendezések termelőképességét a lehető legnagyobb mértékben és várja be munkában és türelemmel, amikor a termelés átszervezésével kapcsolatosan módunkban lesz az egy emberre eső munkamennyiséget megfelelően leszállitani, a munkaidőn és munkaviszonyokon lényegesen javitani.

Bár igaz, hogy a kapitalista termelési mód

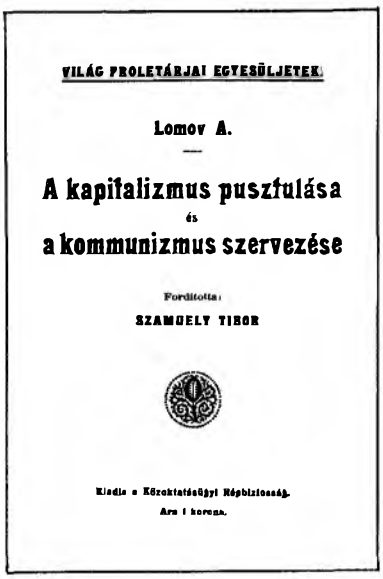

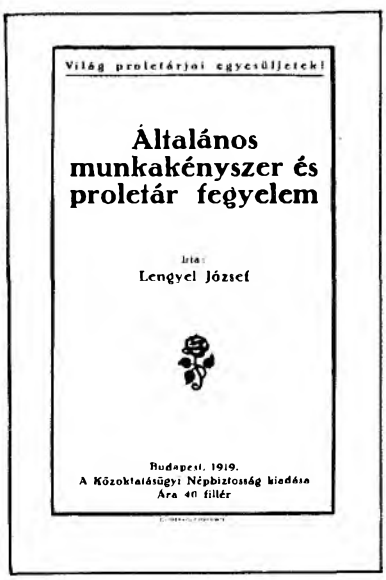

Élén elnökség és választmány állt. Az elnökség tagjait a Központi Intéző Bizottság, a választmány tagjait a Szakszervezeti Tanács és más testületek választották.

A Népgazdasági Tanács megalakulását követően a gazdasági élet központosítása jegyében megkezdődött az üzemek szakmánkénti összevonása Szakmai Üzemközpontokba.

A gazdasági rendelkezések, a gazdaság gyökeres átszervezésének megindulása a bonyolult problémák egész sorát vetette fel (bér- és árkérdések, ellenőrzés, munkaerő-gazdálkodás, pénzgazdálkodás, állami költségvetés, bürokrácia, termelékenység, munkafegyelem stb.). A Tanácsköztársaság e kérdéseket előzetes tapasztalatok nélkül, saját erejéből próbálta megoldani, és sok vonatkozásban helyes, úttörő munkát végzett.

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESULJETEK!

HOVÁ ÁLLJON A KISKERESKEDŐ ÉS KISIPAROS?

A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁG KIADÁSA
BUDAPEST, 1919. Ára 40 fillér.

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

Miért nincs értelme a bankjegyelrejtésnek?

Ára 20 fillér.

Kiadja a Közoktatásügyi Népbiztosság.

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESULJETEK!

A LAKÓHÁZAK SZOCIALIZÁLÁSA

A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCSNAK A LAKÓHÁZAK KÖZTULAJDONBA VÉTELÉRŐL SZÓLÓ X. SZÁMÚ RENDELETÉNEK MAGYARÁZATA.

Ára 40 fillér.

BUDAPEST, 1919
A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁG KIADÁSA

Világ proletárjai egyesüljetek!

HEVESI GYULA:

A KOMMUNISTA VILÁGFORRADALOM MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGI SZÜKSÉGSZERŰSÉGE

A termelés azonnali kommunizálásának műszaki és gazdasági feltételei.

Tanulmányok az „Internationale" forradalom előtti számaiból.

Ára 1 korona.

Kiadja a Közoktatásügyi Népbiztosság

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

A TERMELÉS IRÁNYELVEI A KOMMUNISTA ÁLLAMBAN

A KÖZOKTATÁSI NÉPBIZTOSSÁG KIADÁSA
BUDAPEST, 1919

Agitációs célra ingyenes példány.

Világ proletárjai egyesüljetek!

Munkásigazgatás.

A termelőbiztos, a munkástanács és a szakszervezet feladatairól.

Irta:

Varga Jenő.

Ára 1 korona.

A Közoktatásügyi Népbiztosság kiadása. Budapest 1919.

Gazdasági kérdésekkel foglalkozó egykorú kiadványok

A nagybirtok szocializálása

Egy héttel az ipari üzemek köztulajdonba vétele után, április 4-én jelent meg a Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. számú rendelete, mely a *földbirtokok szocializálásáról* intézkedett. E rendelet értelmében „Minden közép- és nagybirtok minden tartozékával, élő és holt felszerelésével, valamint mezőgazdasági ipari üzemeivel együtt minden megváltás nélkül a proletár állam tulajdonába megy át. A kis- és törpebirtok a hozzátartozó házzal és melléképületekkel együtt továbbra is megmarad az eddigi magántulajdonban." A rendelet a köztulajdonba vett birtokok szétosztását megtiltotta, és úgy intézkedett, hogy a „köztulajdonba átvett földbirtokok szövetkezeti kezelésre a földet mívelő mezőgazdasági proletárságnak adatnak át".

A földbirtokok szocializálásáról szóló rendelet a magántulajdonban maradó birtokok felső határát nem szabta meg pontosan. Későbbi rendelkezések a határt általában 100 holdnál vonták meg. A földbirtokok szocializálása folytán 7 millió katasztrális hold került állami tulajdonba, 6,3 millió hold továbbra is magántulajdonban maradt.

A köztulajdonba vett földbirtokokon létesülő termelőszövetkezetek tagjai egyrészt a volt gazdasági cselédek, másrészt olyan földmunkások és kisbirtokosok lehettek, akik bizonyos számú munkanap elvégzésére kötelezettséget vállaltak. A kötelező munkanapok számát a rendelet nem szabályozta; a gyakorlatban többnyire 120 munkanap elvégzését követelték meg.

A birtokok igazgatásával szakértő vezetőként a birtok egy gazdatisztjét, esetleg a volt földbirtokost bízták meg. Amennyiben a gazdasági cselédek a volt földbirtokost, vagy gazda-

Hamburger Jenő, Biró Lajos, Latinca Sándor, Móricz Zsigmond külföldi újságírók társaságában egy Somogy megyei termelőszövetkezetben

Motoros ekével szántják a lóverseny-teret. Budapest népbiztossága már április 3-án elrendelte, hogy a főváros területén a „megmüvelésre alkalmas területek azonnal müvelés alá veendők". A régi lóverseny-téren 225 holdas kertészeti telep létesült

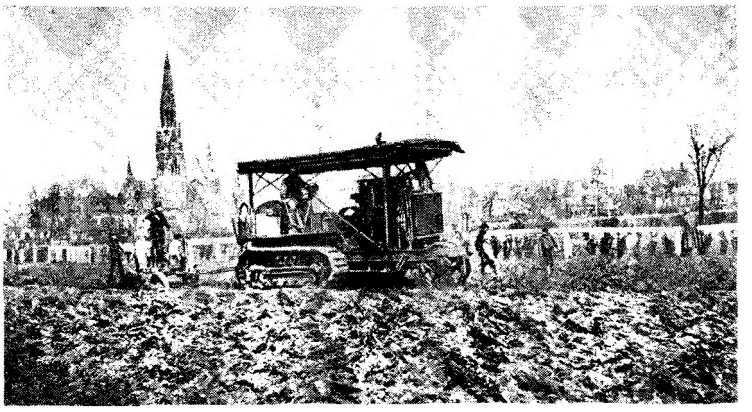

A Forradalmi Kormányzótanács rendelete a nagybirtokok szocializálásáról

A földbirtokok szociálizálása.

A Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. sz. rendelete.

1. §. Magyarország földje a dolgozók társadalmáé. Aki nem dolgozik, annak tulajdonában föld nem maradhat.

2. §. Minden közép- és nagybirtok minden tartozékával, élő és holt felszerelésével, valamint mezőgazdasági ipari üzemeivel együtt minden megváltás nélkül a proletár állam tulajdonába megy át.

3. §. A kis- és törpebirtok a hozzátartozó házzal és melléképületekkel együtt továbbra is megmarad az eddigi magántulajdonban. Hogy mely birtoktestek minősitendők kis- vagy középbirtokoknak, azt a helyi viszonyok figyelembevételével mindenkor a földmivelésügyi népbiztosság határozza meg.

4. §. Sem a köztulajdonba átvett földbirtokok, sem azoknak felszerelése egyesek vagy csoportok között nem osztható fel.

5. §. A köztulajdonba átvett földbirtokok szövetkezeti kezelésre a földet mivelő mezőgazdasági proletárságnak adatnak át. Ily termelő szövetkezeteknek tagja lehet minden 16 éven felüli férfi és nő, aki a termelésben megfelelő számu munkanappal részt vesz. A jövedelemben mindenki a végzett munka arányában részesedik.

6. §. A szövetkezetekről később kiadandó rendelet fog intézkedni.

7. §. A nagy- és kisgazdaságok termelésének irányitója a földmivelésügyi népbiztosság, ellenőrzői a helyi tanácsok.

8. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Budapest, 1919. április 3.

A Forradalmi Kormányzótanács.

Jegyzet. 1. Ez a rendelet a *Tanácsköztársaság* 1919 április 4-iki 9. számában jelent meg.

2. Lásd a termelés folytonosságának biztositása tárgyában kibocsájtott 2. F. N. számu rendeletet, 69. lap.

3. A földbirtokok után fizetendő haszonbérről a földmivelésügyi népbiztosság 11. F. N. számu rendelete szól. (78. lap.)

Az agrárkérdéssel foglalkozó egykorú kiadványok

Mit kell tudni a földmüvelő népnek a Tanács-Köztársaságról

Mindenki tudja jól, hogy *a földmivelő nép verejtékes munkában fáradozott napestig*, szántott, boronált, vetett, *de végül, ha az aratásra került a sor, mindent el kellett adnia*, hogy a városban méregdrágán megvásárolja azt a keveset, amire szüksége volt. Mert kevés kellett neki, keveset hagytak nála, *mindenét oda kellett adnia a földesurnak, a városi boltosnak*, annak a sok gazembernek, aki az ő munkájából élt. Ha pedig még ugy, ahogy megélhetett volna, nyakába ült a sok léhütő, aki mind parancsolt neki, megdolgoztatta, a földmivelő népnek a munkájából élt, cifrázta magát, nem dolgozott sohasem, hanem mindig azt mondta? „Dolgozzék a paraszt!"

Már régen rájött a földmivelő nép, hogy ez igy tovább nem mehet. Amikor elégedetlenkedni kezdett, *ráküldtek a városból egy kaputos urat, a* **képviselőt** és betömték a földmivelő száját azzal, hogy

a panaszával, bajával menjen a követéhez.

tisztet nem voltak hajlandók elfogadni, úgy a földmunkásszövetség küldött ki gazdatisztet a birtok vezetésére. A birtokot vezető szakember mellett az ipari üzemekhez hasonlóan a termelőszövetkezet tagjai által választott ellenőrző bizottság működött. A volt gazdasági cselédekből és földmunkásokból alakult ellenőrző bizottságok tevékenysége sok helyütt csak formális volt, e bizottságok csak kevéssé tudtak beavatkozni a birtokok tényleges irányításába.

A birtokok jövedelméből az idevágó rendelet utasítása szerint a tagok a végzett munka arányában részesedtek. Addig amíg erre sor került, a volt gazdasági cselédek továbbra is a kollektív szerződésben megállapított juttatásokat, a földmunkások napszámot, az aratók aratórészt kaptak.

A gazdasági élet központosítása jegyében az államosított földbirtokok összevonását is megkezdték. A Somogy megyei termelőszövetkezeti központ 600 000, a Fejér megyei hozzávetőleg félmillió hold földön gazdálkodott.

A dolgozók jobb életéért

A Tanácsköztársaság vezetői nem feledkeztek meg arról, hogy a szocializmus építéséért folyó harc végső célja a dolgozók jobb, emberibb és boldogabb életének a biztosítása. Nem törődve a rendkívüli nehézségekkel – híven a szocialista munkásmozgalom évtizedes – a kommunista párt által is vallott – programjához, fontos intézkedések születtek a dolgozók, különösen az ipari munkásság és az agrárproletariátus helyzetének javítására.

A legelső rendeletek egyikeként lefoglalták – néhány szükséges kivételtől eltekintve – az üzletek árukészletét, hogy azok elszállítását, elrejtését megakadályozzák. Ezzel és az egyidejűleg meginduló leltározással lehetővé kívánták tenni, hogy a szűkös készletek elsősorban a munkások, az arra leginkább rászorulók között kerüljenek olcsón szétosztásra.

Április 2-án – a Párizsi Kommün példáját követve – elrendelték a kisemberek 100 koronán aluli zálogtárgyainak visszaadását az azokra nyújtott kölcsönök egyidejű törlésével.

A Forradalmi Kormányzótanács április 2-án elrendelte a kisemberek zálogtárgyainak ingyenes visszaadását. A rendelet megjelenése után, a zálogház előtt

Néhány nagy raktárral rendelkező vagy visszaéléseket elkövető üzlet árukészletét április elején olcsó áron (a napi ár egyötödéért) kiárusították szakszervezeti igazolvánnyal rendelkező munkások között. Várakozók tömege a Rákóczi úton kijelölt textilkereskedések előtt

A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁGTÓL.

RENDELET.

1. A tanoncok munkaideje e rendelet megjelenésétől kezdve heti 36 óra, melybe az elméleti oktatás ideje is beszámíttatik. Az elméleti oktatás csak hétköznapokon, a nappali órákban történhetik.

2. Senki tanoncát el nem bocsáthatja. Ha elbocsátotta, minden eddigi illetményét (ellátás, lakás, fizetés) fizetni tartozik.

3. Aki tanoncát tettlegesen bántalmazza, forradalmi törvényszék elé állítandó.

Budapest, 1919. évi március hó 31.

Lukács

közoktatásügyi helyettes népbiztos.

A zálogtárgyak visszaadása.

A Forradalmi Kormányzótanács XXXII. sz. rendelete.

1. §. Azokat a zálogtárgyakat, amelyeket bármely zálogházban (zálogházi közvetítőnél) 1919. évi március hó 22-ike előtt 100 koronát meg nem haladó kölcsönösszegekért elzálogositottak, 1919. évi április hó 15-éig a zálogjegyek átadása ellenében minden fizetés nélkül vissza kell adni. Az elzálogositó a kapott kölcsönösszeget visszafizetni nem tartozik.

Aki a zálogtárgy visszavételc végett 1919. évi április hó 15-ike után jelentkezik, a kedvezményben nem részesül.

2. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Végrehajtása a szociális termelés népbiztosának feladata.

Budapest, 1919. április 2.

A Forradalmi Kormányzótanács.

Jegyzet. Ez a rendelet a *Tanácsköztársaság* 1919 április 3-iki 8. számában jelent meg.

A lakásrekvirálási rendelet.

A Forradalmi Kormányzótanács XV/b K. T. E. sz. rendelete

1. §. A Budapesti Központi Lakáshivatal, a budapesti lakáshivatalok és a lakásügyi felülvizsgálati bizottság, végül az idegeneket ellenőrző hivatal e rendelet hatálybaléptével megszünik. Budapesten és azokban a környékbeli községekben, amelyekre a Budapesti Központi Lakáshivatal müködése eddig kiterjedt, megszünik a központi járásbiróság mellett müködő lakbérleti bizottságok müködése is. Mindezeknek a megszüntetett szerveknek hatásköre a Magyar Tanács-Köztársaság Központi Lakásbiztosságára száll át, amelynek élén háromtagu direktórium áll. A direktórium tagjait a Kormányzótanács nevezi ki. Az előbbi rendelkezés szerint megszünt hatóságoknál folyamatban levő összes ügyek is megszünteknek tekintendők.

Munkások betegségi és baleseti biztositásának kiépitése.

A Forradalmi Kormányzótanács XXI. K. T. E. sz. rendelete.

1. §. Betegségi és baleseti biztositás hatálya alatt áll minden munkás (földmivesmunkás is).

Munkás mindenki, aki köz- vagy magánszolgálatban munkabér vagy fizetés fejében dolgozik.

A földmivesmunkások biztositásának módozatairól a munkaügyi és népjóléti népbiztosság külön rendelettel fog intézkedni.

2. §. A betegségi segélyekre való igényjogosultság a betegség kezdetétől számitott egy évig tart.

A lakásbérek leszállitása.

A Forradalmi Kormányzótanács XVII. K. T. E. sz. rendelete.

1. §. A Forradalmi Kormányzótanács X. számu rendelete értelmében a Tanácsköztársaság tulajdonába vett lakóházakban mindazokért a lakásokért, amelyeknek egy évre eső lakbére kétezer koronát meg nem halad, a jelenleginél 20%-ka kisebb lakásbért kell fizetni.

A lakbérnek ez a leszállitása olyan lakások tekintetében, melyekért a bért havonként vagy ennél rövidebb időközben fizetik, folyó évi április hó 1-én, más lakások tekintetében pedig a legközelebbi lakbérnegyed kezdetének időpontjában lép hatályba.

2. §. Az 1. §. első bekezdésének rendelkezései folyó évi április hó 1-től kezdődő hatállyal az albérletben birt lakások bérére is alkalmazást nyernek.

3. §. Ezt a rendeletet a szociális termelés népbiztossága hajtja végre.

Budapest, 1919. évi március hó 28-án.

A Forradalmi Kormányzótanács.

Garbai s. k., a Kormányótanács elnöke. — *Böhm* s. k., Szociálázási Népbiztos.

Jegyzet. Ez a rendelet a *Tanácsköztársaság* 1919 március 30-iki 5. számában jelent meg.

Az ipari munkások munkabérének ideiglenes megállapitása.

A Forradalmi Kormányzótanács LXIV. számu rendelete.

A munkabérek végleges rendezése a megalakítandó Legfőbb Népgazdasági Tanács feladata. Addig is, amig ez a végleges rendezés megtörténik, a munkabérek ideiglenes rendezésére vonatkozólag a következőket rendeljük el:

1. Az ipari munkások egyes kategoriái részére az órabéreket a következő határok között kell megállapitani:

Tanult szakmunkások és 10 évnél hosszabb gyakorlattal biró betanult munkások részére 4 és 8.50 korona között.

10 évnél rövidebb gyakorlattal biró, betanult munkások és 10 évnél hosszabb gyakorlattal biró segédmunkások (napszámosok) részére 3 és 6.50 korona között.

10 évnél rövidebb gyakorlattal biró segédmunkások (napszámosok) részére 2.50 és 5.50 korona között.

Ifjumunkások részére 1.50 és 2.50 korona között.

A gyermekek testi és lelki védelme.

A Forradalmi Kormányzótanács LXXI. számu rendelete.

1. §. A tanácsköztársaság a gyermekek testi és lelki védelmét legfontosabb feladatának tartja. A bajokat megelőző gyermekvédelem leghivatottabb helye az iskola. Ezért a kormányzótanács az iskolában gyermekvédő gyámi állásokat rendszeresit.

2. §. Az iskolai gyermekvédő gyámok — elsősorban okleveles tanitók — külön gyámi tanfolyamon nyernek kiképzést. A gyámi teendőket minden iskolában egy-két számfeletti tanitó látja el, kisebb községekben az iskola vezető tanitójára hárul a gyám gyermekvédő feladata. Kellő számu tanitó hijján a gyámi teendőkben képzett más egyének is kaphatnak gyermekvédő gyámi megbizást. A gyámokat átmenetileg a közoktatásügyi népbiztosság bizza meg a gyámi teendők végzésével.

3. §. A gyámok irányitását a nagyobb városokban és a megyék székhelyén a munkás-, katona- és földmivestanácsok

---

Az iskolásgyermekek fogainak kezeléséről.

A Munkaügyi és Népjóléti Népbiztos 2. M. N. N. számu rendelete.

1. §. Minden gyakorló fogorvos tartozik saját rendelő helyiségeiben és felszereléseivel naponta két óra hosszat a hozzáutalt iskolásgyermekek fogait kezelni.

Nincs többé törvénytelen gyermek.

A Forradalmi Kormányzótanács VII. sz. rendelete.

1. §. A Magyarországi Tanácsköztársaság törvénytelen gyermeket nem ismer.

Mindazok a jogok és kötelezettségek, amelyek a törvényes házasságból született gyermekeket megilletik (pl. névviselés, tartás, családi pótlék stb.), csorbitatlanul kiterjednek azokra a gyermekekre is, akik házasságon kivül születtek.

2. §. Ha a gyermek születési anyakönyvéből nem tünik ki, hogy ki a gyermek atyja, ezt akár a gyermeknek, akár az anyjának kérelmére hatósági uton külön eljárással kell megállapitani.

A Margitsziget ünnepélyes átadása. (1919. április 14.)

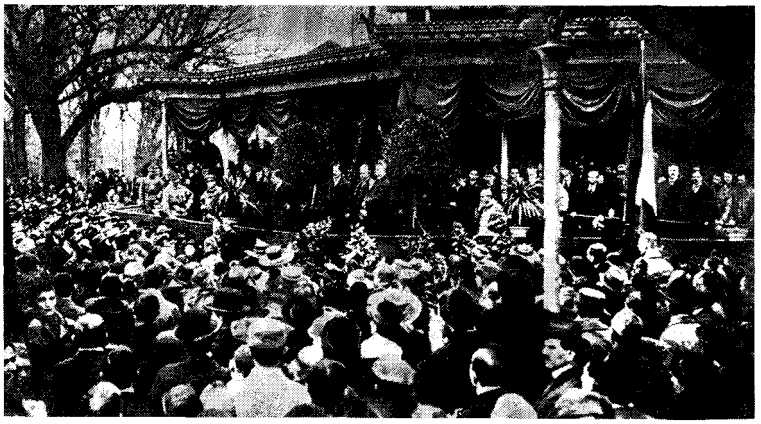

Március 28-án jelent meg a lakásrekvirálási rendelet. E rendelet és az ezt követő további intézkedések értelmében a *lakáskérdés* megoldására, mely a polgári demokratikus forradalom időszakában egyre csak húzódott, radikális rendszabályok léptek életbe. Az üresen álló helyiségeket, a gazdagok sokszobás lakásait igénybe vették, és a hajléktalanok között osztották ki. A lakbéreket leszállították, és az emberhez méltatlan körülmények között élő dolgozók tízezreit nemcsak lakáshoz, hanem a bútorelosztó hivatalon keresztül – előnyös feltételek mellett – bútorhoz is juttatták. A felsorolt intézkedéseket a Tanácsköztársaság ideiglenes, átmeneti rendelkezésnek szánta. A végleges megoldáshoz nagyszabású lakásépítési terveket dolgoztak ki, és a kedvezőtlen körülmények ellenére hozzá is kezdtek ezek megvalósításához.

Dienes László az ünnepségen

A rendeletek egész sora szabályozta – az alaprendelet április 17-én jelent meg – a munkások és alkalmazottak *munkaidejét* és *munkabérét*. E rendeletek biztosították a 8 órás munkaidőt, emelték a béreket és a természetbeli juttatásokat. A külön női munkabéreket az egyenlő teljesítményért egyenlő munkabér elve alapján eltörölték, a nők egyenjogúságát minden téren erőteljesen hangsúlyozták. Sokat tett a Tanácsköztársaság a gazdasági cselédek és a földmunkások érdekében. A napszámbérek, a pénz- és természetbeli járandóságok jelentősen emelkedtek. A gazdasági cselédek konvenciója, mely korábban 12–16 q volt, 24–28 q-ra nőtt, az aratómunkások 1919 nyarán az addigi $^1/_{12}$ vagy $^1/_{10}$ helyett $^1/_8$ vagy $^1/_7$ részért arattak.

A *társadalombiztosítás* Magyarországon – a forradalmat megelőző időben gyerekcipőben járt – csak egy szűk réteget érintett és e vonatkozásban sem volt kielégítő. A Forradalmi Kormányzótanács március 29-i rendelete a társadalombizto-

Proletár gyermekek a Park-Klubban

(Vajda Manó felvételei)

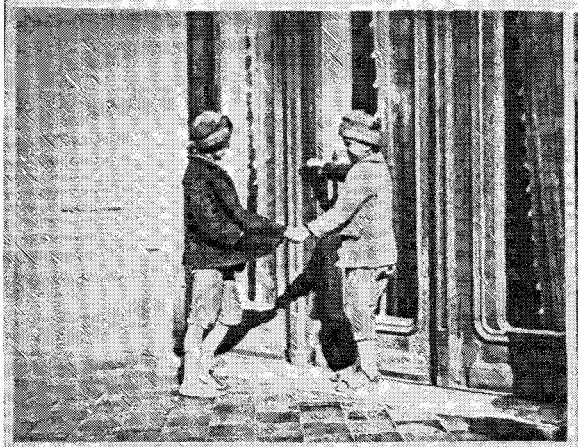

Pajtás, lépjünk be a Park-Klubba!

De jó hely ez a Park-Klub!

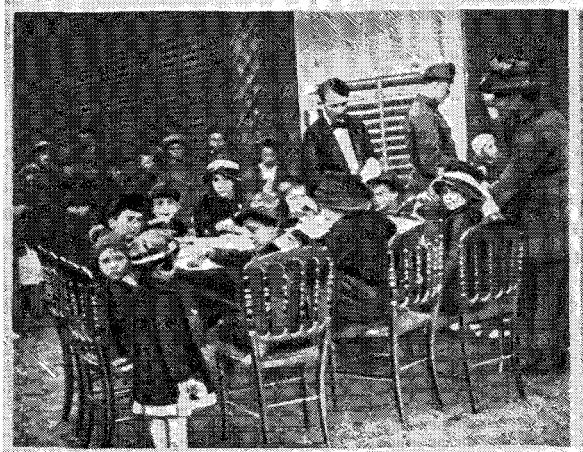

Uzsonna a kis proletároknak.

Testvéri osztozkodás.

Künn a bárány, benn a farkas.

Birkózó verseny.

A főváros zárt magánkertjeit megnyitották a gyerekek, a proletárok számára. A Kasselik-kert. Hoffmann Béla a VII. kerületi tanács nevében átadja a kertet

sítást minden munkásra kiterjesztette (munkás alatt értve mindazokat, akik köz- vagy magánszolgálatban bér vagy fizetés fejében dolgoznak), és a juttatásokat országosan egységesen szabályozta. E rendelettel és az ezt követően kiadott további intézkedésekkel megvalósult az egységes, mindenkire kiterjedő betegségi és balesetbiztosítás, a szolgáltatások felemelése, napirendre került a rokkantság, öregség, munkanélküliség esetére szóló biztosítás kiépítése.

A Tanácsköztársaság jelentősen felemelte a szülőanyák munka alóli mentességének idejét, terhességi, gyermekágyi és szoptatási segélyét.

A Park-Klub is a gyerekeké. Az Érdekes Újság egykori képes riportja

A Károlyi-kert

A gyermekvédelem, a gyerekekről való gondoskodás az első pillanattól az utolsó percig központi kérdés volt. A Főváros Népbiztosságának egyik legelső rendelete március 24-én az óvodába és iskolába járó gyermekek ingyenes fürdését tette lehetővé.

A Verseny-kert megnyitása

Március 25-én a Forradalmi Kormányzótanács a törvénytelen gyerekek addig fennálló igazságtalan, hátrányos helyzetének megszüntetéséről intézkedett.

Március 31-én a Közoktatásügyi Népbiztosság falragaszokon ismertette a tanoncokat védő előírásait. A Közoktatásügyi Népbiztosság rendelkezése a tanoncok bántalmazását szigorúan megtiltotta, egyidejűleg leszállította munka-

A Vár-kert

Proletár gyerekek a Széchenyi-fürdő előtt

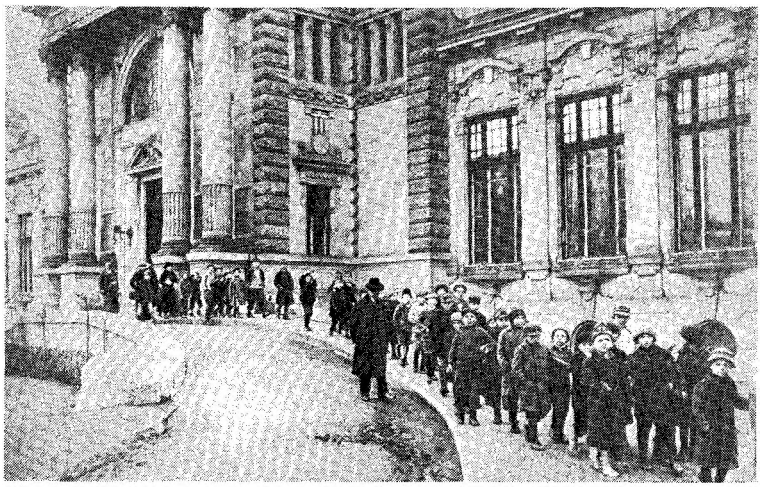

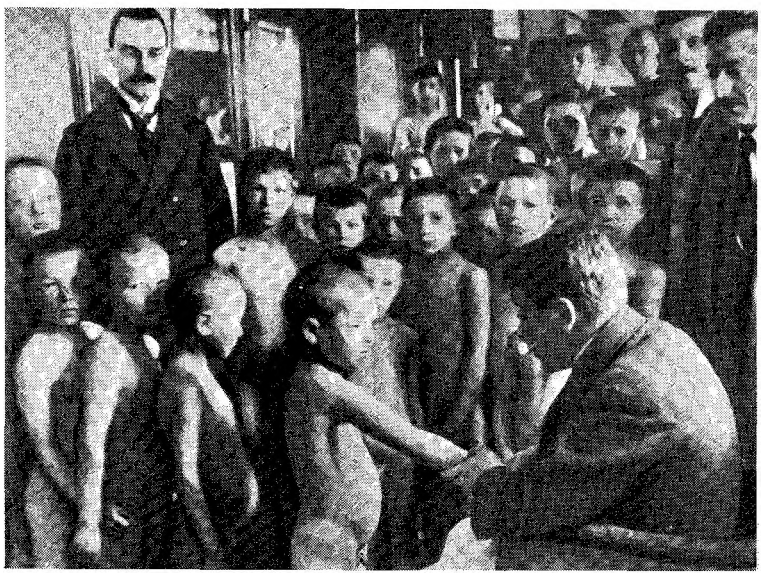

Fürdés előtt orvosi vizsgálat

idejüket, felemelte fizetésüket, biztosította számukra a tanulás lehetőségét.

Miután az iparosok egy része a tanoncok védelmére hozott intézkedéseket eleinte semmibe vette, a proletárdiktatúra később több mint száz iparost a Budapesti Forradalmi Törvényszék elé állított, ahol ellenük vádlóként az ifjúmunkás szervezet képviselői léptek fel.

A Margit-szigetet, a főváros és a vidék zárt magánkertjeit megnyitották a gyerekek, a proletárok számára.

Április végén az iskolákban gyermekvédő gyámi állásokat szerveztek, és az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermekek védelmére gyermekügyi biztosságot állítottak fel.

1919 nyarán a budai és a Pest környéki előkelő villákban, a főúri kastélyokban és a balatoni üdülőkben munkásgyermekek élvezték az élet szépségeit és örömeit.

A Tanácsköztársaság a kultúra területén alapvetően arra törekedett, hogy megtörje a volt uralkodó osztályok műveltségi monopóliumát, a tanulást, a művelődést mindenki számára lehetővé, elérhetővé tegye. Ugyanakkor harc indult, hogy a kulturális életben a maradi, reakciós szellem helyett a győztes szocialista forradalom eszméi váljanak mindenütt uralkodóvá.

A közoktatást illetően az egyik legelső és egyben legjelentősebb intézkedés az iskolák államosítása volt. „A nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről" szóló rendelet március 29-én látott napvilágot. E rendelet megjelenésével a haladó erők régi, már az 1848-as forradalom által követelt igénye teljesült. Magyarországon addig az elemi iskolák 80, a középiskolák 65%-a volt a különböző egyházak, elsősorban a római katolikus egyház tulajdonában, és az iskolákban klerikális, soviniszta, a természettudományok és társadalomtudományok új eredményeitől elzárkózó, maradi szellem uralkodott. Az államosítás kérdése körül már a polgári demokratikus forradalom időszakában heves harc bontakozott ki, ezt döntötte el a március 21-i hatalomátvétel a haladó erők javára.

A Tanácsköztársaság – egyidejűleg az iskolák államosításával – a közoktatás addigi rendszerének átszervezését is napirendre tűzte. Az idevágó elképzelések szervesen kapcsolódtak korábbi haladó szellemű pedagógiai reformtörekvésekhez, azok folytatását, továbbfejlesztését jelentették.

A tervek szerint – megvalósításukhoz hozzá is fogtak: az oktatás szervezetileg az egységes nyolcosztályos *népiskolára* épült. Ez a tankötelezettségnek 14 éves korig, idővel 18 éves

Szocialista diákok (főiskolai hallgatók) a Közoktatásügyi Népbiztosság előtt a forradalom mellett tüntetnek. (1919. március 23.)

Budapest, 1919. **6. szám.** Kedd, április 1.

TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

HIVATALOS LAP

Szerkesztőség: VII. kerület, Rákóczi-út 54. szám. Telefon: József 20—21.

Előfizetési árak: Egész évre . . . 60 korona Negyedévre . . . 15 korona Félévre . . . . 30 korona Egyes szám ára 60 fillér.

Kiadóhivatal: VII., Rákóczi-út 54., Athenaeum-épület. Telefon: József 13—91.

HIVATALOS RÉSZ.

A Forradalmi Kormányzótanács XXIV. számu rendelete

a nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről.

1. § A Magyarországi Tanácsköztársaság az oktatás ügyét állami feladatnak tekinti. Ebből a célból a Tanácsköztársaság valamennyi nem állami nevelési és oktatási intézetet kezelésébe vesz át. Az intézetek céljaira szolgáló minden ingatlan és ingó ennek a kormányzótanácsi rendeletnek az alapján köztulajdonná válik.

külön rendelettel megállapitja az oktatásügyi igazgatás uj szervezetét.

Budapest, 1919 március 29.

A Forradalmi Kormányzótanács.

Garbai Sándor s. k., a Kormányzótanács elnöke. *Kunfi Zsigmond* s. k., közoktatásügyi népbiztos.

A Forradalmi Kormányzótanács XXV. számu rendelete.

1. § A Forradalmi Kormányzótanács elhatározza a biztositó intézetek szocializálását. A szocializálás munkáját azzal kezdi meg, hogy előtt köteles bejelenteni, hogy van-e valamely pénzintézetnél folyószámlája vagy betétje, mekkora annak összege és hol van elhelyezve. A biztositó intézet a bejelentés alapján megállapitja, hogy a felnek az itt foglaltak értelmében mekkora összeg fize hető ki, a többletet pedig átutalja a Pénzintézeti Központhoz.

6. §. A Pénzintézeti Központ gondoskodik arról, hogy a hozzá átutalt biztositási összegek a 5. § második bekezdésében foglalt eset kivételével a felnek javára irassanak annál a pénzintézetnél, amelynél már betétje vagy folyószámlája van, feltéve, hogy ez a pénzintézet a pénzügyi népbiztos ellenőrzése alatt áll.

A pénzügyi népbiztos rendelettel határozza meg, hogy a Pénzintézeti Központ milyen eljá-

Az iskolák államosítását bejelentő rendelet a hivatalos lap 1919. április 1-i számában

korig való kiterjesztését jelentette, melynek betartását szigorú büntető rendelkezések kiadásával kívánták biztosítani.

Az államosítás lehetővé tette, különösen vidéken, az egy helységben működő különböző népiskolák egységesítését (egységes vezetését) és ezzel az oktatás szempontjából igen hátrányos osztatlan iskolák felszámolásának a megkezdését.

A *középiskolák* két típusának meghonosítására gondoltak. Az egyik lett volna a főiskolára előkészítő középiskola, a másik a 4 éves szakmunkásképző iskola az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem szükségleteinek megfelelően.

Az *egyetemekkel* kapcsolatos, még csak kialakulóban levő tervek a Tudományegyetem tudományos jellegét fokozni kívánták; a tudósképzés és a szakemberképzés elválasztására törekedtek. Több új főiskola létesült. A Kereskedelmi Akadémia, a Keleti Kereskedelmi Akadémia és a Világkereskedelmi Akadémia helyett közgazdasági főiskolát állítottak fel. A nyilvános és magán színésziskolák helyett létrehozták a Színművészeti Főiskolát. Hozzáfogtak egy kertészeti főiskola felállításához is.

A tanulást mindenki számára lehetővé tették a népiskolák ingyenessé tételével, a középiskolákban pedig a messzemenő anyagi támogatással. Így tárták ki a tudomány kapuit a művelődésből eddig kizárt munkások és gyermekeik számára. Az egyetemi felvételeket megkönnyítették, a hallgatók ré-

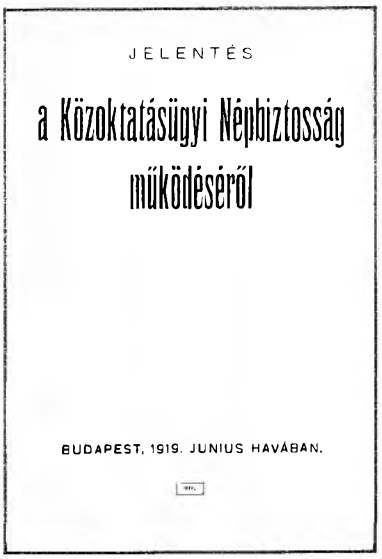

szére menzákat, diákotthonokat létesítettek, ösztöndíjak juttatását kezdték el. Fizikai munkások számára egyetemre előkészítő tanfolyamok indultak.

Kizárólag szervezett ipari munkások képzésére jött létre a Marx–Engels Munkásegyetem. Három tagozata volt: társadalomtudományi, természettudományi és közigazgatási. Az első két tagozaton a tanítás május folyamán indult meg. A közigazgatási tanfolyam megindítására, mely a munkástanácsok tagjainak képzését szolgálta volna – már nem kerülhetett sor.

A munkásság hiányos ismereteinek pótlását ismeretterjesztő előadások ezrei, analfabéta- és nyelvtanfolyamok szolgálták.

Az első pillanattól kezdve alapvető feladatként jelentkezett az oktatás szellemének, eszmei tartalmának átformálása. A népiskolákban és a középiskolákban a tanítást a gyakorlattal és a gyakorlati élet követelményeivel kívánták szoros összhangba hozni. A holt nyelvek tanítása helyett a természettudományok és az iskolai oktatásból addig száműzött társadalomtudományok oktatását állították előtérbe. Az iskolákban folyó vallásoktatást, mely már a polgári demokratikus forradalom időszakában is éles harcok középpontjában állt, a tanácsok általában tiltották, egyes helyeken azonban a vallásoktatás a Tanácsköztársaság egész ideje alatt tovább folytatódott. Új tankönyvek kiadását készítették elő, legsürgősebb feladatként útmutatót dolgoztak ki a történelemtanítás számára, mely a Néptanítók Lapjában jelent meg.

A marxizmus eszméinek népszerűsítését a proletárdiktatúra állami feladatnak tekintette. Megkezdődött a marxizmus klasszikus műveinek fordítása, nagy példányszámban jelentek meg a különböző felvilágosító füzetek.

Az államosítással kapcsolatosan az addigi egyházi iskolák oktatóit, a papokat, szerzeteseket és apácákat is átvették, amennyiben azok világi személyekké váltak. Végleges alkalmazásukat társadalomtudományi vizsga letételéhez kötötték.

A Tudományegyetem a Monarchia idején a reakciós szellem egyik fő erőssége volt. A Tanácsköztársaság a reakciós tanárokat eltávolította és helyükre addig mellőzött kiváló szakembereket állított. A Bölcsészettudományi Karra a proletárdiktatúra többek közt a következőket nevezte ki: Babits Mihály, Czebe Gyula, Fülep Lajos, Király György, Vadász Elemér, Varjas Sándor, Bolgár Elek, Szekfű Gyula, Turóczi-Trostler József, Benedek Marcell.

A Tanácsköztársaság, amikor egyrészt megkövetelte a pedagógusoktól, hogy tehetségükhöz és képességeikhez mérten vegyék ki részüket az új társadalom építésének munkájából, ugyanakkor hangsúlyozta a pedagógusok munká-

A proletárdiktatura és a tanítóság

KUN BÉLA
ELŐADÁSA
A TANÍTÓK ELŐADÓKÉPZŐ TANFOLYAMÁN.

BUDAPEST, 1919.
A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁG KIADÁSA

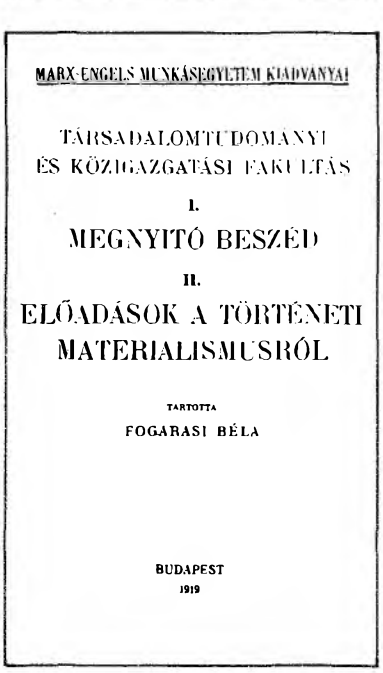

MARX-ENGELS MUNKÁSEGYETEM KIADVÁNYAI

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI ÉS KÖZIGAZGATÁSI FAKULTÁS

I.

MEGNYITÓ BESZÉD

II.

ELŐADÁSOK A TÖRTÉNETI MATERIALISMUSRÓL

TARTOTTA
FOGARASI BÉLA

BUDAPEST
1919

Világ proletárjai egyesüljetek!

Mit jelent az állami közoktatás?

Proletártestvérek!

A proletárdiktatura kemény ökle egy hatalmas csapással szétzuzta a kapitalista világ egyik legrégibb és legerősebb várát: **a felekezeti oktatást.** A kapitalista rendszer szolgálatában álló egyháznak elsőrendű hatalmi eszköze volt az iskola, amely a fejlődő emberesemetét átitatta, **csontjáig-velejéig megmérgezte a maga uralmának kedvező eszmékkel.** Ennek a hatalmi eszköznek most vége: a Forradalmi Kormányzótanács XXII. rendelete megsemmisítette.

A polgári társadalom „reformáramlatai" évtizedeken át tartó óriási erőfeszítésekkel sem birták az iskolát kicsavarni az egyház kezéből. Még Franciaországban is megmaradt az általános államosítás után a felekezetek iskolafőntartási szabadsága és ezzel a szabadsággal a papok olyan ügyesen tudtak élni, hogy husz év alatt megkétszereződött a felekezeti iskolákba járó gyermekek száma. Nálunk pedig még annyi eredménye sem volt a polgári társadalom keretében folyt reformtörekvéseknek, hogy a felekezeti iskolákat magániskoláknak nyilvánitották és az állami anyagi támogatástól megfosztották volna. **Állami pénzen — fölszabadulásért élet-halál harcot vivó proletárság keserves pénzén tartották fönn a papok néphutitó intézetelt** és ez ellen hiába volt minden küzdelem, mert egyetlen polgári párt sem akart komolyan véget vetni az egyházak rendszeres butitó munkájának. Nyilvánvaló tehát, hogy ebben a kérdésben sincs helye megalkuvásnak vagy kiméletnek abban a pillanatban, amikor a proletárság megszerezte magának a teljes államhatalmat. A kérdést ugy kellett megoldani, ahogy a Forradalmi Kormányzótanács megoldotta: **a Tanácsköztársaság valamennyi nem állami nevelési és oktatási intézetet kezelésébe veszi és azoknak minden ingatlan és ingó vagyonát köztulajdonná nyilvánitja;** az iskolában oktató egyházi személyeket — ha nem akarnak világi személyekké lenni — a szolgálatból elbocsátja; „a munkásság müvelődésének emelésére minden eddiginél nagyobbszabásu oktató és nevelő munkát végez".

Senkinek nem lehet kétsége az iránt, hogy a szocialista állam valóban képes is lesz ezt a programmját megvalósitani, a munkásság müveltségét a legmagasabb fokra emelni, a dolgozó rétegekben rejlő drága emberi tehetségeket fölébreszteni, kifejleszteni és az egész dolgozó társadalom javára értékesiteni. **Megbecsülhetetlen kincsek hevernek a proletárlelkek mélységeiben, mint drágakövek a föld sötét méhében.** A kapitalista rend nem iparkodott ezeket a kineseket napfényre hozni és ragyogóra csiszolni, sőt inkább minden berendezésével csak hátráltatta, elnyomta a proletártehetségek érvényesülését. Nagy ritkaságképen esett meg csak, hogy millió és millió proletárgyermek közül egy kiemelkedett és kiválóvá lehetett a tudomány vagy a müvészet valamely ágában. **Mert a kultura is az uralkodó osztályok kiváltsága volt.** A Stephenson Györgyök hősköltemény be illő küzdelme kellett ahhoz, hogy egy-egy proletárgyermek lángesze utat törjön magának és az egész emberiség életére messze kiható műveket alkosson. De hány Stephenson és hány Petőfi tört le

jának fontosságát és nem csak erkölcsileg, hanem anyagilag is éreztette a társadalom megbecsülését. A Tanácsköztársaság ismét napirendre tűzte és keresztül is vitte a tanítók fizetésrendezését.

A pedagógusok többsége a Tanácsköztársaság oldalára állt, az új rend célkitűzéseit lelkesen támogatta. Erről tanúskodnak – bár más céllal készültek – a Tanácsköztársaság bukása után százával indított fegyelmi ügyek aktái, jegyzőkönyvei.

Röpiratok, brosúrák a közoktatás átszervezéséről

A Tanácsköztársaság a *tudományost kutatást* a kutatóintézetek egész hálózatával kívánta előmozdítani: az intézeteket az egyetemek körül tervezték kiépíteni, az újjászervezett Akadémia lett volna az új kutatóhelyek központja. Az első tervek szerint jog és társadalomkutató, kriminálpedagógiai, matematikai és történelmi materializmus kutatóintézet felállításáról volt szó. Ezek közül az utóbbi meg is kezdte működését, Bolgár Elek vezetésével.

A Tanácsköztársaság idejére esett (április 8.) a nagy magyar fizikus, Eötvös Loránd halála. A proletárdiktatúra saját halottjának tekintette; temetésén megjelentek a Közoktatásügyi Népbiztosság vezetői, és felhasználták az alkalmat, hogy a diktatúrának az igazi tudomány iránti megbecsülését kifejezésre juttassák.

Messzemenő terveket dolgozott ki a Tanácsköztársaság a *könyvtárakkal* kapcsolatban. Egyrészt tervbe vették az anarchikusan kialakult tudományos könyvtárak ésszerű összevonását és szakosítását, másrészt nagyszabású népkönyvtári hálózat kiépítésébe fogtak a kerületekben, a külvárosokban, az üzemekben, sőt még a nagyobb bérházakban is.

Hasonló szellemben tervezték a *múzeumok* átszervezését. A kiállítások látogatását a dolgozók számára ingyenessé tették, a látogatási időt meghosszabították és vasárnapra is kiterjesztették. Annak érdekében, hogy a gazdagok palotáiban felhalmozott műkincsek megóvassanak és mindenki számára hozzáférhetővé váljanak, a Forradalmi Kormányzótanács – Lukács György javaslatára – már március 22-én hozzájárult a magánkézben levő muzeális értékű műtárgyak nyilvántartásba és köztulajdonba vételéhez.

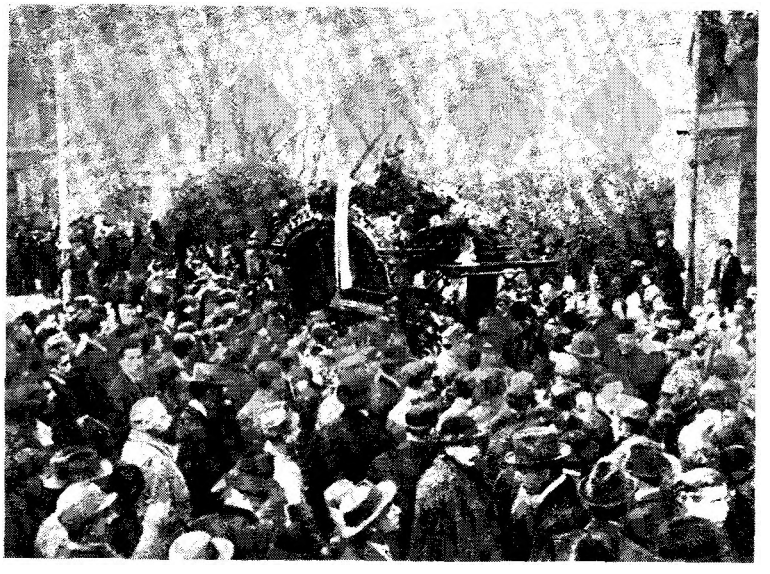

Eötvös Loránd temetése. A halottaskocsi a Nemzeti Múzeum előtt

Lukács György
közoktatásügyi népbiztoshelyettes

A Tanácsköztársaság Könyvtárügye c. hivatalos kiadvány a könyvtárügyi rendeletekről, elgondolásokról tájékoztatott

Budapest, 1919. — I. szám. — Május 1.

A Tanácsköztársaság Könyvtárügye

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: VI., Andrássy-út 12, I. 1. Telefon: 84—31. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

A könyvtárügyi politikai megbízottak hivatalos lapja.

Könyvtáraknak, könyvtárosoknak és munkástanácsok közreműködési osztályainak ingyen, magánosoknak évi 12 korona. Egyes szám 60 fillér.

Az országos könyvtárügy vezetői.

70.638/1919. sz.
III. b. ügyoszt.

Kinevezem *Diénes László* elvtársat a könyvtári ügyek megbízottjává és megbízom a Könyvtárügyi Tanács megszervezésével.

Budapest, 1919. márc. 30.

P. H. *Lukács György* s. k. népbiztos helyettes.

70.638/1919. sz.
III. b. ügyoszt.

Kinevezem *Kóhalmi Béla* elvtársat a könyvtári ügyek helyettes megbízottjává és megbízom a Könyvtárügyi Tanács megszervezésével.

Budapest, 1919. márc. 30.

P. H. *Lukács György* s. k. népbiztos helyettes.

A közoktatásügyi népbiztosság könyvtárügyi rendeletei.*)

Könyvgyűjtemények bejelentése.

— A K. N. T. sz. rendelete 7063/1919. sz. —

A köztulajdonba vett egyesületek helyiségeiben, palotákban, továbbá szakegyesületi és más célokra rekvirált helyiségekben talált könyvgyűjtemények azonnal bejelentendők a Szabó Ervin-könyvtárban (Városi Nyilvános Könyvtár, IV., Károlyi-utca 8. Telefon 120—15.)

Budapest, 1919. márc. 29.

Lukács György s. k., népbiztos-helyettes.

Vidéki könyvtárak megfelelőbb elhelyezése és elhagyott vidéki magánkönyvtárak ügyében.

A közoktatásügyi népbiztosság felhívja a vidéki munkástanácsokat, hogy ha járási vagy megyei székhelyeken olyan közkönyvtár van, mely eddigelé még nem felelő, proletárolvasók számára hozzáférhetetlen helyiségben volt elhelyezve, addig is, míg részletesebb utasításokat nem kapnak, hogy ezek részére megfelelő helyiséget *rekviráljanak* és *jelentsék be intézkedésüket* a könyvtárügyi megbízottaknál a Szabó Ervin-könyvtárban (Budapest, IV., Károlyi-u. 8.).

*) A bejelentések helye most már nem a Szabó Ervin-könyvtár, hanem a Könyvtárügyi politikai megbízottak hivatala: VI., Andrássy-út 12, I. Tel.: 84—31.

Ugyanígy jelentendők be azok az őrizetbe vett vidéki könyvgyűjtemények is, amelyeket felszabadult egyletek helyiségeiben, palotákban, szakegyleti vagy más célra rekvirált helyiségekben elhagyva találtak.

Budapest, 1919. ápr. 2.

Lukács s. k., népbiztos.

Kulturális célokat szolgáló helyiségek lefoglalása.

— A Közoktatásügyi Népbiztosság b. K. N. számu rendelete —

A közoktatásügyi népbiztosság az összes oktatási vagy kulturális célokat szolgáló épületeket, helyiségeket (iskolák, főiskolák, tanintézetek, muzeumok, laboratoriumok stb.), továbbá a mulatóban diákszállók, internátusok, diákmenzák céljaira berendezett vagy az utóbbi időben ilyen célra lefoglalt épületeket, helyiségeket — további intézkedésig — saját kezelésébe veszi.

Ez a rendelet kiterjed olyan pénziókra is, amelyekben eddig tulnyomóan vagy kizárólag diákok (diáklegányok) laktak.

Mindaddig, amig a fenijelzett épületek (helyiségek) kezelésére vagy esetleges más célokra való igénybevétele felől a népbiztosság az illetékes hatóságokkal más megállapodásra nem jut — ezen épületekben (helyiségekben) való bármiremű akár magánosok, akár hatóságok részéről való rekvirálás és beavatkozás tilos.

A rendelet ellen vétők felett a forradalmi törvényszék ítélkezik.

Budapest, 1919 április 7.

Közoktatásügyi Népbiztosság.

A magyar és a nemzetközi munkásmozgalom addig kevés figyelemre méltatott emlékeinek és irodalmának egybegyűjtésére Munkásmozgalom-történeti Múzeum létesült.

A Közoktatásügyi Népbiztosság 26. és 33. sz. rendeleteivel lerakta az *egységes levéltári szervezet* alapjait. E rendeletek a levéltárügy irányítását Országos Levéltárügyi Tanácsra bízták.

= **Eötvös Lóránt a munkástársadalom halottja.** A közoktatásügyi népbiztosság Eötvös Lórántot, a nemzetközi tudományosságnak szerdán elhunyt nagy munkását a munkástársadalom halottjának tekinti és maga gondoskodik temetéséről, amely pénteken délután órakor lesz a Muzeum előcsarnokából. — Itt írjuk meg: A Szocialista Diákok Szervezetének Orvosi és Bölcsészeti Szakosztálya e hó 11-én délután ½3 órakor a Trefort-kertben gyülekezik és onnan testületileg vonul föl Eötvös Lóránt temetésére. Az elvtársak jelenjenek meg tömegesen.

A Népszava egykorú híradása a temetésről. (1919. április 11.)

Az írók többsége, azok, akiket az értelmetlen háború szörnyű élményei és az Oroszországból induló forradalmak reményt sugalló hírei a magyar feudalizmussal és kapitalizmussal egyaránt szembeállítottak, a proletárdiktatúra kikiáltását örömmel fogadták. A haladó polgári irodalom, a radikálisok, a szociáldemokrata párt munkás-írói, az aktivisták (az irodalmi avantgarde) a Tanácsköztársaságot támogatta, csupán azok a konzervatívok húzódtak félre, akik már a polgári demokratikus átalakulást is ellenségesen fogadták.

Tóth Árpád szárnyaló ódával köszöntötte az új Vörös Istent, mely eljött és „tisztára mossa a világot". Babits az egyetemen – elfogadva a tanári kinevezést – irodalomelméletet adott elő, és Ady költészetéről vezetett szemináriumot. Móricz Zsigmond a Somogy megyei, Krúdy Gyula a Fejér megyei termelőszövetkezetekről írt lelkes hangú beszámolót.

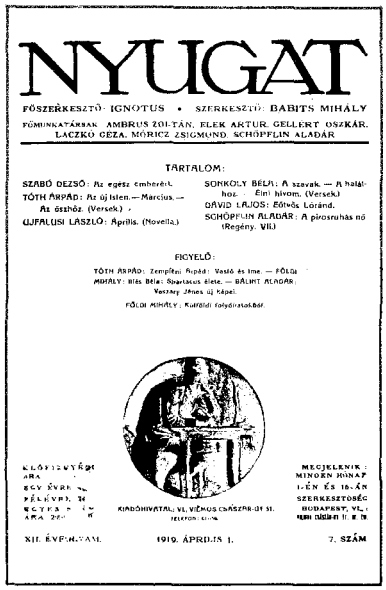

NYUGAT

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS • SZERKESZTŐ: BABITS MIHÁLY

FŐMUNKATÁRSAK: AMBRUS ZOLTÁN, ELEK ARTUR, GELLÉRT OSZKÁR, LACZKÓ GÉZA, MÓRICZ ZSIGMOND, SCHÖPFLIN ALADÁR

TARTALOM:

SZABÓ DEZSŐ: Az egész emberért.
TÓTH ÁRPÁD: Az új isten. — Március. — Az őszhöz. (Versek.)
UJFALUSI LÁSZLÓ: Április. (Novella.)
SONKOLY BÉLA: A szavak. — A halálhoz. — Elmi hívom. (Versek.)
DÁVID LAJOS: Eötvös Loránd.
SCHÖPFLIN ALADÁR: A pirosruhás nő (Regény. VII.)

FIGYELŐ:

TÓTH ÁRPÁD: Zemplén Árpád: Vastó és Ime. — FÖLDI MIHÁLY: Illés Béla: Spartacus élete. — BÁLINT ALADÁR: Vaszary János új képei.
FÖLDI MIHÁLY: Külföldi folyóiratokból.

KIADÓHIVATAL: VI. VIÉNUS CSÁSZÁR-ÚT 51.

MEGJELENIK: MINDEN HÓNAP 1-ÉN ÉS 16-ÁN
SZERKESZTŐSÉG BUDAPEST, VI.

XII. ÉVFOLYAM. 1919. ÁPRILIS 1. 7. SZÁM

A Nyugat 1919. április 1-i számában Tóth Árpád szárnyaló ódával köszöntötte a forradalom győzelmét

---

TÓTH ÁRPÁD: AZ ÚJ ISTEN

(Nyugat 1919 ápr. 1)

Új isten szól hozzátok emberek!

Nem templomok setét hajóin úszó
Tömjén között ragyog fel tűz-szeme,
Barnult szentképek arany keretéből,
Nem oltárok gyertyái közt fehérlik
Alabástrom közönnyel hallgatag,
Hívők csókjától koptatott szobor,
Nem méla, hosszú, vont litániák
Cukros hullámát úntan szürcsölő
Egek lakója!
Nem!
Új isten ez!
Új isten szól hozzátok, emberek!

Nem ég szülötte Ő! Nem mennyben él,
Nagymessze tőlünk, titkos ismeretlen,
Ki arca elé vonta az eget,
Mint egy hűvös, nagy, kékselyem palástot,
Nem!
Oh, de nem is föld bálványa Ő,
Mint ama Mammon, aki ült hízott
Gőggel rajtunk s szájától milliom
Élősdi csáp kígyózott szerteszét
S a szürcsölő, szívó karok befonták
A szűzek testét s feltörték fínom
Velőért a költő zengő agyát
S a gyárak vak, mély kéményén benyúlva
Átkúsztak a robotos termek odván
S felitták mind a könnyet és az átkot
S a lomha Rémben mind aranyra vált ez
És új éhséggé, bár a telt belek
Már a nehéz aranytól eldugultak
S a rothadó nagy testre már kiültek
Félelmes és aranyló hullafoltok . . .

Most új isten szól néktek, emberek!

A véres földnek vére szülte Őt,
A sok kiomlott, sűrű, keserű
Vér összeállt a fájó földeken,
Testté tapadt, alakká tornyosult,
Vérszínű, nagy mezítelen alakká,
Ki országlépő tágra tárja lábát
S földet rengésre tépő hangja zeng
Piros Keletről a sápadt Nyugatnak:
„Ím eljöttem!
Eljött a Vörös Isten!"

És megy. S dörgő léptére messze reszket
A sárga Szajna s medréből kicsap,
Jerichós visszhangot ver vén Westminster
S az Óceán zöld üvegén vörösen
Előre rezg ezermérföldes árnya
S átfogja a Fehér Ház vak falát . . .

Hozsánna néked, új isten, hozsánna!

Ismerj meg minket, tieid vagyunk!
A szíved hajtó élő, drága nedv,
A diadalmas vörös lüktetés
A mi bús vérünktől is gazdagult
S világra ömlő harsonád sodrába
Gyötört torkunk reszkető hangverése
Szerényen s mégis segítve simul:
A kicsiny, árva magyar jaj-patak
A messzezengő, nagy moszkvai árba,
Mely most tisztára mossa a világot:

Hozsánna néked, új isten, hozsánna!

Legyen szavad teremtés új igéje,
Formáld át sáros, bűnös, ócska bolygónk,
Mit elrontott sok régi, úri isten,
Te istenek közt új és proletár
Formáld boldoggá pörölyös kezeddel, —
Emelj minket roppant tenyereidre
És a magad képére gyúrj át minket!

Babits a katedrán. (Egykorú rajz.)

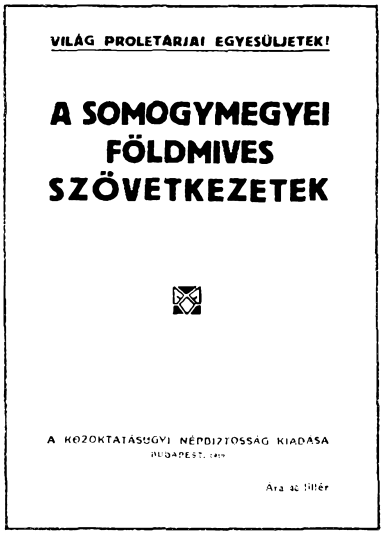

Móricz Zsigmond a Somogy megyei, Krúdy Gyula a Fejér megyei termelőszövetkezetekről írt lelkes hangú beszámolót

Móra Ferenc és Juhász Gyula a franciák által megszállt Szegeden foglalt állást az új rend igazsága mellett. Az aktivista írók, akiket radikális nézeteik és kizárólagosságra törő fellépésük hamarosan heves viták középpontjába sodort, kiáltványban üdvözölték a forradalmárokat, a proletárdiktatúra létrejöttében az „idő beteljesedését" látták.

A Közoktatásügyi Népbiztosság által életre hívott Írói Direktóriumban és Írói Választmányban, amely az irodalmi életet ténylegesen irányította, a haladó szellemű magyar irodalom különböző csoportjainak és irányzatainak képviselői foglaltak helyet. (Az írói direktórium tagjai közé tartozott: Balázs Béla, Komjáth Aladár, Kassák Lajos, Barta Lajos, de ott volt Biró Lajos, Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Osvát Ernő, Révész Béla, Szini Gyula is.)

A Tanácsköztársaság az írókról bőkezűen kívánt gondos-

A Közoktatásügyi Népbiztosság rendelete. A színház jegyek többségét a munkások kapják olcsó áron. (1919. március 24.)

RENDELET A SZINHÁZAKRÓL.

Ezentúl a szinház is a népé lesz!

Ezentúl a dolgozó munkásságnak is meglesz a lehetősége arra, hogy olcsón és könnyen jusson színházjegyekhez.

Ezért a csütörtöki (március 27-iki) és a következő napokra előre váltott Operai, Nemzeti szinházi, Vígszinházi, Városi szinházi, Budapesti (Margit-) szinházi és Madách-szinházi, Belvárosi szinházi, Medgyaszay-szinházi, Magyar-szinházi és Király-szinházi jegyek

érvényességüket vesztik.

Az elérvénytelenedett jegyeket az illető szinházak pénztára visszaváltja és pedig a következőképpen:

a csütörtökre (március 27-ikére) váltott jegyeket a következő hét csütörtökjén (április 3-ikán);

a péntekre váltott jegyeket a következő hét péntekjén, és így tovább, ugyanebben a rendben.

Az előírt napon vissza nem váltott jegyek ára elvész.

A szinházjegyek többséget a dolgozó munkásság részére tartjuk fenn, leszállított áron. Ezen leszállított áru jegyeket a SZAKSZERVEZETEK útján kapja meg a munkásság.

De felkérjük a munkassagot arra, hogy nem-munkas szamara szakszervezeti jegye ne valtson, hogy a jegyek csakugyan a munkásság kezére jussanak.

A jegyek egy részét, rendes áron, továbbra is a szinházi pénztárak árusítják. A szinházi pénztáraknál munkás is csak rendes áron kaphat jegyet.

Páholyokat csak ülésenként adnak el; kiki csak annyi páholyülést válthat, amennyit tényleg igénybe vesz.

Ezentúl a művészet sem lesz a ráérő gazdagok kiváltságos élvezete. A kultúra a dolgozó nép jussa!

Budapest, 1919. évi március hó 24-én.

Lukács György s. k. helyettes népbiztos. **Kunfi Zsigmond s. k.** közoktatásügyi népbiztos.

Balázs Béla író, a Közoktatásügyi népbiztosság irodalmi ügyosztályának vezetője

kodni. Az ismertek rendszeres havi előlegben, a fiatalok ösztöndíjban részesültek. A proletárdiktatúra az írók támogatására öt millió koronát meghaladó összeget irányzott elő.

A Forradalmi Kormányzótanács a színházakat államosította. A jegyek túlnyomó részét (eleinte $^2/_3$-át, később $^4/_5$-ét) munkások között osztották szét, kedvezményes áron. A nézőtéren új közönség jelent meg, az arisztokraták és nagypolgárok egykori páholyaiból proletárok figyeltek az előadásra, a színművészet igazmondó útmutatására. A színházak magas színvonalú darabok előadására törekedtek. A színlapon többek közt A. France, Andrejev, Hauptmann, Maeterlinck, Shakespeare, Strindberg nevével találkozhattunk.

A Ma, az aktivista írók és művészek folyóirata

Kassák Lajos és Uitz Béla a Ma szerkesztői

A Tanácsköztársaság idején a filmgyártás is új lendületet kapott. Az államosított és ésszerűen átszervezett filmgyárakban 37 játékfilm és híradófilmek hosszú sora készült. A híradófilmek, ellentétben a későbbiek során jórészt elkallódott játékfilmekkel, szinte hiánytalanul fennmaradtak. A nagy lelkesedéssel és odaadással készített „Vörös Riport Film" a magyar kommün történetének fontos forrása, filmtörténeti szempontból is értékes dokumentum.

Forradalmárok!

Az idő beteljesített bennetekel. Feleszméletek! És megteremtettétek a proletáriátus diktatórikus uralmát!

A kommunista gazdasági rend immár alapjaiban felszik előttetek. De ahhoz, hogy tényleg és hibátlanul megvalósuljon, összes erőtökkel ennek a minden dolgozóra egyformán legjobb gazdasági rendnek a megépítésében kell most maradéknélkül kiélni magatokat.

De a gazdasági forradalommal párhuzamosan mi, az új művészetek, az új morál, az új életformát jelentő kultura törtelen és megalkuvást nem tűrő harcosai ujból és most már megsokszorozott hittel fáklyázzuk elétek az uj ember szabad, monumentális életét! A kommunista kulturát!

Proletárok!

A burzsoá testi kizsákmányolással együtt meg kell szüntetnetek a ledöntött kapitalizmust szolgáló burzsoá művészeket is a lelki kizsákmányolást.

Ebben az uj életrendben csak azok vá lalkozhassanak a proletáriátus lelki ujjáépítésére, **akik eddig is vérző, megrugdalt, szuronyokkal börtönözött „fanatikus bolondjai"** voltak az uj életrendnek.

Igen **Mi,** fiatalok, a burzsoá sajtó és társadalom fojtogató gazságainak elszenvedői, akik egész életvitelünkkel élén hajadtunk a lázadóknak!

Követeljük méltó helyünket az uj kultura megformalásában, mert jól tudjuk, hogy az uj lelkeket csak az igenyessé tevő, **uj utakra tanító** és **szuggeráló,** aktiv, világszemléletes művészetek teremthetik meg. Mert csak és egyedül akkor lesz biztos alapokon nyugvó az uj élet, ha túl a gyomorkérdésen már a **felszabadult** emberi igenyesség feszíti magát szembe minden veszedelemmel.

De döntsetek el, vajjon azok, akik eddig a burzsoázia talpnyalói és szórakoztató bolondai voltak, akik a bankárok drága lakberendezéseihez irták lecukrozott szindarabjaikat és nyilfakasztó „festményeikel", le egészen a népbutító és elnarkotizáló kupléirókig, akik mindig a **levőbe-igénytelenítés,** a megalkuvás, a mindig jóllakottság párnás és higiénikus országutjain hajasodtak, akik végeredményben nem tudtak vagy **nem akartak** uj életre, uj hitre serkentő harcot keverni a komorságba esett proletárlelkekbe vajjon ezek **ma** alkalmasak-e arra, hogy az uj kultura a proletáriátusnak elhozzák?

S vajjon mi a biztositéka annak, hogy ma már alkalmasak, ha tegnap még ép az ellenkezője volt igaz ennek, és ha mégis, vajjon *hogy fog kinézni mindezek után az az* **uj kultura,** *amelyet ők akarnak megcsinálni*, ők, akik az utolsó pillanatig irtózattal utasitották el magukiól *minden* uj és megalkuvás nélküli törekvést!

Vigyázzatok! Ezek a nyülós, ezeridomu elvakrohalák most sietve átmázolták magukat „az uj keresetért" a kommunizmusba.

Vigyázzatok! Ezek az emberek át akarják menteni a kapitalista kulturát!

Mi, fiatal művészek, egő kiállással tiltakozunk ez ellen a gazság ellen!

Felétek kiáltunk!

Forradalmár munkások, katonák, diákok!

Követeljétek az uj és szebb életelek nevében a burzsoá „művészelekkel" való végleges leszámolást. Mert csak **igy** követelitek magatoknak a kenyér és hiis mellé a kulturát, mint testvéresült értéket!

Éljen a dolgozók szovjetköztársasága!

Éljen a burzsoá művészetek lölött a forradalmi művészek diktatúrája!

Éljen az uj kultura: ölében a felszabadult emberrel!

Aktivista művészek

Irók:	Képzőművészek:	Színészek:
Barta Sándor	Bortnyik Sándor	Péri László
Hevesi Iván	Gergely Sándor	Simon Jolán
Kahána Mózes	Máltis Teutsch János	Viktor Lajos
Kassák Lajos	Medgyes László	
Kudlák Lajos	Mohoj Nagy László	
Kádár Erzsi	Pátzai Pál	
mácza János	Ruttkay György	
Reiter Róbert	Szangher Ferenc	
Szélpál Árpád	Uitz Béla	
Ujvári Erzsi		

Budapest, 1919. március 25.

Az aktivista művészek felhívása

Világ proletárjai egyesüljetek!
Pór Bertalan plakátja

Amint az írók, úgy a képzőművészek többsége is helyeslőleg fogadta a proletárdiktatúra létrejöttét. A szervező és irányító munkában a nyolcak és az aktivisták köréhez tartozók jártak az élen, de más irányzatok képviselői is készséggel vállaltak feladatot, megbízatást, még akkor is, ha ez egyértelműen a forradalom célkitűzéseinek támogatását jelentette.

Nagy, maradandó képzőművészeti alkotások – az idő rövidsége ezt kizárta – nem keletkeztek. De az utcákat elborító – a magyar plakátművészet új csúcspontját jelző plakátok, a budapesti május 1-e díszítését szolgáló szobrok és pannók, a bélyegek és pénzérmék terve eleven művészeti életről, forradalmi indítású, a Tanácsköztársaság emlékét napjainkig ébren tartó művészi alkotásokról tanúskodnak.

A Művészeti Direktórium élén Pogány Kálmán, a Szépművészeti Múzeum munkatársa állt, aki megbízatását rövidesen a Vörös Hadsereg zászlóaljparancsnoki tisztével cserélte fel. Mellette Berény Róbert, majd Pór Bertalan a festőművészeket, Frenczy Béni a szobrászokat, Leszner Manó az építészeket, Kozma Lajos az iparművészeket képviselte. Tagjai voltak a direktóriumnak Antal Frigyes és Wilde János művészettörténészek is, ők a múzeumok ügyeivel foglalkoztak. Jelentős szerepet játszott később a direktórium munkájában Kenczler Hugó művészettörténész, a Nemzeti Múzeum egykori munkatársa, aki egyben a Műkincseket Társadalmasító Bizottság vezetője is volt.

A direktórium a képzőművészek támogatását, a művészekről való gondoskodást fontos feladatának tekintette. 150 mű-

Proletárok! Előre! Ti vagytok a világ megváltói.
(Szántó Lajos plakátja)

Részlet a kiállításból

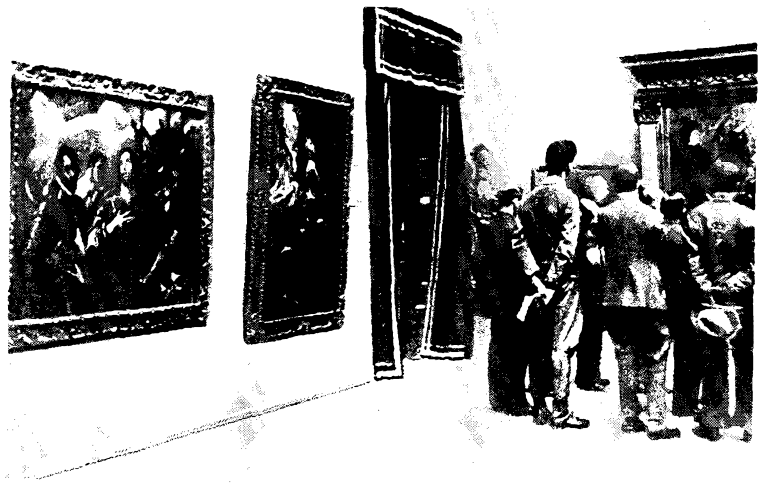

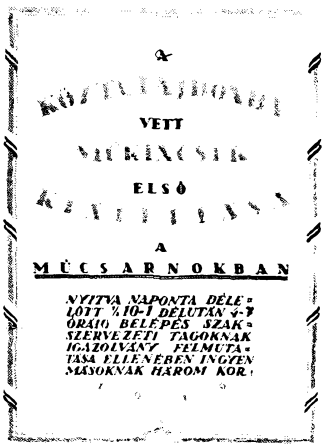

A köztulajdonba vett műkincsek kiállítása június 14-én nyílt meg a Műcsarnokban

Kun Béla a Műcsarnok előtt

vésznek rendszeres havi előleget kívántak juttatni, 80 kevésbé ismert festőnek, grafikusnak, szobrásznak rajztanári állást. A Közoktatásügyi Népbiztosság – gyorssegélyként – jelentős összeget utalt ki képek és szobrok vásárlására.

A népbiztosság támogatásával Proletár Képzőművészeti Műhely alakult tehetséges munkásfiatalok képzésére. A Tan-

10 koronás pénzérme, Beck Ö. Fülöp terve

10 koronás. Ferenczy Béni terve

Reinitz Béla, Ady verseinek megzenésítője, a Tanácsköztársaság színházi és zenei életének irányítója. Az öttagú zenei direktóriumban a néphiztosságot képviselő Lukács György és Reinitz Béla mellett Bartók Béla, Kodály Zoltán és Dohnányi Ernő foglaltak helyet

műhely a volt Andrássy palotában működött. Az iskola élén Uitz Béla állt, a festészeti szakosztályt Nemes Lampérth József, a szobrászatit Medgyesy Ferenc vezette.

Június közepén a köztulajdonba vett műkincsekből kiállítás nyílt a Műcsarnokban. A kiállításon felbecsülhetetlen értékű, a nyilvánosság elől mindaddig elzárt alkotásokban gyönyörködhettek a látogatók. A külföldi festészetet többek között Botticelli, Greco, Brueghel, Goya, Courbet, Corot, Manet, Renoir, Cézanne, Matisse, Van Gogh, Gauguin, a magyarokat Szinnyei Merse Pál, Székely Bertalan, Munkácsy Mihály, Paál László, Rippl Rónai József, Ferenczy Károly képviselték.

A belépés munkások számára (szakszervezeti igazolvány felmutatása ellenében) ingyenes volt.

Föderációs tervek és a világforradalom perspektívája

A Tanácsköztársaság vezetőinek a nemzeti kérdés megoldását célzó elképzeléseiben kezdettől fogva jelentős szerepet játszott a *föderáció* gondolata. A Tanácsköztársaságot az első pillanattól kezdve föderatív alapon – „szabad népek szabad szövetségeként" – kívánták létrehozni, és e szándék az áprilisi, majd az ennek helyére lépő júniusi alkotmány rendelkezéseiben is helyet kapott. Erről tanúskodott a Tanácsköztársaság hivatalos elnevezése: „*Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság*".

A júniusi alkotmány tervezete „Magyarországi Tanácsköztársaságok Szövetségével" is számolt és nem hagyott kétséget afelől, hogy a továbbfejlődés során, az események kedvező alakulását feltételezve, a magyar Tanácsköztársaság e szövetségnek lenne egyik tagállama.

A nemzeti kérdést illetően, nemcsak a Tanácsköztársaság területén élő nemzetiségek egyenjogúságának és önkormányzatának megvalósulásáról, a felszabaduló területeknek a Tanácsköztársasággal való szövetkezéséről, hanem messzebbmenő, távolabbi célokról is szó volt. A Tanácsköztársaság vezetői – a forradalom továbbgyűrűzését feltételezve – több ízben is utaltak a Német-Ausztriával, Csehszlovákiával vagy „Ukrajna-Oroszországgal" kötendő föderatív szövetség lehetőségére.

Ebben a szellemben, a vázolt esetőségek, Tanácsköztársaság létrehozásának jegyében tevékenykedtek a proletárdiktatúra idején Budapesten az egyesült párt nemzetközi csoportjai. E célkitűzések jegyében alakult – 14 nemzeti csoport egyesüléseként – a *Magyarországi Internacionalisták Szocialista-Kommunista Föderációja*. A Föderáció feladata a Tanácsköztársaság keretein belül végzett nevelő és szervező munka, a Vörös Hadsereg harcainak támogatása mellett, a határon túli felvilágosítás, a szekciók saját nyelvterületén érlelődő forradalmi mozgalmak támogatása volt. A szekciók közül a résztvevők számát és tevékenységét tekintve a csehszlovák, délszláv, a szlovén (vend), a német, a román, az orosz és az ukrán, valamint a lengyel szekció volt jelentős, de élénk tevékenységet fejtettek ki a kisebb csoportok is, mint ezt a bolgár és a francia csoport kötetünkben közölt röpiratai is tanúsítják.

A Marx–Lenin Ház a nemzetközi csoportok központja. (Budapest VI. Rózsa – ma Rózsa Ferenc – utca 61.)

A Tanácsköztársaság előbbiekben vázolt törekvései kétségtelenül összhangban álltak Szovjet-Oroszország vezetőinek az Osztrák–Magyar állam dolgozó népéhez intézett, és első helyen Lenin által aláírt 1918. november 2-i felhívásával, mely „nem a saját nemzeti burzsoáziával való szövetségben, hanem az Ausztriában élő összes nemzetek proletariátusának szövetségében" jelölte meg a győzelem zálogát.

Összhangban voltak a Kommunista Internacionálé 1919.

PARTEIGENOSSEN!
DEUTSCHE MÄNNER UND FRAUEN!

Sonntag, 16. April, vormittags 10 Uhr, in der Gólyavár (Muzeumring 6)

Deutsche Versammlung

Erscheint zahlreich!

Die deutsche sozialistische Partei Ungarns.

Пролетарии от всички страни, съединявайте се!

ПОЗИВ

към българските работници в Унгария.

Другари!

Настъпи часът за скъсване железните вериги на капитала. Великата руска революция доказа на международния пролетариат, как работничеството може да се освободи от игото на кървавия капитализъм, който хвърли народите в ноктите на войната, мизерията и глада.

Другари!

Стига тази гавра. Стига сте служили на чужди интереси. От днес служете на вашите собствени интереси. Не оставайте индеферентни от блестящата борба, която пролетарията води на живот и смърт за освобождението на всички потиснати и експлоатирани.

Български работници!

Героичната борба на руския и унгарския пролетарият е и ваша борба. Тя е борба на целия всесветски пролетарият. Затова водете активна борба, с оръжие в ръка, против империалистическите разбойнически банди, които искат да унищожат с силата на оръжието и бруталитета освободителната пролетарска революция. Прегърнете революционното червено знаме, на което е написано: »Братство, любов и равенство между народите«.

Елате и записвайте се в интернационалната червена армия, която се бори за освобождението на целокупното человечество от игото на капитализма и империализма.

Да живее всесветската революция!

Да живее международната червена армия!

Да живее всесветската федеративна съветска социалистическа република!

БЪЛГАРСКА КОМУНИСТИЧЕСКА ГРУПА.
(Рожа-утца) Rózsa-utca 61.

Az internacionalisták német, bolgár, francia, román és lengyel nyelvű röpiratai

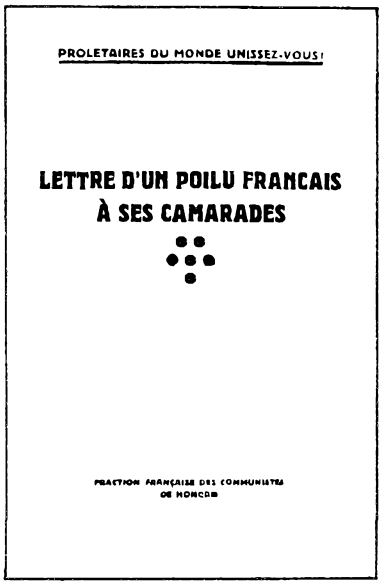

PROLETARJUSZE WSZYSTKICH KRAJÓW ZACZCIE SIE!

Polscy Towarzysze i Towarzyszki!

Budapeszteńska Grupa Komunistycznej Partji Robotniczej Polski, zwołuje na niedzielę dnia 4. maja o godzinie 3. po południu w domu Marksa-Lenina Rózsa-utca 61.

WIELKI WIEC LUDOWY

Porzadek dzienny:

1. Sprawozdanie tow. przybyłych z Moskwy.
2. Dyktatura proletarjatu i walka klasowa.

Przemawiać będą tow.: Górecki, Grochalski, Miłski, Mirek, Bernacki, Kubit i inni.

Muncitori din toată lumea uniti-va!

Tovarasi! Fratilor!

Pe voi vă chemăm, noi proletariatul român din România, aflători în Ungaria, la o mare întrunire internaţională pentru ziua de Duminică 27 Aprilie 1919 ora 4 p. m. în faţa parlamentului unde vom ridica protestul nostru contra hoardelor parazitare ale boerimei române care în mod banditesc a atentat contra Republicei socialiste proletare, trimetând trupele lor să ne subjuge şi pe noi sub regimul barbar sub care se află proletariatul şi ţărănimea din România.

Tovarăşi!

Protestul nostru trebue să fie auzit acum de întreaga lume muncitoare (proletară) ca astfel să nu fim singuri în lupta în contra hidrei ticăloase capitaliste.

Deci cu mic cu mare, tânăr şi bătrân veniţi să arătăm solidaritatea noastră proletară toţi acei cari suntem contra sclaviei şi a jugului capitalist. Veniţi de vă alăturaţi la protestul nostru, de unde vom trimite şi salutul nostru mândrilor tovarăşi Români, cari astăzi zac în închisorile din România pentru cauza mare socialistă.

Comitetul sectiunei din Budapesta a partidului comunist român din Ungaria

---

március 6-i, egyhangúan elfogadott kiáltványával is, mely a proletárdiktatúra idején magyarra fordítva több tízezer példányban jelent meg. Az Osztrák-Magyar Monarchiából, a cári birodalomból lepattant kis államok a szövetséges imperialisták játékszereivé váltak -- állapította meg a kiáltvány – és a kibontakozásra nézve a következőket írta: „A kis államok létfeltételeit most már csak a proletárforradalom tudja biztosítani, amely megszabadítja az országot, annak termelőerőit a nemzeti államok szűk bilincseiből, a népeket közös együttműködésre ösztönzi általános gazdasági tervek alapján, és a legkisebb és a leggyengébb népnek is megadja a lehetőséget, hogy szabadon és függetlenül intézze nemzeti

Közeledik az orosz Vörös Hadsereg. (Egykorú röpirat és plakát)

kultúrájának ügyeit, anélkül, hogy ezzel az Egész Európa egyesült és centralizált gazdasága a legkisebb kárt szenvedné."

Amennyiben a Tanácsköztársaság vezetői a világforradalom gondolatát népszerűsítették, úgy ez konkrétan annyit jelentett, hogy bíztak a forradalom árjának továbbgyűrűzésében, bíztak abban, hogy a forradalmat végig lehet vinni a francia határig. Amennyiben Kun Béla azt hangsúlyozta, hogy „mi a Magyarországi Tanácsköztársaság sorsát a nemzetközi forradalomra alapítottuk" úgy ez konkrétan azt jelentette, hogy a Tanácsköztársaság a külpolitika vonalán alapvetően két lehetőséggel számolt. Egyrészt azzal, hogy sikerül megteremteni a közvetlen kapcsolatot Szovjet-Oroszországgal és Szovjet-Ukrajnával, másrészt azzal, hogy Németországban – a német kormány a békeszerződést még nem írta alá – ugyanúgy mint Magyarországon a forradalmi erők kerekednek felül.

A német forradalom – úgy vélték – menthetetlenül magával sodorja Német–Ausztriát, a német és az orosz forradalom közé szorult Lengyelországot, a baloldal javára billenti a mérleg nyelvét Közép-Európában és a Balkánon.

Március végén – április első felében mindez valószínűnek látszott.

Az orosz és az ukrán Vörös Hadsereg elérte az egykori Osztrák–Magyar Monarchia határát. Bár az előnyomulásról és annak irányáról keringő hírek egy és más vonatkozásban túlzottak voltak, az egyesülés lehetősége fennállt, annál is inkább, mert nem tűnt kizártnak, hogy a fehérlengyelek által szorongatott Nyugat-Ukrán Köztársasággal lehetséges lesz valamiféle egyességet létrehozni.

Reménytkeltően alakult a helyzet Németországban is. Münchenben április 7-én kikiáltották a Bajor Tanácsköztársaságot. A Bajor Tanácsköztársasághoz, mely eleinte csak látszat Tanácsköztársaság volt, az ellenforradalom első sikertelen puccskísérlete után a kommunisták is csatlakoztak.

Április 16-án a müncheni üzemi és katonatanács táviratban üdvözölte az orosz és a magyar szovjet-köztársaságot: „A müncheni munkásosztály minden erejét annak a nagy történeti feladatnak szolgálatába fogja állítani, amelynek megoldását a bátor orosz és magyar testvérek kezdték meg."

Április 17-én Bécsben a parlament előtt összegyűlt tüntetők elől a rendőrség meghátrált és csak a szociáldemokraták passzív, leszerelő magatartásán múlt, hogy a halálos áldozatokat követelő megmozdulás (6 halott, 50 sebesült) nem folytatódott, nem nőtt át fegyveres felkelésbe.

A Vörös Hadsereg felvonulása Münchenben. Középen – köpenyben – Egelhofer városparancsnok

A Tanácsköztársaság ügye a békekonferencia előtt

A párizsi békekonferenciát váratlanul érték a magyarországi fordulatról érkező hírek. A magyar forradalom megzavarta az imperialisták szovjetellenes terveit. A konferencia újonnan létrehozott legfelsőbb szerve, a Tízek Tanácsa helyére lépő Négyek Tanácsa, azonnal napirendre tűzte a magyarországi fejlemények tárgyalását. Március 25-én határozatot hoztak Odessza kiürítéséről, az orosz fehérgárdistáknak, a Denyikinnek szánt hadianyag Románia részére való átadásáról, általában a román és lengyel ellenforradalmi hadseregek nagyarányú megerősítéséről, azzal a céllal, hogy az immár Ukrajnát is felszabadító orosz forradalmat Európa többi részétől, a Magyar Tanácsköztársaságtól elszigeteljék. A militarista körök, elsősorban a franciák, a magyar kommün ellen azonnali hadműveletek megindítását javasolták, és ennek irányítására francia tábornokot akartak kiküldeni Romániába. Az angolok és amerikaiak, Lloyd George és Wilson, akiknek Foch intervenciós terveivel szemben, azok kivihetőségét és célszerűségét illetően, kezdettől fogva fenntartásaik voltak, és a franciák túlzott európai terjeszkedését sem nézték jó szemmel, mérsékletet ajánlottak. Számoltak saját tömegeik, valamint az antantcsapatok forradalmasodásának veszélyével is. Az angolszász politikusok nyílt, elsietett fegyveres beavatkozás helyett inkább tájékozódást, tárgyalást javasoltak. Lehetségesnek vélték a Tanácsköztársaság „békés" úton való esetleges felszámolását. Az amerikai és angol álláspontot az olaszok is támogatták. Olaszország és Jugoszlávia között Fiume és a Dalmát tengerpart ügyében

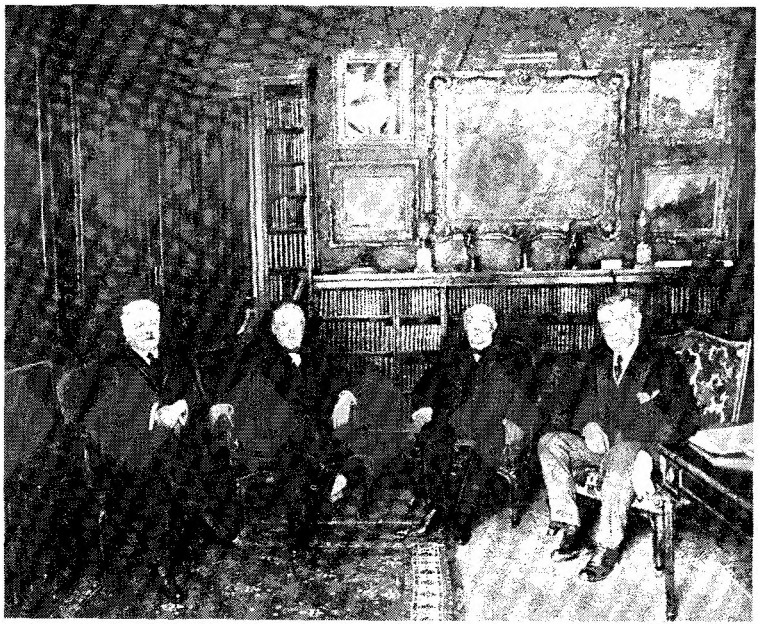

A „négyek" Wilson dolgozószobájában. (Balról jobbra: az olasz, az angol, a francia miniszterelnök és az Egyesült Államok elnöke. Orlando, Lloyd George, Clemenceau és Wilson)

Wilson párizsi rezidenciája előtt. Balról jobbra: Lloyd George, Orlando, Clemenceau, Wilson

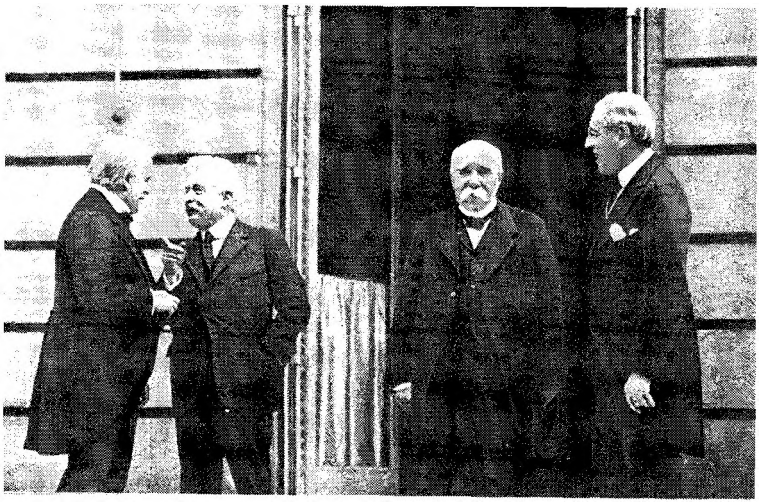

éles ellentétek álltak fenn, az olaszok úgy gondolták, hogy számukra a magyarországi események – e szemszögből nézve – előnyösek lehetnek.

A Négyek Tanácsának március 31-i ülésén a nagyhatalmak – kivéve a franciákat – bírálták a békekonferencia Magyarországgal kapcsolatos korábbi eljárását. Az angol miniszterelnök, Lloyd George kétségét fejezte ki az iránt, hogy Vix vajon elég világosan közölte-e: a semleges zóna határának nincs befolyása a végleges határok megvonására. Wilson a tanács előtt megjelenő francia külügyminiszter merev álláspontjára reagálva úgy vélte: „el kell kerülni, hogy túl kemény magatartás eredményeként, egyik állam a másik után a bolsevizmus karjaiba taszíttassék". Arra az érvre, hogy a semleges zónára vonatkozó döntésnek, a békekonferencia határozatának érvényt kell szerezni – kijelentette: „ő személy szerint nincs meggyőződve a semleges zónára vonatkozó döntés helyességéről".

Smuts tábornok, akit a békekonferencia tárgyalni és tájékozódni küldött Budapestre. Baloldalt Lloyd George angol miniszterelnök

A március 31-i ülésen a franciák, akiknek a közép-európai ügyekben döntő befolyásuk volt, elszigetelődtek, átmenetileg az olaszok által is támogatott angol–amerikai álláspont kerekedett felül.

Az így kialakult helyzet eredményeként április 1-én antantmisszió indult Magyarországra tárgyalások kezdeményezése és a helyzet kipuhatolása céljából. A misszió élére, Lloyd George javaslatára – Clemenceau ellenkezését figyelmen kívül hagyva – egy tekintéllyel bíró katonát és diplomatát, Smuts tábornokot, az angol hadikabinet tagját állították.

Smuts különvonata április 4-én érkezett a budapesti Kelati pályaudvarra, és a tárgyalások a vonaton hamarosan megkezdődtek. Smuts a nagyhatalmak nevében ajánlatot tett a Tanácsköztársaság kormányának.

Az írásban is előterjesztett javaslat új semleges övezetet jelölt ki. Ennek nyugati határa a Vix-jegyzékben foglaltaknál 20–25 km-rel beljebb húzódott. A semleges övezet keleti határát a pillanatnyi demarkációs vonal (frontvonal) alkotta volna, ami azt jelentette, hogy a román királyi csapatok egyelőre a helyükön maradnak, vagyis ellentétben az addigi elgondolással, nem nyomulnak előre vagy 60–70 km-rel, a Szatmárnémeti–Nagykároly–Nagyvárad–Nagyszalonta–Arad vonalig. A javaslat továbbmenően kilátásba helyezte a blokád azonnali megszüntetését és annak lehetővé tételét, hogy még mielőtt Magyarország határait a békeszerződésben végleg megállapítanák, a magyar kormány álláspontját erre nézve egy e célból összeülő értekezleten előadhassa.

Smuts javaslata, a korábbi Vix által átnyújtott követelésekhez képest, visszakozást jelentett, azoknál nyilvánvalóan kedvezőbb volt. De a misszió megjelenését Budapesten a Tanácskormány ettől függetlenül is sikerként könyvelhette el.

A Szovjet-Oroszországgal való szövetség jegyében létrejött proletárdiktatúra két hét alatt elérte azt, amit a Károlyi-kormány több hónapos alázatos kilincseléssel sem tudott elérni: az antant hajlandónak mutatkozott a tárgyalásokra,

A Magyar Tanácsköztársaság jegyzékváltása az ántánttal.

* *

Smuts tábornok ajánlata.

Smuts tábornok április 1-én a magyarországi Tanácsköztársaságnak a következő ajánlatot tette:

1. A magyar kormány hajlandó visszavonni minden magyar csapatot és fegyveres erőt a következő vonaltól nyugatra.

A vonal három kilométerre Makótól keletre elhagyja a Marost és három kilométerrel keletre halad Tótkomlóstól, Békéscsabától és Békéstől, továbbá a berettyószentmártoni útkereszteződéstől, majd tizenöt kilométerrel Debrecentől keletre húzódik és Debrecentől északkeletre fordulva, egy Nagyecsedtől öt kilométerrel nyugatra fekvő ponton megy keresztül és a Szamos-folyót Nagyecsedtől északra éri el.

2. Az összes román csapatok parancsot kaptak, hogy jelenleg elfoglalt állásaikon túl ne nyomuljanak.

3. Az a terület, amely az 1. §-ban megjelölt vonal és a román hadsereg jelenlegi vonala közé esik,

semleges zónának

tekintendő és szövetséges haderőkkel, még pedig angol, francia, olasz és ha lehetséges, amerikai csapatokkal szállandó meg.

4. *A magyar kormány elfogadja annak a katonai szerződésnek a föltételeit és ragaszkodik hozzájuk,* amelyet az előbbi magyar kormány az ántánt és a vele szövetséges hatalmakkal 1918 november 13-án kötött, valamint elfogadja az 1918 november 3-án kötött fegyverszünet föltételeit is és ragaszkodik hozzájuk.

5. Határozottan kimondatik, hogy

a főtörzs leírt demarkációs vonal nem gyakorol befolyást az esetleges békefeltételekben megállapítandó területrendezésre.

6. Smuts tábornok ajánlani fogja a Párisban egybegyűlt nagyhatalmaknak, hogy

Magyarország blokádját rögtön szüntessék meg

és léptessenek életbe könnyítéseket abból a célból, hogy ez elsőrendű szükségleti cikkeknek, jelesen zsírnak és szénnek, Magyarországba való azonnali behozatala lehetővé váljék.

7. *Smuts tábornok továbbá ajánlani fogja a Párisban egybegyűlt nagyhatalmaknak, hogy mielőtt Magyarország politikai határait a békeszerződésben végleg megállapítanák,*

hívják meg a magyar kormány meghatalmazott képviselőit,

adják elő álláspontjukat a határok kérdésében és minden ebből származó gazdasági kérdésben egy értekezleten, amelyet a nagyhatalmak egy képviselőjének elnöklete alatt Csch-szlovákország, Románia, Jugoszlávia és Német-Ausztria képviselőivel tartanának.

Budapest, 1919 április 5.

A Tanácskormány válasza az ántántnak.

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya erre a következő jegyzéket intézte Smuts tábornokhoz:

Smuts ajánlata.
(Népszava, 1919. április 7.)

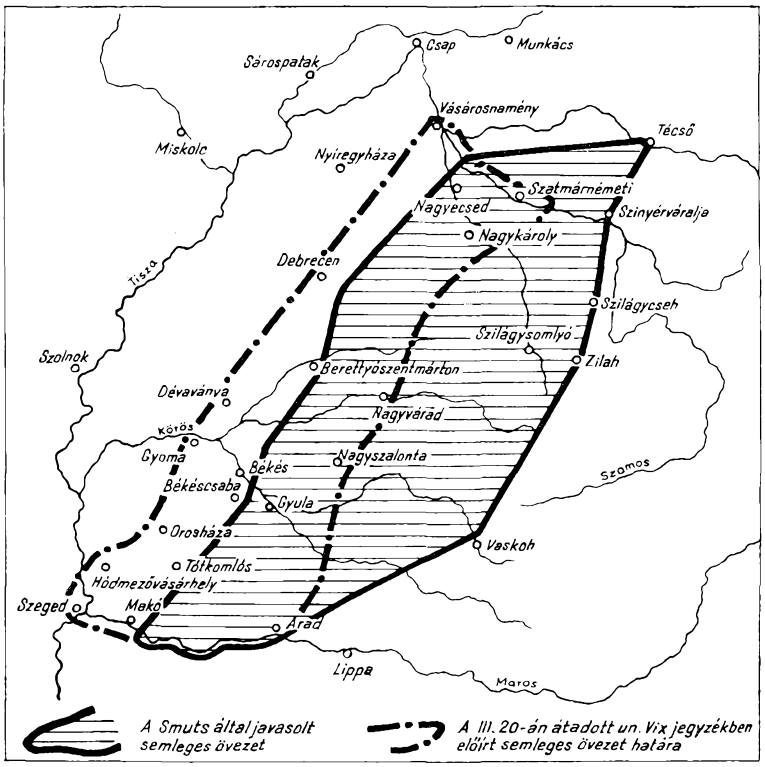

és kész volt – legalábbis így látszott – korábbi feltételeit enyhíteni.

A tanácskormány az ajánlatra ellenjavaslattal válaszolt. A válaszjegyzék a Smuts által kilátásba helyezett könnyítésekkel egyetértett és messzemenően helyeselte azt az eredetileg magyar részről felvetett gondolatot, hogy a Magyar Tanácsköztársaság, Csehország, Románia, Jugoszlávia és Német–Ausztria képviselői egy közös értekezlet keretében tisztázzák a vitás politikai és gazdasági kérdéseket.

A jegyzék a semleges övezet felállítása ellen sem emelt kifogást, de azt követelte, hogy a semleges övezet felállításakor a román katonaság is vonuljon vissza a belgrádi katonai egyezményben megállapított vonalra, vagyis egészen a Maros vonaláig.

Smuts a válaszjegyzéket – miután ez utóbbi követelést kivihetetlennek ítélte – elutasította. A tárgyalásokról Párizsba jelentést küldött, és azokról hazatérte után részletes feljegyzést készített. Smuts jelentésében és feljegyzésében, a tárgyalás megszakadása ellenére, a misszió által képviselt politika továbbfolytatása mellett foglalt állást, a Tanácsköztársaság kézben tartását, Szovjet-Oroszországtól való elválasztását, a proletárdiktatúra békés úton való felszámolását e politika alkalmazásával vélte továbbra is elérhetőnek.

Az intervenció megindulása

Smuts budapesti látogatásával egyidejűleg Franchet d'Esperey, a keleti antant haderő főparancsnoka, lázas tevékenységet fejtett ki, hogy megszervezze a francia, román és szerb csapatok *közös támadását* a csehszlovákok egyidejű támogatásával Budapest ellen. A francia főparancsnok az ügyben április 6-án Bukarestben Prezan tábornokkal, a román vezérkari főnökkel tárgyalt. Április 7-én Belgrádba indult, hogy a közös akció részleteit a szerb vezetőkkel (Misić vajdával és a régenssel) is megbeszélje. Franchet azonban – a békekonferencián fennálló ellentétek eredményeként – nem kapott engedélyt a fegyveres beavatkozásra. A román kormány ilyen körülmények között egyedül vállalta az akció megkezdését.

G. D. Mardarescu tábornok, az erdélyi román hadsereg parancsnoka

Franchet d'Esperey Bukarestben. A tábornokot Berthelot, a Dunai Hadsereg parancsnoka fogadja

A cotroceni királyi kastély Bukarest elővárosában, ahol a román koronatanács ülésezett

St. Panaitescu tábornok, az erdélyi román hadsereg vezérkari főnöke

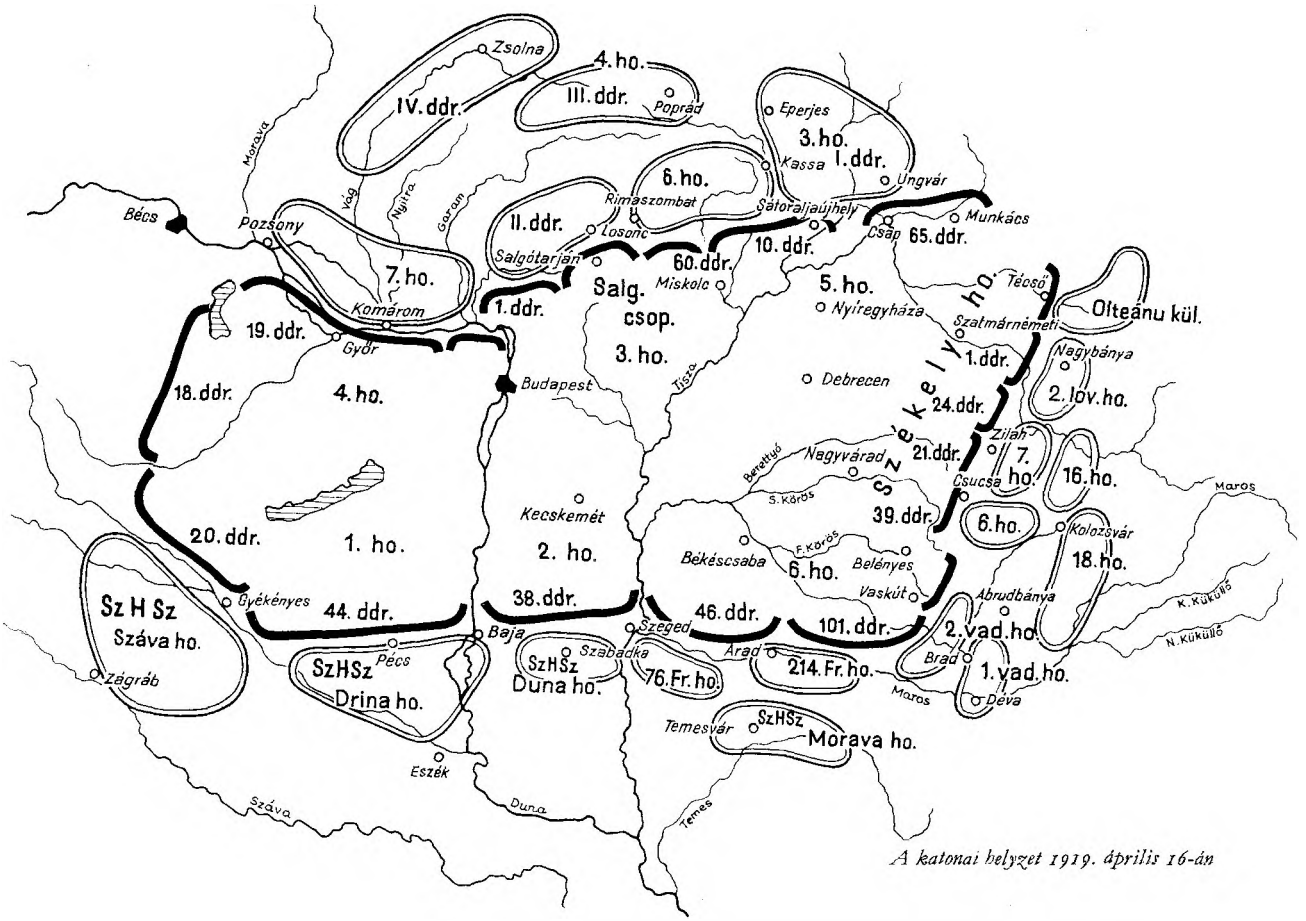

A katonai helyzet 1919. április 16-án

A Cotroceniben tartott koronatanács április 10-én döntött. Április 11-én Prezan, a franciák tudtával és jóváhagyásával parancsot adott a Tanácsköztársaság elleni hadműveletek megkezdésére. Ugyane napon az Erdélyben állomásozó román királyi csapatok parancsnokává Mardarescu tábornokot nevezték ki, aki ezt követően Nagyszebenben ütötte fel főhadiszállását.

A Mardarescu irányításával kidolgozott haditerv az „energikus támadás" végcélját a Vásárosnamény–Debrecen–Orosháza–Szeged vonal elérésében, „sőt ezen a vonalon túl egészen a Tiszáig" való előnyomulásban jelölte meg. A hadvezetőség a gondosan előkészített támadás céljára jelentős erőt vont össze. Az erdélyi román hadsereg 6 gyaloghadosztályból, 1 lovas hadosztályból és egy erős különítményből állt. Létszám és felszerelés tekintetében messze felülmúlta a vele szemben álló Vörös Hadsereget.

A román csapatok április 16-án, átlépve a demarkációs vonalat, több helyütt mélyen betörtek a Vörös Hadsereg állásaiba és gyenge ellenállásba ütközve – gyors ütemben nyomultak előre.

A proletárdiktatura.

* *

A románok megtámadták csapatainkat.

Megsértették a fegyverszünetet.

A „Magyar Távirati Iroda" jelenti: Annak ellenére, hogy a Tanácskormány a fegyverszüneti szerződést teljes mértékben magáévá tette és az antanttal tárgyalásokat folytat, *a románok a fegyverszüneti szerződés ujólagos flagráns megsértésével megtámadták az erdélyi határon álló csapatainkat. A támadást április 16-án kezdték és a mai napon folytatják.*

A Központi tanács küldöttei a Lakásbiztosságban.

Budapest Központi Munkás- és Katonatanácsának Intézőbizottsága a Központi Lakásbiztossághoz a következő hat elvtársat delegálta:

Első híradás a Tanácsköztársaság elleni támadás megindulásáról. (Népszava, 1919. április 18.)

Veszélyben a forradalom. Toborzás a Vörös Hadseregbe

A Tanácsköztársaság kormányának – az antanttal kezdeményezett tárgyalások ellenére – az első pillanattól kezdve számolnia kellett, és a kommün vezetői számoltak is, egy új háború lehetőségével. A hadseregszervezés fontossága, ilyen körülmények között, döntő kérdésként jelentkezett.

A proletárdiktatúra e téren is súlyos örökséget vett át: a fegyveres erőt, mely március végén a megelőző kormány által visszatartott három fiatal korosztályból és néhány ezer új, toborzott katonából állt, zömében fegyelmezetlen, harcra kevéssé alkalmas csapatok alkották. A hadsereg létszámát tekintve is gyenge volt, a személyi állomány – március végén – félszázezerre volt becsülhető.

A tanácskormány kezdettől fogva arra törekedett, hogy e helyzeten változtasson: új, erős, harcképes, forradalmi szellemtől áthatott hadsereget szervezzen. Az idevágó első ren-

RENDELET.

A vörös hadseregbe jelentkezők Budapesten a következő laktanyákban vétetnek fel:

1. Budán a kelenföldi laktanyában az I., II. és III. kerületbeli szervezett munkások,

2. a volt 32-es laktanyában (Üllői-úton) a IV., V., VI. és VII. kerületbeli szervezett munkások,

3. a volt honvéd laktanyában (a külső Üllői-úton) a VIII., IX. és X. kerületbeli és a kispesti szervezett munkások,

4. az Albrecht gyalogsági laktanyában (Lehel-utcza) az újpesti és rákospalotai szervezett munkások.

Jelentkezni lehet naponta délelőtt 9-től 12-ig és délután 2-től 5-ig.

Budapest, 1919. márczius 25.

Pogány József
hadügyi népbiztos.

Hirdetmény a Vörös Hadseregbe való jelentkezésről

Toborzónap. 1919. április 6. Beláthatatlan tömeg a Lánchídnál

Szamuely Tibor a Millenniumi Emlékmű előtt felállított emelvényen

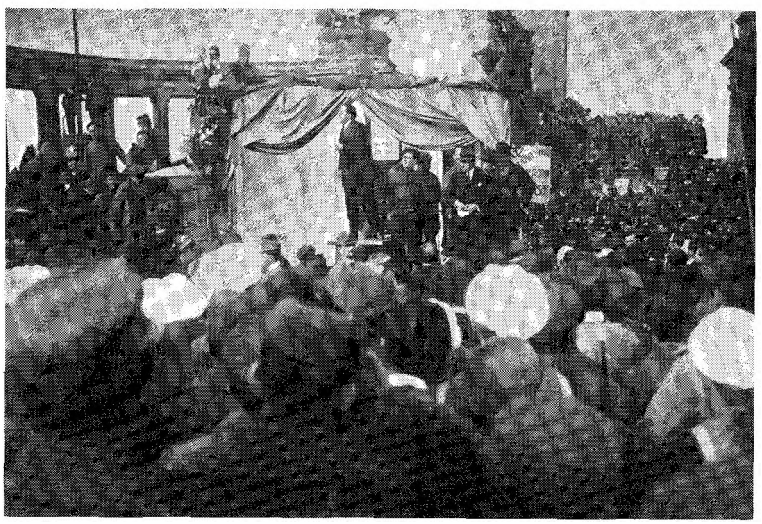

Pogány József

deletek – a Vörös Hadsereg alakításáról március 24-én kiadott alaprendelet és az azt követő további intézkedések – egy sor helyes, a hadsereg forradalmi szellemét erősítő, a fegyelem helyreállítását célzó utasítást tartalmaztak. A csapattestekhez politikai megbízottakat neveztek ki, forradalmi katonai törvényszékeket állítottak fel, a proletárság soraiból kikerülő parancsnokok számának emelése érdekében proletár parancsnokképző tanfolyamok indítását tervezték.

A hadsereg szervezése továbbra is toborzás útján folyt látványos külsőségek között. Az április 6-i toborzó napon tüntetők sokasága vonult végig a városon. A Lánchídnál gyülekező felvonulókat zenekarok, teherautók kísérték. Az Operánál, a Köröndön, a millenniumi emlékműnél szónokok, színészek buzdítottak a hadseregbe való jelentkezésre.

Az Opera előtt Körmendy Kálmán, a Belvárosi Színház művésze Csizmadia Sándor: Forradalom című versét szavalja

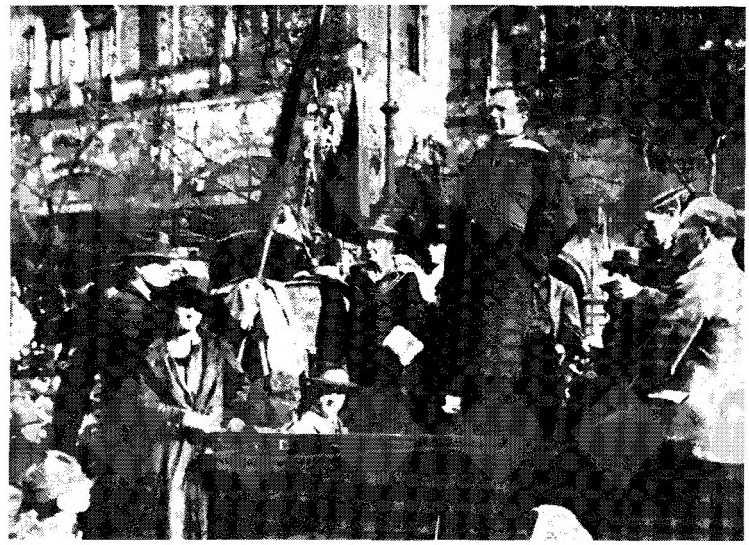

Paulay Erzsi a millenniumi emlékműnél

Az április 20-án rendezett toborzónapon Lugosi Béla (Nemzeti Színház) ad műsort a Népligetben

1

2

3

5

4

35

Toborzó plakátok.
1. Berény Róbert: Fegyverbe! Fegyverbe!
2. Vértes Marcell: Velem vagy ellenem.
3. Erbits József: Ne tétovázz!
4. Lampért (Nemes) József–Kmetty János: Be!
5. Uitz Béla: Vörös katonák előre.
6. Dankó Ödön: Be a Vörös Hadsereghe!

Nemzetközi ezredek

Fontos mozzanat volt a Vörös Hadsereg szervezése során, hogy a Tanácsköztársaság védelmére érkező és jelentkező, külföldi és magyarországi, magyar és nem magyar ajkú munkásokból, szegényparasztokból nemzetközi vörös ezredek alakultak.

A hatalomátvételt követően a Hadügyi Népbiztosság azonnal felhívással fordult az Oroszországból hazatért vöröskatonákhoz és a volt orosz hadifoglyokhoz.

A Lovarda utca 1. sz. alatt, ahol a nemzetköziek első toborzó irodája működött, tömegesen jelentkeztek az egykori katonák.

Március 30-án a Magyarországon élő orosz munkások és parasztok (volt emigránsok, volt hadifoglyok) az egyetemi „Gólyavárban" nagygyűlést tartottak; a kelenföldi laktanyából ugyane napon az 1. nemzetközi vörösezred 1. zászlóalja díszszemlére vonult a Várba a Hadügyi Népbiztosság elé.

Március 25-én, 60 stájer katona 18 gépfegyverrel jött át

A 3. nemzetközi ezred 3. zászlóaljának fogadalomtétele a parlament előtt. Középen civilben Fiedler Rezső hadügyi népbiztos. (1919. április 20.)

Az 1. nemzetközi ezred 1. zászlóalja díszszemlére vonul a Várba.
(1919. március 30.)

A zászlóalj a Hadügyi Népbiztosság előtt

Orosz emigránsok, hadifoglyok gyűlése a „Gólyavárban". (1919. március 30.)

A résztvevők a gyűlés befejeztével a toborzóirodába indulnak

a határon. Április 3-án Bécsből 1200 osztrák katona érkezett a kiemelkedő forradalmár, Leo Rothziegel vezetésével. Osztrák katonákból alakult a Vörös Hadsereg 2. sz. nemzetközi ezrede.

Oroszok, ukránok és osztrákok mellett lengyelek, szerbek, horvátok, olaszok, bolgárok és törökök is szép számmal jelentkeztek. A harcok fellángolása idején szlovákok, csehek, románok ajánlották fel segítségüket a forradalmi háborúhoz.

A nemzetközi ezredek, majd a 80. nemzetközi dandár kötelékében és a Vörös Hadsereg más egységeiben harcoló internacionalisták száma elérte a 10 000-ret. A nemzetköziek kiváló harcosok voltak, súlyos veszteségek árán is helytálltak, nem egy közülük életét áldozta a magyar szabadság, a világszabadság ügyéért.

Osztrák internacionalisták. Középen Leo Rothziegel, a 2. sz. nemzetközi vörös ezred parancsnoka

Kirill Kablukov, az orosz zászlóalj parancsnoka

Leo Rothziegel az osztrákokból alakult 2. nemzetközi ezred parancsnoka a Debrecen előterében vívott harcok során halt hősi halált. Elesett Karl Vogelfänger a 2. osztrák zászlóalj politikai biztosa és holtan maradt a csatatéren Franciszek Gawlinski, a lengyel század parancsnoka, az Érsekújvárért vívott csatában.

Lengyelek

A román kommunista csoport felhívása a magyarországi románokhoz. Jelentkezzenek az I. sz. nemzetközi vörös ezredbe

Tovarasi! Fratilor!

In Budapesta s'au inceput inscrierile in primul regiment al armatei rosii internationale!

Oare nu vreti voi acestia ce vorbiti romaneste sa avem cinstea înfiintarei unui batalion, al celui dintai batalion, rosu roman din Ungaria?

Veniti cu totii de va inscrieti la biroul romanesc din Lovarda-utca 1, care e deschis in fiecare zi dela 9 la 12 ore.

Bolgárok

Fegyverkezzetek!

Az intervenció megindulásáról érkező riasztó hírek hatására a Budapesti Munkás- és Katonatanács, április 19-én, izgatott hangulatban gyűlt össze a Városi Színházban. Az ülés szónokai: Kunfi, Kun, Böhm, Pogány, Szamuely a proletár haza védelmére szólították, fegyverbe hívták a munkásokat és szigorú rendszabályokat követeltek a támadás hírére feléledő, az ellenséggel összejátszó ellenforradalom letörésére. Kun Béla szépítgetés nélkül szólt a súlyos helyzetről, de hozzáfűzte: „ha a proletariátus, Budapest proletariátusa... áldozatkészségét fokozza... meg vagyunk mentve és meg van mentve a proletárforradalom". A gyűlés határozatot hozott: „hogy úgy a kormányzótanács és a munkástanács fele, mint az összmunkásság fele kimegy a frontra".

Másnap – április 20-án – megjelent a párt, a Forradalmi Kormányzótanács és a Budapesti Munkástanács közös felhívása: Proletárok, fegyverkezzetek!

Ugyane napon (húsvét vasárnapján) a népbiztosok és az egyesült párt vezetői vidékre utaztak. Az egykorú tudósítás szerint Garbai Sándor a kormányzótanács elnöke Miskolcon, Szamuely Győrben, Rákosi és Hamburger Nagykanizsán,

A Magyarországi Szocialista Párt, a Forradalmi Kormányzótanács, a Budapesti Forradalmi Munkás- és Katonatanács felhívása. (Népszava, 1919. április 20.)

Budapest, 1919 április 20. vasárnap. **Világ proletárjai egyesüljetek!** 95. szám :: XLVII. évfolyam

NÉPSZAVA

AZ ELŐFIZETÉS ÁRA: [illegible] | [illegible]
EGYES SZÁM ÁRA 24 FILLÉR.

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT REGGELI HIVATALOS LAPJA
Megjelenik hétfő kivételével minden nap.

SZERKESZTŐSÉG: VIII., CONTI-UTCA 4. (Telefon: József 3—29 és József 3—30.)
KIADÓHIVATAL: VIII., CONTI-UTCA 4. SZ. (Telefon: József 3-31, József 3-32 és József 56-74.)

Munkások! Elvtársak! Készüljetek május elsejének megünneplésére!

Fegyvergyári munkások! A rendkívüli helyzetre való tekintettel a proletárok érdeke megköveteli, hogy folyó hó 21-én, hétfőn reggel 7 órakor, minden fegyvergyári munkás a munkában megjelenjen. Aki ezt nem cselekszi, azt a proletariátus ellenségének fogjuk tekinteni.

A gyár munkástanácsa.

Veszélyben a forradalom!

Munkások!

Elvtársak! Elvtársnők!

A forradalom, a munkások, parasztok és katonák diadalmas forradalma, hívó szóval fordul hozzátok: fegyverkezzetek föl! Készüljetek a megtámadott proletárforradalom megvédelmezésére és továbbfejleszté-

letárkezetekbe is vegyetek fegyvert, mert a magántulidon, a kizsákmányolás, az elnyomatás hiveinek kezében is fegyver van és ezt a fegyvert ellenünk, proletárdiktaturánk, forradalmi hatalmunk ellen akarják forditani! Amikor a magyarországi proletariátus elhatározta, hogy végleg és telje-

amely átlépte Galicia határát, kelet felől támadja meg a bojárok és tőkések Romániáját.

Bizonyos, hogy a nemzetközi proletárforradalom föltartózhatatlanul halad előre *nyugat felé*, hogy a bajor, német proletárság döntő csapásra áll máris készen a nem-

Garbai Sándor Miskolcon. (1919. április 20.) A Tetemvárban

Ágoston Péter Békéscsabán, Vágó, Böhm, Pogány, Landler Debrecenben, Rónai Zoltán és Kalmár Henrik Sopronban, Rabinovics József Szolnokon, Horti Emil Aszódon, Somló Dezső Gyulán, Szakasits Árpád Balassagyarmaton tartott lelkesítő beszédet.

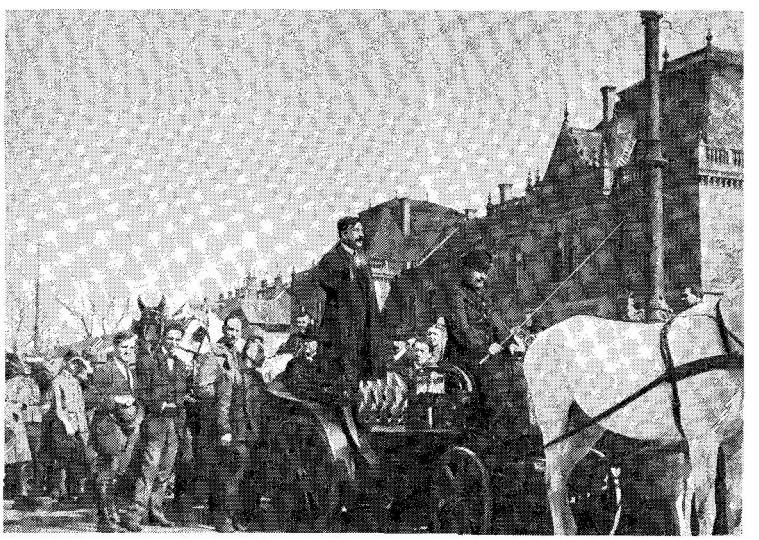

A pályaudvar előtt

A munkásezredek seregszemléje

A Vörös Hadsereg alakításáról március 24-én kiadott rendelet előírta, hogy a Vörös Hadseregen belül munkás tartalék zászlóaljak alakítandók.

A munkászászlóaljakat a milícia-rendszer alapján szervezték. A jelentkezők – amennyiben a helyzet lehetővé tette – napi munkájukat továbbra is ellátták, az önként vállalt szolgálatért külön díjazásban nem részesültek.

Az üzemi munkásokból alakuló, a külső és a belső ellenség ellen egyaránt felhasználható munkászászlóaljak parancsnokaikat, századparancsnokig bezárólag, maguk választották.

A kiutalt felszerelés (fegyver, lőszer) tárolásáról és őrzéséről az üzemi munkástanács gondoskodott.

A munkászászlóaljak szervezése, az üzemekben megjelenő népbiztosok felhívására, április elején vett nagyobb lendületet. A sajtó 19-én már 8 ezredről (24 zászlóaljról) tudósított.

Az első seregszemle április 23-án volt.

E napon 13 000 üzemi munkás vonult és sorakozott az Andrássy úton a Marseillaise és az Internacionálé hangjai

A 3. sz. munkásezred az Andrássy út (ma Népköztársaság útja) torkolatánál

A 6. sz. munkásezred a Köröndön, szemléhez felsorakozva

mellett. Munkaruhában, fegyverrel a vállon – négyes sorokban. A felfegyverzett nép jelent meg saját hatalmának védelmére. „Mintha a Párizsi Kommün emléke elevenedett volna meg az Andrássy úton, ahol komolyan, dobogó, kemény lépésekkel, fölvirágzott fegyverekkel mentek, csak mentek a proletárok. Ilyet mi még sohasem láttunk és nem éltünk hiába, hogy ezt láthattuk..." – így írt a *Népszava* lelkesen és meghatva a felvonulásról.

Az első seregszemlét követően a létszám új jelentkezőkkel gyarapodott. Április végéig Budapesten még 4, később további 8 ezred alakult.

A Kormányzótanács tagjai elvonulnak a munkásezredek sorfala előtt. (Elöl, balról jobbra Kun Béla, Garbai Sándor, Haubrich József, Szántó Béla)

A Vörös Hadsereg veresége és visszavonulása

A keleti frontról a hátország mozgósítása, a sebtiben bevagonírozott erősítések ellenére továbbra is kedvezőtlen hírek érkeztek; a harctér helyzete egyre súlyosabbá vált, április utolsó napjaiban válságosra fordult.

A román támadás megindulásakor magyar részről a front nagyobb részét, Técső és Csucsa között, a székely hadosztály, ettől délre a 39. dandár, végül Vaskohon túl egészen Aradig a 6. hadosztály tartotta. A frontvonalban állt, a 39. dandár parancsnokságának alárendelve, az 1. nemzetközi ezred két zászlóalja is. (A nemzetközi orosz és magyar-orosz alakulatok az utolsó pillanatban, április 14–15-én érkeztek Csucsa térségébe az ott levő székely zászlóaljak felváltására.)

Az ellenforradalmi beállítottságú tisztek vezetése alatt á'ló székely különítmények, a nagy túlerővel és jelentős tüzérségi támogatással meginduló offenzíva kibontakozása után, szinte ellenállás nélkül vonultak vissza. (A székely hadosztály a keleti front legjobban kiképzett, létszámát tekintve is legjelentősebb alakulata volt. A román fronton szolgálatot teljesítő katonáknak mintegy a fele tartozott az együttesen 10 000 katonát számláló székely különítmények állományához.) Gyors ütemben hátráltak a 6. hadosztály fegyelmezetlennek, harcra nem egy esetben alkalmatlannak bizonyuló kötelékei is. A 39. dandár és a két nemzetközi zászlóalj a túlerő elől, a szárnyak visszavonulása következtében, ugyancsak hátrálni kényszerült.

A román királyi hadsereg április 20-án elérte Nagyváradot, április 23-án bevonult Debrecenbe.

A román támadás hírére a közeli városokban megmozdultak az ellenforradalmárok. A fehér „hazafiak" a román intervenciósokat türelmetlenül várták és lelkesen üdvözölték. Az ellenforradalmi megmozdulásokban a régi közigazgatás, a

Az 1. nemzetközi ezred 2. (magyar-orosz) zászlóaljának egy csoportja a csucsai harcok idején

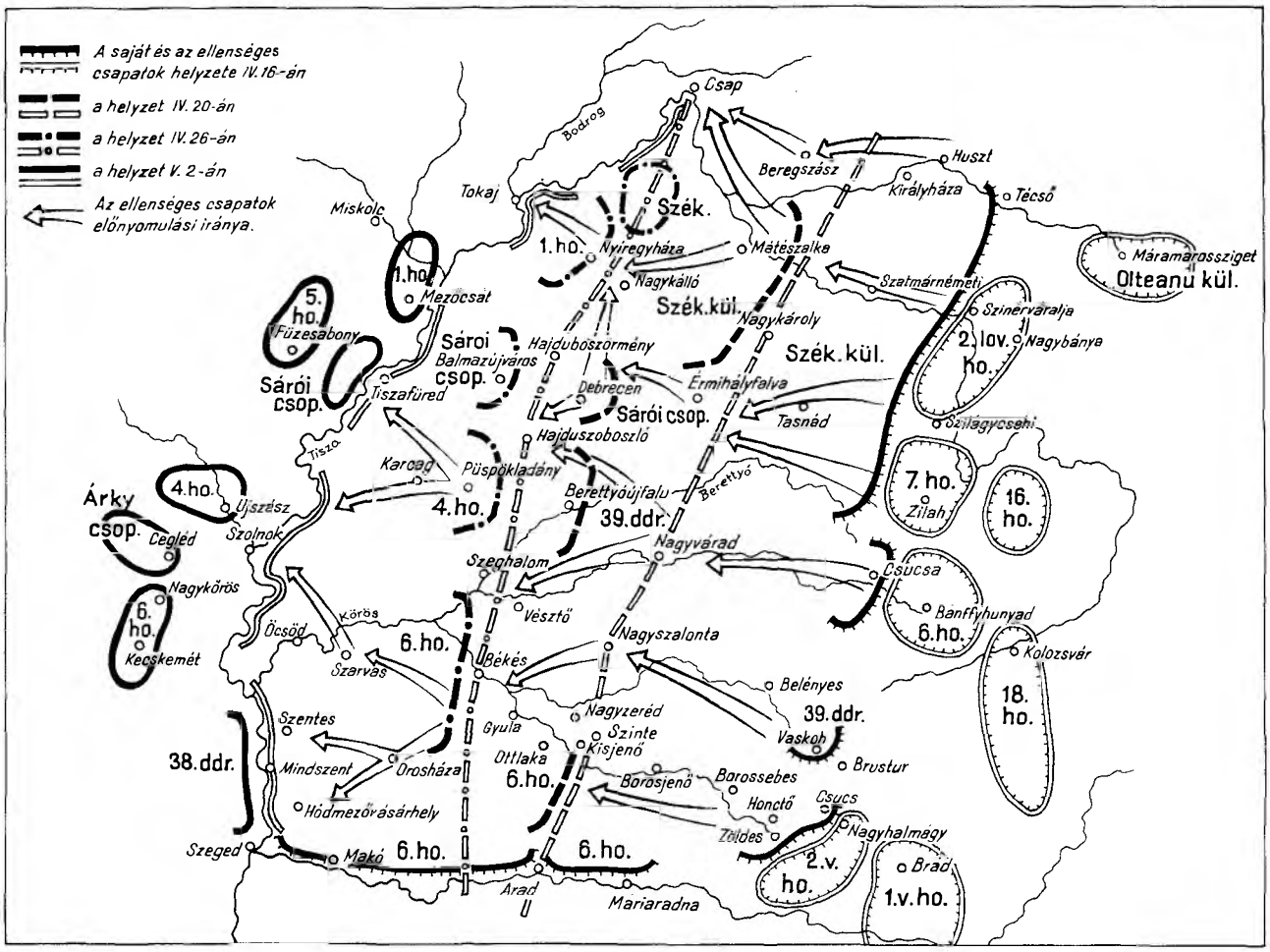

A Vörös Hadsereg visszavonulása. 1919. április 16–május 1.

városi polgárság, a csendőrök, a papok, a kulákok vitték a vezető szerepet. Nagyváradon „sót és kenyeret nyújtottak át Mosoiu tábornoknak". Nagyszalontán az üdvözlők között „ott volt gróf Tisza Kálmán, a nagy Tisza testvére". „Tudom, hogy az ostoba keleti bolsevizmussal szemben Önök a művelt nyugat civilizációját hozzák", így szónokolt Lénárd István, Szatmárnémeti egykori – most újra hivatalba lépő – polgármestere.

Fontos döntés volt e kritikus napokban, hogy április 21-én megtörtént a Keleti Hadseregparancsnokság felállítása. Ezzel – a központi parancsnokság létrehozásával – lehetővé vált a hadműveletek egységes, közvetlen, operatív irányítása. A tiszántúli hadsereg élére parancsnokként a Károlyi-kormány egykori hadügyminiszterét, a szociáldemokrata Böhm Vilmost állították. Vezérkari főnökké ugyanakkor Stromfeld Aurél személyében kiváló szakembert neveztek ki. Stromfeld

Böhm Vilmos, akit április 21-én a Keleti Hadsereg parancsnokává neveztek ki

Stromfeld Aurél vezérkari ezredes, a Keleti Hadsereg-parancsnokság vezérkari főnöke

Szamuely Tibor. A Kormányzótanács április 21-én a tiszántúli Vörös Hadsereg mögöttes területén a rend és fegyelem fenntartásával bízta meg

igaz hazaszeretettől áthatva nagy tudással, hallatlan munkabírással és energiával látta el a vállalt feladatot. A hadsereg mögöttes területén a rend és a fegyelem fenntartásával, az ellenforradalmi megmozdulások elfojtásával a Forradalmi Kormányzótanács Szamuely Tibort bízta meg, felhatalmazást adva, hogy e célra „bárminemű eszközt igénybe vegyen".

Az eredeti, még a Hadügyi Népbiztosság által kidolgozott elgondolás a hadműveletekre nézve az volt, hogy minden rendelkezésre álló tartalékot (leginkább a déli frontról elvont 1. és a Győrből érkező 4. hadosztály egységeit) Debrecen és Nyíregyháza térségében kell gyülekeztetni és az itt felvonuló erőkkel kell, ellentámadásba átmenve, a román előretörést megállítani, az intervenciósokat a demarkációs vonalra visszaszorítani.

A vázolt elképzelés a románok gyors előnyomulása és a székely hadosztály árulása következtében kivihetetlennek bizonyult. A székely hadosztály áruló parancsnokai, április 26-án (a székely különítmények feladata lett volna fedezni a Vörös Hadsereg mögöttes tartalékainak felvonulását) fegyverszüneti szerződést kötöttek az ellenséggel. A különítmények többsége letette a fegyvert és megadta magát, bizonytalan – a román parancsnokság által később be nem tartott ígéretek fejében. (A fegyverletétel tárgyában felvett jegyzőkönyv élet- és vagyonbiztonságot ígért, továbbá azt, hogy a tiszteket és katonákat rövid internálás után szabadon engedik.)

A székely hadosztály árulása után a Vörös Hadsereg számára nem maradt más lehetőség, mint visszavonulni a Tisza mögé, hídfőállások egyidejű kiépítésével. Április 26-án, vagyis ugyanaz nap, amikor a székely hadosztály kapitulált és kiszolgáltatta magát az ellenségnek, az 1. hadosztály Nyíregyházánál összevont egységei ellentámadásba mentek át. Pogány József, a hadosztály politikai biztosa határozott fellépéssel és személyes példamutatással lelket öntött a katonákba. A Nagykálló irányából támadó román alakulatok hátrálni kényszerültek, első ízben vonultak vissza, foglyokat, felszerelést hátrahagyva, a vöröskatonák és a fegyvert ragadó nyíregyházi munkások elől.

A Nagykállónál elért siker is közrejátszott abban, hogy a Vörös Hadsereg zömét ezt követően viszonylag csekély veszteségek árán lehetett a Tisza mögé visszavonni.

A román hadsereg május 1-én érkezett a Tiszához, megszállva annak keleti partját teljes hosszában. A Tiszántúl ezzel teljes egészében a román intervenciósok kezére került. Kivételt jelentett Makó és Hódmezővásárhely; ez utóbbi helységekbe április 27-én és 30-án szerb és francia csapatok (szpáhik) vonultak be.

Felrobbantott vasúti híd a Tiszán

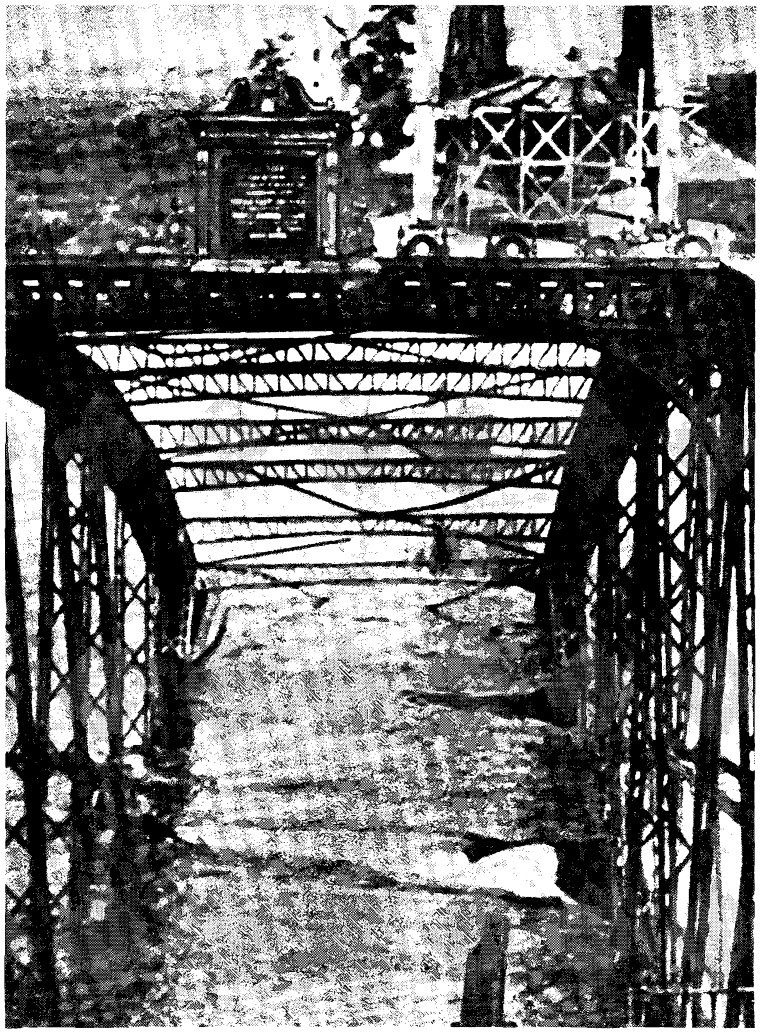

Pogány József a nyíregyházi csata előtt lelkesítő beszédet intéz a katonákhoz

Április végén a csehszlovák hadsereg is megmozdult. A csehszlovák csapatok keleti irányban előrenyomulva, mélyen behatoltak Kárpát-Ukrajna területére. Munkácsnál megteremtették az összeköttetést a románokkal. Déli irányú előrenyomulásuk során április 30-án megszállták Sátoraljaújhelyt, május 2-án Miskolcot. A 2. csehszlovák dandár előőrsei ugyanakkor Salgótarján előterébe értek.

E válságos helyzetben Böhm, nem várva be a kormányzótanács végleges döntését, május 2-án a kora reggeli órákban, parlamenterek kiküldésére adott utasítást, azonnali fegyverszünet megkötése érdekében.

Parlamenterek Szolnoknál. (1919. május 2.)

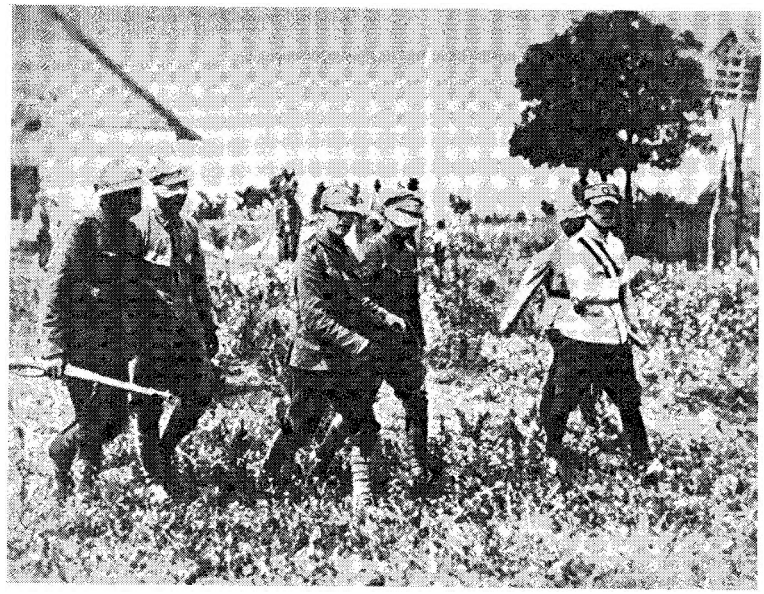

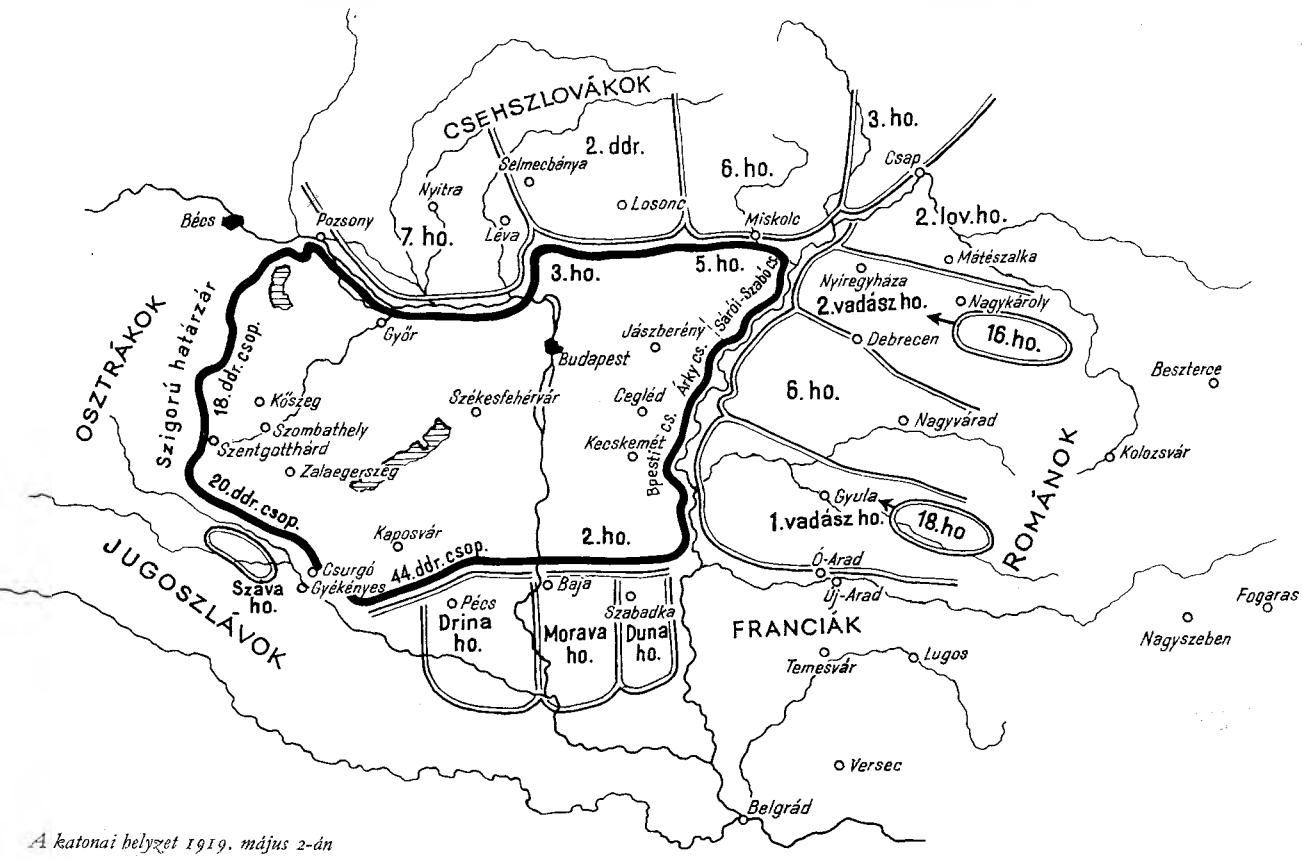

A katonai helyzet 1919. május 2-án

Budapest és a vidéki városok dolgozói, a frontvonalakon kialakuló válságos helyzet ellenére, lelkesen, felejthetetlen külsőségek között ünnepelték – első ízben szabadon – május 1-ét.

Az előkészületek a nagy nap méltó megünneplésére már hetekkel korábban megindultak. (A munkákat politikai síkon Szamuely Tibor, művészi vonalon Biró Mihály irányította.) A Tattersal hatalmas csarnokában festők, szobrászok, iparművészek százai dolgoztak az ünnepi dekoráció elkészítésén, a tervezőgárda elképzeléseinek valóra váltásán.

A millenniumi emlékoszlop hátterét vörös drapéria takarta. Az oszlop helyére obeliszk került, eléje szoborcsoport, középen Marx szobrával. A Műcsarnok előtt a Vörös Hadsereget, a körív két oldalán a munkásság és szegényparasztság

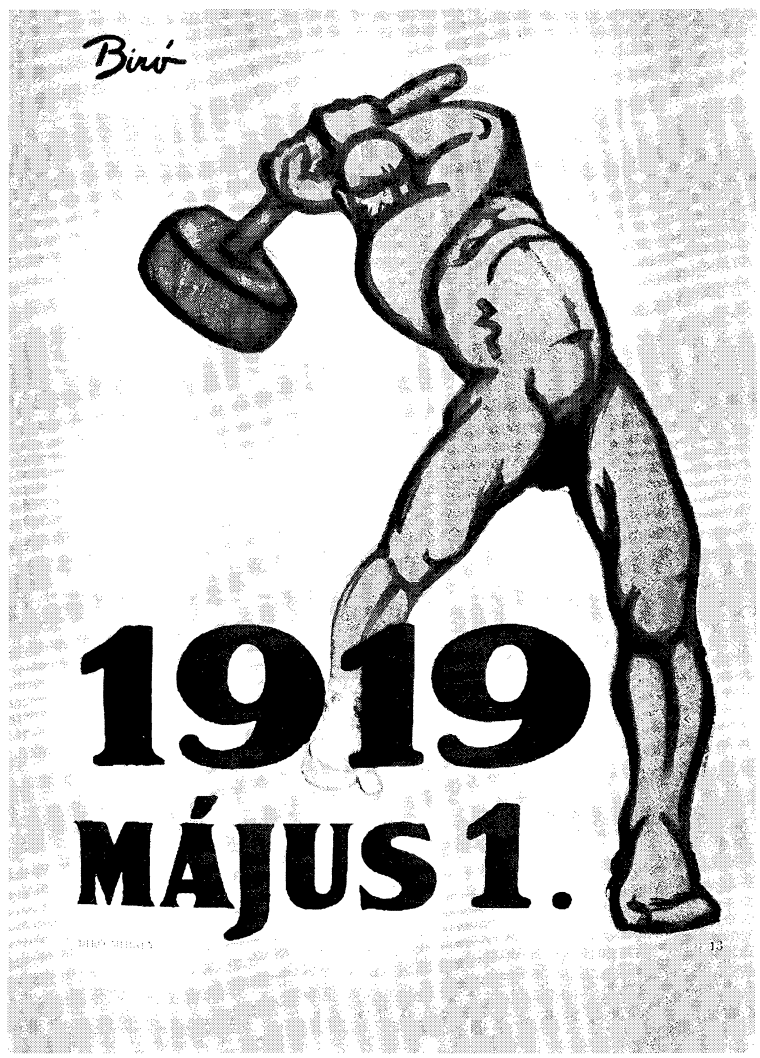

1919. május 1. Biró Mihály plakátja

Előkészületek

Díszítő munka a Tattersalban.
Zádor István rajza

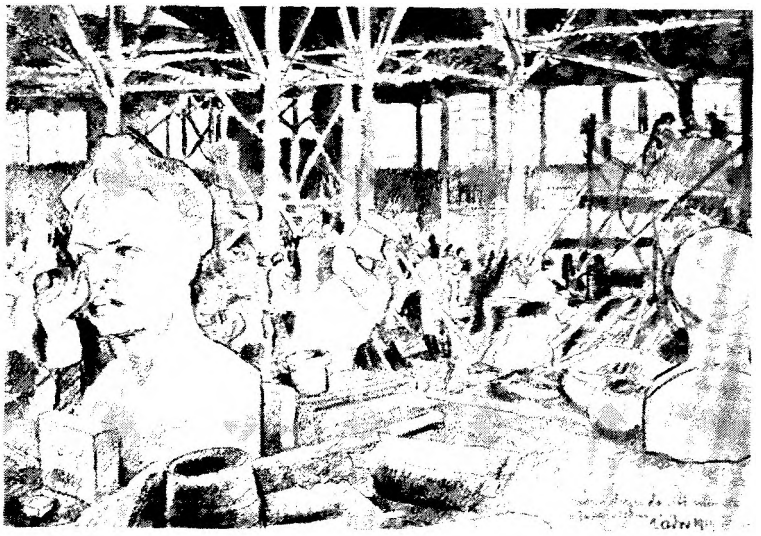

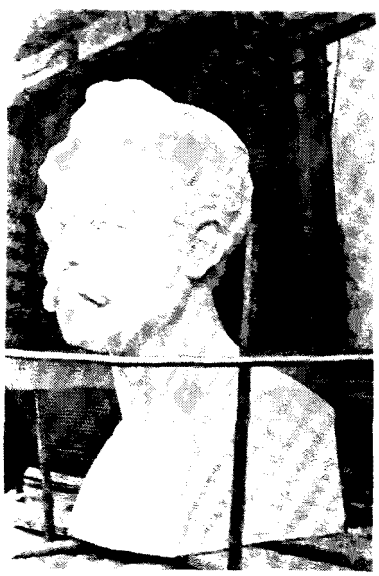

Marx és Szabó Ervin szobra
felállítás előtt

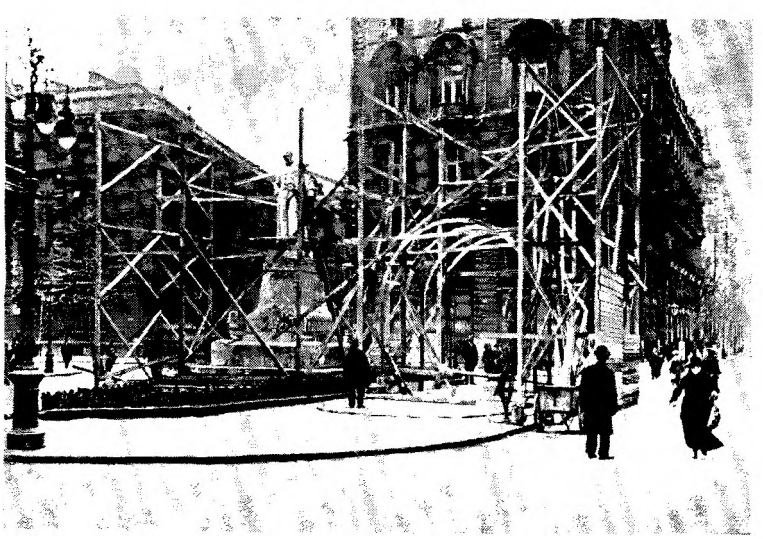

Készül a dekoráció a Kígyó téren
(ma Felszabadulás tér).
Lefedik a Werbőczi-szobrot

A Köröndön levő szobrokat vörös földgömbbel takarják

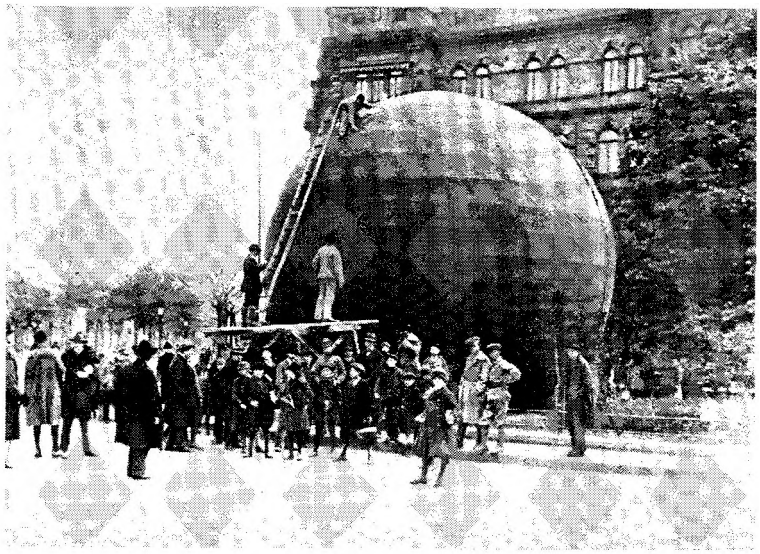

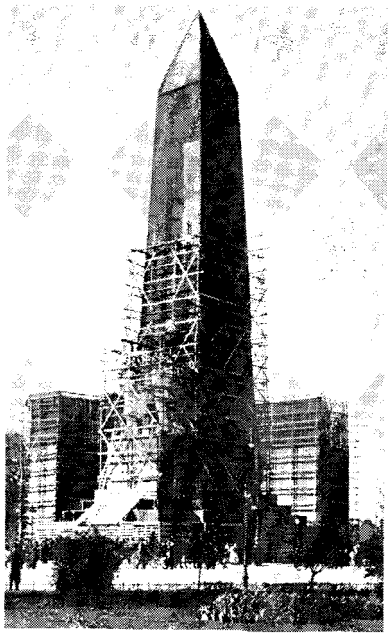

A millenniumi emlékoszlop helyére vörös obeliszk kerül

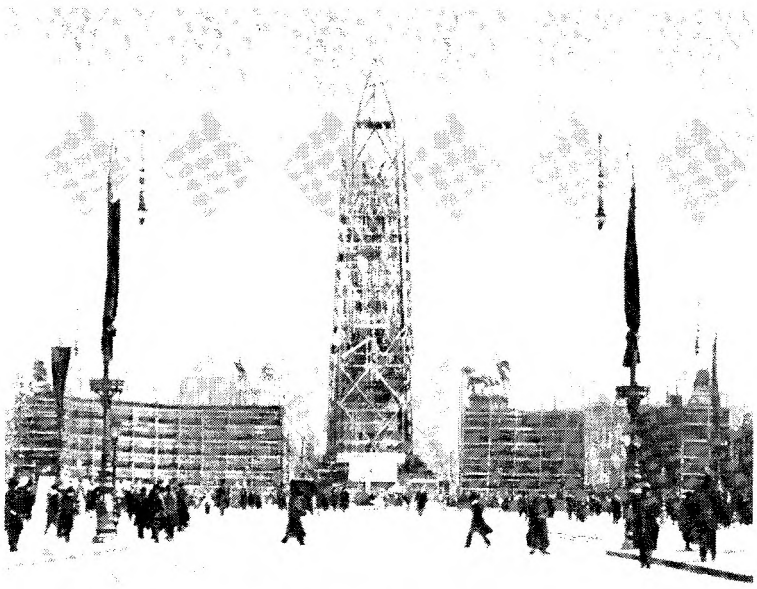

Marx szobra a Lánchíd pesti hídfőjénél, a Kereskedelmi Bank épülete előtt

Budapest ünnepi díszben

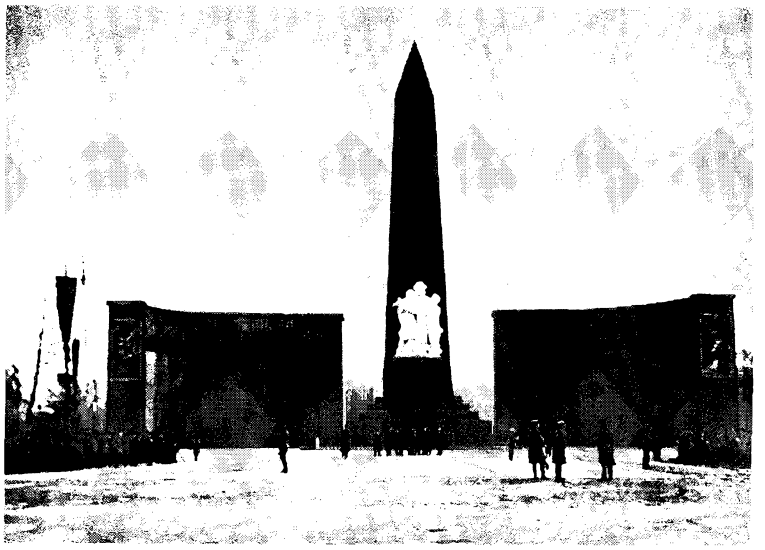

A millenniumi emlékmű ünnepi dekorációja. A vörös obeliszk előtt szoborcsoport, középen Marx, jobbra egy bányamunkás, balra egy vasmunkás. A háttér két oldalán látható panók felirata baloldalt: Városi proletariátus, jobboldalt: Vidéki nyomorúság

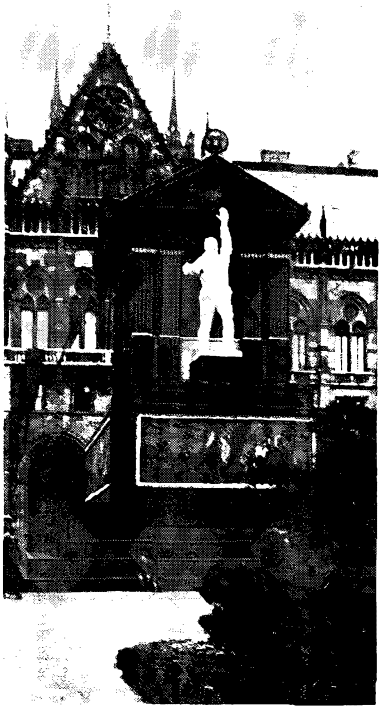

A Munka Háza a Parlament mellett, az Andrássy-szobor helyén

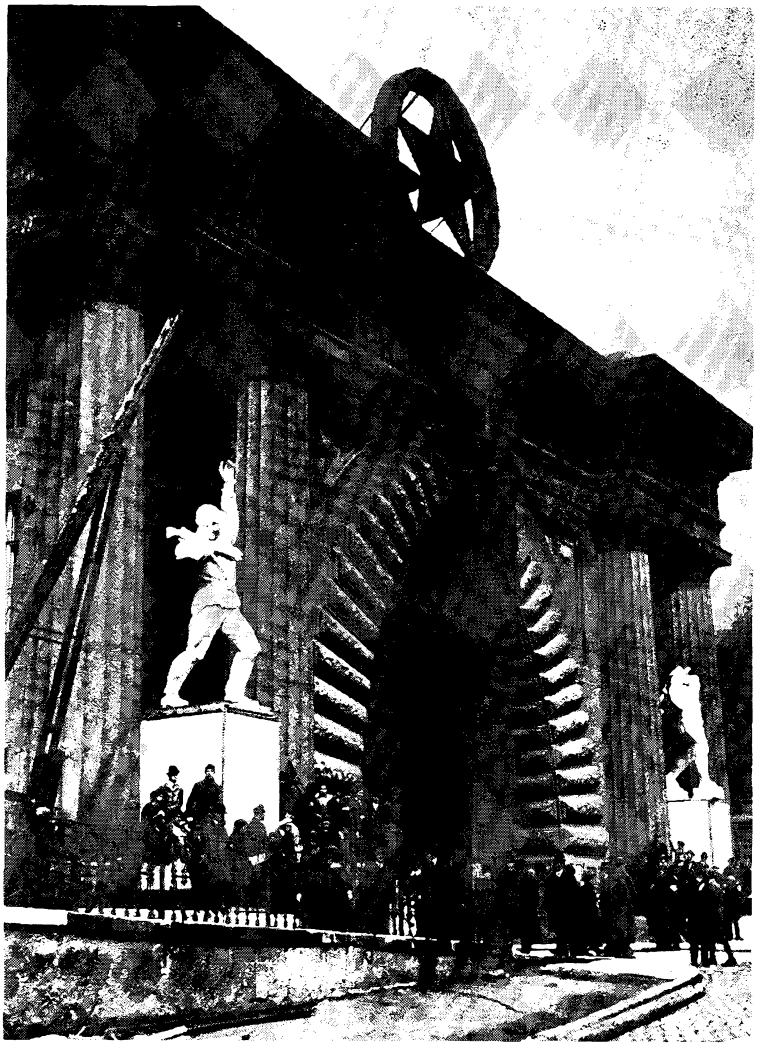

Az alagút bejárata

Szabó Ervin szobra a Deák téren

szolidarítását megelevenítő pannók. (A szobor Zala György, a festmények Pór Bertalan és Uitz Béla alkotásai.)

A Köröndön álló szobrokat vörös földgömbök, a Kígyó tér szobrait diadalívek, a Keleti pályaudvar előtt álló Baross szobrot hatalmas piramis és szovjet csillag, Andrássy Gyula lovasszobrát a Parlament oldalán a Munka Háza helyettesíti.

A Deák térre Lenin és Szabó Ervin, a Kereskedelmi Bank épülete elé Marx szobrát állítják. Az Alagutat Kisfaludy Strobl Zsigmond katonája és Biró Mihály pörölyös munkása díszíti. A Vérmezőre Martinovics-emlék (hatalmas vörös szarkofág) kerül, szónoki emelvénnyel...

Piramis és vörös csillag a Keleti pályaudvar előtt

„Gyerekek, tiétek a jövő." A Margitsziget bejárata

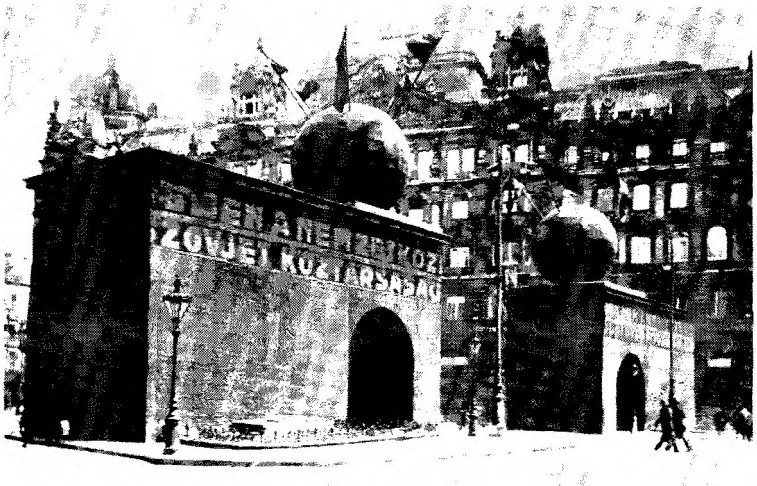

A Kígyó tér (ma Felszabadulás tér)

Felvonulás

A főváros ünnepi díszbe öltözött utcáin vagy félmillió ember vonul forradalmi indulók hangjaira, zenekaroktól kísérve. A pestiek az Andrássy úton és a Hungária körúton a Városligetbe és a Népligetbe, a budaiak az Attila utcán és a Krisztina körúton keresztül a Vérmezőre. Szónokok tömege méltatja a nagy nap jelentőségét, mely vidám szórakozással, tűzijátékkal, felszabadult majálisként fejeződik be.

Lelkes hangulat jellemzi május ünnepét a vidéki városokban is. A *Népszava* tudósítása szerint Vácott 40 000-ren, Kispesten 15 000-ren, Kaposvárott 25 000-ren, Nagykanizsán 15 000-ren, Salgótarjánban 10 000-ren, Csongrádon 8000-ren, Győrött 15 000-ren, Szombathelyen, Dombóváron, Szekszárdon 8-10 000-ren, Kalocsán 15 000-ren vesznek részt a felvonuláson.

Hódmezővásárhelyen – a helyi újság tudósítása szerint – a menet fél tíz körül indul. „Elöl a munkástanács teljes számban, lengő vörös zászlóval... mögöttük kis iskolás gyermekek, ifjú- és nőmunkások, a kerületi pártszervezetek, végül a szakszervezetek, szakmánként jelzőtáblákkal elválasztva... A városháza előtt az iskolás gyermekek ajkáról egyszerre csendül fel a Marseilaise."

Felvonulók a Kossuth Lajos utcában

A Deák téren

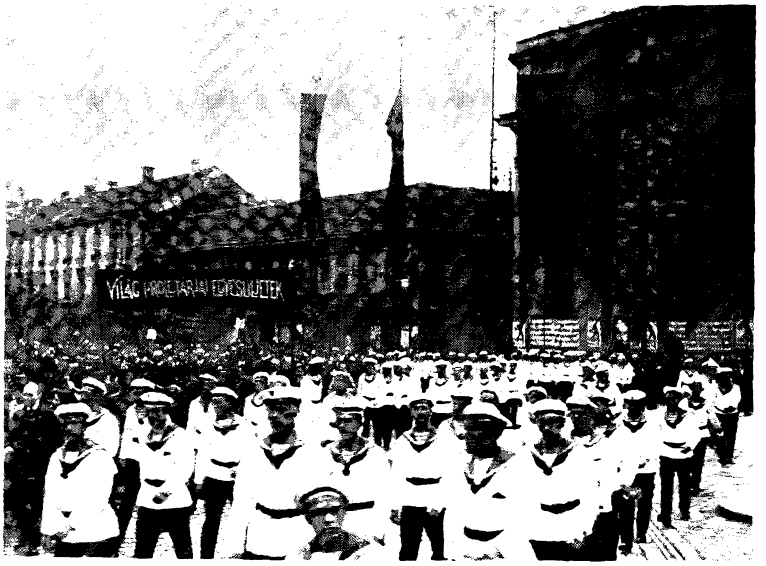

Tengerész-díszszázad

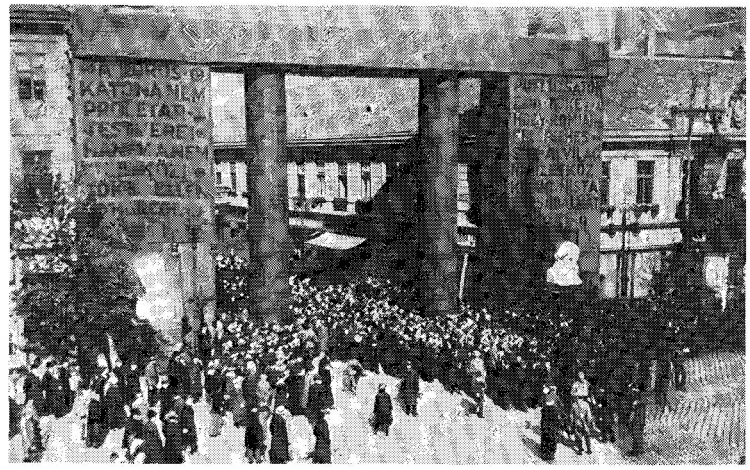

A Fürdő utca (ma József Attila utca) torkolatánál

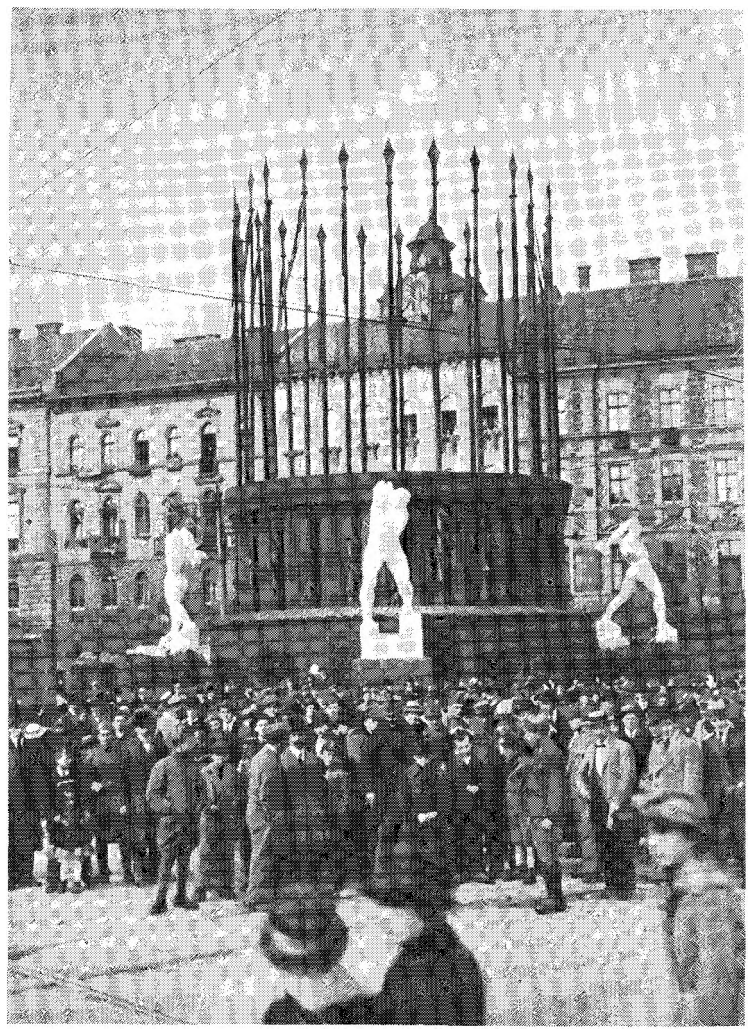

A Berlini téren (ma Marx tér)

A Királyszínház zenekara az Oktogonon (ma November 7. tér)

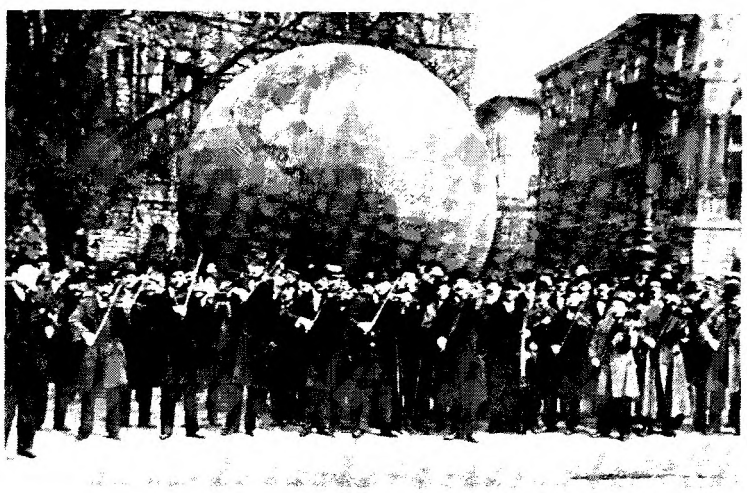

100 tagú cigányzenekar a Köröndön

Mentőautó

Felvonulók az Oktogonon (ma November 7 tér) és a Körúton

Kun Béla és Szamuely Tibor a millenniumi emlékműnél

Bokányi (x) és Weltner (xx)

Éljen a világforradalom!

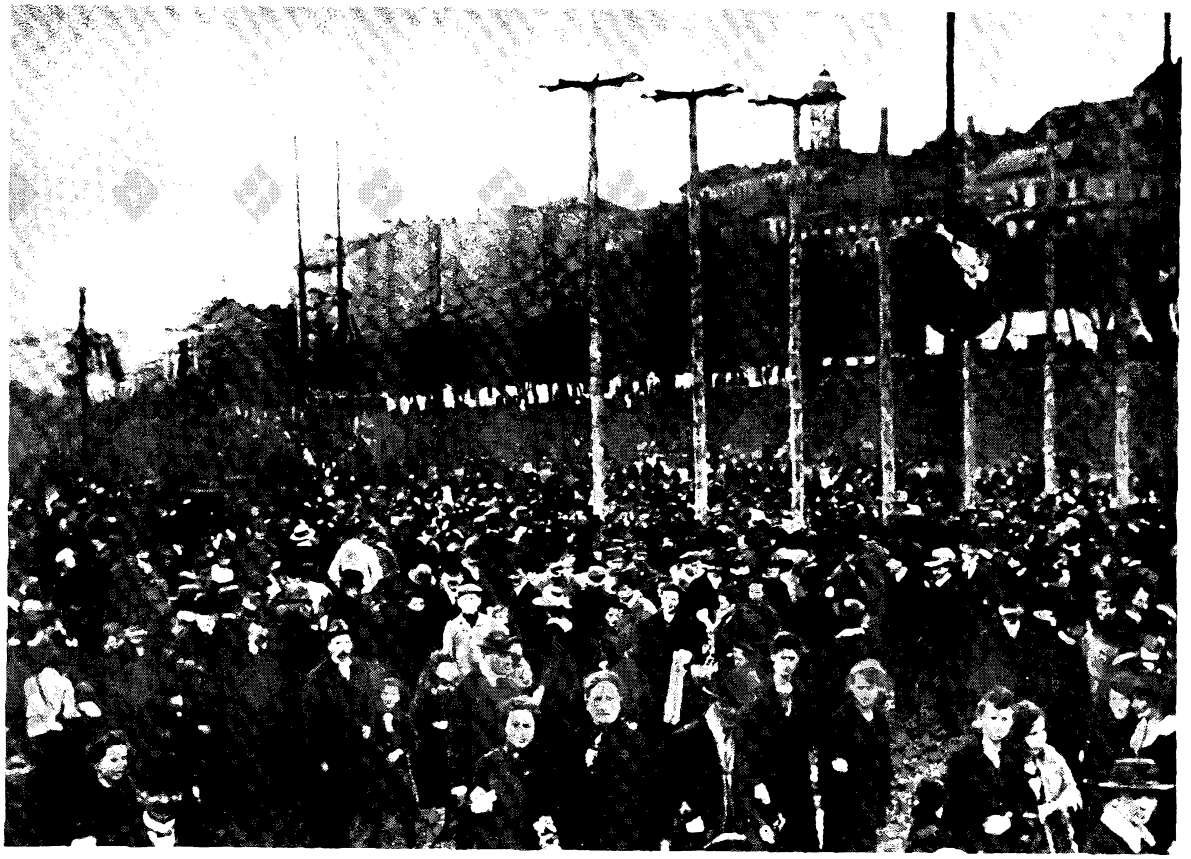

Gyülekezés a Vérmezőn

A Martinovics-emlék szimbolikus emlékművével

Nemzetközi csoportok

Csehek

Németek

Törökök

Sport és szórakozás

Futóverseny az Andrássy úton

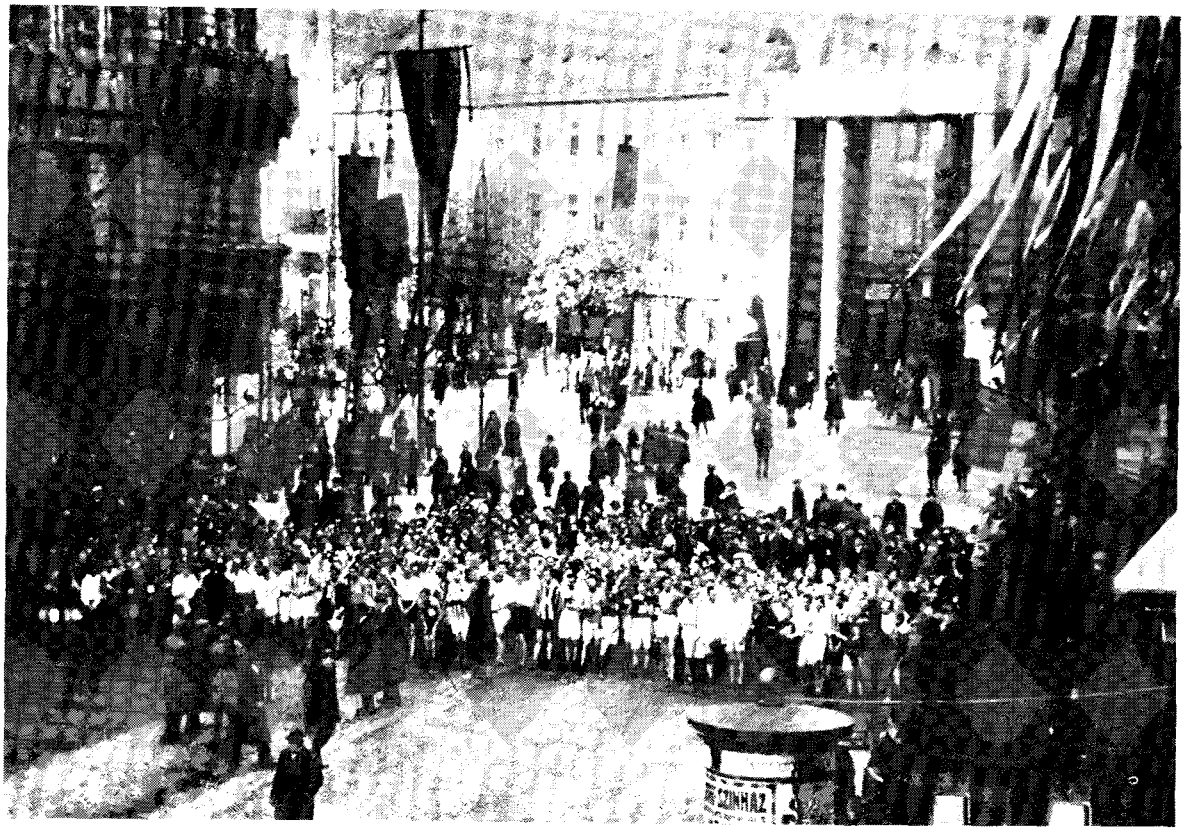

Gyerekek a Városligetben.

a Népligetben

Salgótarján

Vidék

Vatabánya

Kecskemét

Esztergom

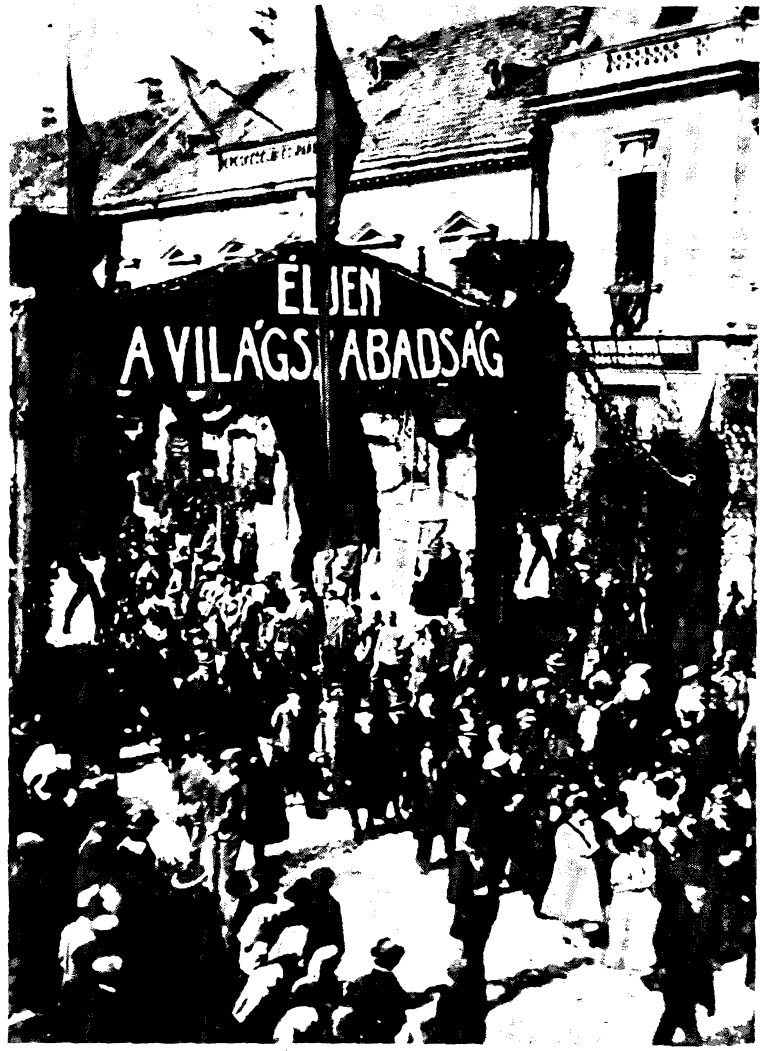

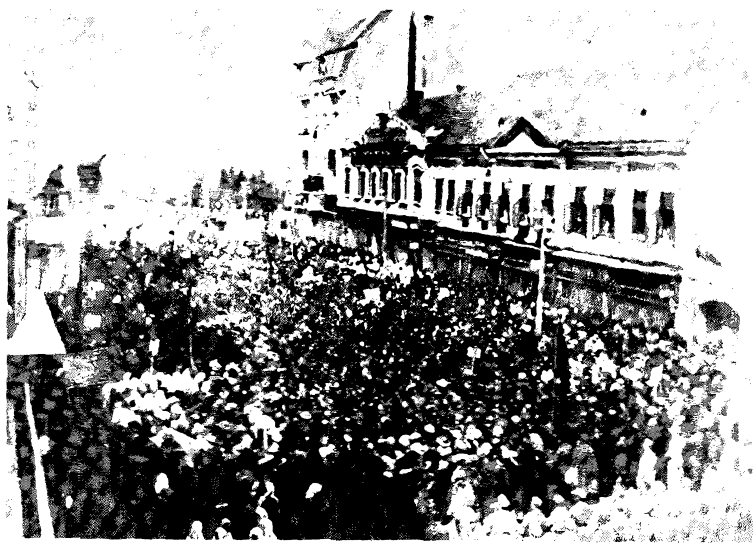

Nagykanizsa

Zalaszentgrót

Sopron

Fordulat a háború menetében. A Vörös Hadsereg újjászervezése

Miközben május elsejét Budapest és az ország munkássága lelkesen, felejthetetlen külsőségek között ünnepelte, a szociáldemokrata vezetők egy része, értesülve a súlyos katonai helyzetről, a felszabadult ünnepi hangulat ellenére, elérkezettnek látta az időt a proletárdiktatúra felszámolására.

Május elsején, az éjszaka folyamán, a kormányzótanács több szociáldemokrata tagja és néhány jobboldali szakszervezeti vezető felkereste Kun Bélát. A rögtönzött tanácskozás során azt javasolták, hogy tekintettel a reménytelen helyzetre a Forradalmi Kormányzótanács mondjon le, és adja át helyét egy jobboldali szakszervezeti vezetőkből álló 12 tagú direktóriumnak.

Május 2-án délelőtt összeült a Forradalmi Kormányzótanács kibővített ülése. Délutánra összehívták a budapesti munkásezredek bizalmi férfiait, a vas- és fémmunkás szövetség bizalmi testületét, valamint a Budapesti Munkástanácsot, azzal a céllal, hogy ezek a szervek a hatalmat a 12 tagú direktóriumra ruházzák át. A kormányzótanács kibővített ülésén a szociáldemokrata centrum és a jobboldal képviselői, így Kunfi, aki a Gödöllőn tartózkodó (a hadműveletek beszüntetésén, a fegyverszünet megkötésén szorgoskodó) Böhm Vilmossal állandó kapcsolatban állt, Weltner, továbbá az ülésre meghívott Peyer és Miákits újólag a diktatúra felszámolása mellett foglalt állást, de a jelenlevő kommunisták és baloldali szociáldemokraták (Landler, Szamuely, Szántó) részéről éles visszautasításra találtak.

Délután 4 órakor az ülést felfüggesztették, és a népbiztosok megjelentek az előbb felsorolt gyűléseken, azzal a céllal, hogy megtudják, miként vélekedik a munkásság a proletárdiktatúra további fenntartásáról. A munkásezredek bizalmi férfiai némi ingadozás után, a vasmunkások bizalmi testülete, a Budapesti Munkástanács egyhangú lelkesedéssel a további harc és a proletárdiktatúra végsőkig való védelme mellett foglaltak állást.

A vasmunkások értekezlete fogadalmat tett, hogy az utolsó emberig az imperialista rablók ellen fog vonulni. A Budapesti Munkástanács ülésén szinte valamennyi felszólaló fegyveres ellenállást és gyors cselekvést követelt.

Másnap megjelent a Forradalmi Kormányzótanács mozgósítási parancsa. Szakítva az addigi elgondolással, mely lényegében a korábbi időszak tervét követte, és önkéntes alapon toborzással próbált hadsereget létrehozni, e parancs a proletárság általános mozgósítását rendelte el. A budapesti gyárak munkássága forradalmi lelkesedéssel özönlött a laktanyákba. Nemcsak a katonaköteles korban levők, hanem idős, 50–55 éves és egészen fiatal munkások is. Szégyen volt ebből a nagyszerű megmozdulásból kimaradni. A Forradalmi Kor-

Mozgósítási parancs!

A proletárforradalom megmentésére elrendeljük a proletárság általános mozgósítását.

Minden katonailag kiképzett proletár haladéktalanul tartozik frontszolgálatra bevonulni.

Minden katonailag kiképzetlen munkás vagy kiképző zászlóaljakba kerül, vagy pedig erődítési munkák végzésére köteles.

Budapestet a mai naptól fogva hadműveleti területnek nyilvánítjuk.

Felhívjuk a proletárságot, hogy a végsőkig tegye meg kötelességét!

A Forradalmi Kormányzótanács.

A gyári munkászászlóaljakhoz!

A gyári munkászászlóaljak szombaton délelőtt 8 órakor a gyárak udvarain sorakoznak és ott várják be a további rendelkezéseket.

Haubrich József, hadügyi népbiztos.

A Munkástanács tagjaihoz!

A munkástanácsnak azon tagjai, akik a határozat alapján kötelezték magukat a frontszolgálatra, szombaton délelőtt 8 órakor az Ujvárosházán (Váci-út 62—64) gyülekeznek és ott várják be a további rendelkezéseket, illetőleg ott nyerik a frontra való beosztásunkat.

A hadügyi népbiztosság.

A Forradalmi Kormányzótanács elrendeli „a proletárság általános mozgósítását". (Népszava, 1919. május 3.)

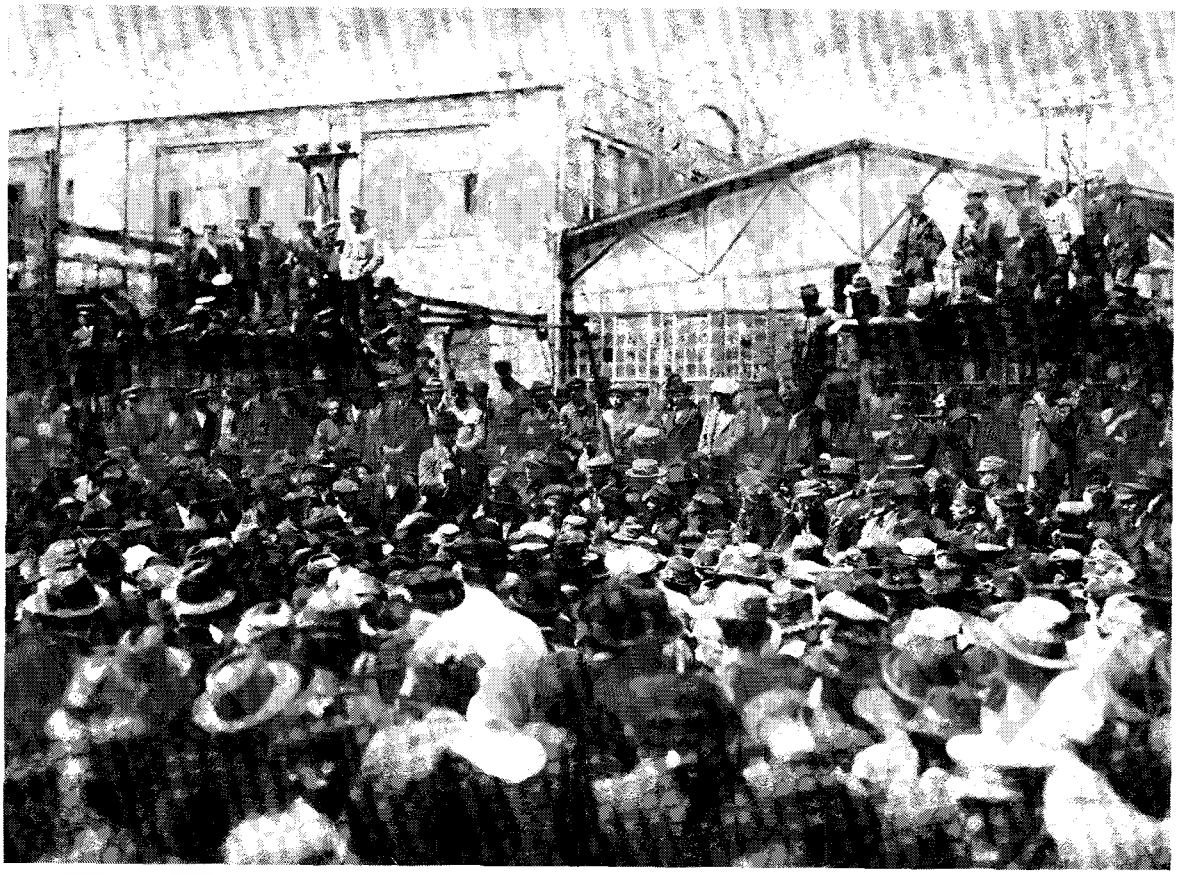

Kun Béla fegyverbe hívja a munkásokat a Teudloff és Dittrich gyár udvarán. (1919. május 3.)

Bevonulók az Üllői úti Martinovics (azelőtt Mária Terézia) laktanya udvarán

Katonáink ellentán

*

Előrenyomulnak Szolnok felé. — munkásszá

Böhm Vilmos hadügyi népbiztos, hadsereg-főparancsnok, a Forradalmi Kormányzótanácshoz a mai napon a következő távirati jelentést intézte:

Hadseregfőparancsnokság, 1919 május 3. A munkástanács pénteki esti komoly és öntudatos határozata a jobbérzésű csapatokra nagyszerű hatással volt. A még éjjel kiadott parancsomra *a csapatok szombat reggel Ceglédről, Hatvanból és Nagykőrösről három oszlopban elindultak Ujszász, Abony, Törtel és Szolnok irányával. Abonyba a csapatok bevonultak. Ellenség helyett fölfegyverzett ellenforradalmárokra találtak.* Az *ellenforradalmárokat elüzték.* Nagyszerű hangulatban folytatják előnyomulásukat Szolnok felé. *Szolnokkal telefonon érintkezünk. Románok Szolnokon nincsenek, csak a Tisza tulsó partján.* A csapatok élén Szamuely, Seidler és Steinbrück elvtársak vezé-

A Hadsereg-főparancsnokság jelentése Abony és Szolnok visszafoglalásáról. (Népszava, 1919. május 4.)

A Vörös Hadsereg egységei bevonulnak Szolnokra. (1919. május 4.)

mányzótanács határozata értelmében május 3-án a népbiztosok megjelentek a nagyobb üzemekben és a kaszárnyákban. A bevonulók a szónokokat nem egy helyütt alig akarták meghallgatni. „Tudjuk mi a kötelességünk – mondták –, aki fegyvert tud fogni az kimegy a frontra."

Május 3-án a Vörös Hadsereg egységei, jórészt budapesti katonák – Szamuely Tibor, Steinbrück Ottó és Seidler Ernő vezetésével – Ceglédről kiindulva szétverték az Abonyt és Szolnokot megszállva tartó ellenforradalmárokat. A románok – bár erre a szolnoki ellenforradalom vezetői őket többször is felkérték – egyelőre nem keltek át a Tiszán, és nem folytatták tovább támadásukat.

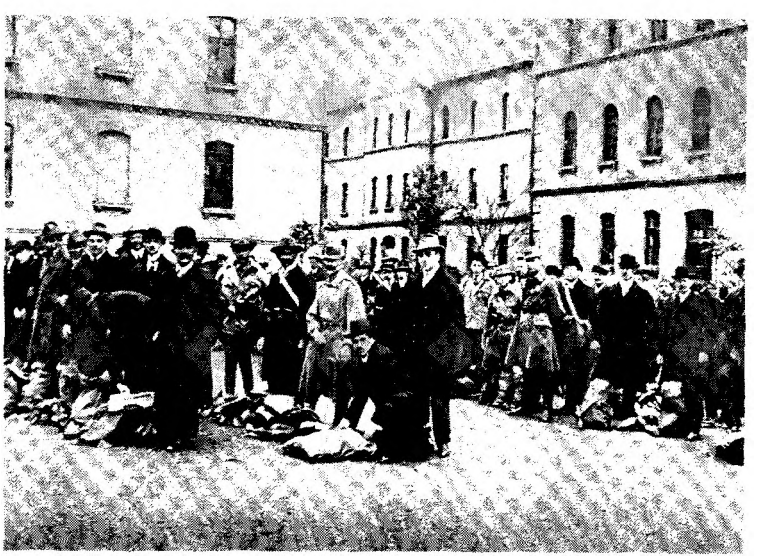

Bevonulók a Marx (azelőtt Ferenc József) laktanyában. (Felső kép: az 1. műszaki század. Alul: banktisztviselők felszerelése)

Annak bizonyítására, hogy a Tanácsköztársaság, ha szükséges, nemcsak a külső, de a belső ellenséggel is le tud számolni, egyidejűleg a nagyüzemi munkásság bevonulásával és elindulásával a harctérre, a Budapesten maradó karhatalmi alakulatok május 25-én és június 1-én (május utolsó és június első vasárnapján) látványos díszszemlét tartottak. Május 25-én a Vörös Őrség rohamszázadai vonultak fel a Vérmezőn. Június 1-én a munkásezredek (13 000 felfegyverzett munkás) díszszemléje következett, részben a Vérmezőn, részben a rákosi katonai gyakorlótéren. A néphiztosok a Vörös Őrség szemléjére érkeznek. Balról második Jancsik Ferenc, középen balról jobb felé: Haubrich, Vántus, Kun, Szántó.

A csehszlovák intervenciósok előnyomulása is elakadt Salgótarjánnál, ahol a Forradalmi Kormányzótanács kiküldöttei Hevesi Gyula és Rákosi Mátyás mozgósították a bányászokat,

Kun és Haubrich elhalad a Vérmezőn felvonult munkásezredek sorfala előtt.

Kun Béla üdvözli a rákosi gyakorlótéren megjelent munkásokat.

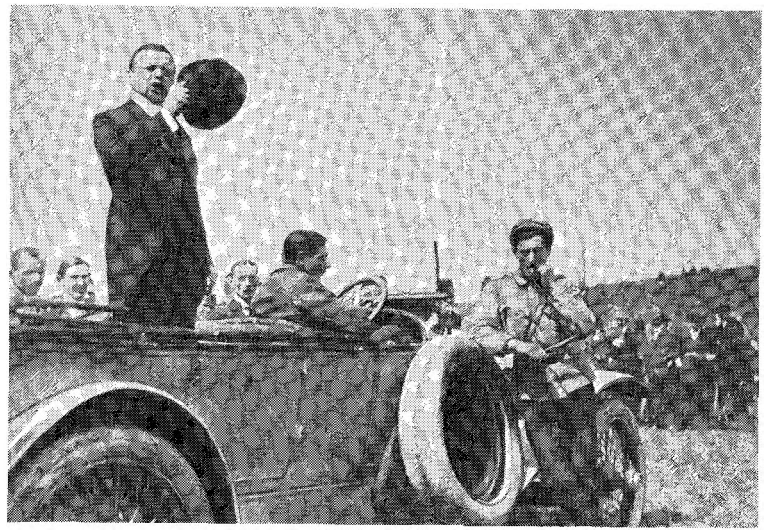

lelket öntöttek a szorongatott helyzetben levő katonákba. Május 10-én az 53-as vörös ezred és a hozzá csatlakozó bányászszázad Salgótarjántól északra már ellentámadásba ment át, és az időközben beérkező, a Viharsarok szegényparasztjaival megerősített 6. hadosztály segítségével az ellenséget az Ipolyon túlra vetette vissza. A tiszai arcvonal megszilárdulása és Salgótarján felmentése lélegzetvételi szünetet biztosított, lehetővé tette a Vörös Hadsereg gyors újjászervezését.

Stromfeld elgondolása alapján 6 hadosztályt állítottak fel, a hadosztályokat 3 hadtestbe fogták össze és később újabb hadosztályokkal és hadtestekkel egészítették ki. Az első hadtest főhadiszállása Cegléd, a másodiké Székesfehérvár, a harmadiké Hatvan lett. A Keleti Hadseregparancsnokság Hadseregfőparancsnoksággá alakult át, és Gödöllőre költözött. A hadtestek élére ismét népbiztosok kerültek (Vágó, Pogány, Landler). A hadosztályok élére vezérkari tiszteket neveztek ki, mellettük népbiztosok vagy más ismert vezetők működtek politikai megbízottként.

Május közepére a hadsereg létszáma megkétszereződött,

Szamuely az orosz proletariátus üdvözletét tolmácsolja

május 15-én már 113 zászlóaljból állt, összlétszáma meghaladta a 100 000 főt. A fegyelem napról napra erősödött, a felszerelés, a hadianyag-ellátás javult, a csapatok harci szelleme, különösen a budapesti munkásokból alakult hadosztályoké kitűnő volt. A Tanácsköztársaság május végén jelentős erőt képviselő, magas harci értékű, forradalmi szellemű hadsereggel rendelkezett.

Május 3-án a román hadsereg parancsnoka, válaszképpen a Böhm-féle fegyverszüneti kérésre, közölte egy esetleges fegyverszüneti egyezmény feltételeit. Az ajánlat, amely május 7-én az újságokban teljes terjedelmében megjelent, súlyos és megalázó volt, általános felháborodást váltott ki, csak aláhúzta a további harc szükségességét.

Május másodika fordulópontot jelentett a Tanácsköztársaság történetében. A budapesti munkásság elutasította a kapitulációt, keresztülhúzta a jobboldali szociáldemokraták és az antant-imperialisták terveit.

Május másodikát követően a magyar nép legjobb fiai tízezrével sorakoztak az imperialista támadók ellen, a proletárdiktatúra védelmében.

A győzelmes északi hadjárat

A Tanácsköztársaság vezetőinek és a hadvezetőségnek, egyidejűleg a Vörös Hadsereg újjászervezésével, döntenie kellett a további hadműveletek céljáról és irányáról. Miután a beérkező hírek arra utaltak, hogy az antant dél felől, a Duna–Tisza közén készít elő nagyszabású támadást, május 11-én olyan értelmű határozat született, hogy az összes rendelkezésre álló erőket a Duna–Tisza közén kell felvonultatni az ellenség visszaverésére.

A főparancsnokság ezért beszüntette a Salgótarjántól északra sikeresen előrenyomuló 6. hadosztály hadműveleteit, és e túlnyomórészt parasztokból álló hadosztályt, valamint a legjobb budapesti munkásezredekből összeállított 4. hadosz-

Frontra induló vöröskatonák

Bevagonírozás

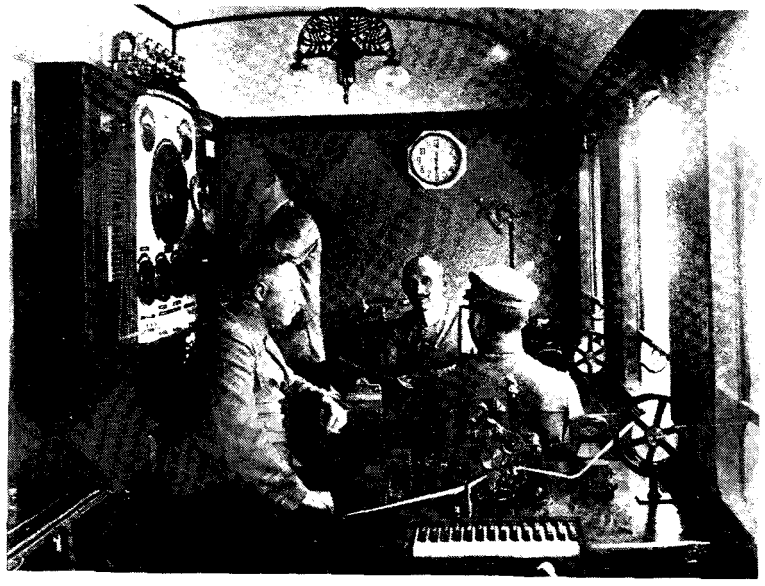

Böhm és Stromfeld a főparancsnokság különvonatán

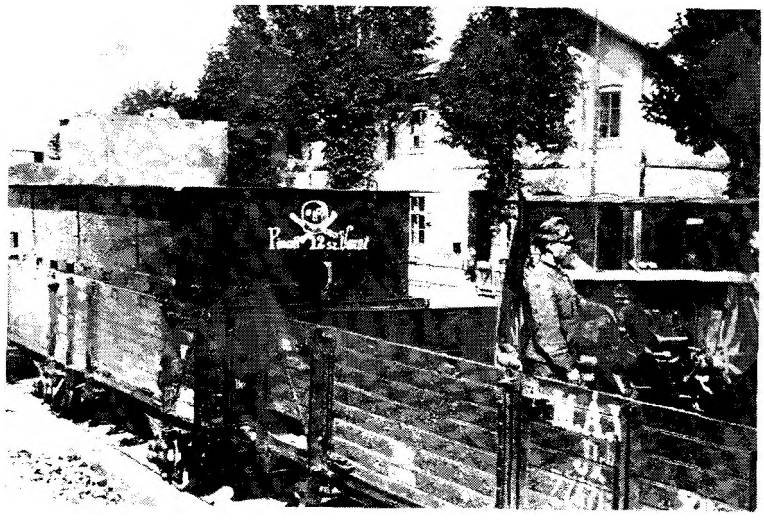

A Miskolc visszafoglalásáért vívott harcokban kitűnt 12. számú páncélvonat

tályt a várható támadás elhárítására Kecskemét környékére irányította.

A déli irányból várható támadás meghiúsítására vonatkozó tervekkel egyidejűleg a hadvezetőség javaslatot dolgozott ki egy északi irányban megindítandó támadásra is, azzal a szűkebb célkitűzéssel, hogy egy ilyen irányú akció még a délről fenyegető ellenséges offenzíva megindulása előtt lehetővé fogja tenni a csehszlovák csapatok megállítását, az északi frontszakasz megszilárdulását. Az északi irányú támadással kapcsolatosan kétféle elgondolás volt. Az egyik Salgótarjántól északra, a másik Miskolc, Kassa irányába javasolta az offenzíva megindítását. Heves viták után a kormányzótanács által kiküldött bizottság a miskolci támadás mellett döntött.

Ezt a döntést indokolttá tette a miskolci iparvidék fontossága, továbbá az a lehetőség, hogy a támadás továbbfejlesztésével lehetővé válik az itt levő román csapatokat a Tisza balpartjára szorítani, a cseh és román csapatokat egymástól elvágni, a csehszlovák hadsereg balszárnyát szétverni.

A hadseregparancsnokság május 15-én parancsot adott Miskolc visszafoglalására. Miskolc elfoglalásának feladatát a Landler vezetése alatt álló III. hadtest 1. hadosztálya kapta.

A budapesti vasasokból, építőmunkásokból, postásokból és pincérekből álló munkászászlóaljak az ugyancsak budapesti 32-es gyalogezred támogatásával május 20-án indították el a támadást. Május 21-én reggel az ellenség heves ellenállásának leküzdése után bevonultak Miskolcra. A lakosság a bevonuló vörös csapatokat határtalan lelkesedéssel fogadta. A cseh és román intervenciósok két nap múlva közös erővel kísérletet tettek a város visszafoglalására. Az 1. hadosztály azonban véres harcok árán, a páncélvonatok és az újonnan felállított tüzérség támogatásával visszaverte a támadást, minek következtében az ellenség május 24-én jónak látta a végleges visszavonulás elrendelését. A miskolci csata, amely az újjáéledt Vörös Hadsereg első jelentős győzelme volt, fellelkesítette az egész hadsereget. A rögtönözve felállított munkásezredek itt estek át a tűzkeresztségen, és nagyszerűen megállták a helyüket.

A miskolci csatát megelőző napokban az ellenség újabb kísérletet tett Salgótarján elfoglalására. Május 20-án az intervenciósok a várost már majdnem teljesen körülzárták. A miskolci győzelem és a Salgótarjánhoz küldött erősítés azonban a helyzetet itt is hamarosan megfordította, és a támadók kénytelenek voltak kiinduló állásaikba visszavonulni.

A miskolci csatát követő napokban nyilvánvalóvá vált, hogy az antantnak nem áll szándékában déli irányból támadást kezdeni a Tanácsköztársaság ellen. A várt déli támadás elmaradása lehetővé tette a két legjobb hadosztály, a 4. és 6. hadosztály átirányítását az északi frontra. A Vörös Hadsereg ezen a frontszakaszon ilyen módon jelentős erőt összpontosíthatott, és a további célkitűzéseket is ennek megfelelően szabhatta meg. A hadseregparancsnokság május 27-i tájékoztatója szerint az újonnan megindítandó hadműveletek célja most már a következő volt: „A cseh–román haderők belső szárnyát áttörve, a cseheket megverni, és azután a Tiszán átkelve a román haderő ellen fordulni." A támadás keleti irányban való továbbfolytatása a szovjet hadsereggel való együttműködés és esetleges későbbi egyesülés szempontjából is előnyös volt, bár ezt, figyelembe véve a két hadsereg közötti jelentős távolságot, közvetlen célként kitűzni nem lehetett.

A 3. hadtest jelentése a Főparancsnokságnak a Miskolc visszafoglalására irányuló ellenséges támadás elhárításáról (május 25.)

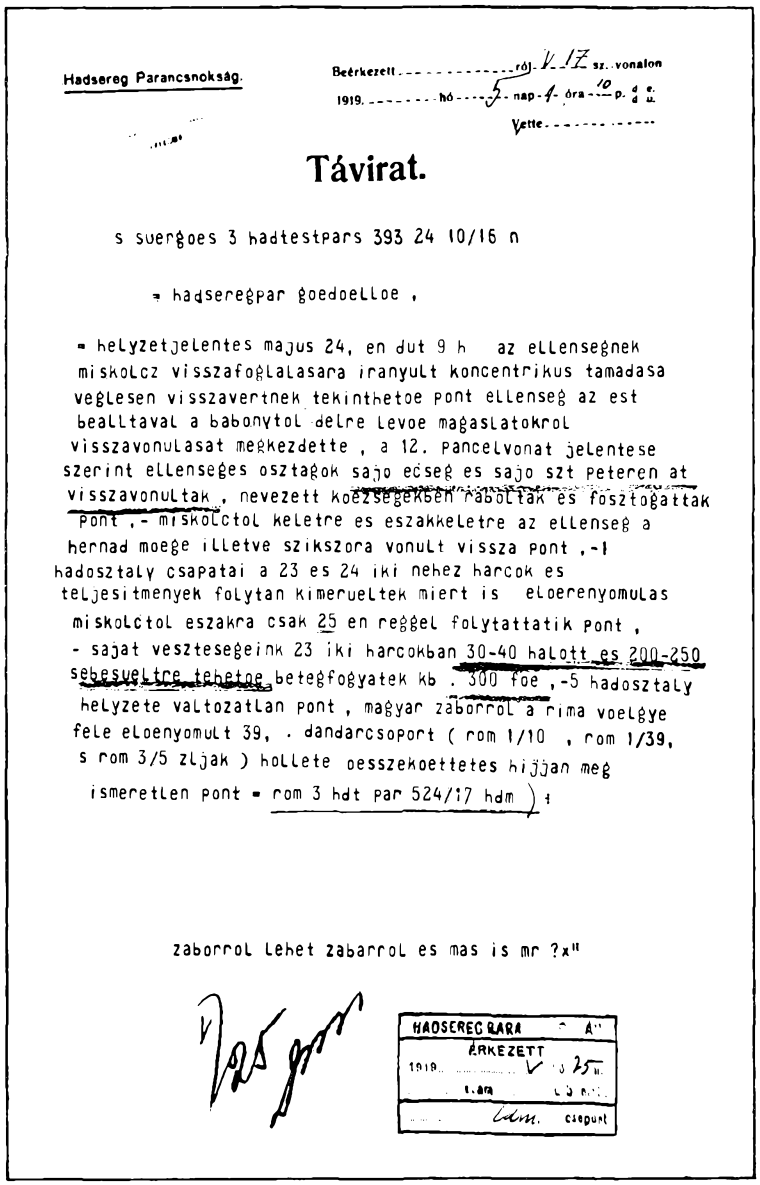

Hadsereg Parancsnokság.

Beérkezett ..... rój. V 17 sz. vonalon
1919. ..... hó ... 5 nap 4 óra 10 p. d. e. d. u.
Vette .....

Távirat.

s suergoes 3 hadtestpars 393 24 10/16 n

= hadseregpar goedoelloe ,

= helyzetjelentes majus 24, en dut 9 h az ellenségnek miskolcz visszafoglalasara iranyult koncentrikus tamadasa veglesen visszavertnek tekinthetoe pont ellenseg az est bealltaval a babonytol delre levoe magaslatokrol visszavonulasat megkezdette , a 12. pancelvonat jelentese szerint ellenseges osztagok sajo ecseg es sajo szt peteren at visszavonultak , nevezett koezsegekben raboltak es fosztogattak pont ,- miskolctol keletre es eszakkeletre az ellenseg a hernad moege illetve szikszora vonult vissza pont ,-1 hadosztaly csapatai a 23 es 24 iki nehez harcok es teljesitmenyek folytan kimerueltek miert is eloerenyomulas miskolctol eszakra csak 25 en reggel folytattatik pont , - sajat vesztesegeink 23 iki harcokban 30-40 halott es 200-250 sebesueltre tehetoe betegfogyatek kb . 300 foe ,-5 hadosztaly helyzete valtozatlan pont , magyar zaborrol a rima voelgye fele eloenyomult 39, . dandarcsoport (rom 1/10 , rom 1/39, s rom 3/5 zljak) hollete oesszekoettetes hijjan meg ismeretlen pont = rom 3 hdt par 524/17 hdm) +

zaborrol lehet zabarrol es mas is mr ?x"

V 25 gr

HADSEREG PARA ... Á"
ÉRKEZETT
1919. ... V 25 ...
... csapont

A május 30-án 250 km széles arcvonalon, főerőkkel Miskolctól északkeleti irányban megindított támadás a győzelmes csaták egész sorozatát indította el.

A világháború híres 30,5 cm-es mozsárágyúja által támogatott tüzérségi pergőtűz a csehszlovák és román csapatokat már az első napon állásaik elhagyására kényszerítette. A 6. hadosztály csapatai a támadás második napján felszabadították Szikszót, a 4. hadosztály június 1-én bevonult Tiszalucra. Ezzel a csehszlovák és a román csapatok között az érintkezés megszakadt. Június 4-én a 4. hadosztály elérte Tokajt, és a románokat a Tisza bal partjára szorította. Június 5-én a vörös csapatok elfoglalták Sátoraljaújhelyet. Június 6-án a Her-

Kassa felszabadulása: A Vörös Hadsereg bevonulása

nád völgyében előretörve bevonultak Kassára. A Vörös Hadsereg a megvert ellenség üldözése közben egészen a Kárpátok gerincéig nyomult előre. Június 9-én elérte Eperjest, június 10-én Bártfát.

Kassa felszabadulásának hírére Budapest június 7-én ünnepi díszt öltött. A gyárakban délután 2 órakor megálltak a gépek, a munkások ezrei indultak az Országház térre, ahol a népbiztosok méltatták a harctéren elért siker jelentőségét. Június 9-én este a Kormányzótanács és a budapesti munkások népes küldöttsége indult különvonaton a felszabadult területre. Kassa lakossága lelkes örömmel köszöntötte az

Egykorú plakát Kassa felszabadulásáról.

Proletárok!

Dicsőséges Vörös Hadseregünk kétnapi szívós harc után

a cseh imperializmus igája alól fölszabaditotta KASSA város proletárságát, valamint Korpona, Selmecbánya és Nagysurány dolgozó népét.

Fölszabaditó seregeinket a lakosság mindenütt leirhatatlan örömujjongással fogadja.

Budapest proletársága! Ezt a nagy eseményt méltó módon kell megünnepelnünk.

A munka befejeztével a proletárság zeneszóval vonul a parlament elé,

ahol a népbiztos elvtársak fogják méltatni a nagy eseményt.

Munkástestvéreink! A Vörös Hadsereg, proletártestvéreink, nemcsak hogy megállitották a bennünket legázolni akaró imperialista hordákat, hanem még azokról a területekről is elkergette őket, amelyeket hónapok óta megszállva tartottak.

A Vörös Hadsereg beváltott minden reményt, amelyet a proletárok hozzája fűztek. **Legyünk méltók hozzájuk; álljuk meg a helyünket mi is idehaza, mint ahogy ők megálljják a helyüket a gyilkoló imperialistákkal szemben.**

Éljen a Vörös Hadsereg!

Éljen a proletárdiktatura!

Éljen a világforradalom!

A Forradalmi Kormányzótanács

A Budapesti Forradalmi Munkás és Katonatanács.

Győzelmi ünnep Budapesten. Kun Béla az Országház lépcsőjén (június 7.)

A kormányzótanács és a budapesti munkások küldöttsége a kassai pályaudvaron (középen balról jobbra: Münnich, Garbai, Kun, Böhm).
Ünnepi gyűlés a Dóm téren. A szónok Garbai Sándor. Jobboldalt Kun Béla (június 10.)

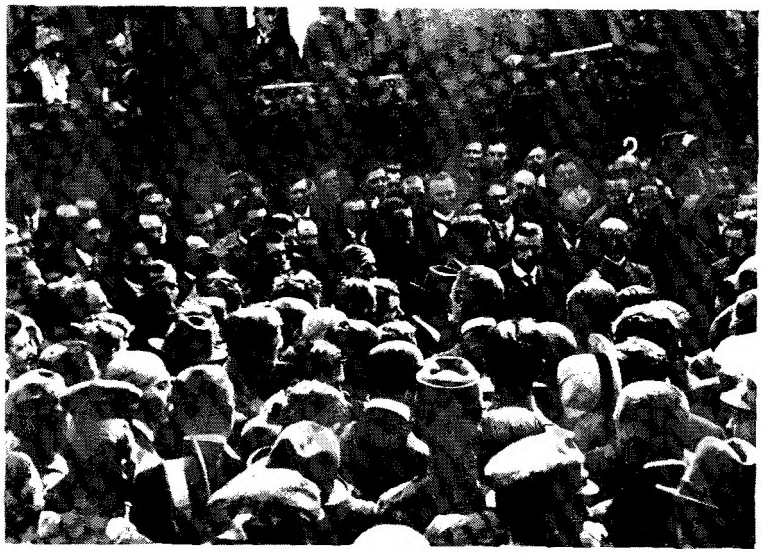

érkezőket. Kun Béla a Dóm-téren tartott gyűlésen a Vörös Hadsereg felszabadító szerepét, a proletár-szolidarítás jelentőségét hangsúlyozta: „Nem azért jött ide a vörös proletárhadsereg, hogy új elnyomatást teremtsen, mint ahogy azt teremtett a cseh imperialista hadserege, azért jött ide, hogy fölszabadítsa a dolgozókat, tekintet nélkül arra, milyen nyelven beszélnek."

A Kassa irányába mért fő csapással egyidejűleg északnyugati irányban is sikeres hadműveletek folytak. Az 5. hadosztály Putnok és Bánréve elfoglalása után egész Rozsnyóig, az ettől nyugatra álló 39. dandár Tiszolcig tört előre. A front

balszárnyán álló 3. hadosztály csapatai június 3-án elfoglalták Érsekújvárt, Lévát, és északi irányban egész Zólyomig jutottak.

A Vörös Hadsereg május 30-a és június 10-e között 60–150 kilométerrel nyomult előre, és több ezer km²-nyi területet szabadított fel. A csehszlovák intervenciós hadsereg súlyos vereséget szenvedett. A csehszlovák csapatok e frontszaka-

Baráti beszélgetés a Vörös Hadsereg oldalára átállt cseh katonákkal

szon felbomlóban voltak. A szlovák katonák sok helyütt megadták magukat, nem egy helyen a Vörös Hadsereghez csatlakoztak, melynek nemzetközi ezredeiben egyébként kezdettől fogva harcoltak nemcsak szlovákok, de cseh munkások is.

A hadseregparancsnokság eredeti terve szerint a csehszlovák haderő balszárnyának szétverése után a Vörös Hadseregnek a román intervenciósok ellen kellett volna fordulnia. A főparancsnokság azonban ezt a tervet megváltoztatta, és a tiszai átkelés helyett, megfelelő műszaki felszerelés hiányára hivatkozva, június 12-én a Kisalföldön Nyitra irányában próbált új támadást indítani. A csapatok egy részét ennek megfelelően e frontszakaszra csoportosították át.

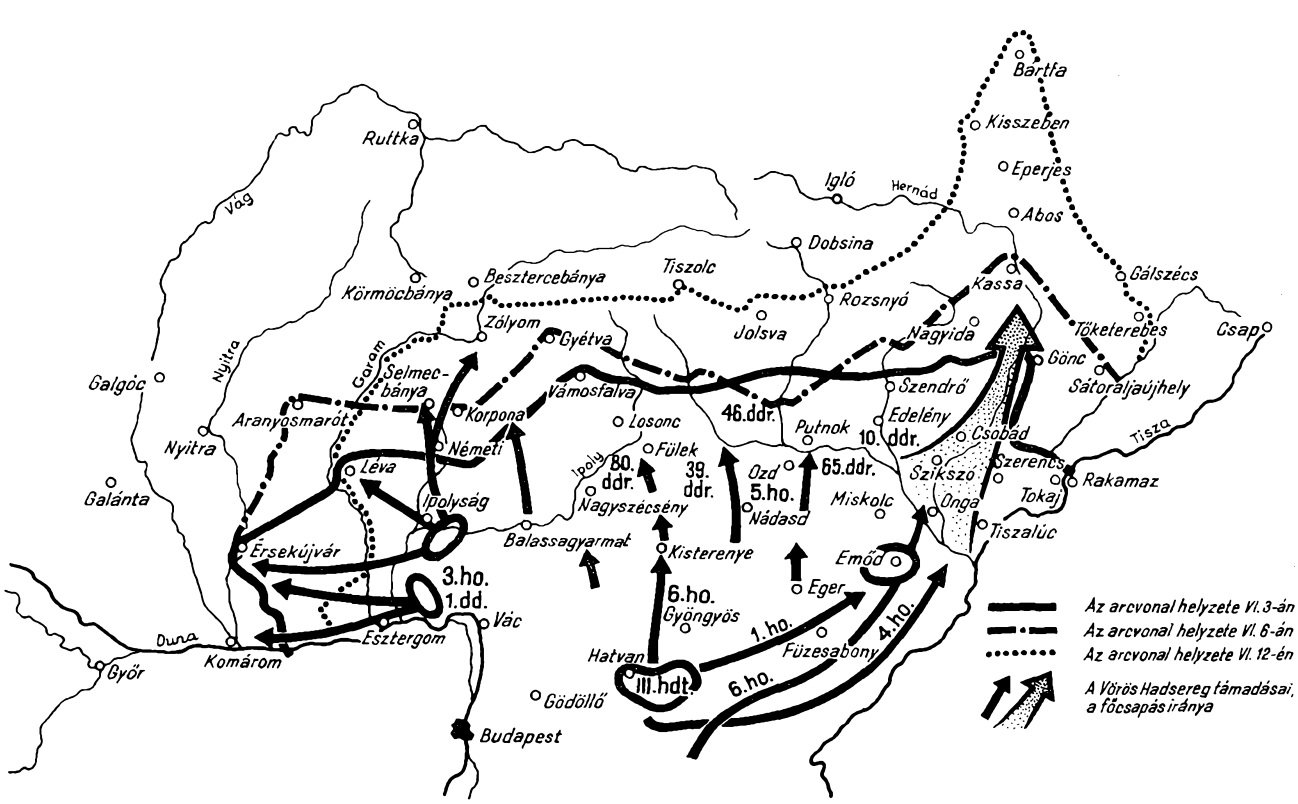

A győzelmes északi hadjárat

Szlovák Tanácsköztársaság

A Vörös Hadsereg által felszabadított szlovák lakta területeken, Dél- és Kelet-Szlovákiában, a már meglevő vagy az akkor alakuló munkástanácsok ragadták magukhoz a hatalmat. Eperjesen, június 16-án – a kialakuló vagy már ténylegesen fennálló helyzet szentesítéseként – kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot.

Az eperjesi gyűlésen elfogadott kiáltvány hangsúlyozta, hogy „az újszülött Szlovák Tanácsköztársaság természetes szövetségesének tekinti diadalmas testvéreit, az orosz és magyar tanácsköztársaságokat... Első üdvözlete a még mindig imperialisztikus igában görnyedő cseh proletártestvéreinek szól".

A Szlovák Tanácsköztársaság élén Ideiglenes Forradalmi Végrehajtó Bizottság állt, amely székhelyét Kassára helyezte. A végrehajtó bizottság június 20-án húsz tagból álló For-

Kikiáltották az önálló szlovák tanácsköztársaságot.

* *

Hozzánk csatlakozik a dolgozó szlovákság.

Eperjesről jelentik a „Magyar Távirati Irodá"-nak: Ma délben *kikiáltották Eperjesen nagy ünnepség keretében az önálló szlovák tanácsköztársaságot.*

A nagyfontosságú történelmi aktuson több ezer főnyi proletár vett részt, a szlovák föld minden tájáról. A forradalmi előkészítő bizottság tagjait, akik hétfőn délben érkeztek meg Eperjesre, a földíszitett pályaudvaron sok ezer főnyi tömeg fogadta.

A Kormányzótanács nevében *Hirossik* elvtárs kormányzótanácsi biztos, a szlovák föld fölszabaditó, vörös katonáink nevében *Domján* elvtárs, városparancsnok, a tót proletariátus nevében pedig *Fondra* elvtárs üdvözölte a bizottság tagjait. Ezután megindult a menet, élén katonai zenekarokkal a proletariátus végnélküli sorfala között a vörös lobogókkal és drapériákkal földíszitett városba.

A direktórium épülete előtt *Fleischer* elvtárs üdvözölte a bizottság tagjait, majd *Jakab* elvtárs méltatta a nap fontosságát és kifejtette a proletárdiktatura lényegét.

Utána *Stehlik* elvtárs fölolvasta a proklamációt, amely így hangzik:

A világ proletárjaihoz!

A győzelmesen és föltartóztathatatlanul előnyomuló világforradalom ujabb nagy eredménnyel gazdagitja eddigi sikereit. Az imperializmustól megtisztitott szlovák földön *a mai napon megalakult az önálló szlovák tanácsköztársaság.* A cseh nacionalizmus igája alól fölszabadult proletariátus első önkénytelen ösztönszerü cselekedete az volt, hogy *az elnyomói által fennen hirdetett, de a valóságban álnokul megcsufolt önrendelkezési jogot valóra váltotta.* Ezzel a megmozdulással a szlovák munkások, katonák és földproletárok *tovább építették azt a forradalmi frontot*, melynek utjait az orosz és magyar tanácsköztársaságok egyengették, *további tért nyertek a világszorjet nagy eszméje számára.*

Az újszülött Szlovák Tanácsköztársaság természetes szövetségesének tekinti diadalmas testvéreit, az orosz és magyar tanácsköztársaságokat és a nemzetközi proletariátus egészének, a körvonalaiban minél élesebben kiemelkedő egységes és szolidáris munkásinternacionálénak oltalma alá helyezkedik. Első üdvözlete a még mindig imperialisztikus igában görnyedő *cseh proletártestvéreinek* szól.

A Szlovák Tanácsköztársaság is *a legszélesebb terjedelmü proletárdemokrácia alapján áll*, épitőmunkájának alapelvei tekintetében, de ezzel szemben *kiméletlen diktatura fenyeget mindazok ellenében, akik ezt az igazi hamisitatlan demokráciát, ezt a csorbithatatlan önrendelkezési jogot veszélyeztetik.* Ebből a célból lerombolja a kapitalizmus és imperializmus minden erőszakszervezetét, kiirtja a kizsákmányolás minden lehetőségét és előkésziti a dolgozók hatalmas, boldog társadalmát.

regbe. *Jászberényi* elvtárs buzditó szavaival ért végot a történelmi aktus.

A Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása alkalmából lelkes hangu táviratban

üdvözölték a tanácskongresszust és a Vörös Hadsereget.

Az országos tanácshoz intézett üdvözlő távirat igy szól:

A Magyarországi Tanácsköztársaság első tanácskongresszusának, Budapest.

A Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása alkalmából forradalmi lelkünkkel köszöntjük a Magyarországi Tanácsköztársaság első tanácsülését. Amidőn *a fölszabadult dolgozó szlovák proletariátus maga vette kezébe sorsának intézését, magyarországi testvéreinek forradalmi munkáját nézi, hogy abból meritsen erőt a nemzetközi forradalomhoz való csatlakozással reá váró föladatra.* A szocialista-kommunista társadalom fölépitése legyen *Magyarország és az egész világ proletariátusának utmutatója. Mi is követni fogunk.* Éljen a nemzetközi világforradalom! Éljen a III. Internacionálé! Testvéri üdvözlettel: *A forradalmi intéző bizottság.*

Böhm hadseregfőparancsnok elvtárshoz a következő táviratot menesztették:

A Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének.

Főparancsnok elvtárs!

A Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása alkalmával a diadalmas Vörös Hadseregnek forradalmi üdvözletünket küldjük a Szlovák Tanácsköztársaság fölszabaditott dolgozó proletariátusa nevében. Érezzük, hogy *csak igy lehetünk méltók a Vörös Hadsereghez, ha mi is a ti soraitok közé állunk. Minden vágyunk, hogy veletek együtt küzdhessünk a világ imperialistái ellen a nemzetközi forradalom előbbreviteléért*, a proletariátus teljes fölszabaditásáért. Éljen a nemzetközi világforradalom! Éljen a Vörös Hadsereg! Testvéri üdvözlettel: *A forradalmi intéző bizottság.*

Az egész városban rendkivül lelkes a hangulat. Az utcákat reggel óta zenekarok járják be, forradalmi dalokat játszva.

Véres tüntetések Bécsben.

*

Sortűz a proletárokra. — Tizennégy halott, rengeteg sebesült.

A bécsi munkásság vasárnapra tervezett nagy tüntetését a kormány igyekezett erőszakos rendszabályokkal elkeseredett mozgalommá növelni, hogy azután a fegyverek gyilkos erejével törhessen a forradalom felé igyekvő proletárságra. A burzsoázia kedvéért a kormány szombaton elrendelte a komm...

Egykorú tudósítás a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltásáról. (Népszava, 1919. június 17.)

Eperjesen a Dóm előtti téren összegyűlt tömeg előtt felolvassák a proklamációt: „Az imperializmustól megtisztított szlovák földön a mai napon megalakult az önálló Szlovák Tanácsköztársaság."

Szlovák proletárok. (Mühlbeck Károly rajza – Borsszem Jankó, 1919. június 29.)

Felhívás a szlovák munkásokhoz: lépjenek be a szlovákiai proletárok Vörös Hadseregébe. (Egykorú szlovák nyelvű plakát)

VŠETKÝCH ROBOTNÍKOV,

menovite organisovaných robotníkov

upozorňujeme, že je ich najväčšou

PROLETÁRSKOU POVINNOSŤOU

aby vo všetkých miestach osvobozeného územia od imperialistického vojska československého vstúpili do

Červenej armády proletárov

za platových a zaopatrovacích podmienok, ktoré sú platné v Červenej armáde proletárov v Uhorsku.

Prihlásenie ku vstúpeniu do Červenej armády od 18. roku začnú prijímať od ... hod. do ... hod. ... v miestnosti ...

Každý robotník Slovák nech bezohľadne sa prihlási do armády proletariátu.

Slovenská sekcia socialistickej strany.

radalmi Kormányzótanácsot választott. A népbiztosok a szlovák föld lakosságának megfelelően a szlovák, a német és a magyar proletariátus köréből kerültek ki. A kormányzótanács élére Antonín Janoušek személyében cseh szocialistát állítottak. A kormányzótanács azonnal hozzáfogott a „szlovákiai nemzetközi Vörös Hadsereg" megszervezéséhez. A Szlovák Sajtóiroda jelentései szerint a jelentkezők száma napról napra nőtt, „magában Kassán 15 000 proletár jelentkezett", egy Losonc melletti bányatelepen június 20-ig „több mint 1800 bányász" kérte felvételét.

Megkezdődött a gyárak, a nagyobb üzemek és bankok államosítása, a 100 holdon felüli birtokok köztulajdonba vétele. Emelték a volt gazdasági cselédek járandóságát, az árukészletek lefoglalásával próbálták javítani a dolgozók helyzetét, biztosítani a munkások élelemmel, ruhával való ellátását. Június 22-én Kassa munkássága nagygyűlést tartott. A gyűlés üdvözölte az önálló Szlovák Tanácsköztársaságot és tiltakozott egyúttal a cseh burzsoázia imperialista törekvései ellen. A Szlovák Kormányzótanács tagjai is felszólaltak. A határkérdésre nézve Hirossik János belügyi népbiztos úgy nyilatkozott, hogy azokat véglegesen a forradalom győzelme után fogják meghúzni. A hovatartozandóság kérdésében népszavazás fog dönteni. Nemzetiségi elnyomás nem lesz. „Ahol a tótok vannak többségben, tót impérium, ahol a magyarok, az magyar impérium alá fog tartozni, és mind együtt a nemzetközi proletariátus nagy föderációjában fognak egyesülni."

„Szlovákia és Csehország proletariátusa sohasem feledkezik meg azokról, akik a szlovák dolgozó nép felszabadításáért hősi halált haltak" jelentette ki a gyűlésen felszólaló Antonín

Antonin Janoušek, a Szlovák Forradalmi Kormányzótanács elnöke

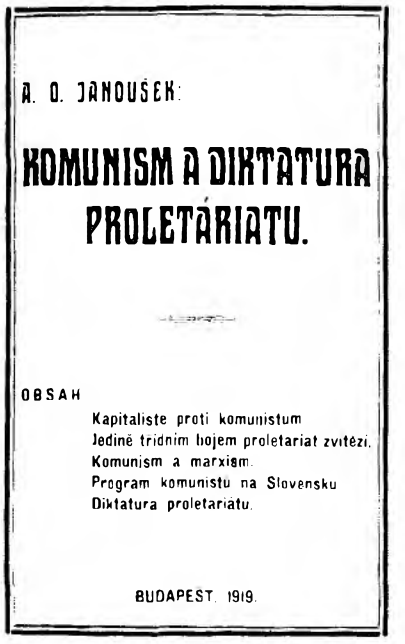
A. O. JANOUŠEK:

KOMUNISM A DIKTATURA PROLETÁRIATU.

OBSAH

Kapitaliste proti komunistum
Jedině tridním bojem proletariat zvítězí.
Komunism a marxism.
Program komunistů na Slovensku
Diktatura proletariátu.

BUDAPEŠŤ. 1919.

Janoušek 1919. április végén megjelent brosúrája: „A kommunizmus és a proletariátus diktatúrája". A röpirat vázolta a kommunisták programját, 10 pontba foglalva ismertette a Szlovákiában megvalósítandó közvetlen célkitűzéseket

Janoušek. „Egyetlen ellenségünk van, a cseh burzsoázia, amely a cseh proletariátusnak és a cseh kommunistáknak is ellensége... El akartak szakítani bennünket egymástól ezek a kapitalista ragadozók, hogy továbbra is kizsákmányolhassanak bennünket. A szlovák testvérek felszabadítása címén jöttek rabolni és erőszakoskodni. Nem szakítottak szét bennünket, mi összetartozunk: magyarok, szlovákok, németek, csehek – valamennyi kommunista proletár."

Tiltakozó gyűlés Kassán, 1919. június 22-én, a cseh burzsoázia rablótörekvései ellen. A Schalk-ház (Nagyszálló) erkélyén a gyűlés szónokai, köztük nagy számmal a szlovák néppártiak

A nemzetközi helyzet kedvezőtlen alakulása. A Tanácsköztársaság belső nehézségei

A Tanácsköztársaság a május—júniusi győzelmek, a Vörös Hadsereg diadalmas előnyomulása ellenére továbbra is igen nehéz helyzetben volt. A külső segítséghez – az orosz–ukrán vörös hadsereg közeledéséhez, a nyugat-európai (német) forradalom gyors kibontakozásához fűzött – az első hetekben nagyonis reálisnak látszó – remények, nem váltak valóra.

1919 tavaszán és nyarán az orosz forradalom maga is élethalálharcot vívott a mindenünnen rátörő külső és belső ellenforradalmi erők ellen. Kolcsak hadserege 1919 áprilisában Szibériából Moszkva irányába tört előre, és Kolcsak támadásának megállítására a szovjet hadsereg fő erőit a keleti fronton kellett összpontosítani. Délen, Ukrajnában, a gazdasági szempontból igen fontos Donyec-medence felszabadítása volt a legfőbb feladat; innen kellett elsősorban kiverni a fehérgárdistákat, és egyúttal megakadályozni azok egyesülését a doni kozákok Vesenszkája környékén fellázadt alakulataival.

Anton Ovszejenko, az Ukrán Vörös Hadsereg parancsnoka – a fennálló nehézségek ellenére – lehetségesnek vélte a Magyar Tanácsköztársaság megsegítését. Április elején az ukrán vezérkar tervet dolgozott ki, kétirányú, Bukovinán és Besszarábián át végrehajtandó hadműveletekre. Egyidejűleg megkezdődött a magyar hadifoglyok Ukrajnába való összpontosítása a nemzetközi hadosztályok keretében. Eleinte Lenin is megengedhetőnek tartotta, hogy az ukrán Vörös Hadsereg a legfőbb feladat megoldása mellett (a Donyec-medence megsegítése) nyugati irányba is előretörjön, „szilárd vasúti kapcsolatot teremtsen Tanács-Magyarországgal". Május elsején és másodikán, amikor a magyar kommün helyzete válságos volt, Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna kormánya ultimátumot küldött Romániának, és ebben Besszarábia, va-

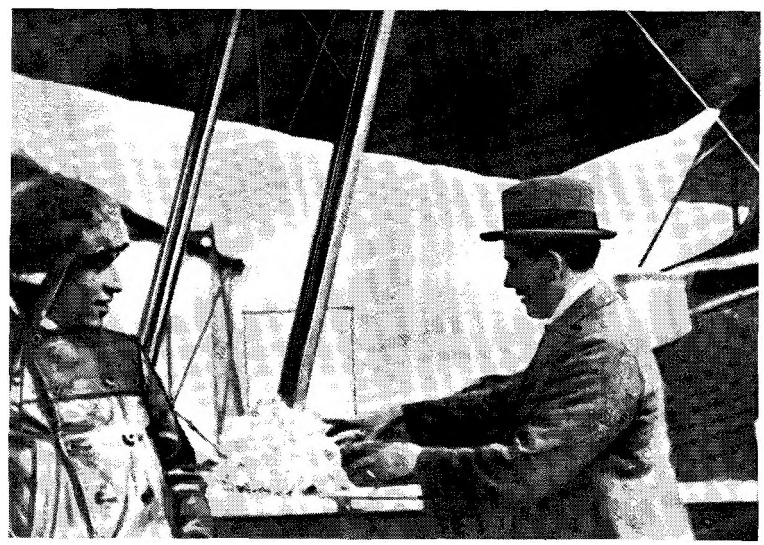

Szamuely Tibor, Dobos István pilótával Kijevben

Tárgyalás Podvojszkijjal, Szovjet-Ukrajna hadügyi népbiztosával

lamint Bukovina azonnali kiürítését követelte. E fellépés jelentős szerepet játszott abban, hogy a román intervenciósok május elsejét követően a Tiszánál megálltak, és nem folytatták tovább offenzívájukat Budapest ellen. Május folyamán az ukrán Vörös Hadsereg egységei több ízben megtámadták a Dnyeszternél álló román és francia csapatokat. E csatározások azonban különösebb eredményt nem hoztak, mert a paparasztpárti Grigorjev atamánnak, a Vörös Hadsereg egyik hadosztályparancsnokának lázadása a román fronton álló hadsereg hátában, majd Machno anarchista alakulatainak a szovjethatalommal való szembefordulása, a hadműveletek kiszélesítését és továbbfolytatását lehetetlenné tette.

Galíciában Petljura ukrán nacionalista bandái, a Franciaországban felszerelt fehérlengyel hadsereg és a magyar Vörös Hadsereg északi támadása idején erősítésül e frontszakaszra irányított román csapatok álltak az ukrán és a magyar vörös hadseregek egyesülésének útjában.

Amikor Kolcsak felett a szovjet hadsereg május végén, június elején végül is döntő győzelmet aratott, és egyidejűleg Grigorjev bandáit is szétverte, akkor Gyenyikin ellenforradalmi hadseregének déli irányból Moszkva ellen megindított támadása tette lehetetlenné a Magyar Tanácsköztársasággal való kapcsolat megteremtését.

Ukrajnában május végén a sorozatos lázadások és Gyenyikin támadása folytán a helyzet annyira súlyossá vált, hogy Lenin ez időben Rakovszkijt, az Ukrajnai Népbiztosok Tanácsának elnökét már arra utasította: vonjanak el minden erőt a nyugati frontról, csökkentsék minimumra az aktivitást

Leninnel a Vörös téren a május 25-i díszszemlén

e frontszakaszon, összpontosítsák az ukrajnai Vörös Hadsereg összes erőit a Donyec-medencébe.

Május 18-án Szamuely, a kormányzótanács megbízásából, repülőgépen – vállalva az 1100 km-es repülőút kockázatát – Kijevbe indult, kölcsönös tájékoztatás, a magyar és az ukrán Vörös Hadsereg hadműveleteinek jobb egybehangolása céljából. Szamuely Kijevben Podvojszkijjal, az ukrán hadügyi népbiztossal és Anton Ovszejenkóval az ukrán hadsereg főparancsnokával tárgyalt, majd vonaton folytatta útját Moszkvába. Megérkezésekor (május 25-én) részt vett a főváros felfegyverzett munkásainak szemléjén, majd több ízben is tájékoztatta Lenint a magyarországi helyzetről. Szamuely 8 órai repülőút után május 31-én érkezett vissza Magyarországra. A leszállás után azonnal a Budapesti Munkástanács ülésére sietett, ahol beszámolt tapasztalatairól, az orosz forradalom nehéz helyzetéről, arról az elkeseredett küzdelemről, mely ez időben a 10 000 km hosszúságú fronton folyt a szovjethatalom minden rendű és rangú ellensége ellen.

A forradalmi harcok Nyugat-Európában is kedvezőtlenül alakultak. A Bajor Tanácsköztársaság alig három hétig állt fenn; május első napjaiban a hadsereg ellenforradalmi alakulatai a bajor munkások hősies harcát vérbe fojtották. Münchenben és környékén a fehérterror tucatjával szedte áldozatait. A bírói ítélettel vagy anélkül legyilkoltak között volt Eugen Leviné, a bajor kommün 4 tagú végrehajtó bizottságának elnöke, Rudolf Egelhofer, a vörös csapatok parancsnoka, Gustav Landauer író és publicista.

Ausztriában a kommunista párt befolyása május végén – június elején – és ebben a magyar Vörös Hadsereg sikerei is tükröződtek – erősödőben volt a munkásság, különösképpen a leszerelésre ítélt népőrség körében. A szociáldemokrata befolyás ugyanakkor, a forradalmi hangulat erősödése ellenére, továbbra is érvényesült. A szociáldemokrata vezetők a Magyar Tanácsköztársasághoz való csatlakozástól, a proletárdiktatúra kikiáltásától a munkásokat azzal érvelve tartották vissza, hogy ez esetben Ausztriát „az antantkapitalizmus éhhalálra ítélné".

A kommunista párt, a helyzetet a ténylegesnél kedvezőbbnek ítélve, június 15-ére felkelést készített elő. A hatalom átvételére, a proletárdiktatúra proklamálására irányuló kísérlet azonban csak kísérlet maradt, nem tudott kibontakozni az ügyesen taktikázó szociáldemokrata vezetők és a jól működő erőszakszervezet ellenében. Június 14-én a kommunista párt 130 vezetőjét letartóztatták, 15-én a kiszabadításukra felvonuló tüntetőket a rendőrök golyózáporral fogadták. Bécsben e napon, a sortűz eredményeként 20 halott és 80 sebesült maradt a „hörlgassei csatatéren".

Erős volt a magyar munkáshatalom iránti rokonszenv a környező szláv és román államok dolgozói között is. A jugoszláv kormány, a szomszédokkal fennálló ellentéteken kívül, nem utolsósorban e hangulat nyomására óvakodott a Magyar Tanácsköztársaság elleni fegyveres fellépéstől. A munkások Romániában és Csehszlovákiában számos tanújelét adták annak, hogy egyetértenek a magyar forradalommal. Elég ezzel kapcsolatban a május 9-e és június 15-e közötti, a hadsereg utánpótlását is akadályozó román vasutassztrájkra,

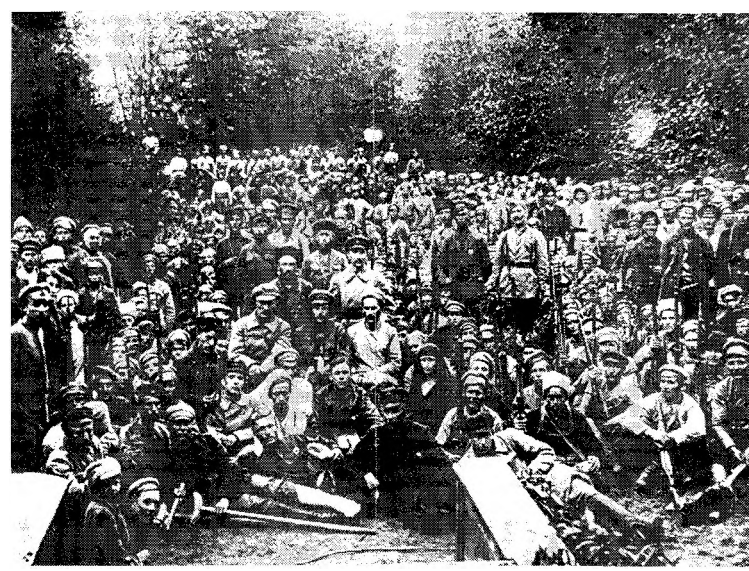

A 3-as számú – túlnyomórészt magyarokból álló – nemzetközi lövészezred Kijev alatt

vagy a csehszlovák katonák átállására, a szlovák lakosságnak az északi hadműveletek során tanúsított magatartására utalni.

De a környező országokban a burzsoá kormányok és pártok befolyása is erős volt. A baloldal, mely Csehszlovákiában és Romániában ez időben még párttá sem szerveződött, nem tudott kellő erővel szembeszállni a magyar forradalom megfojtását célzó politikával, nem tudta kellően ellensúlyozni a tömegek tisztánlátását elhomályosító nacionalista uszítást és a vele párosuló szociális demagógiát.

Az idő előrehaladtával nemcsak a nemzetközi helyzet alakult kedvezőtlenül a Tanácsköztársaság számára: belső bajok, gazdasági nehézségek is jelentkeztek. A termelés különösen az első hónapokban tovább csökkent és alacsonyabb volt, mint azt megelőzően. Ennek alapvető oka abban rejlett, hogy a proletárdiktatúra a több éves háború, katonai összeomlás, forradalom, idegen megszállás következtében teljesen leromlott, csőd szélén álló termelő apparátust vett át, és az üzemek nagy része az antant által továbbra is fenntartott blokád következtében súlyos nyersanyaghiánnyal küzdött. A termelés csökkenéséhez más tényezők is hozzájárultak, így többek közt az üzemekben megbújó ellenforradalmi elemek szabotázsa, továbbá az, hogy a hatalom átvételét követően a munkafegyelem meglazult, az akkordbért eltörölték, a román támadás megindulása után pedig a legöntudatosabb, a leginkább munkaképes munkások katonai szolgálatra vonultak be.

Az ipari termelés átmeneti visszaesése, a hadsereg növekvő szükségleteinek kielégítése kedvezőtlenül hatott a közellátásra. A legfontosabb iparcikkek hiánya következtében a falu és város között nem tudott egészséges árucsere kialakulni. A forgalomban levő pénzért, különösen az 1918 őszén forgalomba hozott, és továbbra is nagy mennyiségben előállított úgynevezett fehérpénzért alig lehetett vásárolni (sok esetben csak szakszervezeti igazolvánnyal, amivel a parasztság nagy része nem rendelkezett). A „fehérpénzt" különösen vidéken vonakodtak elfogadni. A parasztok terményeiket a beszolgáltatás elől elrejtették, a határszéli megyékből külföldre csempészték, hasonlóan jártak el egyes reakciós gazdatisztek vezetése alatt álló termelőszövetkezetek is. A Tanácsköztársaságnak a városi lakosság, elsősorban az ipari munkásság és a hadsereg élelmiszerellátását mindenképpen biztosítania kellett, ezért ebben a helyzetben a hadikommunizmusra jellemző kényszerrendszabályokat, erőszakos eszközöket is kénytelen volt alkalmazni a vidéken még feltalálható készletek igénybevételére. Az egyenlőtlen árucserét a falusi burzsoázia a proletárdiktatúra elleni izgatásra használta fel.

Növelte a bajokat, hogy az ipart és a kereskedelmet, en-

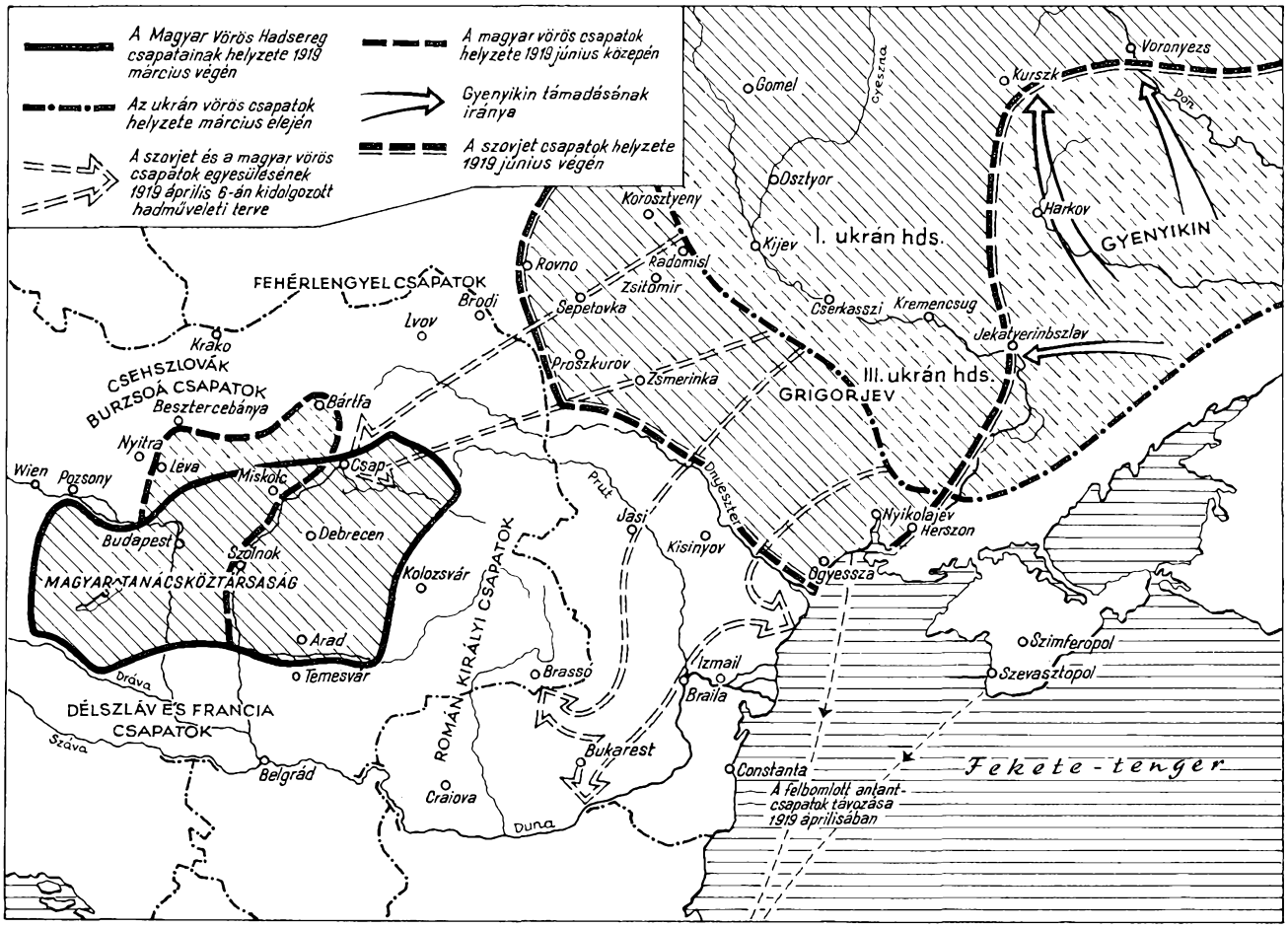

A magyar és a szovjet Vörös Hadsereg kölcsönös helyzete. (1919. március–július)

gedve az alulróljövő nyomásnak, nem egy esetben az előírt határokon túlmenően államosították. A valóságban szinte minden ipari üzem és az egész kereskedelem, beleértve a kisipart és a kiskereskedelmet, állami tulajdon lett, vagy valamilyen formában állami ellenőrzés alá került.

A háborús helyzet a készletgazdálkodást, a messzemenő központosítást és államosítást, a hadikommunista jellegű rendszabályokat természetszerűleg szükségessé, elkerülhetetlenné tette. Egyes túlzó rendszabályok azonban nem a diktatúra védelmének helyes és szükséges feladataiból fakadtak, hanem különösen kezdetben a piac nélküli tervgazdálkodás azonnali bevezetésének, a szocializmus haladéktalan megvalósításának doktrinér elképzeléséből.

E túlzások két irányban is károsan éreztették a hatásukat: egyrészt kisiparosokat és kiskereskedőket, vagyis olyan kispolgári rétegeket fordítottak a diktatúra ellen, amelyek egyébként az új rendszert elfogadták volna; másrészt, miután a sok ezer államosított üzem irányítására a megfelelő

Jegyzőkönyv Leviné kivégzéséről: „... Az ítélet délután 1 óra 45-kor előírásszerűen és a parancsnak megfelelően végrehajtatott. A halál beállta dr. Geyer, az Oberland-különítmény meghívott főorvosa által állapíttatott meg."

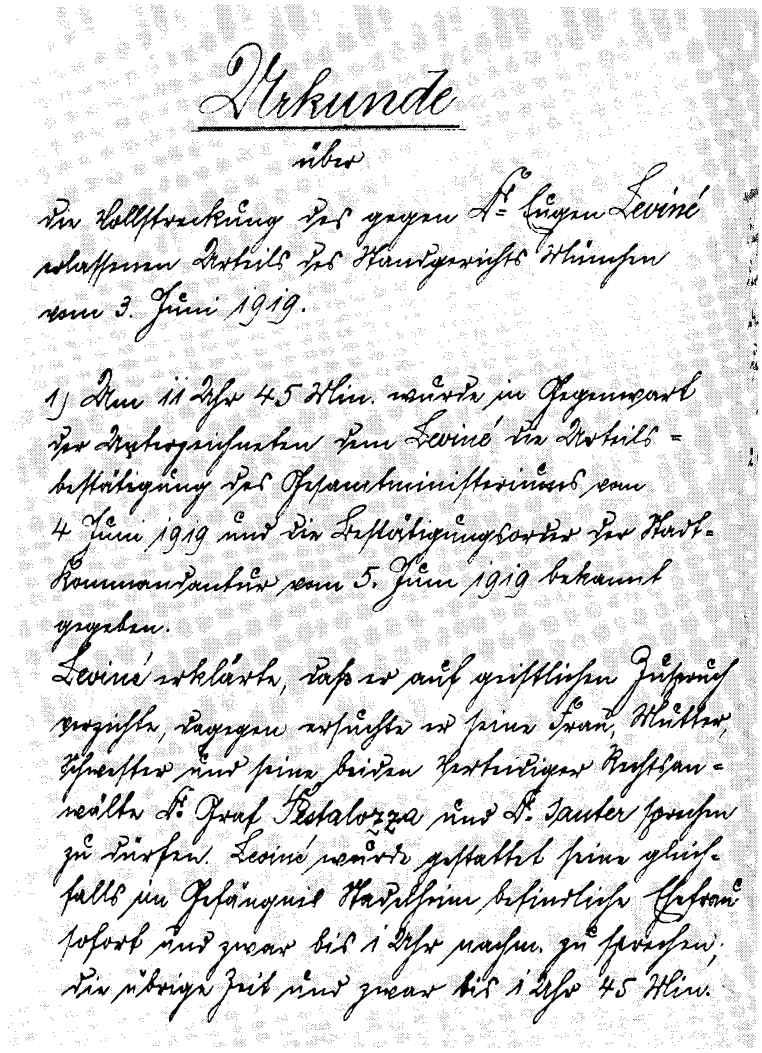

Urkunde

über

die Vollstreckung des gegen Dr. Eugen Leviné erlassenen Urteils des Standgerichts München vom 3. Juni 1919.

1) Am 11 Uhr 45 Min. wurde in Gegenwart der Unterzeichneten dem Leviné die Urteilsbestätigung des Gesamtministeriums vom 4 Juni 1919 und die Bestätigungsorder der Stadt-Kommandantur vom 5. Juni 1919 bekannt gegeben.

Leviné erklärte, daß er auf geistlichen Zuspruch verzichte, dagegen ersuchte er seine Frau, Mutter, Schwester und seine beiden Verteidiger Rechtsanwälte Dr. Graf Pestalozza und Dr. Sauter sprechen zu dürfen. Leviné wurde gestattet seine gleichfalls im Gefängnis Stadelheim befindliche Ehefrau sofort und zwar bis 1 Uhr nachm. zu sprechen; die übrige Zeit und zwar bis 1 Uhr 45 Min.

Eugen Leviné, a Németországi Kommunista Párt egyik alapítója, a Bajor Tanácsköztársaság vezetője

apparátus nem állt készen, a túlzó rendszabályok a termelésben, a javak elosztása terén zavarokhoz és felesleges zökkenőkhöz vezettek.

A parasztság körében jelentkező rossz hangulatot, melyet június elején a sorozás megkezdése még tovább fokozott, ellensúlyozni lehetett volna, a nagybirtok részben vagy egészben való felosztásával.

A földosztás hatással lett volna a szomszédos országok parasztságára is. A nemzetiségi kérdés nem utolsósorban parasztkérdés volt. A Tanácsköztársaság ellen támadó intervenciós hadseregek nagyrészt parasztkatonákból álltak, a földosztás bomlasztólag hatott volna e hadseregek soraira.

A latifundiumok felosztása elől a Tanácsköztársaság ve-

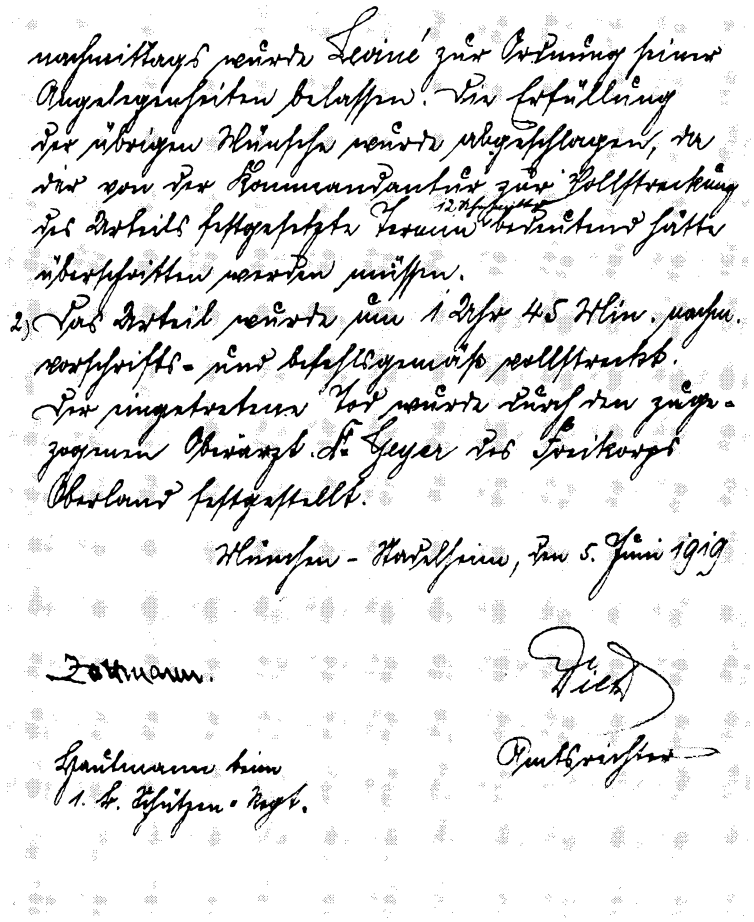

zetői azonban elzárkóztak. E téren nem követték az orosz forradalom példáját.

A földosztás ellenzői elméleti megfontolásokon túl, legfőbb érvként arra hivatkoztak, hogy a városok, vagyis a munkásság élelmezése csakis a nagyüzemek fenntartásával biztosítható.

A földosztó törekvések és a vidékről érkező kedvezőtlen hírek hatása alatt a kormányzótanács kezdettől fogva a fennálló feszültség enyhítésére, feloldására törekedett. A Földművelésügyi Népbiztosság március végén készített tervezete (a feljegyzést szigorúan bizalmas utasításként elküldték az egyes megyékben működő birtokrendezési bizottságoknak) indokolt esetben az agrárproletárok részére

Bécs, 1919. június 15.
A rendőrök megtámadják a tüntetőket

A rendőrgolyók áldozata. Halott zászlóvivő

5 hold szántó és 1 hold rét kiosztását, a törpebirtokosoknak földjük ilyen terjedelmű kiegészítését tette lehetővé. Később ugyancsak indokolt esetben kishaszonbérletek alakítását is engedélyezték. A Földművelésügyi Népbiztosság támogatta a községi legelők létesítését, ezek területének a nagybirtok rovására való kiegészítését.

A parasztság megnyerése érdekében május elején rendelet jelent meg a kisbirtok adómentességéről. Ez utóbbi intézkedés azonban nem javított, inkább rontott a helyzeten. E rendelet következtében a községi tanácsok ugyanis fontos pénzbevételektől estek el, és a parasztok az abban foglaltakat úgy értelmezték, hogy az adók eltörlése a paraszti magántulajdon felszámolásának a kezdetét jelenti.

Egy esetleges földosztás kérdésével a Forradalmi Kormányzótanács július elején újólag foglalkozott. A kormány elé terjesztett terv a magántulajdonban maradt földbirtokokból kívánt 10 holdig terjedő parcellákat kialakítani. E javaslat részletesebb kidolgozására és megvalósítására már nem került sor.

Ellentétek a Tanácsköztársaság vezető szerveiben. A pártkongresszus

Súlyosbította a Tanácsköztársaság helyzetét, hogy hatalmi szerveiben az első pillanattól kezdve ellentétek álltak fenn. Nem tudott erős, eszmeileg egységes vezetés kialakulni.

A Tanácsköztársaság két párt megegyezése és egyesülése alapján jött létre. Közülük az egyik, a kommunista párt megalakulásától kezdve szilárdan a proletárdiktatúra alapján állt, és teljes erejével annak létrehozásáért és fenntartásáért harcolt. Az egyesülésben résztvevő párt, a szociáldemokrata párt viszont a polgári demokratikus forradalom időszakában hosszú ideig, amíg csak tehette, a forradalom továbbfejlődését akadályozni igyekezett, a kapitalizmus további fenntartására törekedett, abból a jobboldal által hangoztatott elméleti tételből kiindulva, hogy a kapitalizmus fejlődése szempontjából elmaradt Magyarországon csakis polgári demokratikus átalakulásnak van létjogosultsága.

Március folyamán, miután kiderült, hogy a munkásság, a dolgozók többsége erről a kérdésről másképp vélekedik, a szociáldemokrata vezetők, akik röviddel azelőtt a kommunisták ellen még éles harcot folytattak, a jobboldal néhány képviselőjétől eltekintve magukévá tették a kommunista párt programját. A kommunista párt követeléseinek elfogadása azonban csak a szociáldemokrata baloldal (Landler, Varga, Hamburger, Nyisztor) részéről volt őszinte, fenntartás nélküli. A vezetők jelentős része, a centrum és a centrumhoz csatlakozó jobboldal (Böhm, Garbai, Kunfi, Rónai, Weltner) a számukra kapitulációt jelentő kommunista programot csak kényszerűségből fogadták el. Ezek a vezetők ingadoztak, egy részük végső állásfoglalását a helyzet további alakulásától tette függővé, más részük korábbi polgári demokratikus elképzeléseit titokban fenntartotta, és azokat a változott helyzethez alkalmazva továbbra is képviselni igyekezett. Egyes szakszervezeti funkcionáriusok (Peyer, Miákits, Vanczák) kifejezetten csak azért tartották meg állásaikat, hogy ezeket adandó alkalommal a proletárdiktatúra ellen, a történtek visszaforgatására használják fel.

A szociáldemokrata centrum és a jobboldal képviselői a Tanácsköztársaság hatalmi szerveiben jelentős befolyáshoz jutottak. A március 21-én megalakult kormányzótanács több tagja közülük került ki, és a Forradalmi Kormányzótanács megalakulásával egyidejűleg a főváros élére nagyrészt jobboldali szociáldemokratákat neveztek ki.

A párt titkársága és reggeli hivatalos lapja, a Népszava, bár mindkét helyre kommunistákat is delegáltak, valójában a régi szociáldemokrata vezetők kezében maradt.

A jobboldali szociáldemokratáknak a szakszervezetekben is sikerült befolyásukat és vezető szerepüket megőrizni. Április 2-án a szakszervezeti választmány határozatot hozott,

Üdvözlet a magyar munkásoknak.

Lenin elvtársnak ezt a cikkét Szamuely Tibor népbiztos elvtárs hozta el röpülőgépen Moszkvából.

Üdvözlet a magyar munkásoknak!

Elvtársak! A hirek, amelyeket a magyarországi tanácsok vezetőitől kapunk, örömmel és boldogsággal töltenek el bennünket. Összesen csak két, nem hosszu hónap óta létezik Magyarországon a tanácshatalom, de szervezettségét tekintve, a magyarországi proletariátus, ugylátszik, fölülmul bennünket. Ez érthető, mivelhogy Magyarországon a lakosság általános müveltségi szinvonala magasabb, emellett az ipari munkások százalékos aránya az összlakossághoz képest hasonlithatlanul magasabb, mint nálunk, végül az átmenet a tanácsszervezethez, a proletariátus diktaturájához Magyarországon hasonlithatatlanul könnyebb és békésebb volt.

Ez utóbbi körülmény különösen fontos. A szocialista vezérek többsége Európában ugy a szociálsovinisták, mint a kautskyánus-irányzatnak annyira lealjasodtak a tiszta kispolgári előitéletekbe, akik a viszonylag „békés" kapitalizmus és burzsoá parlamentarizmus évtizedei alatt nevelődtek, hogy a tanácshatalom és a proletárdiktatura megértésére képtelenek. A proletariátus nem képes végrehajtani az ő világra szóló, történi fölszabaditó missziéját anélkül, hogy ne takaritaná el ezeket a drága vezéreit az útból.

Ezek az emberek elhitették egészben vagy részben az oroszországi szovjethatalomról szóló burzsoáhazugságokat és nem tudták megkülönböztetni az ujnak a lényegét, a proletárdemokráciát a dolgozók számára, amely megtestesült a szovjethatalomban, a burzsoádemokráciától, amely előtt rabszolgamódra meghajlottak, elnevezve azt tiszta demokráciának vagy demokráciának általában.

Elvtársak! Magyarországi munkások! Ti a világnak még különb példát nyujtottatok, mint a Szovjetoroszország, minthogy ti értettétek, mint lehet egyszerre egyesiteni a valódi proletárdiktatura alapján az összes szocialistákat. Előttetek a hálás és egyben nehéz föladat, hogy megerősitsétek azt az ántánt elleni nehéz háboruban. Legyetek kitartók! Ha mutatkozik ingadozás a szocialisták között, akik most csatlakoztak az uj plattformhoz, a proletárdiktaturához, nyomjátok el kiméletlenül az ingadozást. A háboruban a gyávák törvényes osztályrésze — az agyonlövetés.

Ti az egyedüli tisztességes, természetes forradalmi háborut vivjátok, *az elnyomottak háborujáť az elnyomók ellen*, a háborut a szocializmus győzelméért. Az egész világ munkásosztályának minden tisztességes tagja a mi oldalunkon. Minden hónap közelebb visz bennünket a világproletárforradalomhoz.

Legyetek kitartók. A győzelem a miénk lesz!

Lenin.

Lenin üzenete a Népszava 1919. június 1-i számában. (Részletek)

mely többek között kimondta, hogy a szövetségek és a helyi szervek vezetőségei egyelőre a helyükön maradnak. E határozat azokat a szociáldemokrata szakszervezeti vezetőket legalizálta, akiknek többsége a kommunistákkal és a szocialista forradalom gondolatával szemben állt, akiktől a munkásság elfordulóban volt, és leváltásukat, mint ezt a márciusi nyomdászsztrájk is mutatta, már a proletárdiktatúra kikiáltása előtt megkezdte.

A centrum és jobboldal képviselői az első nehézségek láttán harcot indítottak felemás elgondolásaik érdekében, melyek lényege az volt, hogy nyitva tartsák az ajtót a kapitalizmushoz való visszatérés, egy kellő időben végrehajtandó polgári demokratikus fordulat számára.

A kommunisták helyzete, bár a tömegek különösen a proletárdiktatúra első hónapjaiban mögöttük álltak, ebben a harcban igen nehéz volt, mert szétszóródtak a proletárdiktatúra különböző szerveiben, és nem fogta össze őket szilárd és egységes szervezet.

Május végén Kun Béla, látva a szociáldemokraták ingadozását, szikratávíró útján kérte Lenint: foglaljon állást nyílt levél formájában. E felkérésre írta Lenin (Szamuely moszkvai tartózkodása idején) nevezetes üdvözletét, mely „Üdvözlet a magyar munkásoknak" címmel a Pravdában május 29-én jelent meg. A magyar munkásokhoz szóló felhívást Szamuely hazatértekor magával hozta és az június elején a Népszavában magyar fordításban is megjelent. Lenin üzenete éles és határozott állásfoglalás volt az ingadozó, az antanthoz átállni készülő szociáldemokrata vezetők ellen. Lenin mindjárt bevezetőben arról írt, hogy Európában a szocialista vezérek többsége képtelen megérteni a szovjethatalmat, a proletárdiktatúrát, és nem tudja megkülönböztetni a „proletár demokráciának, a dolgozók demokráciájának, a szocialista demokráciának a lényegét a polgári demokráciától, mely előtt szolga módra hasra vágódnak, s amelyet »tiszta demokráciának« vagy általában »demokráciának neveznek«".

Lenin a proletárdiktatúra lényegét elemezve rámutatott arra, hogy a „diktatúra feltételezi a kíméletlenül szigorú, gyors és határozott erőszak alkalmazását a kizsákmányolók, a kapitalisták, a földbirtokosok és lakájaik elnyomása céljából" – ugyanakkor nem egyedül és nem elsősorban az erőszak a proletárdiktatúra lényege –, hanem „a dolgozók vezető osztagának, élcsapatának, egyetlen vezetőjének, a proletariátusnak szervezettsége és fegyelmezettsége".

Lenin helyeslőleg szólt az egyesülésről: „Ti még jobb példát adtatok a világnak, mint Szovjet-Oroszország, azzal, hogy az igazi proletárdiktatúra alapján egy csapásra egyesíteni tudtátok az összes szocialistákat", – de egyidejűleg a

A pártkongresszus megnyitása. Az elnöki székben Garbai Sándor. (A parlament üléstermét sarló, kalapács, vörös csillag, új dekoráció díszíti)

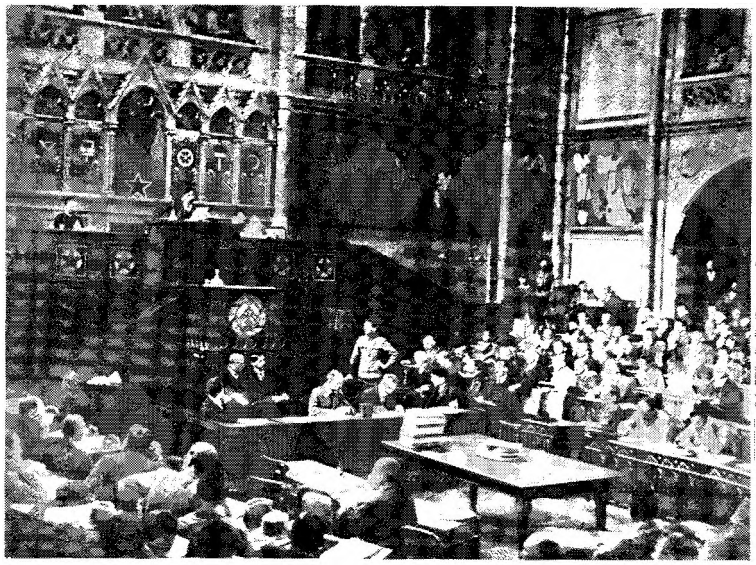

A küldöttek Kunfi felszólalását hallgatják

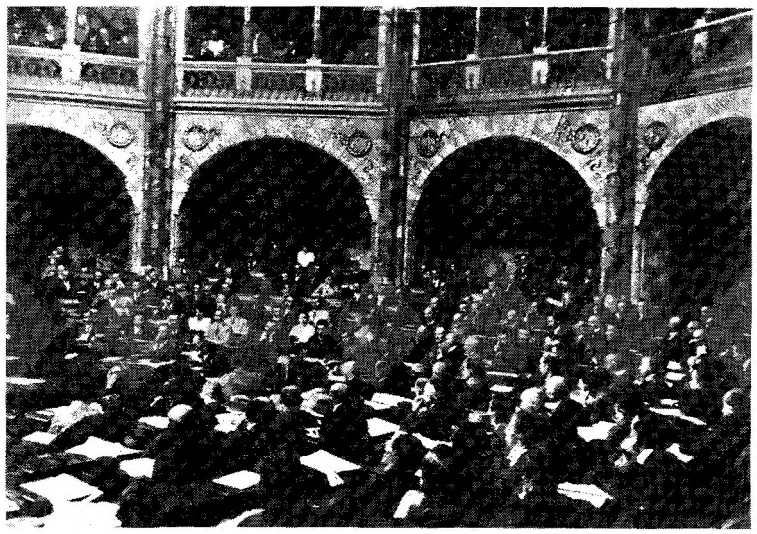

nehéz körülményeknek megfelelő határozott és egyértelmű magatartásra intett: „Legyetek szilárdak, ha ingadozás üti fel a fejét a szocialisták között, akik tegnap csatlakoztak hozzátok, a proletárdiktatúrához, vagy a kispolgárság körében, nyomjátok el könyörtelenül ezeket az ingadozásokat. Agyonlövetés – ez a gyáva méltó jutalma a háborúban."

A kommunisták és szociáldemokraták közötti egyre élesedő ellentétek jegyében ült össze június 12-én Budapesten az egyesült párt kongresszusa. A kongresszus tagjainak jelentős része – a régi szociáldemokrata kongresszusok hagyományainak megfelelően – a szakszervezetek továbbra is helyükön maradt régi funkcionáriusai közül került ki.

A kongresszus három napirendi kérdést tárgyalt: 1. a pártprogram módosítása; 2. a párt szervezeti szabályzatának a módosítása; 3. a pártvezetőség és az ellenőrző bizottság választása. A pártprogram, amelynek előadója Kun Béla volt, az Oroszországi Kommunista Párt VIII. kongresszusán, 1919 márciusában elfogadott program figyelembevételével készült, és első kísérlet volt a magyar munkásmozgalomban osztályharcos, forradalmi, a proletárdiktatúra és a szocializmus építésének problémáit is felvető program kidolgozására. A pártprogrammal kapcsolatban kialakuló vita a párt elnevezésének és a diktatúra alkalmazásának kérdése körül forgott. Az egyesüléskor olyan értelmű megállapodás jött létre, hogy a pártot ideiglenesen Magyarországi Szocialista Pártnak fogják nevezni, és a végleges döntést a III. Internacionálé állásfoglalásától teszik függővé. A III. Internacionálé Végrehajtó Bizottsága a kommunista elnevezés mellett döntött, és a kongresszushoz intézett sürgönyében erre vonatkozó javaslatát megismételte. A szociáldemokraták ennek ellenére ellenezték a kommunista elnevezést, és a kongresszus végül is heves vita után a Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja név mellett döntött, ami kompromisszumos megoldást jelentett a különböző javaslatok között. Kunfi felszólalásában a kedvezőtlen nemzetközi helyzetre hivatkozva a módszerek megváltoztatását, a proletárdiktatúra enyhítését, mérsékeltebb politika bevezetését követelte. E nézetekkel szemben a kommunisták arra hivatkoztak, hogy éppen a kedvezőtlen helyzet követeli meg a proletárdiktatúra következetes és kemény alkalmazását. Az imperialistáknak és a burzsoáziának teendő engedmények nem a proletárdiktatúra megmentéséhez, ellenkezőleg, az ellenforradalom győzelméhez fognak vezetni.

A pártprogrammal kapcsolatos vita után a kongresszus a szervezeti szabályzat kérdésével foglalkozott. A pártgyűlés elé terjesztett, a szociáldemokrata hagyományoknak megfelelő tervezettel szemben az ellenkezés olyan nagy volt, hogy az előadó a tervezetet visszavonta és azt javasolta, hogy a kongresszus bízza meg az újonnan megválasztott pártvezetőséget új javaslat kidolgozásával.

A pártvezetőség választásánál a szociáldemokraták és kommunisták közötti ellentétek teljes mélységükben bontakoztak ki. A kongresszus szociáldemokrata tagjai nemcsak a kommunisták nagy részét húzták ki a hivatalos listáról, hanem törölték a korábban inkább a jobboldalhoz tartozó Bokányi Dezsőt is, mert felszólalásában a kommunistákat támogatta. A kommunisták a szociáldemokrata többséget eredményező szavazást nem vették tudomásul, és kijelentették: a történtek után sem a pártban, sem a kormányzótanácsban nem érzik

magukat korlátozva, és fenntartják maguknak minden vonatkozásban a teljes akciószabadságot. A szociáldemokrata vezetők elérkezettnek látták a pillanatot a nyílt szakításra. Böhm Kunfival és Weltnerrel össze is ült ennek megbeszélésére, de miután Haubrich, a budapesti fegyveres erők parancsnoka támogatását megtagadta – tudva, hogy a fegyveres erő és a munkások többsége a kommunisták oldalán áll –, tervüket kénytelenek voltak feladni. Böhm e tanácskozás után maga sietett az ülésterembe, és arra kérte a kongresszus tagjait: érvénytelenítsék a szavazást, a „pártegység" érdekében az eredeti listát fogadják el, ami meg is történt.

A békekonferencia a Vörös Hadsereg visszavonását követeli

Néhány nappal a pártkongresszus megnyitása előtt, június 8-án távirat érkezett a békekonferencia elnökétől, Clemenceau francia miniszterelnöktől. A távirat egyrészt kilátásba helyezte, hogy a „magyar kormány" vezetőit a béketárgyalásokra meghívják; másrészt leszögezte, hogy az antant „haladéktalanul a legszélsőbb rendszabályokhoz folyamodik, amennyiben a budapesti kormány nem szünteti be azonnal a csehszlovákok elleni hadműveleteket". Erre a táviratra, mely nyilvánvalóan egyrészt azzal a célzattal íródott, hogy

Rendkívüli kiadás

Budapest, 1919 kedd június 10.
II. év. 104. szám.

Világ proletárjai egyesüljetek!

24 fillér

VÖRÖS UJSÁG

24 fillér

Szerkesztőség: Budapest, VIII., Rökk Szilárd-utca 6. szám. Telefonszámok: József 43. József 53. József 53. József 23—84.

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT DÉLUTÁNI HIVATALOS LAPJA.

Kiadóhivatal: Budapest, VIII., Rökk Szilárd-utca 6. szám. Telefonszámok: József 43. József 53. József 53. József 23—84.

A párisi konferencia jegyzéke a magyar tanácskormányhoz

Clémenceau és Kun Béla táviratváltása

Az imperialista külpolitika [illegible] az erőszak. Éppen úgy, [illegible] belső politikájá. Erőszakra a proletariátusnak is erőszakkal kell felelnie. A belső politikában a proletariátus erőszaka az osztályharc, az imperialista kapitalizmussal szemben a proletariátus külpolitikája [illegible] az erőszak az erőszak, az osztályháború. Az osztályháború az osztályharcnak ügyvivel való folytatása. Az imperialista kapitalizmus, ha tette volna, egy területtel első [illegible] magyar proletárállamot. [illegible] vasi kapunk, mert kérdéses, hogy ki lesz a szakmányon osztrákolt csoportok körűit az erőnek, a wilsoni burzsoá pacifizmusé, vagy Clemenceau kapzsellen nyers erőszaka. Kétségtelen azonban az, hogy ezeknek a saját erőnkből, a felfegyverzett magyar proletariátus erejéből és a nemzetközi proletárforradalmiság megnyilvánulásaiból fogy az, hogy vajjon megbirunk-e [illegible] a versaillesi tárgyalásokra, vagy nem.

Vörös Hadseregeink diadalmasan haladnak előre. Mindennap új és új proletárfalvakat szabadítanak fel a kapitalizmus bilyói alól. Diadalmas hadseregeink [illegible] meljyek a cseh-román és szerb seregeknek behatolását a Tanácsköztársaság területére megakadályozták. Azonban a burzsoá-államok erőszakszervezete [illegible] által a proletariátus szemei elé vont fátyol oszladozni kezd, s a világ proletariátusa tudni fogja, hogy az imperializmus állításának nincs az igazi értéke.

Clémenceau távirata

Clémenceau táviratát rádió útján közvetlenül a magyar kormányhoz intézte. A táviratot a [illegible] magyar kormány címére a bécsi francia misszió fejéhez, Alizéhez [illegible] is elküldte, aki azt Cséber Erző [illegible] elvitára, a magyar Tanácsköztársaság hogy az imperializmus állításának nincs az igazi értéke. el a Tanácsköztársaság kormányhoz Budapestre. A távirat így hangzik:

IGEN SÜRGÖS.

A magyar kormánynak Budapest.

A szövetséges és egyesült kormányoknak az a szándéka, hogy a magyar kormány képviselőit a békekonferencia

A Vörös Újság tudósítása a békekonferencia június 8-i jegyzékéről

a magyar lakosság körében illúziókat keltsen az antant jó szándékait illetően; másrészt, hogy fenyegetéssel megakassza a Vörös Hadsereg győzelmes harcainak folytatását, és ezzel a nehéz helyzetbe került csehszlovák intervenciós haderő segítségére siessen, a tanácskormány nevében, Kun Béla válaszolt. A válasz hangsúlyozta a Tanácsköztársaság békés szándékait, és a nyugati közvélemény felvilágosítására leszögezte: a támadást a Csehszlovák Köztársaság, a jugoszláv és román királyi csapatok indították el, a Tanácsköztársaság velük szemben csak a végső szükségtől kényszerítve nyúlt fegyverhez.

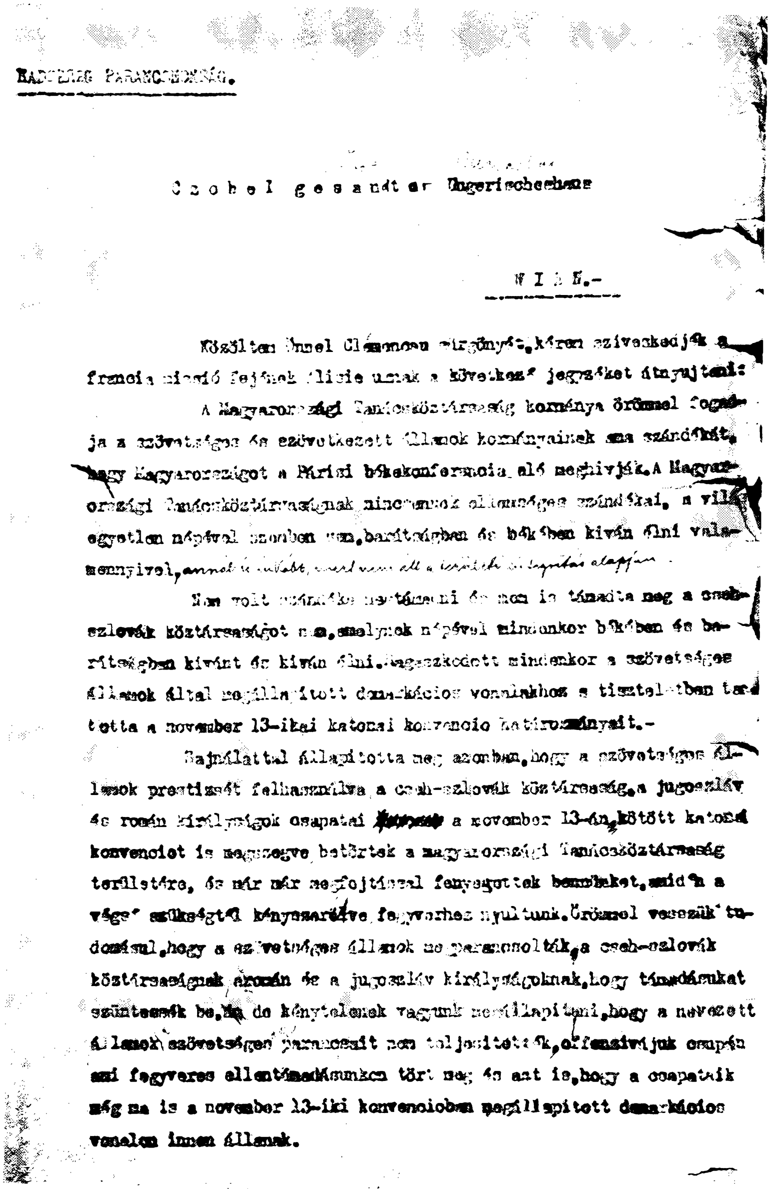
HADSEREG PARANCSNOKSÁG.

Czobel gesandter Ungarischesbotschaft

WIEN.-

Közöltem önnel Clémenceau sürgönyét, kérem szíveskedjék a francia misszió fejének Allizé urnak a következő jegyzéket átnyujtani:

A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya örömmel fogadja a szövetséges és szövetkezett államok kormányainak azon szándékát, hogy Magyarországot a Párisi békekonferencia elé meghivják. A Magyarországi Tanácsköztársaságnak nincsenek ellenséges szándékai, a világ egyetlen népével szemben sem, barátságban és békében kiván élni valamennyivel, annak is inkább, mert nem áll a területi integritás alapján.

Nem volt szándéka megtámadni és nem is támadta meg a csehszlovák köztársaságot sem, amelynek népével mindenkor békében és barátságban kivánt és kiván élni. Ragaszkodott mindenkor a szövetséges államok által megállapitott demarkácios vonalakhoz s tiszteletben tartotta a november 13-ikai katonai konvencio határozmányait.-

Sajnálattal állapitotta meg azonban, hogy a szövetséges államok prestizsét felhasználva a cseh-szlovák köztársaság, a jugoszláv és román királyságok csapatai [illegible] a november 13-án kötött katonai konvenciot is megszegve betörtek a magyarországi Tanácsköztársaság területére, és már már megfojtással fenyegettek bennünket, amidőn a végső szükségtől kényszerítve fegyverhez nyultunk. Örömmel vesszük tudomásul, hogy a szövetséges államok megparancsolták a cseh-szlovák köztársaságnak a román és a jugoszláv királyságoknak, hogy támadásukat szüntessék be, de kénytelenek vagyunk megállapitani, hogy a nevezett államok szövetséges parancsait nem teljesitették, offenzivájuk csupán ami fegyveres ellentámadásunkon tört meg és azt is, hogy a csapataik még ma is a november 13-iki konvencioban megállapitott demarkácios vonalon innen állanak.

Kun Béla válasza Clemenceau június 8-i jegyzékére (Eredeti fogalmazvány)

George Clemenceau francia miniszterelnök, a békekonferencia elnöke

Június 14-én Clemenceau újabb ultimátum jellegű táviratot küldött. Ebben megjelölte a békekonferencia által véglegesként kijelölt határokat, és azt követelte, hogy a tanácskormány hadserege négy napon belül vonuljon vissza e határok mögé. Kilátásba helyezte egyúttal, hogy a „román csapatokat abban a pillanatban visszavonják, amikor a magyar csapatok kiürítik Csehszlovákiát".

A Clemenceau-féle távirat kérdését az újonnan megválasztott pártvezetőség június 15-én este tárgyalta. Éles vita bontakozott ki. A kapitulációra hajló szociáldemokraták (Böhm,

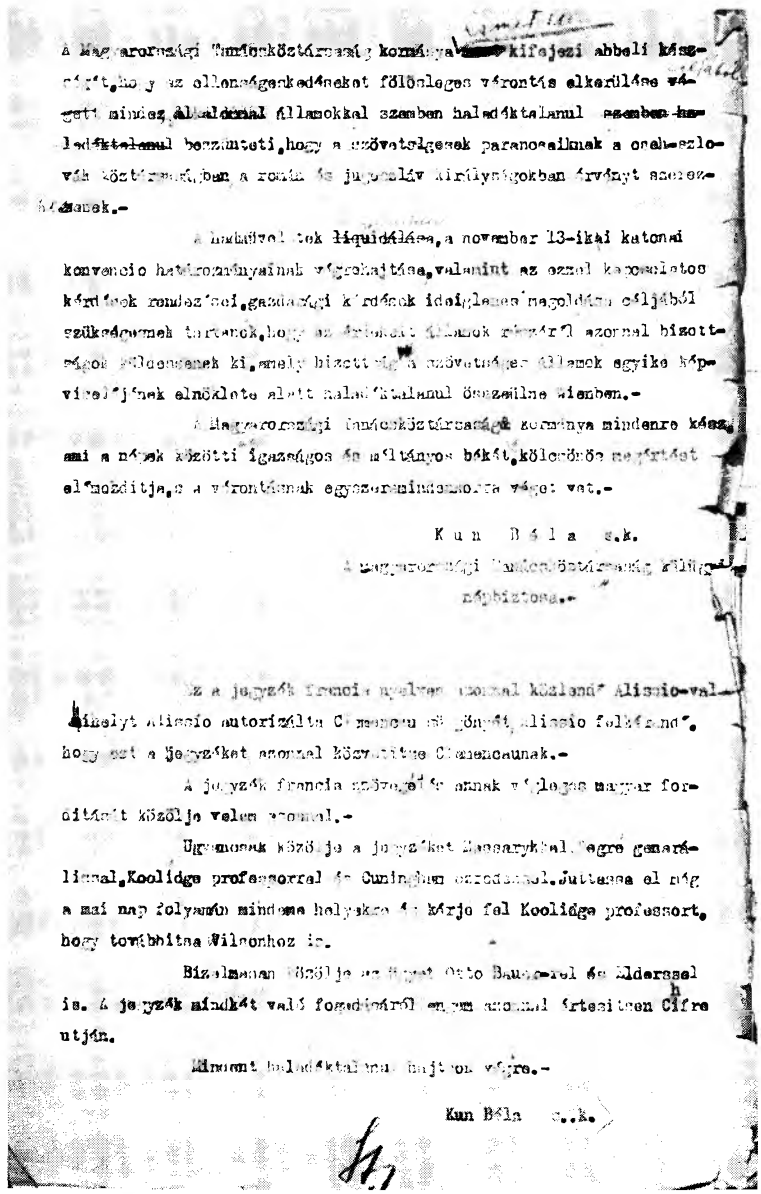

A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya kifejezi abbeli készségét, hogy az ellenségeskedéseket fölösleges várontás elkerülése végett mindez alkalomnal államokkal szemben haladéktalanul beszünteti, hogy a szövetségesek paranosaiknak a cseh-szlovák köztársaságban a román és jugoszláv királyságokban érvényt szerezhessenek.-

A hadművelet ~~liquidálása~~, a november 13-ikai katonai konvencio határozmányainak végrehajtása, valamint az ezzel kapcsolatos kérdések rendezései, gazdasági kérdések ideiglenes megoldása céljából szükségesnek tartanok, hogy az érdekelt államok részéről azonnal bizottságok küldessenek ki, amely bizottság a szövetséges államok egyike képviselőjének elnöklete alatt haladéktalanul összeülne Wienben.-

A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya mindenre kész, ami a népek közötti igazságos és méltányos békét, kölcsönös megértést elémozditja, s a várontásnak egyszeremindenkorra véget vet.-

Kun Béla s.k.

A Magyarországi Tanácsköztársaság külügy népbiztosa.-

Ez a jegyzék francia nyelven azonnal közlendő Alissio-val, mikelyt Alissio autorizálta Clemenceau sü gönyét, Alissio felkérendő, hogy ezt a jegyzéket azonnal közvetitse Clemenceaunak.-

A jegyzék francia szövegelés annak végleges magyar forditását közölje velem azonnal.-

Ugyanosak közölje a jegyzéket Massarykkal, Tegre generálissal, Koolidge professorral és Cuningham ezredessel. Juttassa el még a mai nap folyamán mindenre helyekre és kérje fel Koolidge professort, hogy továbbitsa Wilsonhoz is.

Bizalmasan közölje az ügyet Otto Bauer-rel és Elderssel is. A jegyzék mindkét való fogadásáról engem azonnal értesitsen Cifre utján.

Mindent haladéktalanul hajtson végre.-

Kun Béla s.k.

Kunfi, Weltner) addigi politikai vonalukat követve a táviratot örömmel üdvözölték, és az ultimátum elfogadását követelték, azzal érvelve, hogy a Tanácsköztársaságot csakis az imperialistáknak és a burzsoáziának teendő engedményekkel lehet továbbra is fenntartani.

A kommunisták egy része az antant követeléseinek visszautasítása és a Vörös Hadsereg offenzívájának továbbfolytatása mellett volt.

Kun Béla, aki attól tartott, hogy ebben a kérdésben a szociáldemokratákkal nyílt szakításra kerülhet sor, és ez a proletárdiktatúra bukását vonhatja maga után, tárgyalások megindítását javasolta, abban reménykedve, hogy ezzel a nehéz helyzetben levő Tanácsköztársaságot egy Breszt-Litovszkhoz hasonló lélegzetvételi szünethez fogja juttatni. Kun állásfoglalására kétségtelenül hatással voltak egyes ez időben érkező jelentések is, melyek mind a hadsereg körében, mind a hátországban nyugtalanságról, ellenforradalmi szervezkedésekről és megmozdulásokról számoltak be.

A pártvezetőség nagy többséggel az elutasítás ellen, tárgyalások megindítása mellett foglalt állást. Így döntött ezt követően a Kormányzótanács Politikai Bizottsága is.

Kun június 18-án válaszolt Clemenceaunak. Kijelentette: készek az ellenségeskedéseknek haladéktalanul véget vetni és készek a jelzett területek kiürítésére. Azért, hogy erre még nem került sor, a Csehszlovák Köztársaság csapataira hárította a felelősséget. A csehszlovák hadsereg a hadműveletek beszüntetését arra használta fel, hogy újólag támadásba menjen át. A határok kérdésében meghallgatást kért, lehetőséget, hogy a Tanácsköztársaság álláspontját és érveit erre nézve a békekonferencia elé terjeszthesse. Megismételte korábbi javaslatát: hívják egybe a volt Osztrák-Magyar Monarchia népeinek kormányait értekezletre, „amelyen a volt Monarchia likvidálását mint egyformán érdekelt felek megbeszélhessék". Végül arra kérte Clemenceaut, utasítsa a Csehszlovák Köztársaság és a Román Királyság kormányát a közvetlen érintkezés felvételére.

Lenin ugyanaznap küldött táviratában megengedhetőnek vélte az antanttal való tárgyalásokat: „. . . minden lehetőséget feltétlenül ki kell használni legalább ideiglenes fegyverszünet vagy a béke megkötésére, hogy a nép lélegzetvételnyi szünethez jusson", de egyben óvatosságra intett: „. . . egy pillanatig se bízzanak az antantban, becsapja Önöket és csak időt akar nyerni, hogy aztán megfojthassa Önöket is, bennünket is."

A Tanácsok Országos Gyűlése (1919. június 14-23.)

A Clemenceau-féle táviratokról folyó vita idején kezdte meg tanácskozásait Budapesten a Tanácsok Országos Gyűlése. Az országos gyűlés összehívása az állami élet megszilárdítása, a szocialista demokrácia megvalósulása szempontjából nagy jelentőségű esemény volt, és hátrányosan hatott, hogy elsősorban a közbejött háborús események következtében nem került sor már korábban a tanácskongresszus összehívására.

Az országos gyűlésen 378 küldött vett részt. Közülük néhány nem választás útján, hanem a jobboldali szociáldemokraták követelésére mint a Népgazdasági Tanács választmányába delegált szakszervezeti vezető hivatalból lett tagja a kongresszusnak.

A kongresszus eredeti napirendje szerint először a külügyi helyzetet kellett volna tárgyalni. A békekonferencia táviratának megérkezésére való tekintettel azonban a napirendet módosították, és a tárgyalások a gazdasági kérdések megvitatásával kezdődtek.

A gazdasági kérdésekről Varga Jenő és a gazdasági ügyeket intéző népbiztosok számoltak be. A beszámolók és a körülöttük kialakuló vita nemcsak a már elért eredményeket tükrözte, hanem a kapitalista rendszer megszüntetéséből adódó bonyolult problémákat és a kiadott gazdasági rendeletek végrehajtása körül mutatkozó nehézségeket is. Az egyszerű fővárosi és vidéki küldöttek ezzel kapcsolatos, a való élet talaján mozgó felszólalásai az állami életből eddig kisemmizett munkások és parasztok soraiból kiemelkedő új vezetők rátermettségéről és politikai érettségéről tanúskodtak.

Kun Béla az ünnepi megnyitón. (Zádor István rajza)

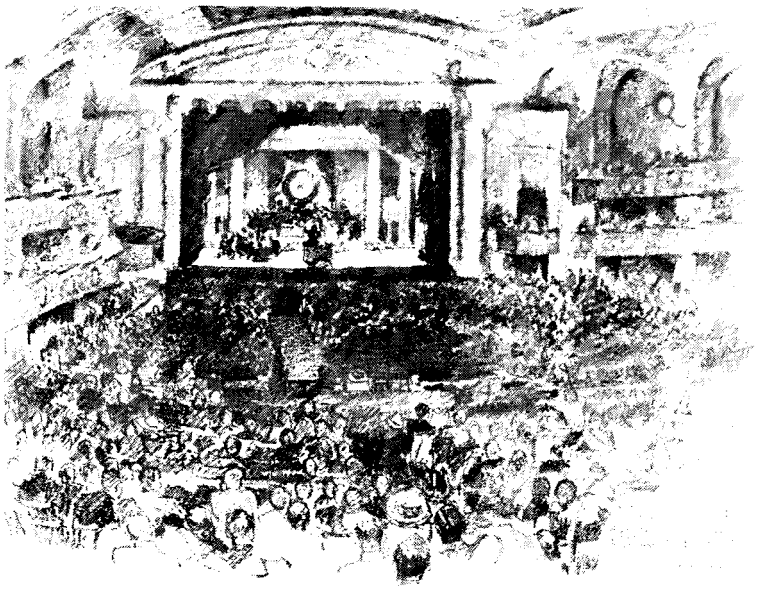

A Tanácsok Országos Gyűlésének ünnepélyes megnyitása a Városi Színházban. 1919. június 14. (Zádor István rajza)

A Vörös Őrség díszszázada a Városi Színház előtt. Kun Béla a parancsnok jelentését fogadja. A háttérben Bogár Ignác, a nyomdászszakszervezet titkára

Landler Jenő és Kun Béla a küldöttek között a tárgyalás színetében

A gazdasági helyzet vitája után, június 19-én került sor a külpolitika és ezzel kapcsolatban a Clemenceau-féle távirat megtárgyalására. E kérdés körül igen heves vita alakult ki. A szociáldemokrata centrum kapituláns álláspontját Kunfi Zsigmond képviselte. Vele szemben a felszólalók többsége, különösképpen éles hangú beszédében Szamuely Tibor és Pogány József, az antant ultimátumának visszautasítását javasolta. Kun Béla elmarasztalta és bírálta Kunfi pacifista nézeteit, egyébként azonban a már ismertetett okoknál fogva a távirat követeléseinek visszautasítása ellen volt. Az országos gyűlés elfogadta az ilyen értelemben előterjesztett határozati javaslatot.

Meghívó az ifjúmunkások kongresszusára, a kongresszus napirendjével

MEGHIVÓ

A IV. ORSZÁGOS IFJUMUNKÁS KONGRESSZUSRA

Az Ifjumunkások Országos Szövetsége junius hó 20., 21. és 22-én kongresszust tart a következő napirenddel:

1. nap:
   1. Internationale.
   2. *Kun Béla* népbiztos elvtárs megnyitója.
   3. Bizottságok választása.
   4. Jelentések:
      - *a)* titkári jelentés *(Kázmér József)*;
      - *b)* pénztári jelentés;
      - *c)* könyvtári jelentés;
      - *d)* ellenőrző bizottsági jelentés.
   5. Az általános politikai helyzet és az ifjumunkások *(Balog László)*.
   6. A Szövetség uj programmja *(Rothbart Irma)*.
2. nap:
   1. Vidéki mozgalom *(Rudas Béla)*.
   2. Diáktügyek *(Feldmann Pál)*.
   3. Szervezeti szabályzat módositása *(Kázmér József)*.
   4. Uj vezetőség választása.
3. nap:
   1. Oktatás:
      - *a)* szakoktatás *(Lékai János)*;
      - *b)* szabadoktatás *(Rothbart Irma)*.
   2. Ifjumunkás jóléti és egészségügy *(Rudas Béla)*.
   3. Nemzetközi mozgalom *(Moór Zoltán)*.
   4. Inditványok.
   5. Választás eredményének kihirdetése.
   6. Elnöki zárszó.

   Inditványok junius 14-ig terjesztendők be.

A közgyülés folyamán inditványok csak 25 aláirással nyujthatók be.

Minden csoport ezer tagig 2 taggal, ezenfelül ötszázanként még egy-egy taggal képviselteti magát. Diákalosztályok egy tagot, ha vezetőségüknek legalább fele fizikai ifjumunkás, ugy még egy fizikai ifjumunkás tagot küldenek. A kiküldöttek nevei, lakásuk junius 14-ig a központba beküldendők.

A kiküldötteknek 19-én Budapestre kell érkezni. Elszállásolásuk és ellátásuk végett azonnal jelentkezzenek a Városligeti fasor 38. sz. alatti otthonban. Az ellátás megkönnyitése végett mindenki a lehetőséghez képest hozzon magával élelmiszert.

Ifjumunkások Országos Szövetsége
Budapest, VIII., Eszterházy-utca 30.

A szociáldemokraták kapituláns nézetei körüli harc igen éles volt a hadügyi helyzet tárgyalásánál is. Különösen Böhm Vilmos beszédét utasították vissza a küldöttek. Böhm, a Kunfi által előzőleg elmondottak alátámasztására, azt fejtegette, hogy a hadsereg nem akar harcolni, és a hátország nem támogatja eléggé a hadsereget. Arra célozgatott, hogy a bajok okozói a kommunisták, és azzal fenyegetőzött, hogy „feljövünk Budapestre és fegyveres kézzel fogunk itt rendet teremteni".

A kongresszus utolsó napirendi pontként a Tanácsköztársaság alkotmányának tervezetét tárgyalta. Az alkotmány részletesen kitért a dolgozók jogaira és kötelességeire, a tanácshatalom központi szerveinek felépítésére. Külön fejezet foglalkozott a „nemzetek jogaival".

A TANÁCSOK
ORSZÁGOS GYÜLÉSÉNEK

(1919 JUNIUS 14–1919 JUNIUS 23)

NAPLÓJA

A MUNKÁS- ÉS KATONATANÁCSOK GYORSIRODÁJÁNAK
FELJEGYZÉSEI ALAPJÁN

★

BUDAPEST, 1919
AZ ATHENAEUM R. T. KÖNYVNYOMDÁJA

A MUNKÁS-,
KATONA- ÉS FÖLDMIVESTANÁCSOK
ORSZÁGOS GYÜLÉSÉNEK

ÜGYRENDJE.

BUDAPEST, 1919.

Az Országos Gyülés naplója és ügyrendje

Marx–Engels, Dózsa–Martinovics–Petőfi. A Tanácsok Országos Gyűlése alkalmából kiadott emlékbélyegek. A bélyegek rajzát Bokros Ferenc (Marx és Engels), Gara Arnold, Gróf József (Dózsa, Martinovics) és Fekete Oszkár (Petőfi) grafikusok készítették

A tanácskozások vége felé érezhető volt a baloldal erősödése, ami a hadsereg kérdésében hozott határozatban és az alkotmány egyes pontjai körüli vitában is kifejezésre jutott. Az országos gyűlés által megválasztott 150 tagú Központi Intéző Bizottság első ülése a proletárdiktatúra erőskezű alkalmazása mellett foglalt állást. Ugyanezen az ülésen megválasztották az új kormányzótanács tagjait.

A választás eredményeként Kunfi Zsigmond, aki a párt- és tanácskongresszuson a jobboldal nézeteinek adott hangot, kimaradt a népbiztosok sorából.

A pártkongresszussal és a Tanácsok Országos Gyűlésével egyidejűleg, illetve részben még azt megelőzően, tanácskozásra gyűltek össze Budapesten a földmunkások, a nők és az ifjúmunkások is. Az ifjúmunkások tanácskozásán – ellentétben a pártkongresszuson kialakult helyzettel – a baloldal volt elsöprő fölényben. Az Ifjúmunkások Országos Szövetsége a kommunista elnevezéshez szilárdan ragaszkodott, ami nem egyszerű külsőség volt, hanem elvi állásfoglalás a kommunisták és a velük szembeforduló szociáldemokraták vitájában.

Az ellenforradalom szervezkedése

Az első ellenforradalmi megmozdulások

A Tanácsköztársaság kedvezőtlen helyzetét, belső ellentéteit, az elkövetett hibákat a hatalmát vesztett burzsoázia, a gazdasági és politikai restaurációra törő ellenforradalom saját céljaira igyekezett kihasználni.

A proletárdiktatúra békés győzelme következtében az államapparátusban, a hadseregnél, a karhatalmi szerveknél nagy számmal maradtak meg a régi rendszer emberei. Ez kedvező feltételeket teremtett az ellenforradalmi szervezkedés számára. A kommunisták az első pillanattól kezdve felismerték, nem becsülték le a veszélyt, amely erről az oldalról a proletárdiktatúrát fenyegette. Statárium kihirdetése, a forradalmi törvényszékek felállítása, a Vörös Őrség poli-

Világ proletárjai egyesüljetek!

Magyar urak Prágában.

Magyar urak koldulnak Prágában. Magyar urak könyörögve kérik a cseh kormányt, hogy árassza el haderejével a még meg nem szállt Magyarországot is és legyveresen verje le a Magyar Tanácsköztársaságot. Magyar urak ellenséget vezetnek Magyarország ellen.

Nehezére esik az embernek a fölháborodás és düh fölkiáltása nélkül elolvasni azt a hírt, amely a magyar burzsoáziának erről a prágai zarándokolásáról szól. Ennek a becstelenségnek az értékelése szempontjából szinte mellékes, hogy a cseh burzsoázia nem enged az árulók hívogatásának. A cseh uraknak bizonyára meg vannak az okaik arra, hogy ne avatkozzanak „Magyarország belügyeibe", azaz, hogy ne folytassák a magyar területre való inváziót, akármennyire is kérik erre magyar osztálytársaik. De, hogy azok a magyar urak, akik annyi frázist puffogtattak a hazafiságról, akik a haza szent nevében nem adtak jogot a magyar dolgozók milliónak és a haza védelmének jelszavával milliókat küldtek a vágóhídra, most ők maguk uszítsák a haza ellen az ellenséget, az az erkölcsi lesülyedésnek olyan fokát mutatja, amelyhez hasonlót sehol másutt nem találunk, mint a magyar urak multjában.

Mert a fölháborodás, a düh és a megvetés érzése mellett, ami erre a hírre minden becsületes embert elfog, csodálkozásnak nincs helye. Csak az csodálkozzék ezen, aki hitt a frázisaiknak, aki elhitte nekik, hogy ő előttük szent a haza fogalma, hogy ők szem előtt tartják a haza érdekeit, hogy nemzeti szempontok vezetik cselekedeteiket és így tovább. Minket azonban nem lep meg a magyar burzsoáziának ez a legujabb becstelensége sem. Mi ilyeneknek ismertük, mi ilyeneknek jellemeztük őket már akkor, amikor még verték a mellüket és szavalták a frázisaikat.

A magyar urak, ahogy ők nevezik magukat: a „magyar történelmi osztályok" csak éppen hívek maradtak hagyományaikhoz. Ők irották ki Erdélyben a magyarságot, amely ellentállt határt nem ismerő kapzsiságuknak és nem türte szótlanul a minden képzeletet fölülmuló kizsákmányolást. Ők telepitették a fegyverrel kiirtott magyarok helyébe „az engedelmes és szerény" románokat, ők koncolták föl százezerszámra Dózsa György katonáit, miután előbb kipusztitották ezeknek házanépét és ők késztették kivándorlásra, tették hontalanná a magyar nép millióit. És ha a magyar urak ereje nem telt arra, hogy maguk végezzék magyarirtó munkájukat, máskor is szivesen vették igénybe külső ellenségek segitségét. Magyar urak, Héderváry Kont és társai hivták magyar földre a törököket, magyar urak hozták az ország nyakába a Habsburgok igáját, magyar urak vezették be a magyar forradalom leverésére az orosz cár hadait.

Nem eltévelyedéssel állunk itt szemben, hanem osztálysajátsággal. A magyar urak hazája nem az, amiről frázisaikat zengték, hanem a népmilliók kiszipolyozásának háborittatlansága, kizsákmányolásának korlátlansága az ő hazájuk. A népnyuzás szabadsága az ő ősi szabadságuk. Eszményük pedig: jól élni munka nélkül, dőzsölni a mások verejtékéből, gonoszul gyötörni a becsületesen dolgozókat és rangban, diszben elorozni ezek munkájának minden dicsőségét.

Ezt az ő-fogalmaik szerint való eszményi hazát látják veszedelemben, amikor az öntudatra tért proletáriátus csak annak akar kenyeret adni, aki dolgozni akar. Ennek a hazának a védelmében mindig szivesen vetemedett a magyar ur az „imádott" haza elárulására. Hogy az ellenséges megszállás a vér és könny özönét jelenti, mit törődik ő azzal! Mit törődik ő azzal, hogy asszonyok testét hasogatja a megszálló ellenség bolja, hogy gyermekeket lőnek garmadára, hogy férfiakat vetnek börtönbe és itélnek halálra! Mindez semmi nekik, amikor az ő osztályérdekeikről van szó.

Ennek az osztálymegátalkodottságnak osztályöntudatot szegezünk most szembe. A magyar urak legujabb árulása nem fogja megrontani a magyar népet, mert a cseh proletariátus nem engedi, hogy a cseh burzsoázia osztályos társai segitségére és ujabb rablóhadjáratra küldje a cseh nép ezreit. A magyar urak legujabb árulása is csak a diadalra jutott eszme ügyét fogja szolgálni, mert sok-sok érvnél meggyőzőbben szól amellett, hogy ezek uralmát egyszersmindenkorra lehetetlenné kell tenni, gyökerében ki kell irtani a föld színéről.

Az interveciósokkal összejátszó ellenforradalmárokat leleplező röpcédula (1919. április)

tikai nyomozó osztályának létrehozása ennek érdekében történt.

A román intervenciósok támadásának megindulása után, április második felében került sor először jelentősebb nyílt ellenforradalmi megmozdulásokra a frontvonalban fekvő vagy ahhoz közel eső városokban és helységekben. Budapesten is ebben az időben leplezték le az első ellenforradalmi szervezkedést. Számolni lehetett azzal, hogy a románok előnyomulásának hírére egyes tiszántúli városokhoz és helységekhez hasonlóan az ellenforradalmi elemek Budapesten is kísérletet tesznek a hatalom átvételére. Április második felében ezért a politikai nyomozó osztály, egyidejűleg a keleti hadsereg rögtönítélő törvényszékének felállításával, túszként őrizetbe vett több volt vezető politikust, nagytőkést, arisztokratát, magas rangú katona- és csendőrtisztet. Az el-

A sátoraljaújhelyi forradalmi törvényszék halálra ítéli Papp József Szatmár megyei földbirtokost, a román intervenciósok közeledtére kirobbanó Szatmár megyei ellenforradalom egyik vezetőjét. (1919. április 22.)

Őrizetbe vett túszok a gyűjtőfogház udvarán. (1919. április)

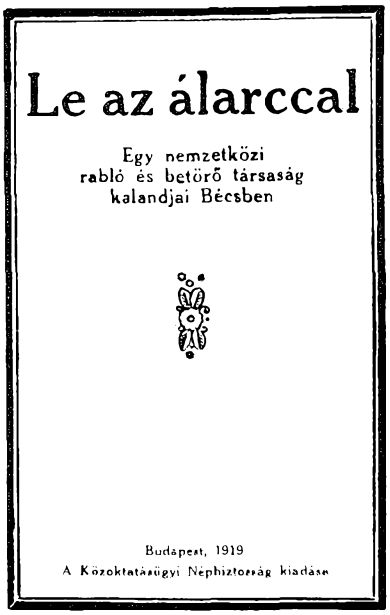

Egykorú brosúra a Tanácsköztársaság bécsi követségének kirablásáról

lenséges hadsereg közeledése, a proletárdiktatúra létéért vívott élethalálharc körülményei között az ilyesféle rendszabályok kétségkívül szükségesek, helyesek és indokoltak voltak. Amennyiben e téren hiba történt, úgy az nem az intézkedések kiadásában állott, hanem abban, hogy a proletárdiktatúra az ellenforradalom elleni indokolt és szükséges rendszabályokat nem tudta kellő tervszerűséggel és következetességgel alkalmazni.

A burzsoázia a proletárdiktatúra vezető szerveiben helyet foglaló jobboldali, ingadozó szociáldemokratákban védelmezőket talált. A szociáldemokrata vezetők – együttműködve az antant Budapesten maradt képviselőivel – mindent elkövettek az ellenforradalom elleni erőteljesebb intézkedések megakadályozására. Így a szociáldemokraták nyomására az április végén őrizetbe vett személyeket néhány hét múlva szabadon bocsátották. A burzsoázia az engedékenységet a gyengeség jelének vette, és a szociáldemokraták e fellépését kedvező, az ellenforradalom számára felhasználható tényezőként értékelte.

Főispánok ellenkormánya Aradon

Programm: A zsandáruralom, a régi rend és a Királyság visszaállítása

Tiszát küldötte a parlamentnek. A polgársága Tisza korteseiből és azokból tevődött össze, akiket ezek a kortesek megvásároltak. A korrupt és mágnásokkal megterhelt városban, ahol a magyar nacionalizmust és a román nacionalizmust üzletes stréber ügyvédek egymásnak rohantatták, hősi küzdelmet folytatott a munkásság, amely végül győzött és március 21-ikén Aradon is letörtek a kizsákmányoló és elnyomó kapitalizmus vérszopó csápjai.

A proletariátus lett az ur és degenerált mágnások, átvedlett Tisza-kortesek, nemzeti színüre festett fiskálisok eltűntek a szinről. Akik eddig a kardjainkat csörögtették a román rablók ellen, most vágytalan bojárok után, most szivesen adták el a honlazát, mert kiváltságos helyzetük és a vagyon visszatérésének reménye minden becserü honfiibut eloszlatott. Bekövetkezett. Aradot megszállták és a fekete franciák fegyverének árnyékában ujból feltámadt a Tisza városa. *Zselénsky* gróf pereputtya, őskuruc *Barabás* és a radikális *Varjassy* összefogtak és ellenkormánnyá nevezték ki magukat Magyarország megmentésére és a régi rend visszaállitására.

Bornirt és mulatságos, amit az aradi urak müveltek. A tizenhárompróbás utálatok akarnak és mernek az ország nevében beszélni. Ők a kormány, amelynek a programja a régi átok és bünök ujra való uralomrajutása. Ők a leggyülöltebb gonosztevők, akik önző gaz céljaikért minden árulásra, apagyilkosságra képesek. Vajjon elképzelhető, hogy a gróf Károlyi Gyulák és a Barabások itt valaha még a nép élére állhatnak. Komolytalan, buta játék levitézlett munkapárti képviselők vakmerő obstrukciója a világot ujjá és igazságossá átformáló idő ellen, ami a fölszabadult magyar proletariátust csak szánakozó mosolyra készteti. Ezektől az áruló beteg fehérgárdistáktól, akiknek az elkopott szörényü Barabás és még paralitikusabb Károlyi Gyula a vezérei, a magyar Tanácsköztársaságot nem kell félteni.

Az aradi ellenkormány alakulásának hire Bécs utján került hozzánk. Természetesen a bécsi sajtó hosszan foglalkozik az esettel. A tőzsde, amely a kapitalista rendben fokmérője az eseményeknek, amint Bécsből jelentik, az ellenkormány hírére szilárdságot mutatott ugyan, de a magyar értékeket nem vásárolták. Az osztrák kapitalisták, ugy

Egykorú híradás az aradi (később Szegedre költöző) ellenforradalmi kormány megalakulásáról. (Vörös Újság, 1919. május 18.)

Meghiúsult ellenforradalmi puccskísérlet Budapesten. Készültség a főposta előtt. (1919. június 24.)

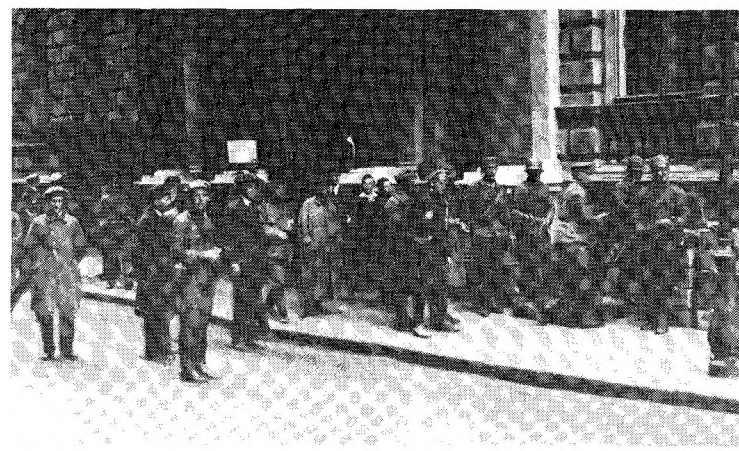

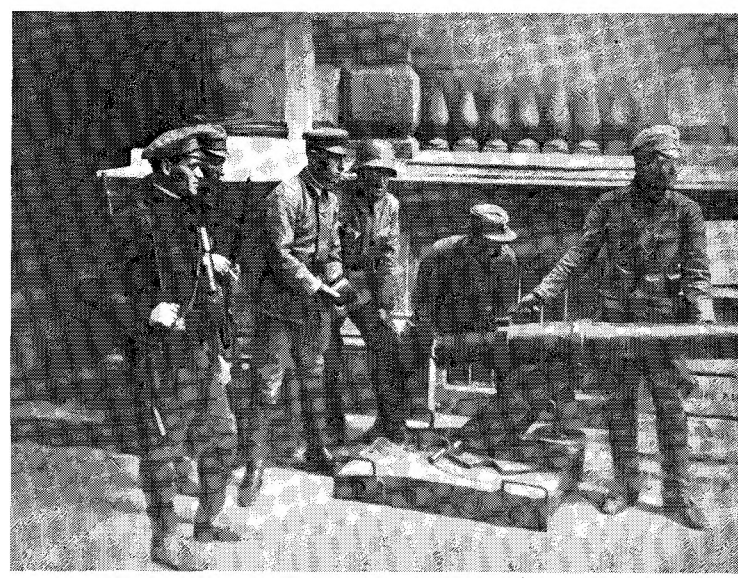

Aknavető a Hungária szálloda előtt. (Biztonsági okokból és a könnyebb érintkezés érdekében a néphiztosok többsége a Duna-parti, „Szovjet-háznak" nevezett, Hungária szállodában lakott)

Alig néhány nappal a túszok szabadon bocsátása után, június 1-én kirobbant a dunántúli vasutassztrájk. A sztrájk látszólag gazdasági jellegű volt, de a Vörös Hadsereg utánpótlását veszélyeztető munkabeszüntetést ellenforradalmi erők szervezték. A vasutassztrájk hírére, egyes, a nyugati határhoz közel fekvő helységekben (Kőszeg, Nagycenk, Csorna, Kapuvár stb.), nyílt ellenforradalmi felkelések kezdődtek. A Tanácsköztársaság a vasutasok gazdasági követeléseit nagyrészt teljesítette. A helyi jellegű ellenforradalmi megmozdulásokat a helyszínre érkező karhatalom számolta fel.

Készültség a Dina-parton és a Citadellán

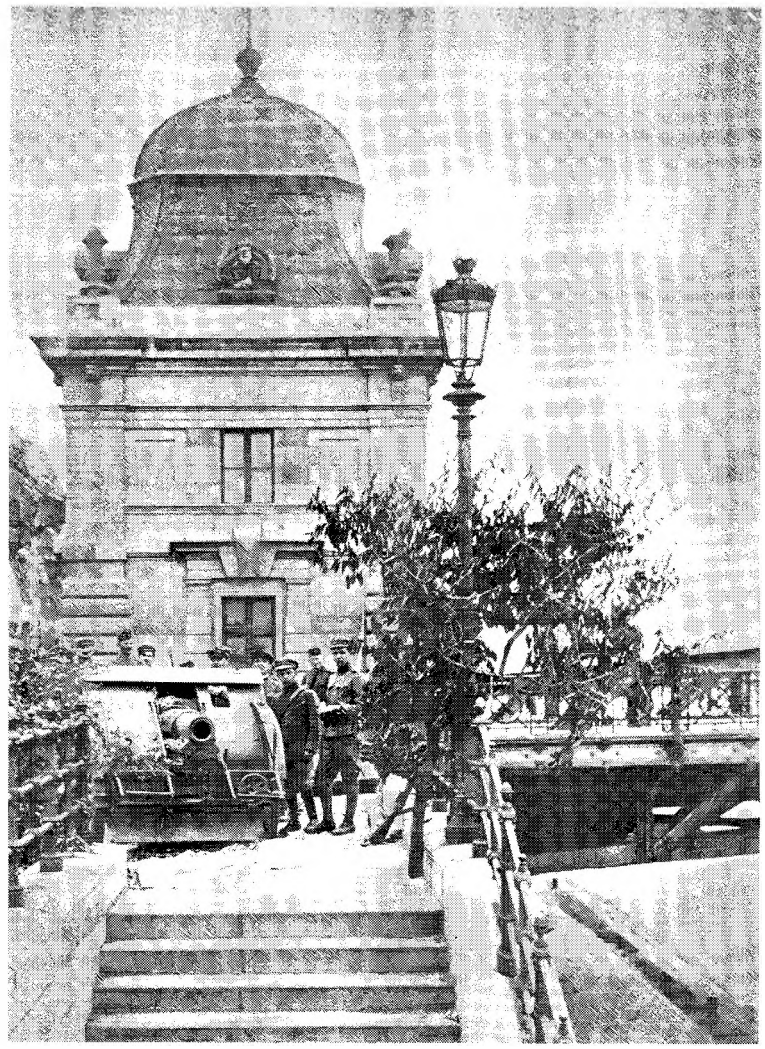

Ellenforradalmi szervezkedés Bécsben. Az aradi és szegedi ellenforradalmi kormány

A proletárdiktatúra kikiáltásakor néhány reakciós, főleg volt munkapárti és néppárti politikus – nagyrészt földbirtokosok, arisztokraták – külföldre szökött, és Bécsben ellenforradalmi szervezetet hozott létre (Anti Bolsevista Comité). A bécsi ellenforradalmárok, akiknek vezetői többek közt gróf Bethlen István és Szmrecsányi György voltak, összeköttetést teremtettek az antant képviselőivel. A párizsi békekonferenciát beadványokkal árasztották el, és ezekben a Magyarország elleni intervenció megindítását, az ország megszállására antantcsapatok kiküldését, a Tanácsköztársaság külső fegyveres erővel való megdöntését sürgették. Ellenforradalmi célokra és saját nagyúri életmódjuk fenntartására a nyugat-európai bankároktól nagy összegű kölcsönt akartak

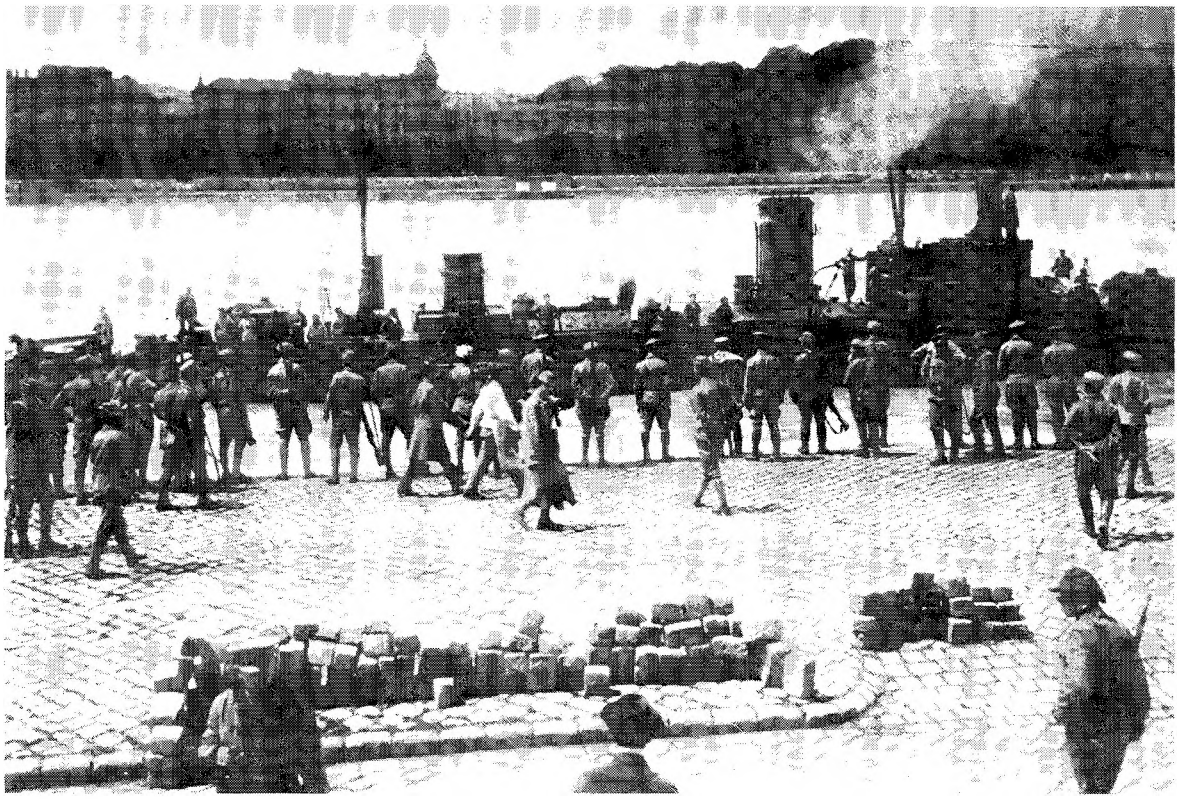

A lázadó monitorokkal szembeforduló „Viza" őrnaszád. Tisztelgés a Hungária Szálloda előtt

szerezni, amit azonban nem kaptak meg, mert a visszafizetésre nem tudtak kellő biztosítékot nyújtani. Pénzügyi nehézségeiken végül is úgy segítettek, hogy május első napjaiban betörtek a Tanácsköztársaság bécsi követségére, és onnan 140 millió koronát vittek magukkal. Az ellenforradalmárok egy része ezzel egyidejűleg a román előrenyomulás hírére komolytalan kísérletet tett a határátlépésre, de csak Bruckig, az osztrák határállomásig jutott el.

A franciák megszállta Aradon gyülekező különböző pártállású polgári politikusok a nagybirtokos Károlyi Gyula gróf elnökletével, francia szuronyok védelme alatt, május 5-én ellenforradalmi kormányt alakítottak, mely később az ugyancsak francia megszállás alatt levő Szegedre tette át a székhelyét. A szegedi kormány tevékenysége hasonló volt a bécsi ellenforradalom szervezetéhez. Francia katonatiszteknél és antant politikusoknál való előszobázásban, a kormány fenntartásához, ellenforradalmi hadsereg szervezéséhez, a reprezentációs költségek fedezéséhez szükséges pénzek felhajtásában, különféle intrikákban merült ki. A szegedi kormány hadügyminisztere Horthy Miklós, Ferenc József egykori szárnysegédje, a Monarchia hadiflottájának utolsó parancsnoka lett, aki kenderesi birtokáról szökött át Szegedre.

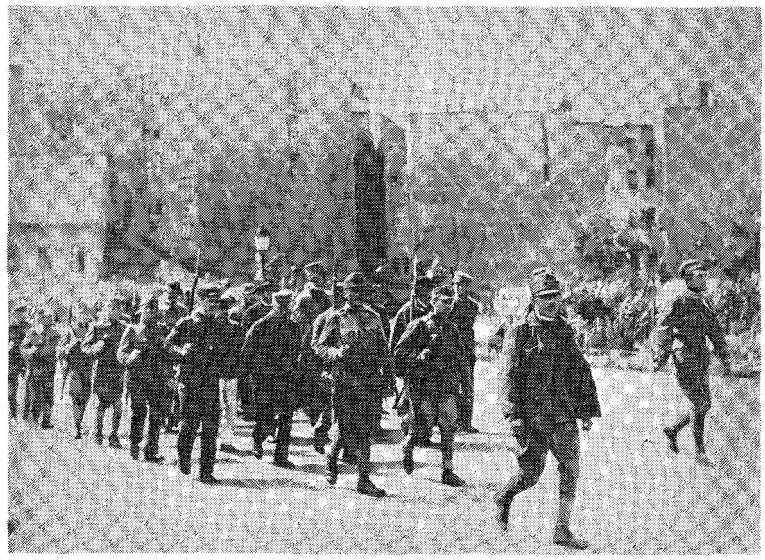

A Horthy által szervezett, nagyrészt tisztekből és csendőrökből álló hadsereg létszáma az erélyes toborzás ellenére is mindvégig jelentéktelen maradt. Az antant az ellenforradalmi kormányt vonakodott elismerni. Az amerikaiak reakciósnak, a franciák németbarátnak tartották. A bizalmatlanság valódi oka azonban a kormány gyengesége volt. Még a szegedi lakosság sem vette nagyon komolyan. A kormány helyzetén nem sokat segített, hogy annak vezetését később a Függetlenségi Párt jobbszárnyához tartozó P. Ábrahám Dezső vette át, néhány liberálisabb politikus bevonásával.

Sikertelen puccskísérlet Budapesten

A bécsi és szegedi ellenforradalmárok, hogy tömegbefolyásukat bizonyítsák és tekintélyüket az antant előtt növeljék, az intervenciósok ellen harcoló Vörös Hadsereg hátában ellenforradalmi felkeléseket próbáltak kirobbantani. Az ellenforradalmi megmozdulások sorában jelentős volt a június 24-i budapesti puccskísérlet. A proletárdiktatúra megdöntését és a hatalom átvételét célzó ellenforradalmi felkelést a hadügyi népbiztosságon dolgozó monarchista katonatisztek szervezték, a Ludovika Akadémia, az Engels-laktanya és a dunai monitorok ellenforradalmi tisztjeinek bevonásával. A terv az volt, hogy az Engels-laktanyából leadott ágyúlövések jeladására a Ludovika Akadémia növendékeinek egy része megszállja a Józsefvárosi telefonközpontot; elfoglalják a Ráday utcai autógarázst, az Akadémia körül gyülekező ellenforradalmárokat felfegyverzik, a lefoglalt autókkal tün-

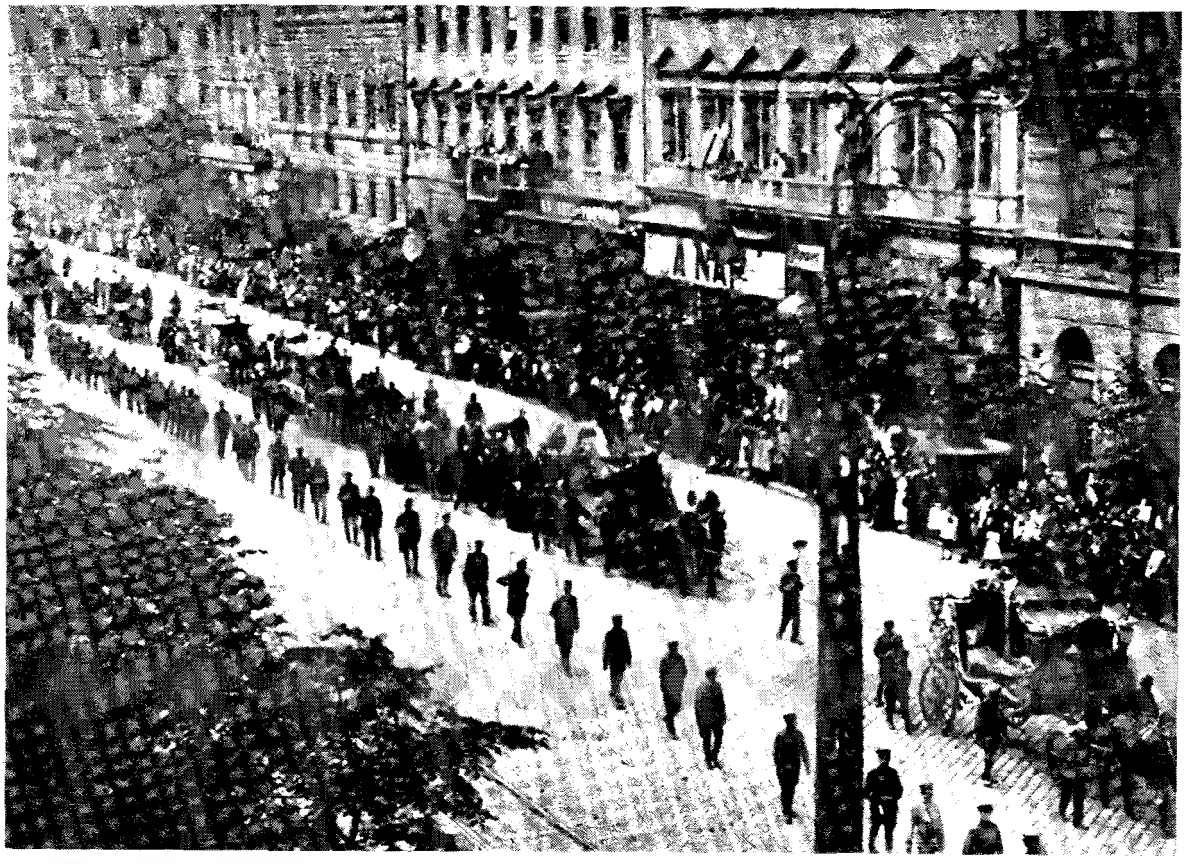

Az ellenforradalmárok elleni harcban elesett vöröskatonák temetése: A gyászmenet a Nagykörúton

tetés céljából a városba sietnek, és ezzel egyidejűleg a monitorok is felvonulnak a Dunán.

A puccsista tervekben fontos szerepet játszott, hogy az ellenforradalmárok számítottak a jobboldali szociáldemokra-

18 koporsó a Parlament előtt

Egykorú röpcédulák az ellenforradalom leveréséről

Világ proletárjai egyesüljetek!

Munkások! Elvtársak!

A hatalmi polcukról elkergetett burzsoák és hitvány csatlósaik ellenforradalmi puccsot kíséreltek meg, hogy visszaszerezzek elvesztett hatalmukat, amellyel a munkástömegeket rabságban és nyomoruságban tartották.

A haza jelszavával és nemzeti színű zászlókkal jöttek a vörös Budapest ellen.

Azt hitték, hogy ezt a várost és ezt az országot visszahódíthatják a maguk számára!

Hitvány szándékuk megtörött a proletariátus vasakaratán, megtörött azon a lelkes elszántságon és meggyőződésen, amely a proletárdiktatura alapja.

Budapest harcos proletárjai leverték a burzsoácsőcselék komédiás ellenforradalmat és halálraszánt bátorsággal siettek a gyárak és műhelyek dolgozói a tanácshatalom védelmére.

Budapest proletárjai! Az a kötelesség háramlik reátok ezekben a sulyos időkben, hogy **minden erőtökkel álljatok készen minden pillanatban,** hogy soha többé itt ebben a *városban ellenforradalmi mozgalom fejét föl ne ütheszse. Ti tudjátok, miről van szó, tudjátok, hogy mit* jelent a proletariátus számára, ha ujra a régi rend kerülne vissza. A proletariátus számára c[illegible]gy ut lehetséges: **ez az ut a kemény diktatura utja. Minden más ut a megsemmisülésbe vezet.** Amit meghéditottatok, azt elvenni ne engedjétek!

Papok, bankárok, mágnások és militarista katonatisztek szent szövetségével állitsátok szembe a proletariátus egységét, összetartását, elszánt harci készségét, megingathatlan hitét a szocializmusban.

A burzsoák fehér terrorjára feleljetek a proletárok vörös terrorjával!

Éljen a proletárdiktatura!

Éljen a világforradalom!

Testvéri üdvözlettel

A Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja.

---

ták, így különösen Haubrich József városparancsnok támogatására. A felkelést szociáldemokrata jelszavak alatt „tiszta szocialista kormány" követelésével szervezték, és azt remélték, hogy ahhoz a munkások is csatlakozni fognak.

A június 24-i gondosan kitervelt ellenforradalom néhány óra alatt összeomlott. Az ágyúlövések, a monitorok felvonulása, a telefonközpont megszállása sikerült, de a lakosság nem csatlakozott a felkelőkhöz. A tisztek elszigetelődtek és a helyzetet felmérve Haubrich maga volt kénytelen parancsot adni az ellenforradalom leverésére. A budapesti munkásmilícia, a Vörös Őrség és a Vörös Hadsereg Budapesten levő egységei a felkelést néhány óra alatt elfojtották, a ludovikásokat elfogták.

Világ proletárjai egyesüljetek!

Munkások! Elvtársak! Proletártestvérek!

Budapest utcáin újra proletárvér folyt. A nemzetközi ellenforradalom magyar huligánjai orvul és titokban, kutmérgezéssel és fegyveres erővel a magyar proletárság uralma ellen törtek.

A budapesti proletárság egy ökölcsapással leteritette az orvul támadó ellenforradalom banditáit.

Ám a harcnak proletáráldozatai is vannak.

Ifju proletárkatonák, lelkesek, üdék és rózsásarcuak, forradalmárok és jövőben bizakodók, — élemedett, szürkülőfejü, munkában gémberedett, öregedő proletárharcosok hullái, akik vérükkel védték meg a jövendőt —, egyaránt kiteritve fekűsznek!

Temetünk!

A forradalom igaz harcosait, gyászos ünnepséggel kisérjük ma, vasárnap délután 2 órakor az Országház-térről örök nyugovóra!

Budapest proletárjai ott legyetek!

E gyászünnepség legyen komor, magasztos, nagyszerű; olyan, mint az ügy, amelynek szolgálatában testvéreink elhulliottak. Legyen ez méltóságteljes figyelmeztetés a világnak mind a négy tája felé, a külső és belső fehér forradalomnak egyformán nagy példaadás, hogy **a magyar proletárság fegyverrel kezében, vére hullásán, a proletáruralomért föl fog áldozni mindent, le fog taposni minden ellenforradalmi kisérletet és szivósan, állhatatosan, megingathatatlanul áll a proletáruralom mellett.**

Le a nemzetközi ellenforradalommal!
Le a fehér terrorral!
Éljen a nemzetközi világforradalom!
Éljen a proletárdiktatura!

A Szocialista-Kommunista Munkások
Magyarországi Pártjának titkársága.

A Duna-melléki ellenforradalom. A „fehérgárda" veresége

A budapesti ellenforradalmi megmozdulással nagyjából egyidőben Budapesttől délre a Duna két partján is ellenforradalmi felkelés bontakozott ki. A katonatisztek, gazdatisztek, volt közigazgatási emberek, jómódú parasztok által irányított és vezetett felkelés kiterjedt a Duna bal partján a kalocsai, kiskőrösi, kunszentmiklósi, dunavecsei és ráckevei járásokra, a Duna jobb partján Tolna megye Szekszárdig terjedő keleti részére és Fejér megye délkeleti csücskére. Június végén a Budapestről érkező karhatalom és a térségbe irányított vöröskatonaság e megmozdulásnak is véget vetett.

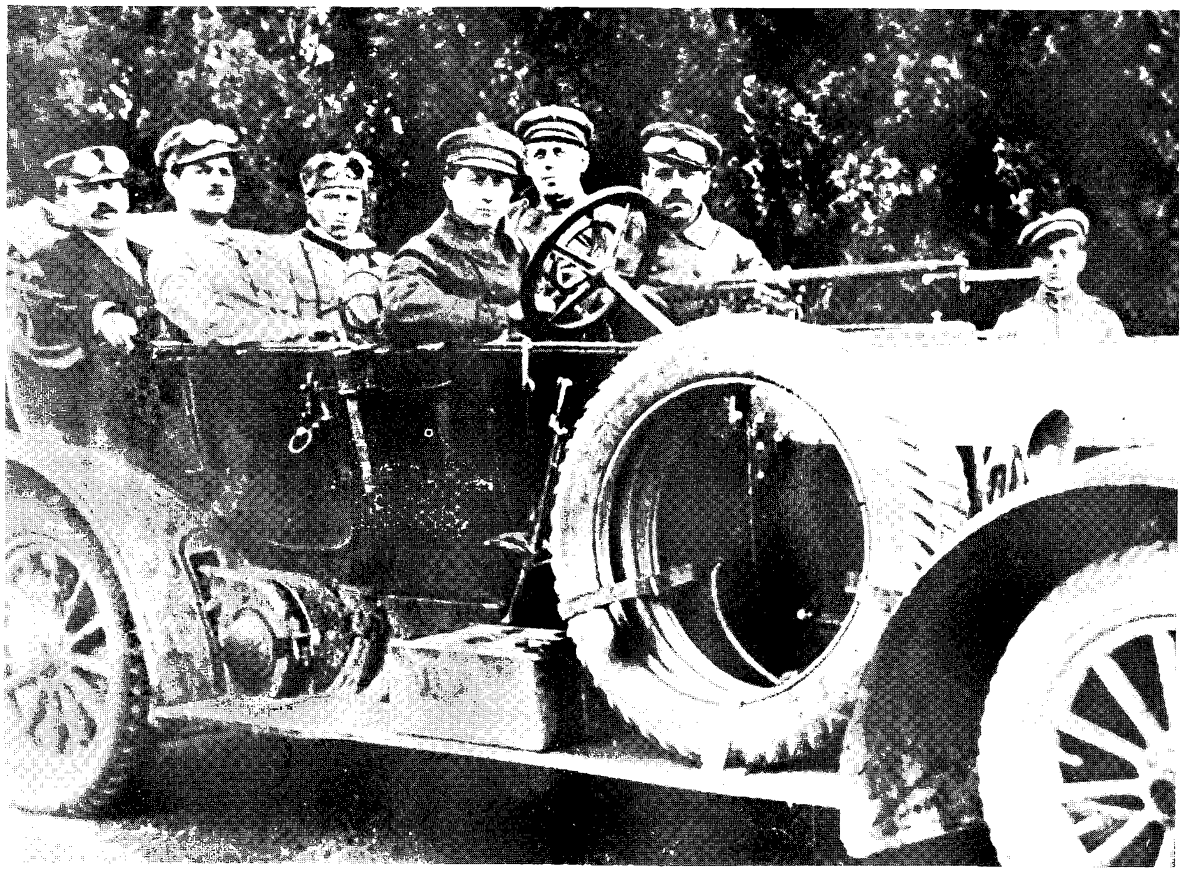

Karhatalmi különítmény. A különítmények szerepe jelentős volt az ellenforradalmi megmozdulások leverésében. A képen baloldalt hátul Cserny József, a különítmény parancsnoka

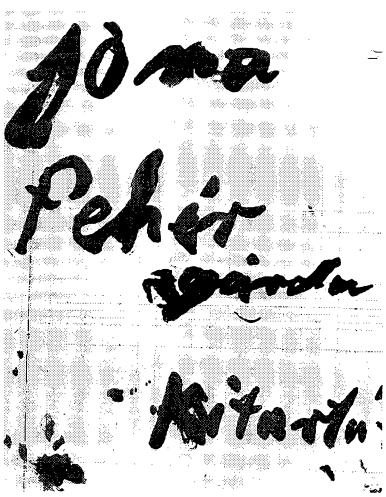

A Duna-melléki felkelés idején terjesztett kéziratos ellenforradalmi röplap

Egykorú beszámoló az ellenforradalom leveréséről. (Vörös Újság, 1919. június 27.)

Levertük a pestmegyei ellenforradalmat

Háromnapos harc a fehérgárdistákkal — Ágyukkal vonultak fel a fehérek — Kalocsán a fehérek kivégezték a szocialista-kommunista párt elnökét és több elvtársat — Dunapatajon 300 ellenforradalmár maradt a csatatéren — A fehérgárda vezetői átszöktek a szerbekhez, akik internálták őket

Különvonat, junius 25.

A Vörös Újság kiküldött tudósítójától.) A monitorok ellenséges megjelenése a Dunán a Szovjetház előtt, a ludovikások fegyveres pártütése, a pesti ellenforradalom ugyanazon a boszorkánykonyhán született meg, mint amelyikben a régi kizsákmányoló rend rablólovagjai gazul kifőzték elvetemült haditervüket, hogy a falut viszik a proletariátus uralma ellen. Előbb a vidéken vetették el a fehér ellenforradalom tüzesóváját, a félrevezetett parasztokkal rendeztettek vérfürdőt, azután Budapesten gyilkoltak. Entente pénzen rendszeresen megszervezett egységes mennyiett volt ez a proletariátus ellen, hogy visszahozzák a régi rabságot, a dolgozók elnyomását, a tiszti aranyzsinórt, tökön becsöditették Kalocsára, ahol mindenkit arra kényszerítettek, hogy hozzájuk szegődjenek. A fehér terror jól működött. A kis számu vörös őrség nem tudott ellenállni a fehér gárdának, amely ugyszólván pillanatok alatt fegyverkezett fel és hatalmába keritette a várost. Első dolguk volt, hogy a munkástanács tagjait elfogják.

Csupó elvtársat, a kalocsai pártszervezet elnökét a városháza udvarán kivégezték.

Bors százados és öcese, *Bors* főhadnagy, *Jakula* főhadnagy és *Szobóky* százados alkottak a fehér gárda vezérkarát. Rendes sorozást tartottak. A volt tiszteknek vezetőszerepet osztottak és fegyverképes férfiakat arra kényszerítették, hogy fegyvert fogjanak. Természetesen mindezt sűrű pogromra való izgalmak *Mann* József elvtárs vezetésével.

Az előnyomulás

Csapataink először Tassba érték, itt azzal fogadták a vörösöket, hogy a szomszédfalubót kocsival jöttek be a kisgazdák és szólitották föl őket a csatlakozásra. Minden falut a déli szomszéd falu fertőzött meg. Tassból átmentek Szalkszentmártonba.

Nagyobb ellenállás Hartán fogadta a vörös csapatokat. Gépfegyverrel jöttek a fehér bandák. Dunavecsét rövid harc után elfoglaltuk. Innen Lacházára vonultak a győztes vörösek. Másnap Solt volt a cél. A fehérek éppen népgyűlést tartottak amikor a vörösek hemasiroztak. A községházán együtt ült a vezetőség, amelynek azonban

A budapesti és vidéki ellenforradalom kudarca a monarchista ellenforradalmi erők elszigeteltségét és gyengeségét tükrözte, és arra ösztönözte az antantot, hogy a Tanácsköztársaság belülről való megdöntése érdekében elsősorban ne a reakciós, konzervatív erőkre, hanem inkább a szociáldemokratákra próbáljon támaszkodni.

Böhm Vilmos bécsi követként
a Tanácsköztársaság likvidálásáról tárgyal

A centrista és jobboldali szociáldemokratáknak a Tanácsköztársaság felszámolására irányuló törekvéseiben mindinkább Böhm Vilmos hadseregfőparancsnok játszotta a vezető szerepet. Böhm emlékiratában leírja, hogy július 5-én értekezletre hívott néhány szociáldemokrata vezetőt, amelyen javaslatot tett a proletárdiktatúra fegyveres erővel való megdöntésére. Miután tervét nem fogadták el, július 10-én lemondott a hadsereg-főparancsnokságról. Kunfival, Weltnerrel, valamint más szociáldemokratákkal folytatott előzetes tanácskozás után a Tanácsköztársaság bécsi követségének a vezetését vállalta el. Böhm kinevezésével kapcsolatban Otto Bauer, az Osztrák Köztársaság szociáldemokrata külügyminisztere, aki a Tanácskormány eltávolítására szervezkedő magyar szociáldemokraták és a bécsi antantmissziók között közvetítő szerepet vállalt, a bécsi angol misszió vezetője, Cunningham ezredes előtt, úgy nyilatkozott, hogy e kinevezés nem jelenti a kormány eltávolítására irányuló tervek feladását, ellenkezőleg, Böhm e kinevezés révén olyan állásba kerül, amely őt tárgyalások folytatására alkalmassá teszi. E felvilágosítás nyomán a bécsi antantmissziók – különösen az angolok, amerikaiak és az olaszok – Böhm megérkezése elé várakozással tekintettek. Az antant ez időben egy, a Tanácsköztársaság elleni, koncentrált, több irányból egyidejűleg megindítandó, támadás tervével foglalkozott, melyben csehszlovák, román, szerb és francia hadosztályok vettek volna részt. E támadás ügyét a békekonferencia ötös tanácsa július folyamán több ízben is napirendre tűzte és tárgyalta anélkül, hogy dönteni tudott volna. Ennek oka egyrészt a nagyhatalmak közötti ellentétekben, másrészt abban rejlett, hogy az intervenciót előkészítő országok féltek a magyar munkáshatalom elleni nyílt fegyveres támadás kedvezőtlen visszhangjától. Ilyen körülmények között egy belső erőkkel végrehajtott rendszerváltozás akár a tervezett támadás segítésére, akár annak esetleges helyettesítésére nagyon is kívánatosnak látszott.

A Vörös Hadsereg visszavonulása a felszabadított területekről

Clemenceau, június első felében érkezett – az ellenségeskedés beszüntetését és az időközben megállapított határokra való visszavonulást követelő – jegyzékeinek elfogadása elvi jelentőségű volt. A harcok az északi fronton tovább folytatódtak és a támadásba lendülő csehszlovák hadsereg számára kedvezőtlenül alakultak. Nyilván e körülmény is közrejátszott abban, hogy Pellé tábornok, a csehszlovák hadsereg francia főparancsnoka – Foch és a békekonferencia utasítására hivatkozva – június 22-én a további hadműveletek azonnali beszüntetését és június 29-ig a Vörös Hadsereg visszavonását követelte, a szövetséges hatalmak jegyzékében megjelölt határvonalra. Böhm a kormányzótanács nevében hozzájárult a hadműveletek beszüntetéséhez, de egyben biztosítékot kért arra nézve, hogy a román csapatok a Clemenceau-jegyzékben megjelölt határvonalra vissza fognak vonulni. Pellé június 23-án késő este küldött táviratában ez utóbbi kérésre nézve azt válaszolta, hogy azt „a békekonferencia elhatározása elé terjeszti". Ugyanakkor azt javasolta, hogy a kijelölt demarkációs vonaltól (a leendő határtól) délre és északra legalább 2–2 km-nyi semleges zóna létesíttessék és ennek megállapítására a kijelölt delegátusok június 25-én Pozsonyban találkozzanak. Miután Pellé a garanciákra nézve a békekonferencia illetékességére utalt, Kun, június 24-én, egyidejűleg a hadműveletek beszüntetésével, táviratot küldött Clemenceau-nak. Ebben aggodalmasnak ítélte a visszavonulást, míg nincs garancia arra nézve, „hogy a román királyi csapatok az elnök úr június 13-i szikratáviratában közölt területeket valóban ki is fogják üríteni". Több jel – így a Tisza-hidak június 20–21-én történt felrobbantása –, a román sajtó állásfoglalása, arra utal, hogy ez nem áll szán-

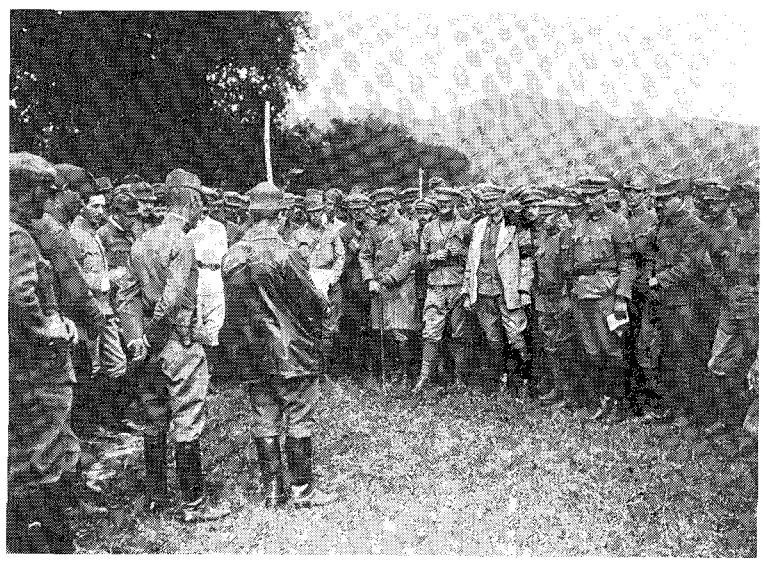

Parancsnoki értekezlet egy Szlovákiában álló dandárnál a felszabadított területek kiürítése idején

Tárgyalás Pozsonyban, a „Vigadó" épületében, a demarkációs vonal (új országhatár) mentén létesítendő semleges övezetről. Balról jobbra ülő sor: Faucher alezredes, a nyugat-szlovákiai hadcsoport vezérkari főnöke. Mittelhauser tábornok, Pellé tábornoknak, a csehszlovák hadsereg főparancsnokának főmeghízottja. Ágoston Péter igazságügyi népbiztos, a Tanácsköztársaság képviselője. A kép jobb oldalán, a térkép fölé hajolva Mayer-Csajkovits Károly volt vezérkari alezredes

dékukban. Kun ezen túlmenően szóvá tette, hogy Magyarország déli határairól az eddig érkezett szikratáviratok hallgatnak, továbbá azt, „hogy Magyarországnak a békekonferencia elé való meghívásának időpontja tekintetében a legteljesebb bizonytalanság uralkodik". Bár e táviratra Clemenceau-tól válasz nem érkezett, a pártvezetőség június 28-án a visszavonulás mellett döntött, melynek határidejét csehszlovák részről időközben július 1-ig (június 30. este 11.59-ig) meghosszabbították. A pártvezetőség döntését június 29-én a kormányzótanács, június 30-án a Központi Intéző Bizottság egyhangúlag jóváhagyta azzal az indokolással: „hogy a háborút a hadseregtől beérkezett jelentések alapján tovább viselni nem lehet", továbbá, hogy ez „a diktatúra megerősítése és a belső gazdasági élet megszervezése szempontjából" feltétlenül szükséges. Való igaz, hogy a Tanácsköztársaság belső helyzete (a június második felében kirobbant ellenforradalmi megmozdulások bizonyították) a döntés pillanatában nehéz volt. Az elmondottakhoz hozzáfűzhetjük – bár Kun Béla erre nem hivatkozott –, hogy nemcsak a belső, a nemzetközi helyzet is kedvezőtlenül alakult. (Június 28-án aláírták a német békeszerződést, az antant számára ez szabad kezet biztosított Kelet-Európában.) De mindezt figyelembe véve sem volt a helyzet annyira súlyos, hogy kellő, meg nem fellebbezhető indokul szolgálhatott volna az azonnali, feltétel nélküli visszavonuláshoz, a június 28-án hozott, kapitulációt jelentő döntéshez, melynek eredményeként a Tanácsköztársaság a felszabadított területek közel kétharmadáról üres ígéretek fejében, ténylegesen minden ellenszolgáltatás nélkül, a Szlovák Tanácsköztársasággal nem törődve, azt cserbenhagyva, lemondott.

A tiszai támadás

A Clemenceau-féle távirattal kapcsolatos viták, a hadműveletek továbbfolytatása, majd beszüntetése, végül a visszavonulás a Vörös Hadsereg harci szellemét aláásta. A fegyelem meglazult, a dezertálás nagy méreteket öltött. A csapatok, a munkásezredek egy része, arra hivatkozva, hogy ők csak „egy nyomásra" jöttek ki a frontra, elszéledt, hazament. A megmaradt alakulatokat, amelyeknek a létszáma még jelentős volt, a hadvezetőség a Duna–Tisza között gyülekeztette, megkísérelte újjászervezni, és alkalmassá tenni új hadműveletek végrehajtására.

Stromfeld Aurél, aki nem értett egyet a hadsereg visszavonulásával, lemondott, és július 3-án elhagyta a gödöllői főhadiszállást. Stromfeld helyét Julier Ferenc, a III. hadtest addigi vezérkari főnöke foglalta el. Július közepén a követként Bécsbe távozó Böhm Vilmos helyett Landler Jenő lett a Vörös Hadsereg új főparancsnoka.

A kormányzótanács, miután úgy látszott, hogy a románok aligha lesznek hajlandók, híven az antant ígéretéhez, a Tiszántúlról kivonulni, július 10-én hozzájárult egy új, a Tiszántúl felszabadítását célzó offenzíva előkészítéséhez. Július 11-én Kun Béla táviratot küldött Clemenceau-nak, amelyben a román királyi csapatok visszavonulására vonatkozó ígéret beváltását követelte. Július 14-én a békekonferenciától válasz érkezett: mindaddig nem tárgyalhatnak, amíg magyar részről „be nem tartják a fegyverszüneti szerződést". Miután a táv-

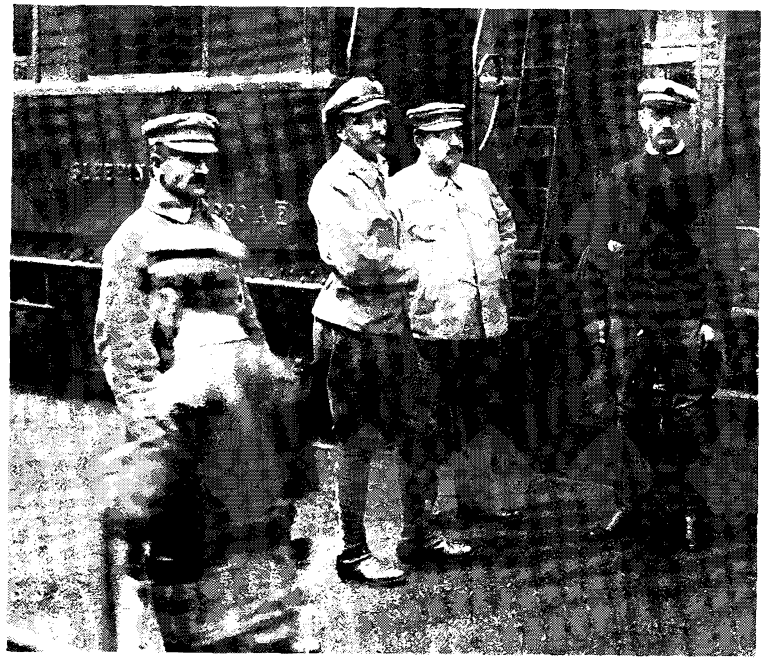

Landler Jenő, az új főparancsnok, a főhadiszállás különvonata előtt. Landler mellett baloldalt Vágó Béla, az I. hadtest parancsnoka, jobboldalt Münnich Ferenc, a hadsereg-főparancsnokság politikai biztosa

Javítják a szolnoki közúti hidat az offenzíva megindulása előtt

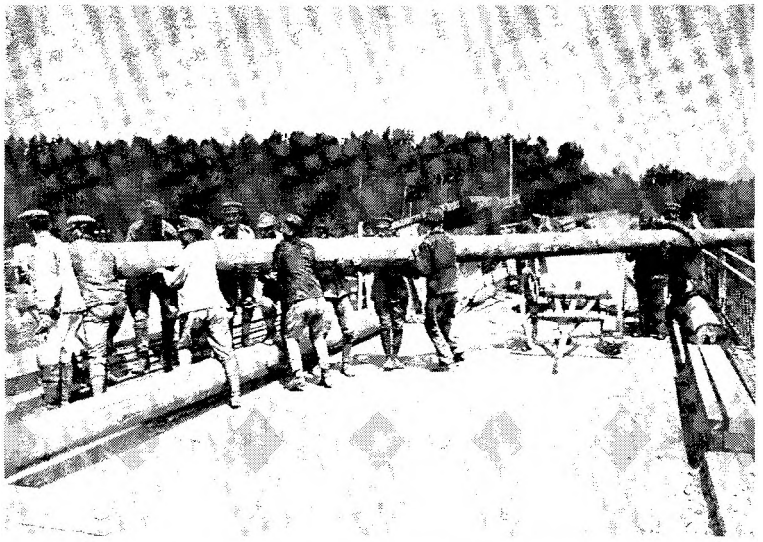

Vörös tüzérek Csongrád határában a tiszai támadás megindulása után

irat megérkezésével nyilvánvalóvá vált, hogy az antant korábbi ígéretével („a román csapatokat abban a pillanatban visszavonják, amikor a magyar csapatok kiürítik Cseh-Szlovákiát") a tanácskormányt becsapta, a Vörös Hadsereg parancsot kapott: július 20-án kezdje meg a románok elleni hadműveleteket.

Az északi területekről végrehajtott visszavonulást követően a tiszai támadás elrendelése további hiba volt. A támadás (terve az új vezérkari főnöktől, az ellenforradalmi beállítottságú Juliertől indult ki) a legyengült hadsereget erejét meghaladó feladat elé állította, egyben ürügyet adott az antantnak, megkönnyítette, hogy a Tanácsköztársaság ellen új fegyveres akciót indítson.

A tiszai támadás terve az volt, hogy a fő erők Szolnoknál, kisebb erők pedig Tokajnál és Csongrádnál indítják meg az

A tiszai támadás. A Vörös Hadsereg kísérlete a román intervenciósok visszaszorítására. (1919. július 20–30.)

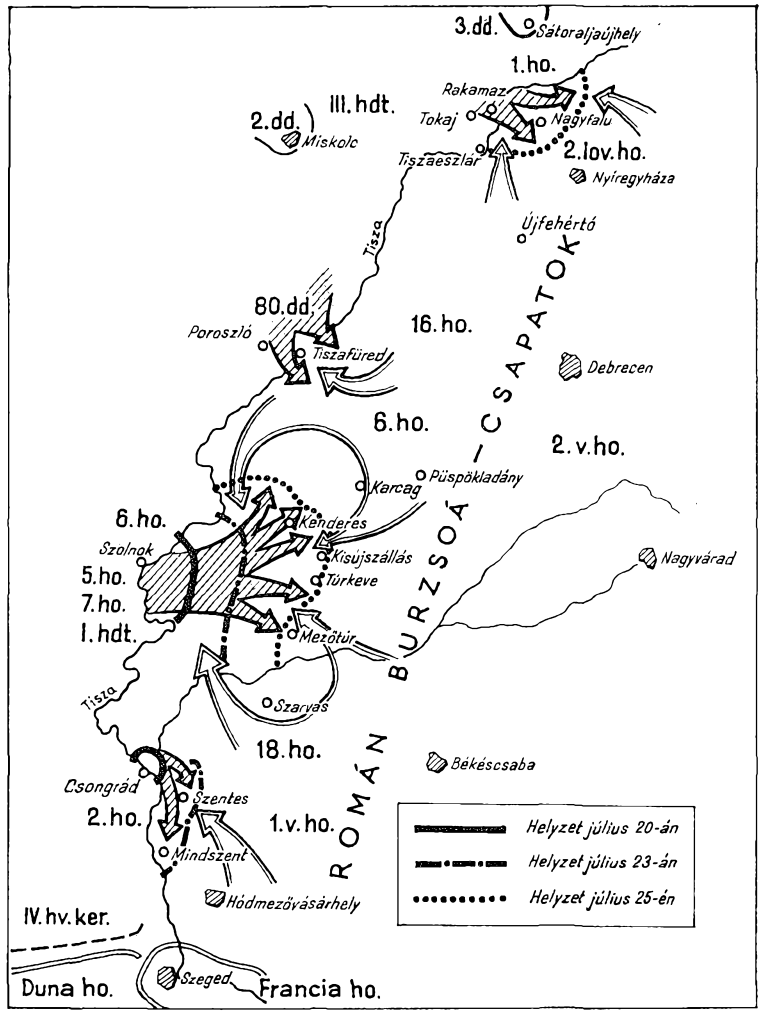

offenzívát. Ezzel egyidejűleg Tokaj és Szolnok között, Poroszlónál színlelt támadás indul. A csongrádi csoport Békéscsaba, a szolnoki csoport Nagyvárad–Nagyléta, a Tokajnál átkelő hadosztályok Nagykároly irányába kezdik meg az előnyomulást.

A támadás tervét, hadrendjét a Vörös Hadsereg vezérkarában megbújó árulók eljuttatták a bécsi és szegedi ellenforradalmárokhoz, akik azt az angolok és a franciák közvetítésével még a hadműveletek megindulása előtt a románokhoz továbbították.

A Vörös Hadsereg támadása – annak ellenére, hogy a románok a terveket előre ismerték – kezdetben eredményes volt. A Tiszán való átkelés mindenütt sikerült. Július 24-ig a szolnoki csoport elérte a Kenderes–Kisújszállás–Túrkeve–Mezőtúr vonalat, a Csongrádnál átkelt csapatok bevonultak Szentesre, és a Szolnoktól északra harcoló csapatok is terü-

letnyereséget értek el. Július 24-én megkezdődött a román ellentámadás, amely a Vörös Hadsereg hadrendjének ismeretében a középső hadseregcsoport szárnyai ellen irányult. Az ellenforradalmi tisztek akadályozták az utánpótlást, a bekerítés veszélyére hivatkozva több helyütt indokolatlanul parancsot adtak a visszavonulásra, pánikot és zűrzavart szítottak. A Vörös Hadsereg a túlerőben levő és jobban felszerelt ellenség nyomásának nem tudott ellenállni. Július 26-án már felbomolva, fegyvereit elhagyva özönlött visszafelé. A románok ez alkalommal nem álltak meg a Tiszánál, hanem kisebb erőkkel már július 28-án, fő erőkkel Szolnoktól északra, július 30-án, átkeltek a folyón azzal a céllal, hogy megkezdjék az előnyomulást Budapest irányába.

A román ellentámadás megindulásával egyidejűleg a csehszlovák hadsereg is felvonult a demarkációs vonalon, készen arra, hogy ugyancsak támadásra induljon, amennyiben erre Párizsból az engedély megérkezik.

Július 21. „Világsztrájk" az oroszországi és magyarországi Tanácsköztársaság védelmében

A munkásszervezetek Olaszországban, Franciaországban, Angliában és több más európai országban július 21-ére általános sztrájkot hirdettek az oroszországi és magyarországi proletárforradalom védelmében, azzal a követeléssel, hogy az imperialista kormányok szakítsanak intervenciós politikájukkal, ne avatkozzanak be Szovjet-Oroszország és Szovjet-Magyarország belső ügyeibe.

Budapesten július 21-én a helyőrség és a karhatalom egységei utoljára vonultak díszszemlére a Vérmezőre, hogy meghallgassák a kormányzótanács elnökének, a hadsereg főparancsnoáknak és a hadügyi népbiztosnak lelkesítő beszédét. Az esti órákban népgyűlések következtek: az Országház téren (szónok: Garbai Sándor), Kőbányán (Kun Béla), a Rákóczi téren (Alpári Gyula), a Fegyver- és Gépgyárban, a Korona téren, a Teve utca sarkán és másutt, vidéken is.

A sztrájk egyes országokban (Ausztria, Jugoszlávia, Olaszország, skandináv államok) sikeres volt. – Helyes külön kiemelni: Bukarestet, Kolozsvárt és a Zsil-völgyét. Ugyanakkor több fontos országban, így Franciaországban, Angliában, Csehszlovákiában a kormány és a reformista szociáldemokraták a sztrájk kibontakozását megakadályozták.

A nemzetközi megmozdulás sikeréhez Magyarországon nagy reményeket fűztek, a sztrájk nem egyértelmű eredménye csüggesztőleg hatott a munkásságra és a proletárdiktatúra vezetőire.

Garbai, Haubrich és Szántó.

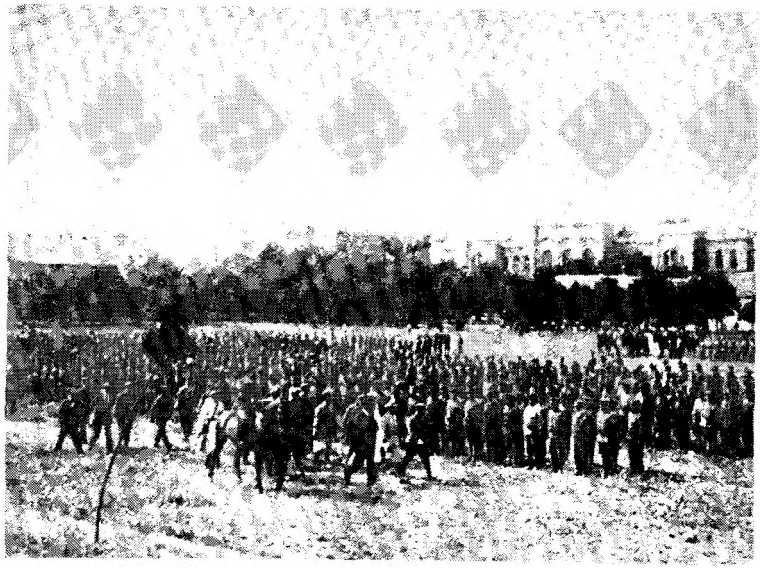

A budapesti helyőrség és karhatalom díszszemléje a Vérmezőn a nemzetközi sztrájk alkalmából (1919. július 21.)

Az Országház téren tartott népgyűlés.
A szónok: Garbai Sándor

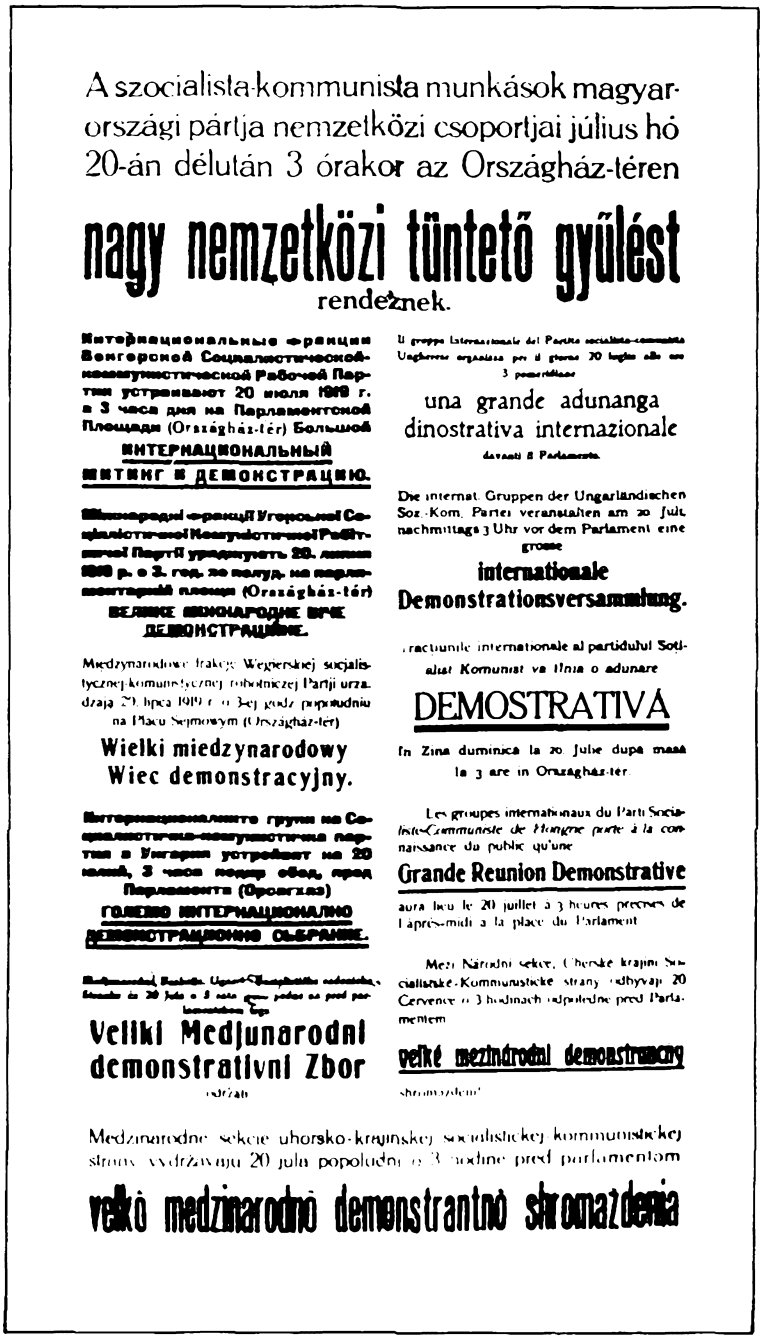

Medzinarodne sekcie uhorsko-krajinskej socialistickej kommunistickej strany vydržavaju 20 juli popoludni o 3 hodine pred parlamentom

velkó medzinarodno demonstrantino shromazdenia

A Szocialista Föderáció július 20-ára hirdetett tüntető gyűlést a nemzetközi sztrájk támogatására. 10 nyelvű felhívás az egykorú plakáton

Az ellenséges túlerő megdönti a Tanácsköztársaságot

Július 23-án a Bécsbe érkező Böhmmel folytatott előzetes tárgyalások után az ottani antantmissziók kidolgozták és pontokba foglalták a tanácskormány eltávolítására vonatkozó követeléseiket. Miután Böhm e követelések teljesítését lehetségesnek ítélte, a missziók azokat a párizsi békekonferenciához továbbították. A békekonferencia Ötös Tanácsa július 25-én és 26-án foglalkozott a magyar üggyel. A tanácskormány eltávolítására irányuló akció alátámasztására egy általánosságban mozgó nyilatkozatot adott ki, amelyet a Népszava július 30-i száma teljes terjedelmében közzé is tett. E nyilatkozat lényege az volt, hogy az antant csak akkor hajlandó élelmiszert szállítani, a blokádot megszüntetni, békét kötni, ha a jelenlegi kormányt egy neki megfelelő új kormány váltja fel.

Az egyre kedvezőtlenebbé váló katonai helyzetre való tekintettel Kun Béla július 27-én táviratot küldött a moszkvai magyar követnek, és ebben arra utasította: hívja fel Lenin figyelmét a magyarországi helyzet súlyos voltára, és sürgesse az azonnali támadás megindítását a besszarábiai fronton a magyar Vörös Hadsereg tehermentesítése érdekében.

Kun Béla, abban bizakodva, hogy a románok – a májusi eseményekhez hasonlóan – egy besszarábiai támadás esetén nem merik magyarországi hadműveleteiket tovább folytatni, és csapataik egy részének elszállítására kényszerülnek, július 30-án újabb táviratot küldött, ezúttal közvetlenül Leninnek, és ebben újólag egy románok elleni akció megindítását sürgette.

E táviratokra július 31-én érkezett válasz, és ez nyilvánvalóvá tette, hogy az Ukrajnában fennálló nehéz helyzet következtében a román fronton azonnali tehermentesítő tá-

A Vörös Hadsereg egy Budapestre beszorult alakulata a Városligetben

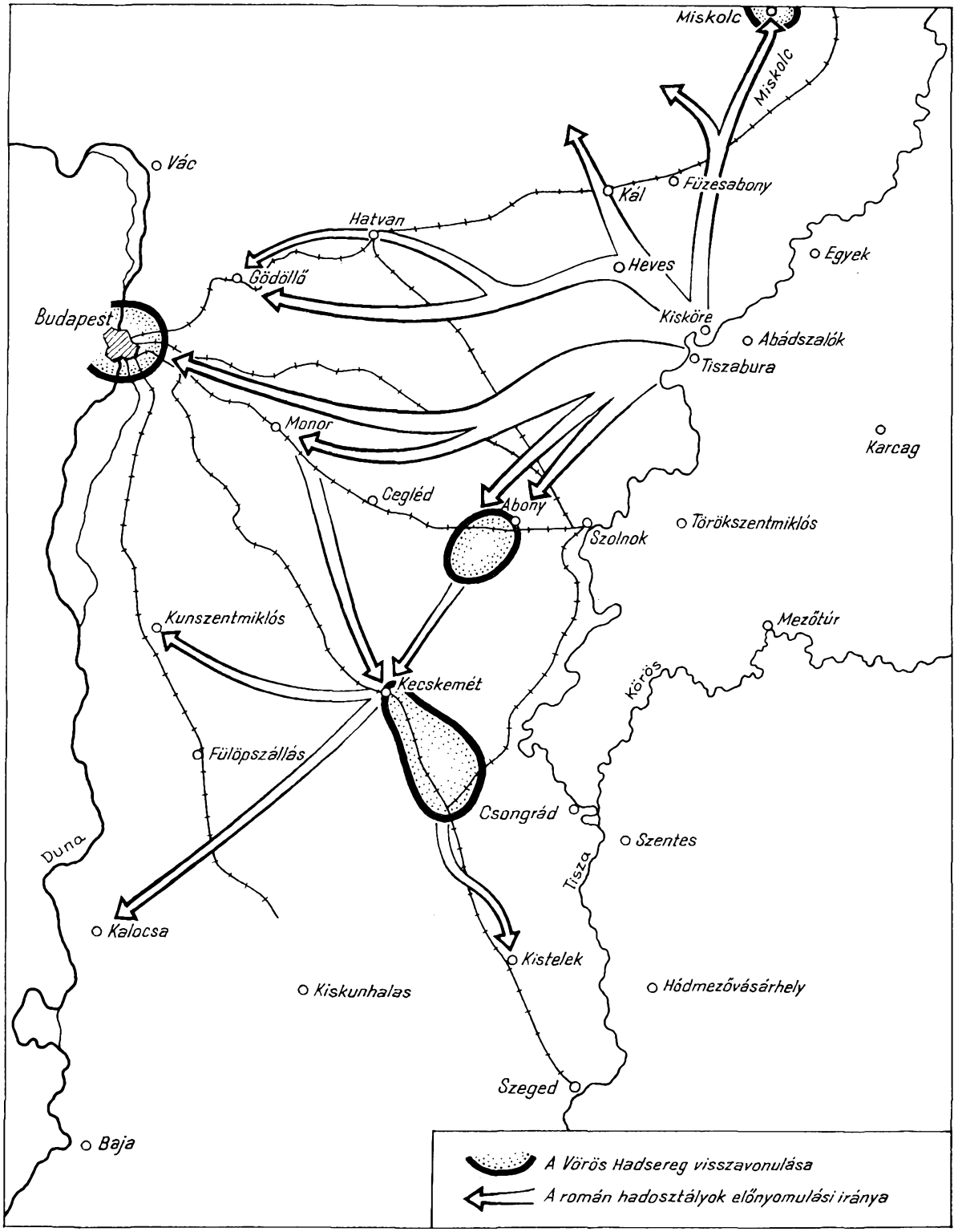

A román hadsereg előnyomulása Budapest irányába. (Július 30–augusztus 3.)

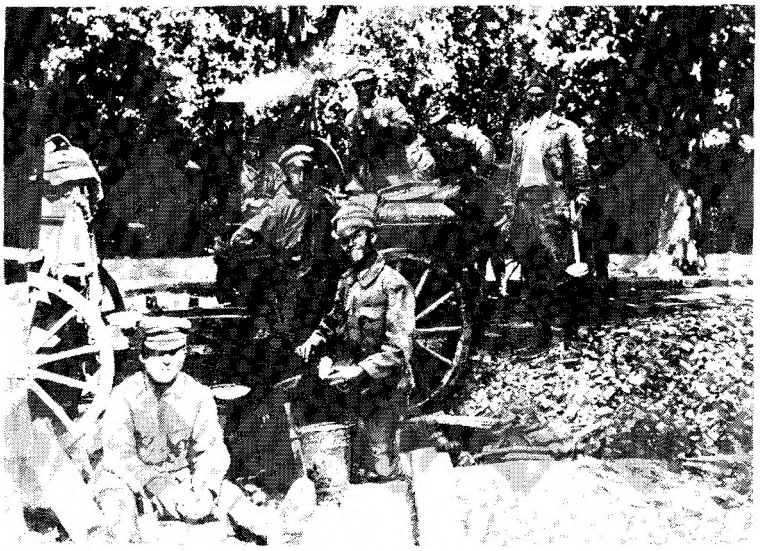

madásra nem lehet számítani. „Mi megteszünk minden lehetőt magyar barátaink segítségére, azonban kevés az erőnk" – üzente Lenin a moszkvai magyar követ útján.

Július 31-én Kun Béla és a proletárdiktatúra több vezetője a frontra utazott, hogy személyesen győződjön meg az ott kialakult helyzetről. Az esti órákban Cegléden haditanács volt, mely, a hadsereg bomlása következtében reménytelennek tűnő helyzet ellenére, ellentámadás megindítását határozta el. Az ezt követően Budapesten tartott tanácskozáson a kommunisták a munkásság újbóli mozgósítását, a harc továbbfolytatását követelték. A helyzet azonban most más volt, mint május első napjaiban. A Budapesten levő még vi-

A Peidl-kormány első falragaszai.
(1919. augusztus 2.)

szonylag jelentős fegyveres erő zömmel a jobboldali szociáldemokraták és az ellenforradalmi tisztek befolyása, irányítása alatt állt, a munkások mozgósítása kilátástalannak látszott. Augusztus 1-én délelőtt a pártvezetőség és a kormányzótanács együttes ülése – elkeseredett vita eredményeként – a tanácskormány lemondása mellett döntött. Amit a jobboldali szociáldemokraták május 1-én nem tudtak megvalósítani, az most sikerült. Az antant ígéreteiben és támogatásában bízva keresztülvitték egy szakszervezeti vezetőkből álló kormány létrehozását a szociáldemokrata Peidl Gyula vezetésével.

Augusztus 1-én délután 4 órakor utolsó ülésre gyűlt össze a Budapesti Munkástanács. A tanács tagjai előtt a szociáldemokrata centrumhoz tartozó Rónai Zoltán ismertette a fejleményeket, a kormányzótanács és a pártvezetőség határozatát. Az ülésen, közvetlenül annak befejezése előtt Kun Béla is megjelent. Rövid felszólalásában nem hagyott kétséget

A „szakszervezeti kormány" megalakulását bejelentő felhívás. (Népszava, 1919. augusztus 2.)

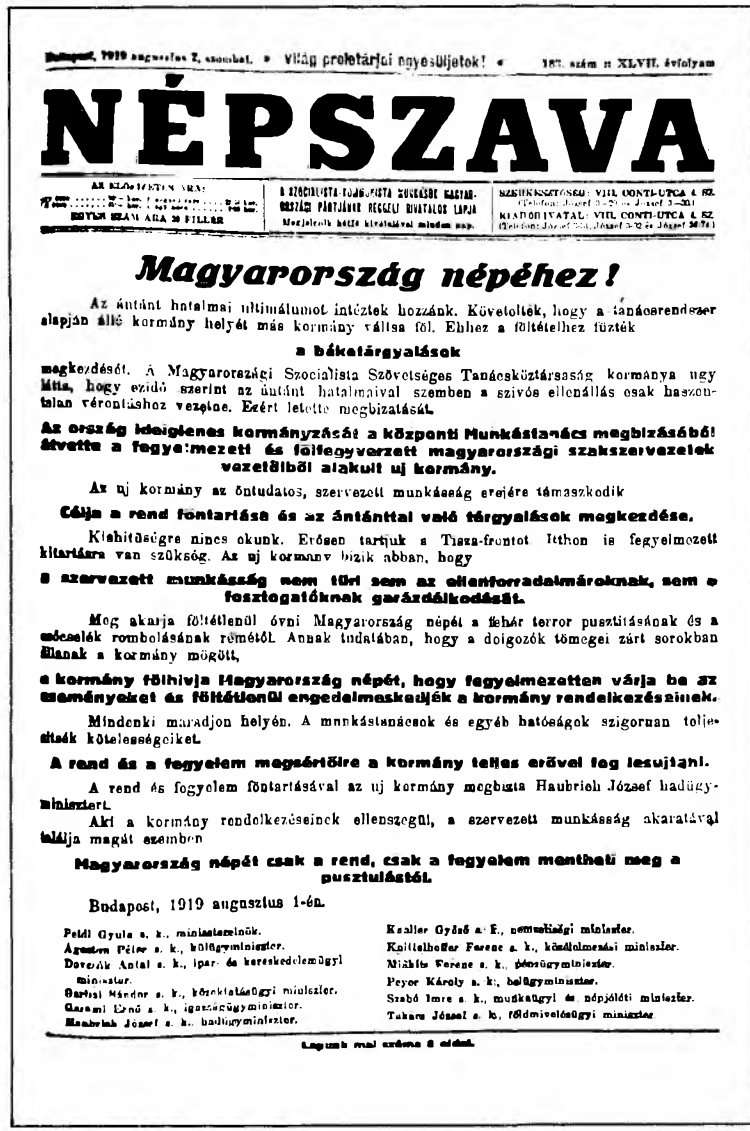

Világ proletárjai, egyesüljetek!

NÉPSZAVA

Magyarország népéhez!

Az üntánt hatalmai ultimátumot intéztek hozzánk. Követelték, hogy a tanácsrendszer alapján álló kormány helyét más kormány vállalja föl. Ehhez a föltételhez fűzték

a békatárgyalások

megkezdését. A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság kormánya úgy látta, hogy ezidő szerint az üntánt hatalmaival szemben a szívós ellenállás csak haszontalan vérontáshoz vezetne. Ezért letette megbízatását.

Az ország ideiglenes kormányzását a központi Munkástanács megbízásából átvette a fegyelmezett és föltegyverzett magyarországi szakszervezetek vezetőiből alakult uj kormány.

Az uj kormány az öntudatos, szervezett munkásság erejére támaszkodik

Célja a rend fentartása és az üntánttal való tárgyalások megkezdése.

Kishitűségre nincs okunk. Erősen tartjuk a Tisza-frontot itthon is fegyelmezett kitartásra van szükség. Az uj kormány bízik abban, hogy

a szervezett munkásság nem tűri sem az ellenforradalmároknak, sem a fosztogatóknak garázdálkodását.

Meg akarja föltétlenül óvni Magyarország népét a fehér terror pusztításának és a vagyonelvonás rombolásának rémétől. Annak tudatában, hogy a dolgozók tömegei zárt sorokban állnak a kormány mögött,

a kormány föllnivja Magyarország népét, hogy fegyelmezetten várja be az eseményeket és föltétlenül engedelmeskedjék a kormány rendelkezéseinek.

Mindenki maradjon helyén. A munkástanácsok és egyéb hatóságok szigorúan teljesítsék kötelességeiket.

A rend és a fegyelem megszilárdítására a kormány teljes erővel fog lesujtani.

A rend és fegyelem föntartásával az uj kormány megbízta Haubrich József hadügyminisztert.

Aki a kormány rendelkezéseinek ellenszegül, a szervezett munkásság akaratával találja magát szemben

Magyarország népét csak a rend, csak a fegyelem mentheti meg a pusztulástól.

Budapest, 1919 augusztus 1-én.

Peidl Gyula s. k., miniszterelnök.
Ágoston Péter s. k., belügyminiszter.
Dovcsák Antal s. k., ipar- és kereskedelemügyi miniszter.
Garbai Sándor s. k., közoktatásügyi miniszter.
Garami Ernő s. k., igazságügyminiszter.
Haubrich József s. k., hadügyminiszter.
Kunfi Zsigmond s. k., népjóléti miniszter.
Kunfi Zsigmond s. k., népjóléti miniszter.
Kunfi Zsigmond s. k., népjóléti miniszter.

az iránt, hogy az új kormány csupán ideiglenes lesz, és azt a fehérterror „a burzsoázia leggyalázatosabb, legaljasabb diktatúrája" fogja felváltani. Kun hangsúlyozta a vereség átmeneti jellegét, hangsúlyozta, hogy az átmenetre új harc fog következni „objektívebb, reálisabb körülmények között". Az ülésen elnöklő Biermann István a Budapesti Munkástanács utolsó, drámai ülését a következő szavakkal rekesztette be:

„Menjünk széjjel abban a rendíthetetlen meggyőződésben, abban a megdönthetetlen hitben, hogy bármi is történjék holnap, bármi is következzék be a legközelebbi napokban, ha el is kell mennünk, vissza fogunk jönni és a proletariátus újból át fogja venni a hatalmat."

A román hadsereg bevonul Budapestre. (1. a csapatok élén Mardarescu főparancsnok. 2. Román járőr a Nagymező utcában. 3. Készültség az Oktogonon [ma November 7. tér]

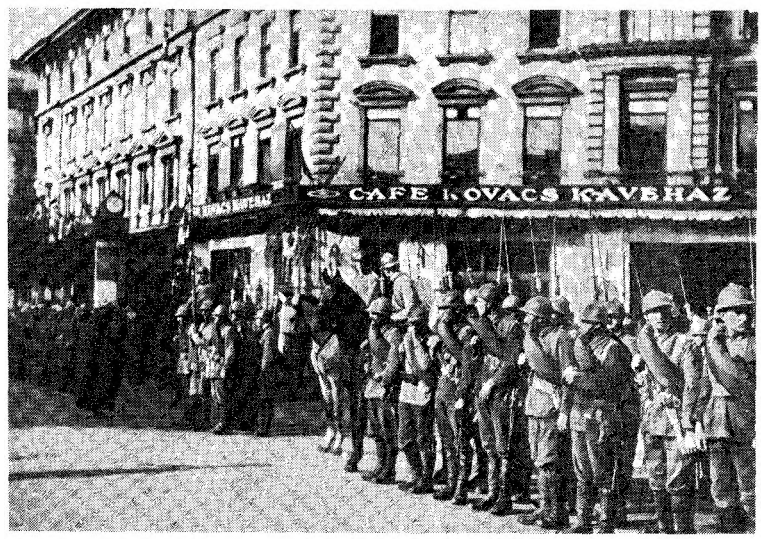

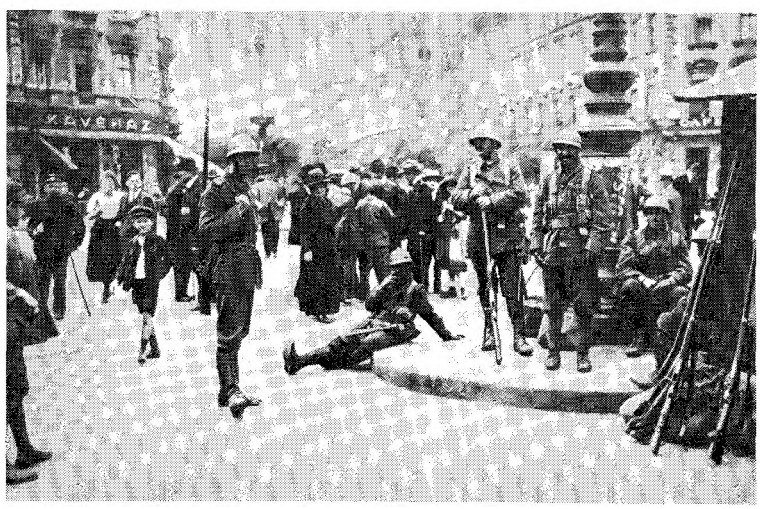

Razzia. Román katonák és magyar rendőrök együtt igazoltatnak

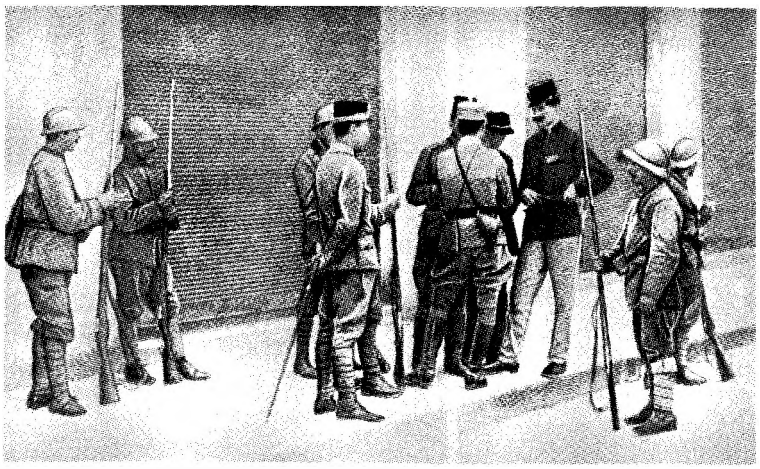

A Peidl-kormány és a helyére lépő Friedrich-kormány első rendeletei

1919 augusztus 4.

Revideálják a Tanácskormány rendeleteit

*

Hatályon kívül helyezik a házak szocializálásáról szóló rendeletet.

A „Magyar Távirati Iroda" jelenti:

Vasárnap délután 5 órakor a kormány minisztertanácsra ült össze. A minisztertanács elhatározta, hogy a szakminiszterek haladéktalanul revizió alá veszik a Tanácskormány részéről kiadott rendeleteket és már a legközelebbi minisztertanács elé kész javaslatokkal lépnek, mely rendeleteket helyezzék hatályon kívül és mily módon állitsák vissza a március 21-ét megelőző jogállapotot. Igy elsősorban a Tanácskormánynak a házak szocializálására vonatkozó rendeletét fogják hatályon kívül helyezni.

A köztulajdonba vett összes pénzintézetek, vállalatok, üzemek, gyárak és üzletek magántulajdonba való visszaadása. A hétfői minisztertanács a köztulajdonba vett összes pénzintézetek, vállalatok, üzemek, gyárak és üzletek magántulajdonba való visszaadását mondotta ki és a tanácsköztársaság által kiadott erre vonatkozó *rendeleteket hatályon kívül* helyezte.

HIVATALOS RÉSZ.

A Magyar Népköztársaság Kormányának 13. számu rendelete az ipari és kereskedelmi üzemeknek köztulajdonba vételéről szóló rendelkezések hatályon kivül helyezéséről.

1. §.

A magántulajdon joga mindazon ipari és kereskedelmi üzemek tekintetében, amelyek 1919. évi március hó 21-én magánjogi személyeknek tulajdonában voltak és amelyeket az emlitett időpont óta köztulajdonba vettek, helyreáll.

A rendelkezés joga az üzemi helyiségek, továbbá az üzem meglevő tartozékai tekintetében az előbbi bekezdésben rendelkezésre jogosultra visszaszáll.

2. §.

Megszünik mindazoknak a felhatalmazásoknak, továbbá már tényleg bekövetkezett közhatalmi korlátozásoknak joghatálya, amelyek az első bekezdésben megjelölt időpont óta a jelen rendelet

---

Felhivás!

A csendőrség régi szervezete és szabályzata visszaállittatott.

Mindazok a Budapesten tartózkodó, beosztás nélküli csendőrtisztek, tisztviselők és legénységi egyének (beleértve a kényszer utján nyugdijazottakat is), a csendőrségi laktanyában (Böszörményi-ut 21.) személyesen azonnal jelentkezzenek.

A vidéken tartózkodók az állomány illetékes kerületi parancsnokságánál tartoznak azonnal jelentkezni.

Budapest, 1919 augusztus 6.

Belügyminiszterium.

A magyar népegészségügyi miniszter 3.620/eln. számu rendelete a köztulajdonba vett fürdőhelyeknek magántulajdonba való visszaadása tárgyában.

1. §. A volt forradalmi kormányzótanácsnak a fürdőhelyek köztulajdonba való vétele tárgyában kiadott LXIII. számu, valamint a volt munkaügyi és népjóléti népbiztosság 37. M. N. N. számu, továbbá 50. M. N. N., a volt népjóléti

HIVATALOS RÉSZ.

A magyar kormány 1. száma rendelete a földbirtokok köztulajdonba vételének megszüntetéséről.

1. §.

A Tanácskormány által kiadott összes rendeletek, amelyek alapján földbirtokok köztulajdonba vétettek, hatályon kivül helyeztetnek.

Ebből folyólag minden birtokos, haszonbérlő vagy ezek jogutódai, illetve meghatalmazottai tartoznak gazdaságaikat átvenni és azok vezetéséről és a termelés folytonosságának biztositásáról gondoskodni.

2. §.

Azon gazdaságokban, amelyekben a vezetést az 1. §-ban felsorolt vezetésre kötelezettek bármelyike bármely okból nem tudná átvenni és a Tanácskormány által odahelyezett gazdasági vezetőnek megmaradása bármely okból szintén nem volna lehetséges, ott a kerületi gazdasági központi felügyelő a vármegyei gazdasági egyesülettel, a régi vármegyei gazdasági felügyelővel és az arra alkalmas körzeti gazdasági felügyelőkkel karöltve fog gondoskodni egy szakképzett gazdasági vezető kirendeléséről, amiről a földmivelésügyi miniszternek esetenként jelentés teendő.

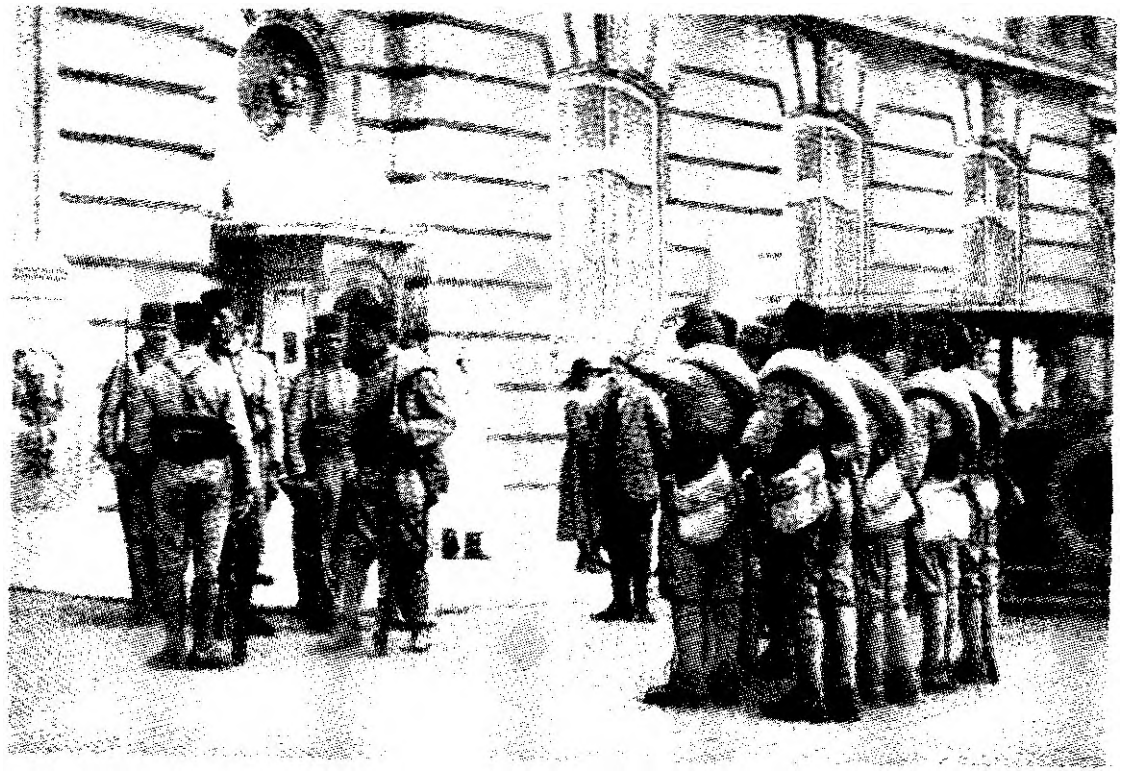

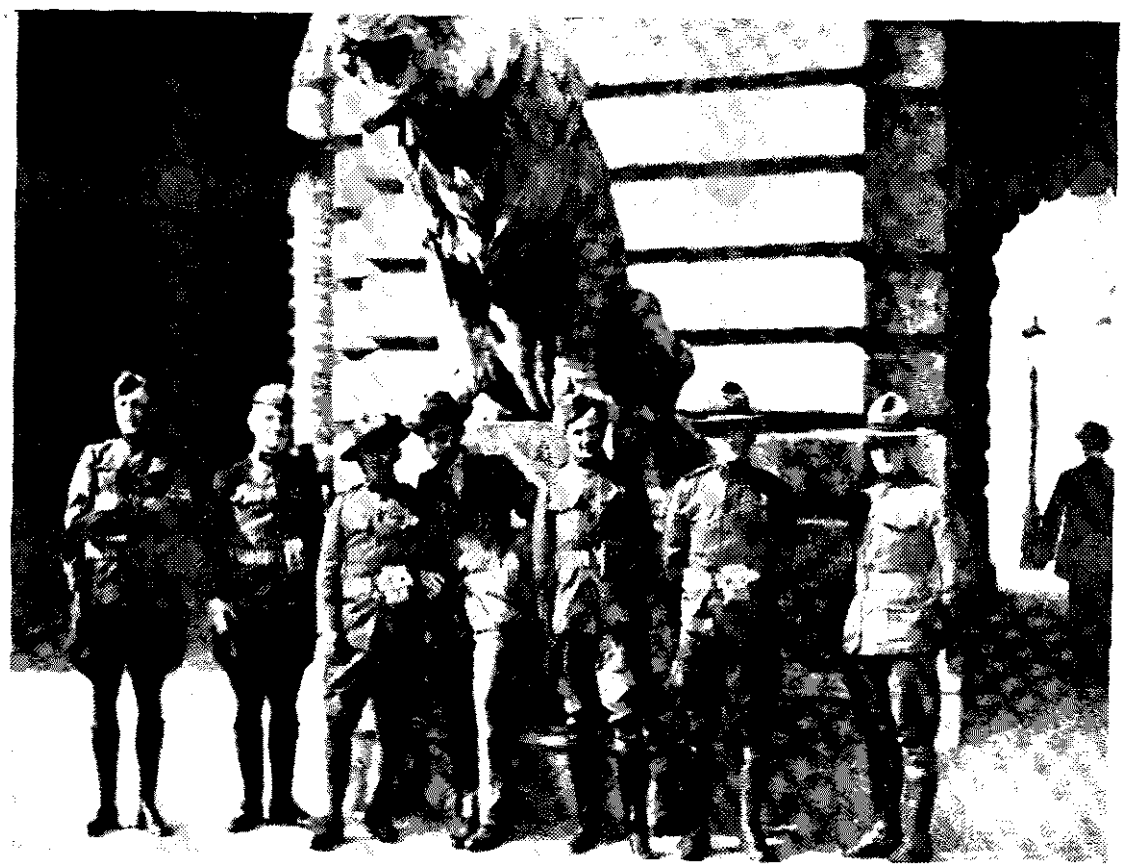

Az antant mutatóba küldött katonái.
(1-2. Francia gyarmati katonák a Várban.
3. Vidám amerikaiak)

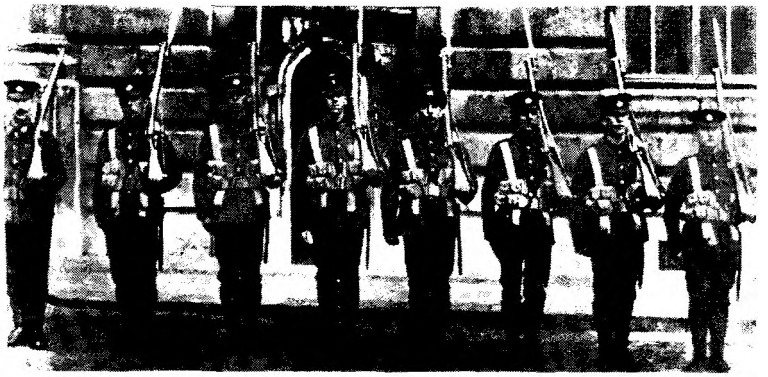

4. Angol őrség a miniszterelnöki palota előtt. 5. A királyi Vár előtt. 6. A tábornoki tanács (balról jobbra): Bandholtz amerikai, Mombelli olasz, Graziani francia, Gorton angol tábornok. Bal szélen és jobb szélen fehér egyenruhában Holban és Madarescu román tábornok

Az augusztus 1-én hatalomra jutó „szakszervezeti kormány" a március 21-e előtti helyzethez próbált visszatérni, megkezdte és gyorsuló ütemben folytatta a szocialista forradalom vívmányainak felszámolását.

A román királyi hadsereg, melynek előőrsei augusztus 2-án már Budapest határában álltak, augusztus 4-én, az antant tilalma ellenére, bevonult Budapestre.

A román hadsereg lefegyverezte a budapesti helyőrséget, a munkászászlóaljakat, a karhatalmat, megkezdte a munkásoknál lévő fegyverek felkutatását, letartóztatásokat eszközölt.

Augusztus 6-án jobboldali puccsisták, a román hadsereg tudtával és hozzájárulásával, a Peidl-kormányt lemondatták. Az augusztus 6-i államcsínnyel megnyílt az út a polgári demokratikus forradalmat is megtagadó konzervatív, jobboldali erők, a „vérgőzös ellenforradalom" felülkerekedéséhez.

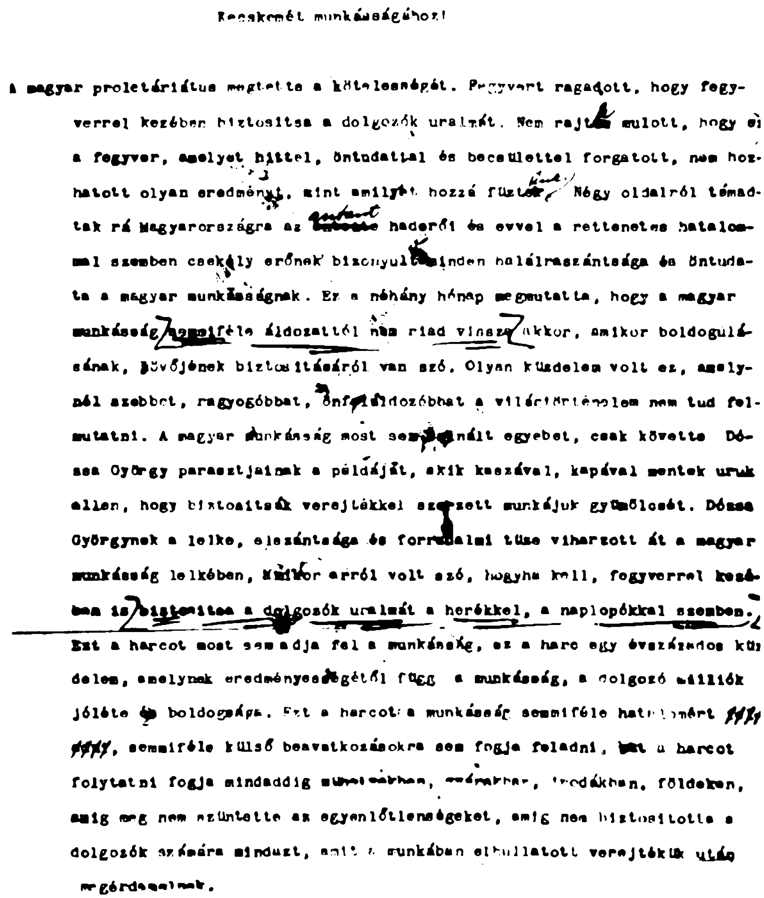

Kecskemét munkásságához!

A magyar proletáriátus megtette a kötelességét. Fegyvert ragadott, hogy fegyverrel kezében biztositsa a dolgozók uralmát. Nem rajta múlott, hogy ez a fegyver, amelyet hittel, öntudattal és becsülettel forgatott, nem hozhatott olyan eredményt, mint amilyet hozzá fűztek. Négy oldalról támadtak rá Magyarországra az antant haderői és evvel a rettenetes hatalommal szemben csekély erőnek bizonyult minden halálraszántsága és öntudata a magyar munkásságnak. Ez a néhány hónap megmutatta, hogy a magyar munkásság semmiféle áldozattól nem riad vissza akkor, amikor boldogulásának, jövőjének biztositásáról van szó. Olyan küzdelem volt ez, amelynél szebbet, ragyogóbbat, önfeláldozóbbat a világtörténelem nem tud felmutatni. A magyar munkásság most sem csinált egyebet, csak követte Dózsa György parasztjainak a példáját, akik kaszával, kapával mentek uruk ellen, hogy biztositsák verejtékkel szerzett munkájuk gyümölcsét. Dózsa Györgynek a lelke, elszántsága és forradalmi tüze viharzott át a magyar munkásság lelkében, amikor arról volt szó, hogyha kell, fegyverrel kezében is biztositsa a dolgozók uralmát a herékkel, a naplopókkal szemben. Ezt a harcot most sem adja fel a munkásság, ez a harc egy évszázados küzdelem, amelynek eredményességétől függ a munkásság, a dolgozó milliók jóléte és boldogsága. Ezt a harcot a munkásság semmiféle hatalomért, semmiféle külső beavatkozásokra sem fogja feladni, [illegible] a harcot folytatni fogja mindaddig műhelyekben, gyárakban, irodákban, földeken, amíg meg nem szüntette az egyenlőtlenségeket, amíg nem biztositotta a dolgozók számára mindazt, amit a munkában elhullatott verejtékük után megérdemelnek.

A Kecskeméti Direktórium búcsúfelhívásának fogalmazványa. (1919. augusztus 2.)

TARTALOM

I/ AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA
ÖSSZEOMLÁSA ÉS FELBOMLÁSA.
A FORRADALOM GYŐZELME MAGYARORSZÁGON 5

Forradalom Oroszországban 6
Frontbarátkozás 8
„Kezünket nyújtjuk orosz elvtársainknak" 11
A baloldal szervezkedése 14
Fegyverszünet és béketárgyalás Breszt-Litovszkban 16
Tömegsztrájk a békéért 18
Cattaro 22
A német hadsereg támadása és veresége a nyugati fronton 24
A Monarchia sikertelen offenzívája Észak-Olaszországban 27
A hátország helyzete 29
Munkás-paraszt-nemzeti irányú mozgalmak 34
A hadsereg bomlása 40
A Balkán-front összeomlása és Bulgária kiválása a háborúból 46
Békét kér a Monarchia 48
„Népeimhez!" 50
Kormányzati válság 52
Károlyi Mihály és a „Függetlenségi – 48-as Párt" 54
A polgári radikálisok 56
A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és baloldali ellenzéke 58
Az oroszországi magyar kommunista csoport 62
Az országgyűlés utolsó ülésszaka 66
Andrássy különbéke-kísérlete 74
A vittorio-venetói csata és a páduai fegyverszünet 76
A Monarchia felbomlása:
Lengyelország 80
Az önálló ukrán állam és a román hadsereg bevonulása Bukovinába 82
Csehország 84
A szlovénok – horvátok – szerbek állama 89
Német-Ausztria 93
A magyarországi forradalom:
megalakul a Nemzeti Tanács 98
A tömegmozgalom fellendülése 102
A forradalom győzelme 108

II/ A NÉPKÖZTÁRSASÁG 119

A forradalom első napjai 120
Magyarország: Népköztársaság 131
Az ország nemzetközi helyzete 138
Az ország belső helyzete 146
A földkérdés megoldatlansága 155

Harc a hadsereg leszerelése és újjászervezése körül 159
A soknemzetiségű Magyarország felbomlása:
Horvát–Szlavónország és a Vajdaság 164
Szlovákia 168
Erdély és a magyarországi románok 174
Kárpát-Ukrajna 182
Nyugat-Magyarország és a magyarországi németek 185
A Kommunisták Magyarországi Pártja 188
Az osztályharc élesződése 201
A Károlyi-kormány válsága és átalakulása 207
Szervezkedik az ellenforradalom 209
Ady halála 216
Martinovics – Petőfi – Kossuth 218
Kísérlet a koalíciós kormány helyzetének megszilárdítására.
A kommunista párt vezetőinek letartóztatása 220
Fellépés az ellenforradalom ellen 226
A kápolnai földosztás 228
Útkeresés a külpolitikában 230
Az ellentétek kiéleződése:
a kommunistaellenes intézkedések kudarca 234
A munkástanácsok balratolódása 238
Földfoglaló mozgalom 240
Robbanásig feszült helyzet 242
A Vix-jegyzék és a kormány lemondása 247

III/ A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG 253

A munkáspártok egyesülése és az ideiglenes Forradalmi
Kormányzótanács megalakulása 254
Állam, alkotmány, igazságszolgáltatás 267
A nemzetek és nemzetiségek egyenjogúsága 273
Gazdasági intézkedések 277
A nagybirtok szocializálása 282
A dolgozók jobb életéért 285
Közoktatás 296
Tudomány 300
Irodalom 302
Művészet 306
Föderációs tervek és a világforradalom perspektívája 309
A Tanácsköztársaság ügye a békekonferencia előtt 314
Az intervenció megindulása 318
Veszélyben a forradalom. Toborzás a Vörös Hadseregbe 320
Nemzetközi ezredek 326
Fegyverkezzetek! 331
A munkásezredek seregszemléje 333
A Vörös Hadsereg veresége és visszavonulása 335

Május elseje 340
Fordulat a háború menetében. A Vörös Hadsereg újjászervezése 359
A győzelmes északi hadjárat 366
Szlovák Tanácsköztársaság 375
A nemzetközi helyzet kedvezőtlen alakulása. A Tanácsköztársaság belső nehézségei 378
Ellentétek a Tanácsköztársaság vezető szerveiben. A pártkongresszus 387
A békekonferencia a Vörös Hadsereg visszavonását követeli 391
A Tanácsok Országos Gyűlése (1919. június 14–23.) 395
Az ellenforradalom szervezkedése 399
A Vörös Hadsereg visszavonulása a felszabadított területekről 412
A tiszai támadás 414
Július 21. „Világsztrájk" az oroszországi és magyarországi Tanácsköztársaság védelmében 417
Az ellenséges túlerő megdönti a Tanácsköztársaságot 421

A kötetben közölt képek és dokumentumok
a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum
és a Hadtörténeti Intézet fényképtárából,
a Párttörténeti Intézet Archívumából
és Könyvtárából, a Fővárosi Szabó Ervin
Könyvtárból, a Kossuth Könyvkiadó archívumából,
továbbá a szerző magángyűjteményéből származnak.
A felsorolt intézményeknek, mindazoknak, akik
a gyűjtőmunkához segítséget nyújtottak,
a dokumentumokat közlésre átengedték, ezúton is
köszönetet mondunk.

A kötet a Kossuth Könyvkiadó és a Magyar Helikon
közös gondozásában jelent meg.
A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója.
Szerkesztette Dr. Stemler Gyula.
A védőborító, kötésterv és a tipográfia
Szántó Tibor munkája.
Képszerkesztő Fábri Magda.
Műszaki szerkesztő Ginács László.
Készült a Kossuth Nyomdában (Felelős vezető Monori István vezérigazgató.
Munkaszám 77.1331.)
44 A/5 ív terjedelemben, Top-ofszet papíron,
Garamond betűvel, 10 000 példányban.

ISBN *963 09 10977* ISBN *963 207 325 8* ISBN *963 13 05546*
HE *41-f-7880*
© *Siklós András, 1978*